

लक्षणम् । दृष्टान्तमाह—दीप इव प्रदीपवत् कज्जलं प्रतीतरूपमेव, सुनिहितोऽनिवातस्थाननिवेशित इति कृत्वा कार्या-
न्तरत्तमर्थं प्रस्तुतप्रकाशमपेक्ष्य यत् कार्यान्तरं तरुणीनयननिर्मलताप्रधानादि तत्सम्पादकमिति । यथा—प्रदीपः
सुनिहितोऽवश्यं कार्यान्तरसमर्थं कज्जलमनुवधाति तथा प्रस्तुतमनुष्ठानमप्यनुष्ठानान्तरमिति ॥ ३५९ ॥

इति समाप्तो मुद्रणसौकर्यास्मन्मतिकल्पितः प्रथमो विभागः ।

इति श्रीमन्मुक्तिकमलजैनमोहनमालायां पुष्पम् १९.

श्रीमन्मुक्तिकमलजैनमोहनज्ञानमन्दिरम्—कोठीपोल—बडोदरा.

गइं गजत्ति ॥ १०२ ॥ परक्कमं पोढमिहारहिता खणेण कम्मगइं निहोडइत्ता । सवुत्तमं पाणसरिं लहिता तिन्नो भवं सो भरहो नरिंदो ॥ १०३ ॥ जो एत्थ वीओ पुण बंअदत्तो नियाणओ चिक्कणमज्जणिता । सिच्छत्तचारित्तविघाइकम्मं सो तवसो दुक्खपहे पविट्ठो ॥ १०४ ॥ इति ॥ ३५७ ॥

उपसंहरत्ताहं—

कयमेत्थ पसंगेणं सुद्धाणाजोगतो सदा मतिमं । वट्ठेज्ज धम्ममठाणे तरिसयरपसाहगत्तेण ॥ ३५८ ॥

कृतं पर्यासमन्नाज्ञामाहात्म्यवर्णने प्रस्तुते प्रसङ्गेन दैवगुरुपकारस्वरूपनिरूपणादिना, शुद्धाज्ञायोगादुक्तस्वभावात् सदा सर्वकालं मतिमान् अतिशयबुद्धिधनो वर्तेत प्रवृत्तिमान् भवेद् धर्मस्थाने सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिरक्षणम् । अथ हेतुमाह—तस्य शुद्धाज्ञानुसारिणो धर्मानुष्ठानस्य स्वल्पस्यापीतरप्रसाधकत्वेनोत्तरोत्तरदेशविरत्यादिधर्मानुष्ठाननिष्पादकत्वेन ॥ ३५८ ॥

एतदेव भावयति—

तस्सेसो उ सहावो जमियरमणुवंधई उ नियमेण । दीवोव कज्जलं सुणिहिउत्ति कज्जंतरसमर्थं ॥ ३५९ ॥

तस्योत्कलक्षणस्य धर्मानुष्ठानस्यैव त्वेष एव वक्ष्यमाणस्वभावलक्षणं यदितरधर्मानुष्ठानमनुवधाति न केवलं स्वयं भवतीति चकारार्थः, नियमेनाव्याभिचारेण कार्यान्तरसमर्थमित्यत्रापि संवध्यते, ततः कार्यान्तरसमर्थमुत्तरोत्तरसुगतिलाभ-

पष्टिका जातिरन्योन्याभ्यां वियुक्तयोः” । तं सोच्चा सो लहुमेव रायपासे पढेइ गंतूण । मुच्छाविगारालच्छो झत्ति महीए
निवो पढइ ॥ ८८ ॥ सवणाणंतरमुवलब्धं तस्स वसणं हणेउमारद्धो । तं जाव परियणो भणइ समणओ एयमुवलब्धं
॥ ८९ ॥ उत्तरमद्धं सण्णालाभे राया भणेइ सो कथ । उज्जाणे देव ! ममं तो हरिसपरवसो राया ॥ ९० ॥ सबनियरि-
द्धिसहिओ तदंसणहेउमगओ जाओ । कमलवणं पिव सूरालोए सवियासमुहकमलो ॥ ९१ ॥ वंदित्ता उवविट्ठो पुट्ठो
हुत्ततमाइमं सबं । भणिओ तहा जह इमं रजं सममेव भुंजामो ॥ ९२ ॥ धम्मस्सविकलमेयं जमेरिसा गरयरजसंपत्ती ।
ता एयभोगकाले न सुंदरा दुक्करा किरिया ॥ ९३ ॥ मुणिणावि मुणियदुविसहभोगपरिणामदुक्खलक्खेण । विहिया विस-
याण विसोवमाण निंदा जहा एए ॥ ९४ ॥ सल्लं कामा विसंकामा कामा आसीविसोवमा । कामे पत्थेमाणा अकामा जंति
दुग्गइ ॥ ९५ ॥ सबं गीयं विलवियं सबं नइ विडंवणा । सबे आभरणा भारा सबे कामा दुहावहा ॥ ९६ ॥ इय उवमा-
गब्भेहिं चित्तेहिं तेहिं तेहिं वयणेहिं । चक्की लद्धविरागो मणागमिय जंपिं लगो ॥ ९७ ॥ अहंपि जाणामि जहेह
साह जं मे तुमं अक्खसि वक्खमेयं । भोगा इमे संगकरा भवंति जे दुज्जाया अब्भो अमहारिसेहिं ॥ ९८ ॥ मुनिः-जइ ता
सि भोए चइडं असत्तो अजाइं कम्माइं करेहि रायं ! । धम्मे ठिओ सबपयाणुकंपी जं होहिसी देव इओ विववी ॥ ९९ ॥
नो दुज्झ भोगे चइऊण दुद्धी गिद्धोसि आरंभपरिगहेसु । मुहा कओ एत्तियविप्पलावो गच्छामु रायं आमंतिओ सि
॥ १०० ॥ पंचालरायावि य वंभदत्तो साहुस्स तस्सा वयणं अकाडं । अणुत्तरे भुंजिय कामभोगे अणुत्तरे सो नरए
पविट्ठो ॥ १०१ ॥ चित्तिवि कामेहिं विरत्तकामो उदगचारित्तवो महेसी । अणुत्तरं संजम पालइत्ता अणुत्तरं सिद्धि-

णम्मि । सो पुरिमतालनामम्मि इन्धमुत्तो ॥ ७२ ॥ निसुणिय धम्मो भवचारणाओ दूरं विरत्तओ संतो ।
 निक्खंतो संपन्नो खंतो दंतो सुणी पवरो ॥ ७३ ॥ पत्तो कंपिछपुरम्मि चक्किणो बंभदत्तनामस्स । जायं जाईसरणं तं
 पुण इयं वइयरवसाओ ॥ ७४ ॥ किंल एगया नड्डेणं विव्रत्तो अज्ज महुयरीणीयं । नामेण नाडगविही देव । मए नच्च
 णिजोत्ति ॥ ७५ ॥ अइउन्धडेण कुसलेण विहियणाणापयारवेसेण । नियपरियणेणं सहिओ पच्छिमदिवसम्मि पारज्जो
 ॥ ७६ ॥ नक्खेउं हयचित्तो जाओ सो नरवई इमम्मि खणे । सबोउयसुरहिपहाणकुसुमनिम्मियमइसुगंधं ॥ ७७ ॥ दासीए
 उवणीयं एगं सुमहं तयं कुसुमदामं । गंडागारपरिद्वियमलिमालारवरमणीयं ॥ ७८ ॥ तो तं नट्टस्स विहिं पेच्छंतो कुसु-
 मदासगंधं च । अगघायंतो जाओ जाइस्सरणो जहा आस्ति ॥ ७९ ॥ नलिणीगुम्भविमाणे सोहम्मे सुरवरो अहं तत्थ ।
 अणुभूयमिणं सव्वं तक्खणमेवागओ मुच्छं ॥ ८० ॥ सीयलज्जलेण चंदणरसेण सित्तो समीवलोएण । पुणरागयच्येयओ
 नियपुव्वसहोयरस्स तंओ ॥ ८१ ॥ अन्नेसणानिमित्तं भणिओ नियहिययनिव्विसेसत्तं । पत्तो वरधणुमंती गोवायंतेण जण-
 मज्जे ॥ ८२ ॥ नियचारियरहस्सं राउलस्स वंधाहिदारदेसम्मि । एयं सिलोणखंडं पत्तगमुल्लंघियं ताहे ॥ ८३ ॥ यथा—
 “आभ्वदासो मृगो हंसो मातंगोवमरो” तथा” । एयस्स उत्तरद्धं जो पूरइ तस्स हं पयच्छामि । अद्धं रज्जस्स लिहावियं
 च्चिस्सं पत्तयं तम्मि ॥ ८४ ॥ रज्जाभिलासुणो अहं लोओ तं पूरिउं समाढत्तो । तियच्चच्चाराइसु तहा पढिजए पत्तलिहियं तं
 ॥ ८५ ॥ अहं चित्तजीवसाहं विहरंतो जायजाइसरणो सो । कंपिछपुरज्जाणे समागओ संठिओ य तहिं ॥ ८६ ॥ अर-
 हट्टवाहणेणं पढिजमाणं सुणेइ पत्तगंधं । तो तक्खणेण सुणिणा इमो सिलोणो कओ पुत्तो ॥ ८७ ॥ यथा—“एषा नौ

श्रीज्योदे-
शपदे

॥ २१५ ॥

चरियं न जुज्जए काढं ॥ ५६ ॥ जइ नाम विसहरो कहवि कस्स लगेज्ज किं पुणो तस्स । भक्खणममूढमणसो घडेज्ज मणुयस्स, इय भणिरे ॥ ५७ ॥ जा न निवमि पसीयइ ता चित्तो लद्धवइयरो ज्झत्ति । तस्स समीवमुवगंओ भणइ जह उवसमं कुणसु ॥ ५८ ॥ एसो कोवहुयासो निरकुसो पजलिओ गुणवणाई । निइहइ चंडतावो खणेण सुत्ते जओ भणियं ॥ ५९ ॥ जह वणदवो वणं दवदमस्स जलिओ खणेण निइहइ । एवं कसायपरिणओ जीवो तवसंजमं ड्हइ ॥ ६० ॥ तहा-कोहो कइमकोहोव कस्स मो होइ कइवित्थारो । उवपकारणं दासणाण दुक्खाण मूलखणी ॥ ६१ ॥ एसाइदेसणावारिवाहधारहिं वरिसिओ संतो । विज्झावियकोहणी वेरगमुदगमह स गओ ॥ ६२ ॥ नमुई अमच्चो वि नराहिवेण वंधाविऊण तम्मूले । आणविओ तेणवि साणुकोसचित्तेण मोयविओ ॥ ६३ ॥ तो दोवि विरागाओ पवन्नपज्ज-तकालकरणिजा । जा चिड्ढंति नरवई अहइया वंदणनिमित्तं ॥ ६४ ॥ पत्तो तयतिए तेसिं न्वेव पयपज्जुवासणपरम्मि । तम्मी तक्खणपच्छागएण तस्सित्थिरयणेण ॥ ६५ ॥ संभंतपणामकरेण कहवि पाएसु अगंकेसेहिं । छुत्तो पमत्तचित्तो संजाओ ज्झत्ति संभूओ ॥ ६६ ॥ जइ अगंकेसफासो इमीए एयारिसो सुहो मत्ते । सबंगसंगसमए कोवि अपुवो भुवं होही ॥ ६७ ॥ इय भावंता चित्ते नियाणमेयारिसं कुणइ सहसा । जइ मे तवाणुभावो समत्थि जम्मंतरे होजा ॥ ६८ ॥ एयारिसित्थिलाओ वारिजंतो वि भाडणा वाढं । कागिणीकज्जे कोडी न फेडिडं तुज्झ जुत्तत्ति ॥ ६९ ॥ तत्तो सुया समा-णा जाया सोहम्मदेवलोगमि । नलिणीगुम्मविमाणे सोहगमहोयही देवा ॥ ७० ॥ कालेण विमाणाओ तओ चुया भारहम्मि इह खित्ते । संभूओ जाओ वंभदत्तनामा जहा चक्की ॥ ७१ ॥ तह पुबंच्चिय कहियं जो पुण चित्तो पुरे पुरा-

ब्रह्मच कि-
चरितम्

॥ २१५ ॥

आणंदिया य पुट्टा य किनिमित्तं इहागया नुब्धे । कहिओऽभिप्पाओ जह इममि सेलमि मरणकए ॥ ४१ ॥ सबाह-
 माओ चंडालजार्हओ जं दढं समुखिणा । लद्धावि गुणा दीसीभूया जम्हा इहम्हाणं ॥ ४२ ॥ भणिया मुणिया न भव-
 न्तरेवि कल्लणमप्पघार्ण । अरिय न जुत्तो तम्हा मणोरहो एस तुम्हाण ॥ ४३ ॥ सयलभवंदुक्खवाहिविरेयणोसहसमं
 जिणंदमयं । धम्मं कुणह समीहियसिद्धीए कप्परक्खंव ॥ ४४ ॥ तो मुणिवराओ ताओ मुणिदिक्खा लणिओवलक्का
 य । जम्हा ते तेण तया तट्टुच्चियभावेण परिकलिया ॥ ४५ ॥ कालकमेण जाया गीयत्था छट्टमाइतवनिरया । अनिय-
 यविहारचरियापरायणा गयजरमि गया ॥ ४६ ॥ वहिरुज्जाणमि ठिया मासक्खवणस्स पारणगदिवसे । संभूओ तत्थ
 गओ भिक्खट्टा नयरमज्झमि ॥ ४७ ॥ गेहाणुगेहमिरियासमिओ हिंडंतओ पहापडिओ । सच्चिवेणोसो दिट्ठो णमुइयणा-
 सेण तेण तओ ॥ ४८ ॥ नाओ चंडालमुओ जह सो एसो भएण अजसस्स । नियगुरिसपेसणेणं पच्छन्नं हंतुमारज्जो
 ॥ ४९ ॥ तवसोसियतणुणो निरवराहचरियस्स हंममाणस्स । कोवाणलो पजलिओ तस्सुज्झियधम्मकज्जस्स ॥ ५० ॥ पढ-
 ममि मांउसे जहा नहमि यणमंडलाइं रेहंति । तह तस्स वयणकुहरा विणिगया धूममालासु ॥ ५१ ॥ तो पल्लयकालजलवाहकलिय-
 दंडा यणेसु जह सबओ विसर्पंति । तह तेवलेसदेसा वियंभिया धूममालासु ॥ ५२ ॥ तो चक्कहरो सिरिमं सणंकुमारो सपरि-
 मिव नहयलं विलोयंतो । जाओ संसुद्धमणो सवालवुट्ठो नयरलोओ ॥ ५३ ॥ तो चक्कहरो सिरिमं सणंकुमारो सपरि-
 यरो तरस्स । उवलद्धवइयरो तप्पसायहेवं समायाओ ॥ ५४ ॥ भालयलमिलियधरणीयलेण पणमेत्तु जोडियकरेण ।
 विज्जत्तमणेण जहा खमापहाणा मुणी होति ॥ ५५ ॥ जइ अप्पदीहएणं केणावि अणज्जवेड्डिएणं तुमं । अवरद्धं तत्तुलं

जोगशो सवमंतिवरो ॥ २४ ॥ ते य पुण पाणपुत्ता जोगणलायन्नरुवमार्हहिं । तह नट्टगेयवाइयपमुहेण कलाकलावेण
॥ २५ ॥ जाया जणाण पयरीए माणसाणंदकारिणो वाढं । अह अन्नया मद्दसवसमए तरुणाण मणहरणे ॥ २६ ॥ चि-
त्ताओ चच्चरीओ पुरमज्जे निज्झमाणिगा जाया । णच्चंतो तरुणाणं णराण णारीण य समूहे ॥ २७ ॥ ते पाणसुए पमुहे
काळणं चच्चरीविणिक्खंतो । पाणतरुणाण सोळण वियंभमाणा पुरस्संतो ॥ २८ ॥ पत्ता तग्गीयसरेण मोहिओ सेसचच्च-
रीलोओ । भत्तचरीओ सबो समागओ माहणेहिं ओ ॥ २९ ॥ ईसाळुयत्तणाओ रायाणं विज्जवेत्तु जह देव ! एसो चंडाल-
जणो विट्ठालहनगरमिणमेवं ॥ ३० ॥ पडिहणिया ते नगरिं पविसंता अन्नया गते काले । केवइए कोमुइसमयसंपयइ महे
परमे ॥ ३१ ॥ ते भूयदिन्नपुत्ता समंतओ परिगया नियजणेण । कोळहलतरलमणा विस्सुमरियसात्सणा संता ॥ ३२ ॥ नयरं-
तरे पविट्ठा जणपेच्छणगे नियच्छिळं लग्गा । सोढं च चच्चरीओ हरिणा इव गोरिगीयाइं ॥ ३३ ॥ अह वत्थेणं ठइळण
वयणमुग्गाइडं च पारक्का । मिलिओ य सयललोओ तग्गीयाखित्तओ उद्दत्ति ॥ ३४ ॥ अमयरसनिविसेसं केणोदं निज्ज-
ए भणंतोण । जाव निहालियमवल्लोइया तओ भूयदिन्नसुया ॥ ३५ ॥ हण २ भणित्तेहिं तओ माहणलोएहिं धाइयसरी-
रा । निद्धाडिया पुराओ ठिया तओ वाहिरुज्जाणे ॥ ३६ ॥ धी धी कलाकलावो कुलदोसाओ जहन्नओ जाओ । तो
अमहाण ण मरणं मोत्तूण परा गई अत्थि ॥ ३७ ॥ लग्गा गंतुं दाहिणदिसाए देसंतरं गया दूरं । दिट्ठो गिरी महंतो
एगो तत्थारुहंतोहिं ॥ ३८ ॥ एगाए सिलाए तले ओलंविचयमुयजुगो विगिट्ठतवो । दिट्ठो महासुणी काउत्तगणपरिसंठिओ
तेहिं ॥ ३९ ॥ सप्पणयं च पणमिओ तेणावि य उद्गाणपरिसमत्तीए । अइमहुरगहीरसरेण सायरं धम्मलामेण ॥ ४० ॥

ह्यनानामगेण विप्रेण । पुत्ता जमलगत्वा कमेण ते जोषणं पत्ता ॥ ८ ॥ अरुलेत्तरक्खण्डा वणं गया पायवस्स निसि
 हेट्ठा । वडनामगस्स सुत्ता तथेगो कुत्थराहिंतो ॥ ९ ॥ अहिणा निर्मातूणं डक्को वीओवि तस्स उवलंभं । काडंमडंतो
 तेणेव भक्खिओ तक्खणं फणिणा ॥ १० ॥ तो अकयपडियारा कालिजरनामगे नगम्मि वरे । जमलत्तेणं मिगीए मया
 समाणा सुया जाया ॥ ११ ॥ पुब्बभवसिणेहाओ पच्चासन्नं चरंतया संता । वाहेणेगसरेणेव थांइया मरणमणुपत्ता ॥ १२ ॥
 मयगंगाए तीरे दोवि मरालत्तणेण एणाए । हंसीए उप्पन्ना जमलगभावणे ते तत्तो ॥ १३ ॥ पत्ता जोयणमेणेण मच्छब-
 धेण पासियावडिया । निह्तिनु कंधरं वालिऊण पंचत्तमुवणीया ॥ १४ ॥ वाणारसीपुरीए पाणस्स भूयदिन्ननामस्स ।
 तप्पाडगाहिबइणो पुत्ताए समुप्पन्ना ॥ १५ ॥ अच्चंतणेहणिन्नभरच्चिता नामेण चित्तसंभूया । तीए नयरीए संखो नामेणं
 नराहिवो तइया ॥ १६ ॥ नमुई य तस्स सच्चिवो सो अवरहे तहाविहे जाए । पच्छओ वहण्डा संमपिंओ भूयदिन्नस्स
 ॥ १७ ॥ तेणावेस पहाणो चि य नो तओ मारणिज्जओ होइ । किंतुं रहस्सें काडं धरणिज्जो इय विचिंतेवं ॥ १८ ॥
 भणिओ जइ मम पुत्ते भूमीहरसंठिए तुमं भइ ! । पाडेसि जीवियव्वं तुह अत्थि न अन्नहां कहवि ॥ १९ ॥ अंगगन्धि-
 ऊण जाइं कुलं व विज्जाण पारगतं च । नियजीवियत्थिणा तक्खणेण सर्वापि पडिवन्नं ॥ २० ॥ तो भूयदिन्नपुत्ते कला-
 कलावडुस्सले करेतस्स । गच्छंति जाव दिवसा अहन्नाया भूयदिन्नेण ॥ २१ ॥ विन्नायं मम पत्तो जह एएणं समं
 विणट्ठत्ति । चंडालभावसहजेण परिगओ चंडकोवेण ॥ २२ ॥ तं मारिडमाढत्तो अमहं ओज्झावगोत्ति चित्तम्मि । संभा-
 विऊण पच्छन्नमेव पुत्तेहि नासंविओ ॥ २३ ॥ सो हत्थिणाउरे नरवइस्स सिरिमंसणकुमारस्स । जाओ मंती नियडुद्धि-

पूणं ण निया सोहा देहस्स इमस्स जं गया छाया । जाया झत्ति करंजुल्लिरेसा नियभूसणविहीणा ॥ ७ ॥ ता पज्जत्तमि-
मेहिं जणियाए मज्झ देहसोहाए । मोत्तुं कमेण लग्गो ताई स उदग्गवेरग्गो ॥ ८ ॥ एसा य रायलच्छी पवलानिलदोलि-
यंबुरुहसरिसा । तुच्छा वोच्छेयफला अलाहि इण्हिं ममेईए ॥ ९ ॥ इह सुद्धज्झाणपरो जा वट्ठइ ताव संजमट्ठाणं ।
पढमं पत्तो तत्तो खणेण सो केवली जाओ ॥ १० ॥ संजमठाणोसु असंखल्लोगमाणोसु जो जिओ पढमं । (ठाणं) चिय
पावइ सो खणेण परिबुहुपरिणामो ॥ ११ ॥ गंतुं संजमसेढीसीसं संपत्तकेवलालोओ । होइ जह भरहचक्की भणियमिणं
कप्पभासम्मि ॥ १२ ॥ अह उद्धियगिहिलिं गो विसिट्ठमुणिवेसधारगो होइ । सुरसामिणा सयं चिय संपाडियपयइपरम-
महो ॥ १३ ॥ सुरनिम्मियपउमोयरनिसन्नओ सो जिणोव परिसाए । आढत्तो परिकहिं धम्मं नवमेहगहिरसरो ॥ १४ ॥
पुब्बाण लक्खमक्खंडमेगमेवं महिं विहरिऊण । अट्ठावयम्मि सिद्धो निद्धयरओ स भगवंति ॥ १५ ॥
जो एस बंभदत्तो चक्की जम्मंतराई तस्सेह । निखुणिज्जांति इमाई नियाणवंधो फलं चेव ॥ १ ॥ सागेयम्मि पुरवरे साव-
गलोगावतंसओ आसि । चंदावतंसनामा नराहिवो निम्मलनयट्ठो ॥ २ ॥ तस्स सुपवित्तचित्तो पुत्तो मुणिचंदनामग्गो सो
य । निव्विन्नकामभोगो सागरचंदतिए दिक्खं ॥ ३ ॥ अइतिकखं पडिवन्नो विहरंतो तेसु तेसु देसेसु । गुरुचरणमूललीणो
अहन्नया भिक्खणट्ठाए ॥ ४ ॥ गामम्मि पविट्ठो विहरिओ य सत्थेण वियडअडवीए । पवभट्ठो तं तन्हाल्लुहाकिलंतं निय-
च्छंति ॥ ५ ॥ चत्तारि गोवपुत्ता तं पइ संजायभैत्तिवहुमाणा । पडिजागरंति तईसणाए बुद्धाय पवइया ॥ ६ ॥ तत्थ
दुवे मोहुदया धम्मदुगंळं करित्तु किंचि मया । सुरलोगम्मि गयाओ दसपुरनयरे जसमईए ॥ ७ ॥ दासीए उप्पन्ना संडि-

ल्हगनामगेण विप्पेण । पुत्ता जमलगारूवा कमेण ते जीवणं पत्ता ॥ ८ ॥ अरुहेत्तरक्खणट्ठा वणं गया पायवस्सं निसि
 हेट्ठा । वडनामगस्स सुत्ता तत्थेगो कुत्थराहिंतो ॥ ९ ॥ अहिणा निगंतूणं डक्को वीओवि तस्स उवलंभं । काउमडंतो
 तेणेव भक्खिओ तक्खणं फणिणा ॥ १० ॥ तो अकंयपडियारा कालिंजरनामगे नगम्मि वरे । जमलत्तेण मिगीए मया
 समाना सुया जाया ॥ ११ ॥ पुबभवसिणेहाओ पक्खासन्नं चरंतया संता । वाहेणेगसेरेणेव धांइया मरणमणुपत्ता ॥ १२ ॥
 मयंगणाए तीरे दोवि मरालत्तणेण एणाए । हुंसीए उप्पन्ना जमलगभार्वेण ते तत्तो ॥ १३ ॥ पत्ता जोर्यणमेगेण मच्छव-
 धेण पांसियावडिया । गिळित्तु कंधरं वालिऊण पंचत्तमुवणीया ॥ १४ ॥ वाणारसीपुरीए पाणस्स भूयदिन्ननामस्स ।
 तप्पाडगाहिवइणो पुत्तत्ताए समुप्पन्ना ॥ १५ ॥ अच्चंतणेहणिठभरचित्ता नामेण चित्तसंभूया । तीए नयरीए संखो नामेण
 नराहिवो तइया ॥ १६ ॥ नमुई य तस्स सच्चिवो सो अवरहे तहाविहे जाए । पच्छन्नो वहणट्ठा संमपिओ भूयदिन्नस्स
 ॥ १७ ॥ तेणावेस पहाणो चि य नो तओ मारणिज्जओ होइ । किंतु रहस्से काउं धरणिज्जो इय विचित्तेउं ॥ १८ ॥
 भणिओ जइ मम पुत्ते भूमीहरसंडिए जुमं भइ ! । पाढेसि जीवियव्वं तुह अदि य न अन्नहां कहवि ॥ १९ ॥ अवगन्नि-
 ऊण जाइं कुलं च विजाण पारागतं च । नियजीवियदिण्णा तक्खणेण सर्वापि पडिवन्नं ॥ २० ॥ तो भूयदिन्नपुत्ते कला-
 कलावकुसले करंतस्स । गच्छंति जाव दिवसा अहन्नाया भूयदिन्नेण ॥ २१ ॥ विद्यायं मम पत्ती जह एएणं समं
 विणट्ठत्ति । चंडालभावसहजेण परिगओ चंडकोवेण ॥ २२ ॥ तं मारिउमाढत्तो अमहं ओल्लावगोत्ति चित्तम्मि । संभा-
 विऊण पच्छन्नमेव पुत्तेहिं नासविओ ॥ २३ ॥ सो हदिण्णाउरे नरवइस्स सिरिमंसणकुमारस्स । जाओ मंती नियवुद्धि-

पूणं ण निया सोहा देहस्स इमस्स जं गया छाया । जाया झत्ति करंशुलिरसा नियभूसणविहीणा ॥ ७ ॥ ता पज्जत्तमि-
मेहिं जणियाए मज्झ देहसोहाए । मोत्तुं कमेण लग्गो ताइं स उदग्गवेरग्गो ॥ ८ ॥ एसा य रायलच्छी पवलानिलदोलि-
यंशुरुहसरिसा । तुच्छा वोच्चेयफला अल्लाहि इण्हिं ममेईए ॥ ९ ॥ इह सुद्धञ्जाणपरो जा वट्टइ ताव संजमट्टाणं ।
पढमं पत्तो तत्तो खणेण सो केवली जाओ ॥ १० ॥ संजमठाणेसु असंखलोगमाणेसु जो जिओ पढमं । (ठाणं) चिय
पावइ सो खणेण परिबुहुपरिणामो ॥ ११ ॥ गंतुं संजमसेदीसीसं संपत्तकेवलालोओ । होइ जह भरहचक्की भणियमिणं
कप्पभासम्मि ॥ १२ ॥ अह उज्झियणिहिलिं गो विसिद्धमुणिवेसधारगो होइ । सुरसामिणा सयं चिय संपाडियपयइपरम-
महो ॥ १३ ॥ सुरनिम्मियपडमोयरनिसन्नओ सो जिणोव परिसाए । आढत्तो परिकहिं धम्मं नवमेहगहिरसरो ॥ १४ ॥
पुव्वाण लक्खमक्खंडमेगमेवं महिं विहरिज्जण । अट्ठावयम्मि सिद्धो निद्धयरओ स भगवांति ॥ १५ ॥

जो एस वंभदत्तो चक्की जम्मंतराईं तस्सेह । निखुणिजांति इमाईं नियाणवंधो फलं चेव ॥ १ ॥ सागेयम्मि पुरवरं साव-
गलोगावतंसओ आसि । चंदावतंसनामा नराहिवो निम्मलनयट्टो ॥ २ ॥ तस्स सुपवित्तचित्तो पुत्तो सुणिचंदनामगो सो
य । निविन्नकामभोगो सागरचंदंतिए दिक्खं ॥ ३ ॥ अइतिकखं पडिवन्नो विहरंतो तेसु तेसु देसेसु । गुरुचरणमूललीणो
अहन्नया भिक्खण्डाए ॥ ४ ॥ गामम्मि पविट्टो विहरिओ य सत्थेण वियडअडवीए । पव्वमट्टो तं तन्हाछुहाकिलंतं निय-
च्छंति ॥ ५ ॥ चत्तारि गोवपुत्ता तं पइ संजायभत्तिवहुमाणा । पडिजागरंति तद्देसणाए दुक्काय पव्वइया ॥ ६ ॥ तत्थ
हुवे मोहुदया धम्मदुगंळं करित्तु किंचि मया । सुरलोगम्मि गयाओ दसपुरनयरं जसमईए ॥ ७ ॥ दासीए उप्पन्ना संडि-

अन्यस्य विक्रमसारस्य व्यत्ययः खलु विपर्यस एव विकलभोजनसाधनयोगरूपे जातो भोगेऽपि भोजनस्य । कस्मादित्याह—पुरुषकारभावात्, पुरुषकारमेव भावयति 'रायसुयहारतुष्टगरूपे' इति राजसुताहारबोदने रोदने च तस्यास्त्योतनातः शुटितहारप्रोतनादेव ॥ ३५६ ॥ ५ ॥

इत्थं लोकिक्कयोदैवपुरुषकारयोर्ज्ञातमभिधाय सम्प्रति लोकोत्तरयोस्तदभिधातुमाहः—

पक्खन्तर णायं पुण लोउत्तरियं इमं मुणेयवं । पढमन्तच्चक्कवट्ठी संगणियलच्छेदणे पयडं ॥ ३५७ ॥
पक्षान्तरे प्राक्पक्षापेक्षया पक्षविशेषे ज्ञातमुदाहरणं लोकोत्तरिकं लोकोत्तरसमयसिद्धमिदमुपरि भणित्यमाणां मुणित्वम् । किमित्याह—प्रथमान्त्यचक्रवर्तिनौ भरतब्रह्मदत्तनामानौ । क ज्ञातं तावित्याह—सङ्गनिगडच्छेदने विषयाभिष्वङ्गान्दुक्कबोदने प्रकटं जनप्रतीतमेव ॥ ३५७ ॥

अत एवाचार्येण संसूच्य न तद्व्याख्यानादरः कृतः, तथापि स्थानाशून्यार्थं किञ्चिदुच्यतेः—

भरहो भारहभूमीसामी सिरिसहन्दणो आसि । विकंतविपक्खजओवज्जियनिरवज्जसासज्जो ॥ १ ॥ नवनिहिवई सम-
गलसोहरगाणं अभगभाणाणं । चवसट्टिसहस्साणं रमणो रंमाण रामाणं ॥ २ ॥ संभंतनमंतमहंतभत्तंसासंतसहस्सी-
सेहिं । विगलंतकुसुममालेहिं निच्चमच्चिज्जमाणकमो ॥ ३ ॥ छप्पुवलक्खपरिमुत्तरज्जलच्छी पववसिंगारो । अहअन्नया समु-
ज्जलफलिहोवलघडियमइरुइरं ॥ ४ ॥ नियतणुसोहासंदंसणत्थमादरिसमंदिरं विसइ । कप्पदुमं व पुक्कियमप्पाणं सो
निभालेइ ॥ ५ ॥ जा ताव एगमंगुलिमवगयनियभूसणं नियइ हत्थे । दिट्ठा विणट्ठसोहा मणागमह चित्तए एवं ॥ ६ ॥

तीष्ट । विक्रमसारमुहं जा पलोषए नरवई ताव ॥ २६ ॥ उज्झ्वभोयणकजेण तेण दत्तकखणं वहंतेण । नवमुत्ततंतुसज्जो
खण्ण हारो कथो पडणो ॥ २७ ॥ पच्छा दोवि जहत्थियविहिए तं भोयणं मुहं मुत्ता । परिभाविं निवइणा पूर्णं सच्चो
जणपवाओ ॥ २८ ॥ (अन्थाग्रं-७०००) ॥

अथ स्रग्दहाश्राक्षरार्थः—ज्ञातमुदाहरणमिह दैवपुरुषकारयोर्गुणप्रधानभावे पुण्यसारो विक्रमसारश्च द्वौ वर्णिकृमुत्तौ ।
कथमित्याह—‘निहिपरतीरधणगमं’ति निधिपरतीरधनागमाभ्यां कृत्वा तथा सुखिनावहेकेशकेशलभ्यशर्मसमन्वितौ
संतौ । तत्र प्रथमपक्षे दैवप्राधान्यरूपे—॥ ३५२ ॥ १ ॥

दानोपभोगौ दानं कृपणादीनां भोगो वस्त्रताम्बूलादीनां प्रवृत्तौ निधिलाभतो निधानलाभाद् दृढमतिशयेनाविकलौ
तु परिपूर्णावेव एकस्य पुण्यसारस्य । तथा, परतीरहेकेशगमेन लाभान् परतीरात् हेकेशगमेन यो लाभो धनस्य तस्मादेवं
पुण्यसारवद् द्वितीयस्य विक्रमसारस्य दानोपभोगौ जातावविकलाविति ॥ ३५३ ॥ २ ॥

अथैतद्बृत्तान्तस्य राजश्रवणे सति पृच्छा तेन कृता । निवेदनमवितथं यथावद् द्वाभ्यामपि कृतम् । ततो दैवेतरसंयु-
क्ताविति प्रवादविन्यासना तत्परीक्षारूपा राज्ञः समपद्यत ॥ ३५४ ॥ ३ ॥

कथमित्याह—एकं निमंत्रणं पुण्यसारस्य भोजनार्थं स्वगृहे निरूपणमकारि । तत्राविकलसाधनयोगः परिपूर्णभोजना-
ज्ञयोगोऽहेकेशत एव लील्यैव, भोगोऽपि च भोजनस्यैकस्य पुण्यसारस्यैवाहेकेशादेव व्यापारान्तरस्य तदानीमनुपस्था-
नात् । दैवयोगेन परिपक्वपौढपुण्यसम्बन्धेन ॥ ३५५ ॥ ४ ॥

गेहं समांगथो तदुचिपसु कर्जेसु । लग्नो वीथो पुण जलहिपारगमणेण लद्धधणो ॥ १० ॥ केत्तिवकालाथो तुलाए जीव-
 मारोविद्धण नियगेहं । पत्तो सोवि य सधणोचियासु किरियासु परिलगो ॥ ११ ॥ जाओ पुरे पवाओ जह एगो पोढपु-
 ण्नपभारो । संपत्तसयलवंछियलच्छीविच्छडुओ सुहिओ ॥ १२ ॥ वीओ पुण दारणजलहितरणसंजायगरुयधणरिद्धी ।
 अइनिद्धवंधुसवंधवंधुरो भुंजइ भोगे ॥ १३ ॥ ता एएसिं मज्झा पढमो देवेण संजुओ बाढं । अखलियपसरो वीओ वि-
 संजुओ पुरिसगारेण ॥ १४ ॥ निसुओ रत्ता अइकोजगाओ सदाविया सहाए ते । पुढा एस पवाओ किमन्नहां वा तहां-
 वत्ति ॥ १५ ॥ भणियं देव ! न वितहो जणप्पवाओ जओ पायं । अइपच्छन्नं पि कर्यं कर्जं सज्जो वियाणाइ ॥ १६ ॥
 सयमेव तथो तेसिं रत्ताविन्नासणा समारद्धा । पढमो एगाणि छिव निमंतिओ भोयणससं कए ॥ १७ ॥ भणिया महाण-
 सणरा जह अज्ज उ वक्खडो न कायवो । एयरस पुन्नवसजायपत्तमभेहिं भोत्तवं ॥ १८ ॥ पत्ते भोयणसमए देवीसंपे-
 सिओ अह महल्लो । विन्नवइ जहा देवीगिहम्मि तुभेहिं भोत्तवं ॥ १९ ॥ किं पुण निम्मित्तिमिहिं पत्तो जामाडओ निया-
 पुराओ । सुओयणाइभेयं पसाहियं भोयणं तस्स ॥ २० ॥ ता देव ! तए सद्धिं सो सोहगं लहेइ भुंजंतो । तो भुत्ता
 वीसत्थां संता तं भोयणं सबे ॥ २१ ॥ वीओ य अन्नदियहे निमंतिओ भोयणत्थमह भणिया । सबेवि रसवईए पसाहणा
 जह लहुं चेव ॥ २२ ॥ सत्तायरेण भोयणमुवडियं कुणह भोयणावसरे । पत्तम्मि आसणेसु दिन्नेसु उवडिए भत्ते ॥ २३ ॥
 तुढो रायसुयाए अट्टारससरसमन्निओ हारो । आमलगधूलमुत्ताहलुब्भडो निन्निमित्तिं ॥ २४ ॥ सा रुयमाणा दीणाणणा
 य पत्ता पिउरस पासम्मि । भासइ जहा इसो मे हारो पोइज्जउ इणिहं ॥ २५ ॥ नाहं काहं भोयणमहमन्नह इय पयंपिए

णायमिहपुणसारो विक्रमसारो य दोषिण वणिपसुया ॥ निहिपरतीरधणानम तह सुहिणो पढमपक्वस्मि
 द्राणुवभोगा णिहिलाभओ दढं अविगलाउ एक्कस्स । परतीरकिलेसागमलाभाओ एवं वीयस्स ॥ ३५३ ॥
 रायस्सवणस्मि पुच्छा णिवेयणं अवितहं दुविपहंपि । दइवेयरसंजुत्ता पवायविण्णासणा रण्णो ॥ ३५४ ॥ ३॥
 एयाणिमंतणमविगलसाहणजोगोऽकिलेसओ चेव । भोगोवि य एयरस्स उ एवं चिय दइवजोगेण ॥ ३५५ ॥
 अपणस्स वच्चओ खलु भोगस्मि वि पुरिसगारभावाओ । रायसुयहारतुइणरयणे तप्पोयणाभोओ ॥ ३५६ ॥
 इय आसि खिइपइद्वियनगरं नगत्तुंगचंगसुरसुवणं । अइगरयविपक्खमरदुहुट्टणुप्पन्नपुत्तजसो ॥ १ ॥ पुत्तजसो नाम
 निवो तत्थासि पिया य तस्स सुहगंगी । सो रायन्नजणोच्चियववसायपरो गमइ कालं ॥ २ ॥ अह तत्थ धणहुसुओ पुरस्मि
 नामेण पुत्तसारोत्ति । वीओ विक्रमसारो विक्रमवणिणो सुओ आसि ॥ ३ ॥ अहिगयकलाकलावा तारुणमणणसरि-
 समणुपत्ता । ते दोवि धणाकंवी एवं चिन्ताडरा जाया ॥ ४ ॥ जइ नाम न तारुणे पुण्णे पत्तेवि होज्ज लच्छीए । अज्जण-
 मणजचरीयस्स तस्स को पोरिसुगारो ? ॥ ५ ॥ ताव कुलं ताव जसो ता जणसोहगमगलं तस्स । जस्स न लच्छी
 वोच्छेयमेइ दाणाइकिरियासु ॥ ६ ॥ ता एत्तो तह जत्तो कायवो जह सिरी समुग्घइ । पणयजणवांछियत्थाण करणओ
 कयचमक्कारा ॥ ७ ॥ अपुसरिमो देसंतरमारोहेमो परक्कमगिरिस्मि । नो दुल्लहा भविस्सइ अन्हं जणवल्लहा लच्छी ॥ ८ ॥
 कयपत्थाणा जा सत्थसन्निवेसं गया पढमगरस्स । समुवद्विओ महंतो विहिणो वसओ खण्णेण निही ॥ ९ ॥ तं गिणिहज्ज

प्रधानगुणमेव भावयन्नाहः—

जमुद्गमं श्रेवेणं कम्मं परिणमइ इह पयासेण । तं दइवं विवरीयं तु पुरिसगारो मुणेयवो ॥ ३५० ॥

यदुद्गममुत्कटरसतया प्राक्समुपाजितं स्तोकेनापि कालेन परिमितेन कर्म सङ्गेद्यादि परिणमति फलप्रदानं प्रति प्रह्णी-
भवति, इह जने प्रयासेन राजसेवादिना पुरुषकारेण, तदैवं लोके समुल्लभ्यते । विपरीतं तु यदनुद्गमं बहुना प्रयासेन
परिणमति पुनस्तत्पुरुषकारो मुणितव्य इति ॥ ३५० ॥

अहवप्पकम्महेऊ ववसाओ होइ पुरिसगारोत्तिवहुकम्मणिमित्तो पुण अज्झवसाओ उ दइवोत्ति ॥ ३५१ ॥

अथवेति पक्षान्तरद्योतनार्थः । अल्पं तुच्छं कर्म दैवं पुरुषकारापेक्षया हेतुनिमित्तं फलसिद्धौ यत्र स तथाविधो व्यवसायः
पुरुषप्रयत्नो भवति पुरुषकार इति । बहु प्रभूतं पुरुषकारमाश्रित्य कर्म निमित्तं यत्र स पुनरध्यवसाय इहनजोऽल्पार्थत्वाद्-
ल्पो व्यवसायः पुनर्दैवमिति । यत्र हि कार्यसिद्धावल्पः कर्मणो भावो बहुश्च पुरुषप्रयासस्तत्कार्यं पुरुषकारसाध्यमुच्यते । यत्र
पुनरेतद्विपर्ययस्तत्कर्मकृतमिति । पूर्वगाथायामल्पप्रयाससाहाय्येन फलमुपनयमानं कर्म दैवमुपदिष्टं विपर्ययेण पुरुषकारः,
इह तु पुरुषकार एवालपकर्मसाहाय्योपेतः पुरुषकारः प्रज्ञसो बहुकर्मसाहाय्योपगृहीतस्तु स एव पुरुषकारोऽदृष्टमित्यनयोः
प्रज्ञापनयोर्भेद इति ॥ ३५१ ॥

अमुमेवार्थमुदाहरणेन साधयन्नाहः—

पुनरप्याशंक्य परिहरतिः—

एतथ परंपरयाए कम्मं पि हु तारिसंति वत्तवं । एवं पुरिसं चिय एरिसन्तमणिवारियप्पसरं ॥ ३४८ ॥

अत्र केवलकर्मवादिमते परंपरयाऽनादिसन्तानरूपया 'कम्मं पि हु'ति कर्मैव तादृश्यमुत्पत्त्यमानकर्मसदृशमिति वक्तव्यं कर्मवादिना । नहि परंपराकारणानामपि कालव्यवधानेन भविष्यत्कार्येष्वनुकूलतामन्तरेण कदाचिद् कार्योत्पत्तिं संभावयंति संत इति । एवं कर्मणीव पुरुषेऽपि पुरुषकारेऽपि परंपरया इदंशत्वमुत्पत्त्यमानफलसदृशत्वं पुरुषकारवादिना स्थाप्यमानमनिवारितप्रसरं, न्यायस्योभयत्राऽपि समानत्वाद् । ततः पुरुषकारदेव समीहितसिद्धिर्भविष्यति, किं कर्मणा कार्यमिति ॥ ३४८ ॥

इत्थं दैवपुरुषकारयोः प्रत्येकपक्षदोषमभिधाय सिद्धान्तमाहुः—

उभयतहाभावो पुण एत्थं पायपणस्सम्मओ णवरं । ववहारोवि हु दोणह विइयपाहपणाइनिप्फणो ३४९

उभयतथाभाव उभयोर्दैवपुरुषकारयोस्तथा परस्परानुवर्तनेन कार्यकारको भावः स्वभावः पुनरत्र कार्यसिद्धौ न्याय-ज्ञसम्मतो नीतिज्ञलोके बहुमतः नवरं केवलं वर्तते इति प्रथमत एवासौ बुद्धिमतामभ्युपगन्तुं युक्त इति । तथा, व्यवहारो दैवकृतमिदं पुरुषकारकृतमिदमिति विभागेन यः प्रवर्तमान उपलभ्यते सोऽपि द्वयोरपि दैवपुरुषकारयोरित्येवमुभयतथाभावे सति प्राधान्यादिनिष्पन्नः प्रधानगुणभावनिष्पन्नो वा वर्तते ॥ ३४९ ॥

एवं परोपन्यस्ताऽप्रतिमामिव यदि चेत् कर्मैव दैवसंज्ञितं चित्रं नानारूपमाक्षिपति स्वोपग्रहकारितया सन्निहितं करोति गलपृहीतथाविक्रिकरवत् पुरुषकारमुत्कल्पं पुनः । तदा नो दानादिषु परलोकफलेषु क्रियाविषयेषु शुभाशुभरूपेषु पुण्यादिभेदः पुण्यपापनानात्वं स्यात् । सो पूर्ववत् । अध्यात्मभेदतोऽध्यवसायभेदात् । यदि हि दैवायत्त एव पुरुषकारः क्रियासु शुभाशुभरूपासु व्याप्रियते प्रकृतिरेव करोतीति सांख्यमतमास्थितानां, तदा योऽयं दानादिक्रियासु शुभाशुभरूप-कर्ममात्रहेतुकास्वध्यात्मभेदात् पुण्यपापयोक्तर्कार्थपर्वकृतो भेदः सर्वास्तिकसम्मतः स कथं संगच्छते इति । तथाच पठ्यते—“अभिसन्धिः फलं भिन्नमनुष्ठाने समेऽपि हि । परमोऽतः स एवेह वारीव कृषिकर्मणि ॥ १ ॥” इति ॥ ३४६ ॥

पुनरपि परमतमात्रांक्य परिहरतिः—

तारिसयं चिय अह तं सुहाणुबंधि अङ्गापकारित्तिपुरिसस्स एरिसस्से तदुवक्कमणाम्मि को दोस्सो ? ॥ ३४७ ॥
तादृशकं विवक्षितमविव्यदध्यवसायसदृशमेव सत् । अथेति परिप्रश्नार्थः । तत्कर्म शुभानुबन्धव्यध्यात्मकारीति । उपलक्ष-
णमिदं, ततः शुभानुबन्धिनोऽशुभानुबन्धिनश्चाध्यात्मस्य मनः—परिणामस्य कारणं वर्तत इति । आचार्यः—पुरुषस्येदृशात्वे
तथाविधचित्रस्वभावत्वे सति तदुपक्रमणे तस्य कर्मण उपक्रमणं परिकर्म मूलनायो वा तत्र साध्ये को दोषः सम्पद्यत
इति । यथा हि कर्मवादिनः कर्मैव कार्यकारि, पुरुषकारस्तु तदाक्षिप्तत्वाद् न किञ्चिदेव, तथा यदि पुरुषकारवादी
ब्रूयाद् एव एव तादृश स्वभावत्वात्कर्मोपक्रमशुभमशुभं वा फलमुपनेष्यतीति न कर्मणा किञ्चित्साध्यमस्तीति तदा को
निषेधापकस्तस्य स्यादिति ॥ ३४७ ॥

मानिष्यादन्क्रियासदृशः पुरुषकारः । यथा हि योग्यमपि दारु न स्वयमेव प्रतिमात्वेन परिणमति, किंतु पुरुषकारादेव एवं पुरुषकारापेक्षं देवमपि स्वफलकारणमिति ॥ ३४३ ॥

अत्रैव प्रतिपक्षे बाधामाहः—

जइ दारं चिय पडिमं अखिववइ तओ य हंत णियमेण।पावइ सवत्थ इमा अहवा जोगं पजोगंति॥३४४॥
यदि दार्वेव प्रतिमामाक्षिपति साध्यकोटीमानयति, ततश्च तस्मादेव प्रतिमाक्षेपात् ‘हंतति’ पूर्ववत्, नियमेन प्राप्तो-
ल्यापद्यते सर्वत्र दारुणि इयं प्रतिमा । प्रतिज्ञान्तरमाह—अथवा प्रतिमाऽनाक्षेपे योग्यमपि दारु अयोग्यं स्यादिति ॥३४४॥
नन्वेवमप्यस्तु को दोष इत्याशंक्याहः—

नय एव लोगणीई जन्हा जोगस्मि जोगववहारो । पडिमाणुपत्तीयवि अविगाणेणं ठिओ एत्थ ॥ ३४५ ॥
नच नैवैवं योग्यस्याप्ययोग्यतया लोकनीतिः शिष्टव्यवहारो दृश्यते, यस्माद्योग्ये योग्यव्यवहारो योग्यमिदमिति
शब्दज्ञानप्रवृत्तिरूपः प्रतिमानुत्पत्तावपि कुतोऽपि हेतोः पुरुषकारवैगुण्येन प्रतिमायामनुत्पत्तायामप्यविगानेन बालाबला-
दिजनाविप्रतिपत्त्या स्थितोऽत्र दारुणि ॥ ३४५ ॥

एवं योग्यं दार्वेव प्रतिमामाक्षिपतीति निरसं प्रस्तुते योजयन्नाहः—

एवं जइ कम्मं चिय चित्तं अखिववइ पुरिसगारं तु । णो दाणाइसु पुण्णाइभेय-मोऽज्झप्पभेएण ॥ ३४६ ॥

योग्यभावतुल्यमिति । कीदृशं सदित्याह-प्रत्यक्षादिप्रसिद्धं प्रत्यक्षानुमानोपमानादिप्रमाणप्रतिष्ठितं विभावयितव्यं बुध-
जनेन विपश्चिता लोकेन । तथा हि-यथा दार्वादीनां सूत्रधारदयः प्रत्यक्षत एव विवक्षितं प्रतिमादिफलं प्रति योग्यतां
निश्चिन्वन्ति, कृषीवलदयस्तु मुद्गादिषु सामान्येन विवक्षितकार्यं प्रति योग्यतया रूढेषु कुतोऽपि निमित्तात्सम्पन्नसंदेहा
अंकुरोद्गमादिभिस्तैस्तरुपायैः कार्ययोग्यतां समवधारयन्ति एयं दिव्यदृशः साक्षादेव कर्म भाविफलयोग्यं निश्चिन्वन्ति ।
शेषास्तु तैस्तैः शकुनाहुपायैरिति इत्युक्तं दैवलक्षणम् ॥ ३४२ ॥

अथ योग्यतयैव भावानां स्वफलोदयो भविष्यति किमन्तर्गडुकल्पेन पुरुषकारेण कल्पितेनेत्याशंक्य पुरुषकारं समर्थयं-
स्तल्लक्षणमाहः—

न हि जोगे नियमेणं जायद् पडिमादि पाय अजोगत्तं । तल्लक्षणविहराओ पडिमातुल्लो पुरिस्नगारो॥३४३॥

न नैव हि यस्माद् योग्ये दलभावापन्ने दार्वादौ नियमेनावश्यतया जायते प्रतिमादि, किंतु कस्मिंश्चिदेव पुरुषकारो-
पगृहीते । न च वक्तव्यं “शक्तयः सर्वभावानां कार्यार्थापत्तिगोचराः” इति वचनात् कार्यानुदये कथं योग्यता सम-
स्तीति ज्ञातुं शक्यत इत्याशंक्याह-नच नैयायोग्यत्वं योग्यतया संभावितानां समस्ति । कुत इत्याह-तल्लक्षणविहरादयोग्य-
तालक्षणविपर्ययात् । न हि फलानुदयेऽपि व्यवहारिणः कारणमकारणतया न्यपदिशन्ति, भिन्नलक्षणतया योग्ययोग्ययोः
रूढत्वात् । यद्येवं शुभाशुभकार्यानुकूलतया स्थिते दैवे किंरूपस्तत्र पुरुषकारः प्रवर्तते इत्याशंक्याह-प्रतिमातुल्यः प्रति-

कारसहस्र कर्मणोऽसद्वेद्याद्यशःकीर्त्तिलाभान्तरायादिलक्षणस्य स्वरूपं तु स्वलक्षणं पुनः । यदि नासैवं ततः किमि-
त्याह—परिशुद्धाज्ञायोगो यः प्राक् “परिशुद्धाणजोना पापुणं आयचित्तजुत्ताणं । अइधोरपि हु कम्मं न फलइ तहभा-
वओ च्चेव ॥ १ ॥” अनेन ग्रन्थेन सर्वकर्मोपक्रमकारणतया सामान्येन निरूपितः सोऽज्ञानियतस्वभावे कर्मस्वरूपे,
खलुरवधारणे, भवति सफल उपक्रमरूपः स्वफलप्रसाधक इति ॥ ३४० ॥

अथ प्रस्तावादेव कर्मसंज्ञकस्य दैवस्यात्मवीर्यरूपस्य च पुरुषकारस्य समस्कंधतां दर्शयन्नाहः—

एत्तो उ दोवितुल्ला विण्णेया दिवपुरिसकारत्ति । इहरा उ णिष्फलत्तं पावइ णियमेण एक्कस्स ॥ ३४१ ॥

इतस्त्विद एव कर्मोपक्रमाद् द्वावपि तुल्यौ सर्वकार्याणां तदधीनत्वाच्च सदृशसामर्थ्यो वर्त्तते दैवपुरुषकारौ । इतिः
पूरणार्थः । विपर्यये बाधकमाह—इतरथा त्वतुल्यतायां पुनर्निष्फलत्वमकिंचित्करत्वं प्राप्नोति नियमेनावश्यंभावेनैकस्या-
नयोर्मध्ये । यदि होकस्यैव कार्यमायत्तं स्यात् तदा द्वितीयस्याकिञ्चित्करत्वेन वन्ध्यासुतादिवद् निष्फलभावेनावस्तुत्वमेव
प्रसज्यत इति ॥ ३४१ ॥

अथानयोरेव स्वरूपं व्याचष्टेः—

दारयमार्हणमिणं पडिमाइसु जोग्गयासमाणत्तं । पच्चक्खादिपरिच्छं विहाविवधं जुहजणेण ॥ ३४२ ॥

दारकादीनां काष्ठोपलाक्षादीनामिदं दैवं प्रतिमादिषु प्रतिमादेवकुलपाकादिषु चित्ररूपेण साध्यवस्तुषु योग्यतासमानं

साध्वसं भयं तद्दर्शने किमिदमित्थमसंभाव्यं दृश्यते । एवं मीमांसयितुमारब्धे मंत्रिणोऽकं देवो जानाति तत्त्वं योऽस्या रक्षकत्वेन व्यवस्थित इति । तस्माद् विसृज्यस्त्वाश्रयं च सर्वेषामहोऽदृष्टाऽश्रुतपूर्वमिदमिति । ततः 'तपुच्छ' इति मंत्रि-
पृच्छा, पूजना च तस्य राज्ञा कृता । मंत्रिणोऽकं-देव ! सर्वनाशस्ते पुत्राभ्रविष्यतीति एतावदेव नैमित्तिकादुपलब्धं
नो वेणिच्छेदादिति ॥ ३३८ ॥ ९ ॥

इतस्त्वेतस्मादेव नैमित्तिकवचनात् किलेत्यासम्भवादरूपात् प्रवृत्तोऽत्र पुत्रसंगोपनेऽहं यावत्तावदेतद् नैमित्तिकोऽकं
संवृत्तम् । इतिरर्थपरिसमाप्तौ । अथ निगमयन्नाह—एवमुक्तनीत्याऽचिन्त्यमचिन्त्यसामर्थ्यं कर्म यदित्थं विहितप्रतीकार-
मपि फलाय समुपस्थितम् वीर्यमपि च पराक्रमोऽपि बुद्धिमतोऽचिन्त्य एव य इत्थं समुपस्थितमपि कर्म विक्रमीकरो-
तीति ॥ ३३९ ॥ १० ॥ समाप्तं ज्ञानगर्भोद्गाहरणम् ।

आह—“अवश्यमेव हि भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् । नाशुकं क्षीयते कर्म कल्पकोटिशतैरपि” ॥ १॥ इति
सर्वलोकप्रवादप्रामाण्यात् कथं तत्कर्म फलदानाभिमुखमप्यदत्तफलमेव निवृत्तमित्याशंक्याहः—

अणिपयसहावमेयं सोवक्रमकन्मुणो सरूवं तु । परिसुद्धाणाजोगो पृथक्खलु होइ सफलोत्ति ॥ ३४० ॥

इहाध्यवसायवैचित्र्यात् प्रथमतोऽपि जीवा द्विप्रकारं कर्म वदन्ति । तत्रैकं शिथिलपरिणामतया फलं प्रत्यनियतरू-
पम्, अन्यच्चात्यन्तदृढपरिणामनिबद्धतयाऽवश्यं स्वफलसम्पादकत्वेनानावध्यसामर्थ्यमिति । एवं कर्मणो द्वैविध्यं व्यव-
स्थितेऽनियतस्वभावं फलं प्रत्येतदनन्तरदृष्टान्तनिरूपितम्, सोपक्रमकर्मणः सोपक्रमस्य तत्तद्द्रव्यादिसामग्रीमपेक्ष्य प्रती-

केलाह-मंजूषायां तथा पक्षस्य भोजनं पानकं च पुत्रनिमित्तं निरूपितं । तालाश्च तालकानि दत्तानि । ततो मंत्रिणा
अर्थं संहार स्वीकुर्वीति राज्ञो भणनमकारि । अनिच्छे नृपतौ कथंचिदुपरुध्य तदानयनं मंजूषानयनं राजकुले कृतम्
॥ ३३३ ॥ ४ ॥

उक्तं च-देव इह मंजूषायां सर्वसारं तिष्ठति । राजा-किमनेन सर्वसारेण त्वद्व्यसनपाते सति कार्यम् ? मंत्री-तथापि
देवपक्षमेकं रक्षयत रक्षां कारयत । ततो राज्ञा द्वारान्यतालशीर्षमुद्रास्तथा 'अट्टट्ट'ति अष्टौ दिनेऽष्टौ निशि प्राहरिका
निरूपिताः ॥ ३३४ ॥ ५ ॥

एवं व्यवस्थापिते त्रयोदशे च दिवसे राज्ञो दुहितुरकस्मादेव वेणिच्छेदो जातः । इत्येतन्मंत्रिसुतात् किलेति जनप्रया
दात् स्फुटितं प्रकाश्रीभूतं रोदने दुहितुः स्वयमेव दृष्टे राज्ञो जितशत्रोर्महाकोपः समजनीति ॥ ३३५ ॥ ६ ॥

भणितं च तेन यथा घातयत तर्कं मंत्रिसुतमथवा किमनेनैकेन घातितेन सर्वाण्येव मंत्रिमानुषाणि दहत भस्मीकुरुत ।
येनोन्मत्तकान्येतानि वर्त्तन्त इति । ततः किंकरणमो मंत्रिगृहे । ग्रहणं कुडुंबस्य प्रारब्धं । भण्डना च मंत्रिपरिवारेण सह
लम्बा । मंत्रिणोक्तं मेक्षामहे तावदेव ? इति ॥ ३३६ ॥ ७ ॥

दृष्टे चान्न राज्ञि मंत्री प्राह-योगाद् मञ्जूषासम्बन्धात् समुद्राद्येत्यर्थः । तत्त्वं मत्पुत्रकृतोऽन्यकृतो वाऽयमनर्थ इत्येवं-
लक्षणं जानीहि समवबुध्यस्व स्वात्मनैव । ततो गतो राजा मञ्जूषोद्धाटनार्थम् । दृष्टायां च तस्यां मुद्रासंवादे उद्धाटने
कृते सति निरूपणाति भालना यावत् क्रियते, तावत् क्षुरिकायुक्तया वेण्या समुपलक्षितो मंत्रिसुतो दृष्टः ॥ ३३७ ॥ ८ ॥

मन्त्रहेवमेसो सुरक्खिअओ कुणइ कज्जमिणं ॥ ६४ ॥ देव ! अचित्तं कम्मं कयपडियारंपि जं फलइ एवं । चरियंपि बुद्धिमं-
ताण हरइ जं पसरमेयरस ॥ ६५ ॥ लद्धावसरं कथइ वलियं कम्मं तहा पुरिसयारो । एवं चियपरिणयवणीण जारिसं-
चरियमेएसिं ॥ ६६ ॥ यथोक्कम्—“कथइ जीवो वलिओ कथइ कम्माइं होति वलियाइं । कथइ धणिओ वलवं धार-
णओ कथइ वलवं ॥ १ ॥” एवं स पाणगब्भो नियनामसमाणचेड्डिओ होइं । पत्तो सिरिं तह जसं ससंककिरणुज्जलं
लोए ॥ ६७ ॥

अथ संप्रहगाथागमनिका;—वेसाली नगरी, जितशत्रू राजा, सचिवस्तु ज्ञानगर्भस्तस्य । अन्यदा सभास्थस्य
राज्ञो ‘नैमित्तिकागम’त्ति नैमित्तिकागमने पुच्छा राज्ञोऽभूत् । ‘अथकत्थाणे’ इति अतिक्रूहलपरतया अनवसरे आस्थाने
सभायां किं सुखं दुःखं वा कस्यापूर्वं भविष्यतीति ॥ ३३० ॥ १ ॥

नैमित्तिकः प्राहः—मंजिणो मारीपतनं । राजा—कदा ? नैमित्तिकः—पक्षादारत इति । ततस्तूष्णीका बद्धमौनाः सर्वेऽपि
राजादयो बभूवुः । ‘मंतिनिगम’त्ति तत आस्थानाद् निर्गमे कृते मंजिणा काले प्रस्तावे नैमित्तिकाह्वानमकारि स्वयदे
॥ ३३१ ॥ २ ॥

ततः ‘पहरिके’ एकान्ते पुच्छा कथमियं मारी पतिष्यतीति । नैमित्तिकः—सुतदोषात् प्रत्ययस्तव कुस्वप्न इति । ततः
पूजा नैमित्तिकस्य, वारणा प्रकाशननिषेधरूपा च कृता । ‘संवायत्ति’ संवादे स्वप्नस्य ‘पुत्तमालोय’त्ति पुत्रेण सहालोचनं
विधाय निरोधः कृतस्तस्य ॥ ३३२ ॥ ३ ॥

श्रीजपदे-
शपदे

॥ २०६ ॥

कुडुवं जा । ताव परिमुक्कहक्का समुट्टिया मंतिणोवि भडा ॥ ४८ ॥ उडुडभंडणपरे ते दट्टे मंतिणा थिरमणेण । विणिघा-
रिय रायनरा पुट्टा किं कारणं जेण ॥ ४९ ॥ एयारिसमसमंजसमुवट्टियं ते भणंति पुत्तेण । तुह निवइक्कन्नाए वेणीच्छे
ओ कओ अज्जा ॥ ५० ॥ तो चित्तेइ अचित्तं कम्मं जं तारिसम्मि पडियारे । विहिएवि चोज्जेइवम्मि दारुणं वसणमेयं ति
॥ ५१ ॥ एयारिसमवराहं सेवंताणं न विज्जाए दंडो । अओ जइवि तहावि हु पेच्छामि पटुंति ते भणिया ॥ ५२ ॥ सो
तस्मिन्नुगोविषयविलक्खादिदिं सभागयं दट्टुं । पणमिप्ता णरणहं भणइ जहा देव ! दिट्ठम्मि ॥ ५३ ॥ मज्जे मंजुसाए
तत्ताम्मि वियारिए तओ दंडो । जुज्जइ मज्झ महंतो सुविचारियकारिणो जेण ॥ ५४ ॥ एवंति मन्निए जाव जंति पास-
म्मि तीए मुद्दाओ । पेच्छंति ता तह चिय ताओ तह तालगाहं च ॥ ५५ ॥ पुरपरियणपच्चक्खं तालुवाडणाकए निभा-
लंति । छुरिया वेणीहत्थं सुपसन्नमुहं सच्चिवपुत्तं ॥ ५६ ॥ सर्वेवि तओ सज्झसमज्झसरूवं परं परिवहंता । अओन्नमुहनि-
वेस्सियदिट्ठो परिजंपिडं लग्गा ॥ ५७ ॥ भणसु अमच्च ! किमेयं दीसइ अच्छेरयं स पडिभणइ । देवो चिय परमरयं एत्थ
वियाणाइ न उण अओ ॥ ५८ ॥ जस्स गिहे मंजुसा पाहरिया जस्स दत्तमुद्दाओ । तालाण जस्स अओ को तथ
वियाणगो होड ॥ ५९ ॥ रायावि मूढपत्तो भणइ ता तुज्झणाणविसओडयं । सवालंकारे तो दिन्ने रत्ता भणइ सच्चियो
॥ ६० ॥ देव ! मए विन्नायं एत्थियमेआओ जह सुयाओ मे । होही सबविणासो ण उणो इय वेणिछेयाओ ॥ ६१ ॥
तो पुत्तो संयुत्तो मंजुसाए तुहं समुवणीओ । जेणावराहटाणं ण होमि तुह पच्चए जणिए ॥ ६२ ॥ पुब्बभयंतरवेरी कोवि
सुरो पूण मज्झ वसणकए । एयागारधरेणं जेणेयमणुट्टियं सबं ॥ ६३ ॥ संजायपच्चएहिं भणियं सर्वेहिं एवमेयंति । कह-

ज्ञानगर्भ-
मंत्रनिर्द-
र्शनम्

॥ २०६ ॥

सपरंपरपत्तं वित्तं कज्जओ नियायत्तं ॥ ३२ ॥ भणियं रत्ता मा वीहसुत्ति को जाणई भविससइ किं । एयमणिच्छंतोवि हु
तेण पडिच्छाविओ राया ॥ ३३ ॥ नीया सा मंजूसा भंडारणिहम्मि राइणो भणियं । इह देव ! सबसारं संचिइइ पक्ख-
मेगंते ॥ ३४ ॥ संरक्खिज्जल सवायरेण मज्झोवरोहओ चेव । निविडाई तालगाई दिन्नाईं सबओ तीसे ॥ ३५ ॥ तह
सीसगसुहाओ पइपहरं तह य दुण्णिण पाहरिया । एवं कयसुविहाणो सो सच्चिवो विमहएण खणं ॥ ३६ ॥ किं एसो विह-
डेज्जा मज्झ पओगो अच्चित्तवरियं च । दिव्वं किंच न होज्जा खणं विसाएण दुप्पंतो ॥ ३७ ॥ जा चिइइ तेरसमम्मि
वासरे ता पमायसमयम्मि । कण्णंतेउरपरिसंठियाए कण्णाए णरवइणो ॥ ३८ ॥ जाओ वेणीलेओ केण कओ इय निम्भि-
त्तच्चिंताए । जाओ कत्ति पवाओ जह मंत्तिसुएण जेहेण ॥ ३९ ॥ एसा किल नियमंदिरसेज्जापरिसंठिया समागम्म ।
विज्जत्ता रमसु मए सममुम्भीलियकमलणयणे ! ॥ ४० ॥ भणिया वहुंणि णेच्छइ जावेसा ताव रोसवसगेण । वेणी
छुरियाहल्लेण कत्ति छिण्णा अणेणत्ति ॥ ४१ ॥ तो अंसुण्णणयणा कलुणसुही विससरं विरुयमाणा । पिउणो पासम्मि
गया णिवेइओ सबवुत्तंतो ॥ ४२ ॥ राया उब्भडियपयंडकोवदावानलारुणियदेहो । भणइ पुरारक्खगलोगमेरिसं जह स
मंत्तिसुओ ॥ ४३ ॥ सुलारोवणपमुहेण दुक्खमारेण मारिओ होइ । जह सो तहा लहुं चिय करेह अहवा दहह सबे
॥ ४४ ॥ सबत्तो वेडित्ता तणेहिं छणणेहिं दारुयभरेहिं । सच्चिवाहमस्स गेहं काऊण जलंतजलणं च ॥ ४५ ॥ जं जाया
उम्मत्ता मज्झ पसायं परं लहित्ताणं । कहमन्नहा इमेरिसमायरणं होज्ज एएसिं ! ॥ ४६ ॥ उब्भडनिलाडिभिउडीभंगा
जमभडसमा करालच्छा । तक्खणमेव निउत्ता पुरिसा पत्ता अमच्चणिहे ॥ ४७ ॥ हत्थगगाहं गिण्हिउमाढत्तं मंत्तिणो

पक्खाओ ॥ १६ ॥ आरेण तओ वजाहयव सवा सहा खणा चैव । सावाहा तुणिहका थका मंती तओ ज्ञत्ति ॥ १७ ॥
ताओ सहादेसाओ विणिगगओ धीरमाणसो धणियं । केणइ अलक्खिओ आणवेइ नेमित्तिथं सणिहे ॥ १८ ॥ कयगरय-
गोरवो वत्थपुष्फवरभोवणाइदाणेण । बहुपणयपुव्वसंभासणाओ संपन्नसंतोसो ॥ १९ ॥ ठाउं पइरिक्कारणाउ कत्तो भविसई
एसा । इय पडिपुट्टो भणियं जहा इओ जेइपुत्ताओ ॥ २० ॥ (मंजी-) को पच्चओ इमा जं होही नियमेण मज्झ सकु-
लस्स ? । (नैमित्तिकः-) अमुगदिवसम्मि सुमिणो असुंदरो निसि तुमं होही ॥ २१ ॥ एवमुवल्लसरो कल्लरस स पइ-
ऊण देवणुं । परमायरेण वारेइ सब्बा नो पयासमिमं ॥ २२ ॥ कायवमुवगए नियपएसमह तम्मि अन्नदिवसम्मि ।
दिट्ठो सुमिणो जह मज्झमंदिरं धूमजालाहिं ॥ २३ ॥ अइवहलतिमिरनिवरं वसामलाहिं समंतओ ठइइं । ता मंतिणा
सपच्चयमुत्तं तं पुत्तकुलमूलं ॥ २४ ॥ जोइसविऊहिं तज्जम्मकालमिलिएहिं सुहु पणत्तो । इण्हि पुण तप्पलओ हुंतो दीसइ
तुमाहितो ॥ २५ ॥ सुविसुद्धवुद्धिपुवं वट्टिज्जउ ताव पक्खमिममेगं । जइ नाम वसणमेयं उवट्ठियं कहवि वंचेसो ॥ २६ ॥
को वा तहा मईए इमाए मे सयलजयपसिद्धाए । होजा गुणो ण खलणं करेसि जइ असस वसणस्स ? ॥ २७ ॥
अइचित्तं गहचरियं सुमिणो सडणाइयं निमित्तं च । देवो व जाइयाइं फलंति जइ कस्सइ कयाइ ॥ २८ ॥ ता णो बुद्धि-
धणेहिं तस्सियवं धीरिमं वहंतोहिं । उच्चिओवायपरेहिं होयवं तहवि निच्चंणि ॥ २९ ॥ परिघडियणिउणनीईण दूरओ मुक्क-
कुपहगसणाण । दिब्बाउ विहडिओवि हु कजारंसो न दोसाय ॥ ३० ॥ मंजूसाए ता पुत्त ! पविस पक्खरस भोयणज-
लाणि । एयाणि तणुट्ठिईए ठाणाणि य तो तहा विहिए ॥ ३१ ॥ उवगम्म रायपासे निवेइयं मंतिणा जहा एत्तो । पुरि-

वेसालीए सिरिवद्धमाणसामिस्स माडसालाए । सुविसालकुलीणसुविमुद्धसीलसालीए लोयाए ॥ १ ॥ हिमसेल्लुत्तुंगसु-
 च्चंगसिंगरुवरं पियंवरतलेण । सिरिमुणिखुवयधूभेण मज्झभागे सुरम्माए ॥ २ ॥ पुरपवराए पुरीए पीराणकहासु विस्सुयज-
 साए । आसि निवो जियसत्तु नित्तसत्तायत्तविहियधरो ॥ ३ ॥ तस्मासि जहावसरं पवत्तगो साम पमुहनीईणं । निववं-
 ससहुगयमंतिवंससंपन्नमुद्दजम्मो ॥ ४ ॥ सयलनिवकजसज्जो चोजकरो तेसु २ चरिएसु । तवंसवुद्धिमूलं सुलं सत्वाण
 वेरीण ॥ ५ ॥ चक्खुव दुक्खविश्लेषभावगल्भोवलंभकज्जेसु । जणवयजणाण जणगोव निच्च हियविंत्तगत्तेण ॥ ६ ॥
 णामेण पाणगल्भो मंती सामंतपमुहलोयमओ । निच्चोवल्लद्धरायप्पसायपडिपुञ्ञसवत्थो ॥ ७ ॥ सुविसालसुसीलकुलो
 निस्सेसाणुच्चिवरियपरिहारी । रञ्ञा समाणचित्तो जा कालवद्धकमं करइ ॥ ८ ॥ ता अन्नया सभाए नित्थाणनिविट्ठप-
 रियणजणाए । आसीणस्स निवइणो सक्कस्सव सारसोहस्स ॥ ९ ॥ दोवारिएण धरणीमिलियसिरेणं स पणमिऊणेवं ।
 विन्नत्तो जह सामी ! एणो नैमित्तिओ दारे ॥ १० ॥ कत्तोऽवि आगओ चिट्ठइत्ति पडुपायदंसणसयण्हो । लद्धाणुश्लेण
 पवेसिओ य तेणं निवसमीवे ॥ ११ ॥ विहिडच्चियपडिवत्ती पुट्ठो य सकोजणेण नरवइणा । तण्णाणजाणण कए सुहा-
 सणत्थो जहा किमिह ॥ १२ ॥ कस्साऽपुवं होही सुहं च दुक्खं च थोवदिणमज्झे ? । तो तेणट्ठंगनिमित्तसत्थविडणा
 भणियमेवं ॥ १३ ॥ दोसं जामि न सामिय ! साहंतो सत्थभणियमत्थमिहं । सच्छंदत्तविरहिओ तुब्भेहिं पुच्छिओ संतो
 ॥ १४ ॥ जो एस तुम्ह मंतीपंतीण सिरोमणित्थणं पत्तो । तस्स सकुलस्स मारी उवड्डिया अत्थि अइधोरा ॥ १५ ॥
 (राजा—) केत्तिवकालस्संतो सा तुमए निच्छिणा भविस्संती । (नैमित्तिकः—) नो वरिसाओ न मासाओ किंतु एयाओ

इदमेवोदाहरणं भावयितुं गाथादशकमाहः—

वेसाली जियसतू राया सचिवो उ पाणगवभो से । णेमिचानम पुच्छा अथक्कथाणि किं कस्स ॥३३०॥१॥
मंतिस्स भारिपडणं कइया पक्खारउत्ति तुस्सिणीया । सवेवि मंतिणिगम काले णेमिचिगाहवणं॥३३१॥२॥
पइरिके पुच्छा कह सुयदोसा पच्चओ कुसुमिणोत्ति । पूजा वारण संवाय पुत्तमालोचण णिरोहो ॥३३२॥३॥
मंजूसाए पक्खस्स भोयणं पाणगं च ताला य । अत्थं साहर रणो भणमणिच्छे तयाणयणं ॥ ३३३ ॥४॥
देव इह सवसारं किमणेणं पक्खमेगरक्खावे । दारणतालसीसगमुदा अट्ठु पाहरिया ॥ ३३४ ॥ ५ ॥
तेरसमम्मि य दियहे रणो धूयाए वेणिछेओत्ति । मंतिसुया किल फुटं स्वणे रणो महाकोवो ॥३३५॥६॥
घाएह तयं अहवा सवेच्चिय डहह मत्तगा एए । किंकरगम गेण्हण भंडणाय पेच्छामु देवत्ति ॥ ३३६ ॥ ७ ॥
दिट्ठिम्मि एत्थ जोगा तत्तं जाणाहि मुहसंवाओ । उयाडणे णिरुवण छुरियावेणीय मंतिसुओ ॥३३७॥८॥
सज्झस किमिदं देवो जाणइ तह विन्हओ उ सवेत्तिं । तपुच्छ पूयणा सवणास णो वेणिछेयाउ ॥३३८॥९॥
एत्तो उ किल पयट्ठो एत्थाहं जाव एवमेव त्ति । एवमचित्त कम्मं विरियंपि य बुद्धिसंतस्स ॥ ३३९ ॥ १० ॥

गोऽत्र प्रस्तुते कर्मोपक्रमे पुरुषकारो, न पुनरन्यो धावनवल्गनादिरूपः । इति पूरणार्थः । एतत् तद् दुर्विज्ञेयं यद् मोह-
बहुले जीवल्लोके प्रायेणेत्यर्थः प्रचारिष्ययमेव शुद्धाज्ञायोगो विवेकिना जनेनानुष्ठीयते, न पुनर्गतानुगतिकलक्षणा लोक-
हेरिः । तथैष एव विभागोपलक्षणारूपो ज्ञानविषयोऽपि गहनपदार्थविवेचकतया ज्ञानस्य निश्चयतः स्वरूपलाभात् ।
पठ्यते च 'बुद्धेः फलं तत्त्वविचारणं स्याद्' इति । इदमुक्तं भवति यः खलु भिन्नग्रन्थैर्जीवस्य परिशुद्धाज्ञालाभः प्रादुर्भवति,
स औदयिकभावनिरोधादात्मवीर्यमुच्यते । एष एव च पुरुषकारः, सर्वकर्मविकारविलक्षणेन मोक्षेण कथञ्चिद् एकात्म-
भावादस्य अत एवैष एव च कर्मोपक्रमहेतुरिति निश्चीयते, अनेनैवोपक्रान्तानां कर्मणां पुनरुद्भवाभावात् । दुर्विज्ञेयश्चायं
मूढमतीनाम् । अत एव च प्रौढज्ञानविषयतया व्यवस्थित इति ॥ ३२८ ॥

साम्प्रतमुक्तमर्थं प्रसाधयन् दृष्टान्तमाह,—

आहरणं पुण एत्थं सवणायविसारओ महामंती । मारिणिवारणत्वाओ णामेणं नाणगन्धोत्ति ॥ ३२९ ॥

आहरणं दृष्टान्तः पुनरत्र पुरुषकारात् कर्मोपक्रमे सामान्येन साध्ये सर्वनयविद्यारदः सर्वेषामान्वीक्षिकीत्रयीवार्त्तादण्ड-
नीतिलक्षणां नयानां विचारणे न विचक्षणो महामंती सर्वराज्यकार्यचिन्ताकरत्वेन शेषमंत्रिणामुपरिभागवर्त्ती मारीनिवा-
रणाख्यातः सहस्रैव समुपस्थितसर्वकुटुम्बरणस्य निवारणात् प्रसिद्धिमुपगतो नास्माऽभिधानेन प्रायनामान्तरतया रूढोऽपि
ज्ञानगन्धो इति । इहान्वीक्षिकी नीतिः जिनजैमिन्यादिप्रणीतन्यायशास्त्राणां विचारणं, त्रयी सामवेदऋग्वेदयजुर्वेदलक्षणं,
वार्त्ता तु लोकनिर्वाहहेतुः कृषिपाशुपाल्यादिवृत्तिरूपं, दण्डनीतिस्तु दृपनीतिः सामभेदोपप्रदाननिग्रहरूपेति ॥ ३२९ ॥

विशिष्टज्ञानातिशययुक्तपुरुषविशेषविषयत्वात् । किमित्याह-निश्चयनयभावयोगाद् निश्चयनयेन निश्चयनयप्रवृत्त्या यो भावः साध्यरूपतामापन्नः पदार्थः तेन योगाद् घटनात् । तथाहि-कृषीबलादयो बीजशुद्ध्यादिपूर्वकमसति प्रतिवन्द्ये नियमादितोऽभिलषितफललाभः सम्पत्स्यत इति व्यवहारतो निश्चितोपायाः प्रवृत्तमानाः प्रायेण विवक्षितफललाभभाजो भवन्तो दृश्यन्त इति ॥ ३२६ ॥

अथैनमेवार्थं प्रकृते योजयतिः—

एवमिहाहिगयस्मिन्मि परिशुद्धाणाड कम्मुवक्रमणं । जुज्जइ तवभावस्मि य भावारोगं तहाभिमयं ॥३२७॥

एवं यथाऽज्जीर्णदोषस्य इह जने निदानपरिहारादुपक्रमोऽप्यक्षत्तिद्धः समुपलभ्यते, तथाऽधिकृतेऽप्याज्ञामाहात्म्यख्यापने वक्तुमुपक्रान्ते परिशुद्धाज्ञातः सर्वोपाधिशुद्धसम्यग्दर्शनादिमोक्षमार्गाराधनात् कर्मोपक्रमणं ज्ञानावरणादिदुष्टादृष्टनष्ट-भावापादनं युज्यते, जलानलयोरिवानयोरनिशं विरोधात् । तद्भावे च कर्मोपक्रमसद्भावे पुनर्भावारोग्यं सर्वव्याध्याधि-कसंसाररोगक्षयात् तथा क्षपकश्रेण्यादिलाभप्रकारेणाभिमतं सर्वास्तिकप्रवादिसम्मतं सम्पद्यत इति ॥ ३२७ ॥

अथाज्ञायोगमेव तथा स्तुवन्नाहः—

एयमिह होइ विरियं एसो खलु एत्थ पुरिसगारो त्ति । एयं तं दुण्णेयं एसो च्चिय णाणविसओवि ॥३२८॥

एतदिह कर्मोपक्रमे भवति वीर्यमात्मसामर्थ्यम् । यः प्राणुक्तः परिशुद्धाज्ञायोगस्तथैव खलु एष एव परिशुद्धाज्ञायो-

भुक्ताश्चाज्जरणलक्षणे सति; आमामदयश्चाजीर्णभेदाः, यथोक्तं—“अजीर्णप्रभवा रोगास्तच्चाजीर्णं चतुर्विधम् । आमं विदग्धं विष्टब्धं रसश्रेयं तथैव च ॥ १ ॥” तथा परिहारदुपस्थितरोगानिदानपरित्यागाद् आरोग्यं नीरोगता एकस्य जायते । द्वितीयस्य त्वन्यस्यातोऽज्ञानादिदोषादन्यथा निदानापरिहाराद् व्याधिभावसूच्यस्थितव्याधिसमुद्भव एव सम्पद्यते । यो हि यन्निमित्तो दोषः स तत्प्रतिपक्षसेवात एव निवर्तते, यथा शीतासेवनादुत्पन्नं जाड्यमुष्णसेवात इति ॥ ३२५ ॥

ननु कारणभेदपूर्वकः कार्यभेद इति सर्वलोकसिद्धो व्यवहारः । तत् कथं भोजनादिनिमित्ततुल्यतायामपि द्वयोरयं निष्कलसफलभावरूपो व्याधेर्विशेषः सम्पन्न इत्याशंक्याहः—

ववहारओ णिमित्तं तुहं एसोवि एरथ तत्तंगं । एत्तो पवित्तिओ खलु णिच्छयनयभावजोगाओ ॥३२६॥

व्यवहारतो व्यवहारनयादेशाद् बहुसदृशतायां भावानामेकत्वप्रतिपत्तिरुपात्, निमित्तं भोजनादिव्याधेरुत्पन्नं समानं, न तु निश्चयतः, तस्य तुल्यकार्यानुमेयत्वेनातुल्यफलोदये कथञ्चिदभावात् । तथा चैतन्मतं—“नाकारणं भवेत् कार्यं, नान्यकारणकारणम् । अन्यथा न व्यवस्था स्यात् कार्यकारणयोः क्वचित् ॥ १ ॥” तत्र सोपक्रमनिरुपक्रमकर्मसाहाय्यकृतो व्याधिनिदानानामन्तरंगो भेदो विद्यते, यतोऽयं व्याधिः सफलनिष्फलभाव इति । न च वक्तव्यं व्यवहारस्यासांवृतरूपतया असंवृतत्वात् कथं तन्मताश्रयेण प्रकृतव्याधौ निमित्ततुल्यतोद्बुध्यत इति । यत एषोऽपि व्यवहारो न केवलं निश्चयोऽत्र जगति तत्त्वाङ्गं तात्त्विकपक्षलाभकरणं वर्तते । कुतः । यतः इतो व्यवहारनयादनन्तरमेवोत्तररूपाद् वा प्रवृत्तिः कार्यार्थिनां छद्मस्थानां चेष्टा, खलुरवधारणे, ततस्तस्या एव न तु निश्चयपूर्विकाया अपि, तस्या

तथा परिशुद्धाज्ञाभ्यासात् सुप्रणिहितमानसानामत्यन्तनिर्गुणभवभ्रान्तिपरिश्रान्तानां जन्तूनां दारुणपरिणामसिद्ध्याद्या-
दिनिमित्तोपात्तमप्यशुभकर्म न स्वफलमुपधातुं समर्थं स्यादिति ॥ ३२३ ॥

एतदेव प्रतिवस्तूपमया भावयति—

वाहिस्मि दीसइ इमं लिंगोहिं अणायं जयंताणं । परिहारेतरभावा तुल्लनिमित्ताणवि विसेसो ॥ ३२४ ॥

व्याधौ कुष्ठज्वरादौ समुद्भवितुकामे दृश्यतेऽप्यक्षत एवावलोक्ष्यत इदमफलत्वम् । कुतः । यतः, लिङ्गे रोगोत्पत्ति-
गमकैः शरीरास्वास्थ्यादिभिरुपस्थितज्ञातैश्च सद्भिरनागतं रोगोत्पत्तेः प्रागेव यतमानानामतियत्नं कुर्वताम् । कुत इत्या-
ह—परिहारेतरभावात् । परिहारभावात् पिशितघृतादीनामुत्पत्त्युरोगनिदानभावापन्नानामनासेवनात् । रोगनिदानपरि-
हारश्चैवं पठ्यते, यथा—“वर्जयेद् द्विदलं शूलं कुष्ठी मांसं ज्वरी घृतम् । नवमन्त्रमतीसारी नेत्ररोगी च मधुनम् ॥१॥”
इतरभावादन्येषां केषांचिदनागतमयतमानानां तन्निमित्तापरिहारात् । उभयेषामपि कीदृशानां तुल्यनिमित्तानामपि प्राक्
समानरोगोत्पादककारणानां विशेष उद्भवाजुद्भवरूपः प्रत्यक्षसिद्धो वर्त्तत इति ॥ ३२४ ॥

एनमेवार्थं विशेषेण भावयति—

एगन्मि भोयणे भुंजिऊण जाए मणायमज्जिणणे । सइ परिहाररोगं अउणहा वाहिभावो उ ॥३२५॥
एकस्मिन्नाभिन्नजातीये भोजने सुपोदनादौ भुंजिऊणंति भुक्त्वा भुक्ते सतीत्यर्थः । जाते समुत्पन्ने मनाग्न र्पदजीर्णं

एवं णाऊण इमं परिसुद्धं धम्मवीयमहिगिच्च । बुद्धिमया कायवो जत्तो सति अप्पमत्तेण ॥ ३२२ ॥
एवं मेघकुमारदिज्ञातानुसारेण ज्ञात्वेमं धर्म्मप्रतिबन्धं दारुणपरिणामं परिशुद्धं सर्वातिचारपरिहारेण धर्म्म एव श्रुत-
चारिज्जाराधनारूपो बीजमनेककल्याणकलापकल्पपादपस्य प्ररोहहेतुधर्मबीजं तदधिकृत्यापेक्ष्य विधेयतया बुद्धिमता-
निरूपितबुद्धिरूपधनेन पुंसा कर्त्तव्यो यत्न आदरः, सदा सर्वावस्थास्वपि, अप्रमत्तेनाज्ञानसंशयमिथ्याज्ञानादिप्रमादा-
दकपरिहारवता । न ह्यशुद्धबीजवसारः कृपीवलाः कृतयला अपि कृपावविकलं फलं कदाचिदुपलभन्त इति । यथा ते
तच्छुद्धावधिकं यत्नमवलम्बन्ते, तथा प्रस्तुतधर्मबीजशुद्धौ भवभीरुभिर्भवेय्येन्द्रादरपरैर्भाव्यमिति भावः ॥ ३२२ ॥

अथ धर्मबीजशुद्धेः साक्षादेव फलमभिधिरसुराहः—

परिसुद्धाणाजोगा पाण्णं आयचित्तजुत्ताणं । अद्दरोदं पि हु कम्मं ण फलइ तहभावओ चेव ॥ ३२३ ॥
परिशुद्धाज्ञायोगात् सर्वातिचारपरिहारेण धर्म्माराधनात् प्रायेणाल्पतनिकाचनावस्थाप्राप्तं कर्म्म परिहृत्येत्यर्थः, आत्म-
चित्तशुक्तानां आत्मन्येव परवृत्तान्तेष्वन्धधरिभूकभावापन्नतया यद् मनश्चित्तं तेन शुक्तानां बहिर्व्याक्षेपपरिहारेण सदा
आत्मन्येव निक्षिप्तशुद्धचित्तानामित्यर्थः, अतिरौद्रमपि नरकादिविडम्बनादायकत्वेन दारुणमपि कर्म्म ज्ञानावरणादि न
नैव फलति स्वविपाकेन पच्यते । कुत इत्याह—तथा भावतश्चैव तत्प्रकारस्वाभाव्यादेव । यथा ह्यावतरवः समुद्भूतनिरन्तर-
कुसुमभरञ्गाजिष्णुशाखासंदोहा अपि बहलविबुद्धद्योतपरामृष्टपुष्पाः निष्फलीभावं दर्शयन्ति, तथास्वाभाव्यनियमात्,

श्रीउपदे-
शपदे

॥ २०१ ॥

तृणविध्यापनादिषु यथाक्रमं प्रदीप्तमामस्य तृणैर्विध्यापने, आदिशब्दादुन्मार्गे गमने वैद्येन क्रियमाणे, यक्षस्य पूज्यमानस्याप्यधः परिपतने, कुडंगपरिहारेण सूकरस्य विधोपजीवनेन, गोश्च जुंजमचारिपरिहारेण कूपे दूर्वासमीपे जल्पशर्द्वक्षः । अहो ! अयुक्तेषामेतदाचारितमिति हुवाणः, किञ्चेति पुनः सुरेण प्रेरितो निपुणं निस्पृहवृत्त्या परिभा-
वितवान्, न मानुषोऽयं वैद्यस्ततो मनाक् संवेगे सम्पन्ने साधितं सर्वं पूर्वचेष्टितमिति ॥ ३१९ ॥ ३६ ॥
ततस्तस्य वैताड्यनयनमकारि कूटे सिङ्गनाम्नि कुण्डलजुगले दर्शिते भावतः सम्बोधिः संवृत्तः । ततः क्रमेण प्रव्रज्या ।
तत्रापि गुरुभक्त्यभिग्रहाराधनात् सुरेन्द्रपद्यतेति ॥ ३२० ॥ ३७ ॥

उपसंहरन्नाहः—

मोहवस्त्रलणसमाणो एसो एयस्स एरथ पडिवंधो । णेओ तओ उ गमणं सम्मं चिय मुत्तिमग्गेण ॥ ३२१ ॥

मोहवस्त्रलणासमानो दिग्गमोहादिमोहविघ्नसमः, एय प्रथमतोऽत्यन्तधर्म्मार्त्तचिरूपः । एतस्यार्हद्दसत्यात्र मोक्षमार्गे प्रतिबन्धो निरूपितरूपो ज्ञेयः । ततस्तु तदुत्तरकालमेव गमनं सम्पन्नेव सर्वातिचारपरिहारं मुक्तिमार्गेण सम्पद्यदर्शना-
दिना ॥ ३२१ ॥

इत्थं भिन्नग्रन्थेरप्यवश्यवेद्याच्चित्रकर्मवशात् त्रिविधः प्रतिबन्धो भवतीति दृष्टान्तैः प्रतिपाद्य साम्प्रतमुक्तमर्थमुपसंहरन्
यथासौ न सम्पद्यते तथोपदिशन्नाहः—

तत्संयोध-
संहरणम्

॥ २०१ ॥

एवं पाऊण इमं परिसुद्धं धम्मवीयमहिगिच्च । बुद्धिमया कायवो जत्तो सति अप्पमत्तेण ॥ ३२२ ॥
 एवं मेघकुमारादिज्ञातानुसारेण ज्ञात्वेमं धर्मप्रतिबन्धं दारुणपरिणामं परिसुद्धं सर्वातिचारपरिहारेण धर्म एव श्रुत-
 चारित्राराधनारूपो बीजमनेककल्याणकलापकल्पपादपस्य प्ररोहहेतुर्धर्मबीजं तदधिकृत्यापेक्ष्य विधेयतया बुद्धिमता-
 निरूपितबुद्धिरूपधनेन पुंसां कर्तव्यो यत्न आदरः, सदा सर्वावस्थास्वपि, अप्रमत्तेनाज्ञानसंशयमिथ्याज्ञानादिप्रमादा-
 ट्कपरिहारवता । न ह्यशुद्धबीजवसारः कृपीबलाः कृतयत्ना अपि कृपावविकलं फलं कदाचिदुपलभन्त इति । यथा ते
 तच्छुद्धावधिकं यत्नमवलम्बन्ते, तथा प्रस्तुतधर्मबीजशुद्धौ भवभीरुभिर्भौवैरादरपरैर्भाव्यमिति भावः ॥ ३२२ ॥

तच्छुद्धावधिकं यत्नमवलम्बन्ते, तथा प्रस्तुतधर्मबीजशुद्धौ भवभीरुभिर्भौवैरादरपरैर्भाव्यमिति भावः—

अथ धर्मबीजशुद्धेः साक्षादेव फलमभिधित्सुराहः—
 परिसुद्धाणाजोगा पाप्पणं आयच्चित्तजुत्ताणं । अइरोदं पि हु कम्मं ण फलइ तहभावओ चेव ॥ ३२३ ॥
 परिशुद्धाज्ञायोगात् सर्वातिचारपरिहारेण धर्म्माराधनात् प्रायेणालयन्तनिकाचनावस्थाप्राप्तं कर्म परिहृत्येत्यर्थः, आत्म-
 चित्तयुक्तानां आत्मन्येव परवृत्तान्तेष्वन्धवधिरमूकभावापन्नतया यद् मनश्चित्तं तेन युक्तानां बहिर्व्याक्षेपपरिहारेण सदा
 आत्मन्येव निक्षिप्तशुद्धचित्तानामित्यर्थः, अतिरौद्रमपि नरकादिविडम्बनादायकत्वेन दारुणमपि कर्म ज्ञानावरणादि न
 नैव फलति स्वविपाकेन पच्यते । कुत इत्याह—तथा भावतश्चैव तत्प्रकारस्वाभाव्यादेव । यथा ह्याकतरवः समुद्भूतानिरन्तर-
 कुसुमभरञ्चाजिष्णुशाखासंदोहा अपि बहलविद्युद्ब्रह्मोत्परास्पृष्टपुष्पाः निष्फलीभावं दर्शयन्ति, तथास्वाभाव्यनियमात्,

तृणविध्यापनादिषु यथाक्रमं प्रदीप्तग्रामस्य तृणैर्विध्यापने, आदिशब्दादुन्मार्गे गमने वैद्येन क्रियमाणे, यक्षस्य पूज्यमानस्याप्यधः परिपतने, कुडंगपरिहारेण सूकरस्य विष्टोपजीवनेन, गोश्च जुंजमचारिपरिहारेण कूपे दूर्वासमीपे जल्पन्नार्हत्तः । अहो ! अयुक्तमेषामेतदाचरितमिति भ्रुवाणः, किञ्चेति पुनः सुरेण प्रेरितो निपुणं निस्पृहदृत्त्या परिभा-
वितवान्, न मानुषोऽयं वैद्यास्ततो मनाक् संवेगे सम्यग्ने साधितं सर्वं पूर्वचेष्टितमिति ॥ ३१९ ॥ ३६ ॥
ततस्तस्य वैताड्यनयनमकारि कूदे सिद्धनाम्नि कुण्डलजुगले दर्शिते भावतः सम्बोधिः संवृत्तः । ततः क्रमेण प्रब्रज्या ।
तत्रापि गुरुभक्त्यभिप्रहाराधनात् सुरेष्टदपद्यतेति ॥ ३२० ॥ ३७ ॥

उपसंहरन्नाहः—

मोहक्खलणसमाणो एसो एयस्स एरथ पडिबंघो । णेओ तओ उ गमणं सम्मं चिय मुत्तिमग्गेण ॥ ३२१ ॥

मोहस्खलनासमातो दिग्मोहादिमोहविघ्नसमः, एष प्रथमतोऽत्यन्तधम्मार्तरुचिरूपः । एतस्यार्हद्वृत्तस्यात्र मोक्षमार्गे प्रतिबन्धो निरुपितरूपो ज्ञेयः । ततस्तु तदुत्तरकालमेव गमनं सम्यगेव सर्वातिचारपरिहारं मुक्तिमार्गेण सम्यग्दर्शना-
दिना ॥ ३२१ ॥

इत्थं भिन्नग्रन्थेरप्यवश्यवेद्यचित्रकर्मवशात् त्रिविधः प्रतिबन्धो भवतीति दृष्टान्तैः प्रतिपाद्य साम्प्रतमुक्तमर्थमुपसंहरन्
यथासौ न सम्पद्यते तथापदिशन्नाहः—

समांध्येष व्याधिरासीत् । तस्मादेवं निःसंगरूपोऽटामि ग्रामनगरादिषु यापनाहेतोर्वाधानिवृत्तिनिमित्तम् । 'एसोवि हु'त्ति एषोऽपि यद्येवमहमिवादति ततः स्फुटयामि व्याधिमित्येवमुक्ते प्रतिपत्तिरङ्गीकारोऽनेन कृतः ॥ ३१४ ॥ ३१ ॥

ततश्चत्वरं नीत्वा मातृस्थानं मायारूपं कृतम्, यथा-चत्वरपूजा तत्र तस्योपवेशनं तथाविधमंत्रौषधादिप्रयोगः, ततो व्याधिनिर्गमनं प्रत्यक्षरूपस्य दर्शितं तत्क्षणमेवावेदना वेदनापगमः । ततश्च प्रगुणः समजनि । ततो 'असंमय'त्ति असंमयोऽयं प्रब्रज्याया इत्यात्मनि साधुविकुर्वणं साधुरूपकरणम् । 'उवाय मो'त्ति उपायोऽयमिति कृत्वा द्रव्यप्रब्रज्या-लिङ्गग्रहणरूपा तस्य तदा तेन दत्ता ॥ ३१५ ॥ ३२ ॥

सुरे च स्वस्थानं गते तत्त्यागात् प्रब्रज्या परित्यागाद् गृहमागमोऽनेन कृतः । एवमनेन विधिना आदिप्रतिपत्तिरदा-विबं कलत्राद्यङ्गीकाररूपा जाता । तथा पुनर्द्वितीयवारं स एव व्याधिरुत्पादितः । विद्रावणाः स्वजनाः । वैद्यस्य सवर-रूपधारिणः 'पासणे' इति दर्शने सैव प्रज्ञापना ॥ ३१६ ॥ ३३ ॥

एवं प्राग्वत् पुनरपि प्रब्रज्या दत्ता, भणितं च नवरं मया सममदत्त्वेवं प्रतिपद्ये तेन 'गोणत्तगहणं' कारितो गोण-तश्च तच्छस्त्रकोशः । निर्गमस्ततः स्थानात् । उक्तश्च सदापि मत्तुल्या क्रिया कर्त्तव्या ॥ ३१७ ॥ ३४ ॥

अन्यदा देवेन 'ग्रामपलित्तविषवण'त्ति ग्रामस्य प्रदीप्तस्य विकुर्वाणमुन्मार्गे गमनं च, यक्षपूज्यपतनं च यक्षस्य पूज्यस्य सतः पतनं, कुडङ्गल्यागी सूकरो विषालग्रो दर्शितः । तथा, कूपे गोर्बलीवर्द्धस्य 'जुंजम'त्ति जुंजमाख्यचारिपरिहारेण दूर्वाभिलाषविषयी कृता दर्शितेति ॥ ३१८ ॥ ३५ ॥

गमनं सुरस्य स्वस्थाने च्यवने सत्पुत्पादश्च्यवनोत्पादः । आग्नेवकालदोहदो जनन्याः समजनि । तदसम्प्राप्तौ
कृशता । ततः शंका मूकस्य विमर्शो जातः । किमयं स उत्पन्नोऽन्यो वेति । निश्चितं च तेन, यथा सत्या एव जिनाः ।
ततोऽसौ सुरजीवो गन्धर्वयोत्पन्न इति चिन्तारब्धात् सकाशात् तत्सिद्धिरकालदोहदसिद्धिः ॥ ३१० ॥ २७ ॥

निष्पत्तिर्गन्धर्वस्य । प्रसवश्च समये । नमस्कारपीठकः प्रतीतरूपेण नमस्कारेण युक्तः पीठको नवजातशिशुयोग्यपातव्य-
वस्तुरूपो दत्तः । अर्हद्दत्तो नामेति कृतम् । अर्हतां भगवतां पुनः पुनर्नामस्मरणार्थम् । 'वेद्म्यसाह्वनयणं'ति चैत्यानां
साधूनां च समीपे नयनं तस्य यदा क्रियतेऽभकिरटनेऽबहुमानाद् आक्रन्दने परिज्ञातधर्मनिस्पृहचित्तस्य सम्पन्नयौव-
नस्य च 'चञ्चकशा' इति पितृभ्यां चतसृणां कन्यकानां परिणयनं कारितः ॥ ३११ ॥ २८ ॥

साधनं च मूककेन प्राच्यवृत्तान्तस्य कृतम् । अप्रत्ययनमश्रुजानमहर्हत्तस्योत्पन्नम् । ततो वैराग्याद् मूककप्रव्रज्या
जाता । मृतस्य च देवलोके स्वर्गलाभः समजनीति । तत्रस्थस्य च तस्यावधेः प्रयोजनम् । 'जाणणं'ति ज्ञातं च यथा
गाढं निविडं 'मिच्छंति' मिथ्यात्वमित्येतस्मात् कारणात् संक्षेपो मार्गश्रुद्धान्तरूपः सम्पन्नोऽस्य ॥ ३१२ ॥ २९ ॥

ततः प्रतिबोधार्थं व्याधिविधानं जलोदरादिमहारोगकरणम् । तस्य सम्पन्नव्याधेर्वैद्याः पितृभ्यामाकारिताः तैश्च प्रत्या-
ख्यानं तदनादरणीयतालक्ष्यं कृतमिति वेदना महती जाता । निर्विण्णेनाग्निः साधयितुमारब्धः । देवस्य 'सवरयोसण'ति
सवररूपकरणं, घोषणा च यथाहं सर्वव्याधिवैद्यः । दृष्टोऽसौ तेन, भणितं च रौद्रोऽयं व्याधिः प्रयत्नेनापगमिष्यति
॥ ३१३ ॥ ३० ॥

तस्य च क्षेत्राभोगे कृते ज्ञानमभूत्, यथा-समय एव एतस्य बोधिलाभे विधेये इत्यालोच्य साधुसंघाटकप्रेषणं विहितम् । तेन च तद्दृष्टान्तगततः पाठः कृतः ॥ ३०४ ॥ २१ ॥

कथमित्याह-तापस ? किमनेन निरर्थकेन मौनव्रतेन, प्रतिपद्यस्व ज्ञात्वा धर्मं जिनप्रणीतम् । कुतो, यतो मृत्वा 'सूयरोरर्गति सूकर उरगश्च जातस्तथा पुत्रस्य पुत्रस्त्वमसीति ॥ ३०५ ॥ २२ ॥

'विस्मयवन्दनपृच्छा' प्रथमतो विस्मयस्ततो वन्दनं तदनुपृच्छा जाता कथमिदं भवद्भ्यां मम चरितं ज्ञातमिति ? । गुरुर्जानाति, न पुनरावां किञ्चनेति । कुत्र स महाभागस्तिष्ठति ? । उक्तं च ताभ्यामुद्याने । तद्गमनं-मूककगमनमुद्याने । तत्र वन्दना कृता, कथना च धर्मस्य गुरुणा । सम्बोधिः सम्यक्त्वरूपा ॥ ३०६ ॥ २३ ॥

तथावासनातो लोकेऽस्य नाम नापगतं तत्, ततस्तु तत एव मूक इति । एवंमनेन विधिना द्वितीयं नाम एतद् मूक इति एतस्य विज्ञेयमिति ॥ ३०७ ॥ २४ ॥

सुरः-इतोऽपि आतृज्जीवात् कुत्रस्थाने बोधिः ? जिनः-रम्ये वैताड्यसिद्धकूटे सर्वकूटश्रेणिप्रथमस्थानभाविनीति । सुरः-कथं केन विधिना पुनः ? जिनः-जातिसरणात् । सुरः-तज्जातिसरणं कुत इति ? जिनः-कुण्डलश्रुगात् ॥ ३०८ ॥ ततः कोशान्ध्यागमो मूककसाधनं तीर्थकृत् कथितवृत्तान्तनिवेदनं मूककाप्रतप्तेन विहितम् । संगारः संकेतस्ततो द्वयोरपि गमनं वैताड्ये कूटे सिद्धनाम्नि । कुण्डलस्थापना । तथा, स्मृतिफलं चिन्तारत्नदानं स्पृष्ट्वा स्मरणमात्रेण फलं यस्मात् तत्तथा तच्च तच्चिन्तारत्नं चेति ॥ ३०९ ॥ २६ ॥

सुरः—किन्तु किं प्रमाणं पुनस्तत्रिमितं दुर्लभवोधिकत्वे ? । जिनः—सोऽकं गुरुप्रद्वेषमात्रलक्षणं निमित्तं न महाविषयं नात्यन्तमनुबन्धि । सुरः—‘कता णु’ कदा पुनर्लभो बोधेरिति ? । जिनः—अत्र सोऽकदिनमभ्य एवं लभ्यत्वेन समीपवर्त्तिनि सुरभवादनन्तरजन्ममिति । सुरः—कुतः सकाशात् ? । जिनः—निजश्चातृजीवात् ॥ ३०० ॥ १७ ॥

सुरः—कुत्रासौ श्चातृजीवः ? । कौशाम्ब्याम् । सुरः—किं नामा सः ? जिनः—मूकस्तु तुशब्दस्य क्रमभेदेन योजनाद् द्वितीयेन तु नाम्ना मूककः प्रथमेनाशोकदन्त इति । सुरः—किमेतद् नामद्वयम् ? इत्येवमुक्तल्पेण ततो जिनेन पूर्वभवकथना कृतेति ॥ ३०१ ॥ १८ ॥

यथात्र चास्यामेव कौशाम्ब्यां पुरि तापसश्रेष्ठी आरम्भयुक्तः सदैवासीत् । स मृतः सन् गृहे स्वकीये एव कोलः शूकरो बभूव । स्मरणं पूर्वजन्मनस्तस्य सम्पन्नम् । ततः सूपकार्या निहतो मारितः । कीदृशः सन्नित्याह—मार्जारीमन्युहतो विरालीरोषेण हतस्त्राडितः सन् ॥ ३०२ ॥ १९ ॥

‘तत्थोरगं’ति तत्र निजगृहे एव उरगः सर्प्यो जातः । ‘सूयारीभय सरणं बोलाघादधो’ इति यथायोग्यं पदयोजनान्जातिस्मरणमभूत् । सूपकार्या भयेन बोले कोलाहले कृते घातिवो व्यापादितः सन् जातः निजपुत्रसुतः । स्मरणं तत्रापि प्राग्जातेः । ततो ‘मूयवच कुमर चडणाणी’ इति मूकव्रतं लज्जितेन कृतम् । ततः कुमारस्याकृतपरिणयनस्यैव सतश्चतुर्हानी मुनिः समवससारिति ॥ ३०३ ॥ २० ॥

समजायत, यथा-योजयत प्रगुणीकुरुत तौ कुमारौ । मुनिराह-गुणैः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्यैर्बोजयितुमिच्छामः । पृच्छत च तौ कुमारौ । इत्येवं मुनिनोके युवराजः प्राह ॥ २९६ ॥ १३ ॥

न शक्यनुतस्तौ वक्तुम् । ततश्च तत्र कुमारस्थाने गमनमकारि साधुना । ततो मुखयोजना कथना च धर्मस्य । पश्चात् पृच्छायां संवेगः संजातस्तयोः । कुत इत्याह-तथा बीजाभ्यासात् तत्प्रकाराज्जन्मान्तरविहितगुणज्ञप्रमोदादिधर्मकल्पतरु-मूलानुशीलनरूपात् । ततश्च संयोजने शरीरावयवानां चर्यायां च भिक्षाभ्रमणरूपायां मुनिना कृतायां निष्क्रमणं ब्रत-मभूत् तयोः ॥ २९७ ॥ १४ ॥

तत्र राजकुमारे चिन्ता उपकारे चिन्ता-उपकारी सुष्ठुवयोर्भगवान् अयमित्येवंलक्षणा संजाता, इतरस्यापि पुरोहित-पुत्रस्य एवैव राजपुत्रसम्बन्धिनी चिन्ता, परं मनाक् अविधौ तु प्रब्रज्यादातकालभाविनि पुनर्विषये गुरौ प्रद्वेषो जातः ॥ २९८ ॥ १५ ॥

अप्रतिक्रमणं गुरुप्रद्वेषलक्षणास्वापराधस्यानालोचनं यावज्जीवमपि तस्य सम्पन्नम् । कालो मरणं तदवस्थस्यैव । देवो-त्पादः । तत्र चोदारा उन्माः, भोकारः पूरणे, भोगाः शब्दादयः । च्यवननिमित्ते मालव्यमलान्यादिके सम्पन्ने सति; पठ्यते—“मालव्यमलानिः कल्पवृक्षप्रक्रमः श्रीहीनाशो वाससां चोपरगः । दैन्यं तन्द्रा कामरागाङ्गभङ्गौ दृष्टिभ्रान्तिर्वेष-शुश्चारतिश्च ॥ १ ॥” पृच्छा महाविदेहे जिनान्तिके बोधाबोधविषये तेन पुरोहितपुत्रसुरेण कृता किमहं सुलभबोधिरितरो वेति बोधिते तव दुर्लभेति भगवान् आह ॥ २९९ ॥ १६ ॥

पस्य साधोऽर्थः कोपस्तत्र सति तेनोक्तं न नैव एवं विषमतालतायां नृत्यामि, विडम्बनारूपत्वाद् अस्य नृत्यस्य । ततः कर्षणे हस्तपादादिशरीरावयवेषु तस्य ताभ्यां क्रियमाणे यतनयात्यन्तपीडापरिहारेण यन्नियुद्धं बाहुयुद्धं तद्विधाय यत्नेन तेन चित्रलिखिताविव तौ कृतौ । ततः साधोस्ततः स्थानाद् गमोऽपसरो जातः ॥ २९२ ॥ ९ ॥

‘पीडंतराय’ति पीडा तच्छरीरगताऽन्तरायश्च भोजनादिविघ्नरूपोऽनयोर्वर्तत इति परिभाष्य न नैवाटनं कृतं भिक्षानिमित्तं तेन साधुनेति, किन्तु ‘पइरिक्के’ति एकान्तेऽवस्थानं कृतम् । तत्र तस्य चिन्ता-कथमिदं मच्चेष्टितं सुंदरपरिणामं स्यादिति । तत्काले च शोभननिमित्तमङ्गस्फुरणादि किञ्चिन्नमित्तं सुन्दरं प्रवृत्तम् । ततो भविष्यति षरणमिति धृतियो-गस्तस्य सम्पन्नः । स्वाध्यायकरणं तु स्वाध्यायकरणमेव प्रारब्धम् ॥ २९३ ॥ १० ॥

राज्ञः समरकेतोः कुमारवेदनं परिजनेन कुमारवृत्तान्तकथनं कृतम् । स च गुरुमूलागमनं विधाय क्षमस्वापराधं कुमारकृतमित्युक्तवान् । तं प्रति गुरुराह-न वि जाने न वेच्चि साधुभिर्यथा स्तुमिती कुमारौ ॥ २९४ ॥ ११ ॥

तदनुगृह्य कृता साधूनां, तैरप्युच्चे-नास्माकं केनचित् कस्यापि किञ्चित्कृतम् । ततो राजा आह-नैतत्कुमारस्तम्भ-नमन्यथा साधून् विहाय भदन्त कल्याणकारक ! । तत आगन्तुके साधौ शंका जाता, मा तेन कृतं कुमारस्तम्भनमिति । ततः साधनं निवेदनं प्रापूर्णकसाधो राज्ञः कृतं गुरुणा । ततो राज्ञा गमनं तस्य साधोः समीपे कृतम् । ततश्च ज्ञानं प्रत्य-भिज्ञानं समजनि ॥ २९५ ॥ १२ ॥

ग्रीडितो लज्जावान् राजा जातः । ततोऽनुशासने मुनीनां शिक्षणे कृते मिथ्यादुष्कृते च तेन दत्ते कुमारविज्ञापनं

निग्रहीतुमसौ मम युज्यते । तथा चैव कुमारयोरप्यनुकम्पा दया कर्तुमुचिता । अकिं मे शक्तिः सासर्थ्यं प्रस्तुतनि-
ग्रहे ॥ २८८ ॥ ५ ॥

‘गुरुपुच्छ’ति गुरुमापृच्छथेत्यर्थः । गमनमुज्जयिनीं प्रति । सम्पासिञ्च । तत्र प्रवेशश्च साधूपाश्रये । कृता च वन्दना-
दिका उचिता स्थितिः । सति काले भिक्षाभ्रमणरूपे उद्ग्राहणं पात्रप्रगुणीकरणरूपं यदा तेनविहितं तदा साधुभिः ‘अच्छणं
सु’ति आसनमेव आहूयं यूयमित्येवं प्रज्ञापनं कृतम् । तेन चोक्तमहमात्मलविधको न परलविधमुपजीवामि ॥ २८९ ॥ ६ ॥

ततः स्थापनाकुलानि प्रतीतानि । आदिशब्दाद् दानश्रद्धाश्रावकसम्यक्त्वदृष्टादिकुलग्रहः । यतः पठ्यते—“दाणे
अभिगमसर्दे सम्मत्ते खलु तर्हेव मिच्छते । मामाप अचियत्ते कुलाइं जयणाए दाइति ॥ १ ॥ सागारिवणिगमुणए गोणे पुत्ते
दुमगंछियकुलाइं । हिंसागं मामागं सव्वपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ २ ॥” एवमुपलब्धस्थापनादिकुलविभागः स साधुः प्रत्यनीक-
गृहे प्रविष्टः, भणितं च धर्मलाभ इति । ततोऽन्तःपुरिकासंज्ञानमन्तःपुरिकाभिस्तस्य संज्ञा अकारि यथाप्रसरेति
‘अवहेरि’ति अवधीरणा तेन कृता । धर्मलाभशब्दश्रवणे कुमारकागमनं तत्पार्श्वे सम्प्रवृत्तम् ॥ २९० ॥ ७ ॥

ताभ्यां च प्रथमं ‘दुवारघट्टण’ति द्वारकपाटपुटस्थगनं कृतम् । ‘वदण णच्चाहि’ति वदितोऽसौ, भणितश्च नृत्य त्वं
तत्रेत्येवं भणिते सति स आह—कथं गीतवादितेन विना ‘नृत्यते’ इति गम्यते । ततो भणतस्तौ कुमारौ—आवासिदं
गीतादि कुर्व इति ॥ २९१ ॥ ८ ॥

‘आरम्भविषमतालम्’ आरम्भे एव विषमो विसंशुल्लसालो गीतवादितसंयोगरूपो यत्र तत्राद्या नृत्यं प्रवृत्तम् । तदाऽको-

लंतसद्धा समन्निधो बहुविहं सुयमहीधो । अपुष्वापुष्वअभिगहेसु निच्चं चिय पसत्तो ॥ १४६ ॥ इय सामन्नं काडं अण-
न्नसामन्नमंतिमे काले । संलिहियकसायतणू णिससब्धो सबहा होडं ॥ १४७ ॥ सुद्धसमाहाणपरो मरिडं वेमणिधो तथो
जाओ । तत्थवि चेइयजिणवंदणाइवाधारवद्धरसो ॥ १४८ ॥ ठिच्चा चइत्तु तत्तो महाविदेहे कुले विसालम्मि । आराहिय
जिणधम्मो संवत्तो सासयं ठाणं ॥ १४९ ॥ इति ॥

अथैनत्तसंग्रहगाथाक्षरार्थः—एलपुरं नाम नगरमासीत् । तत्र जितशत्रू राजा, पुत्रोऽपरजितश्च युवराजो बभूव ।
द्वितीयश्च पुत्रः समरकेतुर्नाम । तस्य च कुमारशुकाहुज्जयिनी समजायत ॥ २८४ ॥ १ ॥ अन्यदा च प्रत्यन्तविग्रहजये
निजदेशसीमापालभूपालस्य विग्रहे व्युत्थाने सति यो जयः परिभवस्तस्मिन् समुपलब्धे । आगच्छतः स्वदेशाभिमुखं
'नवरि'त्ति नवरं केवलं युवराजस्यापरजितस्य राधाचार्यसमीपे धर्मार्थिभ्यक्तौ सत्यां निष्क्रमणं व्रतमभूत् ॥ २८५ ॥ २ ॥
अन्यदा च 'तगराविहार'त्ति तगरा नाम नगरी, तस्यां राधाचार्याणां विहारः समग्रवृत्तः । प्रस्तावे चोज्जयिनीतस्तत्र
तगरायामार्यराधसाधूनामागमनं समजनि । विहिता प्रतिपत्तिः प्राधूर्णकोचिता विहारपृच्छा उचितकाले समुचितसमये
सन्ध्यादौ कृता सुरिभिः ॥ २८६ ॥ ३ ॥

भणितं च तैः राजपुरोहितपुत्रावभद्रकौ, तत्कृतस्तु तत्कृत एवोपसर्गः साधूनाम् । शेषस्त्वन्नपानादिशुद्धिस्तद्धाभादि-
रूपो निरुपसर्गो बाधाविरहितस्तत्रोज्जयिन्यां विहारः सदा सर्वेषु प्रावृज्जादिकालेषु यतीनां साधूनामिति ॥ २८७ ॥ ४ ॥
ततोऽपरजितस्य चिन्ता संजाता । प्रसन्नता कुमारोपेक्षालक्षणा आतुर्मम महादोषो बोधिलाभघातकत्वात्, तद्

वेजं संपट्टियमन्नथा उ दट्ठण सो वेह ॥ १३० ॥ कम्हा इमो सुमगो सुको चुक्कोव तं सि पडिहासि । (वैद्यः—) तं पि कंहं
 सिद्धिपहं मोत्तुं भवपथमोइन्नो ? ॥ १३१ ॥ पुणरवि देउलियाए एणाए जक्खपडिममेयस्स । दंसेइ पुज्जमाणिं अहोमुहिं
 ज्ञासि निवडंति ॥ १३२ ॥ विहियं पि उवरिहुत्तं परिवत्ति य पच्छहुत्तमित्थंति । (अर्हद्दत्तः—) अबो ! बहु विवरीया
 एसा जा चिद्धए एवं ? ॥ १३३ ॥ (वैद्यः—) सयलजणपूयणिजं पवजं वज्जिऊण सावजं । जो धरकजं पडिवज्जसिच्चि
 सो तं न विवरीओ ॥ १३४ ॥ पुणरवि गड्ढाकोलं विववर्द सालिक्कुसे चइवं । गाढमणिहं विहंगसंतयं निद्धयं स सुरो
 ॥ १३५ ॥ (अर्हद्दत्तः—) अइकुच्छणिजपगई एसो कोलो सुई इमे मोत्तुं । जो कुक्कुसे निसेवइ पुरीसमेयारिससरुवं
 ॥ १३६ ॥ (वैद्यः—) तं एत्तो च्चिय कुच्छाठाणं जो मुत्तु संजमं रमसि । नारीसु विलीणवसंतमुत्तमंसाइभत्थासु ॥ १३७ ॥
 एकं पुणरवि वसहं स विववर्द जुजमं सुगंधं । वज्जित्तु अईवगहीरकूववहुवियडतडरुहं ॥ १३८ ॥ दुबंकरमइतुच्छं समी-
 हमाणं मुहं तओहुत्तं । तह निक्खिवंतमंतो कूवम्मि निहित्तणोसुज्जुगं ॥ १३९ ॥ (अर्हद्दत्तः—) सक्कं चिय एस पसू कह-
 मन्नहमेरिसं तणं सुलहं । मोत्तूणमइदुरंतं दुबंकरमेयमभिलसइ ॥ १४० ॥ (वैद्यः—) एत्तो वि पसू तुममसि सुहेक्कफल-
 पच्चए चइत्ताणं । नरगाइदुगइफले जो विसयसुहे पसत्तोसि ॥ १४१ ॥ एवं तं जंपंतं तह चोयंतं पए पए निडणं । जायासंको
 पुच्छइ ण माणुसो होसि सो ताहे ॥ १४२ ॥ संवेगमगयं जाणिऊण तं किंपि अह निवेएइ । सबं पुवभवगयं वुत्तंतं
 बोहिलाभकए ॥ १४३ ॥ वेयहुम्मि निरिंदे सो नीओ तेण सिद्धकूडम्मि । तं निययकुंडलजुगं दंसियमह तक्खणा चेव
 ॥ १४४ ॥ संपन्नजाइसरणो संबुद्धो भावओ य पवइओ । जाओ खंतो दंतो दूरं गुरुभत्तिविणयपरो ॥ १४५ ॥ सुहुच्छ-

उबिगो सो नियजीवियाओ अमणीपवेसमभिलसइ । जा ताव सवररुवो होइं स सुरो समणुपत्तो ॥ ११५ ॥ उग्योसण-
मारद्धं जह विज्जो हं समत्थवाहीण । दिट्ठो स तेण जंपियमैसो वाही वहुं रुढो ॥ ११६ ॥ किच्छेण चिगिच्छिजइ
ममावि एसो जओ पुरा आसि । परिचत्तसवसंगो तेणेवमडासि पइनगरं ॥ ११७ ॥ एयस जावणकए एसो च्चिय इय
अडेइ जइ ता हं । फेडेमि तेण हुक्खहुएण अंगीकयं सबं ॥ ११८ ॥ नीओ च्चच्चरदेसे माइट्ठाणेण ठाविओ तत्थ ।
विहिया च्चच्चरपूया पदंसिओ वाहिनिससरो ॥ ११९ ॥ अवणीया वियणा पाविओ य पउणत्तणं खणा चेव । पव्वजादाणकए
स तरस सयमवि य मणिरुवो ॥ १२० ॥ संजाओ दिजा दिबरुवदिकखा मुणीणमायारो । कहिओ सट्ठाणगओ स सुरो
तो सो वि पव्वज्जं ॥ १२१ ॥ उज्झित्तु गओ गेहं तहेव भज्जाइयाण पडिवत्ती । जा विहिया ता वाही तहेव देवेण से
विहिओ ॥ १२२ ॥ विद्वाणो सयणजणो तं तहमइदूरमावरं दहुं । पेच्छेइ य तं वेज्जं सवरागारं भणेई य ॥ १२३ ॥
सो वि तह च्चिय तं पन्नवेइ पडिवज्जई अह इमोवि । णवरिमिमोवि मए सममडव महिं तेण पडिवन्नं ॥ १२४ ॥ तो
गोणगाभिहाणो समप्पिओ सत्थकोसओ तरस । विहियायरेण तेणवि गाहिओ सुपसन्नवयणेण ॥ १२५ ॥ तत्तो कय-
निगमणेण भासिओ सो सुरेण जह निच्चं । मम तुल्ला कायबा किरिया अह अन्नया नामे ॥ १२६ ॥ जालामालकरालो
विज्विओ संपयट्ठअहरवो । तत्तोहुतं विज्झावणहेवं जाव सो विज्जो ॥ १२७ ॥ थूलतणपूलहत्थो गच्छइ ता तेण एस
पन्नविओ । जलसंजोगसमुच्चिए इममि कह पूलाकरोसि ? ॥ १२८ ॥ (वैद्यः-) तंपि कहं जममजराजलणे एयमिम
भीमभवरत्ते । उममुक्कवओ वच्चसि ण सच्चचरिओ धुवं होसि ? ॥ १२९ ॥ तो तुण्हिको थको सममं मगं चइत्तु उममगो ।

वोही मज्झ लहुं चिय समुत्भवद् ॥ ९९ ॥ तो नीओ वेयहुमि पवण सिद्धकूडजिणभवणे ॥ नियहुंडलजुगठावणमिह
 विहियं पस्सओ तस्स ॥ १०० ॥ दाणं चित्तारयणस्स तस्स उवणीयाचितियफलस्स । कयमेण स समं गओ सुरो,
 ताओ रयणाओ ॥ १०१ ॥ तस्स समीहियसिद्धी सवा संपज्जद् अह कयार्ह । अंवफलाण अकाले जणणीए डोहलो
 जाओ ॥ १०२ ॥ जाया भिसं किसंगी सा एसो संकिओ तओ नायं । सच्चं चिय जिणवयणं सो तियसो इह समुपपन्नो
 ॥ १०३ ॥ तत्तो चिय रयणाओ फलिया अंवयतरु अकालेवि । संमणियदोहलगा सा गल्भं वोहुमाटत्ता ॥ १०४ ॥
 मासेसु नवसु वोलीणएसु अहिएसु किंचि रविचिवं । पुबदिसिब मणोहरखवं पुत्तं पसूया सा ॥ १०५ ॥ नवकारसारपी-
 हणदाणं जायस्सिमस्स परिविहियं । तह जम्ममहो सुमहं जाओ कुलनंदिविद्धिकरो ॥ १०६ ॥ णामकरणमि पत्तो
 ठवियं नामं जहा अरिहदत्तो । एसो होजत्ति कमेण बहुमाणो जिणिंदाणं ॥ १०७ ॥ तह साह्ण सयासे निज्जंतो तेसि
 पायकमलेसु । पाडिजंतो ताडिजंतो जह रड्ड अइकज्जुयं ॥ १०८ ॥ पत्तमि जौषणभरे बहुलायन्नाओ तेण कयाओ । चउरो
 विवाहियाओ अवाहचित्तो समं ताहिं ॥ १०९ ॥ अह सेवइ विसयसुहं अविसेसीकयनिसादिवसभागो । समए असोग-
 दत्तेण साहिओ पुबसंगारो ॥ ११० ॥ तिलतुसमेत्तंवि न जा पडिवज्जइ ताव तिवसंवेगो । सो पवइओ काडं तवमुगं
 सुखरो जाओ ॥ १११ ॥ समए ओहिपओगो तेण कओ नायमेस अइगाढं । सिच्छत्तं पडिवन्नो तेणस्स असइहाण-
 सिणं ॥ ११२ ॥ जाव न विहुरसररीरो विहिओ एसो न ताव पडिवोहो । होही एयरस विभाविकुण वाही तओ जणिओ
 ॥ ११३ ॥ घोरो जलोदरो नाम विज्जपरिवज्जणिज्जओ तेण । वियणा जंतनिपीडणतुल्ला स्वांगिया जाया ॥ ११४ ॥

कथाइ । तह चव जाइसरणो संपन्नो लज्जिओ संतो ॥ ८४ ॥ ण तरइ तणयं वप्यं ति भाणिं न य बहुं पि जणणिंति ।
तो मोणवपपरसो ठिओ स मूयत्तणं पत्तो ॥ ८५ ॥ कुमरत्तेण ठियरस उ एगंतेणेव विसयविमुहरस । तरसझया मुणिंदो
निम्मलच्चणणसंपन्नो ॥ ८६ ॥ गामागरनगरसमाउलमि भूमंडलमि विहरंतो । णामेणं धम्मरहो समोसदो वाहिरु-
ज्जाणे ॥ ८७ ॥ उवओगोउणेण कओ जह वोही करस होहिही एय । णायं जहेस तावसजीवो मूयत्तणं पत्तो ॥ ८८ ॥
लज्जावसरौ संपइ वोहीलाभरस पेसिओ ताहे । संघाडगो तयगामि गाहमेयं पढेइ जहा ॥ ८९ ॥ तावस ! किमिहा
मोणवपण पडिवज्ज जाणिं धम्मं । मरिऊण सूयरोरग जाओ पुत्तरस पुत्तोत्ति ॥ ९० ॥ तं सोऊण विन्डियचित्तो ते
साहुणोऽभिवंदेइ । पुच्छइ तह कहमेसो मम वुत्तंतो अहिगओ त्ति ॥ ९१ ॥ तो भासंत वियाणइ अम्हाण गुरु वयं न
उण किंचि । सो भयवं कयच्छइ पुट्टो तेणं भणंति जहा ॥ ९२ ॥ उज्जाणमि मणोरमणामे कयसंभसो तओ जाइ ।
वंदणनिमित्तमेसो सुणेइ जिणभासियं धम्मं ॥ ९३ ॥ लज्जा वोही सयलाहियाहिसंदोहसेलकुलिससमा । परिचत्तमूय-
भावो तत्तो सो जंपिं लमो ॥ ९४ ॥ नवरि न मूयगनामं लोगपरुढं इमरस ओसरियं । इय मूयगोत्ति नामं जणमि
एयरस विक्खायं ॥ ९५ ॥ (सुरः) एत्तो वि मूयगाओ वोही मे कय होहिई भयवं ! । (जिनः-) सिहरहु वेयहु गिरि-
मि कूडमि सिद्धमि ॥ ९६ ॥ (सुरः-) केणोवाएण इमा भविसइ, (जिनः) पुवजाइसरणाओ । (सुरः-) तं पि य
कत्तो होही (जिनः-) नियकुंडलजुयलदरिसणओ ॥ ९७ ॥ एवमुलवद्धवोहोवाओ बहुमाणओ जिणं नमिं । कोसं-
वीए उवगओ सो तियसो मूयगसमीवं ॥ ९८ ॥ दाविय निवरुवसिरिं साहइ तव चुल्लभाउगो होहं । तह कज्जं जह

याए । किमवोहीए भणियं जिणपहुणा गुरुपओसोत्ति ॥ ६९ ॥ थेवमिणं तो भयवं कया ए लभो पुणोवि वोहीए ।
 होही, (जिनः—)अग्निमज्जमे (सुरः—) कत्तो (जिनः—)नियभाइजीवाओ ॥ ७० ॥ (सुरः—) सो कथं संपयं (जिनः)
 पुरवरीए कोसंबियाए परिवसइ । (सुरः—) किंतामगो स भगवं (जिनः) मूयणा नामा दुइज्जेण ॥ ७१ ॥ नामेण पढम-
 नेण च असोगदत्तोत्ति (सुरः) कहमिमं जायं । लोए नामं जह मूयगोत्ति (जिनः—) सुण एगच्चित्तो तं ॥ ७२ ॥ कोसं-
 वीए पुरीए नियसोहोवहसियामरपुरीए । सेट्ठी तावसनामा धणकणयट्ठो पुरा आसि ॥ ७३ ॥ भज्जा अणवज्जंगी
 विस्सासपयं ओहसि तस्सपहा । तग्गळमसंभवो कुलधरो त्ति पुत्तो पग्गभगुणो ॥ ७४ ॥ सेट्ठी सुहु परिग्गहसत्तो पाणा-
 पयट्ठियारंभो । धम्मपरंमुहच्चित्तो कालेण मओ गिहे चेव ॥ ७५ ॥ गड्ढासूयरमत्ताए जडुभावोवगओ समुत्पन्नो ।
 दड्ढं कुड्डुवयं नियगमेव पोरणिआ जार्ह ॥ ७६ ॥ सरिया जह अस्स पड्ढ आसि अहं पेमपासवडिबद्धो । पायं तथेव गिहे
 इओ तओ अच्छइ भमंतो ॥ ७७ ॥ संवच्छरिए तस्सेव माहणार्हं भोयणनिमित्तं । पिसियं पभूयमुवकपियं तओ सूय-
 गारीए ॥ ७८ ॥ कहमवि पमत्तभावं गयाए गसियं तयं विरालीए । तत्तो कोवपराए तीए पिसियस्सणुवलंभे ॥ ७९ ॥
 अन्नस्स सुच्चिय हओ पसाहियमिस्स तं लहुं मंसं । सो पुण रोसपरवसो तत्थेव गिहे अही जाओ ॥ ८० ॥ जाओ य
 जाइसरणो पोहाओ गिहे तहिं चिय भमंतो । अच्छइ अविसंक्रमणो पलोयमाणो नियकुड्डुवं ॥ ८१ ॥ दिट्ठो सूयारीए
 कोलाहलवाचलीकयगलाए । भीयाए अइदढललडडाणा मरणमुवणीओ ॥ ८२ ॥ संपन्नसुद्धिल्लेसो नियपुत्तस्सेव सो
 सुओ जाओ । ठवियं असोगदत्तो त्ति तस्स नामं पिइज्जेणं ॥ ८३ ॥ पइदिवसमुवचयं सो लहतओ अह सिमुच्चिय

श्रीउपदे-
शपदे

॥ १९४ ॥

रक्खिणं जो तयं तरइ ॥ ५३ ॥ पायविलगो सो तरस खामणं कुणइ भणइ य जहेए । सज्जा जायंति तद्वा कुणेहि काऊ-
णमणुकंपं ॥ ५४ ॥ भणइ मुणी पव्वज्जं जइ मे निण्हंति वेइ तो राया । दिन्ना तुहच्चिय परं मणोविषयं उवलभासि
॥ ५५ ॥ न चयंति परं वोचुं तह कुणह जह भासगा खणं हंति । इय विज्जत्ते रत्ता गओ मुणी तरसमीवन्नि ॥ ५६ ॥
पयुणीकयमुहजंताण ताण कहिओ सवित्थरो धम्मो । पुट्ठा पव्वजाए कज्जे संगेगयचित्ता ॥ ५७ ॥ पडिवज्जंति भणंति
य जोएहिं गुणेहिं खंतिमार्हहि । पुव्वभवन्थासाओ तद्वाविहाओ य इय भासा ॥ ५८ ॥ सबंगं कयसंजोयणेषु पुवं व
निरुयदेहेसुं । जाएसु मुणी चरियाए निगओ अन्नादिवसन्नि ॥ ५९ ॥ सुमुहुत्ते निवहुलसमुच्चियाए नीईए दोवि नि-
कलंता । चित्तेइ रायपुत्तो ममोवगारी इमो एस ॥ ६० ॥ दुट्ठज्झवसाणाओ इमाओ मोयाविया दढं जेण । णूणं ण
णरयपडणा विणा फलं अरस होज्जत्ति ॥ ६१ ॥ एओवायाव विणा अन्नोवाओ ण हंतओ णूणं । ता ओसहंव एस
चिडंक्कणा ण उण तत्तेण ॥ ६२ ॥ एवं पुरोहियमुओ विचिंतइ नवरि जं विडंवेवं । पव्वइया विहिया नेव सुंदरं तं कय-
मणेण ॥ ६३ ॥ अकलंकपालिवया समाहिसारा तओ मरेऊण । तियसेसु समुप्पत्ता गुरुप्पओसो तओ चैव ॥ ६४ ॥
नवरि पुरोहियपुत्तस चित्तओ नो कहिचिंवि नियत्तो । तदणुणएणं चिय तेण चरमकिरिया कया सत्ता ॥ ६५ ॥ जाया
तत्थ उदारो भोगो विहिया जिणइ महिमाओ । पत्तन्नि चवणकाले कप्पहुमकंपणार्हहि ॥ ६६ ॥ मुणिए महाविदेहे
वासन्नि जिणंतिगन्नि पुच्छंति । सुयधम्मा उवलक्कावसरा संता जहा अमहे ॥ ६७ ॥ किं सुलहवोहिया अहव अन्नहा
अग्निमे भवे होमो । एवं पस्सिणे विहियन्नि तेहिं, भगवं तओ भणइ ॥ ६८ ॥ एस पुरोहियपुत्तो दुल्लहवोही निमित्तमे-

श्रीअर्ह-
तोदाहर-
णम्

॥ १९४ ॥

॥ ३७ ॥ तो ते भणंति अम्हे गीयाइ कुणेसु तं तह कुणंति । उत्तालविसमतालं अकोवकोवो मुणी भणइ ॥ ३८ ॥
 एयारिसम्मि गीए पवाइए मुक्खलोगजोगम्मि । णो णच्चाभि सरोसा तं कहेउं समाटत्ता ॥ ३९ ॥ जयणाए वाहुजुद्धम्मि
 कुसलभावाओ चित्तलिहियव । विचलंगसंधिवंधे तत्तो काउं गओ सोवि ॥ ४० ॥ तेसिं पीडं अह भोयणाइपच्चूहमणुसरं-
 तस्स । णो भिक्खायरियाए अडणं जायं नगरवाहिं ॥ ४१ ॥ पइरिके ठाणे संठियस्स चिंताउरस्स तक्कालं । सोहणनिमि-
 त्ताभे होही चरणं धुवं तेसिं ॥ ४२ ॥ जाया धिई विमुज्झंतमाणसो कुणइ ताव सज्जायं । ताहे कुमारपरियण
 जणेण कहियं नरवइस्स ॥ ४३ ॥ सबं कुमारचरियं तो गुरुमूलं निवो गओ भणइ । मुणिणो खमापहाणा जं हीति कया-
 वराहे वि ॥ ४४ ॥ एस कुमारवराहो खमिज्जळ संपयं तओ मज्झ । भणइ गुरु नवि जाणे साहणं केणई कुमार ॥ ४५ ॥
 जं थंभिया मुणी तो पुच्छइ तेवि य भणंति केणावि । णम्हाण विहियमेयं निवो भणइ नद्याह इमंति ॥ ४६ ॥ पूर्णं तेणं
 आगंतुएण मुणिणा कयंति भणिक्रण । जाओ तस्सत्तेसणपरायणो अहिगए तम्मि ॥ ४७ ॥ तस्स समीवमुवगओ जा
 पासइ ताव परिगयम्मिस्स । एसो पराजिओ नाम जेडुभाया ममं, दुडु ॥ ४८ ॥ अबो ! विचिद्धियं जं न मए साह
 पराभविजंता । कुमरेहिं रक्खिया इय लज्जामलिणाणो राया ॥ ४९ ॥ पडइ चलणेसु दोसुं स तस्स भूमीनिहित्तनय-
 णजुओ । मुणिणोवालंभपरेण भणियमह निप्पिहमणेण ॥ ५० ॥ सारयतारापहुमंडलुज्जले तह कुलम्मि जाएण । एया-
 रिसो पमाओ उवेहिओ अहमजणजोगो ॥ ५१ ॥ जलणो अलिंजराओ जइ जलइ करालजालसंवल्लिओ । ता किं तमत्थि
 सलिलं सो जेण जए निवत्तेजा ? ॥ ५२ ॥ ता एयाओ कुलाओ साहण पराभवो समुप्पन्नो । न य सो समत्थि थेवंपि

कथपरमपयासंधो संधोवि य विधविरहिओ कुणइ । गुरुसुस्सुसणाइकरियाओ नियवत्थासमुच्चियाओ ॥ २२ ॥
नवरमभङ्गलवां रायपुरोहियसुया परिहवंति । साह्, बहिं विहारो गओवसगो तहिं सेसो ॥ २३ ॥ तं सोच्चा
अपराजिय साह् चिंतापरो दढं जाओ । कह मह सहोयरो वि य होढं राया इय पमत्तो ॥ २४ ॥ जं ण कुमारे दुब्बिण-
यकारिणोऽसमाणकिरियाण । साह्ण सबजयवच्छलाण दूरं निवारेइ ॥ २५ ॥ अरहतं चेइयाणं पडणीयं तह अवन्नवायं च ।
जिणपवयणस्स अहिंयं सबत्थासेण वारेइ ॥ २६ ॥ इय आणाणुसरणओ सो परिभावेइ निगहे तेसिं । सत्ती ममत्थि
एवं दया य सहई कया होइ ॥ २७ ॥ अन्नह साहुपओसा वज्जियदुज्जयतमोभरालीढा । जच्चंयव अणंतं भमिहंति भवं
दुहकिलंता ॥ २८ ॥ आपुच्छिऊण सूरिं परेण विणएण पट्टिओ नयरिं । उज्जेणिं पइ पत्तो क्रमेण साह्ण वसहीए ॥ २९ ॥
विहिया वंदणगार्इ उच्चियठिई पायसोहणार्इ य । पत्ते भिक्खाकाले पत्तुणाहणपरो भणिओ ॥ ३० ॥ साह्निं अज्ज
अमहं पाह्णगो तं विलंबसु भणाइ । अहमत्तलद्धिओ मे ण अन्नलद्धी उवगरेइ ॥ ३१ ॥ ता ठवणकुलाणि अभङ्गयाणि
लोणे दुगुंछणिज्जाणि । तह जाइं ताइं दंसह दंसिज्जंतेसु तेसु कमा ॥ ३२ ॥ एगेण साहुणा दंसियं च तं पच्चणीयकुम-
रगिहं । तो नायतग्निहेण विसज्जिओ सो सुणी तेण ॥ ३३ ॥ तगोहम्मि अङ्गओ महया सहेण धम्मलओ ति ।
भणिए भयाउराओ अंतोरियाओ निहुएण ॥ ३४ ॥ सन्नं करेति सहेण हत्थसंचालणाइणा चेव । सो अवहेरिपहाणो
जा चिहुइ ताव ते कुमरा ॥ ३५ ॥ आयच्चियतस्सइा उवगम्म दुवारषट्ठणं काढं । उवहासपरा अभिवंदिऊण भासंति
तं भयवं । ॥ ३६ ॥ णच्चसु सो भणइ कहं गीएण विणा पवाइएणं च । नच्चिज्जइ सुक्खत्तणमहो कहं तुमह जायं ति ?

क्रमेण अपराहओ य तह समरकेऊ य ॥ ५ ॥ अहिसित्तो जुवरज्जे सयलकलाजलहिपारमणुपत्तो । अपराहओ कुमारो
 सारोवमसुन्दरागारो ॥ ६ ॥ दिव्वा पुण उज्जेणी कुमारभुत्तीए समरकेउरस । एवं गच्छंतेसुं दिणेसु कइयावि भूवालो ॥ ७ ॥
 एक्को तद्देसविलोककारओ भूरियोसओ जाओ । रत्तो लङ्काणुत्तो अपराहओ य तज्जयनिमित्तं ॥ ८ ॥ चउरगवलसमेओ
 गओ रणं तेण दारुणं लगं । परिसुद्धजलहिकल्लोलसरिससेशस तस्स लहुं ॥ ९ ॥ उदंडकंडपक्खेवठइयनहमंडलं
 भिडंतभडं । उब्भडकरडिघडाडोवविहडियासेसपरचक्रं ॥ १० ॥ निसियद्धचंदसंदोहवाहच्छिज्जंतविंशद्वयलत्तं । उग्गमुक्कभेर-
 वारावनियरसदीकयदिसोहं ॥ ११ ॥ अच्चुगगखगपरिहम्ममाणनच्चंतउज्जुरकवंधं । जमनयरपरिसरसमं वीभच्छमपेच्छ-
 णियं च ॥ १२ ॥ तत्थोवलद्धजयसिरिसंगो तत्तो नियत्तमाणो सो । पासइ खिईपइद्वियनयरे सूरिं कयविहारं ॥ १३ ॥
 राहाभिहाणमुज्जलचरणं सुविसुद्धसुयमणिनिहाणं । तरसंते सुयधम्मो समं च भवा विरत्तमणो ॥ १४ ॥ वर्यंचलग-
 लगं व तणमसेसंणि रज्जसिरिमेसो । परिवज्जइ सज्जो वज्जसारचित्तो विहियकज्जे ॥ १५ ॥ उवलद्धदुविहसिक्खो णिच्चं
 गुरुचरणतामरसभसलो । कुसलासओ विहारं धरायले कुरुइ सबत्थ ॥ १६ ॥ राहायरिया तगराए आगया अन्नया
 विहारेण । तइया नयरी नवधणधारासित्तव निम्हमही ॥ १७ ॥ उगगयवेरगंकुरपूरा बाढं मणोहरां जाया । विज्झायक-
 साय दवग्निदाहवाहा तहा झत्ति ॥ १८ ॥ उज्जेणीओ पुरीओ तरसंतियमाणयं च साहुजुयं । तगराए पडिवत्ती साह्हिं
 जहोच्चिया विहिया ॥ १९ ॥ समयम्मि सूरिणा पुच्छिआ तच्चेइयाण संवस्स । कुसलपउत्ती तेहि य निवेइयं जिणधरेसु
 जहा ॥ २० ॥ उस्सत्पति वराओ पूयाओ निक्खमंति य रहाओ । ठाविज्जंति नयाओ जिणपडिमाओ य सुगुरुहिं ॥ २१ ॥

श्रीवृषदे-

श्रपदे

॥ १९२ ॥

वाहिविहाणं वेज्जा पञ्चवखाणांति वेयणा अग्गी । देवस्स सबरघोसण दिट्ठो रुद्धो पयत्तेण ॥३१३॥३०॥
मज्झंपि एस्स वाही ता एवमडासि जावणाहेउं । एसोवि हु जति एवं ता फेडेमिति पडिवत्ती ॥ ३१४ ॥
चच्चरमादिट्ठाणं वाही निगमणउवेयणा पउणो । असमय साहु विउवण मुवाय मो दवपवज्जा ॥ ३१५ ॥
तच्चानिहागमणोवममादिपडिवत्ति तह पुणो वाही । विहाण सयण वेज्जस्स पासणा सेव पणवणा ३१६
एवं पुणोवि नवरं मए समं अडतु एव पडिवत्ते । गोणत्तगहण निगम सदावि मत्तुल्लमो किरिया ॥३१७॥
गामपलित्तिविउवणमुम्मगो जक्खपूयपडणं च । कुंडगचाई सूयरक्खे गो जुंजम दुरुवा ॥ ३१८ ॥ ३५ ॥
तणविउवणपादीसुं जंपंतो किंच चोदितो णिट्ठणं । णो माणुसो मणागं संवेगे साहियं स्वं ॥३१९॥३६॥
वेयड्डनयण कूडे कुंडलजुयलमि भावसंवाही । पवज्जा गुरुभत्तीआभिगगहाराहण सुरेसु ॥ ३२० ॥ ३७ ॥
परितुल्लिएलविलालयविहवं नयरं अहेसि एलउरं । वलवंतविपक्खपरिक्खयाड तथ्यासि जितसत्तु ॥ १ ॥ राया जह-
त्थनामा सुइणा सामाइतीइमणेण । सयलधरायलपरिपालणथो लुहुज्जलपसिद्धी ॥ २ ॥ कम्मलमुही नाम पिया पियं-
पुवाभासिरी सिरीव सयं । रुवेण जोवणेण य विणयाइमणीयणी तस्स ॥ ३ ॥ विसयसुहं सेवंतस्स तस्स तीए समं समं-
ताओ । दुरोस्रियविसायस्स वासरा वासवसमस्स ॥ ४ ॥ लच्छीविलासकलियस्स जाव गच्छंति तावदो पुत्ता । जाया

अर्हत्तो-

दाहरण-

गाथाः

॥ १९२ ॥

एरथउ तावस्सेट्टी आरंभजुओ मओ गिहे कोलो । सरणं सूवारीए णिहओ मजारिमहुहतो ॥ ३०२ ॥ १९ ॥
 तरथोरग सूयारी भय सरणं बोले धातितो जातो । नियपुत्तसुओ सरणं मूयवय कुमर चउणाणी ॥ ३०३ ॥
 खेत्ताभोगे णाणं समओ एयस्स बोहिलाभम्मि । आलोचिऊण साहसंघाडगपेसणं पाढो ॥ ३०४ ॥ २१ ॥
 तावसं । किमिणा मूयवएण पडिवज्ज जाणिउं धम्मं । मरिऊण सूयोरग जातो पुत्तस्स पुत्तोत्ति ॥ ३०५ ॥
 विम्हय वंदण पुच्छा गुरु जाणति करथ सो महाभागो । उज्जाणे तनगमणं वंदण कहणा य संबोही ३०६
 तहवासणातो णामं पावगयं तं ततो उ मूओत्ति । एवं वितियं णामं एयं एयस्स विन्नेयं ॥ ३०७ ॥ २४ ॥
 एत्तोवि करथ बोही रम्मे वेयहुसिद्धकूडम्मि । कह पुण जाईसरणा तं कत्तो कुंडलजुयाओ ॥ ३०८ ॥ २५ ॥
 कोसंबागम मूयगसाहण संगार गमण वेयहे । कूडे कुंडलठावण सतिफलचिंत्तारयणदाणं ॥ ३०९ ॥ २६ ॥
 गमणं चवणुप्पाओ अंबेसु अकालडोहलो किसया । संका सच्चा उ जिणा चिंत्तारयणाओ तस्सिच्ची ३१०
 निष्कत्ति पस्सव नवकारपीहगो अरहदत्तनामंति । चेतियसाहुणयणं अभत्तिरडणम्मि चउकत्ता ॥ ३११ ॥
 साहणमप्पत्तिणं मूयगपवज्ज देवलोगो चि । ओहिपउंजण जाणण गाढं मिच्छंति संकेसो ॥ ३१२ ॥

पढमं दुवारघट्टण वंदण णच्चाहि तत्थ सो आह । कह गीयवाइएणं भणंति अम्हे इमं कुणिमो ॥ २९३ ॥ ८ ॥
आरंभविस्मत्तालं अकोवकोवे ण एवं णच्चामि । कट्टण जयण निउद्धं चित्तालिहियव साहुगमो ॥ २९२ ॥ ९ ॥
पीडतराय न अडण पइरिक्के चित्त सोहणनिमित्तं । होहिति चरणंति धितीजोगो सज्झायकरणं तु ॥ २९३ ॥
रायकुमारवेयण गुरुमूलगमण खमसु अवरहं । आह गुरु नवि जाणे साहूहिं थंभिया कुमार ॥ २९४ ॥ ११ ॥
पुच्छा ण केणइ ततो रायाह न एयमन्नहा भंते ! । आगंतुगन्मि संका साहण रायागमण जाणं २९५ ॥ १२ ॥
विलितो रायणुसासण मिच्छादुक्कड कुमारविन्नवणं । जोएह ते गुणेहिं इच्छामो पुच्छह ततेत्ति ॥ २९६ ॥ १३ ॥
न चएत्ति तत्थ गमणं मुहुजोयण कहण पुच्छ संवेगो । तहबीजब्भासाओ संजोयण चरिय निकवमणं २९७ ॥
रायकुमारे चित्ता उवगारी सुहु अम्ह भगवंति । इयरस्स वि एस्स च्चिय मणागमविहिन्मि उ पओसो २९८ ॥
अपडिक्कमणं कालो देवोववाओ उदार मो भोगा । चवणनिमित्ते पुच्छा बोही ते दुल्लहा भयवं ! ॥ २९९ ॥ १६ ॥
किंतु निमित्तं थवं न महाविसयं कता णु लाभत्ति । एत्थाणंतरजन्मे कत्तो नियभाति जीवाओ ॥ ३०० ॥ १७ ॥
कहिं सो कोसंबीए किंनामो मूयगो उ बित्तिएणं । पढमेणउसोगदत्तो किमेयमिति पुव्वभवकहणा ॥ ३०१ ॥

जरखलणाए सरिसं पडिवन्धमिमस्स आहु समयपणू । तत्तो भावाराहणसंजोगा अविगलं गमणं ॥ ३८३ ॥
ज्वररखलनया तथाविधपथप्रवृत्तपथिकस्य ज्वरकृतविघ्नेन सदृशं प्रतिबन्धं प्रतिघातमस्य दहनजीवस्याहुर्बुवते समयज्ञाः
सिद्धान्तविदः । कुतः । यतस्ततः प्रतिबन्धादुत्तरकालं भावाराधनसंयोगात् तात्त्विकसम्यग्दर्शनादिसमासेवनाकृपात्
अविकलमखण्डं गमनं निर्वाणे भविष्यतीति ॥ २८३ ॥

अथाहं तोदाहरणम् :—

एलउरं जियसत्तुत्तो अवरराजिओ य जुवराया । विदिओ य समरकेऊ कुमारमुत्तीए उज्जेणी ॥ ३८४ ॥ १ ॥
पच्चंत विग्गहजए आगच्छंतस्स नवरि जुवरन्नो । राहायरियस्समीवे धम्मभिवत्तीए णिक्खमणं ॥ ३८५ ॥ २ ॥
तनारा विहार उज्जेणीओ तत्थज्जराह साहूणं । आगमणं पडिवत्ती विहारपुच्छा उच्चियकाले ॥ ३८६ ॥ ३ ॥
रायपुरोहियपुत्ता अभद्दगा तक्कओ उ उवसगो । सेसो उ निरुवसगो तत्थ विहारो सति जईणं ॥ ३८७ ॥
अवरराजियस्स चिंता पमत्तया भाउणो महादोसो । तह चेव कुमारारणं अणुकंपा अत्थि मे सत्ती ॥ ३८८ ॥ ४ ॥
शुरुपुच्छ गमण संपत्ति पवेस वंदणादि उच्चियट्ठिई । सति काळुग्गाहणमच्छणं खु अहमत्तलङ्गी उ ॥ ३८९ ॥
ठवणकुलादिनिदंसण पडणीयगिहम्मि धम्मलामो ति । अंतोउरियासन्नणमवहेरि कुमारगानगमणं ॥ ३९० ॥

इति विपरीतरूपनिर्णयचिरूपः । अनुगमिकश्चानुगमनशीलः पुनः प्रायो बाहुल्येन सर्वक्रियास्वमेव नात्यविधिन्यायेन कतिचिद् क्रियन्त्यपि भवग्रहणानि । अयमत्राभिप्रायः—बोधिविपर्यासेन ह्याभवमनुशीलितेनानेकेषु भवेषु बोधिविपर्यासः सम्पद्यते मायापूर्वकेण च क्रियाविपर्यासेन क्रियाविपर्यास इति ॥ २८० ॥ ६ ॥

एतदेव भावयितुमाहः—

विवरीयविगलकिरियानिवंधणं जं इमस्स कम्ममंति । एवाविहकिरियाओ उ हंदि एतं तहुप्पन्नं ॥ २८१ ॥
विपरीतविकलक्रियानिवन्धनं विपर्यस्ताऽसम्पूर्णचेष्टाकारणं यद्यस्मादस्य दहनसुरस्य कर्म वैक्रियशरीरनामकम्ममिदं, इत्यस्माद्धेतोरेवाविधक्रियातस्त्वेवंरूपक्रियात एव 'हंदी' ति पूर्ववत्, एतत् कर्म तदा दहनभवे उत्पन्नमिति ॥ २८१ ॥
ता कइयवि भवगहणे सबलं एयस्स धम्मणुट्ठाणं । थेवोवि सदब्भासो दुक्खेणमवेति कालेणं ॥ २८२ ॥
यत एवं सानुबन्धमस्य कर्म 'ता' इत्यादि तत्तस्मात् कतिचिद् भवग्रहणानि क्रियन्त्यपि जन्मान्तराणि सबलं दोषबहुलतया कर्तुरमेतस्य दहनजीवस्य धर्मानुष्ठानं स्वर्गापवर्गा लाभफल क्रिया । कुतः । यतः, स्तोकोऽप्यणीयानपि किं पुनर्वहुरित्यपिशब्दार्थः, असदभ्यासोऽसतोऽसुन्दरस्य मार्गप्रतिकूलतयार्थस्याभ्यासः पुनः पुनरनुशीलनमसदभ्यासजन्यं कर्मोत्पत्तिः, दुःखेन महता यत्नेनापैति कालेन भूयसेति ॥ २८२ ॥

अथ प्रस्तुते योजयन्माहः—

प्रब्रज्यां च करोति । द्वितीयः पुनः दहननामा मायावी आश्रयबहुलः सन् क्रियाश्रुतस्तु प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनादिस्मात्प्राचारी सम्प्रब्रजस्तथैव ज्वलनवर्देव ॥ २७६ ॥ २ ॥

ततः किमित्याह—क्रियया एष आगच्छामीत्यादि प्रतिपद्यापि स्थानादिकरणलक्षणयाऽतिसन्धयते वक्ष्यति इतरं ज्येष्ठं आतरम् । किमनाशोभादिनेत्याशंक्याह—मायया तृतीयकपायरूपया तद्गतया तु क्रियागतयैव न पुनः पदार्थप्रज्ञापनादि-
गतयापि । एवं क्रियावञ्चनेन प्रायो बाहुल्येन कालः प्रब्रज्यापरिपालनरूपो ब्रजति । ‘संलेहणमोह’ इति पर्यन्ते च संले-
खना द्रव्यभावहृशीकरणलक्षणा द्वयोरप्यजानि अनशनं च । ततः सौधर्मदेवल्लोके ॥ २७७ ॥ ३ ॥

अभ्यन्तरपर्वदि पञ्चपल्याश्रुयौ महर्द्धिकौ देवौ जातौ । अन्यदा च भगवतो महावीरस्य ‘आमलकप्यो सरणे’ इति
आमलकलपायां नगर्यामास्त्रशालवने समवसरणं समपद्यत । तत्र च वन्दनार्थं गतयोर्नाट्यविधिविपर्ययो नृत्यक्रियाविप-
र्यासः सञ्जातस्तयोः ॥ २७८ ॥ ४ ॥

कथमित्याह—एवं स्त्रीपुरुषादितया विकुर्विष्यामि वैकुर्विकं रूपं करिष्यामीति चिन्तयतः सत एवमेव यथाभिलषित-
मेव तत्र तयोर्मध्ये भवति एकस्य ज्वलनसुरस्य । द्वितीयस्य का वार्तेत्याह—इतरस्य तु द्वितीयस्य पुनर्विपरीतं चिन्तितरू-
पप्रतिकूलं भवति । ततो ज्ञायकपृच्छा जानतो गणधरस्य पृच्छा सम्प्रज्ञा—कथमस्य भगवन् ! विपर्यासो जायते ?
इति ॥ २७९ ॥ ५ ॥

भगवत्कथना भगवता प्रज्ञापितं, यथा—मायादोषो वंचनापराधोऽस्य क्रियागतस्तु क्रियागत एव प्राग्भवविहित एष.

कजमहेयराए सद्धिं ददं तथं कुणइ । कजादेसो तइयाए होइ अवियप्पकरणिजो ॥ १७ ॥ आइय च्चिय समिया समेइ मज्झा दुहावि जयणाओ । सयमेव सक्कासे संतोसवसुम्मणा संता ॥ १८ ॥ अर्धितरपरिसाए जाया ते दोवि देवरा-
यस्स । पंचपल्लिओवमाऊ महिद्धिया अन्नया दोवि ॥ १९ ॥ पुब्बभवपणयवसओ जुगवं च्चिय अंवसालवणसंड । आमल-
कप्पाए पुरीए भगवओ वद्धमाणस्स ॥ २० ॥ जायम्मि समोसरणे समागया निययपरियणसमेया । विहियतिपयाहिणे
हि तेहिं तओ वंदिओ भयवं ॥ २१ ॥ अइभत्तिनिभरत्तेण तेहिं नदं पयद्वियं तत्थ । जलणस्स जहाच्चितियनिष्फत्ती
होइ रूवाणं ॥ २२ ॥ इयरस्स उ विवरीया, भगवं नणसामिओ विदंतोवि । अबुहजणबोहणत्थं पुच्छइ किंकारणो एस
॥ २३ ॥ एणस्स विवजासो रूवाण जिणो भणइ पणिहिकयं । जं पुब्बजन्मकम्मं तहा निम्माणमियरूवं ॥ २४ ॥ कहिओ
य निरवसेसो वुत्तंतो पुब्बजन्मसंबद्धो । अणुबंधो च्चिय कइवयभवगहणे दाणो अस्स ॥ २५ ॥ तं सोऊण अणेगे पडि-
बुद्धा पाणिणो पडिनियत्ता । मायादोसाओ विसहरगइविसवेगविसमाओ ॥ २६ ॥

अथ संग्रहगाथाश्वरार्थः—

‘संघाडगंत्ति संघाटको हुताशनज्वलनशिखालक्षणो भर्तृभार्याभावरूपः । ‘सद्धिद्वलमंत्ति आतरौ ज्वलनदहननामकौ ।
कुटुम्बकमित्थं जनचतुष्टयरूपं सम्पन्नभववैराग्यं पाटलिपुत्रपुरे धर्मघोषगुरुपाश्वे प्रव्रजितं सत् करोति तपोऽनशनदिप्र-
व्रज्यां चैवाशेषां साधुसामाचारीरूपां यथाशक्ति स्वसामर्थ्यानुरूपमिति ॥ २७ ॥ १ ॥

ज्वलनदहनयोर्मध्ये नवरं केवलमुज्जुभावः सरलाशयः सन् तयोर्द्वयोर्भ्रात्रोः प्रथमको ज्वलननामा सम्यग् यथावत्तपः

पाडलिफुल्लसुगन्धेण जत्थ सीलेण वन्धुरो लोओ । लोयणमणहरणसहो सुभोगुल्लियामरसमूहो ॥ १ ॥ पाडलिपु-
 त्तम्मि पुरे तत्थासि हुयासणो त्ति नामेण । सुहुयहुयासणसरिसो विप्पो दुव्विणयदारूणं ॥ २ ॥ तरसासि विणयमाणिक-
 भायणं भारिया य जलणसिहा । इरसील्लोयमाणसवियप्पभसलोल्लिजलणसिहा ॥ ३ ॥ सावगाधम्मपरणं ताणं कुलस-
 मुच्चियक्कमरयाणं । वोल्लीणेसु दिणेसु केवइएसुं सुहसरूवा ॥ ४ ॥ जाया कमेण पुत्ता जलणो इहणो य दुड्डिमणुपत्ता ।
 अम्मपिउण चित्ताणुसारिणो सब्बकज्जेसु ॥ ५ ॥ अह धम्मयोससूरी सूरुव समत्थभब्वकमलाणं । संपत्तोविहरंतो ठिओ य
 मुणिसमुच्चिए ठाणे ॥ ६ ॥ पोठसमुगयतोसेण वंदिओ पुरजणेण सो भयवं । निसुओ धम्मो भवचारगाओ निस्सारगो
 धणियं ॥ ७ ॥ विहुयासणो समुद्धिय वंदित्तु हुयासणो भणइ एवं । भयवं । भवभीयमणो सकुडुंवो दिक्खिच्चमणो हं
 ॥ ८ ॥ तुह पायपंकवते न विलंबो सोम । एत्थजुत्तो ते । इय उवल्लङ्कगुरुमणो कयजिणपूयाइकरणिज्जो ॥ ९ ॥ अइच्चो-
 ज्जकरणसज्जं पव्वज्जं संपवइज्जई एसो । सकुडंवसंपरिवुडो संबुडसबासवहुवारो ॥ १० ॥ अञ्जुगभवविराणं तं कुणइ कुडुं-
 वयं तवं धोरं । पव्वज्जं चणवज्जं सुद्धज्जवसायसंजुत्तं ॥ ११ ॥ नवरि दहणो पवंचइ जलणं मायाइ सब्बकिरियासु ।
 एसगाच्छामि अहं इच्चाइ भणित्तु ठाणाइ ॥ १२ ॥ आयरइ ण उण अन्नं विवरीयपयत्थपन्नवणपमुहं । इय पायं सो
 जम्मो एयस्स गओ पमाएण ॥ १३ ॥ णो तं मायासल्लं गुरुणो आलोइयं कयाइयवि । संलेहणाइ विहिणा विहियाणसणो
 मओ संतो ॥ १४ ॥ सोहम्मे उववओ जलणोवि य उज्जुभावओ चेव । तव्विहकिरियानिरओ तत्थेव सुरत्तणं पत्तो ॥ १५ ॥
 सक्कस्स तिन्नि परिसा वज्झा मज्झा तहंतरा चेव । जवणा-चंझा-सम्मिया-नामाओ अंतराए समं ॥ १६ ॥ परिभावइ

श्रीचपदे-

शपदे

॥ १८८ ॥

पाडलिपुत्र हुयासण जलणसिहा चैव जलणडहणाय । सोहम्मपलियपणगं आमलकप्पाय णट्ठथे ॥ २७४ ॥
पाटलिपुत्रे नगरे 'हुयासण'ति हुताश्वानो नाम ब्राह्मणोऽभवत् । तस्य ज्वलनशिखा चैव जाया समजायत । आचके
चैते । तयोश्च 'जलणडहणाय'ति ज्वलनो दहनश्च पुत्रौ जातौ । तयोश्च कृतप्रब्रज्ययोः 'सोहम्म'ति सौधर्मे देवलोके
पल्यपञ्चकमाशुरजनि । आमलकल्पायां नगर्यामवतीर्णयोर्भगवतो महावीरस्य पुरतो नाट्यार्थे नाट्यनिमित्तं कृतवैक्रिययो-
र्गणधरेण मृच्छा कृतेति ॥ २७४ ॥

अथैनामेव गार्थां गाथापदकेन भावयन्नाहुः—

संघाडग सडिझलगा कुडुंवगं धम्मघोसशुरुपासे । पवइयं कुणाति तवं पवज्जं चैव जहसत्तिं ॥ २७५ ॥ १ ॥
जलणडहणाण णवरं रिजुभावो तत्थ पढमगो सम्मं । बिदिओपुण मायावी किरियाजुत्तो उ तह चैव २७६
किरियाण अइसंधति इतरं मायाए तग्गयाए उ । एवं पायं कालो संलेहण मो उ सोहम्मे ॥ २७७ ॥ ३ ॥
अब्भितरपरिसाए पणपलियाऊ महिड्डिया जाया । आमलकप्पोसरणे णट्ठविहिविवज्जओ तेसिं ॥ २७८ ॥ ४ ॥
एवंविडवइस्सं एवं चिय तत्थ होति एक्कस्स । इयरस्स उ विवरीयं जाणगमुच्छा गणहरस्स ॥ २७९ ॥ ५ ॥
भगवंत कहण मायादोसो किरियागतो उ एस्सोत्ति । अणुगामिओ य पायं एवं चिय कइचि भवगहणे २८०

दहनसुरो-
दारणम्

॥ १८८ ॥

भिन्नक्रमश्च । ततो भवपरीत्तकरणं संसारतुच्छभावसम्पादनं 'मणुयाडय'ति मनुष्यायुश्च निबद्धम् । तृतीये दिने पतनं भूमौ सम्पन्नमिति ॥ २७० ॥ ७ ॥

ततोऽत्र राजगृहे जन्म । धर्मश्चारित्र्यभावलक्षणः । तस्मिन् मृगकलेवरे मृगस्याटव्यजन्तोः सतः, अथवा मृगस्याप्रबुद्धस्य सतो यत् कलेवरं तत्र ये शृगालादयो जीवा भक्षकतया लभ्याः प्राग्भवे, तेषामिति गम्यते, तथासहजतो यथा लभ्याधिसहनाक्काराच्छशकानुकम्पया च गुण उपकार एषः प्रव्रज्यालामलक्षण इत्येतच्छ्रुत्वा गतरतु गतश्च संवेगम् ॥ २७१ ॥ मिथ्यादुष्कृतशुद्धं 'मिथ्यादुष्कृतं शुद्धं मेऽस्तु' एवंरूपप्रायश्चित्ताद् निर्मलं चरणमन्तश्चारित्र्यपरिणतिरूपं कृत्वा तथैव प्रव्रजयां यावज्जीवमेव शुद्धप्रवृत्तिरूपाम्, विजयोपपातो विजयविमानोपपत्तिर्जन्मान्तरे तथा 'सिद्धिणा' चेव'ति सिद्धिश्च सम्पत्स्यत एव ॥ २७२ ॥ ९ ॥

कंटगखलणानुल्लो इमस्स एसो ति थेवपडिवंधो । तत्तो य आभवंपि हु गमणं चिय सिद्धिमग्गेण ॥ २७३ ॥

कण्टकसखलनानुल्लयो मार्गो प्रवृत्तपथिककण्टकवेधसमोऽस्य मेघमुनेरेष इति चित्तसंश्लेशः । 'कीदृश' इत्याह—स्तोक-प्रतिबन्धः परिमितविघ्नकारी । ततश्च प्रतिबन्धाद् उद्धृत्ताद् उत्तरकालं आभवमपि च गमनमेव सिद्धिमार्गेण सम्यग्दर्शनादिरूपेण ॥ २७३ ॥

अथ दहनसुरोदाहरणमभिधित्सुराहः—

‘संकुडवसति’ द्वारे संकीर्णयां वसतौ द्वारदेशे शय्या संस्तरकभूमिरस्य संजाता ततो राज्ञौ पादादिषट्पदानां हेतुभूतया २६५॥ २
कर्मोदयसंकेतश्चारित्रमोहोदयात् संकेतो मालिन्यरूपो जातः । कथं ‘गिहिगोरव’ति गृहिणो मम सत एते मे गौरव-
मकारुस्ततो ब्रजामि ‘तहिं’ति गृहे । इति चिन्ता समुत्पन्ना । ‘गोसे वीराभासण’ति प्रभाते वीरेणाभाषणं कृतं यथा
रात्रावित्थं भवांश्चिन्तितवानिति । सत्यमिति प्रतिपन्नं च तेनेति । उक्तं च भगवता न युक्तमेतत्तु इदं पुनस्ते इति ॥ २६६॥ ३॥
यद्यस्मादितस्तु इत एव भवात् तृतीयजन्मनि त्वमासीर्हस्ती सुमेरुप्रभनामा । ततो बृद्धः सन् वनदवदग्धः सरोऽती-
र्थेऽल्पसलिलेऽवतीर्णः सन् ॥ २६७ ॥ ४ ॥

गजभिन्नः दशनाभ्यां वेदनया ‘सत्त दिण’ति सप्तदिनानि यावत् स्थित्वा मृतः । पुनर्गजो हस्ती जातः मेरुप्रभनामा
यूथपतिः । ‘वणदव’ति पुनर्दवे प्रवृत्ते जातिस्सरो जातः । ततो विभाषा विविधार्थभाषणरूपा वक्तव्या, यथा मया पूर्व-
भवे इतो वनदवाद् मरणं प्राप्तं ततः करोमि प्रतिविधानमिति ॥ २६८ ॥ ५ ॥

वर्षे वर्षाकाले सञ्जाते स्थण्डिलकरणं तृणकाषाद्यपनयनेन कालेन चोष्णकाललक्षणेन वनदवे प्रवृत्ते तत्र स्थण्डिले
स्थानं स्थितिः सञ्जाता तस्य । अन्येषामपि जीवानां तत्र स्थानमिति सम्बध्यते । ततः संवर्त्तेऽत्यन्तसम्बाधलक्षणे वर्त्तमाने
पादकण्डूयनं निजाङ्गस्य पादेन कण्डूयनमारब्धं भवतेति ॥ २६९ ॥ ६ ॥

तद्देशे पादप्रदेशे शय्यस्थानं शय्यकजीविस्थितिर्जाता । अनुकम्पया त्वया पादसंवरणं विहितम् । तथेति समुच्चयार्थो

मेहकुमारो नामं सावगसंवेगओ य पवज्जा । संकुडवसहीसेज्जा राओ पादादिषट्ठणयां ॥ २६५ ॥ २ ॥
 कम्मोदयसंकेसो गिहिगोरव तीमि तहिं चिंता । गोसे वीराभासण सच्चंति न जुत्तमेयं ते ॥ २६६ ॥ ३ ॥
 जमिओ उ तइय जन्मे तमासि हरथी सुमेरुपहनामा । बुड्ढो वणदवदुड्ढो सरतित्थे अप्पसल्लिन्निमं ॥ २६७
 गयभिन्नो वियणाए सत्तादिण मओ पुणो गजो जाओ । मेरुप्पभज्जुहवईवणदव जातीसर विभासा ॥ २६८ ॥
 वासे थंडिलकरणं कालेण वणदवे तहिं ठाणं । अन्नाण वि जीवाणं संवहे पायकंहुयणं ॥ २६९ ॥ ६ ॥
 तद्देसे ससठाणे अणुकंपाए य पायसंवरणं । तह भवपरित्तिकरणं मणुयाड य ततियदिणपडणं ॥ २७० ॥ ७
 एरथं जम्मो धम्मो तम्मि मयकलेवरे सिगालाई । तह सहणाओ जह गुणो एसोत्ति गओय संवेगं ॥ २७१ ॥ ८
 मिच्छादुक्कडसुखं चरणं काउं तहेव पवज्जं । विजओववाओ जम्मंतरम्मि तह सिज्झणा चेव ॥ २७२ ॥ ९
 अथ संग्रहगाथाक्षरार्थः—राजगृहे नगरे श्रेणिको नाम राजा धारिणी च तद्देवी 'गयहुसिण'ति गजस्वमस्तया
 दृष्टः ततस्तृतीये मासे दोहदो मेघविषयः समजायत । ततः 'अभए' इति अभयकुमारेण 'देवाराधनसंपत्ति' देवतारा-
 धनेन प्राप्तिस्तस्य कृता । पुत्रजन्म कालेन वभूव ॥ २६४ ॥ १ ॥ मेघकुमारो नाम तस्य कृतम् । श्रावकसंवेगतस्तु
 श्रावकस्य भगवदन्तिके धम्मं श्रुतवतः सतः प्रथमवेलायामपि यः संवेगो मोक्षाभिलाषलक्षणस्तस्मादेव प्रवज्या जातेति ।

श्रीलपदे-
प्रापदे

॥ १८६ ॥

अह्नाइंजिदिणंतं ङवसंते वणदवम्मि जीवगणे । निस्सरियम्मि पएससा ताओ पायं तुमं मोत्तुं ॥ १८८ ॥ जा चेद्वसि ता
थेरत्तणेण परिजुव्वपुत्तसवंगो । रुहिराऊरियसंधिट्ठाणो दूरं परिकिलंतो ॥ १८९ ॥ वंजाहव्वं सेलो धससि धरणीयले
तथो पडसि । दाहजराउरदेहो कागसिगालाइयक्खणओ ॥ १९० ॥ तिक्वं वियणमुवगओ तिन्नि य राइंदियाणि जीवि-
त्ता । वाससयमालयं पालिऊण सुहंभावणोवगओ ॥ १९१ ॥ कालं किच्चा इह धारिणीए कुळिसि पुत्तभावेण । उव्ववओ
ता मेहा ! तुमए पयारिसा वियणा ॥ १९२ ॥ सोढा तिरिण्णावि हु अमुणियदुत्तरभवस्सरुवेण । ता अंज किमंग
सहेसि नेव मुणिदेहसंवडं ? ॥ १९३ ॥ सुयपुव्वभवो जाओ जाइसरणो खणेण सो ताहे । दूरुगयवेरगो हरिसंजुजलाउ-
लच्छो य ॥ १९४ ॥ काउं पयाहिणतिगं वंदित्ता भावओ य भयवंतं । मिच्छादुक्कडपुवं भणइ मोत्तु ममच्छिजुगं ॥ १९५ ॥
जं सेसमंगमेयं दिन्नं साह्ण तो जहिच्छाए । संघट्टु अभिगंहाभिय णिणइ सो मुणी मेहो ॥ १९६ ॥ एकारस अंगाइं
अहिज्जिउं विहियभिकजुपडिमो सो । गुणरयणवच्छरतवं काउं संलिहियसवंगो ॥ १९७ ॥ परिचित्तइ जाव जिणो सब्बसुहत्थी
विहारमायरइ । ता चरमकालकिरिया काउं मे जुज्जाए ततो ॥ १९८ ॥ आपुच्छइ भगवंतं जह अहयं सासि ! तवविसेसेण ।
एएणुट्ठाणणिसीयणाइकट्ठेण काहामि ॥ १९९ ॥ तुमहाणुत्ताए गिरिम्मि विजलत्तामम्मि रायगिहवाहिं । एयम्मि अणसण-
विहिं विहेवमिच्छा मम समत्थि ॥ २०० ॥ तो लद्धाणुत्ताओ खामित्ता समणसंघमञ्जेहिं । कडजोगीहिं समेओ मुणीहिं
सणियं समारुहइ ॥ २०१ ॥ तत्थ गिरिम्मि विसुद्धे सिलायले सयलसह्वविमुक्को । पालियपक्खणसणो विजयविमाणे समुपपन्नो
॥ २०२ ॥ तस्स दुबालसवरिसो परियाओ सो तथो चुओ संतो । वासे महाविदेहम्मि सिज्झिही बुज्झिही झत्ति ॥ २०३ ॥

श्रीमेघकु-
मारोदाह-
रणम्

॥ १८६ ॥

भिन्नो पिद्वपयसे दुव्विसहं वेयणं तओ पत्तो । जा सत्तदिणे वीसासमहियमेगं च वाससयं ॥ ११२ ॥ जीवित्ता अट्टवस-
 द्दमाणसो मरिडमह समुपन्नो । एत्थेव भारहे विंशसेलमूले नयत्ताए ॥ ११३ ॥ चउदसणो उज्जुरनिययगंधपडिबद्धसेस-
 करिद्वप्पो । सत्तंगपइट्ठाणो सरयब्भसमुज्जलसरीरो ॥ ११४ ॥ कालेण जोयणभरं पत्तो सत्तयसयाहं दंतीणं । सवरजणेणं
 मेरुपहो त्ति संठवियनियत्तामो ॥ ११५ ॥ लीलाए च्चकमंतो नियपरियणपरिगओ वणे तत्थ । पेच्छेसि तुमं कइयावि
 गिरुहकाले वणदवणिं ॥ ११६ ॥ लगामुदगं, जार्हसरिया तक्कालमेव पुविट्ठा । अप्पा महया किच्छेण रक्खिओ ताओ
 दावाओ ॥ ११७ ॥ परिभावियं तुमे तो दावो एसो सयावि गिह्वाप्पिमि । होही ता पडियारं चित्तेमि अणागयं किंपि
 ॥ ११८ ॥ पढमे पाउससमए नियपरियणपरिगएण तो तुमए । गंगादाहिणकूले सबं रुक्खाइ फेडित्ता ॥ ११९ ॥ एगंतं
 सुमहंतं थंडिलमेगं कयं वणंदवस्स । एगंतेणाजोगं पुणोवि तो पाउसससंतो ॥ १२० ॥ तं चेव निययपरियणसमन्निओ
 सबओ विसोहेसि । वासारत्तससंते तं चेव पुणोवि तह चेव ॥ १२१ ॥ इय विहियसुत्थभावो पइवरिसं अन्नया तहेव
 दवे । जाए तुमं अइगओ सपरियणो थंडिले तत्थ ॥ १२२ ॥ अन्नेवि रणणजीवा तत्थ पविट्ठा दवाओ संतट्ठा । तह जह
 कत्थइ कोइवि थवंपि सहो न फंदेउं ॥ १२३ ॥ एगविलमि जह गओ परोप्परं मुक्कमच्छरो वसइ । पाणिसमूहो तह
 चेव तेवि भयभूरिभावाओ ॥ १२४ ॥ तणुकंडुयणनिमित्तं अहन्नया ते कमो समुक्खित्तो । बलवंतपेहिओ तत्पएस
 मेक्को गओ ससओ ॥ १२५ ॥ दिट्ठो तए दयाए तक्खणमापूरियं मणं तुज्झ । धरिओ उक्खित्तो वि य पाओ नियपीड-
 गणणाओ ॥ १२६ ॥ तीए दयाए अइडक्कराए तुच्छीकओ भवो तुमए । मणुयाउयं निवद्धं लद्धं सममत्तवीयं च ॥ १२७ ॥

यस्स दढं ॥ ९५ ॥ अच्छिनिमीजणमेत्तंपि नेव जायं निसाए चित्तेइ । जइया गिहवासगओ सगउरवो आसि एएसिं
॥ ९६ ॥ इण्हिं वितणहचिन्ता एवसिमे परिभवन्ति मं मुणिणो । तो दुक्कं मुणित्तणमसक्कणिज्जं ममं भाइ ॥ ९७ ॥
पुच्छित्ता भयवंतं पभायसमए गिहं पुणो जामि । अह साहहिं समेओ सूरुगमणे जिणसयासे ॥ ९८ ॥ भत्तीए वंदिन्ता
सामिं ठाणे नियम्मि उवविट्ठो । संभासिओ य अरहा जह मेह ! इमेरिसो राओ ॥ ९९ ॥ जाओ मणे वियप्पो जह
गेहमईमि नेव ते जोगं । चित्तेउमिमं जं तं तइयभव्वे कुंजरो आसि ॥ १०० ॥ एत्थेव भरहवासे वेयडुगिरिस्स पायमूलम्मि ।
वणवासिकयसुमेरुप्पहनामो पुअसवंगो ॥ १०१ ॥ जूहसहस्साहिंवई निच्चं चिय रइपसत्तचित्तो य । कलभेहिं कलभियाहि
य अच्छंतमणप्पियाहिं समं ॥ १०२ ॥ गिरिकुहरेसु वणेसुं नईसु तह उअरेसु सरसीसु । अखंडचंडभावो आहिंडंतो अह
कयाइ ॥ १०३ ॥ पत्तम्मि गिह्मकाले खरेसु फरुसेसु दारुणेसु तहा । उच्छलियातुच्छरओभरेसु वाएसु सबत्तो ॥ १०४ ॥
वायंतसु परोप्परसंधरिसाभासुरं तरुणेसु । दावानलमुप्पन्नं पाससि पलयात्तल सरिच्छं ॥ १०५ ॥ डअंतसु वणेसुं
सरणविहीणे पलायमाणे य । सबम्मि सावयगणे भीमारवभरियमुवणयले ॥ १०६ ॥ बहु धूमधूसलासुं दिसासु वणव-
णिहणा समारअं । सबम्मि भासरसि काउं तणकट्टनियरम्मि ॥ १०७ ॥ तज्जालावलिट्टुमियदेहो संकुचियघोरकरपसरो ।
उम्मुक्कभेरवरवो च्छडुंतो लिंडपिंडेय ॥ १०८ ॥ छिंदंतो वल्लिवियाणगाइ तणहापरअसवंगो । परिचत्तजूहतत्ती पलाय-
माणो सरं एक्कं ॥ १०९ ॥ पत्तो अइतुच्छजलं कइमवहुलं अतित्थमोइओ । तत्थ जलमलभमाणो पंके खुत्तो अचायंतो
॥ ११० ॥ चलिउं पयमेत्तं पि हु दिट्ठो निवासिएण एक्केण । तरुणकरिणा सरोसं दसणेहिं सियग्गभागोहिं ॥ १११ ॥

लज्जामज्जायशुणमणोज्जाओ । सरइंदुसममुहीओ नीछुपलपत्तनयणाओ ॥ ८० ॥ एयाओ अहु वीवाहियाओ जायाओ
 तए निवसुयाओ । उवणीयनिउणविणयाओ, ताहिं सखिं तुभं विसए ॥ ८१ ॥ पंचपयारे सारे परिमुंजंखु वट्टिए नियकु-
 लम्मि । एगंतेण वितणहो पच्छा पवज्जामणुसरसु ॥ ८२ ॥ (मेघः—) असुइट्ठणमिमाओ असुईओ खिय पवत्तज्जमाओ ।
 असुइकओवट्ठंभाओ चैव को मुणियपरमत्थो ॥ ८३ ॥ एयासु रमेज्ज अणज्जकज्जसज्जासु पायमित्थीसु । तह रोगजरा-
 परिजज्जरासु मरणवसाणेसु ? ॥ ८४ ॥ (धारिणी—) पुरिसपरंपरपत्तं वित्तमिणं पुत्त ! ताव माणेहि । दिन्ने दीणार्हणं
 भुत्ते सह बंधुलोएणं ॥ ८५ ॥ उच्छलियातुच्छजसो बंदिजणुगीयमाणगुणनिवहो । पच्छा वयं पवज्जसु विमुक्करुणत्तणो
 संतो ॥ ८६ ॥ (मेघः—) दाइयजलगिमासाहारणेसु तह सरितरंगतुल्लेसु । मइमं अत्थेसु न कोइ एत्थ पडिबंधमुबहइ
 ॥ ८७ ॥ (धारिणी—) जह खगैगमसिहाए चंकमणं टुक्करं तहा पुत्त ! वयपरिपालणमेवं विसेसओ तुज्झ सरिसाणं ॥ ८८ ॥
 (मेघः—) जा अकयव्ववसाओ पुरिसो ता टुक्करं परं सबं । उज्जमधणाण धणियं सबं सज्झंतु पडिहाइ ॥ ८९ ॥ एवं कय-
 निव्वंधं जणणिं बंधवज्जणं तहा सबं । पवज्जापडिकूलं भासंतमणुत्तरं काठं ॥ ९० ॥ चित्तेहिं जुत्तिसयसंजुएहिं विणओ-
 वयार कलिएहिं । पच्चुत्तरेहिं एत्तो अप्पा मोयाविओ तेणं ॥ ९१ ॥ संतपरिच्चायकरी कायरजणजणियविमहउक्क-
 रिसा । दिक्खा समत्थभवदुक्खमोक्खदक्खा तओ गहिया ॥ ९२ ॥ विहिया जिणेण करणिज्जवट्ठुविसया मणोहरा-
 रावा । पणवणा जह एवं सोम ! तए चिट्ठणिज्जंति ॥ ९३ ॥ उवणीओ गणवइणो संज्झासमए कमाणुसारेण । संथार-
 गभूमीसुं विमज्जमाणीसु मेहस्स ॥ ९४ ॥ जाया डुवारदेसे सा साह्मणं अइंतनिंताणं । कारणवसेण पायाइएहिं संघट्टि-

देसणावसाणे पडिबुद्धेसु बहसु पाणीसु । अंसुजलकलियनयणो रोमंचंक्रुरियसवंगो ॥ ६५ ॥ दाढं पयाहिणातिगममिवं-
दिय भासए इमं मेहो । जं तुब्भे वयह न संबहेव तं किंचि अलियंति ॥ ६६ ॥ इच्छामि तुम्हमंते निक्खमिजमिमाओ
भवमसाणाओ । जं नवरि जणगलोयं पुच्छामि तओ गओ सगिहं ॥ ६७ ॥ भणइ जणणिं अहम्मो ! भगवं अभिवंदि-
ओजिणो वीरो । निसुओ य तस्स धम्मो कन्नसुहो अमयसारिच्छो ॥ ६८ ॥ सा तं पडिभणइ तओ जाया ! कयलक्खणो
तुमं एगो । तं चेव य सकयत्थो अज्जं संपत्तपुणिच्छो ॥ ६९ ॥ जेण जगदेकगुरुणो तिलोयचूडामणिस्स गुणनिहिणो ।
पयकमलं वच्छ ! तए निहालियं वियसियमणेण ॥ ७० ॥ भणियं मेहेण तओ इच्छामी भयवओ चरणमूलं । गिहवा-
साओ इमाओ निक्खमिडं तिक्वडुकखाओ ॥ ७१ ॥ खरपरसुपहयचंपयलयव सा ज्ञप्ति धरणिवीढमि । पडिया विह-
डियसवंगभूसणा भगसोहगगा ॥ ७२ ॥ पवणेण सीयलजलेहिं तह य बहलेहिं चंदणरसेहिं । सिता सुबुहुं तह तालविं-
टपरिवीइया संती ॥ ७३ ॥ उम्मीलियनयणजुया पच्चागयचेयणा भणइ तणयं । उंबरपुफंव तुमं सुदुल्लहो कहवि मे
लद्धो ॥ ७४ ॥ ता जाव अहं जीवामि ताव एत्थेव निवओ वससुं । तुह विरहे जेण लहुं जीयं मे जाति कुलतिलय !
॥ ७५ ॥ परलोयंतरियाए मइ पवजं तुमं केजासि । एवं च कए सुंदर ! कयह्यत्तं कयं होइ ॥ ७६ ॥ (मेघः—)
जलबुब्बुयविज्जुलयाकुसगजलधयवडोवमाणमि । मणुयाण जीविए मरणमगओ पच्छओ वावि ॥ ७७ ॥ को जाणइ
कस्स कहं होही वोही सुदुल्लहो एसो । ता धरियधीरिमाए अंबाए अहं विमोत्तवो ॥ ७८ ॥ (धारिणी—) सुकुल्लगयाओ
सुमणोहरओ लायन्नसलिलसरियाओ । निम्मलकलालयाओ सुवन्नतारन्नपुन्नाओ ॥ ७९ ॥ मियमहुरभासिणीओ

क्करं भद्रपर्वेससुद्धं अदंडिमकुदंडं । मुक्ताहलविरइयसस्थियं व जायं पुरं सबं ॥ ४९ ॥ पत्ते दसाहदिवसे संमाणियवंधवे
 सुहिण्णे य । अम्मापिऊहिं मेहोत्ति नामं संठावियं तरस ॥ ५० ॥ चंकमणाइमइसवसहरसपरिलालिओ गिरिगव्वं ।
 चंपयतरु स लग्गो वित्थरिवं देहसोहाए ॥ ५१ ॥ सो समए सयलकलाकलावकुसलो विसालसिरिनिळयं । पत्तो तारुणं-
 मणूणपुण्णालायणजलरारिं ॥ ५२ ॥ तत्तो तुल्लकलाओ तुल्लगुणाओ य तुल्लकायाओ । कन्नासु अइसु सिलिइएण
 दीवाहिओ विहिणा ॥ ५३ ॥ एक्केक्को पासाओ सेणियरन्ना विइन्नओ तारिं । तह रूपसुवन्नाणं कोडी पत्तेयमन्नं च
 ॥ ५४ ॥ ईसरजणगिहजोगं जं किंवि होइ वरथु तं सबं । अट्ठगदाएण खणे पणामियं तम्मि नरवइणा ॥ ५५ ॥ ताहिं
 समं सो विसए विसायविसवेगविरहिओ संतो । मुंजइ देवो दोमुंजुगोव देवालय जाव ॥ ५६ ॥ ताव सुवणेक्कभापू
 साणुक्कोसो जियाण सबाण । अरिहा अपच्छिमो वद्धमाणसामी समोसरिओ ॥ ५७ ॥ उज्जाणे गुणसिलए लद्धपडत्ती
 सपरियणो राया । वंदणहेडं नयराओ निगओ सगसामीव ॥ ५८ ॥ तह मेहोवि कुमारो अस्सरहं चारुधंदमारुढो ।
 पप्फुल्ललोयणेणं दिट्ठो नमिओ तिलोयगुरु ॥ ५९ ॥ कहिओ धम्मो जह जलियजलणजालासमाउले गेहे । नो जुत्तम-
 वट्ठाणं सुबुद्धिणो तह इमम्मि भवे ॥ ६० ॥ जम्मजरामरणकरालियम्मि पियविप्यओगविरसम्मि । विज्जुजोइव चले
 तुसखंडणम्मि व असारम्मि ॥ ६१ ॥ अइदुलहं नरजम्मं रम्मं तहवि विसमा इमे विसया । सविंदियनिगहपुबभायरो
 समुच्चिओ धम्मो ॥ ६२ ॥ पय्हियसमागमसरिसा सबेवि य संगमा दुरंता य । जीवियमवि मरणंतं विज्झावणमस्स तो
 जुत्तं ॥ ६३ ॥ एयं विज्झावेडं तत्तो जिणधम्मवारिवाहाओ ! अस्थि समत्थो कत्थइ ता सो सममं गहेयंभो ॥ ६४ ॥ इय

सपोसपडिधायगेसु एएसु ते असंतेसु । उवेयकारणं किं कहेसु सरइंदुसोममुहि । ॥ ३३ ॥ इय सेणिएण पुट्टा सा देवी
परिकेहइ जह सामि ! । मझं अकालजलवाहगोयरो डोहलो जाओ ॥ ३४ ॥ मा तम्मसु जह सज्जो संपज्जइ एस तह
जइस्सामि । चिंतासल्लपिसल्लो तस्स महल्लो तओ लग्गो ॥ ३५ ॥ अत्थाणे य निविट्ठो दूरं स विलक्खदिट्ठिसंचारो ।
दिट्ठोऽभएण पुट्ठो किं विमणा संपयं तुहो ? ॥ ३६ ॥ परिकहियं जह एसो असंज्झरुवो मणोरहो जाओ । तव चुल्लमा-
ज्याए तस्सोवाओ न कोइसि ॥ ३७ ॥ तक्खणल्लोवाएण तेण भणियं लहुं पसाहेमि । तुब्भे अच्छह उच्छिन्नकज्ज-
चिंताभरा संता ॥ ३८ ॥ तक्खणमेव पविट्ठो पोसहसालाए विहियउववासो । कुसंथारोवगओ परिवूढपणब्भवंभवओ
॥ ३९ ॥ सो पुब्वसंगयामरआराहणकारणा तओ तइए । दिवसे पभावसमयम्मि सो सुरो पयडियसरुवो ॥ ४० ॥
दिबंबरनेवत्थो रयणाभरणंसुपूरियदिसोहो । चलचारुंढलधरो ससिब सणिमंगलसहाओ ॥ ४१ ॥ दिपंतवियडमउडो
सूरज्जासियसिरो हिमगिरिब । आजानुविलंविरेदिवकुसुमवणमालसोहिळो ॥ ४२ ॥ जंपइ सप्पणयमओ किं कज्जं तोऽ-
भओ पडिभणेइ । मम चुल्लभाज्याए इमेरिसो डोहलो जाओ ॥ ४३ ॥ ता जह पडिपुत्तिच्छा संजायइ तह तुमं लहु
करेहि । आमंति भणिय तक्खणविजिउइदामधणमालो ॥ ४४ ॥ निस्सेसपाउससिरिं दाविय संमाणियम्मि डोहलए ।
देवीए सो पडिगओ जहागयं सावि नव मासे ॥ ४५ ॥ किंचहिए अतिवाहियवाहिविओगाइएहिं परिहीणा । सवंगो-
वंगविरायमाणसंगुलभवं जणइ ॥ ४६ ॥ उच्चट्ठणठिएसु गहेसु संतासु वाउधूलीसु । एत्तोच्चियसुपसन्नो नहम्मि सबासुवि-
दिसासु ॥ ४७ ॥ वज्झावएणं पारज्जमुत्तुरं सयलनगरसामन्नं । दिजंतभूरिदाणं वज्जंतणवज्जतूरगणं ॥ ४८ ॥ उस्सुक्कमु-

जा पुण केसवज्जणणी सा सत्त इमेस्सिमन्नतरगे उ । वलज्जणणी पुण चउरो एगं मंडलियमायाओ ॥ १७ ॥ तगन्भला-
 भकाले ता एयाए सुओ वरो होही । समयम्मि रज्जसामी राया होही मुणी अहवां ॥ १८ ॥ लद्धपोढजीवणवित्ति तो
 ते गया सगेहेसु । सा पुण धारिणी देवी सुहेण तं गन्भमुबहइ ॥ १९ ॥ मासेसु तिसु गएसुं अकालज्जलवाहडोहलो
 जाओ । तीसे जहा अहं हथिरायसेयणगमारुढा ॥ २० ॥ उवारि धरियायवत्ता सेणियरायन्निया सपरिवारा । पाउसल-
 च्छीविच्छडुमंडिए नगरमज्झम्मि ॥ २१ ॥ वइभारगिरिपरिसरे तह बाहि सबओ वहंतीसु । गिरिनिजगासु नच्चंतएसु
 सिहिमंडलेसु तहा ॥ २२ ॥ उइंडविज्जुदंडाडवरपरिमंडिए दिसाचक्के । दहुरकुलारवाऊरिएसु नहविवरभागोसु ॥ २३ ॥
 सुयपिच्छसच्छएहिं समंतओ मालिए धरणिवलए । हरियंकुरेहिं वित्थारिएहिं जह नीलवत्थेहिं ॥ २४ ॥ धवलवलाहयपं-
 तीसंचरणालंक्रियासु य दिसासु । सवालंकारधरा हिंजामि अहं जइ, कयत्थं ॥ २५ ॥ मज्जासि जन्ममेयं, अपूरमाणम्मि
 तम्मि संदेहे । जाया दुव्वलदेहा दुरं विच्छायवयणा य ॥ २६ ॥ अंगपडिचारियाहिं तं तद्वत्थं पलोइय निवत्स ।
 साहियमज्ज जहा देव ! देवी दीसइ निरभिरामा ॥ २७ ॥ इय देवीवुत्तंतं सोढं राया ससंभमो संतो । गंतुं तीए
 समीवे एवं भणिढं समाढत्तो ॥ २८ ॥ दुवारवेरियपराजिएसु वइरीसु मइ फुरंतम्मि । कोणु पराभवमिहकाउमीसरो
 तुज्झ सुविणेवि ? ॥ २९ ॥ पणयन्भंसो वि ममाउ नत्थि सइ जीवियाओ अहियाए । इच्छामेत्ताणंतरसंपाइयच्चितिय-
 त्थाए ॥ ३० ॥ तव चरणकमलभसरे सयले सयलाभिलासकरणसहे । देवि ! सहीलोगम्मि वि दढं सढत्तं न पेच्छामो
 ॥ ३१ ॥ तव आणाभंगोवि हु संभाविज्जइ न बंधुलोगम्मि । तह किंकरेसु किं किं करेसु इय जंपमाणेसु ॥ ३२ ॥ संतो-

उत्तुंग धवलपासायपंतिमालियन्तहंगाभायं । भोयपरलोयसंवासतुलियसुरलोयसिरिसोहं ॥ १ ॥ रायगिहं नाम पुरं पुराण-
मइरम्मयं पुराणं च । अत्थि समत्थमहीयलमज्झपवित्थरियगुणसत्थं ॥ २ ॥ तत्थासि सेणिओ नाम नरवई रायलक्खण-
सणाहो । निवयभुयालाणानिलीणजणियपरसंपयकरेणू ॥ ३ ॥ सबगुणधारिणी तस्स धारिणी णामिगा पिया आसि ।
ससिमण्डलामलमुही अहीणनिरसेसचंगी ॥ ४ ॥ सा अन्नया रइहरे गंगापुलिणुज्जले विसालम्मि । सिज्जातले पसुत्ता
पासइ निसिमज्झभागम्मि ॥ ५ ॥ चउदंतमुम्मयं तं संतं मयसल्लिमविरलपवाहं । रययगिरिगोरकायं गरुयं गयणादवत-
रंतं ॥ ६ ॥ निववयणे पविसंतं सिंशुरमुद्धुरकरं सुरम्मतणू । तक्खणमेव विउद्धा तं सुमिणं माणसे ठविहं ॥ ७ ॥
सेणियसमीवमुवगम्म कोइलालावकोमलगिराहिं । तं पडिबोहिय साहइ जहा मए एरिसो सुमिणो ॥ ८ ॥ उवलद्धो तत्थ
फलं केरिसमेसो सभाववुद्धीए । आलोचिउण भासइ मझे ते पियवमे ! होही ॥ ९ ॥ कुलमउल्लिमणी कुलकप्पपायवो
कुलणिहाणमणहं च । पुत्तो पवित्तचरित्तणोण संपत्तवरकित्ती ॥ १० ॥ इय जांपियाऽवसाणे विसाज्जिया पडिगया निव
सेज्जं । कुसुमिणदंसणभीया विमुक्कनिदा रयणिसंसं ॥ ११ ॥ धम्मियकहाहिं संखुज्जलाहिं चित्ताहिं नेउमारज्जा । पत्ते
पभायसमए सुमिणवियाणगजणे अइ ॥ १२ ॥ सदावेइ नरवई सुहासणेसुं कओवयारेसु । सर्वेवि सुहनिससो पुच्छइ जह
एयसुविणस्स ॥ १३ ॥ धारिणीदेवीदिट्ठस्स किं फलं तेवि सुमिणसत्थाइं । निवयाइं परोप्परमूहिउण उप्पुछमुहकमला
॥ १४ ॥ भासंति सामि ! माया जिणाण चक्रीण करिवराईए । पासेइ चउदस इमे सुमिणे कयमंगलकलावे ॥ १५ ॥
गय-वसह-सीह-अभिसेय-दास-ससि-दिणयरं इयं कुंभं । पउमसर-सागर-विमाणभवण-रयणुच्चय सिंहि च ॥ १६ ॥

कस्यचित् पथिकस्य ये कण्टकज्वरमोहाः प्रतिबन्धहेतुत्वात् प्रतिबन्धा जघन्यमध्यमोत्कृष्टरूपास्तैः समस्तुल्यः कण्टकज्वर-
मोहसमो विज्ञेयो धीरपुरुषैः ॥ २६१ ॥

तथा—

जह पावणिज्जगुणपाणतो इमो अवगमन्मि एतेसिं । तत्थेव संपयदति तह एसो सिद्धिकज्जन्मि ॥ २६२ ॥

यथा प्रापणीयस्य प्रापयितव्यस्य पुरश्चामादेर्गुणाः सौराज्यसुभिक्षजनक्षेमादयस्तेषां ज्ञानतस्तेषु परिज्ञातेषु सतिस्वत्यर्थः,
अयं पथिकोऽपगमेऽभावे जाते एतेषां कण्टकादीनां तत्रैव प्रापणीये संप्रवर्तते न पुनरन्यत्रापि, तथा निरुपितपथिकव-
देष भावाज्ञावान् सिद्धिकार्ये सिद्धिलक्षणेऽभिधेयेऽर्थेऽजरामरत्वादितद्गुणपरिज्ञानादिति ॥ २६२ ॥

अधुना प्राक्प्रतिपादितप्रतिबन्धानधिकृत्य दृष्टान्तेनाहः—

मेहकुमारो एत्थं दहणसुरो च्चव अरिहदत्तो य । आहरणा जहसंखं विज्ञेया समयनीतीए ॥ २६३ ॥

मेघकुर्मारोऽत्र प्रतिबन्धे प्रतिज्ञापयितुमुपक्रान्ते, तथा, दहर्नसुरश्चैव द्वितीयः, अर्हदत्तश्च तृतीयः 'आहरण'न्ति उदा-
हरणानि यथासंख्यं कण्टकादिप्रतिबन्धेषु विज्ञेयाः समयनीत्या ज्ञाताधर्मकथादिसिद्धान्तस्थित्या ॥ २६३ ॥

तत्र मेघकुमारोदाहरणमादावभिधित्सुर्गाथानवकमाहः—

रायनिहे सेणिए धारणी य गयसुमिण दोहलो मेहे । अभए देवाराहण संपत्ती पुत्तजम्मो य ॥ २६४ ॥ १ ॥

नियमेनावश्यतया । कीदृशीत्याह-प्रशमादिहेतुभावात् प्रशमसंवेगनिर्वेदानुक्रम्यास्तिक्यमोक्षकारणसद्भावाद् निर्वाणप्रसा-
धनी चैव निवृत्तिसंपादिकैवेति ॥ २५९ ॥

ततोऽस्यां यदसौ करोति तदाह—

एयाए आलोचइ हियाहियाइमतितिउणनीतीए । किस्से य संपयइति पायं कज्जं च साहेति ॥ २६० ॥

एतस्यां भावाज्ञायां सत्यां आलोचयति जीवः । किमित्याह-हिताहितानि इहलोकपरलोकयोर्हितानि नीतिव्यवहारा-
दिलक्षणानि, अहितानि च तद्विपरीतानि परद्रव्यापहरादीनि । कथमित्याह-अतिनिपुणनीत्यावज्रसूचेरप्यतितीक्ष्णयो-
हापोहशुक्लता । तथा कुले च कर्त्तव्येऽर्थे धर्मश्रवणादौ संप्रवर्त्तते सम्यक् चेष्टावान् भवति प्रायो बाहुल्येन । तथा, कार्यं
च धर्मार्थादिरूपं साधयति निर्वर्त्तयति प्राय एवावन्ध्यबुद्धित्वेन सफलचेष्टत्वात् ॥ २६० ॥

आह-किं कदाचिदन्यथाभावोऽपि स्याद् येनात्र प्रायोग्रहणं कृतमिति । उच्यते-सत्यमेवैतत्, कदाचिद् कस्यचिद्
प्रतिबन्धसम्भवात् । तमेव दर्शयन्नाह—

पडिवंधो वि य एत्थं सोहणपंथस्मि संपयइस्स । कंटगजरमोहसमो विन्नेओ धीरपुरिसेहिं ॥ २६१ ॥

प्रतिबन्धोऽपि च स्वलनारूपः किं पुनरप्रतिबन्ध इत्यापिचशब्दार्थः, अत्र भावाज्ञायां लब्धायां सत्यां तथाविधा-
वश्यंवेद्यकर्मविपाकात् शोभनपथे सर्वसमीहितसिद्धिसम्पादकत्वेन सुन्दरे पथि पाटलिपुत्रकादिपुरसम्बन्धिनः सम्प्रवृत्तस्य

गत्वा प्रव्रज्याधीत्य चागमंम् ॥ १८ ॥ किञ्चित्तथैव समदः प्रपेदे वादवाञ्छया । तमेव सूरिं, तेनापि शकंला नीतो वि-
लक्षताम् ॥ १९ ॥ भूयंस्रुतीयवारां स दूरदेशान्तराश्रयात् । गृहीतदीक्ष आचारे आद्याभ्ययनसंश्रिते ॥ २० ॥ वनस-
तीनामुद्देशे पपाठालापकानिमान् । वनस्यतीनां जीवत्वसाधकान् शुद्धयुक्तिभिः ॥ २१ ॥ यथा—“इमं पि जाइधम्मयं
एयं पि जाइधम्मयं । इमं पि बुद्धिधम्मयं एयं पि बुद्धिधम्मयं । इमं पि चित्तमंतयं एयं पि चित्तमंतयं । इमं पि छिन्नं मिलाइ
एयं पि छिन्नं मिलाइ । इमं पि आहारयं एयं पि आहारयं । इमं पि अपणिययं एयं पि अपणिययं । इमं पि असासयं एयं पि असा-
सयं । इमं पि चंडवच्चइयं एयं पि चंडवच्चइयं । इमं पि विपरिणामयं एयं पि विपरिणामयमिति ॥” स शाक्यमतसंस्कारात्
पूर्वं जीवतया तरुन् । न श्रद्धे तदानीं तु कथञ्चिन्मोहद्रासतः ॥ २२ ॥ जालन्ध इव दृष्ट्यासौ लम्बो द्रुमुं वनस्यतीन् ।
जीवत्वेन स्फुटीभूय स आचकत्व्यौ निजाश्रयम् ॥ २३ ॥ गुरोस्तेनापि दीक्षासौ पुनः प्रादीयतादितः । जातो युगप्रधानो-
ऽसौ वाचकत्वोपलब्धितः ॥ २४ ॥ एवं चास्य पुरा जज्ञे द्रव्याज्ञा केवलं परा । ततः सैव गता तस्य भावाज्ञामृतरूप-
ताम् ॥ २५ ॥ इति ॥ २५८ ॥

अथ भावाज्ञामधिकृत्याधिकारिणमाहः—

भावाणां पुण एसा सम्महिदुस्स होति नियमेण । पसमादिहेउभावा णिवाणपसाहणी चेव ॥ २५९ ॥

भावाज्ञा पुनरेषा सद्भूतभावापरिणामः पुनरयं सम्यग्गृह्येर्भिन्नप्रस्थितया यथावद्दृष्टवस्तुतत्त्वस्य भवति जायते

गोविन्दवाचकस्यायं वृत्तान्तं उपलभ्यते । यथासीन्नगरे कापि सूरिभिर्दुष्कृतास्यदे ॥ १ ॥ गोविन्दो नाम निःशेषविद्व-
जनमदापहः । श्रावयभिभुमहावादी दानवोजुरचेष्टितः ॥ २ ॥ युगमम् ॥ तत्राययौ विहारेण कदाचिन्मुनिभिर्हृतः । सिद्धान-
न्तशब्दसाहित्यच्छन्दसर्कविचक्षणैः ॥ ३ ॥ श्रीगुप्तनामकः सूरिर्भूरिभ्यव्यकजांशुमान् । साधुलोकोचितस्थाने तस्थौ स्था-
स्तुयशोभरः ॥ ४ ॥ ग्रहतारागणैरिन्दुरुद्द्योतितनभसलैः । यथा बभसत्येष भृशं तथान्तेवासिभिर्निर्जैः ॥ ५ ॥ यथा
सारभसंभारभरिताखिलदिङ्मुखे । भवेयुरलिनी लीनाः पद्मसद्मनि मानसे ॥ ६ ॥ तथा गुणज्ञस्तत्रत्यो जनः सम्मद-
सङ्गतः । तस्य सूरैः पदान्भोजमालित्ये शब्दयसूदिनः ॥ ७ ॥ जुश्राव च जिनैरुर्कं धर्मं कर्मक्षयावहम् । तेनोच्यमानमा-
नन्दध्वानव्याप्तविहायसा ॥ ८ ॥ जातः प्रवादो नगरे श्रुतरत्नमहोदधिः । न समस्ति जने मन्ये सूरैरस्माद्गतस्ययः ॥ ९ ॥
यथा सप्तच्छदामोदाद्वारणो मदमश्रुते । तत्प्रवादश्रुतेस्तद्वद् गोविन्दो विह्वलोऽभवत् ॥ १० ॥ को नांम मयि पाण्डि-
त्यमहासागरपारगे । विजुम्भमाणे लभतमित्यायामुज्ज्वलं यशः ॥ ११ ॥ नर्वोद्भिवतया सम्यक् किञ्चिदप्रेऽनिभालयन् ।
सूरैः समीपे संप्राप संश्रितो वादसङ्गरम् ॥ १२ ॥ वाचोयुक्तिभिरुच्चाभिध्विजाभिरचिरादपि । रेणुवद् मेघधाराम्भिः
सूरिणा निस्फुरीकृतः ॥ १३ ॥ विलक्षभावं भूयांसं स सम्पन्नो व्यचिन्तयत् । न यावदेतत्सिद्धान्तमध्यं लब्धं कथञ्चन
॥ १४ ॥ तावन्न जीयते तस्मादपक्रम्य प्रदेशतः । दूरदेशान्तरप्राप्तौ सत्यां सूर्यन्तरान्तिके ॥ १५ ॥ समुत्पादितविश्वाप्तौ
दिदीक्षे दक्षभावतः । लक्षः सिद्धान्तमध्येतुं परं सत्वरमानसः ॥ १६ ॥ विपर्यासाच्च नो सम्यक्क्रं वोढुं पारयत्यसौ ।
कतिचिदिनात्यये जाते भूयः सम्भूय सौगतः ॥ १७ ॥ उपतस्ये तथैवाप्तौ सूरिणाऽनुत्तरीकृतः । भूयोऽप्यन्यां दिशं

विनिर्दिष्टाः प्रमाणैर्न्यर्कृता अपि ॥ १४ ॥ वास्तव्यसाधुभिर्दृष्टो यथादृष्टं च साधितम् । सुरैर्विजयसेनस्य तेनापि
 गदितं ततः ॥ १५ ॥ स एष सूकरो भद्रास्त एते वरहस्तिनः । स्वप्ने च सूचिता ये वो न विधेयोऽन्न संशयः ॥ १६ ॥
 तैः प्रभातेऽथ तच्छिष्या बोधितारत्तुपपत्तिभिः । यथैवं वेष्टितेनायमभव्य इति बुद्ध्याताम् ॥ १७ ॥ त्याज्यो वोऽयं यतो
 योरसंसारतरुकारणम् । ततस्तैरभ्युपायेन क्रमेणासौ विवर्जितः ॥ १८ ॥ ते चाकलङ्कसाधुत्वं विधायाथ द्विवं गताः ।
 ततोऽपि प्रच्युताः सन्तः क्षेत्रेऽत्रैव च भारते ॥ १९ ॥ श्रीवसन्तपुरे जाता जितशत्रोर्महीपतेः । पुत्राः सर्वेऽपि कालेन ते
 प्राप्ता यौवनश्रियम् ॥ २० ॥ अन्यदा तान् सुरुपत्वात् कलाकौशलयोगतः । सर्वत्र ख्यातकीर्तित्वात् सर्वानेवं नयमन्त्र-
 यत् ॥ २१ ॥ हस्तिनागपुरे राजा कनकध्वजसंज्ञितः । स्वकन्याया वरार्थाय तत्स्वयंवरमण्डपे ॥ २२ ॥ तन्नायातैः स
 तैर्दृष्टो गुरुरङ्गारमर्दकः । उद्धृत्वेन समुत्पन्नः दृष्टारूढमहाभरः ॥ २३ ॥ गलावलम्बितस्थूलकुतुपो पेशलं रसन् । पामनः
 सर्वजीर्णाङ्गो गतन्नाणोऽतिदुःखितः ॥ २४ ॥ तमुद्धूमीक्ष्यमाणानां तेषां कारुण्यतो भृशम् । जातिस्मरणमुत्पन्नं सर्वेषां
 शुभभावतः ॥ २५ ॥ देवजन्मोद्भवज्ञानज्ञातत्वात्तत्वात्तैरसौ स्फुटम् । करभक्तः प्रत्यभिज्ञातो यथाऽयं वत नो गुरुः ॥ २६ ॥
 ततस्ते चिन्तयामासुर्धिक् संसारस्य वेष्टितम् । येनैष तादृशं ज्ञानमवाप्यापि कुभावतः ॥ २७ ॥ अवस्थामीदृशीं प्राशः
 संसारं च अमिष्यति । ततोसौ मोचितस्तेभ्यस्तत्त्वामिभ्यः कृपापरैः ॥ २८ ॥ ततस्तदेव ते प्राप्य भवनिर्वोदकारणम् ।
 कामभोगपरित्यागात् प्रब्रज्यां प्रतिपेदिरे ॥ २९ ॥ ततः सुगतिसन्तानाङ्घ्रिर्वास्यन्त्यचिरादमी । इतरः पुनरभव्यत्वाद्
 भवारण्ये अमिष्यति ॥ ३० ॥ इति ॥

अंगारमदगो च्विय आहरणं तत्थ पढमपक्खम्मि । गोविंद्वायगो पुण बीए खलु होति णायवो ॥ २५८ ॥
अङ्गारमर्दक इहाज्ञाविचारपक्षे आहरणं तयोर्द्वयोर्द्रव्यशब्दयोः प्रथमपक्षेऽप्रधानार्थालक्षणे । गोविन्दवाञ्छकः पुन-
र्द्वितीये प्रधानार्थालक्षणे । खलु पूर्ववत् । भवति ज्ञातव्य उदाहरणतयेति ॥

इहाङ्गारकामर्दकोदाहरणमेवं वाच्यम्—सूरिर्विजग्रसेनाख्यो मासकल्पविहारतः । समायातो महाभागः पुरे गर्जनका-
भिधे ॥ १ ॥ अथात्र तिष्ठतस्तस्य कदाचिन्मुनिपुङ्गवैः । गवां विसर्गवेलायां स्वमोऽयं किल वीक्षितः ॥ २ ॥ कलभानां
शतैः शूरैः सूकरः परिवारितः । पञ्चभिर्भद्रजातीनामस्मदाश्रयमागतः ॥ ३ ॥ ततस्ते कथयामासुः सूरैः स्वमं तमद्भुतम् ।
(प्रन्थाग्रन्थ ६०००) । सूरिरुवाच तस्यार्थं साधूनां पृच्छताममुम् ॥ ४ ॥ सुसाधुपरिवारोऽद्य सूरिरेष्यति कोऽपि वः ।
प्राधूर्णकः परं भव्यो नासाविति विनिश्चयः ॥ ५ ॥ यावज्जल्पत्यसौ तेषां साधूनामग्रतः कृती । रुद्रदेवाभिधः सूरिस्तावत्तत्र समा-
गतः ॥ ६ ॥ शानेश्वर इव स्फारसौम्यग्रहणान्वितः । एरण्डतरुवत्कान्तकल्पवृक्षगणावृतः ॥ ७ ॥ कृता च तस्य तैस्तूर्णमभ्यु-
त्थानादिका क्रिया । आतिथेयी यथायोग्यं सगच्छस्य यथागमम् ॥ ८ ॥ ततो विकल्पवेलायां कोलाकारस्य तस्य तैः । परीक्षणाय
निक्षिप्ता अङ्गाराः कायिका भुवि ॥ ९ ॥ स्वकीयाचार्यानिर्देशात् प्रच्छन्नैश्च तैः स्थितैः । वासव्यसाधुभिर्देष्टास्ते प्राधूर्णकसा-
धवः ॥ १० ॥ पादसंचूणिणताङ्गारकुशत्काररवश्रुतौ । मिथ्यादुष्कृतमित्येतद् भुवाणाः प्राणिशङ्कया ॥ ११ ॥ कुशत्कारर-
वस्थाने कृतचिह्ना इतीच्छया । दिने निभालयिष्यामः कुशत्कारः किमुद्भवः ? ॥ १२ ॥ आचार्यो रुद्रदेवस्तु प्रस्थितः
कायिकाभुवम् । कुशत्काररवं कुर्वन्नङ्गारपरिमर्दनात् ॥ १३ ॥ जीवाश्चक्रानतो मूढोऽवदंश्चैतज्जिनैः किल । जन्तवोऽमी

तत्र तथोर्द्रव्यशब्दयोर्मध्येऽभव्यादीनामभव्यसङ्गद्वन्द्वकादीनां ग्रन्थिकसत्त्वानां द्रव्यत आज्ञाभ्यासपराणामप्रधानोऽप्रधानार्थो द्रव्यशब्दो वर्तते । इति वाक्यालंकारे । भवति चाभव्यानामपि ग्रन्थिस्थानप्राप्तानां केषाञ्चिद् आज्ञात्लाभो द्रव्यतः । यथोक्तम्—‘तित्थकराहपूयं दद्रूणणेण वावि कज्जेण । सुयसामाहयलंभो होज्जाऽभवस्स गंठिम्मि ॥१॥’ इतरेषामपुनर्वन्द्वकादीनां योग्यतायां द्रव्यशब्दो वर्तते । कथमित्याह—भावाज्ञाकारणत्वेन सङ्गताज्ञाहेतुभावेनेति ॥२५६॥

अथ प्रधानप्रधानयोर्द्रव्याज्ञयोश्चिह्नान्यभिधातुमाह—

लिङ्गाण तीए भावो न तदत्थालीयणं ण गुणरागो । णो विन्हओ ण भवभयमिय वच्चासो य दोणहंणि २५७

लिङ्गानां चिह्नानां तस्यामाज्ञायां सत्यां भावः सत्तालक्षणे वाच्यः । द्वयोरपीत्युत्तरेण योगः । तत्राप्रधानायां स तावदुच्यते । न नैव तदर्थालोचनमाज्ञाभिधेयार्थपर्यालोचनं, न गुणरागः—नाज्ञाप्ररूपकाध्यापकादिपुरुषगुणपक्षपातः, तथा न विस्मयोऽहो ! मयाऽप्राप्तपूर्वेयं जिनाज्ञाऽनादौ संसारे कथंचित् प्राप्तेत्येवंरूपः, तथा न भवभयं संसारभीतिः, सामान्येनाज्ञाविराधनायां वा एतावनत्यप्रधानद्रव्याज्ञाया लिङ्गानि प्रधानद्रव्याज्ञाया इति विपर्यासश्च पूर्वोक्तलिङ्गव्यत्ययः पुनः, यथा, तदर्थालोचनगुणरागो विस्मयो भवभयं चेति द्वयोरपि प्रधानाप्रधानार्थयोर्द्रव्यशब्दयोः प्रयोगे सतीति ॥ २५७ ॥

प्रानप्रधानार्थोर्द्रव्यशब्दप्रयोगचिन्तायामङ्गारमर्दकः केवल एवोक्तः । साम्प्रतं योगपथेन प्रधानाप्रधानार्थोर्द्रव्यशब्दं नियोजयन्नङ्गारमर्दकगोविन्दवाचकाबुरीकृत्याह—

एगो अप्पाहन्ने केवल्लए चैव वट्टती एत्थ । अंगारमद्दगो जह द्वायारिओ सयाऽभवो ॥ २५४ ॥

एको द्रव्यशब्दोऽप्राधान्येऽप्रधानभावे केवलके चैव प्रधानभावकारणभावांशविकले एव वर्तते । अत्रानयोर्द्रव्यशब्दयोर्मध्ये दृष्टान्तमाह—अङ्गारमर्दको यथा द्रव्याचार्योऽभूत्—भविष्यद्भावाचार्ययोग्यभावः सदा सर्वकालमभव्यो वक्ष्यमाणरूपः सन् ॥ २५४ ॥

अन्नो पुण जोगत्ते चित्ते णयभेदओ मुणेषवो । वेमाणिओववाडत्ति द्दवदेवो जहा साह ॥ २५५ ॥

अन्यः पुनर्द्रव्यशब्दो योग्यत्वे तत्पर्यायसमुचितभावरूपे चित्रे नानारूपे एकभविकवद्भावाभिसुखनामगोत्रलक्षणे नयभेदतः संप्रहव्यवहारनयविशेषाद् मुणितव्यो बोद्धव्यः । यथोक्तं—“नामादितियं द्दवद्वियस्स भावो छ पज्जवनयस्स । संगहववहारा पढमगरस्स सेसा छ इयरस्स ॥ १ ॥” द्वितीयादर्हस्यायमर्थः—संप्रहव्यवहारौ प्रथमकस्य द्रव्यास्तिकस्य प्रतिवद्धौ, शेषास्तु ऋजुसूत्रादय इतरस्य पर्यायास्तिकस्यायत्ता इति । एतदेव प्रयोगत आह—वैमानिकेण देवेषूपपातो यस्य स तथेत्येवं कृत्वा द्रव्यदेवो यथा साधुमुनिर्देवत्वकारणभावापन्न इति । अन्यत्राप्युक्तम्—“मिजपिण्डो द्दवपड्ढो सुसावगो तह य द्दवसाहुत्ति । साह य द्दवदेवो एमाइ सुए जओ भणियं ॥ १ ॥” ॥ २५५ ॥

इत्थं द्रव्यशब्दं द्वयर्थमभिधाय यथायोग्यं योजयति—

तत्थाभवादीणिं गंठिगसत्ताणमप्पहाण ति । इयरेसि जोगताए भावाणाकारणत्तेण ॥ २५६ ॥

स्रोतो निर्वृत्तिस्रोतश्च, तत्र संसारस्रोत इन्द्रियाणामनुकूलतया प्रवृत्तिरनुस्रोत उच्यते, । द्वितीयं च तत्प्रतीपतया प्रति-
 स्रोत इति । ततः किञ्चित् परिपक्वमव्यतया दृणवचुलितधनजीवितव्यादीनां संसारप्रतीपप्रारब्धचेष्टानामपि तथाविध-
 बालतपस्विनां प्रायो-बाहुल्येनानाभोगभावात्-तथाविधप्रज्ञापकाभावेनालब्धाज्ञास्वरूपत्वात् । तथा हि तीर्थान्तराया
 अपि केचिद् निर्विण्णभवाभिसन्धयो निर्वाणं प्रति दृढबद्धाभिलाषा उपलभ्यन्ते, परमभिन्नप्रस्थितया आज्ञास्वरूपम-
 विकल्मजानाना न तत्परतज्वा भवितुमर्हन्ति । न च वक्तव्यमभिन्नग्रन्थीनामाज्ञालाभ एव नास्ति ॥ २५२ ॥

कीदृशी तेषां तत्परतज्ज्वतेह चिन्त्येत्याशंक्याहः—

गंठिगसत्तापुणवंधगाइयाणंपि द्रव्यतो आणा । नवरमिह द्रव्यसदो भइयवो समयणीतीए ॥ २५३ ॥

इह ग्रन्थिरिव ग्रन्थिः—घनो रागद्वेषपरिणामः । एतदुक्तम्—“गंठित्ति सुदुग्धेओ कक्खड्डघणरूढगूढगंठिव । जीवस्स
 कम्मजणिओ घणरागदोसपरिणामो ॥ १ ॥” ततो ग्रन्थिकसत्त्वा ग्रन्थिस्थानप्राप्ताः प्राणिनः, ग्रन्थिकसत्त्वाश्च तैऽपुनर्व-
 न्धकादिकाश्च ग्रन्थिकसत्त्वापुनर्वन्धकादिकास्तेषामपि द्रव्यतो द्रव्यरूपा आज्ञा भवति । तत्रापुनर्वन्धकः ‘पावं न
 तिबभावा कुणइ’ इत्यादिलक्षणः आदिशब्दाद् मार्गाभिमुखमार्गपतितौ यथा—प्रवृत्तकरणचरमभागजौ सन्निहितग्रन्थि-
 भेदौ, अभव्या दूरभव्याश्च सकृद्बन्धकादयो गृह्यन्ते । नवरं केवलमिह विचारे द्रव्यशब्दो भक्तव्यो विकल्पयितेव्योऽ-
 र्थमपेक्ष्य समयनीत्या सिद्धान्तस्थित्या द्वयोरर्थयोः सिद्धान्ते द्रव्यशब्दो वर्तत इत्यर्थः ॥ २५३ ॥

भजनार्थमेवाहः—

लौकिकैरप्याज्ञापमाप्यमेवांश्रितमिति दर्शयन् भीष्मवक्तव्यतामाहः—

अन्ने गयपिंडो द्रुमहस्त्यगाणातो द्रुमदणोणं । भीमं पियामहं खलु पायुणेवं चियं कहेति ॥ २५१ ॥

अन्ये—अपरे सूरयो भीष्मपितामहमेव कथयन्तीत्युत्तरेण योगः । स च किल कदाचिद् गयायां पुरि लोकप्रसिद्धायां पितृपिण्डप्रदानार्थं जगाम । तत्र च तेन कृत्येण जलाभिषेकादिकम्मार्दिषु पिण्डप्रदानोचितेषु कृतेष्वपस्थापिते पिण्डदाने पितृभिरको हस्तो द्रुमार्ङ्गुरकलिततया द्रुमहस्तकः सर्वापरपिण्डप्रदातृसाधारणो वटाद् निःसार्य पिण्डग्रहणार्थं प्रगुणीकृतः । द्वितीयस्तु तदीयब्रह्मचर्यादिगुणावर्जितैस्तैरेव नानामणिरूपमण्डितकनकचूडालंकृत इति । ततस्तेनेतरहस्तापहस्ति-तेन द्रुमहस्तकाज्ञाया “द्रुमहस्तके पिण्डः प्रदातव्यः” इत्येवंरूपायाः सकाशाद् द्रुमहस्तानेनेति—द्रुमहस्ते यद्दानं पिण्डस्य विहितं तेनोपलक्षितं सन्तं भीष्मं—सान्त्वयन्सूतुं गाङ्गेयापरनामकं पितामहं—पाण्डवकौरवाणां पित्रोरपि पितृभूतं, खलु वाक्यालङ्कारे, प्रायो बाहुल्येन, एवमेव—भीमकुमारवदाज्ञाबहुमानवन्तं कथयन्तीति ॥ २५१ ॥

अथ ‘आणापरतंतेहिं ता बीयाहाणमेत्थ कायवं’ एतत् प्रपञ्च्य साम्प्रतं येषामिदमाज्ञापारतंज्यं न स्यात् तानाहः—

एवं च पारतंतं आणाप् णो अभिन्नगंठीणं । पडिसोतोभिमुहाणवि पायमणाभोगभावाञ्जो ॥ २५२ ॥

एवं च—भीमकुमारवत् पारतज्यं—परवशभावलक्षणमाज्ञाया नो—नैवाभिन्नग्रन्थीनाम्—अविदारितघनरागद्वेषमोहपरिणामानां जीवानाम् । कीदृशानामपीत्याह—प्रतिस्रोतोऽभिमुखानामपि । इह द्विधा जीवनदीपरिणतिरूपं स्रोतः—संसार-

ह्यविरतिविनाशे भुवं पापं स्यात्, यथोक्तम्—“वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं, न चापि भग्नं चिरसञ्चितं व्रतम् । वरं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणा, न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥ १ ॥” तस्माद् व्रतरक्षणे एव यत्नो विधेयः । ‘वावत्ति-रक्खणे सुकरुणाधम्मो’ इति एतस्या मर्यदुरकाया व्यापत्तावपि न मे बन्धः । यत्त इत्थमागमः—“अणुमेत्तोऽवि-न कस्सवि बन्धो परवत्थुपच्चयो भणिओ । तहवि य जयंति जइणो परिणामविमुद्धिमिच्छंता ॥ १ ॥” तथापि व्यापत्तिरक्षणे-ऽस्याः शोभना करुणा सुकरुणा जैनधर्मकथनरूपा कर्तुं युकेति दुस्सहानङ्गदावानलविध्यापनानभोधरप्रतिमत्तेन धम्मो जगदे-तस्यै । यथा—“मूलमेतदधम्मस्स, भवभावप्रवर्द्धनम् । यस्माद्विदर्शितं शास्त्रे, तत्तरत्यागोऽस्य युज्यते ॥ १ ॥ धन्यास्ते वन्दनीयास्ते, तैस्सैलोक्यं पवित्रितम् । यैरेव भुवनहेय्या, काममल्लो निपातितः ॥ २ ॥” तदनु तस्यामरगिरेरिवाप्रक-म्यतां ज्ञात्वा निजरूपमादर्श्य देवो द्यामगच्छत् ॥ २४९ ॥

भीमोऽपि यदकरोत्, तदाह—आत्मैवारामो—नन्दनवनलक्षो यस्य स तथा बाह्यवरसुविषयरतिरहित इत्यर्थः, जातः—सम्पन्नः, आज्ञाम्—“अपहियं कायवं जइ सक्का परहियं च कायवं । अप्पहियपरहियाणं अप्पहियं चेव कायवं ॥ १ ॥” इति लक्षणाभाज्ञां स्मृत्वा अवधार्य वीतरागाणाम्—अर्हताम् । साम्प्रतमेतन्मुखेनान्येषामुपदेशमाह—इति अनेन प्रकारेण धर्मः श्रुतचारित्ररूपः शेषाणामपि प्रस्तुतभीमव्यतिरिक्तानां स्यात्, विषये यो यदा कर्तुमुचितोऽर्थः तत्रैवं भीमन्यायेन कुर्वता-माज्ञाम्—उचितप्रवृत्तिरूपाम् । तदुक्तम्—“उचियं खल्ल कायवं सवत्थ सया नरेण बुद्धिमया । एवं चिय फलसिद्धी एत्तच्चिय भगवओ आणा ॥ १ ॥” ॥ २५० ॥

भावितरमाऽपरसंसारपातभीतो निष्कलङ्कमब्रह्मविरतिव्रतं परिपालयन् दिनान्यनैषीत् । 'सकृद्युह आणा' इति अथ कदाचिच्छक्रस्तदीयदृढव्रताभिप्रायमवेत्य सौधर्मसभायामुपविष्टस्त्रिविष्टपसदामप्रतः तस्य रतुतिं भ्रापालक्षणां चकार- यथैष भीमकुमारः संक्रन्दनसहायैः सुरैरपि जगज्जनताचित्तवमत्कारकारणसौभाग्यादिगुणान्वितोऽपि ब्रह्मचर्यपरिपाल- नारूपायाः सर्वज्ञाज्ञायाश्चालयितुं न शक्यः, किं पुनर्मानवादिभिर्वराकैः । 'देवायल्लगणियं' इति । ततो देवेन 'आय- ल्लगंस्ति देशीभाषया मदन्ज्वरातुरशरीरा वेद्या विकुर्व्यं दर्शिता । भणितश्च तज्जननीरूपधारिणा तेन-समात्यन्तवल्लभेयं सुता त्वया असंपाद्यमानसमीहितसिद्धिरितिकष्टकालदर्शां प्राप्ता नियतं व्यापद्यते । निष्कृप ! स्त्रीहृत्योपेक्षकत्वेन हे निर्दय ! अधर्मस्तथाविधानुष्ठानेनाप्यसाध्यसिद्धिः सम्पत्स्यत इति ॥ २४८ ॥ ४ ॥

एवमुक्तस्यास्य व्याघ्रदुस्तटीन्यायमाकलय्य आज्ञाबहुमानकरणाद् यदभूत् तदाह—'आणाभावणजोगा' इति । आज्ञा- यासीर्थकृद्वचसो भावनाऽऽलोचना, यथा—'अपकारपरा एव, योषितः केन निर्मिताः । नरकागाधकूपस्य, समाः सोपानपङ्क्तयः ? ॥ १ ॥ दोषाणां राशयो ह्येताः, पराभूतेः परं पदम् । मोक्षाध्वध्वंसकारिण्यः, प्रत्यक्षा नूनमापदः ॥ २ ॥ एता हसन्ति च रुदन्ति च कार्यहेतोर्विश्वासयन्ति च परं न च विश्वसन्ति । तस्माज्जरेण कुलशीलसमन्वितेन, नार्यः इमशानघटिका इव वर्जनीयाः ॥ ३ ॥ सल्लं कामा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा । कामे प्रत्येमाणा, अकामा जति दुग्गहं ॥ ४ ॥' इत्यादि, ततस्तथा आज्ञाभावनया योगः—सम्बन्धस्तस्मात् सकाशात् किमित्याह—रागाभावः— अभिष्वङ्गनाशोऽस्य धीरस्य वर्तते । तथा; आज्ञाबहुमानादेवैवं विचारितवानसौ, यथा—'वयमसंपावति' व्रतध्वंशे-ब्र-

एवं प्रतिवासरमपूर्वापूर्ववित्रपरिणामपरंपरामधिरोहतः सतो भीमस्य यातिकालः । 'वणिकन्नरायराय'ति वणिजः—
सागरदत्तनामधेयस्य कन्या चन्द्रलेखाभिधाना भृङ्गारक्षीरनीरधिलहरी सुभगलावण्योपहस्तितामरसुन्दरीका हर्म्यतलगाता
काञ्चनकन्दुकक्रीडारसमनुभवन्ती वातायनस्थितस्य राज्ञो रतिसारस्य लोचनमार्गमागता । ततस्तदीयरान्हंसाजुसारि-
सलीलगमनादिगुणाक्षिप्तमानसोऽसौ तद्गोचरे रागे अभिष्वंगलक्षणो सरपक्षे संति दारुणां मदनावस्थामाससाद् । तद-
वस्थं च तं समुपलभ्याऽवोचद् मन्त्री—देव ! किमिदमकाण्ड एव शुष्मच्छरीरस्यापाटवम्?, तेनापि नास्य गोप्यमस्तीति
परिभाव्य निवेदितं निजस्वरूपं, ततो मन्त्री सागरदत्तगृहं गत्वा वरणं चन्द्रलेखायाः कर्तुमारब्धः । सागरदत्तेन चोक्तं
'नो पुत्तरज्ज'ति नो—नैवाहं राज्ञे स्वपुत्रीं प्रयच्छामि, यतस्तस्य भीमनामा राज्याहः पुत्रोऽस्ति स राजा भविष्यति न
मत्पुत्रीपुत्र इति । ततो ज्ञातवृत्तान्तेन भीमेनोक्तम्—'न करोमि'ति नाहं राज्यं करोमीति देहि राज्ञे कन्याम् । ततः
पुनरपि वणिजोक्तं—यदि त्वं पितुरप्रियं परिजिहीर्षुर्न करिष्यसि राज्यं, तथापि तव पुत्रो विधास्यतीति । एवं निविड-
निबन्धं वणिजं ज्ञात्वा भूयोऽपि भीमो जगाद—यद्येवं त्वं निपुणदर्शी तर्हि 'न परिणेमि'ति नाहं परिणेष्यामि काञ्चित्
कुलवालिकाम् । अतो नास्त्येव मत्पुत्रसम्भव इति प्रतिज्ञाय कालेन व्रजता ब्रह्मचारी भीमकुमारः समजनि । इति;
परिसमाप्त्यर्थः ॥ २४७ ॥ ३ ॥

एवं सम्पूर्णसमनोरथेन वणिजा राज्ञे दत्ता चन्द्रलेखा । परिणीता च प्रशस्ते वासरे प्रचुरद्रविणव्ययेन । तथा च समं
विषयश्रममनुभवतस्तस्य पुत्रः समभूत् । कृतश्च समुचितसमये स राजा । 'भीमोनिहबंभ'ति भीमोऽपि गृहस्थित एवाज्ञा-

परमुचयारी ताओ इमस्स सति अपियं ण कायवं । वेत्तुणऽभिगहं तो सावगधम्मं सुहं चरति ॥ २४६ ॥ ३ ॥
 वणिकन्न राय रागे वरणं णो पुत्तरज्ज न करेमि । तुह पुत्त न परिणेमी कालेणं बंभयारिच्चि ॥ २४७ ॥ ३ ॥
 दिद्वा पुत्तो राया भीमो गिह्वंभ सक्कथुति आणा । देवाऽऽज्जह्ण गणिया वावज्जति निक्किपाऽधम्मो ॥ २४८ ॥
 आणाभावणजोणा रागाभावो इमस्स धीरस्स । वयभंसपाव वावच्चि रक्खणे सुकरुणा धम्मो ॥ २४९ ॥ ५ ॥
 आयारामो जाओ आणं सरिऊण वीयरणाणं । इय धम्मो सेसाणवि विसए एयं करेत्ताणं ॥ २५० ॥ ६ ॥
 तगरायां पुरि प्रतिहतापरपुरीसमुक्खभिमानतगरायां निजलावण्यज्जितरतिपत्याकारो रतिसारो नाम राजा समभूत् ।
 पुत्रस्तस्य भीम इति समजायत् । स च मुकबालभावः साधुसकाशं-तथाविधधर्म्मार्चार्यान्तिकं पित्रा नीतः सन् धर्मम्-
 उक्तरूपं श्रुत्वा प्रतिबुद्धो-लब्धवबोधिः सम्पन्नः ॥ २४५ ॥ १ ॥
 चिन्तितं चानेन परमोपकारी, अत्यन्तहितविधायी मे तातो येनाहं सकलत्रिलोकसारभूते जैनधर्मे नियोजितः ।
 ततोऽस्य प्राणप्रदानेनापि प्रत्युपकर्तुमशक्यमिति सदा-सर्वकालमप्रियम्-अनिष्टं न कर्तव्यं मया । एवंरूपं गृहीत्वाऽभि-
 ग्रहं-नियमम् । ततः-तदनन्तरं गृहस्थित एव श्रावकधर्म्म-श्रमणोपासकजनोचितानुष्ठानं शरच्छशधरकरनिकरप्राग्भार-
 निर्मलं सम्यग्दर्शनमूलाहुव्रतगुणव्रतशिक्षाव्रतलक्षणम्, कीदृशमित्याह-सुखं स्वर्गार्पवर्गसमुद्भवशर्महेतुत्वाद् सुखं वा
 यथा भवत्येवं, चरति-आसेवते, वर्त्तमानकालादेशस्तत्कालापेक्षयेति ॥ २४६ ॥ २ ॥

तद्वा भावो सुद्धो स्वप्नपथेन हंदि परलोए । कायवो बुद्धिमया आणोवगजोगतो णिच्चं ॥ २४३ ॥
 यस्मादेवं क्रियामात्रं निरनुबन्धफलं तस्माद्-भावो-मनःपरिणामः शुद्धो-रागद्वेषमोहमलविकलः सर्वप्रयत्नेन-सर्व-
 स्वसामर्थ्यागोपनरूपेण; हंदीत्युपप्रदर्शने, परलोके-स्वर्गापवर्गादिलक्षणे साध्ये कर्तव्यो-घटयितव्यो बुद्धिमता-प्रश-
 स्तमतिना पुरुषेण । कथमित्याह—‘आज्ञोपगयोगतो’ आज्ञामुपगच्छन्ति-अनुवर्त्तन्ते ये ते आज्ञोपगास्ते च ते योगा-
 श्व-अनुष्ठानभेदाः तेभ्यो, जिनाज्ञानुसारिणो धर्मारम्भान् प्रतीत्येत्यर्थः, नित्यम्-अहर्निशमिति ॥ २४३ ॥

सम्प्रत्याज्ञामेव पुरस्कुर्वन् दृष्टान्तमाह—

जो आणं बहु मज्जाति सो तिरथयरं गुरुं च धम्मं च । साहेति य हिियमत्थं एत्थं भीमेण दिट्ठंतो ॥ २४४ ॥
 यो जन्तुरासन्नभव्य आज्ञाम्—उत्तरूपां बहु मन्यते-पुरस्करोति, स-आज्ञाबहुमन्ता तीर्थकरम्—अर्हन्तं गुरुं च धर्म्म-
 चार्यं धर्म्मं च श्रुतचारित्ररूपं बहु मन्यते, आज्ञाबहुमानस्य तीर्थकरादिवहुमानाविनाभूतत्वात् । साधयति, घटयति, चः
 समुच्चये, हितं—कल्याणरूपमर्थं-पुरुषार्थलक्षणम् । अत्र-अस्मिन्नाज्ञाबहुमाने भीमेन राजसूनुना दृष्टान्तः—उदाहरणं
 वाच्यम् ॥ २४४ ॥

एतमेव भावयति—

तगराए रतिसारो राया पुत्तो य तस्स भीमो ति । साहुसगासं पीओ धम्मं सोऊण पडिबुद्धो ॥ २४५ ॥

शीघ्रपदे-
ज्ञापदे

॥ १७४ ॥

शुद्धज्ञावि-
हीनानां

क्रियाफल-
शून्यता-

गुरुपूजनम् । विशुद्धा शीलवृद्धिश्च, पुण्यं पुण्यानुबन्धदः ॥ १ ॥” सम्यग्-यथावद् अवसेयमिदम् । न हि पूर्णकारणा-
रब्धा भावाः कदाचिद् निरनुबन्धा भवितुमर्हन्ति, अन्यथा तत्तयाऽनुपपत्तेः ॥ २४० ॥

ननु क्रियामात्रमप्याज्ञाबहुमानशून्यानां कथं ज्ञायते ? इत्याशंक्याहः—

किरियामेतं तु इहं जायति लब्धादेवेकस्वयाएऽपि । गुरुलाघवादिस्सन्नाणवज्जियं पायमियरेति ॥२४१॥

क्रियामात्रं पुनरुकरूपमिह-दूरभव्येभ्यभव्येषु च जायते लब्ध्याद्यपेक्षयापि, इह लब्धिर्वस्त्रपात्रकीर्त्यादिलाभलक्षणा
गृह्यते, आदिशब्दात् स्वजनाद्यविरोधकुललज्जादिग्रहः, तान्यप्यपेक्ष्य स्यात् । गुरुलाघवादिसंज्ञानवर्जितं गुणदोषयोः
प्रवृत्तौ गुरुलाघवमादिशब्दात् सत्त्वादियु मैत्र्यादिभावग्रहस्तेषु यत्संज्ञानं शुद्धसंवेदनरूपं तेन विनिर्मुक्तं, प्रायो-बाहुल्येने-
तरेषां-शुद्धज्ञाबहुमानविहीनानामिति ॥ २४१ ॥

एत्तो उ निरणुबन्धं मिममयषडसरिसमो फलं णेयं । कुलजादियदाणाइसु जहा तहा हंत एयंपि ॥२४२॥

इतस्तु-क्रियामात्रात् पुनर्निरनुबन्धम्-उत्तरोत्तरानुबन्धशून्यम्, अत एव ‘मिममयषडसरिसमो’ इति सृत्तिकामयं-
षट्सदृक्षं फलं पुण्यबन्धलक्षणं ज्ञेयम् । पुनरपि दृष्टान्तान्तरेण भावयति-कुलटाया-दुश्चारिण्याः स्त्रिया द्विजदानादयो-
ब्राह्मणविभववितरण-पर्वदिवसोपवास-तीर्थस्नानप्रभृतयो धर्मक्रियाविशेषास्तोषु यथा निरनुबन्धं फलं, तथा, हन्तेति
कोमलामंत्रणे, एतदपि क्रियामात्रजन्यं पुण्यमिति ॥ २४२ ॥

॥ १७४ ॥

यदाहुस्तदेव गाथाद्वयेन दर्शयतिः—

भावाणावहुमाणाञ्चो सत्तिञ्चो सुकिरियापवितीवि । नियमेणं चिय इहरा ण तको सुक्कोत्ति इट्ठा स्मा ॥२३९॥

भावाद्—अन्तःपरिणामाद् य आज्ञावहुमानः—उत्तरूपः तस्मात् कथंचिज्जातात् । किमित्याह—शक्तितः—स्वसामर्थ्या-
नुरूपं 'सुक्रियाप्रवृत्तिरपि' सुक्रियायां—मार्गानुसारसारायां दर्शनाप्रभावनादिकायां चित्ररूपायां प्रवृत्तिः—उत्साहरूपा भव-
तीति, भावाज्ञावहुमानस्तावत् सम्पन्न एवेत्यपिशब्दार्थः, नियमेनैव, शुद्धभावाज्ञावहुमानस्य तथाविधमेवोन्नतैरिव
जलवृष्टिक्रिया (याः सुक्रिया) या व्यभिचाराभावात् । विपक्षे बाधकमाह—इतरथा सुक्रियायाः प्रवृत्तिनिरोधेन नैव तको-
भावाज्ञा—बहुमानरूपः शुद्धो वर्तते, स्वकार्यसाधकस्यैव कारणस्य निश्चयतः कारणभावात् । इत्यस्मात् कारणाच्छुद्धे
भावाज्ञावहुमाने इष्टा सा सुक्रिया ॥ २३९ ॥

ततोऽपि किमित्याहः—

एद्वैणं उ विसिट्ठं सुवन्नघडतुल्लिमिह फलं नवरं । अपुब्बं धजुयं संपुन्नहेउञ्चो सम्ममवसेयं ॥ २४० ॥

एतस्याः पुनः—सुक्रियायाः सकाशाद् विशिष्टम्—अपरक्रियाजन्यपुण्यविलक्षणम् । अत एवाह—सुवर्णधटतुल्यं—ज्ञात-
कुरम्भकुरम्भसन्निभमिह—जगति फलं—पुण्यलक्षणं नवरं—केवलं जायते अनुबन्धयुतम्—उत्तरोत्तरानुगमरूपवत् । कुत इत्याह—
'सम्पूर्णहेतुतः' सम्पूर्णेभ्यो हेतुभ्यो भावाद्, हेतवश्चास्य प्राणिकरुणादयः । यथोक्तम्—“दया भूतेषु संवेगो, विधिवद्

अत एव पौर्वापर्यशुद्धां वैयावृत्यविषयमाज्ञां दर्शयति;—

पुरिसं तस्सुवयारं अवयारं वऽप्यणो य णाऽणं । कुज्जा वेयावडियं आणं काडं निरासंसो ॥ २३७ ॥

पुरुषम्—आचार्योपाध्यायप्रवर्तकस्थविरगणावच्छेदकलक्षणपदस्य पुरुषपञ्चकरूपं गलनादिरूपं च, तथा तस्य—पुरुष-
स्योपकारम्—उपष्टम्भं ज्ञानादिवृद्धिलक्षणम्, अपकारं च—तथाविधावस्थवैगुण्यात् श्लेष्मादिप्रकोपलक्षणम्, तथाऽऽत्म-
नश्च—स्वस्यापि शुद्धसमाधिलाभरूपमुपकारमपकारं च शेषावश्यककृत्यान्तरहानिस्वभावं वा ज्ञात्वा सूक्ष्माभोगपूर्वकं
कुर्याद्—विदध्यात् । वैयावृत्यम्—उचकरूपमाज्ञां कृत्वा—सर्वज्ञोपदेशोऽयमिति मनसि व्यवस्थाप्य निराशंसः—कीर्त्यादिफ-
लाभिलाषविकलः सन्निति ॥ २३७ ॥

न च वक्तव्यं क्रियात एव फलसिद्धिर्भविष्यतीति किं पुनः पुनराज्ञोदघोषणेनेत्याह;—

आणावहुमाणाओ सुद्धाओ इह फलं विसिद्धंति । ण तु किरियामेत्ताओ पुवायरिया तहा चाहु ॥ २३८ ॥

आज्ञावहुमानाद्—वचनपक्षपाताच्छुद्धात्—कुग्रहादिदोषरहितात्, इह—वैयावृत्यादिकृत्येषु फलं विशिष्टं—पुण्यानुबन्धि-
पुण्यरूपं निरनुबन्धाशुभकर्मरूपं च सम्पद्यत इति । न पुनः क्रियामात्राद्—मग्नविवाजितसर्पदष्टापमार्जनक्रियाकल्पात्
साधुसमाचारासंवेदनादेः केवलम्—विशिष्टं फलमस्ति । एतदेव दृढीकृतवाह—पूर्वाचार्यास्तथा च—तथैव यथोच्यतेऽस्माभि-
स्तथाहुः—श्रुवते ॥ २३८ ॥

वैयावृत्यम्—अन्नपानौषधभैषजदानादिना पादधावनशरीरसंवाहनशयनासनरचनादिना च साधुजनोपकारिणा चित्र-
रूपेण क्रियाविशेषेण व्यावृत्तभावो न-नैव पतति—भज्यते । अत्र हेतुमाह—“अणुबंधं” ति अनुबन्धोऽनुगमोऽव्यवच्छेद-
इत्येकोऽर्थस्तदस्यास्तीत्यनुबन्धवत्, तथा चोक्तम्—“पंडिभगस्स मयस्स व नासइ चरणं सुयं अगुणणाए । न उ-
वेयावच्चकयं सुहोदयं नासए कन्मं ॥१॥” इत्यस्मात् कारणात् सहर्षं—प्रकटितप्रमोदमेकः कश्चित् स्वभावत एव वैयावृत्यरु-
चिरितो—वैयावृत्यं न पततीति लक्षणात् सर्वज्ञवचनादत्र—वैयावृत्ये प्रवर्त्तते धनिकम्—अलर्थम् । इदमेव व्याचष्टे—निजश-
क्तिनिरपेक्षं स्वल्पबुद्धिं तथा स्वसामर्थ्यानपेक्षणेन । यथा हि कश्चिदपरिणतप्रज्ञः सज्जाततीव्रबुभुक्षः स्वजठरानलबलोल्लङ्घनेन
मुञ्जानो न कञ्चन गुणमवाप्नोति, किन्त्वग्निमान्द्यापादनेन दोषमेव । एवं प्रस्तुतवैयावृत्येऽपि भावनाकार्या ॥ २३५ ॥

इत्थमल्पमतिविषयं वैयावृत्यमभिधाय, अधुना तद्विपर्ययेणाभिधातुमाहः—

अन्नो उ किं इमं भक्षति चि वयणोऽथो कह व कायवं । सत्तीए तह पयदति जह साहति बहुगमेयं तु ॥२३६॥

अन्यः पुनः—वैयावृत्यरुचिरेव धार्मिकविशेषो बहुमतिः किमिदं—वैयावृत्यं भण्यते शास्त्रेति वैयावृत्यस्वरूपं प्रथ-
मतो मीमांसते, अज्ञातस्य तु कर्तुमशक्यत्वात् । ततो वचनाज्जानीते संयतलोकस्योचितार्थसम्पादनरूपमेतदिति । तथा,
कथं वा—केन वा प्रकारेण गुरुबालबुद्धादिजनोचितप्रवृत्तिरूपेण कर्तव्यमिति । इत्यूहापोहयोगेन शक्यता—स्वसामर्थ्यानु रूपं
तथा प्रवर्त्तते प्रस्तुत एव वैयावृत्ये यथा साधयति बहुकमेतत्—इदमेव वैयावृत्यं, शक्तेरजोदनेन प्रतिदिनं वृद्धिभावा-
दिति भावः ॥ २३६ ॥

योग्याः प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनादिकाश्चेष्टाः, किमित्याह अनन्ताः—अनन्तनामकसंख्याविशेषानुगता अतीताः—व्यतिक्रान्ता भवे—संसारे सकला अपि—तथाविधसामग्रीवशात् परिपूर्णा अपि सर्वेषां भवभाजां प्रायेण, अव्यवहारिकराशिगतानल्प-कालतन्निर्गताश्च मुक्त्वेत्यर्थः । ततोऽपि किमित्याह—न च—नैव तत्रापि—तास्वपि सकलासु द्रव्यलिङ्गक्रियासु जातमेतत्-सद्बुधर्मबीजमिति । कथञ्चित् कथाया प्रवृत्तिलक्षणलेख्याशुद्धावपि निरवधिभवभ्रमणयोग्यतालक्षणस्य सहजस्य भावम-लस्य प्रभृतस्याद्यापि भावात् । यथोक्तम्—“एतद् भावमले क्षीणे, प्रभृते जायते नृणाम् । करोत्यव्यक्तचैतन्यो, महत् कार्यं न यत् क्वचित् ॥ १ ॥ २३३ ॥

ता एयमिह पयसो ओहेणं वीयरायवयणमिम । बहुमाणो कायवो धीरेहिं कयं पसंगेण ॥ २३४ ॥

तत्—तस्मादेतस्मिन्—धर्मबीजे प्रयत्नो—यत्नातिशयः कर्तव्यो धीरैरित्युत्तरेण योगः । किंलक्षणः प्रयत्नः कर्तव्य इत्याद्येक्याह—ओधेत—सामान्येन वीतरागवचने—वीतरागागमप्रतिपादितेऽपुनर्वन्धकचेष्टाप्रभृत्ययोगिकेवल्लिप्यवसाने त-तच्चित्तशुद्धसमाचारे बहुमानो भावप्रतिबन्धः क्षयोपशमवैचित्र्याद् मृदुमध्याधिमात्रः कर्तव्यो धीरैः—बुद्धिमद्भिः । उप-संहरन्नाह—कृतं प्रसङ्गेन—पर्याप्तं धर्मबीजप्रख्यापनेनेति ॥ २३४ ॥

अथाज्ञापूर्वकप्रवृत्तावपि प्राक्प्रपञ्चितबुद्धिपरिणतिरूपा भीमांसैव कार्यसाधिकेति प्रपञ्चयितुमिच्छुराह—
वेयावच्चं न पडति अणुबंधेछति सहरिसं एक्को । एत्तो एत्थ पयद्वति धणिपं णिय सत्तिनिरवेक्खं ॥ २३५ ॥

एतस्मिन्-कर्मोपशमे, कीदृशमित्याह-इहलोकाद्यानपेक्षम्-ऐहलौकिकपारलौकिकफलाभिलाषविकलम् । तथा, लोकोत्तरभावरुचिसारं-जैनशासनसूचितदयादानाद्यानवद्यभावश्रद्धानप्रधानम्, लौकिकभावेषु हि दृढविपर्यासानुगतेषु श्रद्धायां व्यावृत्तविपर्याससद्धर्मबीजभावानुपपत्तेरिति ॥ २३१ ॥

एतदेवाधिकृत्याहः—

पायमणवखेयमिणं अणुहवगम्मं तु सुद्धभावाणं । भवस्वयकरंति गरुयं बुहेहिं सयमेव विज्ञेयं ॥ २३२ ॥
 प्रायो-बाहुल्येन बहुमानस्वरूपेणेत्यर्थः, अनाख्येयम्-आख्यातुमशक्यमिदं-धर्मबीजं परेभ्यः । एवं तर्ह्यसंवेद्यमप्येतत्स्यादित्याशंक्याह-अनुभवगम्यं तु-स्वसंवदेनप्रत्यक्षपरिच्छेदं पुनः सुद्धभावानाम्-अमलीमसमानसानाम् । तथा, भवक्षयकरं-संसारव्याधिविच्छेदहेतुरिति-अस्मात् कारणाद् गुरुकं-सर्वजनाभिमतचिन्तारत्नादिभ्योऽपि महद् बुधैः स्वयमेव निजोद्वापोहयोगतो विज्ञेयम्, इक्षुक्षीरादिरसमाधुर्यविशेषाणामिवानुभवेऽप्यनाख्येयत्वात् । उक्तं च-“इक्षुक्षीरगुडादीनां, माधुर्यस्यानतरं महत् । तथापि न तदाख्यातुं, सरस्वत्याऽपि शक्यते ॥ १ ॥ २३२ ॥

अथैतद् गुरुकत्वमेव भावयति;—

जं द्वालिंगकिरियाणंता तीया भवमि सगलावि । सवेसिं पाणं णय तरथवि जायमेयंति ॥ २३३ ॥
 यद् यस्माद् द्रव्यलिङ्गक्रियाः-पूजाद्यभिलाषेणाव्यावृत्तमित्यात्वादिमोहमलतया द्रव्यलिङ्गप्रधानाः सुद्धश्रमणभाव-

गवां हरणे कृते सति, दण्डपाशिकैः 'पृच्छ खेडणग'ति पश्चात्-पुष्टतः स्वेदनकं-त्रासनमारब्धम् । ततः पलायमानाभ्यां भवद्भ्यां शैलगुहायां साधुरेको दृष्टः । तत्र धर्मश्रंसाप्रद्वेषो भवतोः प्रवृत्तौ । ततो 'वीयावीय'ति वीजमबीजं च द्वयो-रपि यथाक्रमं सम्पन्नमिति ॥ २२९ ॥ ३ ॥

अथ पूर्वोक्तमुदाहरणं निगमयन् बीजशुद्धिं दर्शयति;—

एवं कर्ममोवसमा सद्धम्मगयं उवाहिपरिसुद्धं । थेवं पणिहाणादिवि बीजं तस्सेव अणहंति ॥ २३० ॥

एवं-द्रष्टृकप्रथमपुत्रवत् कर्मोपशमाद्-ब्रह्मतमःपटलप्रवर्त्तकमिध्यात्वमोहमानद्यात् सद्धर्मगतं-शुद्धधर्मानुसारि, उपाधिपरिशुद्धम्-उपाधिभिः-उपादेयताशुद्धि-आहारदिदरासंज्ञाविक्रमभफलाभिसन्निधरहितबलक्षणैर्निर्मलभावमानीतं, स्तोत्रं-वक्ष्यमाणापिशब्दस्येहाभिसम्बन्धात् स्तोत्रमपि 'प्रणिधानादि प्रणिधानं-कुशलचित्तन्यासः, आदिशब्दात् प्रश-स्तोचितकृत्यकरणप्रहो बीजं-प्ररोहहेतुस्तस्यैव-सद्धर्मस्थानधम्-अवन्धमिति ॥ २३० ॥

इदमेव किञ्चिद् विशेषत आहः—

एयं च एरथ पेयं जहा कहिंचि जायमि एयमि । इहलोगादृणवेकखं लोणुत्तरभावरुइसारं ॥ २३१ ॥

एतच्च-धर्मबीजमत्र-लोकोत्तरधर्ममारोपनप्रक्रमे ज्ञेयं, यथाकथञ्चित्-काकतालीयान्धकण्टकीयादिज्ञातप्रकारेण जाते

१ ख. प्रज्ञोत्तोचित, ।

वणिग्धर्मपरायणौ ॥ ३३ ॥ एकस्वेह तदेतस्य, जातं बीजस्य तत्फलम् । सद्बोधरूपमन्यस्य, निर्बीजत्वेन नाभवत् ॥ ३४ ॥ एवं पूर्वभवासेवां, जिनेनोक्तां सविस्तराम् । निशम्यैकस्य सञ्ज्ञातं, जातेः संस्मरणं क्षणात् ॥ ३५ ॥ ततोऽसौ प्रत्यये जाते, जातः संवेगभावितः । भावतश्च जिनोद्दिष्टं, प्रपेदे ज्ञासनं शुभम् ॥ ३६ ॥ तत्प्रतिपत्तिसामर्थ्याच्छुभक-
मानुबन्धतः । सिद्धिं यास्यत्यसौ काले परः संसारमेव हि ॥ ३७ ॥

अथ गाक्षाक्षरार्थः—‘कोसंवि’ति कौशाब्द्यां पुरि ‘सेट्टिसुय’ति श्रेष्ठिनोः सुतौ गाढप्रीतौ परस्परं प्रायेण-बहून् वारान् ‘तुल्लफलसिद्धी’ व्यवहारप्रवृत्तौ समानफललाभौ च प्रवर्तते । अन्यदा च ‘वीरोसरणे’ इति वीरसमवसरणे श्रवणं-
धर्मसमाकर्णनमभूत् । तयोर्वोधभावयोश्च-बोधावभावे च सति विशेषः संवृत्तः ॥ २२७ ॥ १ ॥

तमेव दर्शयति—‘हरिसो मज्झश्वत्तं’ इत्यादि, हर्षः सन्तोष एकस्य धर्मपालजीवस्य, मध्यस्थत्वम्—उदासीनत्वमन्यस्य परस्परम्—अन्योऽन्यस्य चित्तज्ञानमभूत् । ततो भेदश्चित्तस्य संवृत्तः ततः ‘पुच्छा अवोहि’ति अवोधिगोचरा पुच्छा कृता ज्येष्ठेन भगवतः पार्श्वे । ‘नेहे बह्जुजोगो’ इति भगवान् । स्नेहे सत्यावयोर्वहुः प्रभूतो योगः सदा व्यवहारकारणादिस-
म्बन्ध एकचित्तयोरभूत् । ततः बीजं-मुक्तिकल्पतरौः सम्यक्त्वं तद्यस्य नास्ति सोऽबीजकः कथं केन हेतुनैव मतसखा सम्पन्नः ? नु वितर्क इति ॥ २२८ ॥ २ ॥

‘दंगियपुत्ता’ इत्यादि । ततो भगवता प्राच्यवृत्तान्तः कथयितुमारब्धस्तयोः, यथा-द्रष्टृकपुत्रौ, द्रष्टो नाम गोधनवं-
हुलः सन्निवेशविशेषः सोऽस्यास्तीति द्रष्टृको-ग्राममहत्तरकस्तत्सुतौ युवां भूतवन्तौ । ‘गोहरण’ति कदाचिद् भवद्भ्यां

॥ १६ ॥ जिनावाचा न चाहं भोसदत्र किमु कारणम् । एकचित्ततया ख्यातावावां लोके इयच्चिरम् ॥ १७ ॥ इदानी-
मत्र संजातं, विभिन्नं चित्तमावयोः । तदत्र कारणं किं स्यादन्यो वकिं स विस्मितः ॥ १८ ॥ सत्यमेवं ममाप्यत्र-
विकल्पः संप्रवर्तते । केवलं केवली नूनं, निश्चयं नौ करिष्यति ॥ १९ ॥ स एव प्रश्नितोऽत्रार्थे, तद्यातास्वस्तदन्तिके । एवं
तौ निश्चयं कृत्वा, प्रातर्यातौ तदन्तिके ॥ २० ॥ पप्रच्छतुस्तमाराधं, विनयेन स्वसंशयम् । सोऽप्युवाच पुरैकेन,
श्लाघितो युवयोर्मुनिः ॥ २१ ॥ तथाहि-आस्तां युवां क्वचिद्भ्रामे, द्रष्टुं कस्य तद्भ्रवौ । कालक्रमेण तारुण्यं, लावण्य-
पदमागतौ ॥ २२ ॥ संजाततद्विकारौ च, जातौ भूतेरभावतः । तथा मनोरथाः किञ्चिन्न पूर्त्यन्ते कथञ्चन ॥ २३ ॥
अनार्यकार्ष्णमारब्धौ, कर्तुं चौर्यं ततोऽन्यदा । ग्रामान्तरे हता गावो, गत्वा राज्ञावतित्वरौ ॥ २४ ॥ दण्डपाशिकलो-
केन, भवन्तौ ज्ञासितौ ततः । प्रारब्धौ नंष्टुमेकोऽथ, साधुः शैलशुहगताः ॥ २५ ॥ ध्यानमौनक्रियालक्ष्णौ, युवान्ध्यां
समदृश्यत । ततश्च धर्मपालस्य, जीवेनेदं व्यचिन्त्यत ॥ २६ ॥ अहो सुलब्धजन्मास्य, प्रशस्याचारसद्भनः । यदित्थं
निर्भयः शान्तस्त्यक्तसङ्गोऽवतिष्ठते ॥ २७ ॥ वयं पुनरधन्यानामधन्या धनकांक्षया । विदधानां विरुद्धानि, पराभवपदं
गताः ॥ २८ ॥ धिकारोपहृतात्मानो, यास्यामः कां गतिं मृताः ? । ही जाता दुःस्वभावेन, लोकद्वयविराधकाः ॥ २९ ॥
तदेवं निर्मलं साधोर्ध्वं चारितकल्मषम् । विपरीतमतोऽस्माकमस्मात् कल्याणकं कुतः ? ॥ ३० ॥ अन्यः पुनरदासीनः,
समभूतं मुनिं प्रति । गुणरागादवापैको बोधिबीजं न चापरः ॥ ३१ ॥ ततस्तनुकषायत्वाद्, भवन्तौ दानतत्परौ ।
नरजन्मोच्चितं कर्म, बद्धवन्तावनिन्दितम् ॥ ३२ ॥ मृत्वा युवां समुत्पन्नावेतावन्न वणिक्सुतौ । जातावनिन्दिताचारौ,

दंगियपुत्ता गोहरण पच्छखेडणग सेलगुहसाह । धम्मपसंसपओसा वीयावीया दुवेणहंपि ॥ २२९ ॥

समस्ति निखिलक्षोणीकामिनीमण्डनोपमा । कौशांब्याख्या पुरी शम्भ-पाणिपत्तनभूतिभाक् ॥ १ ॥ तत्रैक-च्छत्रवसु-
धापरिपालनविश्रुतः । राजा जितारिनामाऽभूत्, सद्भूतगुणसन्निधिः ॥ २ ॥ श्रेष्ठिनौ तत्र सुष्ठुश्रीभाजनं जनपूजितौ ।
अभूतां धनयक्षाह्वावौदायार्दिगुणान्वितौ ॥ ३ ॥ धनस्य धर्मपालोऽभून्नन्दनः कुलनन्दनः । वसुपालश्च यक्षस्य, वसुवृ-
द्धिविधायकः ॥ ४ ॥ जन्मान्तरीयसंस्कारादावाल्त्यात्तयोरभूत् । अत्यन्तमिज्जताभावो, लोकाश्चर्यविधायकः ॥ ५ ॥
रोचते च यदेकस्य, तदन्यस्यापि रोचते । ततो लोके गतौ ख्यातिमेकचिन्ताविमाविति ॥ ६ ॥ ततः कुलोचितं कर्म,
कुर्वतोर्यान्ति वासराः । अन्यदा भुवनानन्दी, प्रासस्तत्र जिनेश्वरः ॥ ७ ॥ भगवान् श्रीमहावीर-इक्ष्वाकुकुलनन्दनः ।
गीर्जलैर्जनसन्तापशमनेऽन्भोदसन्निभः ॥ ८ ॥ विदधुस्तस्य गीर्वाणा, व्याख्याभूमिं मनोहराम् । तन्नासौ धर्ममाचख्यौ,
ससुरासुरपर्वदि ॥ ९ ॥ तमाणतं समाकर्ष्य, कौशाम्बीवासिनो जनाः । राजादयः समाजगमुर्वन्दिदुं तत्पदाम्बुजम्
॥ १० ॥ तावपि श्रेष्ठिनोः सूत, कुतूहलपरायणौ । जनेन सार्द्धमायातौ, जिननायकसन्निधौ ॥ ११ ॥ जिनस्तु देश-
यामास, मोक्षमार्गं सनातनम् । सत्त्वानां सर्वकल्याणकारणं करुणापरः ॥ १२ ॥ ततस्तयोर्वणिक्सून्वोरेकस्य तजिनोदि-
तम् । श्रद्धानमार्गमायाति, भाव्यते च स मानसे ॥ १३ ॥ स्फाराक्षो मस्तकं धुन्वन्, कर्णपर्णपुटार्पितम् । रोमाञ्चितः
पिवत्युच्चैर्जिनवाक्यं यथाऽमृतम् ॥ १४ ॥ तदन्यस्य तदाभाति, वालुकाकवलोपमम् । अन्योऽन्यस्य च तौ भावं, लक्ष-
यामासतुस्तराम् ॥ १५ ॥ व्याख्याभुवः समुत्थाय, जगमतुर्भवनं निजम् । तत्रैको व्याजहारैवं, आतस्त्वं भावितः किल

चित्तं, तन्मसस्कार एव च । प्रणामादि च संशुद्धं, धर्मबीजमनुत्तमम् ॥ १ ॥ उपदेयधियाऽत्यन्तं, संज्ञाविक्रमभूषण-
निवृतम् । फलाभिसन्निधरहितं, संशुद्धं ह्येतदीदृशम् ॥ २ ॥ आचार्यादिष्वपि ह्येतद्विशुद्धं भावयोगिषु । वैयावृत्त्यं च
विधिवच्छुद्धाशयविशेषतः ॥ ३ ॥ भवोद्देशश्च सहजो, द्रव्याभिग्रहालम् । तथा सिद्धान्तमाश्रित्य, विधिना लेखनादि
च ॥ ४ ॥ लेखना पूजना दानं, श्रवणं वाचनोद्ग्रहः । प्रकाशनाऽथ स्वाध्यायश्चिन्तना भावनेति च ॥ ५ ॥ दुःखितेषु
दयाऽत्यन्तमद्देशो गुणवत्सु च । औचित्यासेवतं चैव, सर्वत्रैवाविशेषतः ॥ ६ ॥ इत्यादि ॥ २२५ ॥

अत्रैव दृष्टान्तमाहः—

सुबद्धं यं तेणपायं पृथं बोहीष्टं पत्तिविग्नकरं । तं चेव उ कुसलेहिं भावेयवं पयत्तेणं ॥ २२६ ॥

श्रूयते च—निश्चयते पुनः सर्वज्ञप्रणीतगमे स्तेनज्ञातं—चौरोदाहरणमत्र—प्रस्तुते बीजाधाने वक्तुमारब्धे सति ‘बोधिप्रा-
सिद्धिप्रकरं’ बोधिप्राप्त्यर्थोधिबिघ्नस्य च कारकपुरुषद्वयसूचकत्वेन तत्कारकं । तदेव तुशब्दाद् अन्यानि च धनसार्धवाहा-
दिज्ञातानि कुशलैः—विद्वद्भिर्भावयितव्यं—भीमांसनीयं प्रयत्नेनेति ॥ २२६ ॥

तदेव गाथात्रयेणाहः—

कोसंविसेट्टिसुय गाढपीती पाप्मण तुल्लफलसिद्धी । वीरोसरणे सवणं बोहि-अभावेसु यं विसेसो ॥ २२७ ॥
हरिसो मज्झस्थत्तं परोप्परं चित्तजाणणा भेओ । पुच्छा अवोहि नेहे बहु जोगोऽबीजगो कह णु ? ॥ २२८ ॥

एतमेवार्थं व्यतिरेकमुखेनाहः—

अकप् बीजक्खेवे जहा सुवासेऽपि न भवती सस्सं । तह धम्मबीयविरहे ण सुस्समाएवि तस्सस्सं ॥२२४॥

अकृते—अविहिते बीजक्षेपे—शालिमुद्गादेर्वीजस्य वपने यथा सुर्वेऽपि—जलभारमेदुरजलधरधारप्राग्भारनिपातलक्षणेऽपि न नैव भवति सस्सं—धान्यं तथा ‘धर्मबीजविरहे’ धर्मबीजानां—सम्यक्त्वादिसमुत्पादकानां धर्मप्रशंसादिकानां हेतूनां परिहारे न सुप्रमायामपि समा नाम कालविभागाः सुष्ठु—तीर्थंकरजन्मादिमहामहसहायत्वेनातिशयवती समा सुप्रमा तस्यां किं पुनरितरसमासु दुष्प्रमादिलक्षणास्त्वित्यपिशब्दार्थः, तत् सस्सं—स एव धर्म एव विप्रयाकांक्षाबुभुक्षाक्षयावहत्वेन सस्सं भवतीति । यथोक्तम् “नाकारणं भवेत् कार्यं, नान्यकारणकारणम् । अन्यथा न व्यवस्था स्यात्, कार्यकारणयोः क्वचित् ॥ १ ॥” ॥ २२४ ॥

यस्मादेवं ततः किं कर्तव्यमित्याहः—

आणापरतंतेहिं ता बीजाधाणसेत्थ कायवं । धम्ममस्मि जहासत्ती परमसुहं इच्छमाणेहिं ॥ २२५ ॥

आज्ञापरतंजैः—सर्वज्ञवचनायत्तीकृतात्मभिः ‘तां’ इति तस्माद् बीजाधानं—जिनमुनिप्रभृतिपवित्रपदार्थकुशलचित्तादिलक्षणम्, अत्र—प्रस्तुते कर्तव्यं धर्मो—साध्यत्वेनाभिमतं सति यथाशक्ति—स्वसामर्थ्यानुसृत्य परमसुखम्—एकान्तिकाल्यन्तिका-नन्दसंदोहमयं शर्म-इच्छद्भिः—वाञ्छद्भिरिति । धर्मबीजानि चैवं श्लाघान्तरे परिपठितानि दृश्यन्ते—यथा “जिनेषु कुशलं

श्रीजपदे-
क्षपदे

॥ १६८ ॥

भवति-सम्पद्यते वीजम्-उत्पत्तिहेतुः प्रतिपूर्णायाः तस्यास्तु-तस्या एवोचितप्रवृत्तेः, यथा हि शुक्लपक्षप्रवेशात् प्रतिपच्च-
न्द्रमाः परिपूर्णचन्द्रमण्डलहेतुः सम्पद्यते तथा सर्वज्ञाऽऽज्ञानुप्रवेशात् शुक्लमप्यनुष्ठानं क्रमेण परिपूर्णानुष्ठानहेतुः
सम्पद्यत इति ॥ २२२ ॥

एतदेव भावयतिः—

संथारपरावत्तं अभिगहं चेव चितरुवं तु । एत्तो य(उ) कुसलबुद्धी विहारपडिमाइसु करेति ॥२२३॥

यदा—“आचेलकुदेसिय सेजायर रायपिंड किइक्रममे । वय जेइ पडिक्कमणे मासं पज्जोसवणकप्पे” ॥१॥ इति वचनात्
स्थितकल्पतया—आदिष्टमासकल्पविहारा अपि साधवः कालक्षेत्रदोषात् तथा विहरमाणा ज्ञानादिदुर्द्ध न लभन्ते तदा
एकत्र क्षेत्रे नवविभागीकृते वसतिपरावर्त्तनेन भिक्षाचर्यापरिवर्त्तनेन च यतन्ते, यदा च कुतोऽपि वैगुण्यात् तदपि कर्तुं
न पायते तदा एकस्यामपि वसतौ नवविभागायां संसारपरावर्त्त-संसारकर्मपरिवृत्तिलक्षणं प्रतिमासं कुर्वन्ति, इत्थमपि
तत्कल्पः परिपूर्ण आराधितो भवति । तथा जिनकल्पादिविशेषानुष्ठानाऽसंहिणुतायामभिग्रहं चैव-द्रव्याद्यभिग्रहलक्षणं
चित्ररूपं तु-नाना-रूपमवैकैकस्थानेकरूपत्वात्, इतस्तु-इत एव स्तोकाया अप्युचितप्रवृत्तेः परिपूर्णानुष्ठानबीजत्वाच्चेतोः
कुशलबुद्धयः-उत्सर्गापवादशुद्धबुद्धजिनमतत्वेन निपुणमतयो ‘विहार-प्रतिमादिषु’ विहारे मासकल्पादौ प्रतिमादिषु च-
भिष्टुप्रतिमादिषु कर्तव्यतामापन्नासु कुर्वन्ति-आ सेवन्त इति । द्रव्याद्यभिग्रहरूपं च “लेवडमलेवडं वा अमुगं दवं च
अज्ज देच्छामि । अमुगेणव दवेणं अह दब्बाभिगहो एस” ॥ १ ॥ इत्यादिग्रन्थादवसेयमिति ॥ २२३ ॥

उचितप्रवृ-
त्तिफलम्-

॥ १६८ ॥

रयितव्या विमर्शनीया पुनः कुशलेन । अन्यत्राप्युक्तम्—“यस्माद् यो यस्य योग्यः स्यात्, तत्तेनालोच्य सर्वथा । प्रारब्धव्यमुपायेन, सम्यगेव सतां नयः” ॥ १ ॥ २२० ॥ ७ ॥

योग्यारम्भमेवानयोर्भावयतिः—

कप्येऽतीते तच्चिरियजोगया फासिया महागिरिणा । तह गच्छपालणेणं सुहृत्थिणा चैव जतितव्वं ॥ २२१ ॥

कल्पे—जिनकल्पे जन्मूनाममहासुनिकालव्यवच्छिन्नत्वेनातीते सति तत् क्रियायोग्यता—जिनकल्पानुकाररूपा स्पृष्टा-निषेविता महागिरिणा । तथेति पक्षान्तरोपक्षेपार्थः । गच्छपालनेन—सारणावारणादिना गच्छानुग्रहकरणरूपेण सुहृत्तिना च तत्क्रियायोग्यता स्पृष्टा । सम्यक्परिपालितगच्छो हि पुमान् जिनकल्पयोग्यो भवतीति गच्छपरिपालनमपि परमार्थतो जिनकल्पयोग्यतैवेति । निगमयन्नाह—एवेत्यनुस्वारलोपादेवं—भणितपुरुषन्यायेन यतितव्यम् उद्यमः कार्यः सर्वप्रयो-जनेषु ॥ २२१ ॥

सम्प्रतीत्यं प्रवृत्तौ फलमाहः—

एवं उच्चियपविती आणाआराहणा सुपरिसुद्धा । थेवावि होति बीयं पडिपुन्नाए ततीए उ ॥ २२२ ॥

एवम् आर्धमहागिरि—आर्धसुहृत्स्तिन्यायेन उचितप्रवृत्तिः—स्वावस्थोचितानुष्ठानारम्भरूपा, आज्ञाराधनाद्-अर्हद् वचनानुपालनात् सुपरिसुद्धा—अत्यन्तममलीमसा स्त्रोकाऽपि—तथाविधकालक्षेत्रादिवलविकलतयाऽल्पापि, किं पुनः प्रभूताः

द्वितीयतृतीयचतुर्थेषु 'जाणूरपोद्'ति क्रमेण जानुनोरुवोः पोद्दे-उदरे च भक्षिते मृतः-परासुर्जात इति ॥ २१६ ॥ ३ ॥

ततोऽधिसह्य तद्भक्षणव्यथां तद्गतचिचो-मनाग्र नलिनीगुल्मविमानगतचित्तः उपपन्नकस्तत्र-नलिनीगुल्मे स तु स वेति । तेन च निजशरीरस्य गन्धोदकादिः गन्धजलावर्षणसुरभिषुष्यप्रकिरणगोशीर्षचंदनसमालभनादिको देहसत्कारः कृतः । गुरुसाधनं च-गुरुणा च कथितं तस्य दृढं भद्रायास्तथा वधूनाम् ॥ २१७ ॥ ४ ॥

गोसे-प्रत्युषसि तत्र गमनं भद्राया एव सवधूकायाः । तत्र च मृतकिया-शरीरसत्कारादिका तस्य विहिता । देशना भवस्वरूपविषया गुरुणाम् आचार्यसुहस्तिनां पुनः प्रवृत्ता । ततः प्रव्रजनं सुभद्रायाः सवधूकायाः सम्पन्नम् । परं न नैवापन्नायाः-आपन्नसत्त्वाया एकस्याः । तस्याः पुत्रो जात इति । अनेनायतनं-देवकुललक्षणं पितृपक्षपातात् तत्र स्थाने कृतमिति ॥ २१८ ॥ ५ ॥

एवमाद्युचितक्रमेण-एवमादिना सम्प्रति नृपति-अवन्तीसुकुमालं प्रतिबोधप्रभृतिना उचितक्रमेण-स्वावस्थोचितप्रवृत्ति-रूपणानेकसत्त्वानां-ग्रामनगरदिषु नानाविधानां भव्यजीवानां चरणादीनि चरणं-चारित्रं देशतः सर्वतश्च, आदिशब्दात् सम्यक्त्वबीजाधानप्रदः, कृत्वा-विधाय तत्तदुपायप्रयोगेण तकोऽपि-आर्यसुहस्तिस्वरिपि गतः-प्राप्तो विधिना-पण्डित-मरणाशानरूपेण कालेन-सर्वगच्छप्रयोजननिष्पादनावसानरूपेण सुरलोके-त्रिदशभवनमिति ॥ २१९ ॥ ६ ॥

अथोपसंहरन्नाह-इदोरपि प्रस्तुताचार्ययोर्न पुनरेकस्यैव, यथायोग्यत्वं निजनिजयोग्यत्वानतिक्रमेण तथा-तत्प्रकारा-प्रवृत्तिः गच्छप्रतिपालनादिलक्षणा अनेकधा एषा निरूपितरूपा भणिता पूर्वस्वरिभिः, परं निपुणमत्या-सूक्ष्माभोगेन विचा-

सुहृद्विषयंतिगन्मि पडिवन्नद्विक्खाञ्जो ॥ ४९ ॥ जायाञ्जो नवरिमेक्का आसि सगन्भा वहं तयं मोहुं । जाञ्जो कालेण सुञ्जो तीसे बहुलक्खणोवेञ्जो ॥ ५० ॥ तेण पिउपक्खवाया निसीहियाए मणाभिरामेळं । पिउपडिमासमणुगंयं कारियमाययणमुत्तुंगं ॥ ५१ ॥ कालंतरेण ससरक्खभिक्खुल्लेणेण तिबरोसेणं । पडिवन्नमह महाकालणामगं जायमिणमिण्हि ॥ ५२ ॥ इति ॥

अथ पूर्वोद्धितगन्धाससकाक्षरार्थः—इतरः सुहृत्सी उज्जयिन्यां विहृतः 'जियवंदण'ति जीवत्त्वामिकप्रतिमावन्दनार्थम् । तत्र च वसति याज्जा कृता 'साहु'ति साधुभिर्भद्रगोहे । ततः यानशालास्थानं यानशालासु समवास्थितिर्विहिता । नलिनीगुल्माध्ययने सुहृत्स्तिना राज्ञौ परिवर्त्यमाने ॥ २१४ ॥ १ ॥ श्रवणम् आकर्णनं 'अवंतिसुक्कुमाले' इति अवन्ति-सुक्कुमालेन—भद्रागुत्रेण तस्य कृतम् । ततो विस्रयः संजातः—अहो किमेतद् गीयते इति । ततोऽपि स्मरणं पूर्वभवस्य, तदनन्तरं विरागो मनुष्यभवात् । तदन्वेव समागम्य गुरोः—श्रीमद्वार्यसुहृत्स्तिनः कथनास्ववृत्तान्तस्य विहिता । भणितं च 'पवामि'ति प्रव्रजामि सद्य एव उत्सुकोऽहं प्रव्रज्यां प्रति । विरकालं प्रव्रज्याप्रतिपालनाऽसहिष्णुत्वात् करोमि, तथेति समुच्चये अनश्ननं शीघ्रमिदानीमेव ॥ २१५ ॥ २ ॥

गुरुणा स उक्तः जननीपृच्छाकर्तुमुचिता तव, ततोऽनिच्छेद-अनभिछाषे जननी पृच्छाविषये । तस्मिन् सति 'माहुसयं-गहियल्लिगमो दाणं'ति मा स्वयं गृहीतलिङ्ग एष सद्यवृत्तामिति दानं लिङ्गस्य तस्य गुरुणा कृतम् ततः 'कंधारिणिणि'ति कंधारिकुडंगे गत्वा इंगिनीमरणमधिष्ठितं तेन । 'सिवपेछ'ति शिवया—शृगाल्या पिछैश्च—तदपत्यैः 'जाम'ति यामेषु रजन्या

फलमत्स्य ॥ ३३ ॥ उदरपपुसभक्खणसमए मरिडं स णलिणिगुम्ममिभि । देवत्तणमणुपत्तो तथ विभूइं पभूइं च ॥ ३४ ॥
 दुक्करविणिग्गाहाओ णलिणीगुम्माभिलासलेसाओ । भूरिकयमोक्खकंखापक्खोवि तहिं स संजाओ ॥ ३५ ॥ जइ पुण तदे-
 गच्चित्तो सो होज्ज मओ कहे महरिसित्ति । पडिओ षडेज्ज सत्थंतरेसु वुत्तं जओ एवं ॥ ३६ ॥ दुक्करसुद्धोसकरं अवंति-
 सुकुमालमहारिसीचरियं । अप्पावि नाम तह तज्जइत्ति अच्चेरयं एयं ॥ ३७ ॥ अच्चंतुवगारकरं सरीरमेयंति मन्नमाणो
 सो । परिवज्जियसुरकज्जो सज्जो च्चिय एत्थमागम्म ॥ ३८ ॥ गंधोदगवुद्धिसुगंधिपुष्पगणराइणा तमच्चेइ । पक्खक्खीकय-
 रूवो अज्जसुहट्ठिं नमंसित्ता ॥ ३९ ॥ जहअगयं पडिगओ उदिए सूरमि जा न जणणीए । पायपणामनिमित्तं समा-
 नओ ताव संभालो ॥ ४० ॥ जाओ तस्स न कत्थवि जाव पउत्ती कहिंवि उवलद्धा । वज्जाहउव सेलो वंधुजणो
 वाउलीहओ ॥ ४१ ॥ तो अज्जसुहट्ठियुणीसरेण भद्दा सपरियणा भणिया । जहरयणीए अवंतीसुकुमालो लद्धपव्वज्जो
 ॥ ४२ ॥ विहियाणसणो कंधारतरवणे सुक्ककायपडिवंधो । णलिणीगुम्मविमाणे सुरो पहाणो समुप्पन्नो ॥ ४३ ॥ भद्दा
 वहसमेया तत्थ गया विहियमयगकायवा । तट्ठाणाओ नियत्ता पन्नत्ता सूरिणा एवं ॥ ४४ ॥ नइपूरे पडियाणं दारुण
 समगमो जहा होइ । तत्तो जहा विओगो तह जीवाणंपि संसारे ॥ ४५ ॥ जह सुमिणो जह माइणिहयाउ जह इंदजा-
 लकीलाउ । जह बालधूलिहरविलसियाइं तह एस जियलोओ ॥ ४६ ॥ एत्थ विहवी अविहवी असुहीवि सुही गुणीवि
 किल अगुणी । वंधूवि सिय अवंधू धी अणवत्थो भवत्थजणो ॥ ४७ ॥ तहा जस्समयस्सेगयरो सगो मोक्खो च होज्ज
 नियमेण । मरणंपि तस्स मत्ते ऊसवभूयं मणुस्सस्सं ॥ ४८ ॥ एवमवणीयसोगा भद्दा वहुया उदगवेरयगा । सवाओ

॥ १७ ॥ ता नियपासायपरिद्विष्टा तन्नलिणिगुम्ममज्झयणं । सोऊणं विन्दिहमणसेण किं किन्नरो कोई ॥ १८ ॥ उग्गायइ
 परिचिंतियमेयं च मए कहिंचि किल दिट्ठं । एवं वियकमाणो जाओ जाइस्सरो सहसा ॥ १९ ॥ केणावि अणुवलक्खि-
 यचेट्ठो पत्तो सुहत्थिगुरुपासे । नाओ जहा अवंतीसुकुमालो विहियपयपणई ॥ २० ॥ अयवं ! अस्स विमाणस्स वइयरौ
 दुक्करं इहं नाढं । ता कहणाओ तुब्भेहिं भद ! जिणनाहवयणाओ ॥ २१ ॥ तत्तोडहमागओ सिज्झमाणसर्बिंदियत्थ-
 वगोडवि । न लहामि तं सरंतो इहं रइं कत्थइ पयत्थे ॥ २२ ॥ विट्ठाकोट्टगकिमिओ कहिंचि लद्धं नरत्तणं रम्मं ।
 पुणरवि तट्टाणगओ जहाहियं दुक्खमणुहवइ ॥ २३ ॥ तह सुरलोगाओ अहं इहागओ सुमरिऊण तच्चरियं । अच्चंतुविग्ग-
 मणो न निव्वुइं किंचिवि लहामि ॥ २४ ॥ ता मे कुणसु पसायं पव्वजादाणओ तयणु चेव । नियहत्थाओ अणसणदाणेण
 तओ गुरु भणइ ॥ २५ ॥ पुच्छामि सत्थवाहिं भदं तह परियणं कलत्ताई । अच्चंतुमुस्सुओडहं न सहामि विलंबिडं
 किंचि ॥ २६ ॥ कालाणुवत्तणाओ तह सुत्तपरिणईपमाणाओ । मा होउ सयं पडिवन्नसाहुनेवत्थओ एस ॥ २७ ॥
 तक्खणमेव विदिआ दिक्खा तह अणसणं निरागारं । सुद्धोवओगगुरुणा सयमेव सुहत्थिणा गुरुणा ॥ २८ ॥ कंथारतरुकु-
 डंगे तवेलं चिय गमो कओ तेणं । इंगियदेसनिविट्ठो दिट्ठो तगयसियालीए ॥ २९ ॥ नियपेछएहिं सज्जोसंजाएहिं समजि-
 याए तओ । अहियं झुहाकिलंता लग्गा सा एगजाणुम्मि ॥ ३० ॥ वीयम्मि पेछगाई पहरम्मि दुइजगम्मि रयणीए । तइय-
 म्मि दोसु ऊरुसु चउत्थए उदरदेसम्मि ॥ ३१ ॥ स महप्पा मेरुगिरिब निच्चलो नियसमाहिळाभम्मि । एत्तो चियं नियदेहा
 अप्पाणं भिन्नमिच्छंतो ॥ ३२ ॥ इहलोगे परलोगे अप्पडिच्चो वयाओ एयाओ । जं होइ तं सयं चिय सगो मोक्खो व

श्रीविपदे-
द्यापदे

॥ १६५ ॥

सुहृदियनामा उज्जणीए ठिओ बहिं तेण । भणिया मुणिणो सबे गोयरगमणुम्मणा संता ॥ २ ॥ जाएज्जह अज्ज जणालयाण
मज्झम्मि साहुजणजोगं । वसहिं तेसिमहेगो संघाडो मंदिरम्मि गओ ॥ ३ ॥ भइएँ सत्थवाहीएँ भिक्खणद्धा सगडरवं
तीए । अब्भुट्ठिओ य णमिओ य पुच्छिओ कस्स भे सीसा ? ॥ ४ ॥ अज्जसुहत्थी अन्हं सामी वसहिं तयत्थमत्थेसो ।
इय भणिए पुलवंकुरविसइदेहाएँ तीएँ मुणी ॥ ५ ॥ अप्पाणं कयकिच्चं च मत्तामाणाएँ जाणसालाओ । अवावाराओ
बहुप्पयारमुणिजण समुचियाओ ॥ ६ ॥ संति च्चिय एयाओ अणुणिण्हइ इय भणेउमुचिएँ । पडिलाभिया पभूयं भोयण-
पाणाइदाणेणं ॥ ७ ॥ साह्रवि गुरुसगासे पडिकंतिरियावही निवेइंति । भयवं ! भइएँ गिहे उवलद्धा जाणसालाओ
॥ ८ ॥ कयभोयणा दिणंते संकंता वसहिमज्जहृदियगुरु । बहुवालवुडुभिकखगभिकवुप्पामोक्खगणजुत्ता ॥ ९ ॥
पडिमाएँ कमेण जियंतसामिणीए कयम्मि वंदणए । पारद्धो जणबोहो अइदूरं महियसंमोहो ॥ १० ॥ इओ य-अत्थि
सुभइएँ सुओ सुकुमारो पडरभोगदुल्लिओ । तत्तोवंतीविसए सुकुमालतमस्सऽभावाओ ॥ ११ ॥ अन्नया (त्थं)
तस्सनामं अवंतिसुकुमालगो तओ जायं । अंतरियमूलनामं सब्बथुवलद्धवित्थारं ॥ १२ ॥ समजोव्वणाड समधणगेहेहिंतो
समाणियेछाओ । समलावन्नयुणाओ समदेहपमाणजुत्ताओ ॥ १३ ॥ वत्तीसकन्नगाओ महाविभूइएँ तेण परिणीया ।
सुपसन्नवयणकमलाड पुन्नपब्भारलब्भाओ ॥ १४ ॥ जुम्मं दोगुंदुगोव देवो जणणीचिंतिजंमाणगिहकज्जो । ताहिं समं
विसयसुहं परिमुंजइ बुहजणाणुभयं ॥ १५ ॥ कइयाइ सो सुहत्थी मुणीसरो रयणिपढमपहरम्मि । वसहिदिवित्तपएसे
ठिओ विमाणस्स वुत्तंतं ॥ १६ ॥ नलिणीगुम्मस्स नवंवुवाहरवमणहरेण सदेणं । परियत्तिवं पयट्ठो पूरियतदेसदिसिभागो

श्रीअव-
नित्सुकुमा-
लनिदर्श-
नम्.

॥ १६५ ॥

आराध्य-आराधनामानीय तृतीयं-भक्तपरिज्ञा इंगिणि पाडवगमणं च होइ कायवं इत्यनशनक्रममपेक्ष्य पादपोषण-
मननामकमनशनविधिं सः महागिरिः कालगतस्तत्र-गजाप्रपदके महासत्त्वः-प्रशस्तवीर्यः वैमानिकेयु देवेषु मतिमान्-प्राज्य-
प्रज्ञाधनप्रधानः उपपन्नो-लब्धजन्मो जातः ऋद्धियुकेषु-परिवारादिविभूतिभाजनेयु ॥ २१३ ॥

अथार्थसुहृत्तिशेषवक्तव्यतामाहः—

इयरो उज्जेणीए जियवंदण वसाहिजायणा साहू । भद्दगोहम्मी जाणसालत्थाणं पालिणिगुम्मे ॥२१४॥ १ ॥
स्वणमवंतिसुक्कुमाल विम्हय सरणं विरागगुरुकहणा । पव्वमि उरसुगोउहं करेमि तह अणत्तणं सिग्घं२१५
जणणीपुच्छमणिच्छे मा हु सयंगहियलिंगमो द्वाणं । कंथारिंणिणि सिवपेह्ल जाम जाणूरुपोह मओ ॥ २१६
अहियासिऊण तन्नयचित्तो उववन्नगो तहिं सो उ । गंधोदगादि गुरुसाहणं च भद्दाए वहुयाणं ॥२१७॥ ४॥
गोसम्मि तहिं गमणं मयकिरीया देसणा गुरूणं च । पव्वयणं णावन्नातीएपुत्तोत्ति आयत्तणं ॥ २१८ ॥ ५ ॥
एमाहुचियकमेणं अणेगसत्ताण चरणमार्हणि । काऊण तओउवि गतो विहिणा कालेण सुरलोयं ॥२१९॥ ६॥
हुणहवि जहजोगत्तं तहा पवित्ती अणेगहा एसा । भणिया णिडणमतीए विचारियवा य कुस्सलेण ॥२२०
कालगयम्मि महागिरिसुणिवसहे अह कयाइ विहरंतो । जियपडिमवंदणहेडमागओ हुत्थियत्थकरो ॥ ३ ॥ सुरी-

श्रीउपदे-
शपदे

॥ १६४ ॥

तीर्थव्या-
ख्या.

समाधिः सातुबन्धसमाधिलाभफलत्वेन पुनरपि जन्मान्तरे समाधिलाभफलः सम्पद्यत इति कृत्वा तेन तत्र कालः कृतः ॥ २११ ॥ ९ ॥

अयं च गजाग्रपदकपर्तस्तीर्थमिति प्रस्तावात् तीर्थं व्याचिख्यासुराहः—

जस्स जहिं गुणलाभो खेत्ते कम्मोदयाइहेऊओ । तस्स तयं किल तित्थं तहासहावत्तओ केई ॥२१२॥

यस्य-सुसुखोर्जीवस्य यत्र गुणलाभो-ज्ञानादिगुणावाप्तिः क्षेत्रे-गजाग्रपदकादौ जायते । कुत इत्याह—‘कर्मोदयादिहे-तुतः’ कर्मणः-सद्व्यादेः शुभस्योदयो-विपाकः, आदिशब्दाद् अशुभस्य घातिकर्मोदेः क्षय-क्षयोपशमोपशमा गृह्यन्ते, कर्मोदयादीनां हेतुः-कारणं क्षेत्रमेव तस्मात् कर्मोदयादिहेतुतः सकाशात् । किमित्याह—तस्य तत्, किलेति आस्रप्रवाद्-सूचनार्थः, तीर्थं व्यसनसलिलतरणहेतुः सम्पद्यते, उक्तं च “उदयकस्त्रयकस्त्रओवसमोवसमा जंच कम्मुणो भणियां । दव खेत्तं कालं भवं च भावं च संपप ॥ १ ॥” इति । अत्रापि मतान्तरमाह—तथास्वभावत्वं तः केचित्तीर्थं व्याकुर्वते । इहेदमोदपर्यम्-किल मनुष्यक्षेत्राभ्यन्तरे स कश्चित् क्षेत्रविभागो नास्ति यत्रास्मिन् अनाद्यनन्ते कालेऽनन्ता न सिद्धाः, नापि सेत्स्यान्ति, अतः किं नाम नियतं तीर्थं वक्तुमुचितं, किंतु तथास्वभावत्वनियमाद्यो जीवो यत्र विशिष्टगुणला-भवांसस्य तदेव तीर्थमिति ॥ २१२ ॥

अराहिऊण ततियं सो कालगतो तहिं महासत्तो । वेमाणिएसु मत्तिमं उववन्नो इहिउत्तेसु ॥ २१३ ॥

॥ १६४ ॥

सकलकुशलप्ररोहहेतोर्धर्मवीजस्य दाहो-भस्मीकरणमुदाहः समभूत् । ततः 'एलगच्छ'ति एडकस्य तत्कालव्यापद्यमानस्या-
क्षिणी तदक्षिस्थाने नियोजिते । लघ्ने च ते । तदनु बोधिः-जिनधर्म्मार्वाक्षिर्लब्धप्रत्याख्यानभङ्गप्रत्ययाऽस्य संजाता । नगरं
ततश्च-तस्मादेव निमिस्तात् तद् दशार्णपुरं एडकाक्षमिति प्रसिद्धम् ॥ २०८ ॥ ६ ॥

तत्र चैडकाक्षे नगरे दशार्णकूटो नाम पर्वत आसीत् । स च गजाम्रपदक इति यथा जातस्तथोच्यते । दशार्णराजे-द-
शार्णदेशनायके दशार्णभद्रनाम्नि राज्यं पालयति सति वीरे चरमतीर्थपतौ दशार्णकूटे शिखरिणि समवसृते, ऋद्धिः
शक्रसम्बन्धिनी यदा दशार्णभद्रेण दृष्टा तदा स्वसमृद्धावनादरेण 'बोहण'ति बोधनं सर्वचारित्रप्रतिपत्तिलक्षणं संवृत्तं
दशार्णभद्रराजस्य । तथा ऐरावणपदसुयोगेन गजाम्रपदकः स पर्वतो रूढः ॥ २०९ ॥ ७ ॥

अथ शक्रविभूतिमेव दर्शयतिः—तत्र शक्राध्यासिते ऐरावणे दन्ता अभवन् । तेषु च पुष्करिण्यः, तासु च पद्माः, तेषु
च पद्माणि, अष्टौ अष्टसंख्यया प्रत्येकं एकैकं दन्तपुष्करण्यादिकं जातम् । तत्रैकैकस्मिन् पत्रे रम्यप्रेक्षणकं द्वात्रिंशत्पात्रवद्धं
दृष्ट्वा नरेन्द्रसंवेगो-दशार्णभद्रराजस्य संवेगो जातः । ततस्तत्क्षणादेव प्रव्रज्या समजनीति ॥ २१० ॥ ८ ॥

अथ प्रस्तुते योजयन्नाहः—एतस्मिन् गजाम्रपदकनामके शिखरिणि पुण्यक्षेत्रे शुभकारिणि प्रदेशे तेन-महागिरिणा
सूरिणा कालो देहत्यागलक्षणः कृतः सुविहितेन शुभचरितेन । कुतः ? यतः ततः-क्षेत्रात् समाधिलाभो जातस्तस्य, अन्ये-
त्वाचार्या आचक्षते—पुनरपि भूयोऽपि तच्छाभात्-समाधिलाभात् तत्र कालः कृतः, इदमुक्तं भवति—तत्र क्षेत्रे लब्धः

मानश्च तत्र जातः श्रेष्ठिनः । 'द्विस्रवणुज्झियधम्मं' इति स्थितिश्रवणेन-तदीयसमाचाराकर्णनेन भक्तपानकं उज्झित-
धर्मकं प्रवर्तितम् । ननु वसुभूतिरार्यसुहस्तिस्मीपे श्रुतसाधुसमाचारः कथमित्थमनेषणां प्रवर्तितवानित्याशंक्याहुः—
प्रायो-बाहुल्येनानभोगेन-शास्त्रार्थपर्यालोचनेन उपलक्षिता या श्रद्धा दानाभिलाषरूपा तया विहितमिति ॥२०५॥३॥
उपयोगेन-मनोविमर्शरूपेण, परिज्ञानं उज्झितधर्मकस्योपेतकृतस्यावबोधोऽभूत् । अस्य कथना संव्यायाम्-आवश्य-
ककाले सुहस्तिनोऽनेषणायाः कृता । ततोऽपक्रमणं ततः पुराद् विहितं तेन 'वद्विसं'ति अवंतीविषये उज्जयिनीं गतः ।
तत्र च जीवत्स्वामिनीं प्रतिमां वंदित्वा तत उज्जयिन्याः संभाव्य-सन्वोध्य श्रमणसंघं गमनं कालार्थं-चरमकालाराधना-
निमित्तमेलकाक्षं नगरं प्रति । इति परिसमाप्तौ ॥ २०६ ॥ ४ ॥

अथास्योत्पत्तिनिमित्तमाहुः—'सिच्छत्तसहिहासो' इति मिथ्यात्वाद्-विपर्यासाद् भर्त्ता कस्याश्चिच्छूद्धायाः सन्ध्याकाले
उपहासः प्रत्याख्यानं विषयभूते क्रियमाणे कृतः । कदाचिच्च दुर्विनीततया तथा यथा सा श्रद्धा गृह्णाति तथा स्वयमा-
त्मनैव तया अप्रेरितेत्यर्थः ग्रहणं कृतं प्रत्याख्यानस्य, तेन । 'वारणं'ति वारणं प्रत्याचक्षणस्य तया विहितं, तथापि
न स्थितोऽसौ । ततः 'पवयणदेवय'ति तस्मिन्नुपहासे कृते सरोषया प्रवचनदेवतया 'संज्ञिलगोगाहिमा' इति भगिनी-
रूपया भूत्वा उद्ग्राहिमा मोदकादयः पक्वान्नभेदाः समर्पिताः । तेन च तेषां भोगे-भोजने कृते सति ॥ २०७ ॥ ५ ॥

देवतया 'तलघायञ्छिण्डपाडण'ति तलघातेन-हस्ततलप्रहारलक्षणेनाक्षिपातना नयनपातरूपा कृता । 'सट्टीउस्सग'ति
श्राद्धया उत्सर्गः-कायोत्सर्गलक्षणो 'देव'ति देवताया आराधनाय कृतः । 'उद्दाहो' इति उत्कृष्टः सर्वपरदाहातिशायी

इहैषणाः सप्त भक्तगोचराः पानगोचराश्च, तत्रासंसृष्टो हस्तोऽसंसृष्टं मात्रं निरवशेषं च देयद्रव्यं यत्र सा प्रथमा १ एतद्विलक्षणा द्वितीया २ पाकस्थानाद्बुधुल स्थानान्तरनिक्षिप्तदेयद्रव्यगोचरत्वेनोद्बुतानामिका तृतीया ३ तस्यैव चालपलेपस्य बल्लचणकादर्भहणरूपा चतुर्थी ४ भोजनशालानिक्षेपणभोक्तृलोकावमहायातस्य भक्तादर्भहणलक्षणाऽवगृहीता नाम पञ्चमी ५ भोजनभजननिक्षिप्तलक्षणा प्रगृहीता नाम षष्ठी ६ भोजनशालापवृतस्य भोक्तृलोकेनानिष्यमाणास्यात् एव बोद्धितकनामकस्यान्नादर्भहणरूपा उद्धितानामिका सप्तमी ७ तत्र जिनकल्पिकस्याद्याभ्यासेपणाभ्यां भक्तपानयोरग्रहः एव, उपरितनीशु पञ्चस्वेपणासु योग्यरूपतया ग्रहो वर्तते, परं तास्यपि एकत्र द्विवसे द्वयोरभिग्रहो यथैकया कया कयाचिद् भक्तमेकया च पानकं ग्राह्यमिति, तदुक्तम्—“संसृष्टमसंसृष्टाः उद्धृष्टं तद् अप्यलेवडा चेन्न । उग्राहिया पनाहिया उक्षिपधम्ममा य सत्तमिया ॥ १ ” तथा ‘पंचसु गृह दोसभिग्राहो भिक्खा’ इति । अत्र प्रथमतः संसृष्टपदोपादानं छन्दोभङ्गभयात्, तत आसामेपणात् शुद्धिः निर्दोषता आदिशब्दात् “तत्रेण सत्तेण सुत्तेण एगत्तेण बलेण य । तुलणा पंचहा बुत्ता, जिणकप्पं पडिवज्जत्त” ॥ १ ॥ इत्येवंरूपतुलनापञ्चकग्रहः, तद्युक्तः सन् वसुधूतेश्वेष्टिगृहे कारणगतेन—कुटुम्बप्रतिबोधप्रयोजनप्राप्तेन दृष्टोऽवलोकितो गोचरवर्ती, भिक्षां आरयन्नित्यर्थः, इतरेण—सुहृत्स्तिनाऽभ्युत्थानविषयः कृतो विधिना संभ्रमप्रकाशनालक्षणेन ॥ २०४ ॥ २ ॥

—‘सेट्टिस्स विम्महा’ इत्यादि, श्रेष्ठिनो वसुधूतेश्वरसमयः—आश्चर्यमभूत्—अहो ! एभ्यः किं कश्चिद् अयं महान् वर्तते ? इति । खलु वाक्यालंकारे । तद्गुणकथनायं सुहृत्स्तिना कृतायां, तथा चेति ससुच्चये, भिन्नक्रमश्च, ततो बहु-

श्रीउपदे-
शपदे

॥ १६२ ॥

णाहं सयसहससंखाहं ॥ १६८ ॥ इय एवंविहरिञ्जीरेहिछं तेण उन्मडं रजं । मुक्कं तणंव विज्ञायभवसरूपेण धीरेण
॥ १६९ ॥ सबजगजीवखेमंकरिं च दिक्खं खणेण पडिवन्नं । दडुं तं सवियक्को सक्को परिचिन्तए एवं ॥ १७० ॥ जम-
णेण पुत्तपुरिसेण चितियं जह मए भुवणवंधू । तह नमणिज्जो जह नो केणावि कयावि नमिओ त्ति ॥ १७१ ॥ तं सबं
संपाडियमेण्ण महाणुभावचारिएणं । को अन्नो एयाओ एवं दिक्खं पवज्जेइ ? ॥ १७२ ॥ सो सुद्धचरणसंसेवणेण संप-
त्तकेवलालोओ । सिवमपुणानममपुणढभवं च निव्वानमणुपत्तो ॥ १७३ ॥ सुरवारणगणपयपडिविपभावाओ तप्पमी
सेलो । सो लोए सबत्थवि गयगणयनामगो जाओ ॥ १७४ ॥ तम्मि पवित्ते खित्ते महागिरी सुत्तडुत्तविहिसारो ।
काऊण कालमकलंकमुवगओ देवलोगम्मि ॥ १७५ ॥ कालादक्खिक्खया तह इय अन्नेणावि सुविहियजणेणं । सन्नं पय-
डियव्वं निचसत्तिमनिहवत्तेणं ॥ १७६ ॥

॥ (नमो नमः शारदायै) ॥

अथ संग्रहगाथाक्षरार्थः—द्वौ स्थूलभद्रशिष्या प्राशुकनामानौ यथोदितौ सत्परुपावभूतां, तत्र 'आइमो यत्ति
आइमो महागिरिः, पुनः इतरम्—आर्यसुहस्तिनं, इति पूरणार्थः, स्थापयित्वा नायकत्वेन गच्छे, अतीतकल्पो जिन-
कल्पसंज्ञ इति कृत्वा तां जिनकल्पसम्बन्धिनीमाश्रितः प्रतिपन्नः क्रियां वचनगुरुत्वादिकां सामाचारीम् । यथोक्तं
धर्मचिन्दा "वचनगुरुता, अल्पोपधित्वं, निष्पूतिकर्मशरीरता, अपवादत्यागः, ग्रामैकराज्यादिविहरणं, नियतकालचा-
रिता, प्राय ऊर्ध्वं स्थानं, देशनायामप्रबन्धः, ध्यानैकतानत्वमिति" 'वचनगुरुता' इति वचनमेवागम एव गुरुः धर्मा-
चार्यो यस्य स तथा तद्भावा वचनगुरुता ॥ २०३ ॥ १ ॥

आर्यमहा-
गिरि-आ-
र्यसुहस्ति-
नि०

॥ १६२ ॥

केणावि न कयावि ॥ १५२ ॥ आपत्तो नयरजणो उभोसणपुव्वं तहा चउरो । सेणाओ अंतोरजणो य जह सबारि-
 द्दीए ॥ १५३ ॥ नमणिज्जो जिणनाहो कयम्मि पगुणम्मि कत्ति सबम्मि । तम्मि स ण्हाओ संतो सबालंकारपरिकलिओ
 ॥ १५४ ॥ हिमसेल्लुल्लुरकुंजरमारुढो सेयपल्लत्तल्लन्नहो । हिमयरययसमुज्जलच्चचामरवीड्यसरीरो ॥ १५५ ॥ गरुड-
 मयरायगयसरभच्चिंधसयवंधुरगमगो य । चारणसहस्सपरिगिजमाणहरहारसरिसजसो ॥ १५६ ॥ तूररवापरिपूरियनि-
 स्सेसदियंतनहयलाभोओ । पलयानिलसंखोहियजलनिहिसल्लिणुकारेणं ॥ १५७ ॥ पुरपरियणेण सबायरेण अणुगम-
 माणमगो सो । सग्गाओ वजपाणि ब कत्ति लीलाए निक्खंतो ॥ १५८ ॥ जा नगरओ सुरिंदो ता तरस मणोगयं
 वियाणित्ता । सरयन्मतणुं अट्ठहिं दसणेहिं मणोरमं तुंगं ॥ १५९ ॥ पइदसणमड्ढवावीजुत्तं पइवावि अट्ठकमलजुयं ।
 अट्ठट्ठदले कमले एक्केक्के नाडएहिं जुयं ॥ १६० ॥ वत्तीसपत्तवज्जेहिं पडमपत्तप्पमाणमिणिएहिं । एरावणं विलगो सुर-
 सेणाल्लन्नदिसिचक्को ॥ १६१ ॥ पत्तो जिणस्स पासो आगासे च्चिय पयाहिणं काडं । अगपडण्णाभियनिययकुंजरो वंदिवं
 लगो ॥ १६२ ॥ दिट्ठो तद्देससमाणएण रत्ता दसन्नभहेणं । अबो अच्चन्धुयमेयमेरिसं मे न दिट्ठंति ॥ १६३ ॥ पूणम-
 णेण महंतो धम्मो विहिओ जओ सिरी जाया । अमहाणमकयपुत्ताण को णु गवो नियसिरीए ? ॥ १६४ ॥ ता उज्जमेमि
 धम्मं काडं जेणिच्छियं लहुं घडइ । तक्खणमेव विरत्तो सबं संगं परिच्चयइ ॥ १६५ ॥ तस्स तया पत्तासं सहस्स आसी
 रहाण पवरणं । निजियरइरूवाणं सत्त सया सुंदरीणं च ॥ १६६ ॥ तहउणेगसहस्सा हयगयाण पत्तीण पुण अणेगाओ ।
 कोडीओ उब्भडरिउभडेसु सोंडीरचरियाओ ॥ १६७ ॥ धणधन्नमणुत्ताइं नामागरखेडकव्वडपुराइं । सीसारोवियतस्सा-

तं । भत्ता उवहसइ जहा किं कोइ निसाएँ भुंजेइ ? ॥ १३७ ॥ पञ्चकखाणपरा जं तमेवमप्पाणयं किलिस्सेसि । न हु
निष्फलकजारंभमाइणो होति बुद्धिधणा ॥ १३८ ॥ अह अन्नया पलत्तं तेण जहा होइ जइ इहं धम्मो । ता मज्झवि
पञ्चकखाणमत्थु एयाएँ रयणीए ॥ १३९ ॥ भणिओ सो तीए सावियाए मा गिण्ह भंजसि तुमंति । मुद्धे ! किं रयणीए
भुंजतोऽहं तए दिट्ठो ? ॥ १४० ॥ तो पवयणदेवीए अमारिसमाणाइ तस्स उवहासं । भणिणीनेवत्थधराए भक्खभाणं
करेअणं ॥ १४१ ॥ जा उवणीयं ता तक्खणेण सो भुंजिडं जया लग्गो । भणियं भज्जाएँ किमेयमप्पणा नियमुहेण कयं
॥ १४२ ॥ भंजसि पञ्चकखाणं, अलाहि एएणऽसप्पलावेणं । जा भणइ ताव पहओ तलप्पहारेण देवीए ॥ १४३ ॥
पडियाणि दोवि अच्छीणि दहुमसमंजसं तथा झत्ति । विच्छायत्तमुवगया ममेस दोसो जणो भणिही ॥ १४४ ॥ इय
भावती एसा सासणदेविं पडुच्च उरसगो । परिसंठिया न पवयणदोसो जह होइ तह जयसु ॥ १४५ ॥ तक्खणमरमाण-
स्सेलगास्स अच्छीणि सजियदेसाणि । तस्सच्छिपएसे निवेसियाणि विहियाणि तीएँ तया ॥ १४६ ॥ पेच्छइ जणो पमाए
तमेलगच्छं सविन्हओ संतो । तप्पाभिई तन्नगरं विक्खायं एलगच्छं ति ॥ १४७ ॥ तत्थ य दसणणकूडो सेलो सिंहरग्ग-
भगगरविमगो । जह सो गयगपयनामगो ति जाओ तहा सुणह ॥ १४८ ॥ किल एगया जिणवरो वीरो विहरंतओ
तहिं पत्तो । विहियं च समोसरणं सरणं जीवाण तियसेहिं ॥ १४९ ॥ वीरपडत्तिनिउत्तयनरेहिं वज्झाविओ पुरे राया ।
सिरिमं दसणणभद्दो दसणणकूडेजहा भयवं ! ॥ १५० ॥ सबसढभावमुक्को समोसढो सुदिढरूढपोढजसो । तोसिं च पारि-
तोसियदाणं दाढं विचित्तेइ ॥ १५१ ॥ सुरअसुरवंदणिज्जो तहा मए सबपरियणजुएणं । नमणिज्जो जह पुबिं नमिओ

॥ १२१ ॥ पत्तो बोहिं निवगेहलोयसंबोहणत्थमह सूरी । भणिओ भयवं ! मह मंदिरम्मि धम्मं कहं कुणहं ॥ १२२ ॥
कइया तह चिय तीए तत्थ किज्जंतियाएं भिक्खट्ठा । पत्तो महागिरी संभमेण अब्भुट्ठिओ झत्ति ॥ १२३ ॥ सुणिवइणा
अज्जसुहट्ठिणा, तओ सेट्ठिणा स तुट्ठेण । पुट्ठो भयवं ! को एस जेण अब्भुट्ठिया तुमहे ? ॥ १२४ ॥ भणियं सो अमह
गुरु विसेसकिरियापरो परं जाओ । उड्डिज्जमाणमन्नं गिणहइ पाणं च नो अन्नं ॥ १२५ ॥ एमाइगुणनिहाणं वुत्तंतं
तरस समणसीहस्स । अइवित्थरेण कहिडं समए निववसहिमणुपत्तो ॥ १२६ ॥ तत्तो वीयम्मि दिणे सवो वसुअइणा
निओ लोओ । पन्नविओ जह भत्तं पाणं च अणायरपरेहिं ॥ १२७ ॥ ववहरणिज्जं देज्जं अणिच्छमाणस्स अन्नमन्नस्स ।
जइया स गुरुण गुरु एज्जा भिक्खाकए कहवि ॥ १२८ ॥ पत्तम्मि तम्मंदिरम्मि तं तह विहेउमारट्ठा । परिचितियं न
एसो सबभावोऽलद्धभत्तो सो ॥ १२९ ॥ वसहिं तेण नियत्तो संज्झासमए सुहट्ठिणो कहियं । अज्जो ! अणेसणा कीस
अज्ज मज्झं तए विहिया ? ॥ १३० ॥ कहमेयं संभत्तो पुच्छइ संसाहियं जहा तुमए । अब्भुट्ठाणं जं मे विहियं कहिओ
य वुत्तंतो ॥ १३१ ॥ तत्तो कुसुमपुराओ उज्जेणीए पुरीए संपत्तो । जीयंतसासिणीए पडिमाए वंदणनिमित्तं ॥ १३२ ॥
स्तिरिमं महागिरी परिमिएहिं समणेहिं समणुगम्मं तो । अभिचंदियजिणविवो संबोहियसाहुसंघाओ ॥ १३३ ॥ तत्तो
दसण्णदेसे नगरं नामेण एलगाच्छंति । तत्थ गओ स महपा अणसणविहिणा मरणहेडं ॥ १३४ ॥ तं आसि दसन्नपुरं
पुरा जहा एलगाच्छमुपन्नं । तह संपइ भन्नइ सिच्छदिट्ठिणा साविया एगा ॥ १३५ ॥ दुट्ठाभिसंघिणा कहवि तत्थ केणावि
कुलपसूएण । परिणीया जिणधम्मं विमलं सम्मं च सा कुणइ ॥ १३६ ॥ सूरत्थमणम्मि सया पच्चक्खाणं पवज्जमाणिं

नाडं, कओवओगेण मणेण सम्मं । सूरी सुहत्थी भणिओ किमेवं, निवस्स पिंडो तहउणेसणिज्जो ॥ १०७ ॥ निक्कारणं
धेप्पइ?, सोवि आह, निवम्मि भत्तम्मि न भत्तिमंतो । को नाम? अज्जो! पउरत्तणेण, सबत्थ भिक्खं मुणिणो लहंति
॥ १०८ ॥ सिस्साणुराएण निवारसेसो, जया सुहत्थी न केइ ताव । माइत्ति नाऊण स भिन्नवासी, होउं विसंभोगपरो
पयाओ ॥ १०९ ॥ यतः पठ्यते—करिकप्पे सरिछंदे तुल्लचरित्ते विसिद्धतरए वा । साह्विहं संधवं कुल्ल णाणीहि चरि-
त्तजुत्तेहि ॥ ११० ॥ सरिकप्पे सरिछंदे तुल्लचरित्ते विसिद्धतरए वा । आएल्ल भत्तपाणं सएण लाभेण वा तुस्से ॥ १११ ॥
तयणु विसंभोगविही इमम्मि तित्थे मुणीण संजाओ । पच्छायावपरज्जो महानिरीणं गुरुण तओ ॥ ११२ ॥ मिच्छादु-
कडमज्जसुहत्थी वंदिय कमुप्पले देइ । संभोगं उवणीओ जहपुवं विहरिउं लग्गा ॥ ११३ ॥ जह मज्झम्मि महंतो होइ
जवो तह इमो मुरियवंसो । तवति रइरज्जमाणो संपइणा भूमिणाहेणं ॥ ११४ ॥ सो सुस्सावयधम्मं सम्मं काऊण
भूमिवल्लयं च । जिणभवणसेणिरमणिज्जमुवगओ देवलोगम्मि ॥ ११५ ॥ पत्तम्मि पच्छिमवए महानिरी विहियगच्छका-
यवो । अज्जसुहत्थिम्मि गणं ठविऊण इमं विचित्तेइ ॥ ११६ ॥ परिवाल्लिओ सुदीहो परिआओ वायणा तहां विज्जा ।
णिक्काइया य सीसा सेयं मे अप्पणो काडं ॥ ११७ ॥ किंतु विहारेणवमुज्जुएण विहरामणुत्तरगुणेणं । किंवा अब्भु-
ज्जुयसाहणेण विहिणा अणुमरामि ॥ ११८ ॥ सक्को न ताव काडं जिणकप्पो संपयं तयवभासो । जुज्जइ विहेउमेत्तो
सत्तीए गच्छपडिबज्जो ॥ ११९ ॥ पारज्जो जिणकप्पाणुट्ठाणं णिडुरं तवो काडं । विहरंता कुसुमपुरे वरे गया दोडवि
कइया वि ॥ १२० ॥ संपत्ता साहुजणा वियम्मि ठाणे ठिया नवर सेट्ठी । वसुधैव नाम सुहत्थिसूरिणा तत्थ पण्णविओ

सुहविहारा जाया पञ्चतिथा देसा ॥ ९२ ॥ रहजसासणुजंती(ण्हाणजंता)पुष्कारहणाईं उकिरणगाईं । पूईं च चेइयाईं
 तेवि सरज्जेसु कारेंति ॥ ९३ ॥ अह कइयाइ सुहत्थी संपइरत्ता नमंतसीसेण । पुट्ठी भयवमणारियदेसेसु न साहुणो
 कीस ? ॥ ९४ ॥ विहरंति तुम्ह मुणिपुंगवेण पणत्तमज्जदेसेसु । साह जं विहरंता लहंति गुणमाह जं वीरो ॥ ९५ ॥
 एत्थ किल सन्निसावय जाणंति अभिगहे सुविहियाणं । आरियदेसमि गुणा णाणचरण गच्छुवुट्ठी य ॥ ९६ ॥ लद्धा-
 भिप्पाएणं निरुविया तेण साहुनेवत्था । नियपुरिसा साहुसमायारीदंसावणनिमित्तं ॥ ९७ ॥ गंतूण जहा . साहभत्तं पाणं
 उवस्सयाईं य । गिण्हंति य भासंति य जहा तहा तेहिं ववहरियं ॥ ९८ ॥ समणभडभाविएसु तेसु देसेसु एसणाईहिं ।
 साह सुहं विहरिया तेणं ते भइया जाया ॥ ९९ ॥ उदिणजोहाउलसिद्धसेणो, स पथिवो निजियसत्तुसेणो । समंतथो
 साहुसुहप्पयारे, अकासि अंधे दम्मिले य घोरे ॥ १०० ॥ स पुब्बजम्मोदरियत्तदोसं, सरित्तु दारेसु पुरस्स तत्तो । सत्ते
 करावेइ महंतच्चित्तो, भत्तं दवावेइ य भिच्छुयाणं ॥ १०१ ॥ जे तेसु सत्तेसु करेंति तत्तिं, सगोरवं ते भणिया निवेणं ।
 तुम्हाण दंताण जमुबरेइ, देज्जाह साहण तसायरेणं ॥ १०२ ॥ तं तुम्हसंतं जमिमेसि जोगं, न रायपिंडो त्ति ममच्चयं
 तु । जं तस्स मोल्लं तमहं दलामि, मणोवियप्पोडत्थ न कोइ कज्जो ॥ १०३ ॥ ते देंति भत्तं तह पाणगं च, पज्जत्तभा-
 वेण मुणीण तेसिं । अब्बोडवि जो कंदवियाइल्लोगो, निरुविओ सो नरत्तायणेणं ॥ १०४ ॥ जं जत्थ साहण भवेइ जोगं,
 तं सबमेएसि जहोवओणं । तहा तहा सप्पणिहाणच्चित्ता, करेह मग्गेज्जह तस्स मोल्लं ॥ १०५ ॥ एवं सुभिक्षे गरुयम्मि
 जाए, महानिरी अज्जसुहत्थिपासे । समानओ गामपुरागराईविहारमाणाएँ समायरंतो ॥ १०६ ॥ भिक्खासरुवं सयलं पि

भवाभि निव्वमहं । ता जं एयावत्थाजोमं तं देह आयसं ॥ ७६ ॥ तो गिण्ह सावयवए जिणचेइयसाहुसावयजणाणं ।
अइसच्छातुच्छमणो वच्छल्लपरो सया भवसु ॥ ७७ ॥ कुणसु य सबपयत्तेण खीरसायरजल्लज्जलं किंतिं । परमत्थवंधुणो
भगवओ तुमं समणसंघस्स ॥ ७८ ॥ तह गामागरपुरपट्टणेषु सबत्थ वट्टमाणणं । धम्मारेभा धम्मियजणाण पसरति
तह कज्जं ॥ ७९ ॥ उग्घडिडम्भडसावगधम्मो मुणिवइयए पणमिऊणं । नियपासायमुवणओ परं मुणेतो कयत्थत्तं ॥ ८० ॥
तप्पभिई जिणविम्बे उदारपूयापुरसरविहीए । वंदेइ पज्जुवासइ गुरुणा विणएण गुरुचलणे ॥ ८१ ॥ दीणाणाहाइज-
णाण देइ दाणं कुणेइ जीवदयं । हिमगिरिसिहरत्तुंगे कारवइ जिणालए रम्मे ॥ ८२ ॥ पच्चंतियरायाणो सबे सदाविऊ-
णमह कहिओ । तेणमिमैसिं धम्मो केई पत्ता य सम्मत्तं ॥ ८३ ॥ समणाण सुविहियाण अरहंताणं च विहियवहु-
माणा । ते जाया मायारहियमाणसा परियणसमेया ॥ ८४ ॥ अह अन्नया जिणहरे महामहो वरविभूइजोगेण । पारओ
रत्ता धन्नपुणजणपेच्छणिजो जो ॥ ८५ ॥ नियसिहरल्लिहियनहो रहो समूसियमहल्लइयमालो । जत्तानिमित्तमखिलम्मि
पुरवरे भमिउमारओ ॥ ८६ ॥ भेरीभंकाररवापूरियनहमंडलो रवमयं व । कुणमाणो जियलोयं तिरोहियाडसेस लोयरवो
॥ ८७ ॥ अग्घे दूरमहग्घे पइगेहमणेगहा पडिच्छंतो । पत्तो कमेण नरवइणिहंगणे आयरपरेणं ॥ ८८ ॥ अञ्जुत्तमपूया-
पुव्वमेव इमिणा पडिच्छिओ लग्गो । अणुमग्गोणं भमिउं नियपरियणपरिगओ राया ॥ ८९ ॥ समए सम्माणित्ता सामंता
पणयगन्भवयणेहिं । मणिया मन्नह जइ मं सामंता । निययरज्जेसुं ॥ ९० ॥ कारावेह जिणहरे जिणरहजत्ताड तहा
महंतीड । अत्थेण मे न कज्जं एयं खु ममं पियं णवरं ॥ ९१ ॥ वीसज्जिया य तेणं गमणं घोसावणं सरज्जेसुं । साइण

अजसुहृथी पत्तो पाडलिपुत्ते पविच्चगुणो ॥ ६० ॥ वहिसुज्जाणमि तिओ पभूयवरसाहुनियरपरियरिओ । दिट्ठो कयांह
 पासायसंठिप्पं निवेणेसो ॥ ६१ ॥ ओइओ रायपहं चउविहसंघाणुगो जहा गयणे । गहतारागणमज्झे जणिपमोओ
 सरयसोसो ॥ ६२ ॥ अवलोइयपुब्बो एस मज्झ इय माणसे वियकंतो । सहसा महीए पडिओ सित्तो य जलेण सिस्सिरेण
 ॥ ६३ ॥ वीयणगपवणपरिवीइओ य मुच्छाविरामसमयमि । जाओ जाइरसरणो मुणिओ पुब्बो य वुत्तंतो ॥ ६४ ॥
 तक्खणमेव समीवे मुणिवइणो आगओ परं हरिसं । रोमंजुक्केरकरं सवंगेसुवि परिवहंतो ॥ ६५ ॥ वंदित्ता विज्जत्तो सरी
 किं जिणवराण धम्मरस । फलमत्थि ? सग मोक्खो मुणिवइणा भासिए एवं ॥ ६६ ॥ सामाइयरस किं फलमाह मुणी
 जं पणिट्ठपयपत्तं । तं सगनिव्वुइफलं रजाइफलं जमवत्तं ॥ ६७ ॥ संजायपच्चओ एवमेवमिह नत्थि संसओ भणइ ।
 किंभववं ! परियाणह मुणिवइणा सोवओगेणं ॥ ६८ ॥ आमन्ति वोत्तुमुत्तो कोसंवीवइयरो तओ सबो । जह दिन्नो
 आहारो विसुइगाए जहा मरणं ॥ ६९ ॥ उप्पुल्लवयणकमलो हरिसंसुपवाहउल्लनयणिछो । धरणिवल्लिखिमउली पुणो
 पुणो पणमइ मुणिंदं ॥ ७० ॥ सजलजलवाहमालानिगघोसमणोहरेण सदेण । पारओ जिणधम्मो कहेउ निम्महियमि-
 च्छत्तो ॥ ७१ ॥ दुग्गयनराण व निही जच्चंघाण व निसाकरालोओ । वाहिविहराण परमोसहं व भीयाण सरणंव ॥ ७२ ॥
 जलहिजलंतोबुड्डाण झत्ति निच्छिड्डपोयलाभो व । पुत्तेहिं अणन्नसमेहिं कहवि जइ वडइ जिणधम्मो ॥ ७३ ॥ ता एय-
 म्मुवल्लहे सुद्धं सद्धं मणे धरंतेण । मोक्खेक्कफलादिवखा दक्खेण णरेण कायवा ॥ ७४ ॥ इय जंपियावसाणे भालय-
 लनिवेसियंजली राया । भणइ ममइत्थि न सत्ती सा जीए दिक्खिओ होउं ॥ ७५ ॥ तुहपयपंकयभमरायमाणसीसो

भसिडं ॥ ४४ ॥ लग्नो गंधविगबसेलसेसो पविब विदलंतो । एत्तोच्चिय डच्छलियातुच्छजसो सोहमणुपत्तो ॥ ४५ ॥
कालेण कुसुमनयरे गओ तओ गाडुं समाढत्तो । नगरपहाणजणणं सहासु अइभूरिमेयासु ॥ ४६ ॥ जाओ पुरे पवाओ
जह सुरगंधविओ धुवं एसो । न सुओ जं न सुणिजइ कहिंचि एयारिसो अबो ॥ ४७ ॥ कहिओ अथाणीए एसं
पवाओ निवस्स मंतीहिं । ता कोऊहलतरलेण तेण नियपरियणो भणिओ ॥ ४८ ॥ सइविजड एसो तेणुत्तं देव ! नय-
णरहिओ सो । णो तुम्ह दहुमुच्चिओ तो ठविओ जवणिअंतरिओ ॥ ४९ ॥ आपूरियसुद्धसरो जाव पगीओ नराहिवो
ताव । हरिणोव गोरीगीएण तक्खणा हयमणो जाओ ॥ ५० ॥ अइतोसमुवगएणं तेणुत्तो सो वरं वरेहित्ति । लक्काव-
सरेण तओ पडिओ एसो सिलोगो त्ति ॥ ५१ ॥ चंदणुत्तपुत्तो ड, विंदुसारस्स नत्तुओ । असोगसिरिणो पुत्तो, अंधो
जावइ कागिणिं ॥ ५२ ॥ तो सविक्कमणेणं नरवइणा भणियमह तुमं होसि । किं मम सुओ कुणालो आसंति तओ
जवणियाओ ॥ ५३ ॥ आकड्डिऊण सवंगसंगमालिंनिओ निडच्छंगे । आरोविच्य संलत्तो किमिच्चियं मणियं तुमए ?
॥ ५४ ॥ पासड्डियमंतिजणेण भासियं देव ! सुरियवंसम्मि । रज्जं कागिणिसइएण बुच्चई मगइ तमेसो ॥ ५५ ॥ पुत्त !
तमंधो रज्जरस नोच्चिओ ता किमरिय ते पुत्तो ? । अरिय च्चिय, केवइओ ?, संपइ जाओ तओ नामं ॥ ५६ ॥ ठवियं
संपइ इय तक्खणम्मि सो पुण दमगनरजीवो । मरिऊण समुप्पन्नो बुत्तम्मि दसाहववहारे ॥ ५७ ॥ रज्जाभिसेवसारं
ठविओ रज्जम्मि मंतिपमुहाणं । डवणित्तु असोगसिसरी जाओ परलोयकजपरो ॥ ५८ ॥ पुद्दावजियपुद्दाणुभावओ पइ-
द्विणं पवडुंतो । देहेण रायलच्छीए चैव जोडणमणुप्पत्तो ॥ ५९ ॥ अप्पडिक्कविहारो विहरंतो अह कयाइ सुणिनाहो ।

यणगुणाओ सम्पत्ता । तिबा विसूइगा लछसुछभावो मओ एत्तो ॥ २९ ॥ पाडलिपुत्ते नयरे मोरियवंसम्मि विन्दुसा-
 रस्स । नरवइणो पुबनिवेइयरस्स पुत्तो असोयसिरी ॥ ३० ॥ राया तस्सवि पुत्तो बालत्ते च्चिय पवन्नजुवरज्जो । आसि
 कुणालो नामेण जीवियाओवि अब्भहिओ ॥ ३१ ॥ उज्जेणी नाम पुरी दिन्ना तस्स य कुमारभुत्तीए । सहिओ परि-
 वारजणेण वसइ सो तत्थ संतुट्ठो ॥ ३२ ॥ सयलकलकलणखमं णाउं पिडणा तमणया लेहो । लिहिओ नियहत्थेणं
 जहा अहिज्जव कुमारो सि ॥ ३३ ॥ तमणुवाणं मोत्तुं तहाविहे नरवई खणं कज्जे । जावुडिओ सबत्तीजणीए ताव
 पावाए ॥ ३४ ॥ नयणगओ नहरणेण कज्जलं वेत्तुमुवरिभागम्मि । किरियापयस्स दिन्नं अधिज्जव तो कुमारोत्ति ॥ ३५ ॥
 संजायमपडिवाइयमुस्सुयभावाड सुद्धिओ लेहो । पुत्तो कुमारसमीवे सयमेव य वाइओ तेण ॥ ३६ ॥ अवधारिओ
 तयरथो तत्तं काऊणमयसलगां जा । अंजेइ दीवि अच्छीणि ताव भणिओ परियणेणं ॥ ३७ ॥ कुमार ! न एसा आणा
 पिडणो मञ्जिजाए तए कइवि । दिवसे विभवं (लंब) लब्भइ परमत्थो जेण एयस्स ॥ ३८ ॥ कुमरो वज्जरइ तओ
 अम्हाणं मुरियवंसजायाणं । सबनिवईण मुज्झे आणा तिकखा समक्खाया ॥ ३९ ॥ ता कह वियारमेयं णेऊण कुलं
 कलंकमाणेसि । पव्वेदुविम्बववलं अच्छेरकरेहिं चरिएहिं ॥ ४० ॥ अगणियपरिवारनिवारणेण जावंजियाणि अच्छीणि ।
 ताव पडत्ती पत्ता पिडणा सोगो कओ गरुओ ॥ ४१ ॥ णायं जणणि सबत्तीचरियसिणं चित्तिं गए कज्जे । किं कीरव,
 उज्जेणी हरिउं एगो तओ पिडणा ॥ ४२ ॥ दिन्नो मणाभिरामो गामो तत्थ ड्डिओ परिहरित्ता । ववसाये सेसे गीयवि-
 ज्ञसणवज्जमाढत्तो ॥ ४३ ॥ सिक्खिममइदक्खत्ता लहुमेव परं गओ स तप्पारं । मिलियापरगंधवियलोगो महिसण्डलं

वर्गो । परिसुद्धाणसणपरो परासु दिवं समुप्पन्नो ॥ १३ ॥ अणहीयसेसमुत्तस्स सुरिणो अह सुहत्थिनामस्स । पत्तो
 उवञ्चायत्तं महागिरी विणयनयनिहिणो ॥ १४ ॥ अह अन्नया सुहत्थी मुणिवसहो स्तिवपयइसत्थाहो । कोसंवीएँ पुरीए
 विहरित्था समणसंघजुओ ॥ १५ ॥ तत्थ पहाणो लोओ नरनाहार्द पभूयभत्तीए । पइदिवसं वंदणधम्मसवणपूयणपरो
 जाओ ॥ १६ ॥ एगो य तत्थ दमगो सो सुरिसमीवमाणओ संतो । पुरलोएण सहुणयरोमंचे तोसमुबहइ ॥ १७ ॥
 अइतिक्खं दुविमक्खं देसे सबत्थ वइए तइया । पाएण जणो सयलो अइदुल्लह भोयणो जाओ ॥ १८ ॥ एगतथ धणव-
 इग्निहे भिक्खट्ठा साहुसूरिसंघाडो । दिट्ठो तेण पविट्ठो दमगेण कहवि चिरकाला ॥ १९ ॥ तम्ममगेणऽणुल्लगो ते साह
 सिंहेकेसरार्दहिं । पडिलाभियासपणयं निरिक्खमाणस्स तस्स तओ ॥ २० ॥ तग्निहनिगयमिन्ता ते तेण पणामपु-
 ब्बं भणिया । एत्तो लद्धाओ भोयणाओ देहेह मे किंचि ॥ २१ ॥ तेहिँ तओ पडिभणियं भइपइसूरिणो परं एत्थ ।
 अन्हमुच्चियं न दाढं सुरिसमीवं समं चेव ॥ २२ ॥ गंतूण जाव जायइ मग्गे अन्हेऽवि मग्निया आसि । साह्हिं कहि-
 यमत्तो तह भिक्खा लाभवुत्तंतो ॥ २३ ॥ भणइ गुरु न गिहीणं कप्पइ दाढं करेसि पब्वजं । जइ ता गिणहहि (ण)तण्हा
 भवाहि पडिबलमेयं ति ॥ २४ ॥ एसो किं आराहणमुवलहिहीजा गुरु निरुवेइ । ता निच्छियं पहाणो पवयणपुरिसो
 इमो होही ॥ २५ ॥ तत्तोऽवत्तगसामइयद्विक्खमारोविरुण पज्जत्तं । भुंजाविओ स भत्तं तं चिय जाओ समाहिपरो
 ॥ २६ ॥ अब्बो दयावरत्तं मज्झ जमेए पसन्नपरिणामा । पियवंधवस्स वड्डुं सब्बे वट्ठेति कज्जम्मि ॥ २७ ॥ एमाइ चित्त-
 चिन्ता सुहारसासिच्चमाणसव्वंगो । लग्गो नेढं तदिणसेसं बहुजायगुरुभत्ती ॥ २८ ॥ पत्तम्मि निसात्तमए अणुच्चियओ-

आर्यमहा-
 गिरि-आ-
 र्यसुहास्ति-
 नि०

दंता पुक्खरिणीओ पउमा पत्ता य अट्ठ पत्तेयं । एक्केक्क रम्मपेच्छण नरेदस्सेवेग पव्वजा ॥ २१० ॥ ८ ॥
एयम्मिमु पुद्गखेत्ते तेणं कालो कओ सुविहिण्णं । तत्तो समाहिलाभो अन्ने उ पुणोवि तल्लाभा ॥ २११ ॥ ९ ॥

इह वीराओ सुहम्मो सुहम्मनामा गणाहिवो जाओ । जंबुव साहुसाहुणीण (साहण) जंबूनामो तओ सूरी ॥ १ ॥
पभवो गुणाण पभवो तत्तो सेजंभवो भवोहहरो । सुइसीलजसो भद्दो जाओ तत्तो य जसोभद्दो ॥ २ ॥ दुद्धरपरिस्सहिं-
दियविजउव्वभूय(जय)पभूयमाहप्पो । संभूयविजयनामा एगो गुणिगउरवट्ठाणं ॥ ३ ॥ पुरफुरिह(य)भद्दवाह वीओ जाओ य
भद्दवाहु त्ति । सीसा सीसारोवियमाणं गुरुणो पडिच्छंता ॥ ४ ॥ अइविमलधूलभद्दो मुणीसरोऽहेसि धूलभद्दो तो ।
संभूयविजयपासोवल्लक्खो महादक्खो ॥ ५ ॥ सिरिभद्दवाहुगुरुणो समीवसंपत्तदिड्ढिवायसुओ । तत्तो च्चिय चोद-
सपुव्वपारगत्तेण जणियजसो ॥ ६ ॥ एगो महागिरी विव विसमपरीसहसमीरणगणाणं । सूरी महागिरी गरुयगरिमगु-
णजियनहाभोगो ॥ ७ ॥ सबजियाण सुहत्थी सुहत्थिगइगमणरंजियजणोहो । दुइओ अज्जसुहत्थी होत्था मुणिपुंगवो
तत्तो ॥ ८ ॥ दुद्धोदहिजलसारिच्छकित्तिपव्वभारपूरियदियंता । दोज्जिवि हरहारउसारतारयाकारसीलगुणा ॥ ९ ॥ गणा-
विहगामागरपुरसंठियभक्कमलसंडाणं । मायंडमंडलसमा दोणिणवि पडिवोहकरणम्मि ॥ १० ॥ अगणियमाहप्पाणं सुय-
रयणाणं जणम्मि दुलहाणं । ते दोज्जि वि रोहणसेलखाणिभूया गुणपभूया ॥ ११ ॥ पत्तम्मि चरमकाले भयवं सिरि-
धूलभद्दगणनाहो । जुगवमणुओगणुच्चं दुभागकयगच्छणुच्चं च ॥ १२ ॥ दाळणसेसिमेत्तो खम्मिचु खामियसमत्तज्जिय-

पाडलिपुत्ति महागिरि अजसुहरथी य सेट्टिवसुभूती । वइदिस उज्जेणीए जियपडिमा एलगच्छं च ॥२०२॥
पाटलिपुत्रे नगरे 'महागिरि अजसुहरथि'त्ति आर्यमहागिरिरार्यसुहस्ती च द्रावाचार्यौ कदाचिद् विहारं चक्रतुः । तत्र
श्रेष्ठी वसुभूतिरार्यसुहस्तिना सम्बोधितः ततो 'वइदिस'त्ति अवन्ती विषये उज्जयिन्यां 'जियपडिम'त्ति जीवत् स्वामि-
कप्रतिमाया वड्डमानजिनसम्बन्धिन्या वन्दनार्थं गतौ । तत एलकाक्षं च दशार्णभद्रापरनामकं गतौ ॥ २०२ ॥
अथैतत्संग्रहागार्थं स्वयमेव शास्त्रकारः गाथानवकेन व्याख्यातयन्नाहः—

दो धूलभइसीसा जहोइया आइसो य इयरत्ति । ठविउं गच्छेत्तीओ कप्पोत्ति तमासिओ किरियं २०३॥१
एसणसुद्धातिजुओ वसुभूतिगिहम्मि कारणगण्ण । दिट्ठो गोयरवत्ती इयरेणऽब्भुट्ठिओ बिहिणा॥२०४॥२
सेट्टिरस विम्हओ खलु तग्गुणकहणाए तह य बहुमाणो॥ठितिसवणुडिइयधम्मं पायमणाभोगसङ्गाए॥३
उवओगपरिज्जाणं कहणाऽवक्रमण वइदिसं तत्तो । संभासिऊण गमणं कालट्ठा एलगच्छं ति ॥ २०६ ॥ ४॥
मिच्छत्त सड्ढिहासो पच्चक्खाणम्मि तह सयग्गहणंवारण पवयणदेवय सडिझलगोगाहिमा भोगे२०७॥५
तलयायअच्छिपाडण सड्ढीउरसग्ग देव उइहो । एलच्छि वोहि नगरं तओ यत्तं एलगच्छंति ॥ २०८ ॥ ६॥
तरथ य दसन्नकूडो गयग्गपयग्गो दसन्नरायम्मि । वीरे इड्ढी बोहण एरावयपयसुजोणेणं ॥ २०९ ॥ ७ ॥

यदि नासैवं साधुलक्षणमुक्तं, तथापि प्रस्तुते किमायातमित्याहः—

एयं च अस्थि लवणमिमस्सनिस्सेसमेव धन्रस्स । तहगुरुआणासंपाडणं उ गमगं इहं लिंगां॥२००॥
एतच्चैतदपि मार्गानुसारित्वादि, किं पुनर्गुरुविषयोऽभ्रमः, अस्ति विद्यते लक्षणमस्य मापतुषादेर्निःशेषमेव धन्यस्य
धर्मधनार्हस्य । किमत्र लिङ्गमित्याह—तथा यथा गुरुसन्निधाने तथैव तद्व्यवधानेऽपि गुर्वाज्ञासम्पादनं प्रतिलेखनाप्र-
मार्जनादि साधुसामाचारोपालनरूपं पुनर्गमकं ज्ञापकम् । इह मार्गानुसारित्वादौ लिङ्गं चिह्नमिति ॥ २०० ॥

ननु चारित्रिणो मोक्षं प्रत्यतिदृढानुरगतत्वेनात्यन्तादौत्सुक्यादशक्यारम्भोऽपि न दुष्टः स्याद् इत्याशंक्याहः—

सत्तीए जतितत्वं उचियपवित्तीए अन्नहा दोसो । महगिरिअज्जसुहृत्थी दिट्ठतो कालमासज्ज ॥ २०१ ॥

शक्तौ—सामर्थ्यं चिकीर्षितप्रयोजनानुकूले सति यतितत्वं—प्रयत्नः कार्यः, किमविशेषणेत्याह—‘उचितप्रवृत्त्या’ तत्त-
द्रव्यक्षेत्रकालभावैरवाध्यमानचेष्टारूपया । विपक्षे दोषमाह—अन्यथाऽक्तप्रकारद्वयविरहे यत्ने क्रियमाणेऽपि दोषो-
वनध्यचेष्टालक्षणः सम्पद्यते, सफलारम्भसारत्वाद् महागुरुषणागमिति । अत्र ‘महगिरि-अज्जसुहृत्थी’ इति आर्यमहानि-
रिरार्यसुहृत्सी च दृष्टान्तः—उदाहरणं ‘कालं’ व्यवच्छिन्नपरिपूर्णजिनकरपाराधनायोग्यजीवं दुष्प्रमालक्षणमाश्रित्य, शक्तौ
सत्यामुचितप्रवृत्त्या यत्ने कर्तव्यतयोपदिश्यमाने इति ॥ २०१ ॥

एतयोरेव वक्तव्यतां संगृह्णन्नाहः—

त्वसमो रोगो न मिथ्यात्वसंभं तमः ॥ १ ॥ द्विषद्विषतमो रोगैर्दुःखमेकत्र दीयते । मिथ्यात्वेन दुरन्तेन जन्तोर्जन्मनि जन्मनि ॥ २ ॥” अनाभोगसंशयतो जाताप्येषा तत्त्वाभिनिवेशाभावात् सुखसाध्यत्वेन नात्यन्तमनर्थं सम्पादिकेति १९८ अन्यदपि चारित्रिलक्षणमत्र योजयितुमिच्छुराहः—

मगणुसारी सञ्ज्ञो पञ्चवणिज्जो कियावरो चेव । गुणरागी सक्कारंभसंगओ जो तमाहु मुणिं ॥१९९॥

मार्गी तत्त्वपथमनुसरत्यनुयातीत्येवंशीलो मार्गानुसारी, निसर्गतस्तत्रानुकूलप्रवृत्तिश्चारित्रमोहनीयकर्मक्षयोपशमात् । एतच्च तत्त्वावाप्तिं प्रत्यवन्धं कारणम्, कान्तारगतविवक्षितपुरमासि सद्योग्यतायुक्तान्धस्येव । तथा, श्राद्धस्तत्त्वं प्रति श्रद्धावांस्तत्त्वानीकहेहहासातिशयादवासव्यमहानिधानतद्ग्रहणविधानोपदेशश्रद्धाछुनरवत् विहितानुष्ठानकारिचिर्वा । तथा, अत एव कारणद्वयात् प्रज्ञापनीयः कश्चिदनाभोगादन्यथाप्रवृत्तावपि तथाविधगीतार्थेन सम्बोधयितुं शक्यः, तथाविधकर्मक्षयोपशमादविद्यमानासदभिनिवेशः प्राप्तव्यमहानिधितद्ग्रहणान्यथाप्रवृत्तसुकरसम्बोधनरवत् । तथात एव कारणात् क्रियापरश्चारित्रमोहनीयकर्मक्षयोपशमाद् मुक्तिसाधनानुष्ठानकरणपरायणः, तथाविध निधिग्राहकवत् । च-
शब्दः समुच्चये । एवशब्दोऽवधारणे । एवं चानयोः प्रयोगः—क्रियापर एव च नाक्रियापरोऽपि, सत्क्रियारूपत्वाच्चरि-
त्रस्य । तथा, गुणरागी विशुद्धाध्यवसायतया स्वगतेषु वा परगतेषु वा गुणेषु ज्ञानादिषु रागः प्रमोदो यस्यास्त्यसौ गुण-
रागी निर्मत्सर इत्यर्थः । तथा, शक्यारंभसंगतः कर्तुं शक्नीयानुष्ठानयुक्तो, न शक्ये प्रमाद्यति न चाशक्यमारभत इति भावः । यः कश्चिदेवंविधगुणोपेतस्तमाहुर्ब्रुवते समग्रज्ञा मुनिं साधुमिति ॥ १९९ ॥

अन्यत्रापि गुरुव्यतिरिक्तेऽपि जीवादौ विषये गुरौ तावदविभ्रम एवेत्यपिशब्दार्थः, अनाभोगश्चैवानुपयोग एव नवरं केवलं निविडश्रुतावरणप्रतिधाताद् एतस्य माषतुषादेरत्यन्ततत्त्वजिज्ञासावतोऽपि नीलपीतादिरूपोपारूढदृढदिदृक्षापरिणामस्य यथा कस्यचिद् अन्यस्य दृश्येष्वर्येषु, व्यवच्छेद्यमाह—न नैव विपर्ययो विपर्यासः । इति पदपरिसमाप्तौ । नियमाद् निश्चयेनात्र हेतुमिश्यात्वादीनां मिथ्यात्वमोहनीयस्यादिशब्दाद् अनन्तानुबन्धिनां च बोधविपर्यासकारिणां, तथा क्रियाव्यत्ययहेतूनाम् अप्रत्याख्यानावरणानां प्रत्याख्यानारणानां च कषायाणामभावादनुदयात् । एतदुदयो हि हृत्पूरकोपयोगवत्, मद्यादिकुद्रव्योपयोगवद् वा नियमाद् आत्मानं भ्रममानयति । तद्वतश्च न ताविकी काचित् कार्यनिष्पत्तिरिति ॥ १९७ ॥

अत एवाह—

एसो य एत्थ गरुओ णाणज्झवसाय संसया एवं । जम्हा असप्पवित्ती एत्तो सवत्थणत्थफला ॥१९८॥
 एष एव विपर्यय एव अत्रैषु बोधदोषेषु मध्ये गुरुको महान् दोषः । व्यवच्छेद्यमाह—न नैवानध्यवसायसंशयौ एवं गुरुकौ दोषौ । तत्रानध्यवसायः सुसमत्तपुरुषवत् कचिदप्यर्थं बोधस्याप्रवृत्तिः, संशयश्चानेकस्मिन् विषयेऽनिश्चायकतया प्रवृत्तिः, यथोक्तम्—“जमणेगत्थलंवणमपरिदोसपरिकुंठियं चित्तं । सयइव सवप्पयओ तं संसयरुवमणणं ॥ १ ॥” इति । यस्माद् असत्यवृत्तिः परिशुद्धन्यायमार्गानवतारिणी चेष्टा, इतो विपर्यासात् सर्वत्र सर्वेष्वैहलौकिकपारलौकिकेष्वर्थेष्वनर्थफला व्यसनश्चतप्रसविनी प्रादुरस्ति । यदाऽवाचि—“न मिथ्यात्वसमः शत्रुर्न मिथ्यात्वसमं विषम् । न मिथ्या-

तदेवाहः—

जह चेव चंदउत्तस्स विवभसो सबहा ण चाणके । सबत्थ तहेत्तस्सवि एत्तो अहिगो सुहगुरुम्मि ॥ १९६ ॥

यथा चैव यथैवेत्यर्थः, चन्द्रगुप्तस्य मौर्यवंशप्रसवप्रथमहेतो राजविशेषस्य प्राक्कथितस्य विवभसो विपर्यासः संशयो वा सर्वथा सर्वैः प्रकारैर्न नैव चाणक्ये प्रागुक्तलक्षणे मंत्रिणि सर्वत्र सर्वेषु प्रयोजनेषु समादिश्यमानेषु, तथैतस्यापि माष-
तुषादेर्यतेरितश्चन्द्रगुप्तादधिकः समभर्गलो विश्वासः शुभगुरौ विजृम्भते । यथा हि चन्द्रगुप्तस्य पाटलिपुरोपरोधकाले
नन्दवलनिर्द्धादितेन चाणक्येन नीयमानस्य पश्चादनुलम्बे नन्दसैन्ये अनन्योपायां चन्द्रगुप्तरक्षां परिभावयता महति
सरसि निविष्टपद्मिनीपण्डमण्डिते निक्षिप्तस्य नन्दाश्ववारणैकेन क चन्द्रगुप्तस्तिष्ठतीति पृष्टेनाङ्गुल्यग्रेण दृश्यमानस्यापि
नाविश्वासो जातः, किंत्वार्य एव शुक्रमयुक्तं वा जानातीति प्रतिपत्तिः, तथाऽस्य माषतुषादेः सर्वथा व्यावृत्तविपर्यासस्य
संसारविषविकारनिराकरणकारिणी गुरोरस्य सेवेति मन्यमानस्य चन्द्रगुप्तस्य विश्वासादिह राज्यमात्रफलादनन्तगुणः
शुभगुरौ प्रत्ययः प्रवर्तत इति ॥ १९६ ॥

ननु गुरुमात्रगोचरविज्रमाभावेऽपि विशेषतत्त्वविषयविज्रमसद्भावात् कथमस्य कृत्यं भ्रान्तिगढम् सत् शुद्धचरित्रतया
व्यवहृतमित्याशङ्क्याहः—

अन्नत्थवि विज्ञेओऽनाभोगो चेव नवरमेयस्स । न विवज्जउत्ति नियमा मिच्छत्ताईणभावातो ॥ १९७ ॥

गुर्वाज्ञानु-
छेधने चंद-
गु० ६०

रौद्रो विपविकारादिवह्णारुणः, खलुरवधारणे, संसारो नरनारकादिभ्रमणरूपः सर्वशरीरसाधारणः पारमार्थिकव्या-
धिस्वभावतामापन्नो यतः, ततः शुद्धो धर्म एव पञ्चनमस्कारस्मरणादिरूप औपधं निवृत्तिहेतुरस्य संसारस्य । यथोक्तम्
—“पंचनमोकारो खलु विहिदाणं सत्तिओ अहिंसा य । इंदियकसायविजओ एसो धम्मो सुहपओगो ॥ १ ॥” एवम-
वगते यदेष पुनर्निर्णीतवान्, तदाह—शुक्लसंवासे गुरोरुक्तलक्षणस्य कुलं परिवारस्तत्रसम्यक् तद्वतमर्यादया वासे
सति स शुद्धो धर्मो निश्चयतः परमार्थवृत्त्या सम्पद्यते । अनिश्चयरूपस्तु कृत्रिमसुवर्णसदृशः परीक्षामक्षममाणोऽन्यथापि
स्यात् । न च तेन किञ्चित्, संसारफलत्वेनासारत्वादिति ज्ञातमेतेन मापनुषादिना साधुजडेनापि सता ॥ १९४ ॥

कुत एतदेवमिति चेदुच्यतेः—

जं कुणाति एवमेवं तरसाणं सवहा अलंघंतो । एगाणिमोयणन्मिंमिं तदखंडण मो इहं णायं ॥१९५॥

यद्यस्मात् कुरुते एवं निश्चयतः, एवं शुक्लसंवासं मापनुषादिः । कीदृश इत्याह—तस्य गुरोरज्ञामिच्छामिश्चाका-
रादिपरिपालनरूपं सर्वथा मनसा वाचा कार्येन च अलंघयन्नतत्क्रामन् । नन्वेकाकिनस्तस्य किमित्याह—एकाकिमो-
चनेऽपि कुतोऽध्यश्निवादिपर्यायादेकाकिनोऽपरसाधुसाहाय्यरहितस्य क्वचिद् आमनगरादौ शुरुणा स्थापने सत्यपि तद-
खण्डना गुर्वाज्ञानुल्लंघना वर्तते ‘मो इति प्राग्वत् । अयमज्ञाभिप्रायः—बहुसाधुमध्ये लज्जाभयादिभिरपि भवत्येव गुर्वा-
ज्ञानुल्लंघनम् । यदा त्वसौ एकाकितया शुक्तोऽपि शुक्लवासप्रवृत्तां सामाचारीं सर्वमनुवर्तते, तदा ज्ञायते निश्चयतो
शुक्लसंवासवानसौ, तत्साध्यस्य क्रियाकलापस्य सर्वथाऽखण्डनात्, इह गुर्वाज्ञानुल्लंघने ज्ञातं दृष्टान्तो ज्ञेयम् ॥१९५॥

कर्म सूरिणा । ज्ञानावरणमत्युग्रमज्ञानादिनिमित्ततः ॥ ८ ॥ नालोचितं च तत्तेन ततो मृत्वा दिवं गतः । ततोऽप्यसौ
च्युतः क्वापि सत्कुले जन्म लब्धवान् ॥ ९ ॥ कालेन साधुसम्पर्काद् बुद्धोऽसौ जिनशासने । सद्गुरुणां समीपेऽथ प्रव-
त्राज विरागतः ॥ १० ॥ ततोऽसौ सूरिपादान्तेऽधीते सामाधिकश्रुतम् । उदीर्णं च तत्कृ तस्य कर्म जन्मान्तरार्जितम्
॥ ११ ॥ तस्योदयाद् न शक्नोति ग्रहीतुं पदमप्यसौ । प्रपठन्नप्यविश्रामं बहुमानयतोऽपि सन् ॥ १२ ॥ ततः सूरिरशक्तं
तं पाठं ज्ञात्वा तपोधनम् । सामाधिकश्रुतस्यार्थं तं संक्षेपादपीकृत् ॥ १३ ॥ यथा मा रूष्य मा तुष्येत्येवमेव स भ-
क्तितः । घोषयामास तन्नापि विस्मृतिलस्य जायते ॥ १४ ॥ ततो महाप्रयत्नेन संस्मृत्य किल किञ्चन । तत्रासौ घोषया-
मास तुष्टो मासतुषेत्यलम् ॥ १५ ॥ ततस्तद्घोषणास्त्रित्यं मापतुषेत्यभिरुचया । ख्यातिं नीतो महात्मासौ बालिशैः क्रीड-
नापरैः ॥ १६ ॥ अतोऽपि विस्मरत्येव यदा मोहात्तदा तत्कम् । शून्यचित्तमवाचं च हसन्तो बालका जगुः ॥ १७ ॥
अहो मापतुषः साधुरेष मौनेन तिष्ठति । एवमुक्तः स तैर्मते साधु भो स्मारितं मम ॥ १८ ॥ ततोऽधीते तदेवासौ मन्य-
मानोऽत्यनुग्रहम् । साधवस्तु तथा श्रुत्वा वारयन्तितप्त सादराः ॥ १९ ॥ शिक्षयन्ति स्म तं साधो मारुष्येत्यादि घोषय ।
अतः प्रमोदमापन्नो घोषयामास तत्तथा ॥ २० ॥ एवं सामायिकाद्यर्थेऽप्यशक्तो गुरुभक्तितः । ज्ञानकार्यमसौ लेभे का-
लतः केवलश्रियम् ॥ २१ ॥ १९३ ॥

अथाधुमेव शुभौषसंज्ञानयोगमेषां भावयन्नाहः—

रुद्धो खलु संसारो सुद्धो धम्मो तु ओसहमिमस्स । गुरुकुलसंवासे सो निच्छयधो पायमेतेषां ॥ १९४ ॥

कस्यचिज्ज-
डत्वेपि शु-
भपरिणाम-
हेतौ माष०
ह०

रित्वतस्तीव्रसिध्धात्वमोहनीयक्षयोपशमभावात्, इह च मार्गश्चेतसोऽवक्रमनं भुजङ्गमननलिकायामनुत्थो विशिष्टगु-
णस्थानावाप्तिप्रमुणः स्वरसवाही जीवपरिणतिविशेषस्तमनुसरति तच्छीलश्च यः स तथा तद्भावस्तत्त्वं तस्मात्, शुभ-
श्चैव परिशुद्ध एव व्यावृत्तविपर्यसदुःख एव परिणामो विशेषः । ननु मार्गानुसारित्वेऽपि वठरतया कथं तत्परिणामशु-
द्धिरित्याशंक्याह—शुभौषसंज्ञानयोगात् शुभमविपर्यस्तमोधेन सामान्येन सुबहुविशेषावधारणाक्षमं यत्संज्ञानं वस्तुतत्त्वं
संवेदनरूपं तस्य योगात् । ते हि बहिर्वहुश्रुतमपठन्तोऽपि अतितीक्ष्णसूक्ष्मप्रज्ञतया बहुपाठकस्थूलप्रज्ञपुरुषानुपलब्धं
तत्त्वमवबुध्यन्त इति । तदुक्तं—“स्पृशन्ति शरवत्तीक्ष्णाः स्वरपमन्तर्विशन्ति च । बहुस्पृशापि स्थूलेन स्वीयते बहिर-
श्मवत् ॥ १ ॥”

कथानकसम्प्रदायश्चैवम् ॥—

बभूव कश्चिदाचार्यो गुणरत्नमहानिधिः । श्रुतमत्यर्थिशिष्यालि सेव्यमानक्रमान्बुजः ॥ १ ॥ सूत्रार्थपाथसां दाने महा-
म्नोद् द्वाश्रमः । संघादिकार्यभाराणां निस्तारे धुर्यसन्निभः ॥ २ ॥ तस्यैवान्योऽभवद् भ्राता विशिष्टश्रुतवर्जितः ।
स्वेच्छया स्थाननिद्रादेः कर्त्ता स्वार्थपरायणः ॥ ३ ॥ तत्र सूरिः क्वचित्कार्ये श्रान्तः सन् मुग्धबुद्धिभिः । अज्ञातावसरैः
शिष्यैर्व्याख्यानं कारितः किल ॥ ४ ॥ ततोऽसौ श्रान्तदेहत्वाद् व्याख्यायामक्षमतवतः । चित्तखेदं जगामात्र चिन्तया-
मास चेदृशम् ॥ ५ ॥ धन्योऽयं पुण्यवानेष मद्भ्राता निर्गुणो यतः । सुखमास्ते सुखं शेते पारतन्त्र्यविवर्जितः ॥ ६ ॥
वयं पुनरधन्या ये स्वगुणैरेव वद्व्यताम् । परेषां प्रापिताः स्यातुं सुखेन न लभामहे ॥ ७ ॥ एवं चिन्तयता तेन निबद्धं

श्रीवपदे-
क्षपदे

१। १५२ ॥

सस्मकिरियाए जे पुण ते अपुणब्भावजोगओ चेव । णेयणिदइतच्चुदुल्ल मो सुवयणणिओगा॥१९३॥

सम्यक् क्रियया सर्वार्थेवभ्रान्तबोधगर्भया तथाविधव्रतादिसेवनरूपया ये पुनरपनीताः क्लेशाः, तेऽपुनर्भावयोगत-
श्चैव, पुनर्भावयोगः—अपनीतानामपि तथाविधसामग्रीवशात् पुनरुन्मीलनं, तद्वतिषेधादपुनर्भावयोगस्तस्मादेव
ज्ञेयाः, अग्निदग्धतच्छूर्णतुल्या वैभ्रानरपुष्टप्लवककायचूर्णकाराः । ‘मो’ इति पादपूरणार्थः । कुत इत्याह—सुवचन-
नियोगात् कषच्छेदतापताडनशुद्धाश्रयचनव्यापारणात् । यथा हि मण्डूकचूर्णो दाहमन्तरेण निर्जीवतामापन्नोऽपि तथा-
विधप्रावृडादि समयसमुपलब्धावनेकप्रमाणदुर्दुरूपतया सद्य एवोद्भवति, तथा कायक्रियामात्रेण क्लेशाः प्रलयमानीता
अपि भवान्तरप्राप्तौ तथाविधराज्यादिलाभकालेऽसह्यरूपतामादाय नरकादिफलाः सम्पद्यन्ते । स एव यथा चूर्णो
दग्धः सन्निर्वीजतामागतस्तथाविधसामग्रीसंभवेऽपि नोन्मीलितुमुत्सहते, तथा सर्वज्ञाज्ञासम्पर्ककशाक्रियायोगतः क्लेशाः
क्षयमुपनीताश्चक्रवर्त्यादिपदप्राप्तावपि नात्मानं लब्धुमलमिति ॥ १९२ ॥

नन्वविज्ञातसुवचनविनियोगानामपि केषांचिच्छास्त्रे चारित्ररूपः शुभपरिणामः श्रूयते, स कथं तेषां जातः ? इत्या-
शंक्याहः—

मासतुसादीयाण उ मग्गणुसारित्तओ सुहो चेव । परिणामो विन्नेओ सुहोहसपणाणजोगओ॥१९३॥
माषतुपादिकानां त्वागमप्रसिद्धानां जडसाधूनां पुनर्जीवाजीवादितत्त्वगोचरव्यक्तश्रुतोपयोगाभावेऽपि सारगर्भसु-

कर्मक्षयार्थं
द्रव्यभाव-
त्वयोर्मण्डू-
कचूर्णाद०

॥ १५२ ॥

‘आणावज्झसमाओ’ इति आज्ञाबाह्यात् शमाद् रागद्वेषमन्दतालक्षणात् तथाविधदेवभैश्वर्यमनुष्यजनमराज्यादिसुखस्य किञ्चित्कालं लाभेऽपि पापानुबन्धिपुण्यवशाद् भगवतोऽपि सद्धर्मबीजवपनविधावेकान्तेन खीलीभूतात्मनां कुणिकब्रह्मदत्तादीनामिवोपात्तदुरन्तपापप्राग्भाराणां एतादृशकः सुसंमोहः स्वस्थतोत्तरकालभाविदुःखपरिणामतुल्य एव विज्ञेयो मुणितव्यः । तौ हि रागद्वेषावद्यावृत्तप्रबलविपर्यसौ सन्तौ पापानुबन्धिनः सातवेद्यादेः कर्मणो मिथ्यात्वमोहनीयस्य च बन्धहेतु भवतः । ततो भवान्तरे प्राप्नौ तत्पुण्यपाकेन समुदीर्णमिश्र्यात्वमोहा अतएव हिताहितकृत्येषु मूढतामुपगता मलिनकर्मकारिणः प्रागुपात्तपुण्याभासकर्ममोपरमे निष्पारनारकादिदुःखजलधिमध्यमजिनो जीवा जायन्त इति ॥१९०॥

एतदेव तीर्थान्तरीयमतेन संवादयन्नाहः—

एतो च्चिय अवणीया किरियामेत्तेण जे किलेसा उ । मंडुकचुन्नकल्पा अन्नोहिवि वन्निया पावरं ॥ १९१ ॥

इत एवाज्ञाबाह्यशमस्य दुःखपरिणामफलत्वाद् हेतोः । किमित्याह—अपनीता इवापनीताः समुद्भूतावस्थां त्याजिताः, क्रियामात्रेण क्रिययैव बालतपश्चरणाऽकामशीतोष्णाद्याधिसहनरूपया सम्यग् विवेकविकलत्वेन केवलया वक्ष्यमाणानुशब्दस्य पुनरर्थस्येहाभिसम्बन्धाद् ये तु ये पुनः कुशाः कामक्रोधलोभाभिमानादयो दोषाः, ते मण्डुकस्य भेकस्य मृतकस्य सतस्तथाविधप्रयोगाद्याश्चूर्णः अतिसूक्ष्मखण्डसमूहलक्षणो मण्डुकचूर्णस्तस्मात् किञ्चिदुना मण्डुकचूर्णकल्पा वर्तन्ते । इत्यन्यैरपि तीर्थान्तरीयैः सागतादिभिर्वर्णिताः स्वशास्त्रेषु निरूपिता नवरं केवलम् । तदुक्तं—“क्रियामात्रतः कर्ममक्षयो मण्डुकचूर्णवत्, भावनातरु तद्भस्मवत्” इत्यादि ॥ १९१ ॥

जनकादिस्वजनलोकात्मनः । कामरागः प्रियप्रमदादिविषयसाधनवस्तुगोचरः । दृष्टिरागः पुनर्योऽयं दर्शनिनां निज-
निजदर्शनेषु शुक्तिपथावतारासहेष्यपि कम्बललाक्षारागवत् प्रायेणोत्तारयितुमशक्यः पूर्वरागद्वयापेक्षयातिहृदस्वभावः
प्रतिबन्धो विजृम्भते स इति । द्वेषो मत्सरः । अयमपि तत्तत्कार्यमपेक्ष्य सचित्ताचित्तद्रव्यगोचरतया द्विभेदः । ततो
मन्दो निर्बीजीभूतौ निर्बीजीभावाभिमुखौ वा रागद्वेषौ यस्मिन् स तथा परिणामो निरूपितरूपः शुद्धकः परिशुद्धस्व-
भावः 'तद'ति तको भवति जायते । यत एवं, ततो मोहे च विपर्यसे मिथ्यात्वमोहनीयोदयजन्ये पुनः प्रबले गुणव-
त्पुरुषप्रज्ञापनाया अप्यसाध्यत्वेन बलीयसि विजृम्भमाणे सति न नैव मन्दता निहतशक्तिरूपता । हृदीति सन्निहितस-
न्धजनस्य पश्यतः स्वयमेव प्रयोजनं पश्यतु भवानेव यदि मन्दता स्याद् एतयोः रागद्वेषयोः । न हि कारणमन्दताम-
न्तरेण कार्यमरपीभवितुमर्हति, महाहिमपातसमये इव रोमोज्जुषणादयः शरीरिणां शरीरविकारा इति ॥ १८९ ॥

ननु मिथ्याहशामपि केषाञ्चित् स्वपक्षनिबद्धोद्गरानुबन्धानामपि भूयानुपशमः प्रबलमोहत्वेऽपि दृश्यते, स कथं
जातः ? इत्याहः—

संमोहसत्थयाप् जहाहिओ हंत दुक्खपरिणामो । आणावज्झसमाओ एयारिसओ वि विन्नेओ ॥ १९० ॥

संमोहः सन्निपातो युगपद्वातपित्तश्लेष्मसंक्षोभजन्यो व्याधिविशेषः, तस्य स्वस्थता देहादनुत्तारेऽपि कुतोऽपि वेला-
बलादनुद्देकावस्था संमोहस्वस्थता तस्यां सत्यामपि, यथा अधिकः प्रभूतः भूयः संक्षोभात् प्रागवस्थामपेक्ष्य जायते, हन्तेति
प्रत्यवधारणे, ततोऽस्माभिरवधार्य निगद्यमानमेतत् प्रत्यवधारयन्तु भवन्तः । दुःखपरिणामो मूर्च्छाप्रलापाङ्गभङ्गादिः

गलमच्छभवविमोयगविसन्नभोईण जारिसो एसो । मोहा सुहो वि असुहो तत्फलओ एवमेसो वि॥१८८॥

गलो नाम प्रान्तन्यस्तामिषो लोहमयः कण्टको मत्स्यग्रहणार्थं जलमध्ये सञ्चारितः, तद्व्यसनप्रवृत्तो मत्स्यस्तु प्रतीत एव । ततो गलेनोपलक्षितो मत्स्यो गलमत्स्यः । भवाद् दुःखबहुलकुयोनिलक्षणाद् दुःखितजीवान् काकशृगालपिपीलिकामक्षिकादींस्तथाविधकुत्सितवचनसंस्कारात् प्राणव्यपरोपणेन मोचयत्युत्तारयतीति भवविमोचकः पाण्डिद्विवोधः । विषेण मिश्रमज्ञं विषाजं तद् भुंक्ते तच्छीलश्च यः स तथाविधः । ततो गलमत्स्यश्च भवविमोचकश्च विषाजमोजी चेति द्वंद्वस्तेषां यादृश एष परिणामः प्रत्यपायफल एव । कुतः, मोहादज्ञानात् पर्यन्तदारुणतया शुभोऽपि स्वकल्पनया स्वरचिमन्तरेण तेषां तथा प्रवृत्तेरयोगात् सुन्दरोऽपि सन् अशुभः संक्लिष्ट एव । कुत इत्याह—तत्फलतः भावप्रधानतवाद् निर्देशस्य तत्फलत्वाद् अशुभपरिणामफलत्वात् । अथ प्रकृते योजयन्नाह—एवं गलमत्स्यादिपरिणामवत् एषोऽपि जिनाज्ञोच्छ्वनेन धर्मचारिपरिणामस्तत्फलत्वादशुभ एव । आज्ञापरिणामशून्यतया उभयत्रापि समानत्वेन तुल्यमेव किल फलमिति ॥ १८८ ॥

आह—कस्माच्छुभोऽपि परिणामो मोहादशुभतां प्रतिपद्यत इत्याशंक्याह—

जो मंदरागदोसो परिणामो सुद्धओ तओ होति । मोहनिम य पबलम्मी ण मंदया हंदि एएसि॥१८९॥

यः कश्चिद् रागश्च द्वेषश्च रागद्वेषौ । तत्र रागोऽभिष्वङ्गः स च स्नेहकामदहिरागभेदात् त्रिप्रकारः । तत्र स्नेहरागो

निर्दिष्टं प्रथमसाधोरिव । तद्वाधया त्वाज्ञाया अवाधया पुनर्गृह्यमाणं स्फुटं निर्वर्जमेव तदपि च आधाकर्मादि दोष-
दुष्टं भक्तादि शुद्धं द्वितीयसाधोरिव । इत्येषा आज्ञा जैनी वर्तते । लौकिका अपि पठन्ति “भावशुद्धिर्मनुष्यस्य विशेष्या
कार्यसाधनी । अन्यथाऽऽलिङ्ग्यते कान्ता दुहिता पुनरन्यथा ॥ १ ॥” १८६ ॥

आह—“यस्य बुद्धिर्न लिप्येत हत्वा सर्वमिदं जगत् । आकाशमिव पङ्केन नासौ पापेन लिप्यते ॥ १ ॥” इत्यादिव-
चनप्रामाण्याद् भावशुद्धिरेव गवेषणीया, किमाज्ञायोगेनेत्याशङ्क्याह—

तद्भिरवेकस्यो नियमा परिणामोवि हु असुद्धो चेव । तित्थगरेऽबहुमाणासगहरूपो मुणेयवो ॥ १८७ ॥

तत्त्रिरपेक्ष आज्ञावाह्यः स्वेच्छामात्रप्रवृत्तो नियमाद् निश्चयेन ‘परिणामोवि हु’ति प्रस्तावात् शुभोऽपि परिणामोऽन्तः-
करणपरिणतिरूपोऽशुद्ध एव मलिन एव । कुतः, यतः स तीर्थङ्करे भगवति सर्वजगजीववत्सले विषयभूतेऽबहुमानाद्
बहुः प्रभूतः स्वात्मपेक्षया मानो मननं बहुमानस्तत्प्रतिषेधाद्बहुमानस्तस्माद्धेतुभूतात् सकाशाद् असद्ब्रह्मरूपोऽमुन्द-
राग्रहूपो मुणितत्त्वो ज्ञेयः । यद्ब्रह्मति,—“मुहुंछाद्भु जत्तो गुरुकुलवागाद्गणह विदेशो । पिच्छत्वं सवरसरक्खव-
हणपायच्छिवणतुल्लो ॥ १ ॥ इत्यादि । नहि यो यद्ब्रह्मन्निरपेक्षः प्रवर्तते स तत्र बहुमानवान् भवति, यथा कपिलादिः
सुगतशिवादौ देवताविशेषे, जिनवचननिरपेक्षश्च गुरुकुलवासादिपरित्यागेन शुद्धपिण्डैषणादिकारी साधुः, तस्माद् न
भगवति बहुमानवानिति ॥ १८७ ॥

अथास्य शुभलेह्यत्वमपि दृष्टान्तोपन्यासेन तिरस्कुर्वन्नाहः—

दरेण दीयमानं सज्जातशङ्को नूनं न ग्रहीष्यति एतदिति तद्ग्रहणस्यानन्योपायतां पश्यन्त्या शिक्षितानि हिम्भरूपाणि यथा—क्षपकभिक्षोर्भिक्षार्थमागतस्य समक्षमिदं क्षीरान्नं मया परिवेष्यमाणमरुचिसारैर्वचनैरनादेयतामानीय प्रतिषेधनीयम् । तथा विहितं च तैः । क्षपकेणापि दत्तद्रव्यादितोत्रोपयोगेन सर्वोपधा शुद्धिरिति कृत्वा सर्वविद्वच्चनाराधनाप्रधानेन प्रतिगृहीतम् । तद् भोक्तुमारब्धस्य च “वायालीसेसणसंकडन्निम गहणन्निम जीव । न हु छलिओ । इण्हिं जह न छलिज्जसि भुंजंतो रगदोसेहिं ॥ १ ॥” इत्यादिशुभभावनाभावतः क्षपकश्रेणिप्रप्तौ केवलज्ञानमजनीति । एवं प्रथमस्य सर्वज्ञाज्ञोपयोगाभावेन शुद्धमपि पिण्डमुपादानस्य क्लिष्टकर्मबन्धः । द्वितीयस्य तु विहितनिपुणोपयोगस्य तद्शुद्धोपादानेऽपि केवलज्ञानफलो निर्जालाभः संवृत्त इति । अत एवोक्तं समये “आहाकम्मपरिणओ फासुयभोईवि बंधओ भणिओ । सुद्धं गवेसमाणो आहाकम्मोऽवि सो सुद्धो ॥ १ ॥” तत्तस्मादेतस्मिन्नागमे प्रयत्नः शुश्रूषाश्रयणग्रहणादिः सर्वस्य मुमुक्षोर्विज्ञेयो मोक्षहेतुरिति, एतत्प्रयत्नमन्तरेण मोक्षाभावात् । तथा च पठन्ति “मलिनस्य यथाऽत्यन्तं जलं वस्त्रस्य शोधनम् । अन्तःकरणरत्नस्य तथा शास्त्रं विदुर्बुधाः ॥ १ ॥ शास्त्रे भक्तिर्जगद्वन्द्वैर्मुक्तिकृती परोक्षिता । अत्रैवेयमतो न्याय्या तस्मादस्यासन्नभावतः ॥ २ ॥” ॥ १८५ ॥

एतदेव स्फुटवृत्त्या भावयन्नाहः—

आणावाहाए जओ सुद्धंपि य कम्ममादि निदिट्ठं । तद्वाहाए उ फुडं तंपि य सुद्धंति एसाणा ॥ १८६ ॥
आज्ञाबाधया जिनवचनोल्लङ्घनरूपया शुद्धमपि च सतिपण्डादिवस्तु ‘कम्ममादि’ आधाकर्मादिसर्वपणा दोषभाग्र

जं आणाए चरणं आहाकम्ममादिणायतो सिद्धं । ता एयम्मि पयत्तो विन्नेओ मोक्खहेउत्ति ॥ १८५ ॥

यद्यस्मादाज्ञायाः सकाशाच्चरणं चारिजं देशतः सर्वतो वा जीवानां समपद्यते, न पुनरन्यथा । अन्यत्राप्युक्तम्—
“वचनाराधनया खलु धर्मस्तद्वाधया त्वधर्म इति । इदमत्र धर्मगुह्यं सर्वस्वं चैतदेवाय ॥ १ ॥ अस्मिन् हृदयस्थे
सति हृदयस्थस्तत्त्वतो मुनीन्द्र इति । हृदयस्थिते च तस्मिन्निधमात् सर्वार्थसंस्मिद्धिः ॥ २ ॥” एतच्चाधाकममदिज्ञाततः
सिद्धम् । इहाधाकर्म—“सच्चित्तं जमचित्तं साहणट्ठाए कीरई जं च । अच्चित्तमेव पच्चइ आहाकम्मं तयं विंति ॥ १ ॥”
इत्यादिसूत्रोक्तलक्षणमन्नपानादि, आदिशब्दात् प्राप्तुकैषणीयस्यास्यैव ग्रहः, ततस्तदेतद् ज्ञातमुदाहरणम् । ततः सिद्धं
पिण्डनिर्युक्तौ प्रतिष्ठितम् । तथा हि—कचिद् सन्निवेशे केनचिद् मुग्धबुद्धिना दानश्रद्धालुना जैनशासनानुगतो कचिद्
समये सर्वसङ्गभक्तमुपकल्पितम् । वितीर्णं च पात्रपूरपूर्वकं तद्ग्राहकसाध्याभासानाम् । श्रुतश्चायं दानव्यतिकरोऽल्योदा-
र्यसूचकः सन्निहितप्राप्तमवाप्तिना लिङ्गमात्रोपजीविना केनचित् साध्याभासेन । प्राप्तश्चासावन्यस्मिन् दिने तत्र । पृष्ठश्च
तेन श्रावकेणागमनप्रयोजनम् । भणितं च तेन, भवदौदार्यमन्तरेण नान्यत् किञ्चित् । तद्दिने च जामातृकादिः सुबहुः
प्रायुणकलोकस्तद्गृहे समागतः । उपस्कृतश्च सूपौदनपक्वाद्यादिसन्निमित्तमाहारः । संविभागितश्च तेन पात्रपूरमसा-
भुक्त्वांश्चेति ॥

तथा कचिन्नगरे कश्चित् क्षपको मुनिर्विहितमासदिवसोपवासः पारणकदिने तत्रानेवणां सम्भावयन् अज्ञातोऽङ्गवा-
ञ्छया सन्निहितप्राप्ते जगाम । तत्र चैकया कुटुम्बिन्या यथाभद्रिकयाऽत्यन्तसाधुदानश्रद्धानयाऽतिभूरिक्षीरान्नमुपस्कृत्या-

साविष्वक्षस्य प्रोच्यते सकलं फलम् ॥ १ ॥ एतद्वैलक्षण्येन चाहंसाया योजना कार्यम् । 'सो गुरुव' इति स आगमः
सूत्रार्थोभयरूपः सर्वहिताहितप्रवृत्तिनिवृत्तिहेतुः 'गुरुव' इति गुरुभ्यः सकाशाच्छ्रूयते । गुरुलक्षणं चेदं, यथा—“गुरुर्गु-
हीतशास्त्रार्थः परां निःसङ्गतां गतः । मार्त्तण्डमण्डलसमी भव्याभोजविकाशने ॥ १ ॥ गुणानां पालनं चैव तथा वृद्धिश्च
जायते । यस्मात्सदैव स गुरुर्भवकान्तारनायकः ॥ २ ॥” अत एवान्यत्रोच्यते—“गुर्वीयता यस्माच्छास्त्रारम्भा भवन्ति
सर्वेऽपि । तस्माद् गुर्वाराधनपरेण हितकाङ्क्षिणा भाव्यम् ॥ १ ॥ संसारसमुद्भूतकषायदोषं लिलङ्घिषन्ते गुरुणा विना
ये । विभीर्षनक्रादिगणं ध्रुवं ते वार्धं तितीर्षन्ति विना तरण्डम् ॥ २ ॥” इति ॥ कथमित्याह—विधिना तु विधिनैव
कालविनयबहुमानादिना, अविधिलब्धस्य श्रुतस्य प्रत्युत्तापायफलत्वेनालब्धकल्पत्वात् । अपायाश्चामी—“दम्मायं च
लभेज्जा रोगायकं व पाढणे दीहं । तित्थयरभासियाओ धम्माओ वावि भंसेज्जा” ॥ १ ॥” इति । तत एतस्मिन्
विधिना गुरुभ्यो लभ्यमाने आगमे कुरुते यत्नमादरं शुश्रूषाश्रवणग्रहणादिरूपं लोकोत्तरनीत्या लोकाद् गतिकानुगति-
करूपलोकेहेरिप्रवृत्तात् । कुतीर्थिकादिभेदभिन्नादुत्तरा उपरिवर्तिनी नीतिन्यायस्तस्याः सर्वविद्वच्चनानुसारेणेत्यर्थः ।
मतिमान् प्रकृतबुद्धिधनो जनः । एवं चास्य महात्मनस्तुच्छीयुतभवभ्रमणरोगस्य सुप्रयुक्तमिवौषधं असावागमः सर्वाङ्गं
परिणमते । मुच्यते चासौ तैस्तेर्भवविकारैरिति ॥ १८४ ॥

आह—किमित्यसावत्यन्तमागमे यत्नं करोति, न पुनरहिंसायामेवेत्याद्यङ्ग्याह—

जीवदया वर्तते । ततः सारः परमार्थः सर्वधर्मस्थानमध्ये एषोऽहिंसारूपो धर्मः । इत्यस्मात् कारणाद् उद्यच्छति प्रोत्सा-
हमवलम्ब्यतेऽस्यामेव । कथमित्याह—इतोऽहिंसायाः सकाशात् सर्वपरित्यागेन सर्वस्य गुरुकुलवासतद्विनयकरणशास्त्रा-
भ्यासादेः शेषधर्मस्थानस्याहिंसाया एव स्वरूपपरिज्ञानाभ्युपगमपरिपालनोपायभूतस्य परित्यागेन परिहारेण, एकः
कश्चन प्रासुकपुष्पफलशैवाद्यादिभोका निर्विजनारण्यवासी बालतपस्वी अनीतार्थो वा लोकोत्तरयतिः । इहापरधार्मिक-
जनमध्ये लोकेनीत्या “श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् । आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥ १ ॥”
एवंरूपलौकिकशास्त्रानुसारेण ॥ १८३ ॥

अथैतदेवान्वयत आहः—

अन्नो उ का अहिंसा आगमथो सो गुरुऽ विहिणा उ। एयन्मि कुणति जतं लोउत्तरणीतितो मतिमं १८४
अन्यस्तु प्रागुक्तधार्मिकविलक्षणः पुनः धार्मिक एव ‘मीमांसते’ इति गम्यते । कथमित्याह—का कीदृशी हेतुतः,
स्वरूपतोऽनुबन्धतश्च अहिंसा निखिलकुशललोकाभिनन्दनीया वर्तते । न चासावन्यथा यथावदवगन्तुं शक्यते, किन्त्वा-
गमतः । आगमादासवचनरूपात् । यथोक्तं—“परलोकविधौ शास्त्रात् प्रायो नान्यदपेक्षते । आसन्नभव्यो मतिमान्
अद्धाधनसमन्वितः ॥ १ ॥ उपदेशं विनाऽप्यर्थकामौ प्रतिपदुर्जनाः । धर्मस्तु न विना शास्त्रादिति तत्रादरो हितः ॥ २ ॥
पापामयौषधं शास्त्रं शास्त्रं पुण्यनिबन्धनम् । चक्षुः सर्वत्रगं शास्त्रं शास्त्रं सर्वार्थसाधकम् ॥ ३ ॥” तथा “प्रमत्तयोगात्
प्राणव्यपरोपणं हिंसा” इति हिंसाहेतोः । स्वरूपस्य च निर्देशः—“यदस्ति दुःखं त्रैलोक्ये व्याधितश्चाधितस्तथा । तर्हि-

कार्थ्यां द्वाभ्यां पृथग् विधिप्रतिषेधौ कृतौ लाभस्य, एकेनैकस्य लाभोऽन्यस्य चान्येन प्रतिषेधो भणित इत्यर्थः । प्रेषितं चैकेन देशान्तरे मलयविषयादौ निजभाण्डम् । संवृत्तश्च भूयान् लाभः । समागता च तत्र लाभवार्त्ता । ततः कोपस्तु असंतोषः पुनरितरस्याप्रहितभाण्डस्य वभूव ज्योतिषिकं प्रति ॥ १८१ ॥

ततः—

मा रूस्स णरिथ एरथं आगमणं सत्थघायनासो ति । तुट्टनिवेयणमभ्हे सवत्थणुवंधसार ति ॥ १८२ ॥

मा रूसेत्यादि । ज्योतिषिकः प्राह (ग्रन्थ ५०००) मा रूष्य मां प्रति, यतो नास्ति न विद्यतेऽत्र नगरे आगमनं करकृतस्य । कृत इति चेदुच्यते—‘सत्थघातनासत्ति’ इति । सार्थस्य पथि समागच्छतश्चोरैर्घातेन करकृतस्य नाशो भविष्यतीति हेतोः । ततः कालेन तथैव संवृत्ते सति ‘तुट्टनिवेयणं’ति तुष्टस्य निजभाण्डोपघाताभावेन वणिजो निवेदनं कृतं ज्योतिषिकेण, यथा वयमनुबन्धसारा वर्त्तामह इति, अमुना प्रकारेण निरनुबन्धकार्यस्य तत्त्वतोऽकार्यत्वात् ॥ १८२ ॥ इत्थं प्रसङ्गाद् बुद्धिगुणांस्तज्ज्ञातानि चाभिधाय साम्प्रतं ‘बुद्धिजुओ आलोचइ’ इत्यादिगाथोक्तमर्थं विशेषतो भावचितुमिच्छुरवगतविपक्षोऽन्यथः शुभमो भवतीति तद्विपक्षमेवाश्रित्य तावदाहः—

धम्ममट्टाणमहिंसा सारो एस्सोत्ति उज्जममति एत्तो । सवपरिच्चाएणं एगो इह लोगनीतीए ॥ १८३ ॥

धर्मस्थानं धर्मस्य दुर्गातिप्रवृत्तजन्तुवारनिवारणकरणप्रवणस्य जीवपरिणतिविशेषरूपस्य स्थानं विशेषोऽहिंसा सर्व-

अणुबंधं च निरुवह पणिटुफलसाहगं इमो चेव । एत्थंपि वणियपुच्छियजोइसियदुगं उदाहरणं॥१८०॥
 ‘अनुबंधं’ वेत्यादि । अनुबन्धं चातुगमनमपि च निरूपयति गवेपते, न केवलं सम्यग् आरभते । कीदृशमित्याह—
 प्रकटफलसाधकं, अनुषङ्गिकफलत्यागेन लब्धुमिष्टसर्वान्तिमफलनिष्पादकं पलालादिपरित्यागेन कृषौ धान्यासिसमानम्, अयमेव बुद्धिमान् जनः, प्रधानफलस्यैव फलत्वात् । यथोक्तं—“फलं प्रधानमेवाहुर्नानुषङ्गिकमित्यपि । पलालादिपरित्यागात् कृषौ धान्यासिवद् बुधाः ॥ १ ॥” इति ॥ अत्राप्यनुबन्धनिरूपणे वणिक्पृष्ठज्योतिषिकद्विकं वणिग्भ्यां द्वाभ्यां पृष्ठं तथाविधव्यवहारारम्भकाले यज्योतिषिकद्वयं यद्वैवज्ञयुगं तदुदाहरणं दृष्टान्तः । न केवलं सम्यगारम्भे धनवणिगुरूप इति ॥ १८० ॥

एतदेवाहः—

करकद्वलाभपुच्छा जोतिसियदुगमिम दुणहवणियाण । विहिपडिसेहा लाहो वत्ता कोवो उ इयरस्स १८१
 करो राजदेयो भागः शुल्कमित्यर्थः स कृतः छिन्नः पृथक् कृतो यस्मात् तद् भवति करकृतं, करेण कृतं ‘कृती वेष्टने’ इति वचनाद् वेष्टितमुपरुद्धमवश्यदेयत्वात् तस्य, तच्च व्यवहारप्रयुक्तं धनधान्यादि तस्माद्वाभोऽपूर्वधनगमः, तस्य पुच्छा प्रवृत्ता, कचिद् नगरे ज्योतिषिकद्विके द्वयोर्ज्योतिषिकयोः समीप इत्यर्थः । द्वयोर्वणिजोरवयोरस्मिन् देशान्तरव्यवहारे निरूप्यमाणे किं लाभः समस्ति नवा इति पुच्छा एकैकस्य ज्योतिषिकस्यैकेकेन कृतेत्यर्थः । तत्र ज्योतिषि-

प्रकटफल-
साधने अ-
नुबन्धमु-
ख्यता

कालेन बहुकेन पञ्चवर्षकलक्षणेन गतेन सता भोजनपूर्वे तथैव समर्पणकाल इव सर्वस्ववन्धुलोकप्रत्यक्षं याज्या कृता शालिकणानाम् । तत्र च प्रथमा उज्झिका वधूः स्मरणविलक्षा प्राक्कालार्थितानां तदैव स्मरणेन विलक्षा तदवस्थसम-
र्पणीयाभावात् किंकर्तव्यतामूढा संजाता । तथेति प्राग्वत् स्मरणविलक्षैव द्वितीया भोगवती समभूत् । तृतीयया
रक्षिकया समर्पणं रत्नकरण्डाद् आकृष्य शालिकणानां कृतम् ॥ १७६ ॥ ५ ॥

चरमया रोहिण्यभिधानया च वध्वा कुञ्चिकाः शालिकोष्ठागारसम्बन्धिन्यः क्षिप्ताः धनश्रेष्ठिचलनकमलयुगलान्ते ।
भणितं च तथा शुभमद्वचनपालना मया कर्तव्या, सा 'एवं चिन्ति एवमेव कृता भवति, प्रतिवर्षं वपनेन वृद्धिं नय-
नात् । इतरथा शक्तिविनाशात् प्ररोहसामर्थ्यक्षयाद् न सम्यक् तव वचनपालना कृता भवतीति ॥ १७७ ॥ ६ ॥

तद्वचनधूनां वधूस्वजनानामभिधानं भणनं कृतं धनेन, यथा—यूयं कल्याणसाधका मे मम इत्यस्माद् हेतोः, किं शु-
कमत्रैवंविधे वधूसमाचारे मम कर्तुम्? ततस्ते वधूस्वजनाः 'आहु'ति आहुरुक्तवन्तः यथा त्वं मुणसि यद् अत्रोचित-
मिति ॥ १७८ ॥ ७ ॥

ततश्च कज्जवोज्झन—जडन—भाण्डागार—गृहसमर्पणा यथासह्यमासां वधूनां निजकार्यं श्रेष्ठिना कृतम् । तत्र कज्ज-
वोज्झनं गृहकचवरशोधनम् । शेषं मुगमम् । साधुवादश्च जनश्लाघारूपः सर्वत्र विजृम्भितः श्रेष्ठिना इति ॥ १७९ ॥ ८ ॥
अनुबन्धप्रधानानि शुभप्रयोजनानि स्वं स्वरूपं लभन्त इति मनसि समाधाय 'अणुबंधं चेव जत्तेणं' इति गाथावयवं
विशेषेण भावयन्नाहः—

एवं जहजोगनिजोणेण आराहणं परं पत्तो । सो सूरौ तह गच्छो सबो गुणभायणीभूओ ॥ ५९ ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—राजगृहे नगरे धनदत्तो श्रेष्ठी समभूत् । तस्य च सुभद्राभार्याकुक्ष्युद्भवा धनपाल-धनदेव-धनगोप-धनरक्षिताः सुतासुसूतवश्चत्वारः समजायन्त । ‘उद्दिश्य’ति उद्दिष्टका, ओगवती, रक्षिका, च तथा रोहिणी ‘बहुगा’ इति वधूद्वयः समपद्यन्त ॥ १७२ ॥ १ ॥

“वयपरिणामे चिंता गिहं समप्पेसि तासि पारिच्छा । भोयणसयणनिमंतणमुत्ते तव्वंधुपच्चकखं” ॥ १७३ ॥ २ ॥ वयःपरिणामे स्थविरभावलक्षणे धनस्य चिन्ता विमर्शरूपा समुदपद्यत, यथा—गृहं समर्पयामि आसां वधूनां मध्ये कस्याः ? इति । ततस्तासां परीक्षा प्रारब्धा । कथमित्याह—भोजनाय स्वजनानां उपलक्षणत्वाद् वधूस्मन्निधनां च निमज्जणा आकारणरूपा भोजनस्वजननिमज्जणा कृता । ततो भुक्ते स्वजनलोके सति तद्वन्धुसमक्षं वधूवन्धुप्रत्यक्षम् ॥ १७३ ॥ २ ॥ किमित्याह—प्रत्येकमेकैकस्या इत्यर्थः, ‘अपिणणंति’ अर्पणं स चकार पञ्चानां शालिकणानाम् इत्युत्तरेण योगः । कथमित्याह—‘पालयध्वं, यूयं मार्गिताश्च सत्यो ददध्वमिति’ । इति भणित्वा आदरेण यत्नेन स्वहस्तसमर्पणरूपेण पञ्चानां पञ्चसङ्ख्यानां शालिकणानां शालिवीजरूपाणाम् ॥ १७४ ॥ ३ ॥

तत्र च प्रथमया वध्वा उद्दिष्टतास्ते शालिकणाः, द्वितीयया ‘छोद्धिय’ति निरतुपीकृता उपलक्षणत्वाद् भक्षिताश्च ते, इति पूरणार्थः । तृतीयया ‘वद्धकरंडीरक्खण’ति वद्धानां शुचिवस्त्रेण करणज्यां निजालङ्कारसम्बन्धिन्यां क्षिप्त्वा रक्षण-मारब्धम् । चरमया रोहिण्या रोहिताः प्रतिवर्षं वपनमानीता विधिना कर्पकलोकाप्रसिद्धेनेति ॥ १७५ ॥ ४ ॥

गउरवढ्डाणं ॥ ४२ ॥ जो पुण तओ वि अओ रोहिणिवहुयव बुद्धिमाणेइ । पंच वि वयाहं जायइ संघपहाणो गणधरो
 वा ॥ ४३ ॥ अओवि इओ दीसइ ववहारे उवणओ इहं नाए । जह किल कस्सइ गुरुणो सीसा चत्तारि निष्पणा ॥ ४४ ॥
 आयरियत्तणजोगा पजाएणं सुएण य ससिद्धा । तो चिंतितं पवत्तो एस समप्पेसि कस्स गणं ॥ ४५ ॥ पुवं ताव परिच्छं
 करेसि देसंतरे विहाराय । उच्चियपरिवारसारा विसज्जिया कस्स का सिद्धी ॥ ४६ ॥ इह होइ, तेवि य गया खेमाइगु-
 णणिएसु देसेसु । जो तत्थ सबजेट्टो मायावहुलो कडुयवयणो ॥ ४७ ॥ एंताणुवगारी निवेयं तिबमेवमाणीओ । सबो
 परिवारो जह अचिरा तस्सुज्झगो जाओ ॥ ४८ ॥ बीओ वि सायवहुलत्तणेण णियदेहसंठियं चेव । कारेइ सादरं सीस-
 वगमवरं न उण किरियं ॥ ४९ ॥ तइओ पुण सारणवारणाइकरणेण निच्चसुज्जुत्तो । रक्खइ पमत्तभावं गच्छंतं तं परी-
 वारं ॥ ५० ॥ जो पुण चउत्थगो सो सयलधरामंडलोवलद्धजसो । जिणसमयामयमेहो दुक्करसामन्ननिरओ य ॥ ५१ ॥
 ओइअदेवलोगं व भूरिसंतोसपोसमणुपत्तं । निययविहारमहीयलमुवजणयंतो नियगुणेहिं ॥ ५२ ॥ देसणू कालणू पर-
 च्चित्तणू जहेव कालाओ । जाओ पभूयपरिवारपरिगओ विहियजणबोहो ॥ ५३ ॥ पत्ता गुरुणो पासे उवलद्धो तेण
 तेसिं बुत्तंतो । तो निययगच्छमेलणपुबो दिओ य अहिगारो ॥ ५४ ॥ सच्चित्तमचित्तं वा जं गच्छे छंडुणारिहं किंचि ।
 पढमेण परिट्ठावणमिमस्स कजं त्ति संठवियं ॥ ५५ ॥ जं भत्तं जं पाणं उवगरणं वा गणस्स पाउगं । तं दुइएणापरितं-
 तएण उप्पाइयवंति ॥ ५६ ॥ उप्पन्नस्स गिलाणसेहाइयाण य मुणीण । रक्खदादक्खवियक्खणजोगा तइयमिम संठविया
 ॥ ५७ ॥ जो पुण तेसिं कणिट्टो गुरुमाया तस्स नियगणो सबो । बहुपणयपरायणमाणसेण गुरुणा संसुवणीओ ॥ ५८ ॥

श्रीउपदे-
शपदे

॥ १४५ ॥

चउरथी बहुधा सा मणिगया भणइ ताय ! । ते एवमेवमश्भूरिभावमिण्हं समणुपत्ता ॥ २७ ॥ त्रिस्ताओ हुंचियाओ
कुट्टाराणं धणस्त अयमि । एए मम जणगणिहे चिहुंति अणेगसालासु ॥ २८ ॥ एवं भवंति एए कयरकला ताव
वाविया संता । सत्तिक्खयाओ नो किंचि हुंति जं निफटा संता ॥ २९ ॥ तो वहुणा सगडगमाइयाहणेणं विणा न
तीरंति । इहमाणेडं ता तप्पयाणकरणाओ आणेह ॥ ३० ॥ तो उद्धत्तमायारो तासिं वहुयाण सो धणो जुणइ । निय-
गेहमञ्जकज्जेसु चित्तस्सेसु विनिओगं ॥ ३१ ॥ तण्णायवंधयाणं पुरओ चिय तेसिं संमएणेव । पढमाए छारलगाणाइल-
हुणेणं कया विसी ॥ ३२ ॥ वीयाए महाणसरंधणेण तह कंठणाइणा चंय । तइयाए निववरसाररक्खणेणं चउरथीए
॥ ३३ ॥ गिहनायगत्तणेणं सपेत्तुवि पुच्छणिज्जकज्जेसु । तह परिणवमि सयले अणइफमणिज्जणत्तेण ॥ ३४ ॥ बुद्धिप-
भायो एत्तो धणस्त जं तेण जाणियसरूवा । अणुरक्खज्जकरणे निजोच्चियाओ निववहुओ ॥ ३५ ॥ सरयसमवेहुमंडल-
ववला वहला महीयले सयले । उच्छलिया जा किंत्तो धणवाणिणो सावि बुद्धिफलं ॥ ३६ ॥ उह अत्तो वि जवणओ
छहुंगे रोहिणीए नायमि । भणिओ सुधम्मगणनायणेण एवं सुणेह जहा ॥ ३७ ॥ जह सो धणो तह गुरु जह पाव-
जणो तहा सम्मणसंघो । जह वहुया तह भया जह सालिकणा तह वयाइं ॥ ३८ ॥ जह सा उच्चियनामा ते सालिकणे
समुच्चिज्जण परं । पत्ता णाइज्जंतं तह कोइ जिओ कुक्कमवसा ॥ ३९ ॥ सयलसनीहियसंसिद्धिकारए तारए भवहु-
हाओ । वज्जेत्तु वए सरणाइआवयाओ नियच्छेइ ॥ ४० ॥ अत्तो उण वीववहुए वरधभोयणजलाइलाभेणं । भोत्तुं ताइं
परलोयइक्खलक्खलक्खणी होइ ॥ ४१ ॥ तत्तो चिय जो अत्तो सो ताइं जीवियं व रक्खेत्ता । तइयावहुए जायइ सपेत्तिं

णिग्र-
(चतुष्क)
नि०

॥ १४५ ॥

अइमहया । भुंजावियमि तममी कओवयरि सुहासीणे ॥ ११ ॥ तो कलमसालिकणे पुढो पुढो ताण पंच बहुयाण । निच-
 हत्येण समप्पइ भणाइ तह जन्मि समयम्मि ॥ १२ ॥ मगगामि तम्मि खिप्पं समयणिज्जा ममं इमे ताहिं । अंजलिप-
 सारपुवं पडिवज्जा णमिरसीसाहिं ॥ १३ ॥ सट्ठाणगए बंधवणाइजणे तम्मि आइमा बहुया । ते उज्जेइ किमेए मम गेहे
 दुल्लहा हुंति ? ॥ १४ ॥ जइया मगणमेयाण होज्ज तइया जओ कुओ ठाणा । गेणेहेजुमहं तांयस्स अप्पइस्सामि अचि-
 रेण ॥ १५ ॥ बीयाए पुण निजुसभावं आणेत्तु भक्खिया विहिया । तइयाए तांयसमपियत्ति गउरवपरमणाए ॥ १६ ॥
 छज्जलवसणेणं गोविज्जण णिययम्मि भूसंणकरण्डे । बूढा तिकालमणुदिवसमेव पडिजगणए सममं ॥ १७ ॥ चरमाए पुण
 निचज्जणगगेहओ सहिज्जण बंधुजणो । भणिओ पइवरिसमिमे जह जुहिं जंति तह कज्जं ॥ १८ ॥ पत्ते वासारत्ते वाविया
 तेण बंधवजणेण । सुइसलिलपूरियममी वप्पम्मि परोहमणुपत्ता ॥ १९ ॥ सबेवि उक्खणित्ता पुणरवि आरोविया तओ
 जाओ । सरयसमयम्मि एगो पसत्थओ पत्थओ तेहिं ॥ २० ॥ बीयम्मि आढगा वच्छरम्मि खारी तइज्जगे जाया ।
 कुंभा चउत्थे पंचमम्मि कुंभसहसाणि ॥ २१ ॥ पत्ते पंचमवरिसे तहेव भोयणपुरस्सरं तेण । सिलियाण ताण बंधवज-
 णाण सदाविया बहुया ॥ २२ ॥ भणियाओ मम समप्पह सालिकणे पंच जे पुरा तुमह । निचहत्येण समपियपुबा वरि-
 सम्मि पंचमए ॥ २३ ॥ पढमा सरणविलक्खा जाया कुट्टारओ गहेज्जण । जा ते तरस्स समप्पइ निचसावपुरस्सरं भणिया
 ॥ २४ ॥ किं ते खिय उय अन्ने इमे कणा ताय । णेव ते भणइ । पुट्ठा ते कत्थ गया तइय खिय उज्झिया वाहिं ॥ २५ ॥
 बीयावि मणिया पुण भणेइ ते भक्खिया इमे अन्ने । तइया रयणकरंडगमज्झाओ कहुिउं देइ ॥ २६ ॥ जा पुण ताण

कालेणं बहुषणं भोयणपुत्रं तहेव जायणया । पढमा सरणविलक्खा तह बितिया ततिय अपिणणं ॥ १७६ ॥
चारिमाए कोचिगाओ खेत्ताओ तुम्ह वयणपालणया । सा एवं चिय इहरा सत्तिविणासा ण सम्मं ति १७७
तब्बं धूणाभिहाणं तुब्भे कछाणसाहागा मेत्ति । किं जुत्तमेत्थ मज्झं ते आहु तुमं मुणेस्सि ति ॥ १७८ ॥
तत्तो य कज्जवुज्झण—कोट्टण—भंडार—गिहस्समप्यणया । जाहासंखमिमीणं नियकज्जं साहुवाओ य ॥ १७९ ॥
रायणिहं नाम पुरं समत्थि तत्थासि हसियवेसमणो । निययविह्वेण भणिओ णायभिहाणं धणो नाम ॥ १ ॥ लज्जा-
लुत्तकुलीणत्तसीलपमुहेण भूरिणा धणियं । गुणभूत्तणेण हयदूसणेण भूसं परं पत्ता ॥ २ ॥ भद्दा अहेस्सि भज्जा तीए य
समं मणोरमे विसए । सेवंतरस्स कमेणं चत्तारि इमे सुया जाया ॥ ३ ॥ धणपालो धणदेवो धणगोवो तह चवत्थओ
एसो । धणरक्खिडत्ति पियमाइपमुहगुरुलोयविणयपरा ॥ ४ ॥ निययायरणवसाओ संजाया उज्झियाइनामाणो । पुबिं
नामंतरओ लोणेणुक्कित्तियाओ वि ॥ ५ ॥ चत्तारि वहुओ उज्झिया इमा दुइया भोगवइनामा । तइया रक्खियसखा
चवत्थिया रोहिणी होइ ॥ ६ ॥ वच्चंति ताण दिवसा नियकुलसीलाणुवत्तणपहाणा । पत्तम्मि थेरभावे कुहुंबच्चित्तापरो
स धणो ॥ ७ ॥ चित्तेइ मए कालं गयम्मि ठाणंतरमुवगयम्मि । का नाम कुहुंबभरं वोढुं होज्जाहि बहुयासु ॥ ८ ॥ ता
जुल्लइ परिकखा इमासि नियवंधुलोयपच्चक्खं । अपरिट्ठवियकुहुंबा कुहुंबिणो जं ण सोहंति ॥ ९ ॥ भोयणमंडवमुहंड-
वेस ताडेत्तु मित्तनायजणं । निययं बह्वजणस्स य निमंतए भोयणट्टाए ॥ १० ॥ णाणांविहभोयणदाणपुत्रं आयरेण

अन्येन तु नारदेन पुनः प्रतिषेधो निवारणं वधस्य गुरुवचनार्थो वर्तते, सर्वादर्थेनेन वधस्यासम्भावनीयत्वात्, इत्य-
स्माद् हेतोर्नैव न सर्वथा हतः प्रस्तुतश्छाग इति ॥ १७० ॥

यथाविषयमवगमे च सर्वकायाणां यत्करोति तदाहः—

आढवति सम्ममसो तहा जहा लाघवं न पावेति । पावेति य गुरुनात् रोहिणिवणिष्ण दिदुंतो ॥१७१॥

आरभते उपक्रमते सम्यग् निपुणोपायलाभेन सर्वमपि कार्यम् एष प्रस्तुतबुद्धिमान् मानवः । तथा शङ्कुनादिबुद्धिपूर्-
वकं यथा लाघवं प्रारब्धानिष्पादनेन पराभवरूपं न नैव प्राप्नोति लभते । पठ्यते च—‘के वा न रयुः परिभवप्रदं
निष्कलारम्भयज्ञाः?’ इति तर्हि किं प्राप्नोतीत्याहः—प्राप्नोति च गुरुकत्वं सर्वलोकगणिमाणम् । अबोदाहरणमाह—रोहि-
णीवणिजा रोहिण्यभिधानरयुषोपलक्षितत्वेन वाणिजकेन दृष्टान्तो वाच्यः—रोहिणीवणिगेव दृष्टान्त इत्यर्थः ॥ १७१ ॥

दृष्टान्तमेव भावयतिः—

रायणिहे धणसेट्टी धणपालाह सुतासु चत्तारि । उड्डिय भोगवती रक्खिया य तह रोहिणी बहुगा ॥७२॥
वयपरिणासे चिंता गिहं समरपेमि तासि पारिच्छा । भोयणसयणणिमंतणभुत्ते तब्बंयुपच्चक्खं ॥१७३॥
पत्तेयं अरुपिण्णं पालिज्जह मगिया य देज्जाह । इय भणिउमायरेणं पंचणहं सालिकणयाणं ॥ १७४ ॥
पढमाए उड्डिया ते बीयाए छोल्लियन्ति ततियाए । बद्धकरंडीरक्खण चरिमाए रोहियां विहिणां ॥१७५॥

ताराओ ॥ १५ ॥ तं चेव अप्पणा पेच्छमाणओ कह भणसि जह निहओ । एस अपेच्छिजंतो अहो । महामूढया तुञ्ज ॥ १६ ॥ ततो बहुलाए चव्वहसीए पत्ताए णारओ भणिओ । जह एस तए भइय । हंतवो एवमेवति ॥ १७ ॥ बहुम-
न्नियगुरुवयणो ताहे सो जाइ जेसु ठाणेसु । काणणसुरभवणाइसु पेच्छति वणरसइसुराई ॥ १८ ॥ इय चिंततेण न किंवि
अस्थि ठाणं न जत्थ दीसेज्जा । कोई केणइ ता णूणमेस वज्जो न गुरुआणा ॥ १९ ॥ आगतूणं गुरुणा निवेइया परि-
णई णिया सवा । तस्स सुओच्चियपन्नत्तणेण संतोसमणुपत्तो ॥ २० ॥ भणितं च तेन—“उदीरितोडर्थः पशुनापि गृह्यते
हयाश्च नागाश्च वहन्ति नोदिताः । अनुक्रमप्यूहति पण्डितो जनः परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः ॥ १ ॥” भणिरूप तओ
न कस्सइ रहस्समेयं पयासणिज्जति । णो सइहंति जेणं मूढा कहियंपि तत्तपयं ॥ २१ ॥ इय नायमइविसेसेण तेण गुरुणा
निसेहिओ पुत्तो । इयरो वेयज्झयणेडणुमन्निओ उच्चियपज्जोत्ति ॥ २२ ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—‘वेयरहस्सपरिच्छा’ इति वेदरहस्याध्ययने प्रस्तुते जातायङ्केनोपाध्यायेन परीक्षा द्वयोश्छा-
त्रयोः कर्तुमारब्धा । ‘जोगच्छगत्ति’ चि योगेन युक्त्या न तु सत्यरूप एव छागश्छगलक उपस्थापितः । इति पूरणे ।
तत्र हन्तव्यो यत्र न पश्यति कोऽपि । गुर्वाज्ञा अध्यापकोपदेशरूपा वर्त्तते । ततोऽत्र गुर्वाज्ञायां यतितव्यमलङ्घनीय-
त्वात् तस्या इति परिभावितं द्वाभ्यामपि ॥ १६९ ॥

एकेन पर्वतकेन प्रसरणं प्रसर्पणं जनस्य प्रसारः स यत्रास्ति स प्रसारिकः तत्प्रतिषेधाद् अप्रसारिकः स चासौ
देशश्च भूभागस्तत्र अन्यलोकासञ्चारे रथ्यामुखादावित्यर्थः, व्यापादितः प्रवक्षेन गाढादरेण महत्या तिष्ठपवृत्त्येत्यर्थः ।

चेह्विसयमिम नयरी सुत्तिमई जयसिरिब मुत्तिमई । अथि पवित्थरियगुणा पुरिसत्थाराहगजणोहा ॥ १ ॥ पाउस-
 कालकयंबोव बहलसुयपरिमलुच्छलियकित्ती । खीरकयंबो विप्पो समासि अजझावओ तत्थ ॥ २ ॥ पव्वयओ तस्स सुओ
 माहणपुत्तो य नारओ वीओ । तईओ वसुनिवसुओ सीसत्तमुवागया संता ॥ ३ ॥ आरिसवेयमहिज्जंति णेव रज्जंति
 कत्थई विसए । तस्स समीवे अणमिम वासरे साहुसंघाडो ॥ ४ ॥ भिक्खत्थमागओ तस्स मंदिरे पेच्छिऊण ते तिथि ।
 वेयमहिज्जंते णाणिणेगमुणिणा तओ भणिंयं ॥ ५ ॥ उद्दिंसिय दुइज्जमुणिं छत्ताणेयाण रायतणओ जो । होही स निवो
 इयरेसु दोसु एगस्स नरयगई ॥ ६ ॥ अन्नस्स सगगमणं होही कडगंतरेण तं सबं । निमुयमुवज्झाएणं तओ स चिंता-
 डरो जाओ ॥ ७ ॥ नायं जहा नरिंदो वसु भविस्सइ किमेत्थ चिंताए । इयरेसु दोसु दुगगहगामी को होज्ज इयरो वा
 ॥ ८ ॥ पारद्धा य परिच्छा मा होउ अपत्तविज्जदाणाओ । मज्झमवज्जमसज्झं तवत्तिथणहाणमार्हणं ॥ ९ ॥ छगखछ-
 मल्लमापूरिऊण लक्खारसेण बहुलाए । अट्टमितिहीनिसाए पव्वयनामा सुओ भणिओ ॥ १० ॥ अजझावएण, एसो छगलो
 मंतेहिं थंभिओ विहिओ । ता उप्पाडिय नेउं जत्थ ण पासइ परो कोइ ॥ ११ ॥ तत्थ तए हंतवो एवं वेयत्थसुणण-
 जोगत्तं । संपज्झइ तेण तहा गुरुवयणमलंघणिज्जमिणं ॥ १२ ॥ मल्लंतेण स छगलो गहिओ रच्छासुहम्मि सुन्नमिम ।
 गंतुण जाव निहओ ताहे लक्खारसेणोस ॥ १३ ॥ उक्किन्नो सवंगं रुहिरमिमं मण्णमाणओ पहाओ । गंतुं सरे सवेलो
 पिउणो य निवेइयं तेण ॥ १४ ॥ भणिओ जणणेण कहं हओ इमो जेण जंभगा देवा । सबत्थ संचरंता पेच्छंति नहम्मि

मिञ्चाणि को देशः कौ व्यवगमौ । कश्चाहं का च मे शक्तिरिति चिन्त्यं मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥” इति । अनुचितारम्भस्य निष्फलत्वेन चित्तविषादाद्यनेकार्थसार्थप्रदानप्रत्यलत्वात् अनुबन्धं चैवानुबन्धमपि च तादात्विककार्यसिद्धावप्युत्तरोत्तरफलरूपं यत्नेन महता आदरेण आलोचयतीति । यतः—“सगुणमगुणं वा कुर्वता कार्यजातं, परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन । अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेर्भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १ ॥” इति ॥ १६७ ॥

बुद्धमिति य जहाविसयं सन्मं सन्वति एत्थुदाहरणं । वेदज्ज्ञयणपरिच्छाबहुगदुगं छागधातन्मि ॥१६८॥

बुध्यते निर्णयति । चः समुच्चये । ततो न केवलमालोचयति, बुध्यते च यथाविषयं बोद्धुमिष्टवस्त्वंशरूपविषयानति-क्रमेण सम्यक् संशयविपर्यासबोधदोषपरिहाराद् ऐदम्पर्यशुद्धं सर्वं धर्मार्थादिवस्तु । इति वाक्यपरिसमाप्तौ । अत्र सम्यग्रयथाविषयबोधे तद्विपर्यये चोदाहरणं ज्ञातं वेदाध्ययनपरीक्षाबहुकद्विकं-वेदाध्ययने उपस्थिते उपाध्यायेन परीक्षायां कोऽनयोर्मन्त्रिरुपितार्थस्य यथावद् बोद्धा तदितरो वेतिरूपायां मीमांसायां प्रक्रान्तायां समादिष्टं बहुकद्विकं पर्वतकनारदलक्षणम्; केल्याह—छागधाते पशुवधे ॥ १६८ ॥

एतदेव भावयन्नाहः—

वेयरहस्सपरिच्छा जोगच्छाग सि तस्थ हंतवो । जस्थ ण पासति कोई गुरुआणा एत्थ जतितवं ॥१६९॥
एगेणमप्यसारियदेसे वावादितो पयत्तेण । अन्नेण उ पडिसेहो गुरुवयणरथो सि नेव हतो ॥ १७० ॥

इत एव कालादिकलापस्य कारणभावप्रज्ञानादेव ज्ञायते निश्चीयते विश्वदविमर्शवशावदांतीभूतमतिभिर्विषयो गोचरः, खलुर्वाक्यालङ्कारे, दैवपुरुषकारयोर्दैवस्य पुराकृतस्य कर्मणः, पुरुषकारस्य च जीवव्यापाररूपस्य—इयदैवस्य फलंमि-
यच्च पुरुषकारस्येत्यर्थः । अयं च मतिमद्भिः कथंचिद् विज्ञायमानोऽपि न प्रायेण सुखबोधः स्यादिति परिभाष्याहः—
एतं दैवपुरुषकारविषयं, च पुनरर्थे, तत एवं पुनरपरि एतच्छास्त्राग्रभागे ‘जमुदगं धेवेण वि कर्मं परिणम’—इत्या-
दिना ग्रन्थेन वक्ष्ये भाषिष्यामि समासतः संक्षेपात् तत्रशुक्ला शास्त्रसिद्धोपपत्तिभिरित्यर्थः, विस्तरभणनस्य दुष्करत्वाद्
दुर्वोधत्वाच्च श्रोतृणांमिति ॥ १६६ ॥

इत्थं बुद्धिग्रन्थश्रवणोपलब्धबुद्धिर्बुधो यद्विदधात् तदाहः—

बुद्धिजुधो आलोयद् धम्ममट्टाणं उवाहिपरिसुद्धं । जोगत्तमत्पणोच्चिय अणुबंधं चेव जत्तेण ॥ १६७ ॥

बुद्धिश्रुतः प्राक्प्रतिपादितौल्यचित्क्यादिमतिपरिगतो जन्तुरालोचयति विमृशति किमित्याहः—धर्मस्य सर्वपुरुषार्थप्रथ-
मस्थानोपन्यस्तस्यात एव सर्वसमीहितसिद्ध्यवन्धनिबन्धनस्य श्रुतचारित्राश्रयनारूपस्य स्थानं विशेषो धर्मस्थानम्,
उपाधिभिर्विशेषणैर्द्रव्यक्षेत्रकालभावलक्षणैरुत्सर्गापवादवादासादभावमुपगतैः परिशुद्धमप्राप्तदोषम्, यथा सम्प्रति एते
द्रव्यादयः किं साधका बाधका वा वर्तन्ते प्रस्तुतधर्मस्थानस्य, यतः पठन्ति—“उल्लेखते हि साडवस्था देहकालामयान्
प्रति । यस्यामकुलं कृतं स्यात् कर्म कार्यं च वर्जयेत् ॥ १ ॥” तथा योग्यत्वमुचितत्वमात्मनोऽपि च स्वस्यापि न केवलं
धर्मस्थानमित्यपि चान्वदार्थः, आलोचयतीत्यनुवर्तते । यथा कस्य धर्मस्थानस्याहं योग्यः, यथोक्तं—“कः कालः कानि

व्यपोहेनैकानेकस्वभावकार्यनिर्वर्तनपटवः प्रमाणविषयतया परमार्थसन्त इति तद्ववादः सम्यग्वाद इति स्थितम् ॥१६४॥
अयं च कालादिकरणकलापो यत्रावतरति तत्स्वयमेव शास्त्रकारः समुपदिशन्नाह—

सर्वस्मिन् चैव कर्जे एव कलावो बुहेहिं निदिष्टो । जणगत्तेण तथो खलु परिभावेयवञ्चो सम्मं ॥ १६५ ॥

सर्वस्मिन् निरवशेषे, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, ततः सर्वस्मिन्नेव कुम्भाम्भोरुहप्रासादङ्कुरादौ नारकतिर्यग्जनरामरभव-
भाविनि च निःश्रेयसाभ्युदयोपतापहर्षादौ वा बाह्याध्यात्मिकभेदभिन्ने कार्ये न पुनः कचिदेव एष कालादिकलापः कार-
णसमुदायरूपः बुधैः सम्प्रतिप्रवृत्तदुःषमातमस्विनीबललब्धोदयकुब्रोधतमः पूरापोहद्विवाकाराकारश्रीसिद्धसेनद्विवाक्रप्रभृ-
तिभिः पूर्वसूरिभिः निर्दिष्टो निरूपितो जनकत्वेन जन्महेतुतया यतो वर्त्तते । ततो जनकत्वनिर्देशात्, खलुः अवधारणे
भिन्नक्रमश्च, ततः परिभावयितव्यकः परिभावनीय एव, न पुनः श्रुतज्ञानचिन्ताज्ञानगोचरतयैव स्यापनीयः, सम्यग्-
यथावत्, भावनाज्ञानाधिगतानां भावतोऽधिगतत्वसम्भवात् ॥ १६५ ॥

अथ प्रसङ्गत एवैतत्कारणकलापान्तर्गतौ सुबोधतया लब्धप्राधान्यौ “सुकृतं धनस्य बीजं व्यवसायः सलिलमथ धृति-
नीतिः । फलमुपनीय नराणां तस्याकमुपैति कालेन ॥ १ ॥” इत्यादिवाक्येषु पूर्वाचार्यैरुपन्यस्तौ दैवपुरुषकारावधिकृत्य
किञ्चिदाहः—

एतौ च्विय जाणिज्जति विसञ्चो खलु दिवपुरिसगाराणं । एयं च उवरि वोच्छं समासतो तंतनीतीए ॥१६६॥

जन्मान्तरोपात्तमिष्टानिष्टफलदं कर्म सर्वजगद्वैचित्र्यकारणमिति कर्मवादिनः । तथा चाहुः—“यथा यथा पूर्वकृतस्य कर्मणः फलं निधानस्यमिवावतिष्ठते । तथा तथा तत्प्रतिपादनीयता प्रदीपहस्तेव मतिः प्रवर्त्तते ॥ १ ॥” असदेतत्, कुलालादेर्धटादिकारणत्वेनाध्यक्षतः प्रतीयमानस्य परिहारेणापरादृष्टकारणप्रकल्पनयाऽनवस्थाप्रसङ्गतः क्वचिदपि कारणप्रतिनियमानुपपत्तेः । न च स्वतन्त्रं कर्म जगद्वैचित्र्यकारणमुपपद्यते, तस्य कर्त्रधीनत्वात् । न चैकस्वभावात् ततो जगद्वैचित्र्यमुपपत्तिमत्, कारणवैचित्र्यमन्तरेण कार्यवैचित्र्यायोगात् । अनेकस्वभावत्वे च कर्मणो नाममात्रनिवन्धनैव विप्रतिपत्तिः, पुरुष—काल—स्वभावादेरपि जगद्वैचित्र्यकारणत्वेनार्थतोऽभ्युपगमात् । इति कर्मैकान्तवादोऽपि न विचारसहः ॥ ४ ॥

अन्ये तु वर्णयन्ति—पुरुष एवैकः सकललोकस्थितिसर्गप्रलयहेतुः प्रलयेऽप्यल्लुप्तज्ञानातिशयः । तथा चोक्तं “ऊर्णनाभ इवांशूनां चन्द्रकान्त इवानभसां । प्ररोहाणामिव स्रक्षः स हेतुः सर्वजन्मनाम् ॥ १ ॥” इति ॥ एतदपि न घटते, यतः प्रेक्षापूर्वकारिणां प्रवृत्तिः प्रयोजनवत्तया न्यासा, अतः किं प्रयोजनमुद्दिश्यायं जगत्करणे प्रवर्त्तते ? नैश्वरादिप्रेरणात्, अस्वातन्त्र्यप्रसक्तेः; न परानुग्रहार्थम्, अनुकम्पया दुःखितसत्त्वनिर्वर्त्तनानुपपत्तेः । न तत्कर्मप्रक्षयार्थं, दुःखितसत्त्वनिर्माणे प्रवृत्तेस्तत्कर्मणोऽपि तत्कृतत्वेन तत्प्रक्षयार्थं तन्निर्माणप्रवृत्तावपेक्षापूर्वकारितापत्तेः । इति नैतद्वादोऽपि विदुषां मनोमोदावहः ॥ ५ ॥

अतो न कालाद्येकान्ताः प्रमाणतः सम्भवन्तीति तद्वादो सिध्यावाद इति । त एवान्योऽन्यसव्यपेक्षानित्याद्येकान्त-

लितः तेन युतम् । सर्वेषामपि भव्यानां तथाभव्यत्वमस्त्येव, परं तथाविधपुरुषकारविकलं न प्रकृतकर्मपरिणामहेतुतया सम्पद्यत इति प्रस्तुतविशेषणोपादानं कृतमिति ॥ १६३ ॥

ननु कथमित्थं अनेककारणा बुद्धिर्जाता इत्याशङ्क्य सर्वमेव कार्यमनेककालादिकारणजन्यमिति द्रष्टव्यम्—
कालो सहावनिर्घर्द् पुत्रकथं पुरिसकारणोऽगता । मिच्छन्ते ते चैव उ समासञ्चो ह्येति सम्मत्तं ॥ १६४ ॥
कालस्वभावनिघतिपूर्वकृतपुरुषकारणरूपा एकान्ताः सर्वेऽप्येकका मिथ्यात्वं तत एव समुदिताः परस्पराल्पजह्नु-
त्तयः सम्यक्त्वरूपतां प्रतिपद्यन्ते । इति गाथाताल्यर्थः ॥

तत्र काल एव एकान्तेन जगतः कारणमिति कालवादिनः प्राहुः । तथाहि—सर्वस्य शीतोष्णवर्षवनस्यतिपुरुषादेर्ज-
गतः प्रभवस्थितिविनाशेषु ग्रहोपरगयुतिशुद्धोदयास्तमयगमनागमनादौ च कालः कारणम्, तमन्तरेण सर्वस्यास्त्यान्य-
कारणत्वाभिमतभावसद्भावेऽप्यभावात् । तदुक्तं—“कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजाः । कालः सुषेष्टु जागर्ति
कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १ ॥” असदेतत्, तत्कालसद्भावेऽपि बृह्पादेः कदाचिद्दर्शनात् । न च तद्भवनमपि तद्विशेष-
षकृतमेव, नित्यैकरूपतया तस्य विशेषाभावात् । विशेषे वा तज्जननाजननस्वभावतया तस्य नित्यत्वव्यतिक्रमात्,—
स्वभावभेदाद् भेदसिद्धेः । न च वायुमण्डलाद्विकृतो वर्षादिर्विशेषः, तस्याप्यहेतुकतया भावात् । न च काल एव तस्य
हेतुः, इतरेतराश्रयदोषप्रसक्तेः—सति कालभेदे वर्षादिभेदेहेतोर्ग्रहमण्डलादेर्भेदः, तद्भेदाच्च कालभेद इति परिस्फुटमि-
तरेतराश्रयत्वम् । अन्यतः कारणाद् वर्षादिभेदेऽभ्युपगम्यमाने न काल एवैकः कारणं भवेदित्यभ्युपगमविरोधः, कालस्य

वेति समुच्चये, बहुमानतश्चिन्तारत्नकामदुषादिवस्तुभ्योऽपि समधिकदुष्पादेयतापरिणामात् । चकारोऽवधारणार्थो भिन्न-
क्रमश्च । तत एतेषामेव बुद्धिमतां तथा अपदेष्टव्यंसात इति अपदेष्टाद् अमत्सरद् ईर्ष्यापरिहारलक्षणात्, प्रशंसातश्च
अहो धन्याः पुण्यभाज एते ये एवं पुष्कलमतिपरीततया स्वपरोपकारपरा वर्त्तन्त इति बुद्धिर्जायते इति प्रक्रमः । ननु
बुद्धिमद्विषया भक्त्यादयोऽपि कथमाविर्भवन्तीत्याह—एतेषामपि भक्त्यादीनां कारणं हेतुर्वर्त्तते इति जानीहि सम-
बबुध्यस्व भो भोः ! अन्तेवासिन् ! ॥ १६२ ॥

के इत्याह—

कल्याणमित्रजोगो एयाणमिमस्स कम्मपरिणामो । अणहो तह भवत्तं तस्सवि तहपुरिस्सकारजुयं ॥ १६३ ॥

कल्याणमित्रयोगः स्वपरयोः सर्वदा श्रेयस्कराणां सुहृदां साधुसाधर्मिकस्वरूपाणां योगः सम्बन्धः, तत्सम्बन्धस्य
सर्वानुचितनिरोधेन उचितप्रवृत्त्यसाधारणकारणत्वाद् एतेषां भव्यानाम् । ननु कल्याणमित्रयोगोऽपि किंहेतुक इत्याशं-
क्याह—अस्य कल्याणमित्रयोगस्य कारणं कर्मपरिणामः भवान्तरोपात्तदैवपरिणतिरूपः, अनघः पुण्यानुबन्धित्वेन सुवर्ण-
वटाकारतया निर्दोषः । नहि अनीदृशकर्मणो जन्तवः कल्याणमित्रयोगवन्तो जायन्त इति । एषोऽपि किंनिबन्धन
इत्याह—तथाभव्यत्वं तस्यापि अनघकर्मपरिणामस्य कारणं भव्यत्वं नाम सिद्धिगमनयोग्यत्वं अनादिः पारिणामिको
भावः । तथाभव्यत्वं तु एतद् एव विवित्रं द्रव्यक्षेत्रादिभेदेन जीवानां बीजाधानादिहेतुः । कीदृशमित्याह—तथापुरुष-
कारद्युतं तथा तत्प्रकारोऽनन्तरपरंपरादिभेदभाक्फलहेतुर्यः पुरुषकारो जीववीर्योच्छासरूपश्चरमपुद्गलपरवर्तव्यसमुन्मी-

बुद्धिबुद्ध-
र्थमुपाया-
न्तरम्

अथ बुद्धिचकव्यतामुपसंहरन्नेतज्ज्ञानश्रवणफलमाहः—

कथमेतथ पसंगेणं एमादि सुणंतगाण पाएणं । भवाण णिउणबुद्धी जायति सब्बस्य फलसारा ॥ १६१ ॥

कृतं पर्याप्तमत्र ज्ञातनिर्देशे प्रसङ्गेनातिप्रपञ्चभणनलक्षणेन, अनावानन्तकाले भूतभवद्भविष्यतां प्रस्तुतबुद्धिज्ञाताना-
मानन्त्येन ज्ञातुं वक्तुं वा अशक्यत्वात् । प्रतिबुद्धेरेकैकज्ञातभणनेऽपि प्रस्तुतबोधसम्भवात् किं ज्ञातभूयस्त्वमित्याश-
ङ्क्याहः—‘एमाद’ति एवमादि निर्दिष्टज्ञातमुख्यं बुद्धिज्ञातज्ञातमन्यदपि शृण्वतां सम्यग् आकर्णयतां सतां प्रायेण बाहु-
ल्येन भव्यानां रक्कद्विष्टत्वादिदोषवर्जितत्वेन श्रवणयोग्यानां जीवानाम् । किमित्याह—निपुणबुद्धिर्जिज्ञासितवस्तुगर्भमा-
हकत्वेन निपुणा सूक्ष्मा मतिर्जायते समुल्लसति सर्वत्र धर्मार्थादौ फलसाराऽवश्यम्भाविसमीहितफललाभमुन्दरा । प्रायो-
ग्रहणं निकाचितज्ञानावरणादिकर्मणां मायतुयादीनामेतच्छ्रवणेऽपि तथाविधबुद्ध्युद्भवाभावेन मा भूद् व्यभिचार इति ।
परमेतज्जिज्ञासापि महाफलैव, यथोक्तं, “जिज्ञासायामपि ह्यत्र किञ्चित् कर्म निवर्त्तते । नाक्षीणपाप एकान्तात् प्राप्नोति
कुशलां धियम् ॥ १ ॥” ॥ १६१ ॥

उपायान्तरमपि बुद्धिवृद्धावबन्धं समस्तीति ज्ञापयन्नाहः—

भत्तीए बुद्धिमंताण तहय बहुमाणओ य एएसिं । अपओसयसंसाओ एयाण वि कारणं जाण॥१६२॥
भवत्या उचितज्ञापनादिसम्पादनपादधावनलानावस्थाप्रतिजानरणादिरूपया बुद्धिमतां प्रस्तुतबुद्धिधनानां, यथा

तथा तु निर्वन्धयुहीतयाः उक्तं वैश्रमणेऽभिलाषोऽभूत् । ऋतुत्वातायाः सत्यास्तुशब्दस्य भिन्नक्रमस्य योजनात् । 'सिद्धिपासण्य'ति श्रेष्ठिनः पुनर्दर्शनं संजातं, मनागभिलाषश्च तद्गोचर इति । 'संभोगे चिय'ति संभोग एव श्रेष्ठिनः संजात इत्यन्धे ब्रुवते, परं न तावद् इतस्तु इत एव श्रेष्ठिसंभोगात् त्वं संसिद्धः, किंतु राजबीजादपि ॥ १५८ ॥

ततः सम्पन्नापमानस्य तस्य तेन प्रज्ञापनं कृतं यथा, देव ! 'अप्यगासण'ति अप्रकाशनीयोऽयमर्थः । तथा नात्र दीषः । कृत इत्याह—कर्मभावात् तथाविधदैवपारवश्यात् । ततः कुशल इति कृत्वा तेन स्थापितो मंत्री मंत्रिणां सर्वेषामुपरि तु मूर्ध्नि पुनः ॥ १५९ ॥

आह—कथं तेनान्धेन सता एवंविधा विशेषा निर्णयपदमानीताः ? इत्याशङ्क्य प्रतिवस्तूपमामाह—

दूरनिहितं पि निर्हिं तणवल्लिसमोत्थयाद् भूमीय । णयणोहिं अपेच्छंता कुसला बुद्धीय पेच्छंति ॥ १६० ॥

दूरनिहितमपि गंभीरभूमिभागार्भनिक्षिप्तमपि निर्धिं हिरण्यादिनिक्षेपरूपं तणवल्लिसमवस्ततायां भूमौ तृणैर्वल्लिभिश्च सर्वतः संलज्जायां वसुधरायां नयनाभ्यां लोचनाभ्यां साक्षाद् अप्रेक्षमाणा अपि कुशला विशदहृदया जना बुद्ध्या तथा-विधौऽमादिलिगोपलभात् प्रेक्षन्ते निश्चिन्वन्तीति । यतः—'पेच्छंता वि न पेच्छंति लोयणा हिययचक्खुपरिहीणा । हिययं पुण लोयणवज्जियं पि दूरं पलोएइ ॥ १ ॥' ॥ १६० ॥

॥ इति पारिणामिकीबुद्धिज्ञातानि समाप्तानि ॥ ४ ॥

त्वया ज्ञातमिति प्रश्ने स ग्राह—पथि अन्य—अग्रहणात् पथि वर्त्तमानाया वदर्याः फलानामन्यैरनुपादानात् । किमत्र ज्ञानं कोऽत्रातिशयेनार्थो ज्ञातव्य इत्युत्तरे विहिते नृपतोषो जातः ॥ १५३ ॥

ततः 'धूलिकिरियामाणंति' धूलिः क्रिया कणिका गोधूमानां पीषणेन धूलितया करणात् तस्या माणकं प्रतीतरूपमेव । तथा 'गुलपलषयकरिससंनिरुवणया' इति गुडपलस्य घृतकर्षस्य च संनिरुपणं निर्वाहहतुतया कृतम् । तेन च देवप्रसादो वर्त्तते इत्युक्त्वा 'बहुमण्ण'ति बहुमानगोचरतया प्रतिपन्नम् । पुनरपि स्थिरप्रज्ञाज्ञानार्थं राज्ञा ॥ १५४ ॥ 'टारा हि वासपेसण'ति टारस्य खुडुकस्य तुरङ्गस्य अधिवासितस्य रात्रौ कृतपूजस्य प्रेषणं कृतं, यथा 'सबोत्तमो'ति सर्वोत्तमोऽयं तुरंगः किं गृह्यतां न वा इति । तेन च 'तप्यरिक्ख'ति तलरीक्षा कृता । तत्र खररोमाणि । तस्मिन् नोत्तम इति ज्ञाने जातं सुमतेः प्रसादः कृतो राज्ञा । मानाद्विबुद्धिरिति द्विगुणमानादीनां पूर्वोक्तानां बुद्धिर्विहितेति ॥ १५५ ॥ तथा कन्यारत्ने च परीक्षितुमारब्धे । एवं तुरंगमवत् । वदनाद् मुखाद् आरभ्य 'सोणिच्छिवण'ति श्रोणिस्पर्शो विहित इति । ततो धीरत्वादक्षोभाया एकस्या वेदयासुता इति मतिर्ज्ञानम् । द्वितीयायास्तु तथा स्पर्शप्रारंभे तज्जिर्भर्त्सनात् कुलजाइयमिति ज्ञानं समजनि सुमतेः । ततः प्रसादबुद्धिरिति एषा वक्ष्यमाणा जाता ॥ १५६ ॥

यथा राज्ञा पूर्वोक्तवृत्तिदाता कोशायक्षो भणितः—कुरु सेतिका कणिकायाः, पलं तथा चैव घृतस्य, चत्वारि चैव गुडस्य पलानि । तेन च तस्य वणिक्सुतत्वपरिज्ञानाद् उक्तं न तावदेव ! कोपः कार्यः भण्यते किञ्चिद् इत्थं तुच्छस्य क्रमवृद्धस्य कणिकामाणकादेर्दानात् त्वं वणिक्पुत्र इति ज्ञायते । प्रचुरदातारो राजसूनुवः प्रसन्नाः सन्तो भवन्तीति । कोऽत्र प्रत्यय इत्युक्ते राज्ञा, भणितं तेन जननी पृच्छा कर्तुमुचितेति ॥ १५७ ॥

श्रीजपदे-
त्रापदे

॥ १३७ ॥

ह्यलिक्रियामाणं शुलपलघयकरिससंनिरूपणया । देवपसादो बहुमन्त्रणति थिरपणणायार्थं ॥ १५४ ॥
टाराधियासपेसण सवुत्तम तप्परिक्ख खरोमो । णो उत्तिमोत्ति णाणे पसाय माणादिबुद्धिति ॥ १५५ ॥
कन्नारयणे चैवं वयणादारब्ध सोणिछिवणंति । वीरत्तणओ वेसासुयणाण पसायबुद्धिति ॥ १५६ ॥
कुण सेइयं वलं तह वयस्स चत्तारि चैव य शुलस्स । वणियसुयपरिन्नाणाण ताव कोवो जणणिपुच्छा १५७
वेसमणे अहिलासो उउणहायाए उ सेट्टिपासणया । संभोगो च्चिय अन्ने ण ताव एत्तो उ संसिद्धो ॥ १५८ ॥
पन्नवणमप्पगासण ण एत्थ दोसो ति कम्मभावाओ । कुसलो ति तेण ठवितो मंती सवेसिसुवरिं तु १५९
अथ गाथाक्षरार्थः—मण्डलसिद्धिस्तथाविधमगधादिदेशस्वामित्वलक्षणा राज्ञः समुद्रदेवस्य प्रथममभूत् । तस्य च
मन्त्रिगवेषणपरस्य केनचिच्छिष्टं कथितम् । किमित्याह—सुमतिनामा द्विजवरो ब्राह्मणवरः समस्ति । क्रीदन्न इत्याह—
प्राज्ञो बुद्धिमान् अतिशयेन शेषबुद्धिमज्जनापेक्षया । अंधश्च नयनव्यापारविकलः ॥ १५९ ॥

ततस्तस्य सुमतेरानयनमकारि । ततः 'चारुगपक्खमि'त्ति चारुकायाः प्रधानहस्तिन्याः स्वयमेव राज्ञाऽऽरूढायाः
पक्षे द्वितीयभागे चटापनमारोपणं कृतम् । तस्य परीक्षार्थं प्रज्ञातिशयस्य पक्का परिणतफला पथि बदरी समस्ति । तत्फ-
लानि भक्षणीयानि भणित्वा नरेन्द्रचलने नरेन्द्रस्य राज्ञश्चलने गन्तुं प्रवृत्तौ सत्यां प्रतिषेधः एतेन विहितः ॥ १५९ ॥

कथमित्याह—न नैव शुभा एषा बदरी । यतः 'विज्ञासियमि'त्ति विन्यासः परीक्षा कृता । तथा चैवं वृत्ते कथं

सुमतिह०

॥ १३७ ॥

तीएवि थ सज्भावो कहिओ कहमेव एयंति ॥ २५ ॥ पडिअणियमिभीए रिउसमानमे विहियदेहपक्खाला । कयभूसम्मि
 कुबरे कयाभिलासा अहं जाया ॥ २६ ॥ एवं सिद्धे सिद्धम्मि केइ संभोगमाहु तेणपरं । तब्बीयाओ न सिद्धो किंतु मही-
 नाहवीयाओ ॥ २७ ॥ अवमाणो जणणीए उवरि कए सुमइणा स पणत्तो । जह देव ! च्लमणाओ पगईए होंति महि-
 लाओ ॥ २८ ॥ जह पक्कमज्जमभिलासगोयरो जायए छुहाळ्ण । तह कामुगाण रमणीओ जाण सबाण सबाओ ॥ २९ ॥
 अखं तं जह सबाचरेण रक्खिज्जमाणमणुवहयं । चिद्धइ तह एयाओवि कोजगाओ निसेज्झंता ॥ ३० ॥ अत एव पठन्ति
 —“रहो नास्ति क्षणो नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः । तेन नारद ! नारीणां सतीत्वमुपजायते ॥ १ ॥” तह सत्येसुवि
 सुवइ कुंतीए पंडुनंदणा पंच । नेक्को वि पंडुणा इंदुकित्तिणा तत्थ किल जणिओ ॥ ३१ ॥ ता सामि ! नापसाओ पया-
 सणिज्जो इमीए जं दोसो । नेसो महिलाण भवे मणू सुणी आह इय वयणं ॥ ३२ ॥ “न स्त्री दुष्यति जारेण न राजा
 राजकर्मणा । नापो मूत्रपुरीषेण न विप्रो वेदकर्मणा ॥ १ ॥” अच्चंतवियक्खणचिद्धिओत्ति मंतीणमुवरि सबोसिं । पत्तो
 सुहु पइइं इहपरलोगाविरुद्धंति ॥ ३३ ॥ १५० ॥

मंडलसिद्धी रत्नो समुद्देवस्स केणती सिद्धं । सुमती णाम दिव्यवरो पन्नोऽतिसएण अंधो य॥१५१॥
 तरस्साणयणं चारुयपक्खम्मि चडावणं परिकखत्थं । पक्का पंधे बोरी नरिंदचलणम्मि पडिसेहो ॥ १५२ ॥
 न सुहा एसा विज्जासियम्मि तह चेव कह तए णायं । पंधज्जागहणाओ किमेत्थ जाणंति निवत्तोसो॥१५३॥

ठाविधो एगपक्खत्तिम ॥ ९ ॥ तत्थारुढो राया भणिओ तेणाह पंथबोरीए । परिणयपउरफलाए वच्चाभो भक्खणट्ठाए ॥ १० ॥ पूणं णिखजाहं ण ताहं बोराहं जेण वहमाणे । पंथे पंथियलोएण केणहं णेव खट्ठाणि ॥ ११ ॥ तब्भक्खणं ण जुत्तं इय वुत्तुं सुमइणां स पडिसिद्धो । विद्याणियाणि तविहजणभक्खावणपओणेण ॥ १२ ॥ तस्स कणिकामाणगु-
लपलवयकरिसलक्खणा वित्ती । तुट्ठेण निवेण कया पढमयसाओत्ति पडिवच्चा ॥ १३ ॥ पच्चाथिरत्तपरिजाणणत्थमह
अन्नयाः पुणो भणिओ । रयणीए अहिवासिय टारं अइउज्जुरागारं ॥ १४ ॥ तस्सोवणित्तुमेसो किल किकाणो त्ति धेप्पइ
नवेसो । तेण मुहाओ पुट्ठो भागं जा पच्छिमं ताव ॥ १५ ॥ खररोमोत्ति निसिद्धो मिउरोमाणो हवंति जं जच्चा । सच्चं
एस महल्लो वि नेव जाइल्लओ होइ ॥ १६ ॥ नरवत्तिणा सविसेसं सतोसचित्तेण सा कया वुत्तुणा । जा उ कणिकामा-
णगमाहं पुबोइया वित्ती ॥ १७ ॥ पुण अन्नदिणे कन्नाओ दोन्नि अहिवासियाउ पेसविया । का परिणिज्जउ एयासु तेण
कुलजाणणाइकए ॥ १८ ॥ वयणपएसओ जाव सोणिट्ठाणं करेण तत्थेगा । सणियं २ पुट्ठा नहु खोभमुवागया किंचि
॥ १९ ॥ निहज्जणणिजायत्तणेण जाया इमेरिसा एसो । इय परिचित्तिय वेसासुयत्ति काउं पडिनिसिद्धा ॥ २० ॥ दुइ-
याए तह फुसंतो बाढं रोसुब्भडेहिं वयणेहिं । निब्भच्छिओ न कुलओ अंधलग । जओ वि गयलज्जो ॥ २१ ॥ उत्तम-
कुलसंभूया एसो कहमइहा सुसीलत्तं । कमलुज्जलमेवमिमं रज्जो विनिवेइयं तेण ॥ २२ ॥ महया वीवाहाडंबरेण वीवा-
हिया सतोसेण । वुत्तुणो कओ पसाओ पुव्वुत्तो माणगट्ठाहं ॥ २३ ॥ भणियमह सुमइणा देव । वणियपुत्तो तुमं ण
भंतित्ति । अमहेसु विचित्तियभासगेसु कोवो न कायवो ॥ २४ ॥ नरवइणा संक्रियमाणसेण पुट्ठा रहमिम नियज्जणी ।

आदिशब्दात् सुमतिनामा ब्राह्मणः प्रस्तुतबुद्धौ ज्ञातं वर्तते । कीदृश इत्याह 'अंधल'स्ति अंधः । कथमसौ ज्ञातीभूत
 इत्याह—नृपमंत्रिमार्गणा नृपस्य समुद्रदेवस्य सिद्धराजस्य मंत्रिमार्गणा वृत्ता । तत्र श्रवणमाकर्णनं बुद्धिमत्तया सुम-
 तेरजनि । नृपस्य आह्वानमाकारणं कृतम् । ततोऽपि 'बोरस्सेकश्'स्ति बदरेष्वश्वे कन्यायाश्च विशेषपरीक्षार्थं स निमुक्तः ।
 निश्चितप्रज्ञस्य तस्य सन्तोषेण राज्ञा 'माणादि'कणिकामाणकगुडपलघृतकर्षदानलक्षणा प्रथमतः, पश्चाद् द्विगुणक्रमेण कणि-
 क्रासेतिकाघृतपलघृतदृष्यलक्षणा वृत्तिनिरूपिता । तेन च लब्धतात्पर्येण राज्ञा भणितः । यथा त्वं देव ! वणिक्स्तुत इति ॥
 अथैतद्गाथाव्याख्यानाय मण्डलेत्यादिगाथानवकमाह । एतद् गाथानवकं कथानन्तरं लिखितं ज्ञातव्यम् । मण्डले-
 त्यादि । तत्र च—आसि वसंतस्मिन्पुरे वसंतमासोऽब सेसमासाण । सेसनरवहृपहाणो समुद्रदेवो महीपालो ॥ १ ॥ बालो
 वि सिद्धरजो सो पुणवसेण विक्रमगुणेण । सामादयाण समुच्चियठाणेंसु निसेवणाओ य ॥ २ ॥ सयमेव रज्जकजाणि
 चित्तयं तस्स मज्झ किं सोकखं । इय चित्तायत्तमणो मंति मग्गेउमारद्धो ॥ ३ ॥ किंच । जह सुहुं मिंठसिक्खावणाहिं
 मग्गेण मयगळा जंति । तह निउणमंतिमंतणगुणेण रज्जाणिवि जणस्मि ॥ ४ ॥ जह अंधयारपडियं न अच्छि पेच्छइ
 समत्थमवि संतं । लच्छीसंतमसगया तह रायाणो वियाणाहि ॥ ५ ॥ जह सपयासं चक्खु पेक्खइ रूवं जहडियं लोए ।
 मंतिपयासपरिगओ रायावि तहेव कजाणि ॥ ६ ॥ तहा । तस्स कुओ णिवलच्छी सारा सारंगलोयणाओ य । दक्खो
 वियक्खणो जस्स नत्थि कजावहो मंती ॥ ७ ॥ निमुयं जणवायाओ जह सुमई नाम दिववरो एत्थ । अत्थि नियबु-
 द्धिपगरिसगुणेण निज्जियसुरायरिओ ॥ ८ ॥ नवरमचक्खु आगारिओ य गउरवपुरस्सरं रत्ता । निववज्झाप कुरिणीए

मज्झे मुणिसुबयनाहशूहमह दहुं । चित्तेह नेव भज्जइ धुवमेयपभावओ नयरी ॥ ८२ ॥ तो तह करेसि अवणोति इमं जह नयारिवासिणो मणुया । इय चित्तिऊण भणियं हंहो ! लोगा इमं थूमं ॥ ८३ ॥ जइ अवणेह लहुं चिय ता परचक्कं सदे-
समणुसरइ । इहरा णयरीरोहो न किट्ठिही जावजीवंपि ॥ ८४ ॥ संकेइओ य राया अवसरियव्वं तएवि थूमन्निम । अव-
णिज्जंते दूरे येत्तुं नियसवसेअं पि ॥ ८५ ॥ अह लोणेणं भणियं भयवं ! को एत्थ पच्चओ अत्थि । तेणं पयंपियं थूम
येवमेत्तंपि अवणीए ॥ ८६ ॥ जइ परचक्कं वच्चइ ता एसो पच्चवत्ति इइ वुत्ते । लोणेणं आरद्धं अवणेडं थूमसिहरगं
॥ ८७ ॥ अवणेज्जंते तम्मो वच्चंतं पेच्छिऊण रिउसेअं । संजायपच्चएणं अवणीर्यं सबमवि थूमं ॥ ८८ ॥ तो भग्गा वलि-
ऊणं रज्जा नयरी विडंविओ लोगो । अवडम्मि निवडिओ चेडगो य जिणपडिममादाय ॥ ८९ ॥ दुगगइगमणफलच्चिय
तस्सेसा पारिणासिया बुद्धी । जं थूमुत्पाडमिसेण णासिया सा पुरी रम्मा ॥ ९० ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—स्तूपेन्द्र इति द्वारपरामर्शः । तत्र स्तूपेन्द्रो मुनिसुव्रतस्वामिसम्बन्धितया शेषस्तूपापेक्षप्रधान-
स्तूपः । ‘एकं चिय त्ति’ एकमेव ज्ञातं न द्वे ज्ञाते । कथमित्याह ‘कूलापडणीयसुहुं’ति कूलंवालगनामा प्रत्यनीकक्षुल्लकः
सन् । गुरुभाषे गुरोराचार्यस्य भाषे आक्रोशे सति तापसाश्रमं गतः । ‘मागहि’ति मागधिकया वेदयया ‘मोदग’ति
मोदकान् दत्त्वा ‘गिलाण’ति भक्षानः कृतः । ततस्तथा प्रतिजगन्धर्माणस्य तस्य तां प्रति रागे कामरागलक्षणे समुत्पन्ने
स तस्या वशीभूतः । क्रमेण च वैशाली विनाशिता तेनेति ॥ १४९ ॥

आईसइा सुमती अंथल निवमंतिमग्गणा सवणं । आहवणं वोरस्सेकन्ना माणादि वणियसुते ॥ १५० ॥

सबत्थ संजमं, संजमाओ अप्पाणमेव रक्खिज्जा । मुच्चइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविरई ॥ ६७ ॥ इय सिद्धंता-
 भिप्पायसारवयणाणि सो णिसामेत्ता । मागहियं अणुजाणइ वेयावच्चं करेमाणिं ॥ ६८ ॥ तो उच्चत्तणधावणनिसियाव-
 णपमुहसवकिरियाओ । कुणइ समीवठिया सा अणवरयं तस्स परितुट्ठा ॥ ६९ ॥ कइवयदिणाइं एवं पालित्ता ओसहप्प-
 ओणेण । पणुणीकयं सरीरं तवस्सिणो तस्स लीलाए ॥ ७० ॥ अह पवरुब्भडसिंंगारसारनेवच्छसुंदरंगीए । एणम्मि दिणे
 तीए सवियारं सो इमं जुत्तो ॥ ७१ ॥ पाणणाह ! णिसुणेसु मे गिरं गाढरूढपडिवंधवंधुरं । मं भयाहि सुहरासिणो णिहिं
 मुंच दुक्करम्मिमं तवोविहिं ॥ ७२ ॥ किं अणेण तणुसोसकारिणा पइदिणं पि विहिण्ण वेरिणा । पत्तमेव फलमेयसंतियं
 मं लहंति पइकुंददंतियं ॥ ७३ ॥ किंच रण्णम्मिममस्सिओ तुमं दुइसावयसमूहदुगमं । एहि जामु णयरं मणोहरं रइ-
 सुखवहरिणच्छिसुंदरं ॥ ७४ ॥ मुद्धधुत्तनिवहेण वंचिओ अच्छसे जमिह सीसलुंचिओ । किं विलासमणुवासरं तुमं णो
 करेस्सि भवणे मए समं ? ॥ ७५ ॥ तुज्झ थेवविरहेवि निच्छियं निरसरेइ मह नाह ! जीवियं । ता उवेहि सममेव वच्चिमो
 दूरदेसगयतिरथ वंदिमो ॥ ७६ ॥ एत्तिएणवि समत्थपावयं तुज्झ मज्झवि य वच्चही खयं । पंचरुवविसए हिं भुंजिमो
 जाव नाह ! इह किंपि जीविमो ॥ ७७ ॥ इह सवियारं मंजुलगिराहिं तीए पयंपिओ संतो । सो संखुज्जो परिचत्तधीरिगो
 सुयइ पव्वज्जं ॥ ७८ ॥ अच्चंतहरिसियमणा सा तेण समं समागया रओ । पासे असोणचंदस्स पायवडिया य विन्नवइ
 ॥ ७९ ॥ सो एस देव ! सुणिक्कलवालओ मज्झ पाणनाहोत्ति । जं कायवं इमिणा तं संपइ देह आपसं ॥ ८० ॥ रत्ता
 भणिधं भइय ! तह कुण जह भज्जए इमा नयरी । पडिवज्जइ सो वयणं तिदंढिरुवं च काऊणं ॥ ८१ ॥ पविसइ पुरीए

नयरीरोहं काष्ठं असोऽगचंदो ठिओ चिरं कालं । उचुंगसालकलिया नवि भज्जइ सा कहिं पि पुरी ॥ ५२ ॥ एणम्मि य
पत्थावे राया तं भंजिउं अपारंतो । जा सो इंतो अच्छइ ता पढियं देवयाए इमं ॥ ५३ ॥ “समणे जइ कूलवालए माग-
हियं गणियं लम्मिस्सइ । लाया असोऽगचंदए वेसालिं नगालिं लहिस्सइ ॥ ५४ ॥” हरिसवियसंतवयणो पाठं अमयंव
सवणपुडएहिं । वयणम्मिमं नरनाहो तं समणं पुच्छए लोगं ॥ ५५ ॥ अह कहमवि लोगाओ णइकूलठियं तयं विया-
णित्ता । पणतरुणीपहाणं मागहियं वाहरवेइ ॥ ५६ ॥ भणइ य भइ ! तं कूलवालं समणमेत्थ आणेहि । एवं करेसि
तीए पडिवलं विणयसाराए ॥ ५७ ॥ तो कवडसाविया सा होउं सत्थेण तं गया ठाणं । वंदित्ता तं समणं सविणयमेयं
पयंपेउं ॥ ५८ ॥ निहणाहे सगगए जिणिंदभवणाइं वंदमाणा हं । सोउं तुब्भे एत्थं समगया वंदणहाए ॥ ५९ ॥ तो
अजं चिय सुदिणं पसत्थतित्थं च जं तुमं दिट्ठो । एत्तो कुणसु पसायं भिक्खागहणेण सुणिपवर ! ॥ ६० ॥ तुम्हारिसे
सुपत्ते निहित्तमपंपि दाणमच्चिरेण । सगपावगसुक्खाण कारणं जायए जेण ॥ ६१ ॥ ईय भणिओ एसो कूलवालओ
आगओ य भिक्खट्ठा । दिज्जा य मोयगा दुट्ठदवसंजोइया तीए ॥ ६२ ॥ तब्भोगाणंतरमवि अईसारो से दढं समुप्पओ ।
तेण विबलोडतरंतो काष्ठं उवत्तणाइंपि ॥ ६३ ॥ तीए भणियं भयवं ! उरसगववायवेइणी अहयं । गुरुसामिबंधुतुल्लसं
तुल्लसं जइ किंपि पडियारं ॥ ६४ ॥ काहं फासुगदपेहिं, होज्ज एत्थवि असंजमो कोइ ? । ता अणुजाणसु भंतो ! वेयावक्खं
करेमिस्सि ॥ ६५ ॥ पणुणसरीरो संतो पायच्छित्तं इहं चरिज्जासि । अप्पा हि रक्खियघो जत्तेणं जेण भणियम्मिणं ॥ ६६ ॥

१ फ. एय सिणयणिओ ख. जिणभणिओ ।

संबोहिक्रण उचियं समायरसु ॥ ३५ ॥ एए तुमं च जमहा धूयसुया मज्झ नत्थि ह विसेसो । गेहागयत्ति नवरं बला न
 सक्केमि पेसेउं ॥ ३६ ॥ एवं सोच्चा रुद्धेण तेण पुणरवि य चेडगो भणिओ । पेसेसु कुमारे अहव जुज्झसज्जो लहुं होसु
 ॥ ३७ ॥ पडिवणणे जुज्झे चेडगेण काउं बहुं च सामणिं । वेसालीए पुरीए असोगचंदो लहुं पत्तो ॥ ३८ ॥ जुज्झेण
 संपलगो नवरं चेडगमहामहीवइणा । कालप्पसुहा दस अवरमाउगा भाउगा तसस ॥ ३९ ॥ दसहिं दिवसेहिं हया अमो-
 हमेकं सरं खिवंतेण । किर से एकदिणंते एक्कसरक्खेवनियमोत्ति ॥ ४० ॥ एक्कारसमे य दिणे भयभीएणं असोगचंदेण ।
 चित्ति यमहो इयाणिं जुज्झंतो हं विणरसामि ॥ ४१ ॥ ता जुज्झिउं न जुज्झइ इय ओसरिउं रणं गणाउ लहुं । कुणइ स
 अट्टमभत्तं सुरसञ्जिज्झाभिलासेण ॥ ४२ ॥ अह सोहम्मसुरंदो चमरोवि य पुब्रसंगयं सरिउं । उम्मूले संपत्ता पर्यपिउं
 एवमाढत्ता ॥ ४३ ॥ भो भो देवाणुपिया कहेसु किं ते पियं पयच्छामो । रत्ता भणियं मारेह चेडयं वेरियं मज्झ ॥ ४४ ॥
 सक्केण जंपियं परमसम्मदिट्ठिं इमं न मारेमो । सण्णिज्झं जुज्झंतस्स जुज्झ जइ भणसि ता कुणिमो ॥ ४५ ॥ एयंपि होउ
 इइ जंपिक्रण रत्ता असोगचंदेण । चेडगनिवेण सज्जिं पारद्धो समरसरंभो ॥ ४६ ॥ अप्पडिहयसुरवइ पाडिहेरपायडप-
 यावदुप्पेच्छो । रिउपक्खं निहणं तो संपत्तो चेडगं जाव ॥ ४७ ॥ तो आयणं आयट्टिक्रण चावं कयंतदुओव । तं पइ
 अमोहविसिहो पम्मक्को चेडगनिवेण ॥ ४८ ॥ तं च तदंतरचमरंदरइयफालिहसिलापडिक्खलिं । अवलोइक्रण सहसा
 विमइधो चेडयनरंदो ॥ ४९ ॥ खलिए अमोहसत्थे एत्तो णो मज्झ जुज्झिउं जुत्तं । इइ चित्तिउं पविट्ठो वेगेण पुरीए
 मज्झमि ॥ ५० ॥ किंतु गयं से निहणं असुरंदसुरंदनिम्मिएहिं लहुं । रहसुसलसिलाकंटगरणेहिं चउरंगमवि सेत्तं ॥ ५१ ॥

मा हीरिही जलेणंति वाहिया अवरकूलेणं ॥ १९ ॥ अह कूलंतरलग्नं दहूण णहं जणेण से विहियं । तद्देसगेण सगुणं
अभिहाणं कूलवालोत्ति ॥ २० ॥ तप्पहपयहसत्थाव लद्धभिव्वाए जीवमाणस्स । लिंगच्चागो जाओ जह से तह संपयं
भणिमो ॥ २१ ॥ चंपाए नयरीए असोयचंदोत्ति पत्थिवो आसि । सेणियनरिंदपुत्तो विक्रमअकंतरिउच्चको ॥ २२ ॥
हल्लविहल्ला से लहुयभाजगा तेसिं सेणिएण वरो । हत्थी हारो दिन्नो अभएणवि पवयंतोण ॥ २३ ॥ खोमं कुंडलजुयलं
जणणीतणयं पणामियं तेसिं । अह खोमहारकुंडलविराइए करिवराकूढे ॥ २४ ॥ ते चंपाए तियच्चारेसु दोगुंदगेव
कीलंते । दहुं असोगचंदो भणिओ भज्जाए सामरिसं ॥ २५ ॥ रायसिरीए परमत्थेण देव ! एएसि तुब्भ भाऊण । जे
एवमलंकरिया करिखंधगया य कीलंति ॥ २६ ॥ तुह पुण मोत्तुं आयासमेक्कमन्नं न रज्जफलमत्थि । ता तुममेए पत्थेसु
हत्थिपमुहाइं रयणाइं ॥ २७ ॥ रण्णा पर्यपियं कह मयच्छि ! पिउणा पणामियाइं सयं । लहुभार्हणमिमाइं मगंतो णेव
लज्जासि ? ॥ २८ ॥ तीए भणियं का नाह ! एत्थ लज्जा परं वहुं रज्जं । दाऊणमिमोसिं करिपमोक्खरयणाइं लिंवस्स
॥ २९ ॥ इय पुणरुत्तं तीए तल्लिज्जंतो महीवईं सम्मं । एगमि अवसरमि हल्लविहल्ले इमं भणइ ॥ ३० ॥ भो ! तुब्भ-
महं सविसेसमवरकरितुरयरयणदेसाइं । देमि मं च समप्पह ताव इमं हत्थिवररयणं ॥ ३१ ॥ आलोच्चिऊण देमोत्ति
जंपियं ते गया निययठाणे । मा गोच्छिही हठेणंति भयवसा रयणिसमयमि ॥ ३२ ॥ हत्थिमि समारुहिं अमुणिज्जंता
जणेण नीहरिया । वेसालीए पूरीए चेडगरायं समल्लीणा ॥ ३३ ॥ णाया असोगचंदेण तयणु विणएण दूयवयणेहिं ।
हल्लविहल्ले पेसेह सिग्गमिति चेडगो भणिओ ॥ ३४ ॥ अह चेडगेण भणियं नीणेसि कहं इमे हठेणाइं । सयमेव तुमं

हाणाइ निययवुद्धीए । आणासारं चरणं न पवजइ कुगहवसेण ॥ ३ ॥ चोइंति सुरिणो तं दुस्सिक्ख ! किमेवमफलम-
 प्पाणं । उस्सुत्तकट्ठचेट्ठाए दुट्ठसंतावमुवणेस्सि ? ॥ ४ ॥ आणाए च्चिय चरणं तवभंगे जाण किं न भगंति । आणं च
 अइकंतो करसाएसा कुणइ. संसं ॥ ५ ॥ एवं सासिजंतो गुरुसु वेरं समुवहइ धोरं । अह अन्नया कयाइ तेणेक्केणं समं
 गुरुणो ॥ ६ ॥ एकम्मि गिरिवरम्मि सिद्धिसिळावंदणपथमारुढा । सुचिरं च तं नमंसिय सणिपं ओयरिउमारुद्धा ॥ ७ ॥
 अह तेण दुव्विणीएण चित्तियं नूण एस पत्थावो । तो दुव्वयणणिहीणं हणामि आयरियमेयमहं ॥ ८ ॥ जइ इत्थंवि
 पत्थावे उवेहिओ एस निरसहाओ वि । ता जा जीवं निव्वमच्छिही ममं दुट्ठसिक्खाहिं ॥ ९ ॥ इय चित्तिऊण पिट्ठिएण
 महई सिल्ल परिमुक्का । सूरीणं हणणट्ठा दिट्ठा य कहिं पि सा तेहिं ॥ १० ॥ तो ओसरिउं सिग्गं पर्यपियं रे महाडुरा-
 वार ! । गुरुपच्चणीयअच्चंतपावम्मिय ववसिओ कीस ? ॥ ११ ॥ न मुणसि लोणद्धिं पिहुउवयारिसुं जं करेसि वहवुद्धिं ।
 जस्सुवयारे थोवं समगतइल्लोक्काणं पि ? ॥ १२ ॥ मन्नंती उवयारं तणेवि सीसाओ केवि अवणीए । उट्ठंति वहायउवरे
 तुमंव सुच्चिरोवचरिया वि ॥ १३ ॥ अहवा कुपत्तसंगहवसेण एसेव णूण होइ मई । ण कयाइ महाविसविसहरेण सह
 निव्वडइ मेत्ती ॥ १४ ॥ इय एवंविहगुरुपावकम्मनिम्मूलदलियसुकयरस । सबत्थ धम्मपालणदुराजोगगस्स तुह पाव ॥ १५ ॥
 होही एत्तो इत्थीसयासओ णूण लिंगचागो वि । एवं सविउं सूरी जहागयपडि नियत्तोत्ति ॥ १६ ॥ तह काउं जइ एयरस
 सुरिणो हवउ वयणमरसच्चं । इय चित्तिं कुसिरसो सो य गओ. रणभूमीए ॥ १७ ॥ जणसंचारविरहिए. एगम्मि वि
 तावसासमम्मि ठिओ । कूले नईए उगं तवं च काउं समाढत्तो ॥ १८ ॥ पत्ते य वरिसयाले तत्तवुट्ठाए देवयाए नई ।

त्रीन् वारान् पश्चाद् दृढाभिनिवेशाद् भगवतो देहस्य आभोगे. विलोकेने विहिते संमुत्तीर्णदृष्टिविषस्य तस्य बोधिः समु-
ल्लज्जातिस्मरणस्य सम्यक्त्वादिलक्षणः, तथा आराधना समाधिमरणलक्षणा सम्यग् यथावत् सम्पन्नैति ॥ १४७ ॥

खगो सावगपुत्ते पमायमय खग साहुपासणया । उगहभेयालोयण संवोही कालकरणं च ॥ १४८ ॥

खड्ग इति द्वारपरामर्शः । तत्र कश्चित् श्रावकपुत्रः 'पमाय'ति प्रमादेन द्यूतादिना मत्तो यौवनकाले सर्वथा धर्मव-
हिर्भूतमानसः 'मय'ति मृतः सन् 'खग'ति महादव्यां खड्गो नाम पशुविशेषः संजातः । स च सर्वतः पृष्ठोभयपार्श्व-
प्रवृत्ततुरंगप्रक्षराकारलम्बचर्मशिरःप्रदेशोद्गतैकशृङ्गो महिषाकारधरो वर्तते । तमोवहलहुलतया च पथिकलोकं मार्गं च
हनुमारवधोऽसौ । अन्यदा च 'साहुपासणया' इति कांश्चित् साधून् मार्गं वहमानान् ददर्श । तेन च तज्जिघांसार्थं
समीपमागच्छता 'उगहभेय'ति अतितीव्रतपोराशित्वात् साधूनामवग्रहस्याभाव्यभूमिप्रदेशलक्षणस्य अभेदो यदा उल्लं-
घनं कर्तुं न शकितं तदा 'आलोयण'ति आलोचना विमर्शो विहितः । ततः सम्पन्नजातिस्मरणस्य सम्बाधः सम्यक्त्वा-
दिलाभः, तदनन्तरमेव कृतप्रत्याख्यानस्य कालकरणं च देवलोकगमनफलं समजनीति ॥ १४८ ॥

धुभिंदे एक्कं चिय कूलापडणीयखुड्डु गुरुसावे । तावस मागहि मोदग मिलण रागन्नि वेत्ताली ॥ १४९ ॥

आसि चरणाद्गुणमणिरौहणगिरिणो विसिद्धसंघयणा । निजिणियमोहमह्छा महल्लमाहपदुद्धरिसा ॥ १ ॥ संगमसीहा
णामेण सूरिणो धूरिसिस्सपरिवारा । तेसिं सिस्सो एगो मणगमुत्तिस्सखल्लसहावो ॥ २ ॥ कुणमाणो वि हु दुक्करतवोवि-

स्वमो एस ॥ ३२ ॥ ईहापोहपहाणस तस्स मगणगेवसणपरस । जायं जाईसरणं पयाहिणाओ तओ तिजि ॥ ३३ ॥
 देइ परिच्चयइ तहा भत्तं संवेगमागओ तिवं । जाणइ जिणो जहेसो विहियाणसणो समं पत्तो ॥ ३४ ॥ उंडे बिलम्मि
 तुंडं छोटुं परिसंठिओ अहं रुद्धो । मा लोगमरणकारी होहं तस्साणुकंपाप ॥ ३५ ॥ सामीवि ठिओ जं दंसणेण तरसो-
 वयायमायरइ । न हु कोवि अछियंति य गोवालाई दुमंतरिया ॥ ३६ ॥ पाहाणेहिं हणंति य तिलतुसमेत्तंपि जा न सो
 बलइ । कट्टेहिं पट्टिओ ता तहवि न चलिओ जया तेहिं ॥ ३७ ॥ तवइयरो असेसो अच्चभुयकारओ जणमणरस ।
 संनिहियगामनराइएसु लोयसस परिकहिओ ॥ ३८ ॥ परिहरियभओ लोगो बद्धपयाहो जिणं नमेऊणं । चंदणपुष्पकखय
 धूवमाइणा तमहिमच्चेइ ॥ ३९ ॥ तम्मगगागामिणीओ पयविक्रयकारिणीओ महिलाओ । तं मक्खंति फुसंति य सो वि य
 तगंधलुद्धाहिं ॥ ४० ॥ कीडीहिं पीडिओवि हु सकम्मपरिणइफलं विभावत्तो । जा दिवसाइं पनरस ठिओ तओ काल-
 मणुपत्तो ॥ ४१ ॥ अट्टमसुरलोए असमरिद्धिसंभारभूसिओ देवो । संजाओ विचडतिरीडकिरणकब्बुरियगयणयलो ॥ ४२ ॥
 तस्सेसा परिणामियबुद्धी जं सो तहा कयाणसणो अहिसोडकीडपीडावियडो पत्तो वरं ठाणं ॥ ४३ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—‘सप’ इति द्वारपरामर्शः । तत्र ‘चंडकोसिय’ति चण्डकौशिकनामा सर्पः, तस्य ‘वीरालो-
 ग’त्ति वीरावलोकं संजाते सति ‘विसदंस’ति विपदष्टा दंशो दशनं भगवतो विहितं तेन वारत्रयं यावत् । तथाप्यमरणे
 ‘ओसरणं दाढाविस’ति भगवत उपरि पातभयाद् अपसरणमपक्रमणं स्वस्थानात् । दंष्ट्राविपस्य भगवति निवेक्षने सति

अथि अदुरे नयरे सेयंविथा नाम तन्निवसुष्टिं । आगंतूणं विरहे आरामो सबओ भगो ॥ १७ ॥ तप्पडिनिवेसपूरि-
यमणेहिं आरामवइनिमित्तं सो । तइया गओ वणे कंटियाण कहिओ य वुत्तंतो ॥ १८ ॥ गोवालेहिं सरोसो ताओ
छड्डित्तु परसुगयहत्यो । रोसेण धमधर्मतो कुमरभिमुहं तओ चलिओ ॥ १९ ॥ जमदूयाकारधरं दहुं सतुहुमाणसा ते
व । अइवेगेण पलाणा कुहाडहत्यो पधावितो ॥ २० ॥ विस्सरियप्पा खड्डुमि निवडिओ सो कुहाडओ अड्डो । आव-
डिओ तत्थ सिंरं दोभायं तत्थ संजायं ॥ २१ ॥ तत्थेव य वणसंडे दुट्ठो दिट्ठीविसो अही जाओ । रोसेण य लोसेण य
ते रुक्खे रुक्खइ अभिक्खं ॥ २२ ॥ जे केवि तावसा तत्थ आसि ते तेण दाहुमुवणीया । जे पुण इयरे ते कहवि लज्ज-
पाणा गया दूरं ॥ २३ ॥ सोवि वणं परियंचइ तिसंझमह सडणयंणि जं तत्थ । पडइ पसारियदिट्ठीविसग्णिणा तं खणा
डहइ ॥ २४ ॥ पत्तो भगवं वीरो पवन्नसमणत्तणो दुइज्जमि । वरिसे उत्तरचावालमज्झदेसमि कणखलए ॥ २५ ॥
सबजगजीवगोयरकरुणापरमाणसो महाभागो । तस्संबोहणहेडं जक्खघरे संठिओ पडिमं ॥ २६ ॥ दिट्ठो तेण तओ
आसुरुत्तभावं दढं धरंतोण । किं न वियाणसि एत्थं ममंति सूरं निभालित्ता ॥ २७ ॥ निज्झाह सामिसालं पच्छा पेच्छेइ
जा न डज्झेइ । तो पासिय वारतिगं कुट्ठो तत्थेव गंतूण ॥ २८ ॥ भक्खेइ सुदिढदाढाविसाकुलो तमि अंगमि । मा
मे उवरिं पडिही अवक्कमेत्ता तओ ठाइ ॥ २९ ॥ एवंपि तिल्लि वारे दंसइ विणरसइ न किंपि जा भयवं । ता तिबामरि-
सवसो जिणरूवं पासिडं लगो ॥ ३० ॥ अमयमयसरीरत्तणेण जगबंधवस्स जगगुरुणो । रूवं पलोयमाणस्स तस्स सवि-
साणि अच्छीणि ॥ ३१ ॥ तस्समयं चिय विज्झायभावमायाणि भगवथा भणियं । उवसमसु चंडकोसिय ! न चंडभावो

उच्छलियातुच्छजसो गच्छो किल कोइ आसि गुणनिलओ । नीयत्यसूरी दिक्खासिक्खानिक्खित्तनियचित्तो ॥ १ ॥
 विहरंतो सो पत्तो वसंतपुरनामगे पुराणपुरे । साहुजणोच्चियवसहीए संदिओ निद्धियवियारो ॥ २ ॥ तत्थेगो खवगमुणी
 अहेसि छट्टट्टमाइतवनिरओ । सो अन्नया पमाए वासियभत्तस्स पारणगे ॥ ३ ॥ भिक्खायारियाए गओ तवोकिलामेण
 निरुवओगेण । मंडुक्किया चरणेण चंपिया तेण निहया य ॥ ४ ॥ पच्छा गच्छंतेणं दिट्ठा सा खुडएण तो भणिओ ।
 एसा मंडुक्कलिया खवग ! पमाएण ते विगया ॥ ५ ॥ संजायरोसलेसो भणाइ खमगो इमाओ णेगाओ । लेएण मारि-
 याओ अहं किमेत्थावरज्झामि ॥ ६ ॥ पूर्णं संझाकाले सयमेवावरसयम्मि सूरिणं । आलोएही तुणिहक्कयाए थक्को न
 वोएइ ॥ ७ ॥ खुड्डो वियालंकाले सो खवगो सेसएऽवराहवए । आलोइत्ता जावुवविट्ठो इयरेण तो भणियं ॥ ८ ॥ किं
 ते सा विस्सरिया मंडुक्की जा हया पमाएण ? । ताहे सुट्ठु परट्ठो पहणामि इय परंपतं ॥ ९ ॥ खुड्डुगमेयं परिभाविज्जण
 उज्झाइओ वहनिमित्तं । अइतिकखकट्ठिणकोणे थंभम्मि समावडियसीसो ॥ १० ॥ असुहज्झाणपहाणो मओ विराहियव-
 एसु देवेसु । जोइसिएसुववन्नो तओ चुओ कणखलपएसे ॥ ११ ॥ तावससयाण पंचणह कुलवइरस सुयत्तणं पत्तो ।
 उयरम्मि तावसीए कमेण गठ्भा विणिकखंतो ॥ १२ ॥ ठवियं णामं से कोसिउत्ति अइरोसणो सहावेण । अन्ने वि संति
 वहवो कोसियनामा मुणी तत्थ ॥ १३ ॥ तो तावसेहिं नामं विहियं जह चंडकोसिओ एस । कालक्केण सो पुण कुल-
 वइपयपुत्तओ जाओ ॥ १४ ॥ वणसंडे तत्थ अईव मुच्छिओ तावसाण णो देइ । तेसिं छेतुं पुप्फफलाइ अलहंतगा संता
 ॥ १५ ॥ पगया दिसो दिसिं ते जेवि य गोवालमाइया तत्थ । तं पिय हंतुं थाडेइ दूरमोयरइ जह ण पुणो ॥ १६ ॥

तत एकेन केनचित् परीक्षा कर्तुमारब्धा । कथमित्याह—काले शीतकाललक्षणे यद् उपपन्नं तेन क्रमव्यत्यायात् ‘आमले-
णति’ । आमलकेन पुराणेन सह ‘कित्तिमग’ति कृत्रिमामलकस्य ततः ‘परिणयजोगालोयण’ति परिणतेनातरलेन योगेन
मनोलक्षणेन आलोचना विमर्शः कृतः । तदनन्तरं लक्षणविरहेण जालामलकरूपरसन्यस्यशीदिलक्षणवियोगेन तज्ज्ञानं
कृत्रिमामलकावगमः सम्पन्नः । अन्यादृशानि हि कृत्रिमामलकस्य लक्षणानि, अन्यानि चेतस्य । जानन्ति च विदित-
भेदा निगुणमतयो नानात्वम् । पठन्ति चात्र—“आयारा ते क्षिय पळवाण कुसुमाण ते क्षिय फलाण । सहचारभूमि-
विडवो होइ विसेसो रसासाय ॥ १ ॥” इति ॥ १४५ ॥

मणि पद्मग वच्छाओ कूवे जलवन्न डिंभ थेरकहा । उत्तारणपयईए पाणं गहणं च पीतीए ॥ १४६ ॥

मणिरिति द्वारपरामर्शः । तत्र क्वचित् प्रदेशे ‘पण्णग’ति सर्पः ‘वच्छाओ’ति वृक्षाद् वृक्षमारुह्येत्यर्थः पक्षिणामण्ड-
कानि भक्षयति । अन्यदा च शृङ्गेण स नीडारुढो हतः । तस्य मणिसन्नैव नीडे पतितः । तद् किरणैरधोवर्तिनि कूपे
‘जलवन्न’ति जलस्य सलिलस्य वर्णो रक्तलक्षणो जातः । स च ‘डिंभ’ति डिम्भकैरुपलब्धः । ततस्तैः स्थविरकथा वृद्ध-
पुरुषनिवेदना कृता । तस्य च उत्तारणप्रकृतौ कूलस्योत्तारणे कृते प्रकृतौ स्वभाववर्णत्वे जाते ज्ञानमुपलभ्यः संपन्नः,
यदुत औपाधिकोऽयं वर्णो न स्वाभाविकः ग्रहणं च उपादानं पुनर्मर्णेर्नीत्योपायेन कृतं तेनेति ॥ १४६ ॥

सप्यत्ति चंडकोसिग वीरालोग विसदंस ओसरणं । दाढाविस आभोगे बोही आराहणा सम्मं ॥१४७॥

कस्य 'निद्रसधिजाह'ति निद्रसाभिधानस्य धिगृजातीयस्य संबन्धिनी । तथा 'लोगजाणमिम'ति लोकाभिप्रायपरिज्ञाने ज्ञातं वर्त्तते । काऽसावित्याह—'उज्जेणि देवदत्ता' इति उज्जयिन्यां नगर्यां देवदत्ता वेण्या, यतस्तथा 'जोगुवयारेत्थपडि-वत्ती' इति योग्योपचारे सर्वपट्टकीनामुचितप्रियकरणलक्षणे कृते सति अर्थप्रतिपत्तिर्भूयान् अर्थसंग्रहः कृत इति ॥१४३॥ चलोणाहणे ति तरुणेतरेसु पुच्छाहु तरुण तच्छेदो । इयरे उरसरिऊणं आलोच्चिय विंति पूजंति ॥१४४॥

चरणाधात इति द्वारपरामर्शः । तत्र कश्चिद् राजा तरुणैर्व्युद्भ्राह्यते । यथा देव ! अमी वृद्धा मन्त्रिणो जर्जरशरीरत्वेन दुर्बलबुद्धयः स्वपदाद् उत्तार्यन्ताम् । तरुणाः समर्थबुद्धयस्तत्पदे आरोप्यन्तामिति । ततस्तत्परीक्षणार्थं 'तरुणे-यरेसु पुच्छा' इति, यदि कश्चिद् मां चरणेन शिरसि आहन्यात्, ततस्तस्य चरणस्य को दण्ड इति । तरुणेषु इतरेषु च मिलितेषु पुच्छा कृता । ततस्तरुणमतिरत्नेन 'आहु तरुण'ति तरुणा आहुर्बुवते । तच्छेदश्चरणोत्तारो दण्ड इति । इतरे वृद्धाः पुनरुत्सृत्य उत्सारं कृत्वा तत आलोच्य परस्परं पर्यालोच्य भुवते । पूजा समभ्यर्चनं कार्यमिति । नहि प्रौढप्रणय-पात्रं कलत्रं लग्नरतिकाले कलहं विहाय अन्यो शुभमान् शिरसि हन्तुं पारयतीति ॥ १४४ ॥

आमंढेति परिच्छा काले किञ्चिन्मग आमलेणंति । परिणयजोगालोयण लक्खणविरहेण तण्णाणं॥१४५॥

'आमंढे' इति द्वारपरामर्शः । तत्र क्विल केनचित् कुशलमतिना कचिद् राजसभादौ आमण्डं कुञ्जिममामलकमुपस्था-पितम् । स च अकाल आमलकानामिति सवितर्कचित्तः सभालोकः संजातः । अहो ! कथमिदमामलकं संवृत्तमिति ।

कुणइ ? ॥ ८ ॥ सा भणिया जणणीए अइपेमपरबसो पई तुझं । जं कुणसि तं पमाणं सबं तुह तरसमाभाहि ॥ ९ ॥
बीयाए पुण भणियं पहारसमणंतरं मणां सो । झिखणकारी जाओ खणंतराओ उवरओ ति ॥ १० ॥ सा वि य तीए
भणिया तुमए विहिए अरुच्चमाणमिम । होही झिखणकारी नो ज्ञं निगहं काही ॥ ११ ॥ तइयाए पुण भणियं तुह
निहंसे मए कए संते । दूरा दरिसियरोसो बंधिय सो गेहथंभेण ॥ १२ ॥ कसयायसए दासी मम भासियवं च तुकुला
तं सि । तो मे तए न कज्जं एवंविहकजसज्जाए ॥ १३ ॥ माऊए तस्समीवं गंतुं भणियमह एस कुलधम्मो । जइ पुण
कहवि न कज्जइ तो समुरकुलं न नंदेइ ॥ १४ ॥ इय तोसिय तच्चितं भणिया धूया जहेव देवसस । तह वट्टिज्जासि न
अन्नहा इमो तुह पियकरो ति ॥ १५ ॥ जामाउयचित्तवियाणणत्थमेयासि सिक्खणा एसा । परिणामियबुद्धिफलं माह-
णभज्जाए विज्ञेयं ॥ १६ ॥

तह उज्जेणिपुरीए चउसट्टिकलालया पुरा आसि । नामेण देवदत्ता गणिया मुणिया जणवएसु ॥ १ ॥ भुजगजणचि-
सजाणणहेवं नियमंदिरमिम पगईए । नियवावारपराओ लिहाविया भित्तिभागेसु ॥ २ ॥ तीए जबावारो जा तत्थ समेइ
उगयडियहरिसो । सो नियनियवावारं पलोयमाणो चिरं ठाइ ॥ ३ ॥ सा जाणियतवभावा कहमवि तह उवयरेइ जह
तुहो । अइदुकरंणि नियदविणदाणमिच्छाणुणं देइ ॥ ४ ॥ एसावि य परिणामियबुद्धी जं तीए चित्तणत्थं । पयईओ
लिहियाओ तहा कओ दवसंजोगो ॥ ५ ॥ इति ॥

अथ नाथाक्षरार्थः—‘परिणामिया यं चि पाणिगामियां बुद्धौ ज्ञातं वर्त्तते । काऽसावित्याह—‘महिला’ भार्या ।

अथ गाथाक्षरार्थः—वज्रनामके ऋषौ पारिणामिकी बुद्धिः । कथमित्याह—‘संघमाण’ति यत् संघमाननं मात्रा सह विवादे राजसभायां संघपक्षकक्षीकरणम् । ‘वासे उवओग’ति वर्षाकाले उपलक्षणत्वाद् उष्णकाले च जुंभकैर्निर्मन्त्रणे कृते यद् उपयोगो द्रव्यादिगोचरो विहितः । तथा ‘सेस पुरियाए’ इति शेषा सहस्रपत्रपद्मस्य पुष्पकुंभस्य च पुरिकायां नगार्थी समानयनरूपा । तथा ‘कुसुमपुरमिम विउवण’ति कुसुमपुरे पादलिपुत्रे विकुर्वणा प्रथमं असुन्दररूपस्य पश्चात् सहस्रपत्रपद्मासनस्य स्वरूपस्य च अत्यन्तातिशायिनः । ‘रक्खितस्वामिमि पेसणया’ इति रक्षितस्वामिन आर्यरक्षितस्य यमकस्तत्र भद्रस्य यत्प्रेषणं कृतमिति ॥ १४२ ॥

परिणामिया य महिला णिद्धसाधिजाइ लोगजाणमिम । उज्जेणि देवदत्ता जोशुवयारेऽरथपडिवत्ती ॥१४३॥

इह अस्थि वसंतपुरं नयरं तत्थासि निद्धसो नाम । धिजाइओ महेला लीलानिलओ सुहा तस्स ॥ १ ॥ जाया य तिसि धूया कमेण तारन्नमुन्नयं पत्ता । वीवाहिया कुलेसुं नियमंदिरसरिसविहवेसु ॥ २ ॥ जणणीए चितियं मज्झ दुहि-
यरो सुत्थिया कहं होज्जा । जम्हा पइपरिणामे अन्नाए ववहरंतीओ ॥ ३ ॥ न भवंति गउरवपयं तारहियाणं कओ सुहा-
संगो ? । ता जाणामि कहंचिवि भावं जामाउयाणमहं ॥ ४ ॥ भणियाओ धूयाओ तुब्भेहिं पढमसुरयसंगमिम । लज्जाव-
सरहिं सिर्रो हणणिज्जो पण्हपहरेण ॥ ५ ॥ निययपइणो तहच्चिय ताहिं कए पुच्छिय पभायमिम । किं तेहिं तुम्ह वि-
हियं भणियं जेड्डाए तत्थ इमं ॥ ६ ॥ मच्चरणमइणपरो भणाइ उ किं तु दुक्खमणुपत्ता । एवंविहो पहारो न तुम्ह चळ-
णाणमुच्चिओ त्ति ॥ ७ ॥ अइगारओ आसंघो मममिम तुह को णु अन्नहा एवं । उमत्तयाविरहिओ कज्जं लज्जाइओ

तुच्छा वयं भविस्सामो । मा कुणसु अहो गोयम ! सोनं ता धीर गंभीर ! ॥ २३ ॥ अह गोयमनिसाए अन्नोसि सुणीण
बोहणनिमित्तं । दुमपत्तयंति नामगमज्झयणं पन्नवेइ जिणो ॥ २४ ॥ जहा “दुमपत्तए पंडुयए जहा निवडइ रायगणाण
अच्चए । एवं मणुयाण जीविए समयं गोयम ! मा पमायए ॥ १ ॥” इत्यादि ॥ छट्ठमाइतवमुगारुवमेसो सया नित्ते-
वंतो । मज्झिमपुरीए पत्तो विहरंतो भगवया सिद्धिं ॥ २५ ॥ कयवासावासाणं तत्थ दुवेणहं पि वोलिए संते । पक्खाण
सत्तगे तस्स मोहवोच्छेयणनिमित्तं ॥ २६ ॥ कत्तियअमावसाए समीवगामम्मि पेसिओ पहुणा । गोयम ! इमम्मि गामे
संवोहसु सावणं अमुगं ॥ २७ ॥ तत्थ गयस्स वियालो जाओ तत्थेव तं निसिं बुरथो । जा नवरि पेच्छइ सुरे निवयंते
उप्पयंते य ॥ २८ ॥ उवउत्तेणोवगयं भयवं कालं गओ जहा अज्ज । तेण पुण विरहभीरुयमणेण न कयाइ चित्तम्मि
॥ २९ ॥ विरहदिणो परिभावियुव्वो सो तक्खणं विचित्तेइ । भगवमहो निज्जेहो जिणाहिवा एरिसा हुंति ॥ ३० ॥ जं
नेहरगपरिगयचित्ता जीवा पडंति संसारे । एत्थावसरे णाणं उप्पन्नं गोयमपहुस्स ॥ ३१ ॥ केवलिकालो वारस वासा
जाओ तहा विहारो य । जह भगवओ तहा नवरमइसएहिं विरहिओत्ति ॥ ३२ ॥ पच्छा अज्जसुहम्मस्स निक्खविता
गणं गओ सिद्धिं । पच्छा केवलणाणं अज्जसुहम्मस्स उप्पणं ॥ ३३ ॥ अट्ट वरिसाणि सो वि य विहरिता केवलित्ताप-
हाणे । तो अज्जजंवनामे गणं ठवित्ता गओ सिद्धिं ॥ ३४ ॥ भगवंतकालकरणेण दुममणा देवदाणवार्हया । तं नयारि-
मज्झिमनामगं पि पावंति अंभणीसु ॥ ३५ ॥ इति ॥

णलाभनवकपसालसमो ॥ ७ ॥ पवाविया य तक्खणमुवाणियाणि य सुराए लिंगाणि । उत्तरिया पवयमेहलाहिं लगा
 पहे गंतुं ॥ ८ ॥ पत्ता भिक्खावेला आणेज्ज पारणेज्जमज्ज ! मए । किं तुम्हमुच्चियमेवं बुत्ता ते पायसं विंति ॥ ९ ॥
 भयवं च सबलद्धी भिक्खायरियाए सहययसणाहं । पत्तमणायासेणं पायसभरियं करित्ताण ॥ १० ॥ ताण समीवमुव-
 गओ अक्खीणमहाणसो जओ सामी । तो एक्केणवि पत्तेण पदममुवट्ठिया विहिया ॥ ११ ॥ ते सबे पच्छा अप्पणाओ
 जिमड दढं ससंतोसा । संजाया सब्बेसिं तेसिं सेवालभक्खीण ॥ १२ ॥ खीणावरणाणमपत्तपुवमुग्घट्टियमह महाणाणं ।
 दिन्नरस दिन्नजयजीवियस्स दद्धूण छत्ताहं ॥ १३ ॥ जयपहुणो णाणमणंतमुगयं निययपरियणज्जुयस्स । कोडिन्नरस य
 भयवं तमुगिरंतं परं धम्मं ॥ १४ ॥ अह गोयमो पयाहिणमाणंदियमाणसो जिणिंदरस । तेवि अणुपट्टिलगा कुणंति
 तो केवलिसभाए ॥ १५ ॥ गंतूण समासीणा तिरयस्स नमोत्ति विहियवंदणया । पच्छावल्लोयणपरो सो भणइ इमं पडुं
 नमह ॥ १६ ॥ तो जिणसामी पभणेइ गोयमा केवलीण मा हीलं । कुण पच्छायावज्जुओ मिच्छाडक्कडपरो स तओ
 ॥ १७ ॥ उज्जुरमधिदं परिगओ नाहं जम्मो इमम्मि सिद्धिरसं । जं एए पवइया सज्जो च्चिय केवलं पत्ता ॥ १८ ॥ भणइ
 भयवं सुराणं किं सच्चं वयणमह जिणाणंति । भणइ स जिणाण तो किं अधिदं काढं समारद्धो ? ॥ १९ ॥ पच्छावस-
 रम्मि जिणो चत्तारि कडे परवई एवं । सुंवकडे विदलकडे चम्मकडे केवलकडे य ॥ २० ॥ एवं सिस्सस्स गुरुम्मि पेम-
 वंथो चउव्विहो होइ । तुह पुण गोयम ! केवलकडयसमाणो मई मोहो ॥ २१ ॥ अवि य ॥ चिरसंसट्ठो चिरसंशुओ य
 चिरपरिचिओ य चिरहुसिओ । चिरमणुगओ सि गोयम ! चिराणुवत्ती य मे होसि ॥ २२ ॥ ता देहरस इमस्स भेए

हेज्ज परिभवा विक्किया विहिया ॥ ३३५ ॥ पुरियापुरीय तित्थुब्भावणा मच्चन्मुयं कयं जं च । एत्तो च्चिय परतिथिय-
मानमिलणी य संजाया ॥ ३३६ ॥ तथा तोसलिपुत्तायरियसयासे जह रक्खिओ दसपुरम्मि । पवइओ सिरिमाळे पुरम्मि
जइवइरमणुपत्तो ॥ ३३७ ॥ पट्ठिया जह नव पुव्वा भिन्नो वासयठिण्ण तेण जओ । एवं कहा कहिज्जइ सत्थेसु पुराण-
पुरिसेहिं ॥ ३३८ ॥ तं किंपि अनत्तसमं सोहमं आसि वइरसामिस्स । मरइ मरंतेण समं जो वुरथो एगराहंपि ॥ ३३९ ॥
दसमे पुव्वम्मि जहा जविण्णु य भगगहणमसमत्थो । पुच्छिज्जंतो केवईयमत्थि अगगे भणइ वइरो ॥ ३४० ॥ बिंदुस-
माणमहीयं समुदसरिसं समत्थि अणहिगयं । मुज्जो मुज्जो पुच्छंतु एस पहिओ गुरुसयासे ॥ ३४१ ॥ एमाइअज्जरक्खि-
यच्चरियं आवस्सयाणुसारेण । णेयं तयत्थिणा एत्थ अणुवओगिच्चि नो कहियं ॥ ३४२ ॥

भवियाण कयाणंदं सिरिगोयमसाभिणो भणिस्सामि । चरियं पसंगयत्तं किंची तं मे निसामेह ॥ १ ॥ सेलाओ उत्त-
रंतो भयवं सिरिगोयमो पभायम्मि । तडित्तरुणरविकरनिभो पलोइओ वियसियमुहेहिं ॥ २ ॥ कमलेहिं व बालरवी पुव्वो-
इयतावसेहिं भणियं च । तुव्वमे अमहं गुरवो तह नयसीसा वयं सीसा ॥ ३ ॥ तुव्वमे अमह य जगजीवबंधवो भव्वकमल-
वणभाणू । सुगिहीय नामधेओ स भणइ भयवं गुरु वीरो ॥ ४ ॥ किं तुव्वमाणवि अन्नो को वि गुरु अत्थि, तग्गुणग्ग-
हणं । कुणइ गुरुण पबंधेण सुप्पसत्ताणणो संतो ॥ ५ ॥ यथा—सिद्धत्थरायतणओ विणओणयसीससुरपहुसरणो ।
धंणो धम्मियज्जणसीससेहरो हारसरिसजसो ॥ ६ ॥ इत्तरभवसायरपारगमणणिवणमहापवहणं व । सयलसमीहिमकळा-

वंतरमंदिरमत्थी मणोरमारामपरिकलियं ॥ ३१९ ॥ आमोयभरायड्डियभमसख्यजालमलियमज्झाण । पइवासरम्मि कुंभो
 निष्पज्जइ तत्थ पुष्काणं ॥ ३२० ॥ सट्ठीए असीईए सएण किल आढगाण जहसंखं । एस जहओ मज्झो पणिट्ठओ
 भास्सिओ कुंभो ॥ ३२१ ॥ दट्ठूणं संभंतो तडिओ मालागरो पिइवयंसो । अब्भुट्ठिओ भणइ भणह केणइ तुम्ह अज्जोत्ति
 ॥ ३२२ ॥ भणइ इमेहिं कज्जं पुष्केहिं अणुग्गहो महं एसो । तडिएण भणित्ता पणयसारमाढोइयाणित्ति ॥ ३२३ ॥ तुम्भे
 जहापवत्तं गुंफेह हुयासधूमसंगेण । फासुयपायाणि हवंतु तायघेत्थं पडिनिवत्तो ॥ ३२४ ॥ चुल्लहिमवंतपउमइहम्मि
 पत्तो सिरीए पासम्मि । तस्समयं देवच्चणनिमित्तमेईए सियपउमं ॥ ३२५ ॥ छिण्णं सहस्सपत्तं गंधुल्लुरमागयं तयं दट्ठुं ।
 वंदित्ता तीए निमंतिओ इमो तेण पउमेण ॥ ३२६ ॥ धेतुं तं जलणघरं समगओ तत्थ दिवसिंदाणं । ऊसियझयच्चिंघ-
 सहस्ससंकुलं किंकिणीरम्मं ॥ ३२७ ॥ विहियं विमाणमंतो निक्खित्तसुयंधिपुष्कसंभारं । जंभगसुरपरियरिओ दिव्वेणं
 नेयसइणं ॥ ३२८ ॥ पुंरंतो गयणयलं निओयहिं ठवियउद्धमहपउमो । संपट्ठिओ स भयवं खणेण पत्तो पुरीदेसे ॥ ३२९ ॥
 तो तव्हिहकोऊहलमवल्लोइय लोयणाण सुहजणयं । संजायसंभमा भिक्खुणाण सट्ठा भणंतैवं ॥ ३३० ॥ अमहाण पाडि-
 हेरं सुरेहिं उवणीयमायरेण तओ । तूररववहिरियदिसा अयं धेतुं पुराहिंतो ॥ ३३१ ॥ जा निगया पडिच्छंति ताव-
 तेसिं विहारमइसरिय । अरहंतघरं पत्तो देवेहिं कओ महो तत्थ ॥ ३३२ ॥ तदंसणाओ जाओ बहुवहुमाणो जणो पव-
 यणम्मि । राया वि समाणंदियचित्तो सुस्सावगो जाओ ॥ ३३३ ॥ इय पगया बुद्धी वइरसामिणो णाणुवत्तिया माया ।
 जं मा होज्जा संघो अवमाणपयं ममाहिंतो ॥ ३३४ ॥ वेउवियलद्धीए लाभोऽवंतोए जो समुप्पणो । पाडलिपुत्ते मा

पुत्रायरिथपमुद्धा नयणंगणगामिणी विज्जा ॥ ३०३ ॥ उद्धरिया तीय वसा जंभगदेवोवलद्धवसओ य । इच्छासंचारपरो
संजाओ सो महाभागो ॥ ३०४ ॥ पुत्राओ देसाओ अहणया उत्तरावहं भगवं । विहरंतो संपत्तो दुडिभक्खं तथ सं-
जायं ॥ ३०५ ॥ नो तत्तो निस्सारो लब्भइ अवहंतगा पहा जाया । कंठसमागयपाणो भगवंतं भणइ तो संघो ॥ ३०६ ॥
तित्थाहिवे तुमम्मिवि कह संघो वरगुणाण संघाओ । अट्ठवसट्ठोवगओ लहेज मरणं, न जुत्तमिणं ॥ ३०७ ॥ ताहे पडि-
विज्जाए चलिओ संघो समेइ ता जाव । सेज्जायरो गिहाओ गोच्चारिकए गओ रजं ॥ ३०८ ॥ पासइ ते उप्पइए सिंह-
लवित्तेण छिंदिओ भणइ । भयवं ! अहंपि तुब्भं वाढं साहम्मिओ जाओ ॥ ३०९ ॥ सोवि लइओ इमं सुयमणुत्सरंतेण
संतवित्तेण । सब्बजियगोयरापारसारकरुणानिहाणेण ॥ ३१० ॥ साहम्मियवच्छल्लम्मि उज्जया उज्जया य सज्झाए । चर-
णकरणेसु य रया तित्थस्स पभावाणए य ॥ ३११ ॥ पत्तो पुरियं नामेण नयरिमह दक्खिणावहे तथ । अत्थि सुभिकखं
बहुगा य सावगा धणकणसमिद्धा ॥ ३१२ ॥ तवन्नियसट्ठ्ठाणं अमहच्चाणं च पाडिसिद्धीए । बहुइ मल्लारुहणं निए निए
चेइयपरम्मि ॥ ३१३ ॥ सबत्थ भिक्खुगाणं सट्ठा इयरेहि परिभविज्जंति । राया भिक्खुगमत्तो अहन्नया आयए संते
॥ ३१४ ॥ संवच्छरियम्मि निवो निवारणाकारगो कओ तेहि । पुप्फाण पुरे सयले किल चेइयमुवणजोगाण ॥ ३१५ ॥
अच्चंतवाडलमणो जाओ सबो वि सावगो लोगो । ताहे सवाल्लुट्ठो उवट्ठिओ वइरसामिं सो ॥ ३१६ ॥ तुब्भेहिं सामि !
तित्थाहिवेहिं जइ पवयणं लह्महेइ । ता को अन्नो तस्सुन्नइए संपाडगो होज्जा ? ॥ ३१७ ॥ एवं बहुप्पयारं भणिओ तस्स-
मयमेवमुप्पइओ । माहेसरिं वरपुरिं दाहिणकुलम्मि रेवाए ॥ ३१८ ॥ मालवमंडलमज्झे पत्तो तत्थ य हुयासणगिहम्मि ।

वंतरमंदिरमत्थी मणोरमारामपरिकलियं ॥ ३१९ ॥ आमोयभरायहियभमसख्यजालमलियमज्झाण । पइवासरम्मि कुंभो
 निव्वज्जइ तत्थ पुष्काणं ॥ ३२० ॥ सट्ठीए असीईए सएण किल आढगाण जहसंखं । एस जहओ मज्झो पणिहओ
 भासिओ कुंभो ॥ ३२१ ॥ दट्ठणं संभंतो तडिओ मालागरो विइवयंसो । अब्भुट्ठिओ भणइ भणह केणइ तुमह अज्जोत्ति
 ॥ ३२२ ॥ भणइ इमेहिं कज्जं पुष्केहिं अणुगहो महं एसो । तडिएण भणित्ता पणयसारमालोइयाणित्ति ॥ ३२३ ॥ तुज्जे
 जहापवत्तं गुंफेह हुयासधूमसंगेण । फासुयपायाणि हवंतु तायथेत्थं पडिनियत्तो ॥ ३२४ ॥ जुछहिमवंतपउमइहम्मि
 पत्तो सिरीए पासम्मि । तरसमयं देवच्चणनिमित्तमेईए स्थियपउमं ॥ ३२५ ॥ छिण्णं सहस्सपत्तं गंधुत्तुरमागयं तयं दट्ठं ।
 वंदित्ता तीए निमंतिओ इमो तेण पउमेण ॥ ३२६ ॥ धेतुं तं जलणधरं समागओ तत्थ दिवासिंदाणं । कसियइययच्चिंथ-
 सहस्ससंकुलं किंकिणीरम्मं ॥ ३२७ ॥ विहियं विमाणमंतो निक्खित्तसुयंधिपुष्कसंभारं । जंभगसुरपरियरिओ दिवेणं
 गेयसहेणं ॥ ३२८ ॥ पुरेतो गयणयलं निओयहिं ठवियउद्धमहपउमो । संपट्ठिओ स भयवं खणेण पत्तो पुरीदेसे ॥ ३२९ ॥
 तो तविहकोऊहलमवल्लोइय लोयणाण सुहजणयं । संजायसंभमा भिक्खुगाण सट्ठा भणंतैवं ॥ ३३० ॥ अमहाण पाडि-
 हेरं सुरेहिं उवणीयमायरेण तओ । तूररववहिरियदिसा अयं धेतुं पुराहितो ॥ ३३१ ॥ जा निगया पडिच्छंति ताव-
 तंसिं विहारमइसरिय । अरहंतधरं पत्तो देवेहिं कओ महो तत्थ ॥ ३३२ ॥ तदंसणाओ जाओ बहुवहुमाणो जणो पव-
 यणम्मि । राया वि समाणंदियचित्तो सुस्सावगो जाओ ॥ ३३३ ॥ इय पगया बुद्धी वइरसाम्मिणो पाणुवत्तिया माया ।
 जं मा होज्जा संघो अवमाणपयं ममाहितो ॥ ३३४ ॥ वेउवियलद्धीए लाभोउवंतीए जो समुप्पण्णो । पाडलिपुत्ते मा

पुत्रायरियपमुद्रा गवणंगणगासिणी विज्जा ॥ ३०३ ॥ उद्धरिया तीय वसा जंमगदेवोवलद्धवसओ य । इच्छासंचारपरो
संजाओ सो महाभागो ॥ ३०४ ॥ पुत्राओ देसाओ अहणया उत्तरावहं भगवं । विहरंतो संपत्तो दुब्भिकखं तथ सं-
जायं ॥ ३०५ ॥ नो तत्तो निस्सारो लब्भइ अवहंतगा पहा जाया । कंठसमगयपाणो भगवंतं भणइ तो संघो ॥ ३०६ ॥
तित्थाहिबे तुमम्मिवि कह संघो वरगुणाण संघाओ । अद्भवसद्दोवगओ लहेज मरणं, न जुत्तमिणं ॥ ३०७ ॥ ताहे पडि-
विज्जाए चलिओ संघो समेइ ता जाव । सेजायरो गिहाओ गोचारिकए गओ रत्तं ॥ ३०८ ॥ पासइ ते उप्पइए सिंह-
लवित्तेण छिंदिओ भणइ । भयवं ! अहंपि तुब्भं चाढं साहम्मिओ जाओ ॥ ३०९ ॥ सोवि लइओ इमं सुयमणुरसरंतेण
संतच्चित्तेण । सबजियगोयरापारसारकरुणानिहाणेण ॥ ३१० ॥ साहम्मियवच्छळम्मि उज्जाया उज्जाया य सज्जाए । वर-
णकरणेसु य रया तित्थस्स पभावणाए य ॥ ३११ ॥ पत्तो पुरियं नामेण नयरिमह दक्खिणावहे तथ । अरिथ सुभिकखं
बहुभा य सावगा धणकणसम्मिद्धा ॥ ३१२ ॥ तवन्नियसहुणं अमहच्चाणं च पाडिसिद्धीए । वहुइ मल्लारुहणं निए निए
चेइयथरम्मि ॥ ३१३ ॥ सबत्थ भिक्खुगाणं सहुा इयरेहिं परिभविज्जंति । राया भिक्खुगमत्तो अहत्तया आयए संते
॥ ३१४ ॥ संवच्छरियम्मि निवो निवारणाकारगो कओ तेहिं । पुक्काण पुरे सयले किल चेइयमुवणजोरगाण ॥ ३१५ ॥
अच्चांतवाउलमणो जाओ सबो वि सावगो लोमो । ताहे सवालवुहो उवहुिओ वइरसामिं सो ॥ ३१६ ॥ तुब्भेहिं सामि !
तित्थाहिबेहिं जइ पवयणं लद्धहेइ । ता को अन्नो तस्सुत्तईए संपाडगो होजा ? ॥ ३१७ ॥ एवं बहुप्पयारं भणिओ तरस-
मयमेवमुप्पइओ । माहेसरिं वरपुरिं दाहिणकूलम्मि रेवाए ॥ ३१८ ॥ मालवमंडलमज्झे पत्तो तथ य हुयासणनिहम्मि ।

सवित्थरो गुरुणा । भणइ जणोऽमरसोहगमगलं न उण रुवं पि ॥ २८९ ॥ जइ नाम रुवलच्छी हुंता एयस्स ता न
 तियलोए । असुरो सुरो व विजाहरो व इमिणा समो होजा ॥ २९० ॥ भयवं नाऊण सभाए माणसं तक्खणा विउ-
 वेइ । पउमं सहस्सपत्तं कंचणमयमुज्जुज्जोयं ॥ २९१ ॥ तस्सोवरिं निविट्ठो विज्जुपुंजोब संतियं रुवं । निम्मवइ मईवं
 सो निम्मललायणसल्लिनिहिं ॥ २९२ ॥ आवट्ठो भणइ जणो रुवं साभाविं इमस्स इमं । इत्थिजणपत्थणिज्जो मा
 होमि न दंसियं पढमं ॥ २९३ ॥ भणियं भूवइणावि य अहो ! इमस्सेरिसो अइसउत्ति । ताहे अणगारगुणे इमेरिसे पन्न-
 वइ तस्स ॥ २९४ ॥ तवगुणओ अणगारा जंबुदीवाइए असंखेज्जे । भरिए कुणंति वेउवियाण रुवाण इय सत्ती ॥ २९५ ॥
 जं होइ ता किमेयं अच्चभुयमेत्थ तुम्ह पडिहाइ । एत्थंतरम्मि धणनामसेट्ठिणा भासिओ सामी ॥ २९६ ॥ तं निज्जिय-
 जगरूवो एसा वि य महिलियाण सबाण । मम भूया भुणइ भुवं सोहगमजप्फरमणमयं ॥ २९७ ॥ ता कुण पाणिगहणं
 जंमुच्चियकमवत्तिणो महामइणो । होंति तओ सो विसए विसोवमे कहिउमाढत्तो ॥ २९८ ॥ जहा ॥ विसया विसंव
 विसमा विसया विडिसामिसं व मरणकरा । विसया सेविजंता छलवहुला तह मसाणं व ॥ २९९ ॥ निसियगखगपंज-
 रधरं व सवंगहेइणो विसया । किंपागपागसरिसा विसया मुहमहुरभावेण ॥ ३०० ॥ खणदिट्ठा खणत्तट्ठा खलजणमण-
 मीलणोवमा विसया । किं बहुणा सब्बेसिं विसया मूलं अणत्थाणं ॥ ३०१ ॥ एईए जइ पओअणमत्थि मम ते तओ
 वयं लेउ । अइविच्छडुसणाहा पबज्जा तीए पडिवण्णा ॥ ३०२ ॥ भयवं पयाणुसारी अजइयणाओ महापरिणआओ ।

श्रीउपदे-
शपदे

॥ १२५ ॥

ज्जति । तो तुब्भे एएसुं गुणेसु सत्तीए वदेह ॥ २७३ ॥ निच्चं तिकालचीवंदणेण सइविविहपूयपुब्बेण । चेइयकज्जाणं बहु-
विहाणमइनिवणकरणेण ॥ २७४ ॥ आथारपरण बहुस्सुयाण सुसुणीण वंदणेणं च । बहुणा बहुमाणेणं गुणीसु तह
वच्छलत्तेण ॥ २७५ ॥ संकाइसल्लपडिपेह्णेण सइ दंसणं विसोहेज्जा । तह जिणजम्मणटाणाइदंसणेणं जओ भणिवं
॥ २७६ ॥ जम्मणनिकव्वमणाइसु तित्थयरणं महाणुभावाणं । एत्थ किर जिणवराणं आगाढं दंसणं होइ ॥ २७७ ॥
णाणं च पुण सुतित्थे विहिणा सिद्धंतसारसवणेण । नव्वनवसुयपढणेणं गुणणेणं पुबपढियस्स ॥ २७८ ॥ कालाइविवज्ज-
यवज्जणेण तच्चाणुपेहणेणं च । परिआणियसमणाणं संगेण समाणधम्माणं ॥ २७९ ॥ साहिज्ज चरित्तंपि हु आसवदारद-
ढसंनिरोहेण । सइ उत्तरत्तराणं गुणाणमभिलासकरणेण ॥ २८० ॥ इय गुणरयणपहाणा सकयत्था एत्थ चेव जम्ममिम्म ।
सरयसत्तिसरिसजसभरभरियदियंता जियंति सुहं ॥ २८१ ॥ परलोए पुण कल्लणमालियामालिया कमेणेव । अणुभूयचो-
क्कसोक्कला लहंति मोक्खंपि खीणरया ॥ २८२ ॥ अच्चंतं हयहियओ विहिओ राया समं पुरजणेण । नियमंदिरमणु-
पत्तो वइरसरूवं पयासेइ ॥ २८३ ॥ अंतेवरीण अह ता विम्भइयमणा निवं भणंतेवं । अम्हेवि तरस्स रूवं दहुं ईहामहे
नाह ॥ २८४ ॥ अइतिवभत्तिपरवसमणेण रणाणुमन्निया सत्त्वा । अंतेवरसमणीओ नगराओ निगया सा य ॥ २८५ ॥
सिद्धिसुया अइसुसिलिद्धदंसणा निसुयवइरवुत्तंता । उम्माहिया सुदूरं कह पेच्छामिसि चित्तंती ॥ २८६ ॥ विन्नविओ
नियजणओ सुभगासिरोमणिसमस्स एसस्स । मं देहि अन्नंहा जेण नत्थि मे जीवियवमिमं ॥ २८७ ॥ सत्तालंकारविभूतिया
कया अच्छरव पच्चक्खा । गहिया यं अणेगाओ धणकोडीओ तओ तेण ॥ २८८ ॥ पत्तो वइरसमीवे कहिओ धम्मो

श्रीवज्र-
स्वामिच-
रितम्

॥ १२५ ॥

रज्ञा पुरस्स लोएण । दुरमुदिकिखजंतो कइवयमुणिपरिगओ पच्छा ॥ २५८ ॥ पत्तो संभमसारं महिमडलंभिलियमउ-
 लिणा रणणो । अभिवंदिओ समाणदिओ य सत्पणयवयणेहिं ॥ २५९ ॥ नयरुज्जाणम्मि ठिओ खीरासवलद्धिणा तओ
 तेण । पारद्धा धम्मकहा एवं संमोहनिम्महणी ॥ २६० ॥ लद्धे माणुसजम्मं रम्मं निम्मलकलाइगुणकलिए । घडियबं
 मोक्खकए नरेण बहुवुद्धिणा धणियं ॥ २६१ ॥ धम्मो अत्थो कामो जओ न परिणामसुंदरा एए । किंपागपागखललो-
 यसंगविसभोयणसमाणा ॥ २६२ ॥ जम्मि न संसारभयं जम्मि न मोक्खाभिलासलेसो वि । इह धम्मो सो णेओडवि-
 णाकओ जो जिणाणाए ॥ २६३ ॥ पावाणुवंधिणोच्चिय मायाइमहल्लसल्लदोसेण । एत्तो भोगा भुयगब भीसणा वसण-
 सयहेऊ ॥ २६४ ॥ जो पुण खमापहाणो पळविओ पुरिसपुंडरीएहिं । सो धम्मो मोक्खोच्चिय जमवखओ तप्फलं
 मोक्खो ॥ २६५ ॥ पच्चक्खमेव अत्थो कामो य अणत्थहेउभावेण । दीसंति परिणमंता किमहियमिह भाणियवमओ
 ॥ २६६ ॥ इय विवरीओ मोक्खो जमेत्थ नो मच्चुकेसरिकिसोरो । हिंडइ उइंडमकंडखंडियासेसजीवमिओ ॥ २६७ ॥
 जोवणवणदावानलजालामाला न इत्थ अत्थि जरा । नो दुद्धरो समुद्धुरमयरद्धयसधरसरपसरो ॥ २६८ ॥ नो लोभ-
 भुयंगमसंगमो वि नो कोहमोहउच्छालो । तह नो अन्नकसाओ न विसाओ नो मयपिसाओ ॥ २६९ ॥ वल्लहलोगवि-
 योगो दुहमूलं जत्थ नत्थि तह रोगो । किं बहुणा जो दोसो सबो जत्थाकयपवेसो ॥ २७० ॥ लोयालोयविलोयणलो-
 यणसमणाणदंसणालोया । साहीणाडणोवमसोक्खसंगया हुंति जत्थ जिया ॥ २७१ ॥ जह खज्जोओ पज्जोयणाण तह
 जदभिलासमेत्ताओ । भुवणब्भुयावि विभवा न किंचि तेणुत्तमो मोक्खो ॥ २७२ ॥ तइंसणपाणाइकज्जसज्जा जओ पव-

रिसा ? ॥ २४३ ॥ सीहगिरी द्विजगणो वहरस्स समागयम्मि समयम्मि । कयभत्तपरिच्चाओ जाओ देवो महिड्डीओ
॥ २४४ ॥ भयवंपि वहरसामी सएहिं पंचहिं मुणीण परियरिओ । कुणइ विहारं सो जएथ (तएथ) तट्थुच्छलंति रवा
॥ २४५ ॥ उराला सयल वियक्खणाण संजणियमाणसाणंदा । जह अच्चन्नुयगुणरयणभावणं संपइ इमो सि ॥ २४६ ॥
अह अत्थि कुसुमनयरे धणसिद्धी सुट्ठुपावियपइड्डो । भज्जा तस्स मणुज्जा लज्जासोहमगुणगेहं ॥ २४७ ॥ अह ताण सुया
नियदेहरुवलच्छीए च्छिन्नमाहएया । सुरसुंदरीणावि नवं जोवणमोरालमणुपत्ता ॥ २४८ ॥ जाणाणं सालाए तस्स ठिया
साहुणीओ पइदिवसं । वहरस्स गुणे सरइंदुनिम्मले संशुणंति जहा ॥ २४९ ॥ एस अखंडियसीलो बहुस्सुओ एस एस
पसमड्डो । एसो य गुणनिहाणं एयसरिच्छो परो नत्थि ॥ २५० ॥ “झावेत्तौ पुरुषौ लोके परप्रत्ययकारकौ । स्त्रियः
कामितकामिन्यो लोकः पूजितपूजकः ॥ १ ॥” इय वयणमणुसरंती सा दढमणुरागतएया जाया । वहरम्मि वहरदढ-
माणसम्मि पियरं भणइ एवं ॥ २५१ ॥ जइ मे वहरो भत्ता होज्जं तो हं भयामि वीवाहं । अन्नह पजलियजलणोवमेहिं
भोगेहि नो कज्जं ॥ २५२ ॥ उत्तमकुलसंभूया उर्वेति वरगा न इच्छई सा उ । साहंति साहुणीओ जहा न वहरो विवा-
हेइ ॥ २५३ ॥ सा भणइ जइ न वीवाहमेस कुणइ अहंपि पवज्जं । धेच्छामि निच्छओ तीए एस ठविओ नियमणम्मि
॥ २५४ ॥ भयवंपि वहरसामी पाडलिपुत्तं कमेण संपत्तो । तुहिणुज्जलतज्जसपसरसवणरंजियमणो राया ॥ २५५ ॥
नियपरियणसंजुत्तो समागओ संमुहो निमालेइ । फड्डुगपड्डुगरुवेण साहुणो नगरमभिइंते ॥ २५६ ॥ तट्थोरालसरीरो
वहवे पासइ मुणी मणुयनाहो । पुच्छइ किमेस भयवं इमो व ते विति नहु अन्नो ॥ २५७ ॥ एवं पुप्फुल्लविलोयणेण

वदन्ति दसावि पुत्राणि ॥ २२८ ॥ तेसिं संति सयासे पहिओ संघाडओ तदंतमिम । सो सुमिणं रयणीए पासइ जह
 स्वीरपडिपुण्णो ॥ २२९ ॥ पीओ केणवि आगंतुणेण एसो पडिगहो मज्झ । पत्ते पभायसमए कहिओ साह्मण सो गुरुणा
 ॥ २३० ॥ तेवि अलङ्गे लङ्खन्मिम अन्नमन्नं कहेउमारज्जा । सुविणफलं गुरुणा भणियमेयमत्थं न याणेह ॥ २३१ ॥
 कोवज्ज महामेहो पडिच्छओ एहिहिचि सो मज्झ । सबं पुत्रगयसुयं वेच्छी फलनिच्छओ एस ॥ २३२ ॥ भयवंपि बहर-
 सामी तं रयणिं तप्पुरीए बाहिम्मि । बुत्थो उक्कंठियमाणसाण पत्तो वसहिमेसिं ॥ २३३ ॥ कुमुयवयणेण व चंदो मेहो
 ब सिंहाडिमंडलेण मणे । संतुहेण स विट्ठो सुयपुवो स्वरिणा तेण ॥ २३४ ॥ नाओ जहेस बहरो महिमंडलमज्झपसरिय-
 जसोहो । सुयजुगपसारपुवं सबंगालिगिओ विहिओ ॥ २३५ ॥ पाहुणगविणयविहाणपुवगं सो मुणीहिं पडिबन्नो ।
 पढियाणि कमेण दसाणि तेण पुत्राणि सबाणि ॥ २३६ ॥ जत्थुहेसोऽपुत्रावि तत्थ किज्जइ इमो कसो अथि । किल
 दिड्ढिवायसुत्तत्थतटुभयस्सा तओ पत्तो ॥ २३७ ॥ सीहगिरी बहरोवि य स्तिरिदसपुरनगरमह समाढत्ता । आयरियपय-
 पइडा बहरस्सा सीहगिरिगुरुणा ॥ २३८ ॥ ते पुत्रसंगया जंभगा सुरा कहवि तत्थ संपत्ता । विहिओ महामहो तेहिं
 पवरसुरपुष्पगंधेहिं ॥ २३९ ॥ उवलज्जमुणिवइपओ सारयरविमंडलं व अहिययरं । फुरियपयावो जाओ भवियंभोरुह-
 पमोयकरो ॥ २४० ॥ जाओ ॥ वासावज्जविहारी जइवि हु नवि कत्थए गुणे निवए । अकहंतोवि मुणिज्जइ पगई एसा
 गुणगणाणं ॥ २४१ ॥ भमरेहिं महुरेहिं य सूइज्जइ अप्पणो य गंधेणं । पाउसकालकयंवो जइवि निगूढो वणनिगुंजे
 ॥ २४२ ॥ कत्थ व न जलइ अगगी कत्थ व चंदो न पायडो लोए ? । कत्थ व वरलक्खणधरा न पायडा हुंति सप्पु-

णाणि ॥२१२॥ तत्थेव गुरु चिद्वंति ता लहुं एस अन्ह सुयखंधो । पाविज्ज समत्तिं जं चिरेण लब्भइ गुरुसयासे ॥ २१३ ॥
एक्काए पोरिसीए एसो विअरेइ तं तओ तेसिं । सो अच्चंतवहुमओ विंत्तारयणाहिओ जाओ ॥ २१४ ॥ वइरुणो जाणा-
विय समागया सूरिणा वरं सेसं । अउझाविज्जइ एसो चि ठवियनियमाणसविगप्पा ॥ २१५ ॥ पुच्छंति पायवडिया साहू
सारओ सुहेण सउझाओ । तुम्हाणमाममेवं भणंति सुपसंतमुहनयणा ॥ २१६ ॥ एसो चिय ता कीरउ वाणावरिओ
तओ गुरु भणइ । एसो होही नियमा मणोरहापूरणो तुम्हं ॥ २१७ ॥ तुब्भेहिं तो मा लहउ परिभवं छन्नगुणगणो एसो ।
इय जाणावणहेउं एयस्स वयं गया गामं ॥ २१८ ॥ संपइ न एस जोगो वइइ सुयवायणापयाणस्स । जम्हा कझाहेइग
वसेण गहियं सुयमणोण ॥ २१९ ॥ उरसारकप्पजोगो एसो ता तं करेमि सो य इमो । पढमाए पोरिसीए जावइयमहिज्जिवं तरइ
॥ २२० ॥ अच्चंतं मेहावी तावइयं दिज्जई न दिणमाणं । एत्थ विहिज्जइ तह चेव सूरिणा काउमारद्धं ॥ २२१ ॥ बीयाए
पोरिसीए कहेइ अर्थं स जेण दोणहंपि । कप्पाण समुच्चिओ काउभेवमेसिं दिणा जंति ॥ २२२ ॥ चत्तारि होति सीसा
अइजाय-सुजाय-हीणजायत्ति । सबाहसचरियपरो तह य चउत्थो कुल्लिगालो ॥ २२३ ॥ गुरुगुणगणाउ अहिओ पढमो
वीओ समाणओ तस्स । ऊणो किंची तइओ सनामसरिसो चउत्थो उ ॥ २२४ ॥ एवं कुडुंविघाणं पुत्तावि भवंति तत्थ
सो जाओ । अइजाओ सीहगिरिं पडुच्च तेणं तओ अत्था ॥ २२५ ॥ जे आसि संक्रिया तस्स तेवि दूरं पयासिया
विहिया । गहिओ य दिडुवाओ जावइओ आसि किल गुरुणो ॥ २२६ ॥ दुरियाईं हरंता भूमिमंडले नगरगाममार्हणं ।
विहरंता संपत्ता नयरं सिरिदसउरं नाम ॥ २२७ ॥ तइया उज्जेणीए आयरिया भइगुत्तनामाणो । डुट्टा वासेण ठिया

वहुंति दसावि पुत्राणि ॥ २२८ ॥ तेषिं संति सयासे पहिओ संघाडओ तदंतमि ॥ सो सुमिणं रयणीए पासइ जह
 खीरपडिपुणो ॥ २२९ ॥ पीओ केणवि आगंतुणेण एसो पडिगाहो मज्झ । पत्ते पभायसमए कहिओ साहूण सो गुरुणा
 ॥ २३० ॥ तेवि अलच्छे लब्धमिम अन्नमजं केहेउमारद्धा । सुविणफलं गुरुणा भणियमेयमत्थं न याणेह ॥ २३१ ॥
 कोवज्ज महामेहो पडिच्छओ एहिहिति सो मज्झ । सबं पुब्बगयसुयं धेच्छी फलनिच्छओ एस ॥ २३२ ॥ भयवंपि वहर-
 सामी तं रयाणिं तप्पुरीए चाहिमि । त्रुथो उकंठियमाणसाण पत्तो वसहिमेसिं ॥ २३३ ॥ कुसुयवयणेण व चंदो मेहो
 ब्र सिंहडिमंडलेण मणे । संतुहेण स विट्ठो सुयपुवो सूरिणा तेण ॥ २३४ ॥ नाओ जहेस वहरो महिमंडलमज्झपसरिय-
 जसोहो । भुयजुगपसारपुवं सबंगालिंमिओ विहिओ ॥ २३५ ॥ पाहुणगविणयविहाणपुब्बगं सो मुणीहिं पडिवन्नो ।
 पडियाणि कमेण दसाणि तेण पुत्राणि सबाणि ॥ २३६ ॥ जत्थुहेसोऽणुत्तावि तत्थ किज्झइ इमो कम्मो अत्थि । किल
 दिड्ढिवायसुत्तत्थतटुभयस्सा तओ पत्तो ॥ २३७ ॥ सीहगिरी वहरोवि य स्तिरिदसपुरनगरमह समादत्ता । आयरियपय-
 पइट्ठा वहरस्सा सीहगिरिगुरुणा ॥ २३८ ॥ ते पुत्रसंगया जंभगा सुरा कहवि तत्थ संपत्ता । विहिओ महामहो तेहिं
 पवरसुरपुष्कगंधेहिं ॥ २३९ ॥ उवलळमुणिवइपओ सारयरविमंडलं व अहिययरं । फुरियपयावो जाओ भवियंभोरुह-
 पमोयकरो ॥ २४० ॥ जओ ॥ वासावज्जविहारी जइवि हु नवि कत्थए गुणे नियए । अकहंतोवि मुणिज्झइ पगई एसा
 गुणगणाणं ॥ २४१ ॥ भमरेहिं महुरेहिं य सइज्झइ अप्पणो य गंधेणं । पाउसकालकयंबो जइवि निगूढो वणनिगुंजे
 ॥ २४२ ॥ कत्थ व न जलइ अग्गी कत्थ व चंदो न पायडो लोए ? । कत्थ व वरलक्खणधरा न पायडा हुंति सप्पु-

णाणि ॥२१२॥ तत्थेव गुरु चिट्ठंति ता लहुं एस अमह सुयखंधो । पाविज समत्तिं जं चिरेण लब्भइ गुरुसयासे ॥ २१३ ॥
एक्काए पोरिसीए एसो विअरेइ तं तथो तेसिं । सो अच्चंतवहुमओ चित्तरयणाहिओ जाओ ॥ २१४ ॥ वहरगुणे जाणा-
विय समागया सूरिणा वरं सेसं । अज्झाविज्जइ एसो त्ति ठवियनियमाणसविग्घा ॥ २१५ ॥ पुच्छंति पायवडिया साहुं
सरिओ सुहेण सज्झाओ । तुम्हाणसाममेवं भणंति सुपसंतमुहनयणा ॥ २१६ ॥ एसो च्चिय ता कीरउ वाणायरिओ
तओ गुरु भणइ । एसो होही नियमा मणोरहापूरगो तुम्हं ॥ २१७ ॥ तुब्भेहिं तो मा लहउ परिभवं छन्नगुणगणो एसो ।
इय जाणावणहेउं एयस्स वयं गया गामं ॥ २१८ ॥ संपइ न एस जोगो वइइ सुयवायणापयाणस्स । जन्हा कन्नाहेडग
वसेण गहियं सुयमणेण ॥ २१९ ॥ उस्सारकपुजोगो एसो ता तं करेमि सो य इमो । पढमाए पोरिसीए जावइयमहिज्जिउं तरइ
॥ २२० ॥ अच्चंतं मेहावी तावइयं दिज्जई न दिणमाणं । एत्थ विहिज्जइ तह च्वेव सूरिणा काउमारज्जं ॥ २२१ ॥ बीयाए
पोरिसीए कहेइ अत्थं स जेण दोणहंपि । कप्पाण समुचिओ काउमेवमेसिं दिणा जंति ॥ २२२ ॥ चत्तारि होंति सीसा
अइजाय-सुजाय-हीणजायत्ति । सबाहयचरियपरो तह य चउत्थो कुलिंगालो ॥ २२३ ॥ गुरुगुणगणउ अहिओ पढमो
बीओ समाणओ तस्स । ऊणो किंची तइओ सनामसरिसो चउत्थो उ ॥ २२४ ॥ एवं कुहुंविघाणं पुत्तावि भवंति तत्थ
सो जाओ । अइजाओ सीहगिरि पडुच्चं तेणं तओ अत्था ॥ २२५ ॥ जे आसि संकिया तस्स तेवि दूरं पयासिया
विहिया । गहिओ य दिड्ढिवाओ जावइओ आसि किल गुरुणो ॥ २२६ ॥ दुरियाइं हरंता भूमिसंडले नगरगाममाईणं ।
विहरंता संपत्ता नयरं सिरिदसउरं नाम ॥ २२७ ॥ तइया उज्जेणीए आयरिया भइगुत्तनामाणो । डुह्ठा वासेण ठिया

तरन्मि गुरवो विणियद्वा सुणिय निग्घोसं ॥ १९८ ॥ चिंतति लहुं मुणिणो समागया अण्णहा कह रवोऽयं । चिहुंति जाव
 निहुया पहिड्डिया अवगयं ताव ॥ १९९ ॥ णूणं न साहुसद्दो एसो वइरस्स किंतु ओसरिया । तरसंखोहअण्णं णिसी-
 हियाइ य कओ सद्दो ॥ २०० ॥ अइदक्खत्तगुणाओ तं सद्दं मुणिय ठाविय संठाणे । सब्बाओ विट्ठियाओ गहिओ गुरु-
 हत्थओ दंडो ॥ २०१ ॥ विहियं पायपमज्जणमह सीहगिरी विचिंतए एवं । अइसयसुयरयणनिही एसो, मा परिभवं
 कुण्ड ॥ २०२ ॥ एयरस साहुलोओ ता जाणावेमि एयगुणगरिमा । जेणं एयगुणोच्चियमेए विणयं पडंजंति ॥ २०३ ॥
 रयणीकाले मिलिया गुरुणा साह निरुविया एवं । जह अम्हे वच्चाओ गामे दिवसाणि दो तिणि ॥ २०४ ॥ अञ्छिहामो
 तो जोगवाहिणो भासिडं समाढत्ता । अम्हं वायणदाया को होज गुरु भणइ वइरो ॥ २०५ ॥ पयईए विणयलच्छी-
 हुळगेहं विहियगुरुजणाएसा । ते तं वयणं गुरुणो तहत्ति मण्णंति मुणिसीहा ॥ २०६ ॥ पत्ते पभायसमए कयवसहिप-
 मज्जणा य कायबा । कालनिवेयणमार्हविणयं वइरस्स पकरंति ॥ २०७ ॥ सीहाणुगगुरुणो समुच्चिया उ कप्पेहिं साहु
 तणएहिं । तरस निसेजा रइया सो सुसिलिडं समुवविट्ठो ॥ २०८ ॥ तेवि जहा गुरुणो वंदणाइ विणयं तहा पडंजंति ।
 सोवि दढकयपयओ कमेण अह वायणं देइ ॥ २०९ ॥ जे तत्थ मंदमइणो तेवि य तरसाणुभावओ खिप्पं । लग्गा ठवे-
 उमालावगे मणे विसमरुवे वि ॥ २१० ॥ जाया सविमइयमणा ते साह पुबमहिणए तत्तो । विद्यासणत्थमालावगे य णेगे
 य पुच्छंति ॥ २११ ॥ जहपुच्छं सो तक्खणमायक्खइ दक्खयागुणसमेओ । ताहे सतोसच्चित्ता भणंति जइ कइवयदि-

द्वयोः पुरसफलमेवं ॥ १८२ ॥ खेतं पुण उज्जेणी कालो बहुलो य पावसो एस । भावेण धरणिपयल्लिवणनयणसंकोय-
रहियंति ॥ १८३ ॥ अञ्चंतपहिङ्गमणा ताहे नायं जहा इमे देवा । कहमवहा इमेरिसखत्तमिमेसु जाइजा ॥ १८४ ॥
नो पडिवन्नं तं भत्तपाणमइतुट्टमाणसा जाया । पभणंति तथो तं दट्टुमागया कोउगवसेण ॥ १८५ ॥ देति य ते वेउ-
वियविज्जं तीए वसाओ रूवाणि । दिवाणि माणुसाणि य कज्जंति अणेयरूवाणि ॥ १८६ ॥ पुणरवि य जेड्ढमासे सण्णा-
भूसीगयं निमंतिं ति । ययपुत्तेहिं ते च्चिय देवा पुवं व उवओणे ॥ १८७ ॥ विहिइ सवभावे अवगयमि पडिसेहियमि
दिज्जंते । विज्जं वियरंति नट्टाणमि गमणावहमबाहं ॥ १८८ ॥ तीए किल विज्जाए चलिओ जा माणुसुत्तरं सेलं । न
खलिज्जइ अइवल्लिणावि देवदाणवसमूहेण ॥ १८९ ॥ एवं स बालकालेवि ठाणमच्चभुयाणऽणेगाण । विहरइ गुरुणा
सहिओ गामागररेहिं वसुहं ॥ १९० ॥ समणीमज्झमि ठिएण तेण गहियाणि जाणि अंगाणि । एगपयाओ पयसयम-
णुसरंतस्स ताणि पुणो ॥ १९१ ॥ साहुसमीवे जायाइं फुड्यराइं पढेइ पुबगयं । जो कोइ तंपि गहिउं कण्णाहेडेण तंपि
लहुं ॥ १९२ ॥ अकिलेसेणं चिय सो पाएण बहुस्सुओ तओ जाओ । अज्झावगेण अमुणियतवभावेणं जया भणिओ
॥ १९३ ॥ पढसु इमं सुयमेसो तं चेवालावगं विहुट्ठतो । अच्छइ अन्नमि दढं कउवओगो पडिज्जंते ॥ १९४ ॥ अह
अन्नमि अवसरे दिणद्धसमयमि सूरिसु गएसु । बाहिं विचारभूमिं साहसु य भिक्खणट्ठाए ॥ १९५ ॥ बइरो वसहीर-
क्खगोत्ति संठाविओ तओ तेण । बालत्तवससमुप्पन्नकोउगेणं निहिताओ ॥ १९६ ॥ साहण वेटियाओ मंडलिपरिवा-
डिमणुसरंतेण । मज्झे ठिच्चा सयमेव वायणं दाउमारओ ॥ १९७ ॥ अंगाणं पुबगयस्स जलहिसंखोहगहिरसदेण । एरयं

सो तं पलोयमाणो अच्छइ जाणइ य जइ इमं संघं । अवमन्नामि सुदीहं तो संसारं परिभमामि ॥ १६७ ॥ एसावि य
 पवज्जं मइ पवइयम्मि नियमओ काही । इय चिंततो तीए वारतिगं सदिओ नेइ ॥ १६८ ॥ भणिओ जणएण तओ
 रयहरणं नियकरे धरेत्तूण । कमलदलामल्लोयणजुयलो ससिमंडलमुहो य ॥ १६९ ॥ जहा ॥ जइ सुकयङ्कवसाओ
 धम्मज्झयसूसियं इमं वइर ! । नेणह लहुं रयहरणं कम्मरयपमज्जणं धीर ! ॥ १७० ॥ तूरियमणेणं गंतुं गहियं लोणेण
 जयइ धम्मोत्ति । ठकिट्टसीहत्ताओ कओ तओ चिंतए जणणी ॥ १७१ ॥ मम भत्ता पुत्तो भाइओ य एए पवन्नपवज्जा ।
 कस्स कए गिहवासे वसामि तो सावि पवइया ॥ १७२ ॥ परिवज्जियथणपाणा दवेणवि समणओ स संजाओ । अज्जवि
 विहारकिरियाणुचिओ सो साहुणीपासे ॥ १७३ ॥ ठविओ पुणरवि तासिं समीवओ सो सुणेइ अंगाई । एक्कारसवि ठविओ
 तीण ताण तेणेव लज्जाणि ॥ १७४ ॥ एगपयाओ पयसयमणुसरइ मई तहा सया तस्स । जाओ य अट्ठवरिसो ठविओ
 गुरुणा नियसमीवे ॥ १७५ ॥ विहरंता वज्जेणिं गया ठिया बाहिरम्मि वज्जाणे । कइयावि तिबधारं सुट्ठिचारं पडइ
 वासं ॥ १७६ ॥ भिवक्खायरियाइपओयणाई न तरंति साहुणो काठं । जा ता जंभगदेवा वइरस्स परिच्चिया पुवं ॥ १७७ ॥ तप्प-
 जाया कहिंवि तद्देसचारिणो पेच्छिऊण सो ज्झत्ति । परियाणिओऽणुकंपा भत्तीवि य तम्मि संजाया ॥ १७८ ॥ तप्प-
 रिणामपरिवक्खाहेवं ताहे भवित्तु वाणियगा । सत्थवइहे तद्देसभूमिभागे निवेसंति ॥ १७९ ॥ संसिद्धभत्तपाणाण ताहे ते
 वइरसुट्ठुगं पणया । आमंति ते पयट्ठो गुरुणो आमंतिओ संतो ॥ १८० ॥ मंदं मंदं वासं पडिइत्ति नियइव तओ तंपि ।
 जावविषं सद्दार्पिति ताव विहियायरा दूरं ॥ १८१ ॥ वइरोवि गओ ताहे तद्देसं कुणइ तिबमुवओगं । द्वाइगोयरं तत्थ

ताव सूरिणा भणियं । अबो किं वहरमिमं जं भारियभावमुबहइ ॥ १५१ ॥ जा पेच्छइ सुरकुमरोवमाणमेयं सविमहओ
भणइ । सारकखह सुयमेयं जं पवयणपालगो होही ॥ १५२ ॥ वहरोत्ति य से नामं विहियं समणीण सो वसे विहिओ ।
ताहे सेजायरमंदिरमिम निहिओ तओ तत्थ ॥ १५३ ॥ जइया तच्चेडाणं पहाणं थणपाणमंडणार्हियं । कीरइ तदा इमरसा
वि फासुएणं विहाणेणं ॥ १५४ ॥ एवं सो संवहुइ सबेसिमईव चित्तसंतोसी । सुरी बाहिं विहरइ तं जणणी मणिगडं
लग्गा ॥ १५५ ॥ निकखेवओ इममहं न समप्पामो दिणे दिणे सा उ । थणपाणं कारेई एवं जाओ तिवरिसेसो ॥ १५६ ॥
तत्थगयमिम सूरिमिम अह अन्नया सा विवायमारुढा । न समप्पंति जया तं ववहारो राउले जाओ ॥ १५७ ॥ पुट्टो य
थणगिरी दंडियण सो भणइ मे सहत्थेण । दित्तो इमीए नवरं पुरं सुनंदाए पक्खमिम ॥ १५८ ॥ रत्ता भणियं पुत्तं
ममं पुरो ठाविक्रण उल्लवह । जं सरइ तस्स एसो पडिवन्नमिमोहिं एयंति ॥ १५९ ॥ बालजणरसुचियाइं खेछावणयाइं
णेगारुवाइं । निणहइ जणणी सिमुल्लेयल्लेयणाणंददाईणि ॥ १६० ॥ पत्ते पसत्थदिवसे दोत्तिवि वग्गा उवड्डिया निवइं ।
राया पुब्बाभिसुहो दाहिणओ संठिओ संघो ॥ १६१ ॥ वामेण सुनंदा परियणेण सब्बेण अणुगया ठाह । राया भणइ
पमाणं तुम्हाणं अहं सुयं तेहिं ॥ १६२ ॥ जाए दिसाए एसो निमंतिओ जाति तेसिमेवेसो । धम्मो जं पुरिसंवरो ता ज-
णओ वाहरउ पुबिं ॥ १६३ ॥ एवं भणियमिम रत्ता नागरयजणो भणाइ कवनेहो । एसो पढंमं चिय एसु भणसु ता
अन्नया पुबं ॥ १५४ ॥ तह माया डुक्करकारिणित्ति अइतुच्छसत्तजुत्ता य । तो सा वसेव सेहे करिकरहे रयणमणिख-
विए ॥ १६५ ॥ दो एत्ता कोमलभासिएहिं कारुणयं पदंसंती । अइदीणमुही तं वहर ! एहि एत्तो इमं भणइ ॥ १६६ ॥

मासाणं अहरित्थाण तीए सुहं सुहेणं तो । बोलीणाण पुरंदरदिसि व रविमुज्जलं जणइ ॥ १३६ ॥ पुत्तं सिलिओ महि
 लालोओ एवं परोप्परं भणइ । जइ न पिआ पवइओ होतो ता उच्चो गरुओ ॥ १३७ ॥ होतो आसि स सण्णी तिब-
 मणणाणसंगओ सुणइ । महिलाण समुज्जावं जार्हसरणो तओ जाओ ॥ १३८ ॥ चित्तेइ न पवज्जं मज्झमणुबिगमाणासा
 एसा । धेत्तुं दाही उबेयकारणं होसि एईए ॥ १३९ ॥ तिबपसारियवयणो रोवेउं लगओ जइ न एसा । आसइ भुंजई
 सुयई सुहेण निहकम्ममायरई ॥ १४० ॥ एवं जा छम्मासा अहागया सीहगिरिगुरु तत्थ । नयरुज्जाणम्मि ठिया विहिए
 सज्झायजोगम्मि ॥ १४१ ॥ पत्ते भिक्खावसरे धणगिरिसम्मिया भणंति सीहगिरि । भगवं सज्जायगलोगदंसणत्थं निहे
 जामो ॥ १४२ ॥ गुरुणाणुमणिण्या ते सप्पणिहाणा कुणंति उवओगं । जा ता उत्तमफल्यं किंचि निमित्तं समुप्पणं
 ॥ १४३ ॥ गुरुराह गया संता सच्चित्तमियरं व जं लहेजाह । तं सबमुवादेज्जइ जमज्ज सउणो महं जाओ ॥ १४४ ॥ पण-
 तो दोवि सुनंदाए निहे गया सावि निगया तत्तो । उभयकरधरियपुत्ता कुलमहिलाओ तहा मिलिया ॥ १४५ ॥ इय भणि-
 म्मि पाए भासइ सए चिरं पालिओ इमो वालो । संपइ पुण पडिगाहसु जओ समत्था न एत्तो हं ॥ १४६ ॥ इय भणि-
 यम्मि स पभणइ पच्छायावं करेसि जइ कहवि । तइया किं कायवं सा पभणइ इमो जणो सक्खी ॥ १४७ ॥ जइ किंचि
 भणासि अहं इय दढवंधं करेत्तु तीए समं । धणगिरिणा सो वालो पत्तो वंधम्मि संगहिओ ॥ १४८ ॥ तयणंतरे न
 रोयइ जाणइ जाओ जहा अहं समणो । नीओ गुरुपयमूले सलक्खणत्तेण सो गरुओ ॥ १४९ ॥ धणगिरिणो बाहुं
 नासिकुण जा नेइ भूमिमह सूरी । भरियं भाणं परिभाविऊण हत्थं पसारेइ ॥ १५० ॥ सो वि य भूमीपत्तो जा जाओ

तत्पथि तस्सुया भणइ । देहमहं धणगिरिणो जेणाहं तं वसे नेमि ॥ १२० ॥ गुरुणो य सीहगिरिणो नियथिरयाविजि-
यमेरुणो पसे । जार्हसरस्स भाया तीए समिओ गहियदिवसो ॥ १२१ ॥ भणिया अणेण अलिंयं न किंचि भदे ! जहा
अहं समणो । होहासि खियमेवं जं रोचइ तं तुमं कुणसु ॥ १२२ ॥ पारद्धो वीवाहो धणचिच्छड्डुण अइमहंतेण ।
उवररोहेणं जगणाण पाणिगहणं कयं तीए ॥ १२३ ॥ पेच्छह महाणुभावा दुरविरत्ता य विसयसंगेसु । अणुरत्ता इव उव-
रोहवसगया होंति कज्जकरा ॥ १२४ ॥ तक्खणवत्तविवाहो भणइ सुनंदं समागयाणंदं । भदे ! मुंच विचिंतसु वयणं पुबं पि मे भणियं
॥ १२५ ॥ सा तम्मि पोढपणया सो पुण तीए विरत्तओ धणियं । वहवो रत्तविरत्ताण ताण जाया ससुछात्रा ॥ १२६ ॥
ता जाव तीए भणियं पिउगेहपरंमुहाए मे ठाणं । तं वा तज्जायं वा न कोवि अन्नो विचिंतसु ॥ १२७ ॥ जम्हा कुमरीण
पिया जोव्वणभरभारियाण भत्तारो । थेरत्ते पुण पुत्तो णारीणं रक्खओ भणियो ॥ १२८ ॥ इय निसुणिय तवयणेण
वंधुलोएण तह य इयरेण । तह उवरुद्धो सो जह नंदणलाभासुहो जाओ ॥ १२९ ॥ वोलीणेसु दिणेसुं केवइएसुं पहा-
णसुविणेण । सो सुरजीवो तीसे गढम्मि सुओ समुप्पवो ॥ १३० ॥ निच्छियपसत्थसुयलाभमंगलं धणगिरि सुनंदमिमं ।
भणइ सहाओ होही तुह एस सलक्खणो पुत्तो ॥ १३१ ॥ कहवि विमुक्को तीए उग्घोसियसबजीववहविरई । चेईहरेसु
कारियवहुविभवपयाणरुक्कमहो ॥ १३२ ॥ दीणाणाहाइजणाण दिन्नदाणो सवंधुलोणं च । संमाणिय वत्थाईण दाणओ विणयसारओ
हीए ठविक्रण ॥ १३३ ॥ उच्चियपडिवत्तिसारं तित्थयरथुयं च चउविहं संवं । संमाणिय वत्थाईण दाणओ विणयसारओ
॥ १३४ ॥ सीहगिरिणो सयासे नक्खत्तसुहुत्तलगसुद्धीसु । संपत्तासु महानिहिगहणुवमाणेण लेइ वयं ॥ १३५ ॥ नव-

णाएज्जगिरो गरं व परवज्जणिज्जो य ॥ १०४ ॥ अह तिक्खुहाभिहओ सूरारो आढवेइ जावइया । इह संति भोयणविही
 सवे ते उवणमेह महं ॥ १०५ ॥ भोयणकालम्मि उवट्ठिएसु सवेसु भोयणविहीसु । पेच्छणगागयलोगाहरणेणं जेमिउं
 लगो ॥ १०६ ॥ जह पेच्छणगे मिलिएवि दुब्वले वलियगाढ पेह्वंति । तह भुत्तेवि असारे साराहारो लहइ ठाणं ॥ १०७ ॥
 भुत्ततिकामाहारो विसूइगाए निसाइ तीएवि । नियपरियणावहीरियकिरिओ अहे सो मओ संतो ॥ १०८ ॥ रुइज्झाण-
 परवसो सत्तमपुढवीए अप्पइट्ठाणे । णेरइओ संजाओ वाससहस्सं कयवओवि ॥ १०९ ॥ वलियत्तमवलियत्तं न कारणं
 सुद्धसमणभावस्स । जं पुंडरीयसाह वलिओवि सुरालयं पत्तो ॥ ११० ॥ चम्मट्ठिसेसदेहो कंडरिओ कडुयनिविडतवव-
 सओ । रुइज्झाणपहाणो निहणगओ नारओ जाओ ॥ १११ ॥ तज्झाणनिगहो इह पहाणहेऊ जइत्तणस्स भवे । खीणत-
 णुणो वि सुणिणो तव्विरहो इगइकरो त्ति ॥ ११२ ॥ वेसमणो तं निसुणिय तुट्ठमणो मुणइ जाणिओ मज्झ । अज्झव-
 साओ केरिसम्मिस्स नाणं पहाणम्मिणं ॥ ११३ ॥ वंदित्ता भगवंतं गओ तओ तत्थ जंभगो देवो । एगो वेसमणस्समो
 पुंडरियझयणमुच्चरियं ॥ ११४ ॥ नायाधम्मकहासुं सिट्ठं पंचसयगंधपरिमाणं । अवधारेइ लहेइ य सुद्धं सममत्तमह एसो
 ॥ ११५ ॥ पंचसु सएसु वरिसाणमइगाएसुं जिणाओ वीराओ । किंचूणेसु स जंभगदेवो चविकण सुरलोणा ॥ ११६ ॥
 तुंववणसज्जिवेसे अवंतित्तिसयम्मि धणगिरी नाम । इहभसुओ आसि नियंगचंगिमाविजियसुररुवो ॥ ११७ ॥ सो सुय-
 जिणिंद धम्मो बालत्ताओ वि सावगो जाओ । भवभीरु पवइउं वंछइ निच्छिन्नविसयतिसो ॥ ११८ ॥ संपत्तजोयण-
 भरस्स तस्स कण्णं वरंति जं पियरो । तं तं सो पडिसेहइ अहं जह पवइउं कामो ॥ ११९ ॥ धणपालो नाम पुरे इहभो

सितस्य निर्दिष्टं प्रत्येकं तच्चतुर्गुणम् ॥ दक्षस्तीर्थान्तथास्त्रार्थो दृष्टिकर्मा शुचिर्भेषक । बहुकल्पं बहुगुणं सम्यक् योग्य-
मौषधम् ॥ अनुरक्तः शुचिर्दक्षो बुद्धिमान् प्रतिचारकः । आढ्यो रोगी भिषग्वद्वयो ज्ञापकः सत्त्ववानिति ॥ सुहृसेजो
वि य भोयणविहाणश्चो भंगुरो समणधम्मो । नो वहिमिच्छद् विहरिउमियरम्मि विहारमणुपत्ते ॥ ९१ ॥ सबम्मि साहु-
वम्मे सुणिओ रत्ता न सुंदरो एस । इह चिहुंतो परिभाविऊणमेयं तओ मणियं ॥ ९२ ॥ धन्नो सि तुमं दुक्करकारी जं
निवसिरीए लङ्काए । चायकरो तह लहुभूयसंनिहो कुणसि य विहारं ॥ ९३ ॥ नाहं निवचित्तम्मिमो सलज्जचित्तो वहिं
विहाराय । निक्खंतो तहवि य भगमाणसो न तरए सोहुं ॥ ९४ ॥ हुहापिवासाईए परिसहे कइवयाण दिवसाण ।
पेरंते तीए पुरीए आगओ निवगिहोजाणे ॥ ९५ ॥ दिट्ठो य अंवघाईए साहिओ नरवइस्स सो मुणहं । एस अकज्जं
पव्वज्जवज्जाणहुज्जओ काहं ॥ ९६ ॥ जइ कहवि थिरो होज्जा सयमेव समागओ विप्पईए । काहं पयक्खणातिगमह वंदइ
तह सलाहेइ ॥ ९७ ॥ धन्नो सि तुमं कयलक्खणो सि जो तं पवन्नपवज्जो । नरयदुवारं रज्जं सज्जो न चइउमणो जोडहं
॥ ९८ ॥ उच्छाहिओ वि एवं जया धणं कसिणमाणाणं कुणहं । तो मणिओ किं कज्जं रज्जेण ठिओ स तुणिहक्को ॥ ९९ ॥ दिट्ठेसु
तो तम्मि मुक्करज्जो विहडियदढनिगड वंधणनरो व । तोसेण तस्स लिंगं गिणहइ कल्लाणकप्पतहं ॥ १०० ॥ दिट्ठेसु
गुरुसु मए भोत्तवमभिगहं गहेउम्मिमं । संपडिओ स पत्तो तइयम्मि दिणे गुरुसयासे ॥ १०१ ॥ तद्विज्जगहियदिकवो
अणुचियभोयणवसेण तं रयाणिं । उप्पन्नाडसज्झविसइगजरो कालमणुपत्तो ॥ १०२ ॥ अच्चंतविसुद्धमणो लङ्गे सवडुत्ता-
मगविमाणे । तेत्तीससागराक सुरो सरुवो समुप्पन्नो ॥ १०३ ॥ इयरो पवन्नरज्जो मसाणदरदहुदारुगसमाणो । दूरम-

णामेण वेससणो ॥ ७५ ॥ चेइयवंदणहेउं उवागओ तम्मिं सेलसिहरम्मि । वंदित्ताणं ताइं सामिं वंदइ सुणइ धम्मं ॥ ७६ ॥
 जहा । हंहो धम्मो निब्बं रम्मो जम्मभूमीसुहाणं । सक्कासुद्धो समं जुद्धो पंडिणं जणेणं ॥ ७७ ॥ सज्जो कज्जो भुज्जो
 भुज्जो वज्जिऊणं पमायं । समं मोक्खं कंखापक्खं निक्खिवंतेण सक्खं ॥ ७८ ॥ इय धम्मकहावसरेण मुणिगुणेऽणेगहा
 परिकहेइ । भयवं जहा इमे खलु अंतर्पत्तासिणो होति ॥ ७९ ॥ परिचितइ वेसवणो साहुगुणे एरिसे परिकहेइ । सय-
 मवि इमा सरीरस चंगिमा जा न अन्नस ॥ ८० ॥ देवस दाणवस व तस्साभिप्पायमेरिसं मुणिउं । तो पुंडरीयनामं
 अज्झयणं संपख्वेइ ॥ ८१ ॥ जहा । पुक्खलदलधवलगुणे विदेहवासम्मि पुक्खलवईए । विजए नियरिद्धिवसेण विजिय-
 वंदारयपुरीए ॥ ८२ ॥ पुंडरगिरिपुरीए पुंडरकित्ती अहेसि पुंडरीओ । नामेण निवो तल्लहुभाया पुण कंडरिओ ति-
 ॥ ८३ ॥ कंडरीओ तत्थ महल्लभाउणा भूरिभवविराजपरो । पडिसिज्झंतो दिज्जंतयम्मि तह तेण नियरज्जे ॥ ८४ ॥ पव-
 ज्जमवमुवगओ असिधारानगरमायरंतस । तवमंतपंतभोयणवसेण तस्सामओ जाओ ॥ ८५ ॥ कहयावि तेण तणुईकयम्मि
 देहे सहेव विहरंतो । गुरुणा तीए पुरीए समागओ निगओ राया ॥ ८६ ॥ बहुणा बहुमाणेणं सह परिचारेणं वंदिओ
 तेण । द्रहुं तं तदवत्थं भणिया गुरुणो जहा एस ॥ ८७ ॥ न चिगिच्छाविरहेणं पउणो होही विरेणवि, न एत्थ । उज्जा-
 णम्मि ठियाणं सा संपज्जइ कहिंचिदवि ॥ ८८ ॥ तम्हा कंडरियमुणी पेसिज्ज मज्झ रायभवणम्मि । समुच्चियसाहुसमेओ
 अहापवत्तेहिं सवेहिं ॥ ८९ ॥ विज्जोसहाइएहिं किज्जइ किरिया गुरुहिं पडिवञ्जे । पारज्जा चउपाया रोगचिगिच्छाकओ
 निरुओ ॥ ९० ॥ “चतुःपादत्वं च क्रियाया इत्थं समवसेयम्—भिपणद्रव्या ण्युपस्थाता रोगी पादचतुष्टयम् । चिकि-

विलोयणविसयाओ अङ्गओ सूरविं व ॥ ६१ ॥ संपन्नमणचमक्का तिज्जिवि तप्पसंसेणे लग्गा । चिट्ठंति दूरमुक्कंठिया य
तदंसणस्स पुणो ॥ ६२ ॥ चिंतंति य ओइस्से इमस्मि एयस्स सीसभावणे । होहामो सामी पुण पत्तो तप्पवयसिरन्मि
॥ ६३ ॥ पेच्छइ तं जिणभवणं भुवणवमुयभूइभायणसमाणं । भारहरत्ता भरहेण चक्किणा कारियं पढमं ॥ ६४ ॥ उस्से-
हंणुलजोयणदीहं कोसे समुस्सियं तिज्जि । गाजयदुगवित्थिधं गयणगविलगग्लयमालं ॥ ६५ ॥ पंचविहरयणनियरुल्लसं-
तकरकलियविउलसुरचावं । सययमपत्तावसरंधयारभारं चउदुवारं ॥ ६६ ॥ जंतमयलोहपुरिसोवरुद्धपडिहारभूमिमावं
च । नंदणवणकुसुमसमुब्भवंतसोरभभराइशं ॥ ६७ ॥ रयणमयपीडिउवरित्थियउसभाईजिणिदपडिमाहिं । चउवीसाए
नियनियपमाणपरिवारजुत्ताहिं ॥ ६८ ॥ तह पुप्फपडलचामरधूयकडच्छुयगलोमहत्थाहिं । उवगरणोहिं सएहिं सहरिस-
हिययाहिं सयकालं ॥ ६९ ॥ रेहंतमज्झभागं तह इंतवयंतखेयरसुराण । निच्चपयद्विसदंतनद्विविहिणा मणभिरामं ॥ ७० ॥
एगूणसयपमाणोहिं भरहभाज्यसमत्थधूमोहिं । जिणपडिमपज्जुवासणपराए तह भरहपडिमाए ॥ ७१ ॥ सबत्तो परिभूस्सि-
यसोहंतमहंतथंभभरं । सुपसन्ननिसन्नमहंतसीहसंठाणसंजुत्तं ॥ ७२ ॥ नवभिः कुलकम् ॥ हरिसविसद्विलोयणजुयलो
मणिपीडियं पयक्खिण्डं । वंदइ जिणपडिमाओ एगगमणो शुणेइ तज्ज ॥ ७३ ॥ जहा । “जे रिदुंजणसज्जिणासतणुणो जे
कीरकायप्पहा, जे वालारुण सोणचारुइणो जे कंचणुकैरमा । जे कंदुजलकंतिणो धुवरया चउवीससंखा जिणा, सबे
संतु भवारिवारमहणा तेज्जक्कमाणा इमे ॥ १ ॥” अं० ४००० ॥ चीवंदणावसाणे तस्सेव य चेइयस्स पेरेते । उत्तरपुरि-
च्छिमाए दिसाए पुढवीसिलापट्टो ॥ ७४ ॥ हिट्ठा असोयतरणो वासत्थमुवागओ निसाइमुहे । पत्तो सक्कस्स दिसापालो

केवलपरिसं भयवं पि य गोयसो जाव ॥ ४५ ॥ तिपयक्खिरुण जिणं पंडिओ पाएसु उट्ठिओ भणइ । वच्चह कत्थ इओ
 एय सामिपयपणमणं कुणह ॥ ४६ ॥ वागरिओ जयपहुणा मा गोयम ! केवलीणिमाणि तुमं । कुण आसायणमाहुडुमा-
 णसो ते खमावेइ ॥ ४७ ॥ तो संवेगमइगओ चिंतैइ न मे भविस्सए सिद्धी । एवमइहुकरतवो वि केवलं जेण न लहामि
 ॥ ४८ ॥ पत्तो य सामिणा पुब्बमेव वागरियमासि परिसाए । मणुयसुरासुर सहियाए जो सएणं पभावेण ॥ ४९ ॥ अट्टा-
 वयमारोहइ वंदेइ य चेइयाणि विणयपरो । तेणेव भवगहणेण सिज्झइ सो न संदेहो ॥ ५० ॥ तव्वयणसवणहरिसाऊरि-
 यच्चित्ता परोप्परं देवा । साहँति एवमेवं सवत्थ इमा कहा जाया ॥ ५१ ॥ अट्टावयम्मि नट्टावयम्मि जइ कहवि होज्ज
 मे गमणं । इय जा चिंतइ भयवं गोयमसामी सुगयगामी ॥ ५२ ॥ तो तम्मणतोसकए तावसपडिवोहकारणाए य ।
 भणिओ गुरुणा अट्टावयम्मि तं वच्च जिणविंवे ॥ ५३ ॥ वंदेहि तत्थ सुपसत्थलक्खणे विणयणमिरसबंगो । ताहे सो
 मुणिसीहो हट्ठो तुट्ठो जिणं नमिडं ॥ ५४ ॥ पत्तो अट्टावयपायमूलमायज्जिऊण जिणभणियं । अह तिन्नि तांवसपइ
 कोडिन्न तहावरो दिन्नो ॥ ५५ ॥ तइओ पुण सेवाली पत्तेयं ते य पंचसयकलिया । चलिया गिरिमारुहिडं चउत्थमत्ता-
 वसाणम्मि ॥ ५६ ॥ पढमो कंदे मूले य जेमई चित्तमंतए बीओ । छट्ठतवते भुंजइ परिसडिए पंडुरे पत्ते ॥ ५७ ॥ तइओ
 पुण सेवालं सुकं सयमेव अट्टमतवते । ते मेहलासु लग्गा कमेण पढमाइयासु तिसु ॥ ५८ ॥ दिट्ठो य तेहिं भयवं गोय-
 मसामी समुच्चुरसरीरो । कह एसो इयखवो गिरिमि एयम्मि लग्गिहिही ? ॥ ५९ ॥ भयवं जंघाचारण लट्ठी लयापुडं पि
 काऊण । निस्सामयमुप्पयए पेच्छंताणं स तेसिं खणा ॥ ६० ॥ उप्पइओ एस इमो एइ पलोयंति जाव उप्पुछा । ताव

दोवि । कंपिह्नाओ नागलि माणिचा रज्जमुवणोति ॥ २९ ॥ सो वि य तेसिं नियमाउलाण अइवच्छलाण कोरेइ । दोन-
रसहस्सवहणोच्चियाओ अइपवरसविद्याओ ॥ ३० ॥ सीहासणोवरिगवा ते तासु पुराउ निक्खमणकाले । विहिउज्जल-
नेवत्था सुरचंदणलित्तसवंगा ॥ ३१ ॥ उदयगिरिसेहरारुढमुत्तिणो रविससिब रेहंति । नियदेहकतिसंभारपूरियासेसदि-
सिवलया ॥ ३२ ॥ अयिनिवभरपहयपहाणतूररव पूरियंवरा गंतुं । भयवंतपायमूले नमिडं तिपयाहिणा पुवं ॥ ३३ ॥ पब-
इया विहिणा सावि जसमई साविद्या परा जाया । सालमहासालावि य पढिया एकारसंगाई ॥ ३४ ॥ अह अन्नया जय-
गुरू रायगिहे विहरिडं जओ चंपा । तत्तो लगो गंतुं एयावसरम्मि एएहिं ॥ ३५ ॥ विवत्तम्मिमं अम्हे जह पिट्ठीचंपम-
णुसरामो त्ति । संसारियाण तेसिं न कोइ मा पबइज्ज तहा ॥ ३६ ॥ सम्मत्तमुवलहेज्जा सामी जाणाइ नियमओ वोही ।
होही तेसिं गुरूणा सहायओ गोयमो दिन्नो ॥ ३७ ॥ भयवं चंपाए गओ गोयमसामीवि पिट्ठिचंपाए । भणिओ जिण-
एणीओ धम्मो निस्सुओ य सो तेहिं ॥ ३८ ॥ तिव्वि वि संवेगजुयाई नंदणं नागलिस्स रज्जम्मि । ठविरुणमुन्नयमणाणि
सबविरइं पवन्नाणि ॥ ३९ ॥ ताणि य गोयमसामी धेत्तुं पंथम्मि एइ जा ताहे । सालमहासालाणं हरिसुक्करिसो इमो
जाओ ॥ ४० ॥ संसारआओ उत्तारियाणि सुद्धे पेमेण भावेण । जायं केवलणाणं चित्ता इयेरेसिं इय जाया ॥ ४१ ॥
रज्जम्मि पढममम्हे ठविद्या णेएहिं संपवइएसु । नो अन्नो उवयारी इमेसि अम्हं भवेज्जत्ति ॥ ४२ ॥ इय सुद्धज्ञाणवसा-
डवसाणपयपाविएसु एएसु । कम्मेसु रम्मरुवं केवलणाणं समुप्पणं ॥ ४३ ॥ उप्पन्नपुन्नपाणाणि ताणि पत्ताणि भग-
वओ पासे । चंपापुरीए गुरूमगामणुसरंताणि कालेण ॥ ४४ ॥ काळणं तिपयाहिणमभिवंदिय तित्थमह पयट्ठाणि । गंतुं

रुणाजलसायर ! तुह पयपणयमुणि !, नवजलहररवगहिरवियंभियदिबहुणि ! । तह मह पसिय जिणेसर ! तुह सेवारयह,
जह दिण जंति पसंतह परिपालियवयह ॥ ८ ॥ दारुणकोवदवानलनीरह, लक्खणलक्खुवलक्खसरीरह । इय गुणशुइ
तुह पब्वधीरह, सिद्धत्थय निवनेदण ! वीरह ॥ ९ ॥”

इहां नाहं थोऊणं भूमीतलमिलियमत्थओ नमिडं । वंदित्ता य मुणिंदे ईसाणदिसाए उवविट्ठो ॥ १७ ॥ अमयंभोध-
रधारारसरिसेण रवेण जोयणं जाव । पावियवित्थारेणं पारद्धा देसणा पहुणा ॥ १८ ॥ जहा जालाकरालजलणोवरुद्ध-
नेहम्मि जह खमो वासो । नो दुद्धिधणरस जणरस तह भवे दुक्खभरभरिए ॥ १९ ॥ तह कागतालसंजोयनायओ दुल्लहं
मणुसंसत्तं । लद्धं सद्धम्ममहानिहाण संपत्तिजोगमिणं ॥ २० ॥ जह काणिणीए लुद्धो कोडी हारेइ-कोइमवि मणुओ ।
तह विसयलालसमणा विवेयवियला इमं जम्मं ॥ २१ ॥ तह सयलकज्जकरणोवमाणमुल्लंघिओ इमोऽवसरो । लद्धो धम्मस्स
मुहाए नेउमुविओ न तुम्हाण ॥ २२ ॥ सवे वि य संजोगा न थिरा तडिडंडडन्नवरसमाणा । अनिलालोलियधयवड विड-
म्बणा वित्तसंतोया ॥ २३ ॥ कुसदलसलिलवाववि चंचलं जीवियं मुणह मणुया । सद्धम्म करण जलणेण भवतरु
जह मिलाइ इमो ॥ २४ ॥ सबायरेण तह उज्जमेह एवं इहावि सुहलाभो । सबसुहरयणखाणी परमत्थनिवुइपर्यं च भवे
॥ २५ ॥ एवं निसम्म धम्मो सालो भालयलमिलियकरकमलो । पणमित्ता भणइ जिणं जाव महासालमिह रज्जे ॥ २६ ॥
अहिंसिंचामि समीवे तो तुम्हाणं करेमि पब्वज्जं । गंतूणं नियभवणे तेणाइट्ठो महासालो ॥ २७ ॥ गिन्हसु रज्जं पब्वज्जमज्जा
काहं तओ भणइ इयरो । जह रज्जमसारं भाविऊण तुज्जे परिच्चयह ॥ २८ ॥ तह अहमवि उहेउं वंछामि विरगमागया

गयखंधे । आरुढो पीढसमुखसंतपुलयंकुरियकाओ ॥ १२ ॥ पत्तो भयवंतसमीवभूमीभागमिम दिदुल्लततिगो । पडिवन्न-
पायचारो पंचविहाभिगममावरइ ॥ १३ ॥ जहा । सच्चित्ताणं पुष्पाइयाण दबाण कुणइ वुत्सगं । इयराणमणुत्सगं
तहावि खमं च चमरे य ॥ १४ ॥ मचडं च वाहणाओ छत्तमवि चयइ, एगसाडेण । पकुणेइ उत्तरासंगमंजलिं चक्खु-
फासमिम ॥ १५ ॥ तह मणसो एगत्तं काऊणं पविसिओ समोसरणे । दावं पयाहिणातिगमेवं थोडं समाढत्तो ॥ १६ ॥

“दीहरत्तारसलोणविलोयणदलकलिव, पवरपवरसुंदेरसुपरिमलसंवालिउ । तुह जिण ! वयणसरोरु हु तिहुयणसिरिति-
लउ, भविभक्विलोयण जुयलहु जयपहु ! महु मिलउ ॥ १ ॥ पुन्नसरयससिलंछणमंडलसमसरिसु, सोमत्तणगुणपयडिय-
तिहुयण जणहरिसु । तुह मुहकमलु मयंकदलोवमुभालयलु, सुत्तुडिउ कह पेच्छउ जयगुरु ! जण समलु ! ॥ २ ॥ सर-
लंगुलिदलकोमलनहकेसरपवर, जंघाजुगलमुणालुयपमोइयमुणिभमर । तुहतिहुयणसरभूसण ! निम्मलु कमकमलु, सामि !
सरणु पडिवज्जउ वज्जियपावमलु ॥ ३ ॥ चक्कंसद्वससस्थियलत्तद्वयंकियह, नमिरामरसिरसेहरकुसुमालं कियह । तुह
चरणह सुमरण परभवभवभीयमणु, दुहभरपंकि पडंतु रक्खिह एहु जणु ॥ ४ ॥ सामि ! भमिडं भवसायारि जम्मण-
सल्लि, नरयतिरिक्खनरामरदारुणहुहकलिलि । एहु जणसरणविहीणउ दीणु दयावणउ, एहिं तुह पयपवहणुत्तारणु
कुणउ ॥ ५ ॥ सरयमयंककरुज्जलजसभरभरिय जय ! निम्मलणाणपईवपयासियपरमपय ! । परिनिज्जिय अइहुज्जयवम्म-
हसरपसर ! तिहुयण जणसिरसेहर ! जय जय जयपवर ! ॥ ६ ॥ वियडकवाडसवच्छह कमलोवमकरह, सरलगलभुय-
जुयलह संखसिरोहरह । पियसुंदेराणांदियसयलवियक्खणह, तुह अंगह वलि किज्जउ सामि ! सलक्खणह ॥ ७ ॥ वरक-

रुणाजलसायर ! तुह पयपणंयमुणि !, नवजलहररवगहिरवियंभियदिबहुणि ! । तह मह पसिय जिणेसर ! तुह सेवारयह,
जह दिणं जंति पसंतह परिपालियवयह ॥ ८ ॥ दारुणकोवदवानलनीरह, लक्खणलक्खुवलक्खसरीरह । इय गुणशुइ
तुह पव्वयधीरह, सिद्धत्थय निवनेदण ! वीरह ॥ ९ ॥”

इहां नाहं थोऊणं भूमीतलमिलियमत्थंथो नमिदं । वंदिता य मुणिंदे ईसाणदिसाए उवविट्ठो ॥ १७ ॥ अमयंभोय-
रंधारासरिसेण रवेण जोयणं जाव । पावियवित्थारेणं पारद्धा देसणा पट्टणा ॥ १८ ॥ जहा जालाकरालजलणीवरुद्ध-
नेहमि जह खमो वासो । नो बुद्धिधणस्स जणस्स तह भवे दुक्खभरभरिए ॥ १९ ॥ तह कागतंतलसंजोयनायथो बुद्धं
मणुस्सत्तं । लद्धं सद्धम्ममहानिहाण संपत्तिजोगमिणं ॥ २० ॥ जह काणिणीए लुद्धो कोडी हारेइ कोइमवि मणुओ ।
तह विसयलालसमणा विवेयवियला इमं जम्मं ॥ २१ ॥ तह सयलक्कज्जकरणोवमाणमुल्लंघिथो इमोडवसरो । लद्धो धम्मस्स
मुहाए नेउमुविथो न तुम्हाण ॥ २२ ॥ सबे वि य संजोगा न थिरा तडिडंडडन्नवरसमाणा । अनिलालोलियधयवड विड-
म्बणा वित्तसंतोया ॥ २३ ॥ कुसदलसलिललवाववि चंचलं जीवियं मुणह मणुया । सद्धम्म करण जलणेण भवतरे
जह मिलाइ इमो ॥ २४ ॥ सवायरेण तह उज्जमेह एवं इहावि सुहलाभो । सब्बसुहरयणखाणी परमत्थनिव्वुइपयं च भवे
॥ २५ ॥ एवं निसम्म धम्मो सालो भालयलमिलियकरकमलो । पणमित्ता भणइ जिणं जाव महासालमिह रज्जे ॥ २६ ॥
अहिसिंचामि समीवे तो तुम्हाणं करेमि पव्वजं । मंतूणं नियभवणे तेणाइट्ठो महासालो ॥ २७ ॥ गिन्हसु रज्जं पव्वजमज्ज
काहं तथो भणइ इयरो । जह रज्जमसारं भाविऊण तुब्भे परिच्चयह ॥ २८ ॥ तह अहमवि उट्ठेउं वंछामि विरानममागया

गयखंधे । आरूढो पोहसमुल्लसंतपुल्यंक्रुरियकाओ ॥ १२ ॥ पत्तो भयवंतसमीवभूमीभागमिम दिड्डलत्ततिगो । पडिवन्न-
पायचारो पंचविहाभिमममायइ ॥ १३ ॥ जहा । सच्चित्ताणं पुष्पाइयाण दवाण कुणइ वुत्सगं । इयराणमणुत्सगं
तहावि खगं च चमरे य ॥ १४ ॥ मज्जं च वाहणाओ लत्तमवि चयइ, एगसाडेण । पकुणेइ उत्तरासंगमंजलिं चक्कु-
फासमिम ॥ १५ ॥ तह मणसो एगत्तं काऊणं पविसिओ समोसरणे । दाउं पयाहिणातिगमेवं थोउं समाढत्तो ॥ १६ ॥

“दीहतरासलोणविलोयणदलकलिउ, पउरपवरसुंदरेसुपरिमलसंवलिउ । तुह जिण ! वयणसरोरु हु तिहुयणसिरिति-
लउ, भविभविलोयण जुयलहु जयपहु ! महु मिलउ ॥ १ ॥ पुन्नसरयससिलंछणमंडलसमसरिसु, सोमत्तणगुणपयडिय-
तिहुयण जणहरिसु । तुह मुहकमलु मयंकदलोवमुभालयलु, सुत्तुडिउ कह पेच्छउ जयगुरु ! जण समलु ? ॥ २ ॥ सर-
लंगुलिदलकोमलनहेकेसरपवरु, जंघाजुगलमुणाजुयपमोइयमुणिभमरु । तुहतिहुयणसरभूसण ! निम्मलु कमकमलु, सामि !
सरणु पडिवज्जउ वज्जियपावमलु ॥ ३ ॥ चक्कंकुसझससत्थियवळत्तझयंकिवह, नमिरामरसिरसेहरकुसुमालं कियह । तुहं
चरणह सुसरण परभवभयभीयमणु, तुहभरपंकि पडंतु रक्खिहि एहु जणु ॥ ४ ॥ सामि ! भमिउं भवसायदि जम्मण-
सल्लि, नरयतिरिक्खनरामरदारुणदुहकल्लि । एहु जणसरणविहीणउ दीणु दयावणउ, एहिं तुह पयपवहणुत्तारणु
कुणउ ॥ ५ ॥ सरयमयंककरुज्जलजसभरभरिय जय ! णिमलणणपईवपयासियपरमपय ! । परिनिज्जिय अइदुज्जयवम्म-
हसरपसर ! तिहुयण जणसिरसेहर ! जय जय जयपवर ! ॥ ६ ॥ वियडकवाडसवच्छह कमलोवमकरह, सरलगलभुय-
जुयलह संखसिरोहरह । णियंसुंदरेणांदियसयलवियक्खणह, तुह अंगह वलि किज्जउ सामि ! सलक्खणह ॥ ७ ॥ वरक-

तत्सम्बोधनार्थं 'भाणभक्त्व'ति भाजनं भिक्षाभृतं भोजनकाले तस्य हस्ते समर्पितवान् । ततो ह्वयोरपि नगराद् निर्ग-
मनं समपद्यत । ततोऽसौ ऋषिणा 'मंदर'ति मंदरं मेरुं नेतुमारब्धः । दर्शिताश्च क्रमेण 'वानर'ति वानरी, 'विजा'
इति विद्याधरी, 'अच्छर'ति अप्सरा दिव्यस्त्री । तदनन्तरं धर्मे श्रुतचारित्रलक्षणे प्रतिपत्तिः तस्य संवृत्तेति ॥ ४१ ॥

वइरम्मि संघमाणण वासे उवओग सेसपुरियाए । कुसुमपुरन्निम विउवण रक्खियस्सामिन्निम पेसणयं
सोहम्मदेवलोए लोयच्छेरयकरामरसमूहे । सक्को सुराहिराओ समत्थि सुपसत्थच्चरियपरो ॥ १ ॥ सोमो जमो य वरुणो
वेसमणोवि य कमेण चत्तारि । तस्सत्थि लोणपाला पुष्पाइदिसासु कयनिलया ॥ २ ॥ वेसमणस्स परिच्छयभूओ तुल्लो य
तेण विहवाओ । एगो तियसो होत्था समप्पियाणप्पमणपणओ ॥ ३ ॥ इओ य सिद्धत्थपत्थिवसुओ भयवं सिरिवद्ध-
माण जिणसामी । नायकुलं वरससहरसारिच्छोऽतुल्ल जसपसरो ॥ ४ ॥ पत्तो हिमालयनगोत्तरेण नयरीए पिड्ढि चंपाए ।
ईसाणकोणसंठियसुभूमिभागन्निम उज्जाणे ॥ ५ ॥ विहियं तत्थोसरणं सरणं जीवाण दुक्खतत्ताणं । असुरेहिं सुरेहिं जय-
स्सिरीए विस्सामधामसमं ॥ ६ ॥ सालो तत्थ विसालो निवनीईए नराहिवो आसि । सिरिमं पसन्नचंदस्स राइणो पढम-
पुत्तोत्ति ॥ ७ ॥ जुवरायपयं पत्तो तस्स महासालनामगो भाया । तेसिं सहोयरी जसमइत्ति पिढरो य तब्भत्ता ॥ ८ ॥
नासेण गगली तेसिमंगओ संगओ गुणगणेण । तिन्निवि कंपिळपुरे ताइं निवत्तेण निवसंति ॥ ९ ॥ भगवंतागमणवि-
याणणन्निम उज्जाणपालवयणाओ । सालो नराहिवो नयरलोयसंखोहजणएण ॥ १० ॥ महया बलजोगेणं समूसिओ
तुंगलत्तल्लन्नहो । समकालप्फालियवहलत्तूररव भरियदिसि चक्को ॥ ११ ॥ भयवंतवंदणकए विणिग्गओ नियपुराओ

नमिरसिरेणं सव्वेणवि वंदिओ परियणेणं । लग्गो नियत्तिउं तेण चित्तियं जासि सयमेव ॥ ९ ॥ जा मं मुंचसु एवं नीओ
उज्जाणमज्झभमीए । करकलियसाहुभाणं दद्धं तं सोवहासेण ॥ १० ॥ भणियं पुरलोगेणं पवइओ एस सुंदरीनंदो ।
विहिया विरगजणणी य देसणा साहुणा सुइरं ॥ ११ ॥ सो सुंदरीए तिवं रागं वहमाणओ न मग्गम्मि । लग्गइ जाव
विउवियलद्धी भगवं समुणिसीहो ॥ १२ ॥ चित्तेइ न अत्तेणं केणावि विवोहिउं उवाएण । तीरइ ता अहिययरं लोभ-
ट्ठाणं पदंसेसि ॥ १३ ॥ भणिओ मेरुं नियकिरणजालकव्वुरियगयणपरंतं । दंसेसि सुंदरीविरहभीरुओ सो न मत्तेइ
॥ १४ ॥ भणियं पुणो मुहुत्तेण चैव एत्थागमं करिस्सामो । पडिवणसि पयट्ठो हिमवंतगओ विउवैइ ॥ १५ ॥ एगं वानर-
जुयलं अण्णे पुण चित्ति सव्वमेव भयं । भणिओ मुणिणा भो ! सुंदरीए तह वानरीए य ॥ १६ ॥ कालठयरा सो भणइ
वाटमयदंतं इमं भाइ । कह मेरु कह सरिसव केणत्ति इय भासिए तेण ॥ १७ ॥ विज्जाहरमिहुणमहो पदंसियं तत्थ
पुच्छिओ भणइ । नाइविसेसा तुल्लत्तमेव पाएण पडिहाइ ॥ १८ ॥ पच्छा खणेण सुरमिहुणमेगमालोयगोयरं पडियं ।
पुट्ठो य साहुणा भणइ भगवमेइए एगम्मि ॥ १९ ॥ नो वानरीवि य समा भणियं मुणिणा इमा उ धम्मेण । थेवेणवि
उवलभइ जायं सट्ठाणमेयत्ति ॥ २० ॥ पच्छा च्छिन्नममत्तो सो तीए सुंदरीए पवइओ । जाओ सामन्नरओ सिवपट्ठ-
लग्गो न पडिभग्गो ॥ २० ॥ मुणिणो एसा परिणामिया य वुद्धी एस तारिसो जीए । नीओ विरगसरगं अणवज्जुणं
च पव्वजं ॥ २१ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—‘नासिक सुंदरीणंद’ इति द्वारपरामर्शः । तस्य च ‘भाइरिसि’त्ति आता ऋषिः अभूत् । स च

एभेवं शूलभेदे उक्कडरागो सुकोस पच्छाओ । वक्खेवतो ण भोगा चरणं पि य उभयलोगहिं ॥१४०॥
 एवमेव प्रकृतबुद्धौ स्थूलभद्रः प्रागेव कथितविस्तरवृत्तान्तो ज्ञातं विज्ञेयम् । स च उत्कटरागः 'सुकेस' ति सुको-
 द्यायां वेदयायामभूत् । पश्चात् स नन्दराजामन्त्रितः सन् परिभाषितवान्, यथा मन्त्रिपदाङ्गीकारे व्याक्षिपतो राजकार्य-
 व्याकुलतया न भोगा भविव्यन्ति । भोगार्थं च राज्याधिकारचिन्ता क्रियते । ततः 'चरणं पि य' ति चरणमेव चारित्र-
 मेव उभयलोकहितं वर्तते इति तदेव तेन कृतमिति ॥ १४० ॥

पासेक सुंदरीणंद भाइरिसि भाणभवख निगमणं । मंदर वाणारि विजा अचछर धम्मम्मि पडिवत्ती १४१
 नासिकं नामपुरं समत्थि दक्खिणदिसातिलयभूयं । विहवहुजणविलासं च लुत्तसयलालयाडलोयं ॥ १ ॥ पावियअमं-
 ददविणो मणुजतारुन्नओ तहिं आसि । नंदो नामेण वणी बहुमाणपयं पुरजणाण ॥ २ ॥ सवंगसुंदरंगी नियलायणा-
 वगणियन्नजणा । नामेण सुंदरी तस्स आसि भजा पणयसज्जा ॥ ३ ॥ अन्नोवि संति नंदा तत्थाणंदिमणा जणाण परं ।
 सो सुंदरीए संदाणिवव न खणं विणा तीए ॥ ४ ॥ लहइ धिदं लोणेणं पइद्धियं तस्स सुंदरीनंदो । इय नामं विसयासे-
 वणेण गच्छंति तस्स दिणा ॥ ५ ॥ पुबंपि य तब्भाया पबइओ सो सुणेइ परदेसे । जह सो सहोयरो सुंदरीए मे दूरमणु-
 रत्तो ॥ ६ ॥ तो मे न जुत्तमेसो उवेक्खिच्चं साहिज्जण नियगुरुणो । सो तस्स पाहुणत्तेण आगओ लक्खनिलओ य ॥ ७ ॥
 शिक्खत्ताकाले पुत्तो गिहम्मि पडिलाभिओ बहुविहेहिं । भोयणविहीहिं सुणिणांवि पत्तयं तस्स हत्थम्मि ॥ ८ ॥ दिन्नं

॥ १७० ॥ सुहभावणापहाणी पहाणपरमेष्ठिमंतसरणपरो । अवलिय समाहिचित्तो परसुभावं समणुपत्तो ॥ १७१ ॥
उववज्जो सुरलोए भासुरबोदी महिहिओ देवो । सो पुण सुवंसुसच्चिवो तम्मरणाणंदिओ संतो ॥ १७२ ॥ अवसरपत्थिय
पत्थिवविदिअचाणककमंदिरम्मि गओ । पेच्छइ गंधोवरयं धट्टियनिविडुग्गमडकवाडं ॥ १७३ ॥ इह सब मत्थसारं लहिहंति
कवाडविहडणं काडं । निच्छुटा मंजूसा ता जावग्गइया वासा ॥ १७४ ॥ दिट्ठं च भुज्जलिहियं तरसत्थो वि य वियाणिओ
सम्मं । तो पच्चयत्थमेक्को वासे अग्गविओ पुरिसो ॥ १७५ ॥ भुंजाविओ य विसए गओ य सो तक्खणेण पंचत्तं ।
एवं विसिडुवरथुसु सेसेसुवि पच्चओ विहिओ ॥ १७६ ॥ हा तेण मएण वि मारिओ न्हि इइ परम दुक्खसंतत्तो । जीयरथी
स कराओ सुमुणी इव ठाजमारज्जो ॥ १७७ ॥ चाणकस्स इमा इह बुद्धी परिणामिया जओ पत्तो । तं तं सो मणवंछि-
यमणसणपज्जंतमत्थंति ॥ १७८ ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—चाणाक्य इति द्वारपरामर्शः । तस्य च प्रथमतः कृतनन्दवैरस्य वनगमनं सुवर्णाहुत्पादनार्थ-
मभूत् । ततो राजपत्रं अन्वेयमाणस्य 'मोरियचंद' इति मौर्यवंशोद्भवश्चन्द्रगुप्तनामा शिशुहस्तगतो बभूव । ततोऽपि
आहिंसमानेन 'धेर' इति स्थविरावचनाल्लब्धोपदेशेन 'रोहणए' इति रोहणाख्ये नगे गत्वा सुवर्णं उत्पाद्य पर्वतकसाहा-
य्यात् पाटलिपुत्रे साधिते चन्द्रगुप्ते च राज्ये उपविष्टे सति उपचारेण प्रागुक्तेन अर्थग्रहणं कृतम् । नागरकेभ्यः सका-
शात् 'धण' इति कोशवृद्धिलक्षणं धनं विहितम् । पर्यन्ते च संवरणं इंगिनीमरणलक्षणं विहितं पारणामिकी बुद्धि-
लेनेति विज्ञेयम् ॥ १३९ ॥

महाणुभावेणं । उयरं वियारिऊणं च्छरियाए तुमं विणिच्छ्हो ॥ १५५ ॥ तह तुह नीहरियस्सवि विसर्बिंदु जो सिरम्मि
 संलग्गो । मसिवन्नो तेण तुमं निव ! वुच्चसि विंदुसारोत्ति ॥ १५६ ॥ एवं सोच्चा राया परमं संतावमुवंगओ संतो । सब-
 विभुईगओ सहसा चाणक्कपासम्मि ॥ १५७ ॥ दिट्ठो य सो महप्पा करीसमज्झट्ठिओ विगयसंगो । सबायरेण रत्ता
 पणमित्ता खामिओ बहुसो ॥ १५८ ॥ भणिओ य एहि नयरं रज्जं चित्तेहि तेण तो वुत्तं । परिवज्जाणसंगो हं विमुक्क-
 संगो य वट्ठासि ॥ १५९ ॥ न य नाऊण वि सिट्ठं सुवंधुदुविलसियं तया रत्तो । चाणक्केण पेसुन्नकडुविवानं मुणंतेण
 ॥ १६० ॥ अह भालयलारोवियकरेण राया सुवंधुणा भणिओ । अणुजाणह देव ! ममं जह भत्तिम्मिस्स पकरेसि ॥ १६१ ॥
 अणुजाणिएण य तओ सुवंधुणा खुद्वुद्धिणा धूवं । दहिऊण तदंगारो करीसमज्झम्मि पक्खित्तो ॥ १६२ ॥ सट्ठाण-
 गए य नराहिवेण लोगम्मि सुद्धलेसाए । वट्ठो चाणक्को तेण करीसग्गिणा पत्तो ॥ १६३ ॥ चित्तेसु य सो धणियं धम्म-
 ज्झाणम्मि अचलिय सहावो । अणुयंपागयचित्तो जलिय जलणम्मि डज्झंतो ॥ १६४ ॥ धन्ना ते सएुरिसा जे नवरमणुत्तरं
 नया मोक्खं । जम्हा ते जीवाणं न कारणं होति दुक्खाण ॥ १६५ ॥ अमहारिसा उ पावा बहुविहजीवाणुवद्वं काउं ।
 आरंभासत्तमणा धी धी जीवंति जियलोए ॥ १६६ ॥ जाणियजिणवयणस्स वि मोहमहासल्लसल्लियमणस्स । इह पर-
 लोयंविखुद्धं चरिअं मह केरिसं जायं ॥ १६७ ॥ जे केइ मए जीवा इह परज्जममेसु दुक्खमाणीया । ते मह खमंतु इण्हं
 खामेसि अहंपि ते सबे ॥ १६८ ॥ अहिगरणाइं च मए जाइं रज्जम्मि वट्टमाणेण । विहियाइं पाववसएण ताइं तिविहेण
 चत्ताइं ॥ १६९ ॥ जह जह करीसजलणेण तस्स धन्नास्स डज्झए देहो । तह तह पलयं पावति कूरकम्माइं अंतवि

चाणक्यमतिणा फालिङ्गण फुडमुयरं । पंचतं उवणीया ता ते एत्तो वि को वेरी ? ॥ १४० ॥ एवं सोच्चा कुविण्ण
राइणा पुच्छिया नियगधावी । तीएवि तहा कहियं मूलाओ न कारणं सिद्धं ॥ १४१ ॥ पत्थावे चाणक्यो समगओ
भूवईवि तं दड्डुं । भालयलरइयभिउडी झडत्ति विपरम्मुहो जाओ ॥ १४२ ॥ अहह कहं गयजीवोत्ति परिभवं मह
कोरइ एस निवो ? । परिभाविङ्गण एवं चाणक्यो नियगिहम्मि गओ ॥ १४३ ॥ दाऊण गेहसारं पुत्तपपुत्ताइसयणवगस्स ।
निउणमईए विभावइ महपयसंपत्तिवंछाए ॥ १४४ ॥ केण वि पिसुणेण इमो मत्ते रायावि कोविओ एवं । ता तह करेसि
जह सो दुक्खाभिहओ चिरं जियइ ॥ १४५ ॥ तो पवरगंधवंधुरजुत्तिपओणेण साहिया वासा । खित्ता समुगयम्मी
लिहियं भुज्जम्मि तह एयं ॥ १४६ ॥ जो एए वर वासे जंघित्ता इंदियाण अणुकुले । विसए निसेवइस्सइ सो वच्चि-
स्सइ जमयरम्मि ॥ १४७ ॥ वरवत्थाभरणविलेवणाइं तूलीउ दिवमछाइं । पहाणं सिंगारंवि हु जो काही सोवि लहु
मरिही ॥ १४८ ॥ इयवाससरूवपरूवणापरं भुज्जयं पिवासंतो । पक्खिविङ्गण समुगो ठविउं मंजूस्समज्झम्मि ॥ १४९ ॥
सावि हु पवरोवरए जडिउं पउराहिं कीलियाहिं दढं । पंसुक्का तालित्ता तस्स कवाडाइं निविडाइं ॥ १५० ॥ खामित्ता
सयणजणं जिणिंदधम्ममे निजोजिङ्गणं च । रणो गोउलठाणे इंगणिसरणं पवत्तो सो ॥ १५१ ॥ जाणिय परमत्थाए
धार्इए अह नराहिवो वुत्तो । पिउणो वि हु अन्धमहिओ चाणक्यो कीस परिभूओ ॥ १५२ ॥ रत्ता भणियं जणणीवि-
णासगो एस तीए तो भणियं । जइ तं न विणासितो एसो ता तुमवि नो होंतो ॥ १५३ ॥ जम्हा तुह पिउविसभावि-
यत्तकवलं गहाय भुंजंती । पइ गप्पठिए देवी विसविहुरा मरण मणुपत्ता ॥ १५४ ॥ तम्मरणं च पलोइय चाणकेणं

मणिओ तेणुब्भडभिउडीभीममालेण सुकयत्थो ॥ १२४ ॥ अजं चिय तं जाओ विसुद्धवंसुब्भवो य तुममज्ज । जं
 बालकालपालियवएहिं एएहिं सह भोत्तं ॥ १२५ ॥ गंतूणं गुरुपासे सीसोपालंभमाह चाणक्यो । जा ता गुरुणा मणिओ
 तइ सासणपालगे संते ॥ १२६ ॥ एए खुहापरद्धा निद्धम्मा होउमेरिसायारा । जं जाया सो सबो तवावराहो न अन्नरस
 ॥ १२७ ॥ लग्गो पाएसु इमो खामह अवराहमेगमेयं मे । एत्तो पभिई सब्बा चिंता मे पवयणरसावि ॥ १२८ ॥ जाओ
 मणे चमक्यो एसो चाणक्यरस जह एवं । बहुजणविरोहपत्तस्स राइणो मा न कोइ विसं ॥ १२९ ॥ दिज्जा, तओ अल-
 कियवयमणेण विसेण भाविडं लग्गो । तं जह खुद्दपउत्ताइं नो विसाइं अभिभवंति ॥ १३० ॥ निचं पासोवगओ तं
 मुंजावेइ अन्नया कहवि । नो पत्तो गब्भवईदेवीपासम्मि जेमेई ॥ १३१ ॥ इहे य तग्गासं अमुणियपरमत्थएण तेणावि ।
 अइपेमपरवसेणं दिओ निवथालओ गासो ॥ १३२ ॥ जाहे सा सविसं तं जिमेइ ता उह्वत्ति परवसा जाया । चाण-
 क्यरस निवेइयमेसो पत्तो य तुरियपयं ॥ १३३ ॥ नो एसावमणिज्जा गब्भो उयरम्मि जं मणे मुणह । तक्कालकज्ज-
 दकखो सत्थं सयमेव धेत्तूण ॥ १३४ ॥ उदरसरणिं विदारिय बहुपक्कं गब्भमप्पहत्थेहिं । नेणहइ पुराणधय पुण्णरूवम-
 उह्वम्मि निक्खिवइ ॥ १३५ ॥ लज्जोवचयस्स कर्मेण तस्स नामं कयं जहा एसो । होउ इह विंदुसारो जं विसविंदु सिरे
 तरस ॥ १३६ ॥ गब्भत्थस्स निवडिओ न तत्थ रोमुग्गमो तओ जाओ । कालेण चंदगुत्ते निहणं पत्ते निवो स कओ
 ॥ १३७ ॥ पुब्बुत्थाइयनिवन्दमंतिणा एगयाय तच्छिदं । पावेत्ता नरवइणो सुवंसुनामेण भणियम्मिणं ॥ १३८ ॥ देव !
 न हु जइ वि तुब्भे पसायसवियासचक्खुणा वि ममं । पेच्छह तहावि तुब्भं हियमेवभेहिं वत्तवं ॥ १३९ ॥ तुब्भं जणणी

पालेइ रज्जमोमं अहन्नया दारुणं जायं ॥ १०८ ॥ वुह्वा वासेण ठिया गुरुणो संभूयविजयनामाणो । तत्थ पुरे नियसीसा
विसज्जिया जलहितीरेसु ॥ १०९ ॥ अहिणवठवियमुणीसरकहिज्जमाणेसु मंततंतेसु । खुड्डुगदुंगरस सन्नियिभावओ उव-
गयं सबं ॥ ११० ॥ गंतूण पंथभागं विरहुक्कंठं गुरुण तं बलियं । सेसो साहुसमूहो पत्तो निदिट्ठमाणेसु ॥ १११ ॥ सय-
मेव गुरु हिंडइ भिक्खवुह्वा सावगाइ गोहेसु । फासुयमहेसणिजं जं भिक्खं परिमियं लहइ ॥ ११२ ॥ दावं पढमं तेसिं
अप्पणा जसवसेसयं तस्स । तं भुंजइ भोयणहीण भावओ वुह्वाभावओ ॥ ११३ ॥ जाओ अइतणुयतणू तं ददुं खुड्डुगा
विचिंतंति । न कयं सुंदरमन्हेहिमागया जमिह अस्स कओ ॥ ११४ ॥ उवरोहो बाढमओ अन्नं भोयणपहं गवसेमो ।
अंतद्धाणकरं जं तमंजणं जोइयं तेहिं ॥ ११५ ॥ गुरुणो अपरिकहिता भोयणसमयमि चंदगुत्तस्स । विहियंजणा
पविट्ठा नय दिट्ठा केणइ जणेण ॥ ११६ ॥ लग्गा सहेव भोत्तुं रत्ता पज्जत्तिमागया जाव । एवं पइदिवसं चिय तेसुं भुंजं-
तएसु निवो ॥ ११७ ॥ अछिन्नछुहो तुच्छीभूओ देहेण पुच्छिओ भणइ । अज्ज न नज्जइ कज्जं केणइ निज्जइ ममाहारो
॥ ११८ ॥ थेवो चिय मे भोगं समेइ जाया मणमि वीमंसा । चाणक्कस्स न एसो अईव जं सुंदरो कालो ॥ ११९ ॥
ता कोवि अंतरहिओ थाले एसस्स भुंजए तूणं । तो इट्ठणाणचुन्नो भोयणसालंगणे खित्तो ॥ १२० ॥ वीयदियहम्मि
तेणं पविसंताणं निमालिया य पया । दिट्ठा पयपंतीओ दोन्नि न जेसिं च ताओ ते ॥ १२१ ॥ दारनिरोहं कावं धूमो
संमोहकारओ विहिओ । जायाइं अंसुसलिलाइं ताइं लोयस्स नयणाइं ॥ १२२ ॥ तक्खणमोत्तिन्नंजणजोगा ते दोवि
खुड्डुगा दिट्ठा । चाणक्केण सलज्जो जाओ वसहीए पेसविया ॥ १२३ ॥ अहमेएहिं विट्ठालिओत्ति राया जुगंछिदं लग्गो ।

गाइयं च गीयं विहिउज्जुओ कमेणिमिणा ॥ ९२ ॥ दो मज्झ धाउरत्ताइं कंचणमय कुंडिया तिदंडं च । राय मे व
 सवत्ती एत्थवि मे होलवाएहि ॥ ९३ ॥ अन्नो य असहमाणो नागरओ बहुवणिज्जलद्धधणो । तह केव नच्चिओ गाइउं
 च लग्गो भणिउमेवं ॥ ९४ ॥ गयपोयस्स मत्तस्स उप्पइयस्स जोयणसहस्स । एए पए सयसहस्सं एत्थवि ता मे होलवा-
 एहि ॥ ९५ ॥ ताओ पुण अन्नयरो अइतिवामरिस्सपूरिओ भणइ । नच्चंतो गायंतो मण सलभावं इमेरिस्सगं ॥ ९६ ॥
 तिलआढयस्स जुत्तस्स निप्पन्नस्स बहु सहयस्स । तिलतिले सयसहस्सं एत्थवि तां मे होलवाएहि ॥ ९७ ॥ तत्तो वियजो
 अन्नो सो उभयोसणमिमिमेस्सिमसहंतो । पारद्धनट्टगीओ गोहणमंतो इमं भणइ ॥ ९८ ॥ नवपाउसम्मि पुन्नाए गिरिनइयाए
 सिमधवेगाए । एगाहमहिंयमेत्तेण नवणीएणं पालिं वंधामि । एत्थवि ता मे होलवाएहि ॥ ९९ ॥ जच्चतुरंगणं संगहेण संपन्न-
 तुंगहुंकारो । अन्नो नइं गीयं काउमेयारिसं भणइ ॥ १०० ॥ जच्चाण नवकिसोराण तद्वियसेण जायमेत्ताण । केसेहिं नहं
 छाएमिं एत्थवि ता मे होलवाएहि ॥ १०१ ॥ धण पडिपुन्नकोट्टागारो माणाचलं समारुढो । सुपयट्टनट्टगीओ अन्नो
 एयारिसं भणइ ॥ १०२ ॥ दो मज्झ अस्थि रयणाणि सालिपसुइया गदभिया य । छिन्ना छिन्नावि रुहंती एत्थवि तां मे
 होलवाएहि ॥ १०३ ॥ अन्नो संतोसपरो एत्तो य सुहित्ठणं परं पत्तो । मंदकयनट्टगीओ सुभासियं एरिसं भणइ ॥ १०४ ॥ इय
 मइसुक्किलनिच्चसुयंधो भज्ज अपुब्वयनस्थि पवासो । निरिणो य दुपंचसओ एत्थवि तां मे होलवाएहि ॥ १०५ ॥ इय
 नाऊणं तेसिं सवेसिं पोढविच्छड्डुं । मग्गिन्ता जहज्जोगं कोसो बुद्धिं परं नीओ ॥ १०६ ॥ होले गोले वसुलेत्ति वयणओ
 नीयपत्तसंभासो । होजत्ति इहं विहिओ तं पुण वाइत्तओ नेओ ॥ १०७ ॥ एवं चित्तिज्जंतो चाणकेणं स चंडगुत्तनिवो ।

मिया तस्स । पगथो परिणयणविही जलणो पज्जालिओ ताहे ॥ ७६ ॥ पारद्धं परियंचणमिस्स पव्वहगराहणो जाहे ।
तद्देहगयं सहसा संकतं तस्मि विसमुगं ॥ ७७ ॥ भणइ वयंस ! मरिज्जा तप्पडियरणे कयायरो चंदो । जा जाओ ता
भिज्जडी तिदंडिणा पयडिया भीमा ॥ ७८ ॥ तक्खणमेव नियत्तो सो पुण पंचत्तमागओ ज्ञप्ति । जायाणि तस्स दोणिण
वि रज्जाणि सुहाण सज्जाणि ॥ ७९ ॥ नंदपरिवारपुरिसा अलहंता चंदयुत्तओ विसिं । लग्गा तत्थेव पुरे भुज्जो चोरि-
क्कयं काठं ॥ ८० ॥ मग्गइ चोरग्गाहं चाणक्को चिक्कणं परिभमंतो । नगरवहिं नलदामं कोलियमालोयए मासं ॥ ८१ ॥
मूङ्गालियाहिं धरं कुणंतमेयाहिं तस्स किल पुत्तो । डक्को सो परिक्कुद्धो तदुवारि मूलं निभालिता ॥ ८२ ॥ तासिं विलं
कुसीए खणेण निइहइ जलणदाणेण । एयादन्नो न खमो मच्चित्तियसाहणे कोइ ॥ ८३ ॥ एवं तिदंडिणा चित्तिज्जण
सदाविधो निवसमीवे । कुसुमपुरारक्खपयं दिन्नं वीसासिया तेण ॥ ८४ ॥ विसभोयणदाणाओ सकुटुंबा विणिहया, कयं
नगरं । निच्चोरिक्कं कप्पडियगतणे पाविया भिक्खा ॥ ८५ ॥ गामे न जत्थ चाणक्कएण तिकखं सआणमिच्छंतो । आएसमे-
रिसं तत्थ देइ अंबेहि वंसाण ॥ ८६ ॥ कायवा वाडी चित्तियं च गासेल्लएहिं कहमेयं । जुज्जइ कहमपसाओ न हु एसोराज्ज
एसो ॥ ८७ ॥ ता छिंदिता वंसं अंवगरक्खण निम्मिया वाडी । विवरीयाणाकारित्तणेण दोसं पयडिज्जण ॥ ८८ ॥
वारनिराहेण पंलीविज्जण गामो सवाल्लुहुओ सो । दहुओ दुवियहुमइत्तणेण चाणक्कपावेण ॥ ८९ ॥ कोसनिमित्तं जूयं
जोगियपासेहिं जह कयं तेण । तह पुबं चिय भणियं पुराणभावं गए तस्मि ॥ ९० ॥ अन्नमुवायं चितेइ कोसपरिवहु-
णम्मि चाणक्को । तो नगरपहाणाणं भत्तं मज्जं च वियरेइ ॥ ९१ ॥ मत्तेसु तेसु निब्भरमुट्टिता नच्चिडं समाढत्ता । तह

रज्जं समं समेणं विभयामो पत्थिया लहुं तत्तो । अंतरपुरगामेसुं नियमेणं संठवेता ते ॥ ६० ॥ एगतथ नगरमेगं न पडइ
 कयनिबिडपोरुसाणंपि । तेसिं सो परिवायगलिंगी पविसित्तु जोएइ ॥ ६१ ॥ वरथुणि जाव विहा इंदकुमारी उंमाइरूवाओ ।
 तासिं पभावजोएण तं पुरं न पडइ कहिंचि ॥ ६२ ॥ मायाए तेण नीणावियाओ पडियं ज्झडत्ति तं नयरं । रुद्धं पाडलिपुत्तं
 जाओ पउरो य संमद्धो ॥ ६३ ॥ तथाहि—खिप्यंति तत्थ तिछाणि कत्थइ कत्थइ पुण वहंति । बहुलोयनियरसंधारकारिण
 जंतसंधाया ॥ ६४ ॥ कत्थइ कटिणकुहाडप्पहारदढताडिया पुरकवाडा । विहडंति घडंता संकडाइं पुरलोय विहियाइं
 ॥ ६५ ॥ जमजीहासरिसीओ सत्तीओ सत्तिमंतकरमुक्का । निवडंति झडत्ति जणं जमगेहे उवणमंतीओ ॥ ६६ ॥ सालसिहराईं
 कत्थइ महंतगिरिसिहरतुंगरूवाइं । विज्जुझडप्पोवहयाइं जेव निवडंति धरणीए ॥ ६७ ॥ आयण्णायड्डियचावदंडमुक्काउ
 वाणसेणीओ । कत्थइ दोणहंपि बलाण पाणपल्लयं पणाभिंति ॥ ६८ ॥ णाणायारघराओ पागारे तह पडंति खंडीओ ।
 खन्नंति सुरंगसया पडंति सेछाइसत्थाइं ॥ ६९ ॥ एवं गएसु कइवयदिणेसु भग्गम्मि नंदसेणम्मि । धम्ममुत्वारं नंदो
 लग्गो मग्गिणउ महम्मिमेहिं ॥ ७० ॥ भणिओ एगरहेणं जं तीरसि नीणिउं तयं गिन्ह । तो सो दो भज्जाओ एगं कण्णं धणं
 किंचि ॥ ७१ ॥ गिणिहत्तु नगरदारे जा पत्तो कन्नगाए ता खित्ता । दिट्ठी वहलविलासा चंदे पिउणा अणुत्ताया ॥ ७२ ॥
 जाव रहम्मि विलग्गा खणेण सा चंदयुत्ततणयम्मि । ता भग्गा नव अरगा खणेण विमुट्ठो स संजाओ ॥ ७३ ॥ भणिओ
 तिदंडिणा सा निसेह एयं जओ नव जुगाइं । पुरिसाणिमेत्थ काहंति फुरंतसत्ताणि ॥ ७४ ॥ पुरमज्झमइगएहिं ठविंयं
 रज्जं च दोहिं भगेहिं । नंदसुया विसभाविन्देहा एगा नयणविसयं ॥ ७५ ॥ पवयगनिवरस गया जाया इच्छा पणा-

चिरं स वोलीणो । अक्षे पुण आयरिया भणंति जाओ सयं रयओ ॥ ४४ ॥ लगो पक्खालेवं वत्थाणि पहाणयो-
 डगणएण । मगादवक्कमित्ता पुट्ठो सो आसवारेण ॥ ४५ ॥ परिभाविय समयवलं भणियं चिद्धइ सरस्स मज्झमिम । एसो
 स चंदगुत्तो चिरं पलाणो य चाणक्को ॥ ४६ ॥ तेणावि तस्स हत्थे विहिओ अस्सो अस्सिं च भूमीए । मोत्तूणं जा
 निगुडइ सल्लिपवेसट्ठयासुयइ ॥ ४७ ॥ जाव य कंचुगमेसो स तेण खगणेण तओ हओ ममे । जाओ जहा परासू
 चडाविओ चंदगुत्तो तो ॥ ४८ ॥ तम्मि तुरगे पलाया दोणिणवि पंधे गयम्मि केवइए । एएण चंदगुत्तो पुट्ठो तव केरिसं
 समए ॥ ४९ ॥ चित्तं मइ विसए जम्मि दंसिओ तं सि वेरिपुरिसस्स । पडिभणइ चंदगुत्तो एयं मे चित्तियं तइया ॥ ५० ॥
 अज्जो च्चिय जाणइ सबमेव जावइ जहा जहा भदं । चाणक्कस्सोवगयं कयविससासो ममं एसो ॥ ५१ ॥ जाओ
 हुहाकिलंतो स चंदगुत्तो वाहिं ठवित्ताणं । कत्थइ गांमे तवभत्तकारणा अइगओ मज्झे ॥ ५२ ॥ वीहेइ य नंदनिवस्स
 मा ममं कोइ एत्थ जाणेज्जा । दिट्ठो तक्खणजिमिओ निगच्छंतो वाहिं डोड्डो ॥ ५३ ॥ तो तस्सुदरं फालिय अविणट्ठं
 कट्ठिऊण दहिक्करं । जेमाविओ स चंदो पत्ता अन्नत्थ गामम्मि ॥ ५४ ॥ रत्तं भिक्खं हिंइ च्चाणक्को थेरिगेहमणुपत्तो ।
 तत्थ विसाले थाले विलेविया पुत्तभंडाण ॥ ५५ ॥ परिवेसिया इमीए तरलेण्केण पुत्तभंडेण । मज्झे हूढो हत्थो दड्डो
 सो रोयए जाव ॥ ५६ ॥ ताए भन्नइ चाणक्कमंगलो तं सि पुच्छिया भणइ । पासाणि पढममेत्थं वेत्थति तओ पुणो
 मज्झं ॥ ५७ ॥ लद्धो तेण उवाओ पासेसु असाहिएसु कुसुमपुरं । नो गिज्झइ मज्झ तओ गओ स हिमवंतगिरिकूडं
 ॥ ५८ ॥ पवइओ तत्थ निवो सित्ती सुदिढा समं कया तेण । भणइ समयम्मि पाडलिपुत्ते नंदं वसे कुणिमो ॥ ५९ ॥

जह परं इमं गढमं । मम देहि चंदविं पाएमि पडिसुयं तेहिं ॥ २८ ॥ पत्ते पुन्निमदिवसे विथडो पडमंडवो कओ छिदं ।
कयमरस मज्झमगे पत्ते तो मज्झरतमिम ॥ २९ ॥ जं जं रसालुदवं तं तं मीलिचु भरियखीरस । थालं तक्खणसुत्तुट्ठियाए
सदाविथा भणिया ॥ ३० ॥ पुत्ते ! पिच्छसु चंदं पिवसु थ जा पाउमुजया ताव । पच्छन्नटिओ पुरिसो मंदं छाएई तं छिदं
॥ ३१ ॥ अवणीओ डोहलओ कमेण जाओ सुओ कयं नामं । जह एस चंदगुत्तो पुत्तो चंदरस पाणाओ ॥ ३२ ॥ सो
संवड्डइ पइदिवसमेव रज्जाणुसारिचरियपरो । चाणक्को अत्थत्थी हिंडइ महिमंडलमसेसं ॥ ३३ ॥ तह तविहपवयमाइएसु
ठाणेसु मगए निउणं । रुप्पाइधाउविहिहाणि ओसही रयणमाईणि ॥ ३४ ॥ अन्नमि दिणे सो चंदगुत्तो चेडो रमेइ
चेडेहिं । सद्धिं निवनीईए बाढं तदणुगहाइपरो ॥ ३५ ॥ एत्थावसरे पत्तो चाणक्को तं निएइ रममाणं । दिज्जउ अन्हवि
किप्पित्ति मगिओ तेण सो भणइ ॥ ३६ ॥ एयाओ गावीओ लएहिं, (चाणक्यः) मा कोइ मं न मारेजा । (चन्द्रगुप्तः)
एसा वसुंधरा वीरलोयमुज्जा न उ कमेण ॥ ३७ ॥ णायमणेणं जह कालपत्तमरसत्थि वयणविजाणं । करसेस सुओ
पुच्छइ कहियं परिवायगरसत्ति ॥ ३८ ॥ चाणक्केण निवेइयमेसो परिवायगो अहं चेव । वच्चासो रायाणं करेसि तं इय
पलाणा दो ॥ ३९ ॥ मिलिओ अबद्धमूलो लोगो उवरोहियं च कुसुमपुरं । णंदेणामंदवलेण सो पलाणो कओ सहसा
॥ ४० ॥ लगो अणुमगेणं नंदो चाणक्यरस अरस गओ । कालखुणा थ तेणं पउमसरे बोलइत्ताणं ॥ ४१ ॥ दिन्नं
पोइणिपत्तं सीसपएसमिम चंदगुत्तरस । जह केणावि न नज्जइ कयजत्तेणावि एस इमो ॥ ४२ ॥ विहियपुरीसुसगगो सय-
मवि तीरे सरस आयमइ । जा ता पुच्छइ एणेण रे गओ कत्थ चाणक्को ? ॥ ४३ ॥ अन्नायतसरखरस तरस भणियं

तणाथोऽवमाणिजा कया दुरं ॥ १३ ॥ सेसाथो पुष्कतंवलवसणसिंणारचंगियंगीओ । धरदेवयव वाढं लद्धप्पसरा
परिभमंति ॥ १४ ॥ जाया अविई कह एगमाइपिउगावि परिहरं पत्ता । मोत्तूण विहवमेगं न वल्लहो कीवि कस्सावि ?
॥ १५ ॥ इय हिययधरियमच्चू चाणक्कणिहे समागया रुयइ । सानिच्चंभम्मि कए केहेइ से सबवुत्तंतं ॥ १६ ॥ थीपरि-
भवो असइओत्ति तक्खणा धणगवेसगो जाओ । नंदो पाडलिपुत्ते तइया द्वियदक्खिणं देइ ॥ १७ ॥ स गओ तत्थ तथा
पुण पुबिह्माणं कमेण नंदाणं । कत्तियचरिमतिहीए विरियणा आसणा सबे ॥ १८ ॥ जं पढममासणं तत्थ लगसुद्धिं
तहाविहं कलिउं । सो सहसा उवविट्ठो भणियं तो सिद्धपुत्तेण ॥ १९ ॥ नंदेण समं तत्थागएण एएण माहणेण तुहं ।
वंसच्छायं सबं अक्कमिऊणं निविट्ठंति ॥ २० ॥ भणिओ दासीए तओ भयवं ! वीयम्मि आसणे निवस । अत्थिअत्ति
भणिउं ठविया तेण निया कुंडिया तत्थ ॥ २१ ॥ तइए दंडो तुरिए गणोत्ति या वंभसुत्तु पंचमगे । एवं अक्कममाणो
धिट्ठो वड्डुत्ति निच्छूढो ॥ २२ ॥ एसो पाउक्खेवो पढमो देसंतराभिगमरूवो । अह अत्तया विसंको बहुजणपच्चक्ख-
मुच्चरइ ॥ २३ ॥ “कोदोनेन भूतैश्च निवद्धमूलं पुत्रैश्च दारैश्च विवृद्धशाखम् । उत्पाठ्य नन्दं परिवर्त्तयामि महादुर्मं
वायुरिवोमवेगः” ॥ १ ॥ निजाओ नगराओ ताओ मगइय रायपयजोगं । पुरिसं निसुयं च पुरा विंवत्तरिओ निवो होहं
॥ २४ ॥ महिमंडलं भमंतो पत्तो तो मोरपोसगगामे । चाणक्को परिवायगवेसधरो नंदतणयम्मि ॥ २५ ॥ तम्मि य गामे
गामाहिक्खस्स धूयाए डोहलो जाओ । चंदपियणम्मि न य सो सक्किजइ पूरिउं कहवि ॥ २६ ॥ तो सा अपुजमा-
णम्मि तम्मि विच्छायवयणतामरसा । अच्चंतमिल्लणतण् जीवियसेसत्तणं पत्ता ॥ २७ ॥ भिक्खं गवेसमाणो सो पुट्ठो

राजपुत्रेण च तत् पेथामूल्यार्थं पायंकशतस्य दानं कृतम् । ततस्तदाद्यार्थचेष्टितेन आक्षिप्तमनसा मन्त्रिनन्दनेन 'मणा-
पवणो' इति मनाक् प्रगुणोऽहं जात इति भणित्वा सह एव गमनं कृतमिति ॥ १३८ ॥

चाणकेवणगमणं मोरियचंद तह थेरि रोहणया । उवयारत्थगहणं धणसंवरणं च विन्नेयं ॥ १३९ ॥
नामेण चणयनामो नामो पामरज्जाणमभिरामो । नामेण चणी तत्थासि माहणो सावणो सो य ॥ १ ॥ नीसेस-
पुरिस्सलक्खणवियाणगा सुरिणो धरे तस्स । कहवि विहारवसाओ ठिया सुओ तत्थ संजाओ ॥ २ ॥ उगयदाहो समयम्मि
पाडिओ सो गुरुण चळणेसु । तेहिं च अणामोगाओ भासियं जह इमो राया ॥ ३ ॥ होही तं सोऊणं जणओ मा
दुगहं इमो जाड । धट्ठा दंता तस्स सयमेव कहियं च सूरीण ॥ ४ ॥ होयवं जेण जहा तं तस्स तहा इहं हवइ सबं ।
इय चित्ते परिभाविय विवंतरिओ तहावि निवो ॥ ५ ॥ होही भणिओ मुणिनायणेण चणिपुत्तभावओ तस्स । चाणक्यो
इय नामं सबत्थ पसिद्धिमारूढं ॥ ६ ॥ सुपसत्थलक्खणधरो कमेण सो वह्निं समाहत्तो । उम्मुक्कवालभावेण तेण
विजाण टाणाणि ॥ ७ ॥ पढियाणि सावणात्तं सो पडिवन्नो भवाओ निविन्नो । अणुरुवा अइमइयमाहणवंसुगया तेण
॥ ८ ॥ परिणीया एगा कन्नगा य संतुट्ठमाणसो धणियं । चिद्धइ निट्ठरसावज्जकजपरिवज्जणुज्जुत्तो ॥ ९ ॥ अह अन्नया कयाइ
सा भज्जा तस्स उच्छववसेण । माइगिहम्मि अइगया अइवहुकालाओ पणयपरा ॥ १० ॥ अन्नाओ भणिणीओ समानयाओ
परं समिद्धेसु । परिणीयाड कुलेसुं पोढालंकारसाराओ ॥ ११ ॥ हरइ परिहीणविहवस्स नूणं नियपणइणीवि
सवंगमसंतुन्नस्स घडइ किं जामिणी ससिणो ॥ १२ ॥ इय वयणमणुसरंतेण तेण सवेण परियणेण इमा । निद्धणपइ-

कसयमिमं तुञ्ज । मडयं च मञ्ज जायं दोणहं पि कयत्थया जाया ॥ ८ ॥ मंतिमुएणं विजायवइयरेणं इमं मणे धरिडं ।
पिच्छामि सत्तसारेण किं व किवणेण गहियमिणं ॥ ९ ॥ जइ किविणभावओ तो न रज्जमेयस्स होज नियमेण । इय
विहियकप्पणेणं पभायसमयम्मि सो भणिओ ॥ १० ॥ वच्च तुमं कुमर ममं सुलंसुल्लाहरेगवियणकर् । उप्पन्नमत्थि न सहो
गंतुं ठाणाओ एयाओ ॥ ११ ॥ भणियं कुमरेण न सबहेव जुत्तं विहेडमेयं मे । एयाणिणं विदेसे जं तुममुज्झित्तु नमणाति ॥ १२ ॥
किं पुण मा जाणेजा कोइ निवसंतमेगठाणे मं । अइदुक्करं पि तुह मोयणेण नमणं पगवभिण्हि ॥ १३ ॥ तत्तो गामे
पवत्तिय कुलपुत्तधरं समप्पिओ सो य । पायंकसयं पिज्जामोहं विस्साणिणं तस्स ॥ १४ ॥ मंतिसुयस्स उवगयं सोडी-
रत्ताओ गहियमिणमिमिणा । नो किविणभावओ तयणु तक्खणा तेण भणियमिणं ॥ १५ ॥ उवसंतं मे सुलं सहेव
गच्छामि तो गया दोवि । पत्तो कुमरो रज्जं कमेण भोगे य मंतिमुओ ॥ १६ ॥ एसा पगया बुद्धी जं तेण परिच्छिण्ण
रायमुओ । अणुवत्तिओ महंता लद्धा भोगा य कालेण ॥ १७ ॥ इति ॥

अथ गाथास्तरार्थः—तथा च अमात्यपुत्र इति अमात्यपुत्रश्च ज्ञातम् । कथमित्याह—‘कुमारि’ति कुमारेण
राज्याहं राजपुत्रेण सह देशान्तरं प्रतिपन्नः । तयोश्च तत्र विचरतोः ‘णमिस्सि’ति नैमित्तिक एकः शिवारुतादिविज्ञाता
मिलितः रात्रौ च कश्चिद् देवकुले शयितानां तेषां ‘स्सिव’ति शिवारटितममृत् । तस्य च नैमित्तिकेन फले निरुपिते
संवादिते च पुनरपि शिवारटिते जाते नैमित्तिकेनोक्तम्—‘अलीकं’ति । अलीकेयम् । मञ्जीपुत्रेण ‘बुड्डेयर’ति शुद्धः
कृपणः इतरो वा अशुद्ध एव राजपुत्र इति परीक्षाकर्तुमारब्धा । ततो मञ्जिपुत्रो सायया नलानो वृत्तः । ‘दाणे’ति

अथ गाथाक्षरार्थः—‘क्षमक’इति द्वारपरामर्शः । तस्य ‘मंडुकि’ति मण्डुकी लब्धी दूर्दुरिका पादतले लब्धा, मृता च । सन्ध्यावश्यककाले संपेरितः सन् क्षुब्धकेन सन्धौ प्रतीतरूपे आपत्य मृतः । ‘विराहियाहि’ति विराधितश्रामपयानां अहीनां कुले जातः । ‘निसि’ति स च रात्रिसंचारी जातः । अन्यदा च राजसुतमरणे जाते सति राज्ञा भणितं शीर्षे सर्प-सम्बन्धिनि समर्प्यते सति रूपकं दीनारलक्षणं ददामि । ततः सर्पाखेटकेन रात्रिसंचरणाकृता रेखा उपलभ्य औषधिवलेन विलाह आक्रष्टुं आरब्धोऽसौ । तेन दृष्टिविषेण दयालुना सता पुच्छे निष्काशिते छिद्यमाने च मृतोऽसौ । ‘सुय’ति तस्यैव राज्ञः सुतो जातः । दीक्षा च क्रमेण लब्धा । ‘चउक्खमग’ति चतुर्णां क्षमकाणां वक्तव्यता भणनीया ॥ इति ॥ १३७ ॥

तद्वा य अमच्चपुत्ते कुमार पेमिति सिव अलीगत्ति । खुडुत्तरे परिच्छा गिलाणदाणे मणापउणो ॥१३८॥

किल कोइ मंतिपुत्तो कप्पडियगाररायपुत्तेण । सममाहिंडइ देसंतराहं बहु चोज्जभरियाहं ॥१॥ कत्थइ समयम्मि सिवा-
रयाइ सन्भावजाणओ घडीओ । नेमितिओ नरो तेसिमह निसाए पसुत्ता ते ॥२॥ एगाए देवकुलियाए ताव सदेण अइमहल्लेण ।
भहुंकी लग्गा रडिउमहकुमरेण सो पुट्टो ॥ ३ ॥ उवउत्तेणं नेमितिएणं भणियं जहा नईतित्थे । एयम्मि सलिलपूराणीयं
चिड्डइ मड्ढगमेगं ॥ ४ ॥ एयस्स कडीदेसे पायंकाणं सयं गयविसाओ । गिणहाहि कुमर ! न मए कडेवरं मुद्धियं धेतुं ॥५॥
सक्किज्जइ एवमिमा भासइ कुमरस्स कोउयं जायं । ते वंचिता एगाणिओ गओ तं तहा जायं ॥ ६ ॥ धेतुं पायंकसयं
पुणो गओ सा तहा पुणो रड्डइ । पुट्टो पुणोवि भणियं चप्फलिगा केवलं लवइ ॥ ७ ॥ कहमेसा इयखा भणइ पायं-

जायविरागो पवज्जमणुगओ अइसएण खमी ॥ १८ ॥ सो पुबतिरिक्खमवाणुभावओ निच्चमइछुहालू य । सबमुणीण
समक्खं न मए मरणावि कुवियवं ॥ १९ ॥ एवमभिगहमुगं गिन्हइ हिंडइ पभायसमयम्मि । अइतिवछुहालोहियदेहो
दोसीणभत्तकए ॥ २० ॥ तस्स य गुरुणो गच्छे जस्स समीवे स गहियपवज्जो । खमगा साह चिदंति सुट्ठु निद्धियसरीर-
वला ॥ २१ ॥ एगवित्तिच्चउमासे कओववासा कमेण चत्तारि । पवयणमुणाणुरत्ता अहरत्तिं देवया एगा ॥ २२ ॥ ते
उल्लंघिय चउरो कमोवविट्ठे सुणी तओ खुडुं । वंदइ नंदियहियया पुच्छइ कुसलं च देहस्स ॥ २३ ॥ निगच्छंती
ठाणाओ ताउ अमरिस्सवसेण एगेण । खमगरिस्सिणा करे सा धरिया भणिया य एरिसगं ॥ २४ ॥ इंदो कडपूयणि
पूयणिज्जचरणा इमे खमगासाह । वज्जिय वंदेसि तिकालभोइणं खुडुयस्सिमंति ॥ २५ ॥ सा भणइ भावखमगं वंदे हं
दव्वओ इमे खमगा । एस विसो कळे पभायसमए फुडं होही ॥ २६ ॥ सो दोसीणस्स कए पभायसमए निहेसु
सट्ठाण । आहिडिय वसहिगओ इरियावहियं पडिक्कमियं ॥ २७ ॥ भत्तं पाणं चालोइऊण खमगे निमंतए जाव । लोणेण कूर-
गडुयकयनामो ताव एक्केण ॥ २८ ॥ खमगेण खमं काउं अपारयंतेण तस्स पत्तम्मि । हूढो खेलो हीलापरेण सुइभत्त-
भरियम्मि ॥ २९ ॥ एवं सेसेहिं पि य मिच्छाउकडपरो य सो भणइ । धी धी अलज्ज चेट्ठस्स मज्झ नियपोइभरणकए
॥ ३० ॥ निबाउलस्स जो खेलमज्झयं नोवणेउमलमेसिं । ता खेलेणमिमोसिं कयत्थओ होउ मे अप्पा ॥ ३१ ॥ आलो-
डिय जा जेमइ तिवं निवेयमागया चउरो । ते खमगा सो खुडुो केवलनाणं समणुपत्ता ॥ ३२ ॥ खुडुयमुणिणो तेसिं पि
पगायवुद्धिफलं इमं जायं । जं कोहनिगहाओ निवेयाओ य पाणंति ॥ ३३ ॥

लोयणाण वले । मंडुकिया न दिट्ठा तेणं पायप्पसगया ॥ ३ ॥ तप्पायचंपणेणं मया य निज्झाइया य चेहेण । वसहि-
 मुवगम्म गुरुणो पुरओ इरियं पडिक्कंतो ॥ ४ ॥ सम्मं वियडियभिवखाचरिओ तब्भत्तभोयणम्मि कए । आवससयम्मि
 संज्झाकाले तीए वियडणाए ॥ ५ ॥ मंडुकिया य खुड्डेण जंपिडं खवग ! किं न वियडेसि । मंडुकियावराहं तवयणा
 रोसमावणो ॥ ६ ॥ जाओ परव्वसो सो तगयायत्थं समुट्ठिओ जाव । ता थंभाभिडुसिरा पंचत्तं सो गओ ज्झत्ति ॥ ७ ॥
 जे रोसाओ मलिणियसामन्ना सप्पभावमावन्ना । ताणमहीण कुलम्मी विसमो दिट्ठीविसो जाओ ॥ ८ ॥ जाणंति ते
 परोप्परममहे रोसाड एरिसा जाया । जाईसरणगुणाओ चरंती रत्तीए न दिणम्मि ॥ ९ ॥ मा जीवो मारेमो फासुय-
 माहारमाहरंति तहा । अह तद्देसनराहिवुत्तो डक्को अयंगेण ॥ १० ॥ मुक्को पाणेहिं तओ रोसावओ नराहिवो भणइ ।
 जो ववररोवइ सप्पं दीणारं तत्स देस्मि अहं ॥ ११ ॥ सप्पाहेडियपुरिसेण ताण रेहाड दट्ठमिक्केण । तेसिं विसमूयाव
 विलमूले ओसही दाडं ॥ १२ ॥ पारब्बं धम्मियं डुद्धरेण नीसेसवाडणा ताहे । सो डुक्करकारुओ विलमज्झे वसिडमस-
 मत्थो ॥ १३ ॥ पुच्छेण नीइ मा मरड एस दिट्ठिगोरं पडिओ । निगगळइ जावइयं तावइयं छिंदइ सो वि ॥ १४ ॥
 उवणीओ नरवइणो सो खमगाही पहाणपत्तीए । पुत्तत्तेणुववओ अइदुरनिरुद्धकोहविसो ॥ १५ ॥ तो नागदेवयाए
 राया संबोहिओ जहा नागा । मारेयवा नेत्तो तुमए पुत्तो भविस्सइ ते ॥ १६ ॥ कालक्कमेण जाओ विहिओ य महा-
 सहो कयं नामं । जह नागदेवयाए दिज्जो तह नागदिज्जो ति ॥ १७ ॥ उम्मुक्कवालभावो साहुं दट्ठुणं संभरियजार्इ ।

तुभ्येहि तथो एसो पेसेयवो तहा कथो भणइ । नियवंधुवगगमुगयहाहारवरुद्धतेसं ॥ १९ ॥ नियतुंडं रक्खेज्जइ जस्स पसाएणमेववसणमिणं । पत्तो मंतीहिं खरंदिऊण मुक्को य करुणाए ॥ २० ॥ दहं च अन्नमडयं एसा परिणामिया मई तस्स । मंतिस्स जेण एए दोवि जणा सिक्खमाणीया ॥ इति ॥ २१ ॥

अथ माथाक्षरार्थः—तथा च इति तथैव यथा पूर्वज्ञातानि पारिणामिक्यां बुद्धौ तथा इदमपि इति भावः । ‘अमञ्जे’ इति अमात्यो मन्त्री तेन च यदा राजा देवीव्यसने मरणलक्षणे जाते सति न शरीरस्थितिं करोति, तदा ‘सगपडियरण’ति स्वर्गस्थिताया देव्या व्याजतः प्रतिजागरणा शृंगारप्रेषणेन मारब्धा । अत्रान्तरे कस्मिंश्चिद् धूर्ते मन्त्रिणोऽनापुच्छयैव तथा उपस्थिते सति दानं पूर्ववत् कटिस्तूत्रकादिप्रदानं कृतम् । ‘पेसणं’ति प्रेषणं प्रस्थापनं ज्वलने वैश्वानरे प्रक्षेपेण प्रक्रान्तं तस्य । मुखरे वाचाले अन्यस्मिन् अकस्मादेवोपस्थिते विभाषा विविधार्थभाषणरूपा कर्तव्या, यथाः—प्रथमधूर्ते ज्वलनप्रवेशेन विनाशयितुमारब्धेऽन्यो मुखरो विप्लावकतया बहुं देवीसंदेशं दातुं आरब्धः । उक्तं च धूर्तेन, नाहमे- तावत् समर्थोऽवधारयितुं कथयितुं वा संदेशजालम्, अतोऽयमेव प्रेयताम् । प्रारब्धश्चासौ तथैव प्रहेतुं, भणितश्च तेन स्वजनवर्गो यथा निजतुण्डं रक्षणीयम्, अरक्षितनिजतुण्डस्य मम एतत् फलं सम्पन्नमिति ॥ १३६ ॥

खमए मंडुकिथंभे विराहियाहि णिसि रायसुयमरणे । सीसे रुवग रेहा पुच्छे सुय दिक्खच्चउक्खमगा ॥ तवलच्छीए अतुच्छे मच्छे कत्थइ मयंकसच्छाए । मासावसाणभोई एगो खमगो अहेसि मुणी ॥ १ ॥ पारणदिणम्मि अह अस्सया उ सो खुड्डएण अणुजाथो । लग्गो गोयरच्चरिअं कावं उच्चाइगेहेसु ॥ २ ॥ तिक्खुहाए वसेणं मंदीभूयम्मि

असञ्जरोणेण । विहुरियदेहा देवी कीणासनिहं समणुपत्ता ॥ ३ ॥ राया सो य पर वसो न सरीरद्धिंणि कुणइ जा
 ताहे । भणिओ मंतीहिं देव ! नियसु जगसंठिई एसा ॥ ४ ॥ जह सरसाई जायार्द कासवो लुणइ तह जिया एए ।
 जाया जाया लुब्धंति मञ्जुणा ण य परित्ताणं ॥ ५ ॥ एवं भणिओ वि भणाइ जाव देवीए नो सरीरद्धिई । विहिया ताव
 मएवि हुनो कायबा तओ तेहिं ॥ ६ ॥ कयकूडकप्पणेहिं भणिओ एगो नरो जहा तुमए । रायसभाए राया भणियवो
 देव देवीए ॥ ७ ॥ पेसविओ सगाओ अहं जहा देव कुसलवुत्तंतं । गेणहसु एज्जसु य ममंतियम्मि रायाए तो भणियं
 ॥ ८ ॥ देवी चिट्ठइ कुसलेण देव ! आमंति मंतिसत्थेण । वुत्तं देवीए कए पेसिज्जइ अंगसिंगारो ॥ ९ ॥ एयरस करेणं
 जेण कुणइ देवी ठिईं सरीरसस । तो तममुहाओ रत्ता उवल्ले देविवुत्तंते ॥ १० ॥ कडिसुत्तादप्पिणणे कए तओ जाहिं
 निगए तम्मि । भागे काडं मंतीहिं धेप्पए पइदिणम्मिमेहिं ॥ ११ ॥ अह अन्नदिणे एगो भुत्तो उवल्लमंतिवुत्तंतो ।
 देवीकुसलं परिकहइ लहइ तह चेव सिंगारं ॥ १२ ॥ नडं कज्जं मंतीहिं चितियं भासियं च एगेण । धीरा होइ अहं हो
 कज्जम्मि इमं जइरसामि ॥ १३ ॥ संपाडिय तं सबं रायसमीवं उवट्ठिओ भणइ । कह एस देव ! जाही (राजा)—
 कह अन्नदिणेषु गच्छंती ॥ १४ ॥ ‘मन्त्री’—जह देव गया देवी (राजा) तह चेव इमोवि पेसवेयवो । इय
 नरवइणा भणिए चउखंघगओ कओ झत्ति ॥ १५ ॥ आढत्तो मुहरेणं एगेणुवहासबुद्धिसारेणं । रायाए समक्खं चिय
 भणिउं देवी इमं वच्चा ॥ १६ ॥ जह तुज्झ कए, राया अर्हव उक्कंठिओ तहा भणइ । अन्नेणावि ओयणम्मिह सबं साह-
 णिज्जंति ॥ १७ ॥ तेणुत्तं विज्ञाणं नत्थि ममं तारिसं भणाप्ति जओ । एवं विहमत्यं जाणओवि नो वयणपडुयत्तं ॥ १८ ॥

अहमासि तत्थ न व सा तथोवि सो दुम्मणो धणं जाओ । अहकल्लुसपरिणईओ एयंपि वयं मए भगं ॥ ८ ॥ आया-
रयाण बहुस्सयाण सुगुरुण पायमूलमि । आलोइयपडिकंतो भणिओ गुरुणा तहा एयं ॥ ९ ॥ दूरेण दंसणं वज्जणि-
जामणवज्जयं महंतेण । तीए तुमए जहा रोहिया विधाया पहरणाण ॥ १० ॥ तहविहकुपयोगवसा पुणरुग्घाडं लहंति
तह चेव । जक्कारणो हु दोसो तदिदीए स उच्छलइ ॥ ११ ॥ सो पुणरवि कयविरई भज्जाए पणयबुद्धिजोएण । असु-
भगईए मरंतो धरिओ नीओ य सुगईए ॥ १२ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—आवक इति द्वारपरामर्शः । तस्य च 'वयंसिरागे' इति वयस्यायां भार्यासत्कार्यां रागः संपन्नः ।
तदनुरागोद्रेकदुर्वलदेहं तं दृष्ट्वा शंका संजाता भार्याया पतिरमणगोचरा । पश्चाच्च तया 'णेवत्थ'सि वयस्यानेपथ्यं गृहीत्वा तस्य
संतोषः संपादितः । तदनु 'चिण्ह'सि चिह्नसारे अहो दुष्कृतं कृतं एवंलक्षणे संवेगे परिशुद्धे सत्यरूपे जाते सति तत्कथना
यथावस्थितकथना भार्याया कृता तस्य, यथा अहमेवासौ न अन्या काचित् । तथापि भावदोषात् परकलत्रासेवकोऽहं
संजात इति विकटनं गुरुसमीपे कथनं कृतमस्यापराधस्य । गुरुणा अपि भणितोऽसौ यथा अदर्शनं साम्प्रतं तस्यास्तवया
कर्त्तव्यम् । 'परिणणा' इति परदारप्रत्याख्यानं च असौ पुनरपि कारित इति ॥ १३५ ॥

तह यामच्चे राया देवीवसणमिमि सग्गपडियरणा । धुत्ते दाणं पेसण जलणे मुहरमिम य विभासा ॥ १३६ ॥
नगरमिम सुप्पइडे राया सिरिसंगओ महं आसि । देवी मणदइया नाम तरस नियजीयसवसं ॥ १ ॥ पंचपयारे
सारे विसए विस्संभसंभवे भयओ । तीए समं नरवइणो वोलीणो अइवह कालो ॥ २ ॥ अह अन्नया कयाइ विज्जाईणं

वनिस्सारदाराणि व दीहराणि ॥ ४४ ॥ अह्नाइएहिं द्वियहेहिं धीमं सममं समाराहिय उत्तिमहं । सुरालयं सो सहसार-
नामं पत्तो सुचारित्तधणा महप्पा ॥ ४५ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—‘धनदत्त’ इति द्वारपरामर्थः । तत्र च धनदत्तश्रेष्ठिनः सुंसुमाभिधाना खी इति कन्यारूपा । तस्याः
‘चिंलाइ’ति चिंलातीपुत्रेण रागे तद्गोचरे जाते सति । ‘धाडिगहणंतु’ति धाड्या प्रतीतिरूपया ग्रहणमादानं कृतम् । तुशब्दः
पूरणार्थः । नयने स्वपल्लिप्रापणे तेन तस्याः प्रारब्धे सति ‘लगण’ति श्रेष्ठिना सपुत्रेण पृष्ठतो लगनं कृतम् । नेतुमपारयता
च तेन ‘मारण’ति मारणं कृतं तस्याः । ततो न्यसने दुशुक्षालक्षणे संपन्ने तद्भक्षणात् सुंसुमाभक्षणाच्छब्दजीवितानां
तेषां चरणं कालेन चारित्रं सम्पन्नमिति ॥ १३४ ॥

सावय वयंसिरागे संका णेवत्थ चिण्ह संवेगे । परिसुद्धे तक्कहणं वियडणमहंसण परिणणा ॥ १३५ ॥

कत्थइ नयरे कस्सवि परभजारमणविरमणमणस्स । वरवासाओ चारगोहा इव भीरुभावस्स ॥ १ ॥ सहस्स कहिंचि-
उदारभूसणा विहियपवरनेवत्था । भज्जावयंसिया लोयणाण विसए गया तत्तो ॥ २ ॥ रागो विसवेगे इव जाओ अचि-
णिंच्छणेण तस्स तणू । लंघणखीणव खणा संपत्ता निरभिरामत्ति ॥ ३ ॥ भज्जाए पुच्छिओ सो किमकंडे दुबलत्तमेयं ते ।
अइनिब्बंधमि कए कहियं तीए य पडिमणिं ॥ ४ ॥ अइतुच्छमिणं कज्जं किं खिज्जसि तह करेमि मणसिद्धी । जह
संपज्जइ संज्झासमए नेवत्थमेईए ॥ ५ ॥ आभरणणि य धेतुं सेज्जागेहंतमंधयारमि । सा संठिया पविट्ठो य सो तहा
छिंन्नवंछस्स ॥ ६ ॥ पच्छायावपरद्धस्स तस्स धी मे विणट्ठसीलस्स । कहियं तीए रइकालविहियचेट्ठासरणपुव्व ॥ ७ ॥

जाहे न किंपि काडं तीरंति पियाए कज्जकुसलेण । भणिथा एसा धूया सयमेव गयाउया जाया ॥३०॥ ता एयपिसियप-
रिमुंजणेण पाणाण धारणं कुणह । सर्वेसिं अणुमएणं अरणीओ पाडिओ अगगी ॥ ३१ ॥ पक्कंच तन्मि पिसियं खइयं
पत्ता नियं पुरं तत्तो । सुगुरुसमीवे संपत्तबोहिया सुगइमणुपत्ता ॥ ३२ ॥ पत्तन्मि पाणवसणे धणदत्तो पगयबुद्धिसिद्धीए ।
नित्थरिओ विहुराओ ताओ चरणं व अणुपत्तो ॥३३॥ अह अडवीए मज्जे चिलाइपुत्तेण परिभंतेण दड्डूण साहुमेगं वस्सग-
ठियं महासत्तं ॥३४॥ जंपियमहो महामुणि ! संखेवेणं कहेसु मम धम्मं । इहरा तुज्झवि सीसं फलं व असिणा लुणिससामि
॥ ३५ ॥ मुणिणा उ निम्भएणवि उवयारं से मुणित्तु भणियमिणं । उवसमविवेयसंवरपर्यात्तिर्यं धम्मसवस्सं ॥ ३६ ॥
धेत्तुं च इमं सभमं एगंते सो विचिंतिडं लग्गो । उवसमसदत्थो हवइ सब्बकोहाइचागन्मि ॥ ३७ ॥ सो कुद्धस्स कहं मे तां
कोहाईमए य परिचत्ता । परिहारे धणसयणाण होइ पूणं विवेगोवि ॥३८॥ ता किं खगोणं मे किं वा सीसेण मज्झ इत्ताहे ।
इंदियमणसंवरणेण संवरो निच्छियं घइइ ॥ ३९ ॥ ता तांपि अहं काहं इय चिंततो वि मुक्कअसिसीसो । नासगानिहिय-
दिट्ठी निरुद्धमणकायवावारो ॥ ४० ॥ परिभावितो पुणरुत्तमेव एयाणि तिव्विवि पयाणि । काउस्सगणेण ठिओ सुनिच्चलो
कंचणगिरिब ॥ ४१ ॥ अह रुहिरगंधलुद्धाहिं कुलिसतिकव्वगगचंडतुंडाहिं । मूइंगलियाहिं लहुं सबत्तो भोत्तुमारज्जो
॥ ४२ ॥ अविय ॥ आपायसीसं सयलंपि देहं मुइंगलियाहिं विभंक्खिखळणं । विणिस्सिमयं चालणियासमाणं तहावि
झाणाओ न कंपिओ सो ॥ ४३ ॥ पयंडतुंडाहिं पिपीलियाहिं खद्धे सररीरन्मि मुणिरस तस्स । छिड्डाई रेहंति समत्थपा-

॥ १३ ॥ जोगोत्ति कलिय विहिओ पल्लीनाहो महाबलो सो य । अक्वंतनिधिषणो हणइ गामपुरनयरस्थाइं ॥ १४ ॥
 एगमि य पत्थावे तेणं चोराण एयसुवइदं । रायनिहमि य नयरे सत्थाहो अटि यणनामो ॥ १५ ॥ तरस य धूया
 नामेण सुंसुमा सा य मज्झ तुम्ह धणं । ता एह तरथ जामो अवहरिउं तं च एमोत्ति ॥ १६ ॥ पडिक्खं चोरेहिं रयणीए
 तओ नया य रायनिहे । ओसोयणिं च दाउं झत्ति पविट्ठा निहे तरस ॥ १७ ॥ सुदं चोरेहिं निहं गहिया सा सुंसुमावि
 इयरेण । धणदत्तो सुयसहिओ अन्नत्थ लहुं गिहाओ गओ ॥ १८ ॥ पावियसमीहियत्थो सट्ठाणं पट्ठिओ य पल्लिवई
 अह उगयमि सूर पंचहिवि सुएहिं परिकिन्नो ॥ १९ ॥ दढदेहवद्धकवओ नरवइ बहुसुहडपरिजुडो सिग्घं । तम्म-
 नोणं लगगो धूयानेहेण धणदत्तो ॥ २० ॥ भणिया य रायसुहडा धणेण धूयं ममं नियत्तेह । दढं तुम्हं द्विजं इय भणिए
 धाविया सुहडा ॥ २१ ॥ इते य ते पलोइय नट्टा चोर धणं विमोत्तूण । वेत्तूण य तं सुहडा जहागिहं पडिगया सबे ॥ २२ ॥
 सुयसहिओ धणदत्तो गंतुं एक्को परं समारज्जो । संपत्तो य समीवे अचिरेण चिलाइपुत्तरस ॥ २३ ॥ मा होउ करसवि इइ
 सीसं सुंसुमाए वेत्तूण । सो सिग्घमवक्कंतो विमणो वलिओ य सत्थाहो ॥ २४ ॥ तत्तो छुहापरज्जो पारज्जो मरिउमंगयस-
 सेओ । चित्तेइ पाणचागे कयमि इण्ह न गुणलाभो ॥ २५ ॥ ता केण उवाएणं धरियवा सबभक्खरहियाए । पाणा अड-
 वीए इमाए तओ सुया भासिया तेण ॥ २६ ॥ कयकिच्चो हं पायं मारिय मं खाह कुणह नित्थरणं । वसणाओ इमाओ
 नरो जं जीवंतो लहइ भइं ॥ २७ ॥ उभयकरठवियसवणा भणंति पुत्ता गुरु य देवो य । तुममन्हसिममकज्जं कहकज्जं
 भणसु तं चेव ॥ २८ ॥ जेट्सुएणं भणियं उवजीवह मं अणिच्छिए तमि । अणुजेट्ठेणं सबेहिं चेव अप्पेवमुवणीओ ॥ २९ ॥

अभिधावनाभिमुखे प्रवज्या परित्यागसंमुखे सति 'रायनिहवीरे' इति राजगृहे वीरो गतः । तत्र च तस्य शिष्यस्य 'अंतोत्तरपासणसंवेगा' इति गुरोः अन्तःपुरदर्शनेन संवेगाद् उक्तलक्षणाद् निश्चलं चरणं संजातमिति ॥ १३३ ॥

धणयत्त सुंसुमित्थी चिलाइरागम्मि धाडिगहणं तु । णयणे लगण मारण वस्सणे तब्भक्खणा चरणं १३४

श्रुमिपइडियनयरे नामेणं आसि जन्नदेवो त्ति । विप्पो पंडियमाणी जिणसासणखिसणासत्तो ॥ १ ॥ जो जेण जिप्पइ इह सो सिस्सो तस्स इह पइन्नाए । वायम्मि निज्जिओ परमबुद्धिणा साहुणा सो य ॥ २ ॥ पव्वाविओ य नवरं पव्वज्जं देवयाए उज्झंतो । पडिसिद्धो अह जाओ सुनिच्चलो साहुधम्मम्मि ॥ ३ ॥ तह वि हु जाइमएणं दुगंछभावं मणाग-
मुवहइ । पडिवोहिओ य तेणं नीस्सो निययसयणजणो ॥ ४ ॥ भज्जा पुण पुव्वपरुढगाढपेमाणुवंधदोसेण । काराविडं समीहइ तं पव्वजापरिच्चायं ॥ ५ ॥ सो पुण निच्चलचित्तो सद्धम्मपरो गमेइ दिव्यहाइं । अह अन्नवासरम्मी दिन्नं से कम्मणं तीए ॥ ६ ॥ तदोसेणं मरिऊण देवलोए सुरो समुप्पन्नो । इयंरीवि य पव्वइया तन्निबोएण संतत्ता ॥ ७ ॥ आलो-
यणं अकाढं मया समानी सुरे समुप्पन्ना । अह जन्नदेवजीवो चइऊणं रायनिहन्नयरे ॥ ८ ॥ धणदत्तसिद्धिगेहे चिलाइ-
नामाए दासचेडीए तेण दुगुंछादोसेण पुत्तभावं समणुपत्तो ॥ ९ ॥ विहिंयं च से जणेणं चिलाइपुत्तोत्तगुत्तमभिहाणं इयंरीवि तओ चविडं तस्सेव धणस्स भज्जाए ॥ १० ॥ पंचणहसुयाणुवारिं णामेणं सुंसुमा सुया जाया । सो य चिलाती-
पुत्तो वालगहो कओ तीसे ॥ ११ ॥ अच्चंतकलहकारित्ति दुव्विणीओत्ति सत्थवाहेण । निच्छूदो गेहाओ परियड्ढमाणो गओ पल्लिं ॥ १२ ॥ आराहिओ य वाढं पल्लिवर्इ गाढविणयओ तेण । अह पल्लिवइम्मि मए मिलिऊणं चोरनिवहेण

गुणाण संजाओ । अइसयसुयमणिरोहणधराधरो धरियसुयसीलो ॥ ३ ॥ अइनिमलजाइकुलो विणयाइगुणझिओ वहू
 तर्सस । मुणिपरिवारो वारियकामविवारो समुप्पन्नो ॥ ४ ॥ अह तर्ससेगो सीसो कयाइ कममाण चित्तभावाओ । अनि-
 मित्तमेव वम्महनिम्महियमणो परिकहेइ ॥ ५ ॥ गुरुणो नियसब्भावं तेणावि विचिंतियं वरं होइ । ज इ भयवं वीरजिणो
 जाएजा रायगिहनयरे ॥ ६ ॥ मुक्काओ मए देवीओ अइसए पेच्छिऊण अन्नेवि । जइ नाम थिरो होजा भगवं च
 तओ गओ तरथ ॥ ७ ॥ राया वंधुरसिंधुरखंवनओ उवरिधरियसियछत्तो । सियचारुचामरूपीलवीइओ नियवलस-
 मेओ ॥ ८ ॥ संतेउरो य नयराओ निगओ तह कुमारवगो य । सिरिनिंदिसेणअंतेउरं च जिणवंदणट्ठाए ॥ ९ ॥
 ओसरणे भयवंतं वंदियसट्ठाणसंनिविट्ठेसु । तेसु स सीसो पासइ देवीओ गुरुविमुक्काउ ॥ १० ॥ सियवसणाओ अइ-
 सीलसुद्धिसंलीणंसव्वगत्ताओ । पडमागरोदरगया हंसीओ इव विरायंति ॥ ११ ॥ उम्ममुक्काभरणओ सवतेउरसिरिं हंरं-
 तीओ । चिंतेइ सो अहो एस चेव धन्नो गुरु मज्झ ॥ १२ ॥ जो एइचागकारी मज्झमपुण्णसस डुक्करो जाओ । विस-
 याणमसंत्ताणवि दुब्बलमणसो परिच्चाओ ॥ १३ ॥ इय भावणावसाओ तिवखं तक्खणमुवागओ पसमं । आलोइय-
 पडिक्कंतो मेरुव वए थिरो जाओ ॥ १४ ॥ सिरिनिंदिसेणगुरुणो रायगिहे सीसनयणविसया जा । सीसरसवि तप्पत्ती-
 दंसणओ सा मई पगया ॥ १५ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—सायुश्च ज्ञातम् । कस्य इत्याह—‘नंदिसेण’ति नन्दिषेणस्य सूत्रेः । तस्मिन् ‘ओहाणाभिमुह’ति

गया कयं तस्य पडिबिंबं ॥ ६ ॥ चित्तमयं देवीए सिरिकंताए पयंसियं रओ । धम्मरुइस्स तन्नागरसामिणो सो य अणु-
रत्तो ॥ ७ ॥ उदिओदयस्स दूयं पेसइ अवमाणिऊण सो तेण । निव्वुदो, अवमाणं माणं च मणम्मि अवमाणो ॥ ८ ॥
रोहेइ पुरिमतालं धम्मरुई परमधम्मरुइसारो । जायं निसंचारं राया उदिओदओ ताहे ॥ ९ ॥ अणुकंपाणुगयमणो
चित्तेइ अलाहि सिन्नमरणेण । महया इमेण विहिओ उववासो बंभचेरं च ॥ १० ॥ पुब्बाराहियवेसमणनामदेवेण सव्व-
बलकलिओ । धम्मरुई सारहिओ नीओ वाणारसी पुरीण ॥ ११ ॥ परिणामियबुद्धं एयं उदिओदयस्स विजेयं । अवि-
हियपरोवर्रोहं अप्पा जं रक्खिओ तेण ॥ १२ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—उदितोदयो नाम राजा । श्रीकान्ता तद् भार्या । ‘परिवाह्य’ति तथा च परिब्राजिका स्वधर्मं
आचक्षणा खलीकृता । तथा च ‘अणुराय’ति अन्यस्य धर्मरूचिनाओ राज्ञोऽनुरागोचरं सा आनीता । तेन च
सबलवाहनेन उपरोधे पुरिमतालनगरस्य कृते ‘जणमणुकंप’ति उदितोदयस्य जनं प्रति अनुकम्पा संवृत्ता । ततो देवे
वैश्रमणसंज्ञे विषयभूते प्रणिधानं कृतम् । तेन च तदीप्सितमभिलषता धर्मरूचेः ‘साहरणं’ति संहरणं उपसंहारः कृतो
निजकनगर्वाभिति ॥ १३२ ॥

साहु य पंदिसेणे ओहाणाभिमुह रायणिहवीरे । तस्संतेउरपासणसंवेगा निच्चलं चरणं ॥ १३३ ॥
सेणियनिवस्स पुत्तो आणंदियसयलमेइणीवलओ । नामेण नंदिसेणो अहेसि सियकिरणसरिसजसो ॥ १ ॥ सो वीय-
रायउवलऊसुद्धधम्मो तणं व मोत्तूण । पुरमंतेउरमइरम्मखवमुवहसियसुरसोहो ॥ २ ॥ निक्खंतो खंतार्हेण भायणं सो

वि अञ्चतनिरुद्धसवजोगस्त । मणवंच्छियस्थसिद्धी जाया णिवाणलभेण ॥ ३३ ॥ एवं च तीए सुविणे नरए सगगे य
दरिसयंतीए । देवीए देवभावं गयाए परिणामिया बुद्धी ॥ ३४ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—‘देवी’च इति द्वारपरामर्शः । सा च पुष्पवत्यभिधाना । तत्र च ‘पुष्कचूला जुवलग’ति
पुष्पवती देवी युगलकं पुष्पचूला, पुष्कचूला च इति अभिधानं अपत्ययुगं प्रसूता । तयोश्च परस्परसंजातनीवाहयोः
पुष्पचूलाभर्तुविषये ‘रागन्मि’ति दृष्टे रागे सति मात्रा देवीभूतया ‘नरयसुरसुमिणे’ इति नरकाः सुरविमानानि च
तत्प्रतिबोधनार्थं स्वमे प्रदर्शितानि । ‘पुच्छा अणिणयवोही’ इति ततः पुच्छा तेषां अत्रिकापुत्राचार्यान्ते कृता । बोधिश्च
लब्धः । प्रव्रजितायाश्च तस्याः ‘केवल’ति ‘केवलज्ञानमुत्पन्नम्’ ‘भत्तन्मि’ति केवलवलेन च भक्ते आनीयमाने लब्धस्वरूपेण
सुरिणा तन्निषेधे कृते ‘सिज्झणया’ इति गङ्गामुत्तरतः सूरैः सिद्धिः सम्पद्येति ॥ ३३१ ॥

उदिओदय सिरिकंता परिवाइय अपणराय उवरोहे । जणमणुकंपा देवे साहरणं णियगनयरीए ॥ ३३२ ॥

सिरिउसभसामिकेवललच्छीलाभुच्छलंतमाहर्पे । सयलपुराण सुराले पुरन्मि सिरिपुरिमतालन्मि ॥ १ ॥ उदिओ-
दयाभिहाणो निच्चं उदिओदओ निवसिरीए । राया अहेसि जियरायदेवपयपउमपणयपरो ॥ २ ॥ देवी सिरिकंता समु-
वसंतमिच्छत्तमोहविसमवसा । जिणसासणविहियायारसेवणासन्नकयकुसला ॥ ३ ॥ कइयाइ तीए अंतैउरन्मि परिवा-
इया नियं धम्मं । नत्थियवायसरुवं पवंचओ कहिउमाढत्ता ॥ ४ ॥ पारगयवयणकुसलाए तीए सा निजिया सहैऊहि ।
तक्खणमेव विलक्खा जाया दासीहि हसिया य ॥ ५ ॥ निव्वुढा य पएसा तत्तो गाढं पओसमावन्ना । वाणारसीपुरीए

ततव कम्मनिम्महियपावा । ओमंति दूरदेसे पेसियनीसेससीसरस ॥ १८ ॥ जंघाबलपरिहीणसरस तसरस एगानिणो
ठियसरस तहिं । सूरिस्स असणपाणं निवभवणाओ पणामेइ ॥ १९ ॥ एवं वच्चंतम्मी काले अच्चंतसुद्धपरिणामा । निच्छु-
णियघाइकम्मा संपत्ता केवलालोयं ॥ २० ॥ “पुबपवत्तं विणयं च केवली अमुणिओ न लंघेइ” । इइ सा पुबकमेणं गुरुणो
असणाइ उवणेइ ॥ २१ ॥ एगामि य पत्थावे सिंभेणब्भाहयरस सूरिस्स । जायाए चित्तभोयणवंछाए उच्चियसमयम्मि
॥ २२ ॥ तीए य तहच्चिय पूरियाए विन्हइयमाणसो सूरी । भणइ कहं नायम्मिं माणसियं मज्झ तए अज्जो ! ॥ २२ ॥
जं उवणीयं अइदुल्लहंपि भोजं अकालपरिहीणं ? । तीए भणियं णाणेण, केण, पडिवायरहिण ॥ २३ ॥ धी धी मए
अणज्जेण कहम्मिओ केवली महासत्तो । आसाइउत्ति सोणं तो सूरी काउमारज्जो ॥ २४ ॥ मा मुणिवर ! सा सोणं अमु-
णिज्जंतो केवलीवि जओ । पुबट्ठिइ न भिंदइ एवं तीए य पडिसिज्जो ॥ २५ ॥ चिरसुचरियसामओ वि किं न निव्वु-
इमह लभिस्सामि । इइ संसयं कुणंतो य तीए सूरी पुणो भणिओ ॥ २६ ॥ संदेहं कीस मुणीस ! कुणसि निव्वुइकएणं
जेण लहुं । सूरसरियमुत्तरंतो काहिसि कम्मकखयं तुमवि ॥ २७ ॥ एवं निसामिज्जणं सूरी नावाए आरुहिय गंमं ।
अइलंघिदं पवत्तो परतीरगमाभिलासेण ॥ २८ ॥ नवरं जत्तो जत्तो स निसीयइ कम्मदोसओ तत्तो । नावादेसो मज्झइ
सूरसरिसलिलम्मि अत्थाहे ॥ २९ ॥ सबविणासं आसंकिज्जण निजामएहिं तह खित्तो । अन्नियपुत्तायरिओ नावाहिंतो
सलिलमज्जे ॥ ३० ॥ अह परमपसमरसरणिणयरस सुपसन्नचित्तवित्तिस्स । सबप्पणानिरंभियनीसेसावदुवारस्स ॥ ३१ ॥
दवेणं भावेण य परमं निसंगयं उवगयरस । सुविसुद्धमाणददुसुक्कहाणनिम्महियकम्मस्स ॥ ३२ ॥ जल संथारगयरस

तीए पुण जमलगत्तणुप्पन्नो । सुत्तोति पुप्फचूलो धूया जण पुप्फचूल त्ति ॥ २ ॥ ताणि य परोप्परं गाढपणयवंताणि
 पेच्छिडं रणणा । अवियोगकए परिणावियाणि अन्नोन्नमेव तथो ॥ ३ ॥ पुप्फवई तेणं चिय निवेएणं पवज्जिडं दिक्खं ।
 देवत्तं संपत्ता अह सा करुणाए सुमिणम्मि ॥ ४ ॥ नरए नेरइए वि य दरिसइ तह तिकखदुक्खसंतत्ते । तीए पडिबोहणट्ठा
 सुहसुत्ताए पुप्फचूलाए ॥ ५ ॥ अह ते भीसणरूवे दडुं सा झत्ति जायपडिबोहा । साहेइ नरयवित्तं नरवइणो सो वि वाहरिडं
 ॥ ६ ॥ पासंडिणो असेसे पुच्छइ देवीए पच्चयनिमित्तं । भो ! केरिसया नरया तह तेसु डुहं ति साहेह ॥ ७ ॥ नियनि-
 यमयाणुरूवेण तेहिं सिट्ठो नरयडुत्तंतो । नवरं न य पडिवन्नो देवीए तयणु भूवइणा ॥ ८ ॥ अन्नियपुत्तायरिओ बहु-
 स्सुओ तट्ठिओ य थेरो य । वाहरिऊणं पुट्ठो जहट्ठिओ तेण सिट्ठो य ॥ ९ ॥ तो भत्तिनिभराए भणियं देवीए पुप्फचूलाए ।
 किं भयवं ! तुमएवि हुं दिट्ठो सुमिणम्मि एसो त्ति ॥ १० ॥ गुरुणा भणियं भद्दे ! जिणिंदस्समयपईवसामत्था । तं
 नत्थि जं न नज्जइ कित्तियमेत्तं नरयवित्तं ॥ ११ ॥ अवरसमए य निस्सातीए जणणीए दंसिओ सन्नो । सुमिणम्मि
 विमहयावहविभूइरेहंतसुरनियरो ॥ १२ ॥ पुवं पिव पुणरवि पत्थिवेण ता जाव पुच्छिओ सूरी । तेणावि तस्स रूवं निवे-
 इयं हरिसिया देवी ॥ १३ ॥ चळणेसु निवडिऊणं भत्तीए जंपिडं समाढत्ता । कह होज नरयदुक्खं कह वा सुरसो-
 क्खसंपत्ती ? ॥ १४ ॥ गुरुणा भणियं भद्दे ! विसयपसत्तिपमोक्खपावेहिं । पाविज्जइ नरयडुहं तच्चाणेणं च समगसुहं
 ॥ १५ ॥ ताहे सा पडिबुद्धा विसंव मोत्तूण विसयवासंगं । पवज्जागहणत्थं आपुच्छइ पत्थिवं तत्तो ॥ १६ ॥ अन्नत्थ
 विहरियवं तुमए न कयावि इइ पइक्षाए । कहकहवि अणुत्ताया नरवइणा विरहविहुरेण ॥ १७ ॥ वेत्तूण य पवज्जं विचि-

पदं करोमि त्ति तस्स आसाए किं किलिस्सामि । सिद्धिममच्चेण तओ तदेव अह अन्नराईहिं ॥ ३४ ॥ सखिं षडामि किंवा नवत्ति पुबं इमं विचिंततो । मिंढेणवि इय भणियं अहंपि सीमालराईहिं ॥ ३५ ॥ आपोह पट्टहथिं अहवा मारेहि इइ वहुं वुत्तो । संसयदोलाचलच्चित्तवित्तिओ संठिओ य चिरं ॥ ३६ ॥ अह तेस्सिमभिप्पायं जाणिय तुट्ठेणं पुंडरियरणा । दिण्णाणुज्जा जं भे ! पडिहासइ तं करोहि त्ति ॥ ३७ ॥ एवंविहं अकिच्चं काडं केवच्चिरं वयं कालं । जीविससामोत्ति पयं पिऊण संजायवेरणा ॥ ३८ ॥ खुड्डगकुमारमूले सवेवि य तक्खणेण पबइया । तेहिं च सह महप्पा विहरइ सो सवल-जगपुज्जो ॥ ३९ ॥ इय खुड्डगस्स एसा वुद्धी परिणामिया मुणेयवा । रायसुयमंतिमिंठिलिगिरिकंताणंपि एमेव ॥ ४० ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः,—‘कुमरे’ इत्यनेन कुमार इति द्वारपरामर्शः । साकेतनाम्नि नगरे ‘पुंडरि’त्ति पुण्डरीको नाम राजा अभूत् । ‘भा’ इति आता च लघुः कण्डरीकः । अन्यदा च पुण्डरीकस्य ‘इत्थिराणि’त्ति स्त्रियां कण्डरीकजायायां रागोऽभिष्वङ्गः सम्पन्नः । तस्याश्च निरूपितवृत्तान्तेन ‘पद्मरगनासपवज्जा’ इति पत्युः मरणे स्वयं च नाथो विहिते प्रव्रज्या समभूत् । ‘खुड्डग’त्ति प्रागेव आपन्नसत्त्वभावत्वाच्च तस्याः क्षुद्रकः शिशुः पुत्ररूपः समुदपाद् । ‘लक्खण’त्ति राजलक्षणवान् ‘दिक्का’ इति समये च दीक्षा याता । तस्य यौवनकाले च ‘भंगे’ परिषदाभिभवे ‘गम’त्ति पितृव्यसकाशे गमनं सम्पन्नम् । तत्र च ‘गीय’त्ति गीतिकाश्रवणात् ‘चउवोही’त्ति क्षुल्लकस्य चतुर्णां चान्येषां बोधिः सन्मार्गलाभः समजनीति ॥ १३० ॥

देवीय पुष्पचूलाजुवला रागन्मि नरयसुरसुमिणे । पुच्छा अपिणयवोही केवल भत्तन्मि सिज्झणया १३१

सिरिपुष्पदत्तनयरे पयंडरिउपक्खदलणहुल्लिओ । आसी मंहानरिदो नामेणं पुष्पकेउत्ति ॥ १ ॥ देवी से पुष्पवई

वच्चिहिसि किंतु पुंडरियभूवर्द होइ सहल्लपिया । पिउनामंकं सुदं दरिसिज्जासी य तस्स इमं ॥ १८ ॥ तेणं स तुल्ल रज्जं
 परियाणिता पणामइ अवरसं । एवंति पवजिता विणिगओ खुड्डगकुमारो ॥ १९ ॥ कालक्कमेण पत्तो साकेयपुरम्मि
 राइणो गेहे । तवेलं पुण वट्टइ पेच्छणयं अच्छरियभूयं ॥ २० ॥ कल्ले पिच्छिरसं भूवर्दं ति संचित्तिऊण तत्थेव । आसीणो
 नट्टविहिं एगगो दट्टुमारज्जो ॥ २१ ॥ तत्थवि सबंपि निसिं पणच्चिदं नड्डिय परिरसंता । ईसिं निदायंती जणणीए पभा-
 यसमयम्मि ॥ २२ ॥ विविहकरणप्पओगाभिरामसंजायरंगभंगमया । गीईगाणमिसेणं सहसच्चिय वोहिया एवं ॥ २३ ॥ सोच्चेमं
 “सुहु गाइयं सुहु वाइयं सुहु नच्चियं सामसुंदरि ! । अणुपालिय दीहराइयाओ सुमिणंते मा पमायए” ॥ २४ ॥ सोच्चेमं
 चेछेणं कंबलरयणं पणामियं तीए । कुंडलरयणं नरवइसुएण तह सत्थवाहीए ॥ २५ ॥ सिरिकंताए हारो कडगो जय-
 संधिणा अमच्चेण । रयणंकुसो य मिंठेण लक्खमोछाईं सवाइं ॥ २६ ॥ अह भावजाणणट्ठा रण्णा पढमंपि खुड्डगो
 भणिओ । कीसं तए दिन्नाम्मिमं तेणं तो सबवुत्तंतो ॥ २७ ॥ मूलाओ च्चिय कहिओ ता जाव समागओ मिह रज्जकए । कंबलर-
 गीयम्मिमं निसामियं संबुद्धो विसयविगइच्छो ॥ २८ ॥ पवज्जाधिरचित्तो जाओ मिह अओ इमीए गुरुणित्ति । आउयसेसम्मि
 यणं दिन्नं पच्चभिजाणिच्चु तं च निवो ॥ २९ ॥ जंपेइ वच्छ ! निणहसु रज्जम्मिमं चेछएण पडिभणियं । आउयसेसम्मि
 किं चिरसंजमविहल्लणेणिण्ह ॥ ३० ॥ अह नियपुत्तपमुहा भणिया रत्ता कहेह तुम्हाण । दाणम्मि कारणं किं तो वुत्तं
 रायपुत्तेण ॥ ३१ ॥ ताय ! तुमं वावाइय रज्जम्मिमं गिण्हइं समीहंती । गीयमेयं च निसामिऊण रज्जाओ विणियत्तो
 ॥ ३२ ॥ तह सत्थाहीएवि हु भणियं पइणो ममं पउत्थरस । वोक्कंताईं बारस वरिसाईं अहं च चित्तेमि ॥ ३३ ॥ अवरं

चक्रंमती धरंगणे सा य । दिद्धा पुंडरीएणं अज्झुववण्णेण अह तेण ॥ २ ॥ दुई विसजिया लजिरीए तीए य सा पडि-
निसिद्धा । अच्चंतं निबबंधे य राइणो तीए पडिभणियं ॥ ३ ॥ किं न लहुभाइणो वि हु तं लज्जसि जेण उल्लवसि एवं ।
पच्छन्नो कंडरिओ तयणु विणासाविओ रण्णा ॥ ४ ॥ अब्भत्थिया पुणोवि हु ताहे सा सीलखण्डण भएण । नियगा-
भरणाणि लहुं गहाय गेहाड नीहरिया ॥ ५ ॥ सत्थेण समं एगाणिणी वि पडिवन्नजणगभावस्स । थेरवणियनिसाए
नयरिं सावत्थिमणुपत्ता ॥ ६ ॥ जियसेणसूरिसिस्सिणिकित्तिमयीमयहरीसमीवे य । वंदणवडियाए गया कहिओ सबो य
वुत्ततो ॥ ७ ॥ संबुद्धा पवइया विज्जंतोवि हु न साहिओ गब्भो । मयहरियाए, मज्झं मा पवज्जं न दाहिच्चि ॥ ८ ॥
कालक्कमेण बुद्धिं गयम्मि गब्भम्मि मयहरीए । सा पुद्धा एगंतम्मि कारणमवि तीए परिकहियं ॥ ९ ॥ पच्छा पच्छन्नच्चिय
ता धरिआ जा सुयं पसूया सा । सहुकुलम्मि संवद्धिओ य सो जाव पवइओ ॥ १० ॥ सूरिस्स समीवम्मि कयं चं से
नाम खुड्डगहुमारो । सिक्खविओ य समगं जइजणजोगं समाचारं ॥ ११ ॥ अह जोवणमणुपत्तो संजममणुपालिडं
अचायंतो । पडिभगो जणणिं सो पुच्छइ उन्निकखमणहेडं ॥ १२ ॥ पडिसिद्धो जणणीए बहुप्पयारेहिं तहवि नो ठाइ ।
पच्छा तीए भणिओ पुत्तय ! मज्झोवरोहेण ॥ १३ ॥ पडिपालसु बारसवच्छराइं एवंति तेण पडिवण्णं । तेसुं च अइक्कं-
तेसु पडिओ तीए पुण भणिओ ॥ १४ ॥ मह गुरुणिं आपुच्छसु आपुद्धाए य तीएवि य धरिओ । तेत्तिवमेतं कालं
आयरिएणावि एमेव ॥ १५ ॥ एवं उज्झाएण वि अडयालीसं गयाणि वरिसाणि । तहवि हु अठायमाणो उवेहिओ नवरि
जणणीए ॥ १६ ॥ पिडनामंका मुहा कंबलरयणं च पुवसंठवियं । तस्सप्पिळ्ळण सिडं मा पुत्तय ! जत्थ तत्थेव ॥ १७ ॥

धीं पवयणमालिखमेयमवणेज कहसिहिं । तो भणइ सच्चवयणोऽवरुसुरखयरमणु यमाहंपो ॥ ३१ ॥ जइ मे एसो
गढभो ता निगच्छेउ जोणीए । अह न मए तो पुढं भिंदिय निगओ ओत्ति ॥ ३२ ॥ इय भणिए फालियपोइन्मि
पडिओ गढभो तीए दुहुजाए । मत्तस्स मरंतस्स य सबभावा जेण पायडा होत्ति ॥ ३३ ॥ धिजाइएहिं काराविय ति
भणिओ मया उम्हत्ति । जाओ सारयससहरकरनियरसरिच्छउ पवयणस्स ॥ ३४ ॥ धन्नो महप्पभावो जमेरिसा साहुणो
जत्थ । इय एसा परिणामियबुद्धी जीए पमावियं तित्थं ॥ ३५ ॥ अहवा नियधचरियं परिभावि य जीए पवइओ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः,—श्रेष्ठीति द्वारपरामर्थः । तस्य च श्रेष्ठिनो व्यवहारहेतोः ‘पवासो’ति प्रवासो देशान्तरगमन-
लक्षणो जातः । पश्चाच्च ‘भजाधिजाइयसंग’ति भार्या वज्रा नामिका धिगजातीयसङ्गेन विनष्टा । ‘कुक्कुडगसाइसीसं’ति
कुक्कुटस्य सम्बन्धिशीर्षं कदाचिद् गृहागतेन साधुना राज्यफलभक्षणं विनिर्दिष्टम् । उक्तवृत्तान्तेन च । ‘दारगचे-
डीहर’ति दारकस्य चेष्टा नगरान्तरे हरणं कृतम् । स च तत्र राजा जातः । ‘समणमाजोणी’ इति श्रेष्ठी च श्रमणः
सन् तत्रैव नगरे ययौ । ब्राह्मणैश्च प्रेरितया द्यक्षरया अवर्णवादे उक्त्यापिते तेनोक्तं यदि मत्तोऽन्येन अयं गर्भः
समुत्पदितस्तदा मा योन्या निर्गच्छत्विति ॥ २९ ॥

कुमरे पुंडरि भा इत्थिराग पइमरणणासपवज्जा । खुड्डग कखण दिक्खा भंगे गम गीय चउबोही ॥ ३३० ॥
साकेयन्मि पुरवरे पुंडरिओ नाम भवई तस्स । कंडरिओ लहुभाया जसभदा नाम से भज्जा ॥ १ ॥ अच्चंतमणहरंगी

भणइ वज्जा ॥ १५ ॥ दिशं चेडस्स सरोसमागओ भणइ एयकज्जेण । सो कुक्कुडो वराओ विणासिओ जइ परमिमस्स
॥ १६ ॥ पुत्तस्स सिरं खाएमि संपयं होज्जा तो कयथो हं । एवं पि ववसिया सा कए निवबंधे सुयं चेयं । दासीए
लेहसालाओ चेव सा तं पलाइया धेत्तुं ॥ १७ ॥ पत्ता नियनयरंतरमेत्थ अपुत्तो मओ राया । अहिवासिय—अस्सेणं
परिक्खिओ नरवई य सो जाओ ॥ १८ ॥ अइतिवपयावो ठाविया य जणणीपए सावि । कालंतरेण सेट्ठी समागओ
जा गिहं पलोएइ ॥ १९ ॥ सडियं पडियं कुक्कुडमयणासुयविरहियं चेव । पुट्ठा वज्जा कंठगहेण गहियव जा न भासेइ
॥ २० ॥ ता पंजरमुक्केणं कीरेण निवेइओ सवो । गिहवुत्ततो वेरगमुगओ गम चित्तई ताहे ॥ २१ ॥ एइए कए एरि-
सकिलेससयसंपओगो मे । एयाए विलसियमिमं अलाहि विसएहिं विससरिच्छेहिं ॥ २२ ॥ सावज्जकज्जवज्जणसज्जा
गहिया य पवज्जा । पज्जायवसेण पुरं तं चेव गया समाहणा वज्जा ॥ २३ ॥ साह वि य विहरंतो जरथ सुओ सो निवो
जाओ । नाओ य तीए भिक्खामज्झे छुहियं सुवन्नयं दिशं ॥ २४ ॥ विहिओ य महारोलो जह मंह गिहे तेणओ एसो ।
रायपुरिसेहिं गहिओ नीओ य नराहिवरस पासमिम ॥ २५ ॥ धाईए परियाणिय जणगोत्ति निवेइओ रन्नो । ताणि य
निव्विसयाइं आणत्ताइं पिया य भोगेहिं ॥ २६ ॥ नेच्छइ निमंतिओवि हु विहिओ य नराहिवो सट्ठो । जाया पमावणा-
सासणस्स ओहावणन्नतित्थीण ॥ २७ ॥ विहिओ वासारत्तो तडुवरमे विहरमाणं तं । जा राया अणुगच्छइ उच्छलि-
यातुच्छमच्छरेहिं तओ ॥ २८ ॥ धिज्जाइएहिं एगा दुयक्खरा गभिंणी भणिया । उवल्लोहियं परिवाइयवेसं धेत्तूण राय-
मरगंसि ॥ २९ ॥ वाहाए धेत्तवो वत्तवो एरिसं वयणं । का मे गर्इइओ देहि किंचि विहिए तहा मुणी मुणइ ॥ ३० ॥ धी

सेट्टी पवास भज्जा धिज्जाइयसंगकुक्कुडासाह । सीसं दारगचेडीहर राया समणमाजोणी ॥ १२९ ॥
 'सेट्टी' इत्यादि । आसि इह वसंतपुरे कोट्टो सेट्टी पइडिओ लोए । भज्जा वज्जा नामेण तरस तह देवसम्मो सि ॥ १ ॥
 माहणपुत्तो निहदेवपूयकारी अईवहियइट्टो । पुत्तो अईवनालो पियंकारी लक्खणसणाहो ॥ २ ॥ अत्थोवज्जणहेउं पभूयद्वो
 कयाइ सो सिट्टी । सोहणदिवसे देसंतरम्मि संपट्टिओ तेण ॥ ३ ॥ भणिया भज्जा तुह तिन्नि संति नेहे सुएण तुष्ठाणि ।
 मयणसलाया कीरो कुक्कुडओ रक्खणिज्जाणि ॥ ४ ॥ अह सेट्टिम्मि पउत्थे निच्चं सा तेण संगया संती । माहणसुएण जाया
 लंघियकुलसीलमजाया ॥ ५ ॥ सो निच्चं रयणीए तीए सगासं जया धरं एइ । को तायस्स न वीहइ मयणसलागा तया
 भणइ ॥ ६ ॥ वारेइ सुओ जो अन्नियाए दइओ स अन्हवि य ताओ । अवसरवियाणओ एवमत्थणो रक्खणं कुणइ
 ॥ ७ ॥ पयइअमरिसणसीला मयणसलाया बहु परिसवेइ । सा नियमुहदोसाओ पावाए विणासिया तीए ॥ ८ ॥ साहु-
 जुगमन्नदिवसे भिक्खट्ठा तग्गिहं अइगयंति । एगोत्थ जीवलक्खणवियाणओ कुक्कुडं दट्ठं ॥ ९ ॥ कय सब्बदिसालोओ जो
 सीसमिमस्स खाइ सो राया । नियमा होइ सि भणेइ बीयसाहुं पडुच्च इमं ॥ १० ॥ निखुयं च तेण माहणसुएण कडंगा-
 इअंतराट्टिएण । भणिया वज्जा मारेहि कुक्कुडं जेण भक्खेमि ॥ ११ ॥ सा भणइ निव्विसेसो सुयाओ एसो न मारणिज्जो
 मे । आणेमि अन्नमेसो नेच्छइ तिव्वेण निव्वंधे ॥ १२ ॥ ववरोविओ पविज्जइ जा सो ता रज्जकंखिरो वडुओ । ण्हाउं
 गओ ह पुत्तो तीसे सो लेहसालाओ ॥ १३ ॥ गिहमइगओ छुहत्तो रोवइ मंसं च सिज्झइ न ताहे । थालीमुहाओ उक्क-
 ण्हिऊण दिन्नं च से सीसं ॥ १४ ॥ सो गहियभायणो जा कुणेइ उव्वेसणं न पेच्छेइ । थाले कुक्कुडसीसं कहि तयं तो

॥ ११२ ॥ उम्मत्तओ कओ भन्नइ य अभएण एस मे भायां । दिव्वसेणं जाओ इमेरिसो सारवेमि अहं ॥ ११३ ॥
रुद्धो रुद्धो नस्सति उक्खिविज्जणं रडंतओ संतो । आणिज्जई पुणो पुण भणंतओ एरिसं वयणं ॥ ११४ ॥ उद्धह रे रे
अमुगां ! पज्जोयनराहिवो अहं इस्सिणा । हीरामि अभयवणिणा एवं विस्सासिए लोए ॥ ११५ ॥ सत्तमदिवसे दूई पेस-
विया ताहिं सा इमं भणिया । एउ इहं एगागी दिणद्धसमयमि नरताहो ॥ ११६ ॥ मयणाउरो अचिंतियपरिणामो
निह्णवक्खभित्तीए । लग्गो पुबनिवेसियमणुएहिं दढं च पडिवणो ॥ ११७ ॥ वद्धो पल्लंकेणं समं तओ निगओ
दिवसओवि । पुरमउद्धेणं अमओ भणइ विज्जालयं एसो ॥ ११८ ॥ निज्जइ एवमसंवद्धमासगो वाउवेगवाउलिओ । तत्तो
आसरहेहिं रायणिहं पाविओ खिए ॥ ११९ ॥ नायं सेणियरत्ता असिमुग्गीरियपहाविओ जाव । अभएण वारिओ ता
किं कज्जउ भणइ तो अभओ ॥ १२० ॥ एसो महप्पभावो राया बहुनिवइमाणणिज्जो य । सक्कारित्ता महायादरेण नयरि
नियं चेव ॥ १२१ ॥ पाविज्जउ तह विहिए परोप्परं पेमनिब्भरं जायं । परिणामिगाओ एयारिसाओ अभयस्स
बुद्धीओ ॥ १२२ ॥ इति ॥

अथ गायार्थः,—पारिणामिक्यां बुद्धौ अभयो दृष्टान्तः । कथमित्याह—‘लोहभगसिवणलागिरिवरेसु’ति लोह-
जंघलेखवाहक—अग्नि—अशिवानलगिरिवृत्तान्तविषयेषु चतुर्षु लब्धेषु सत्सु । ‘पज्जोया’ इति प्रद्योताच्चण्डप्रद्योतनृपतेः
सकशात् । ‘जियवज्जण जायणया’ इति जीवितवर्जनेन वह्निप्रवेशाभ्युपगमात् प्राणत्यागरूपेण कृत्वा या याज्या प्रार्थना
तया मोचित आत्मा अभयकुमारणेति ॥ १२८ ॥

जिओ । भणइ य वसणा राओ तहाढगबलिं गहेऊण ॥ ९७ ॥ सोयं भूयं उहेइ जत्थ अहालगाइठाणेसु । तरस सुहम्मि
 छुहिजा कूरं तह चैव विहियम्मि ॥ ९८ ॥ जाओ असिवोवसमो लद्धो उ वरो चउत्थमो तत्तो । चितह अभओ किच्चि-
 रमच्छीहामो परगिहम्मि ॥ ९९ ॥ मगइ पुव्वुवलद्धे वरे निवाओ जहानलगिरिम्मि । तुब्भेसु मिंठभावंगएसु देवीए
 उच्छंगे ॥ १०० ॥ रहअग्निभीरुदारुयभारेण जलणं विसामिच्छा । अत्थि ममं तो कीरउ निवहणं निययवयणरस ॥ १०१ ॥
 नियठाणमिच्छइ इमो गंतुं इइ भाविऊण काऊण । सक्करमइमहंतं विसज्जिओ तेण तो अभओ ॥ १०२ ॥ अह भणइ
 इमो धम्मच्छलेण तुब्भेहिं आणिओ हम्मिहं । काढं दीवगमाइच्चमारडंतो जइ न नेमि ॥ १०३ ॥ नयरीलीयसमक्खं
 वंथेढं अभयनामगो संतो । तुब्भे ता जलणमुहे पविसामी कयपइओ सो ॥ १०४ ॥ पत्तो रायगिहपुरे ठिओ य दिव-
 साणिकइवयाणि तहिं । अप्पसमागाराओ दो गणियादारिया धेत्तुं ॥ १०५ ॥ पत्तो उज्जेणीए पडिगाहियवणियवयणने-
 वच्छो । पारद्धमपुव्वकयाणगाण निउणं च वाणिजं ॥ १०६ ॥ दिट्ठा अवलोयणसंठियाओ सविसेसगहियवेसाओ । निज्झाइओ य
 यहम्मि ताओ गणिया धूयाओ नरवइणा ॥ १०७ ॥ दिट्ठा अवलोयणसंठियाओ सविसेसगहियवेसाओ । निज्झाइओ य
 सुच्चिरं दिट्ठीहिं विसालधवल्लाहिं ॥ १०८ ॥ अंजलिबंधो य कओ तच्चित्तानगरिसमंतसारिच्छो । तदधिसुहं खित्तमणो
 गओ य सो नियगभवणम्मि ॥ १०९ ॥ परदारलोयए दूइं पेसेइ ताहिं कुवियाहिं । निज्झाडिया न राया इय चरिओ
 होइ सा भणिया ॥ ११० ॥ बीयदिवसम्मि भणियं आरुसियाओ तइजाए भणिया । सत्तमदिवसे अरहं देवकुले होहि
 ही जत्ता ॥ १११ ॥ तत्थवि रहो भविरसति भाया रक्खेइ इह रहा निच्चं । पज्जोयसमागारो मणुओ पज्जोयगो नाम

अह अन्नया ओ आलाणखंभाओ ॥ ८१ ॥ अनलगिरी निष्कडिओ समुगाउगाढमयभरो संतो । रत्ता अभओ किं
कीरउत्ति परिपुच्छिओ भणइ ॥ ८२ ॥ गायओ उदयणराया भणिओ सो भणइ कन्नगाए समं । भद्वहं आरुढो करिणं
गायामि तह विहिं ॥ ८३ ॥ अंतरदिअपडेहिं गइओ हत्थीवरो इमो डुइओ । लछो भएण तह तम्मि चैव निरुक्कतओ
विहिओ ॥ ८४ ॥ मुत्तयडियाउ चउरो पुंविं आरोविया उदयणेण । वासवदत्तासहिओ पलाइओ नियपुराभिमुहो ॥ ८५ ॥
संतज्झइ जाव करी अनलगिरी ताव अइगया करिणी । पणुवीसजोयणाइं संनद्धो पिडुओ लगो ॥ ८६ ॥ जाव अडु-
रपदेसं पत्तो सो ताव पाडिया घडिया । लगो ठरिसवेडं करिणीमुत्तं तओ झत्ति ॥ ८७ ॥ पणुवीसजोयणाइं
अझाणि गयाउ साउ इय तिजि । जा भिक्षा घडियाओ ता सो कोसंविमणुपत्तो ॥ ८८ ॥ जाया य अगमहिंसी सा तरस
पिया य जीवियाओवि । एवं किच्चियमेत्ते कालम्मि गए अवंतीए ॥ ८९ ॥ असुरगो उठ्ठूओ सो धूलीउवलइइगा-
हिंणि । जलइ च्चिय एवं दारुणम्मि पत्ते नयरदाहे ॥ ९० ॥ चितइ राया केरिसमसमंजसमिण्हमावडियमित्थ । पुट्ठो
अभओ पभणइ जाणगजणभासियं एयं ॥ ९१ ॥ प्रतिआठं शठस्येह विषस्य विषमौषधम् । अग्नेरग्निर्विजानीयाज्जाड्य-
स्योष्णप्रयोजनम् ॥ ९२ ॥ विहिओ विजाइअगो विह्वाओ तप्पओगओ एसो । एवं लछो तइओ वरो निहित्तो तहच्चेय
॥ ९३ ॥ उज्जेणीए अह अन्नया उ असिंवं समुद्धियं भीमं । रायाभयमांपुच्छइ सो एवं तं पडिभणाइ ॥ ९४ ॥ अत्था-
णीए अब्भंतराए सिंगारसारदेहाओ । देवीओ इंतु तुज्झे पडिगाहियरायलंकारे ॥ ९५ ॥ जा नियदिट्ठीए जिणेइ तं लहुं
मम कहेह तह चैव । विहिं अहोमुहीओ ठियाओ सबाओ मोच्छण ॥ ९६ ॥ देविं सिंवं निवेइयमेयं तव तुल्लमाउगाइ

पडिभणियं ॥ ६५ ॥ उदयणनामा वच्छाहिनायगो गायजति आणीओ । कह सो वासवदत्ता पज्जोयसुया कलाकुसला
 ॥ ६६ ॥ तक्कालं गंधवे नत्थि पहाणोऽत्थ उदयणादन्नो । ता सो धिप्पड अभओ भणाइ एईए सिकखत्थं ॥ ६७ ॥ सो
 पुण केण उवाएण धिप्पिही पुच्छिओ भणइ अभओ । सो जत्थ करि पेच्छइ गायंती तत्थ तं सवसे ॥ ६८ ॥ आणीय
 बंधट्ठाणं पावेइ न जाणइ य सो खित्तो । इमिणावि जंतमइओ हत्थी काराविओ मुक्को ॥ ६९ ॥ विसयंते चारिज्जइ
 वणयरलोयाओ लद्धुत्तंतो । वच्छाहिवो ससेणो गओ तहिं तस्स पेरेते ॥ ७० ॥ मुक्को खंधावारो सयं च कलरावपूरि-
 यदियंतो । जा लग्गो गाएडं ठिओ करी लेप्पगमज्ज ॥ ७१ ॥ जा संनिहाणमेसो तस्स गओ ताव पुबढविएहिं । गहिओ
 पच्छन्ननरेहिं पाविओ नयरिसुज्जोणिं ॥ ७२ ॥ भणिओ पज्जोएणं काणा धूया ममत्थि सा गेयं । तं सिकखवेहि पेच्छसु
 मा जेणं लज्जिया होही ॥ ७३ ॥ तीएवि साहियमिमं एसो अज्झावगो विणट्ठतणू । कुट्ठेण सुट्ठ वड्डुं मा होज्जा कयायरा
 वच्चे ! ॥ ७४ ॥ सो जवणियंतरं तं सिकखावेइ तरस्स सट्ठेण । सा हीरइ अच्चंतं गोणिसरेणं च वणहरिणो ॥ ७५ ॥ एसो
 कुट्ठित्ति परं न विलोयइ सा अमंगलं होही । अच्चंतं कोउगपरा सा परिवित्तइ कहं एसो ॥ ७६ ॥ दट्ठबोत्ति विमूढा
 समं सरसंगहं कुणइ न जया । रुट्ठेण तेण भणिया विसंठुलं पढसि किं काणे ! ॥ ७७ ॥ सावि सरोसा भासइ किं
 कोटिय ! अप्पयं न याणेसि । पूर्णं जारिसओ हं कुट्ठी काणावि तह एसा ॥ ७८ ॥ इय परिभाविय फालियअंतरपडओ
 पलोयए जाव । अकलंकसोमसवंगसुंदरंमि तयं नियइ ॥ ७९ ॥ वम्महमणहरत्त्वो सपिवासं तीए सोवि निज्झाओ ।
 पोढपणयाण ताणं मिलणा अच्चगला जाया ॥ ८० ॥ नवरं कंचणमाला दासी धार्हय सच्चिय मुणेइ । नउ अन्नो कोवि

सेणियवंसुप्यन्ना तो तेहि नत्तुगी अमहं ॥ ४९ ॥ काउं ठविद्या कइवयदिवसे तत्तो पहाणसत्थेण । उज्जेणीए नीया सीवाए देवीए उवणीया ॥ ५० ॥ एवं अभओ तीए पहीणनिससेसदोससंकाए । संसारसारभूए सार्द्धि विसए निसेवेइ ॥ ५१ ॥ पज्जोयभूमिवइणो पियाणि चत्तारि संति रयणाणि । देवी सिवा, रहो अग्निभीरुनामा, ऽनलगिरी य ॥ ५२ ॥ हत्थी, लेहायरिय लोहजंघनामा चउत्थयं रयणं । सो दिवसेणं मुक्को उज्जेणीए वियालन्निम ॥ ५३ ॥ भरुयच्छमेइ जोयणपणु-वीसं, चित्तयंति रायाणो । तन्नासिणो जहेयं मारेमो पवणवेगंति ॥ ५४ ॥ जो अन्नो गणिएहिं सो एही वासरेहिं तक्कालं । होमो सुहिया तो तरस संवलं दाउमारद्दा ॥ ५५ ॥ सो नेच्छइ वीहीए ताहे य देवावियं तयं तरस । तत्थवि कुदब-जोइयमोयगरूवं तयं विहियं ॥ ५६ ॥ भरिया संवलथइया गंतूण पहन्निम जोयणे कइति । आरद्धो जेमेउं जा ता सउणो निवारैइ ॥ ५७ ॥ उट्टिता गंतूणं पुणोऽतिदूरं पखाइओ जाव । तत्थवि य स पडिसिद्धो एवं तइयंवि से वारं ॥ ५८ ॥ चित्तियमणेण भवियव्वमेत्थ केणावि कारणेणं ति । पज्जोयपायमूलं गओ निवेएइ नियकज्जं ॥ ५९ ॥ तह भोयणपंडि-सेहं रत्ता अभओ वियक्खणो काउं । सदाविओ जहा तं कहेसु एयरस परमत्थं ॥ ६० ॥ आयाइय तं संवलथइयं भणियं इमीए किल सत्थो । दिट्ठीविसो कुदबाण जोयणाओ समुप्यन्नो ॥ ६१ ॥ उग्याडणमित्तेणं एसो भासीकओ धुवं होतो । तो किं कज्जउरत्ते मुंचेह परमुहा होउं ॥ ६२ ॥ मुक्को दहुवाणि वणाणि तेण नियदिट्ठिगोयरगयाणि । अंतमु-हुत्तेण मओ एसो तुट्ठो य पज्जोओ ॥ ६३ ॥ भणिओ वरेसु वज्जिय वंघणमोक्खं तओऽभओ भणइ । तुब्भं चिय हत्थगओ अच्छड एसो वरो मज्झ ॥ ६४ ॥ अन्नयाऽनलगिरी भग्गालाणो मयाउलो वेत्तुं । नो तीरइ तो अभओ पुट्ठो तेणावि

मित्तो एगो विज्जाहरो आसि ॥ ३३ ॥ तेण समं मित्तीए थिरत्तमिच्छंतओ निचं भगिणिं । सेणा नाम पयच्छइ करेइ
 गरुयं निवंधं च ॥ ३४ ॥ जह एसा अज्जासिं पुब्वमहेलाण उवरि ठवेयवा । सुविणेवि विट्ठियं परिहरिज एयाए कयप-
 णओ ॥ ३५ ॥ सावि य सोहगगुणेण तस्स दूरं मणट्ठिया जाया । पुबंतैरविज्जाहरींतं पइ विहियकोवा ॥ ३६ ॥
 भूगोयराए एईए अम्हं माणो कहं खयं नीओ । इय त्रितिय लद्धल्ला मारिति विसाइजोगेण ॥ ३७ ॥ तीए धूया बाला
 सा जणगेणं विणासभीएण । उवणीया सेणियनरवइस्स सोयं च सो पत्तो ॥ ३८ ॥ जोवणभरमारुढा दिज्जा अभयस्स
 सावि तस्स पिया । उच्छलियमच्छरा सेसिगाओ छिदं निहाळिति ॥ ३९ ॥ मायंगीओ ओलगियाओ बहुसिद्धुइवि-
 ज्जाओ । ताओ भणंति कज्जं किं अमहाहि, तओ ताहि ॥ ४० ॥ विज्जाहरस्स तणया अम्हं ओहावणं वहुं कुणइ । ता
 जायह जह न एसा हवइत्ति निवेइयं तासिं ॥ ४१ ॥ उच्छोभगं पदेमो जहा विरज्जइ पर्इ इमीए लहुं । इय परिभा-
 विय विहिया मारी नयरीए अइघोरा ॥ ४२ ॥ लोगो लगो मरितं मायंगीओऽभएण तो भणिया । लहुं लहह मारिका-
 रणमेयं अंगीकयं ताहि ॥ ४३ ॥ देवीए तीए सेज्जाहरम्मि माणुसकरं कमईया । विज्वित्ता निक्खित्ता मुहं च विहियं
 रुहिरल्लितं ॥ ४४ ॥ रत्तो निवेइयं देव ! नियघरे चैव मगहा मारिं । जाव गविट्ठा दिट्ठा सा रक्खसरुविणी तेण ॥ ४५ ॥
 पुणरवि मायंगीओ आइट्ठाओ विहीए घाएह । रत्तीए जह न याणइ कोवि कहंचिवि नयरिलोओ ॥ ४६ ॥ ताहि पुण
 सा निहोसिग त्ति एयं मणे धरंतीहि । ईसिं जायदयाहिं नीया तद्देसपज्जांतं ॥ ४७ ॥ भेसित्ता परिचत्ता दिणमुही रोविरी
 पलायंती । वियडमद्धविं पविट्ठा दिट्ठा तत्तावसज्जणेण ॥ ४८ ॥ पुट्ठा कओ सि भदे ! सिद्धं तीएवि सयलनियचारिअं ।

तत्थ । उम्मुक्कभूत्सणाओ दड्डं अब्भुद्धिओ अभओ ॥ १८ ॥ संतुट्ठेणं पुट्ठं सागयमिह हो निसीहियाडत्ति । गिहचेइयाणि परित्दंसियाणि विहियं च वंदणयं ॥ १९ ॥ तो अभयं वंदित्ता आसीणाओ य आसणेसु कमा । भयवंताणं तित्थंकराण जम्माइभूमीसु ॥ २० ॥ विणआ ओनमियसरीरा जिणपडिमाओ परेण भावेण । वंदविंति कहिति य पुट्ठाओ जहा अवन्तीओ ॥ २१ ॥ अमुगवणियस्स भज्जाड तस्स मरणे समुगयविरागा । अम्हे पव्वइउमणा वंदामो चेइयाणि जओ ॥ २२ ॥ पव्वइयाहिं पढणाइकज्जवक्खेवओ न तीरंति । ताइं वंदिउमभएण भूरिभावेण तो मणिया ॥ २३ ॥ अज्ज महं पाहुणिया होइ, पभासंति ता कओवासा । अज्ज म्हे सुचिरं अच्छिऊण कयकोमलालावा ॥ २४ ॥ नियठाणम्मि नयाओ अभओ तासिं गुणेहिं अक्खित्तो । बीयदिणम्मि पभाए एगागी अस्समारुढो ॥ २५ ॥ तासिं समीवमुक्काओ एह गिहे मज्झ पारणं कुणह । तुळ्भे ताव इहं चिय करेह पारणगमिह भणिओ ॥ २६ ॥ सो ताहिं, चित्तइ इमं मम गेहं निच्छियं न एहिंति । जइ न भणियाणुवित्तिं करेमि तो पजिमिओ तत्थ ॥ २७ ॥ संमोहकारिवहुवत्थुजोतियं पाइयं महुं तत्तो । सुत्तो आसरहेणं पलायमाणो कओ ज्झत्ति ॥ २८ ॥ अन्नेवि रहा मग्गे पुवं ठविया परंपरेणोसो । उज्जेणिं आणीओ पणामिओ सामिणो तीए ॥ २९ ॥ भणिओ तेण कहिं ते पंडिच्चं, जेण जगमिणं नडियं ? । धम्मच्छलेण छलिओ इमाहिं अइव्ह-लमायाहिं ॥ ३० ॥ यतः पठन्तिः—“स्त्रीणामशिक्षितपटुत्वमसानुषीषु संदइयते किमुत याः प्रतिबोधवत्यः । प्रागन्तरिक्षगमनात् स्वमपत्यजातमन्यद्विजैः परभृतः खलु पोषयन्ति ॥ ३१ ॥” इय भणिए अभएणं बद्धो सो तेहिं तेहिं वयणेहिं । जह न अमुक्को पर्यपि गंतुं निययरज्जे ॥ ३२ ॥ पुट्ठाणीया भज्जा उवणीया तस्स तीए उप्पत्ती । सेणियनिवस्स

पहाणो पुढं पि पर्वचियामलगुणोहो । अभओ य तस्स पुत्तो मंती जणमज्झमसिरजसो ॥ २ ॥ अह उज्जेणिपुरपह पज्जो-
 यनराहिवो समागमस । सेणियमुवरोहेई बहुदंडपयंडिमाकलिओ ॥ ३ ॥ चित्ते भयं वहंतो राया अभएण मंतिणा भणि-
 ओ । मा संकह भडवाओ निहेडियवो मए तस्स ॥ ४ ॥ आगच्छंतं सोऊण तमभओ तस्स दंडरार्हण । जाणंतो सेन्ननि-
 वेसभूमिमेईए दीणारे ॥ ५ ॥ निहणेइ लोहसंघाडएसु तेसुं अपावमाणेसु । ता संपत्ता सट्ठाणसंठियायावि संजाया ॥ ६ ॥
 जाओ सेणियरणो पज्जोएणं सहाहवो सुमहं । कइवयदिवसे पच्छा अभओ अंतरं वियाणित्ता ॥ ७ ॥ तवबुद्धिभेयणकए
 लेहं पज्जोयराइणो देइ । जह सबे तव दंडा उवयरिया सेणिएणेए ॥ ८ ॥ अचिरावि मिलित्ताणं काहंति समएणो तव
 इमस्स । अह संसओ मणे होज पेच्छं अमुगरस दंडस्स ॥ ९ ॥ अमुगपएसं खणिऊण तेण खाणावियं तओ दिट्ठा ।
 दीणारभरियकलसा लहुं पणट्ठो य सो तत्तो ॥ १० ॥ पच्छा वि लगसेणियनिवेण सेन्नं विलोलियं तस्स । उज्जेणिपुरिं
 पत्ता कहंति ते राइणो सबे ॥ ११ ॥ सामि ! न अरहे एयस्स कारिणो जाण अभयचरियमिणं । संजायनिच्छओ भणइ
 अन्नया सो सभाए गओ ॥ १२ ॥ सो कोवि नत्थि मज्झं जो आपोज्जा ममंतिए अभयं । गणियाए एगाए पडिवन्नं
 दिज्जउ परं तु ॥ १३ ॥ संजोगो तो दिण्णा मज्झिमगवयाओ सत्ता गणियाओ । येरा य नरा साहिजकारया संबलं च
 वहुं ॥ १४ ॥ पुढिं संजयमूले कइयवसट्ठित्तणं गहेऊण । पारझा हिंडेउं नामेसु पुरेसु अण्णेसु ॥ १५ ॥ साह तह सहु-
 जणो य जत्थ तहिं एतगा य सुट्ठयरं । जायाओ विस्सुयाओ पत्ताओ कमेण रायगिहे ॥ १६ ॥ बाहिं उज्जाणे संठियाओ
 तच्चेइयाणि वंदेउं । लगगाओ घरच्चेइयाइं परिवाडीए य अभयरस ॥ १७ ॥ घरमइयाया निसीहियपुढं विहिए पवेसणे

श्रीउपदे-
शपदे

॥ ९३ ॥

दलभूतानां यत् प्रमाणं तस्यापि ज्ञानं संपद्यत एव । अथवेति पक्षान्तरे इह रथादौ निर्माणणीये यद्दक्षत्वं निर्माणशीघ्रत्वम-
भ्यासाद्भवति 'एमेव'सि एवमेव प्रागुक्तहैरण्यकादिवत् पूतिकेति—कान्दविके माषादिदले माषमुद्गगोधूमचूर्णादौ
पक्वुमिष्टभोजनयोग्ये प्रमाणज्ञानं दक्षत्वं वा मुणितव्यं प्रस्तुतबुद्धिप्रभावादिति ॥ २६ ॥

घडकारपुढविमाणं तह सुक्कुत्तारणं च सयरहं । चित्तकरे एवं चिय वण्णातो विझलिहणं च ॥२७॥

घटकारः कुम्भकारः पृथ्वीमानं घटादिदलभूतमृत्पिण्डप्रमाणं जानाति यथा इयता मृत्पिण्डेन इयं घटादिनिष्पत्तिः
निपत्स्यते । तथेति समुच्चये 'सक्कुत्तारणं'ति शुष्कस्य मनाक् शोषमुपगतस्य भाण्डस्य घटादेरुत्तारणं चक्राद्वरकेण पृथक्क-
रणमित्येतत् 'सयरहं'ति शीघ्रं करोति 'चित्तकरे' एवं चिय'सि चित्रकरोऽप्येवमेव वर्णाद् वर्णकाद्रक्तपीतादेः सकाशात्
प्रमाणं लेखनीयचित्रस्य बुद्ध्यते । चिद्धस्य जीवत इव गजतुरङ्गमादेर्जीवस्य लेखनं करोति, प्रक्रान्तबुद्धिमाहात्म्यात् ।
चः समुच्चये ॥ १२७ ॥

॥ समासानि कर्मजाया मतेर्ज्ञातानि ॥

नमः श्रुतदेवतायै ॥ अथ पारिणामिकीज्ञातानि भण्यन्ते—

परिणामिया य अमए लोहग्गासिवणलागिरिरेसु । पज्जोया जियवज्जणजायणया मोइओ अप्पा ॥१२८॥
रायणिहं नाम पुरं तत्थासि विपक्खरायमयमलणो । खाइणसम्मदिट्ठी सेणियराया जयपसिद्धो ॥ १ ॥ चउविहबुद्धि-

कर्मजाबु-
ज्ञातानि-

॥ ९३ ॥

या' इति, कोलवाले शूकरकन्धराकेशरूपे प्रोतना प्रवेशनम् । मौक्तिकप्रोतका हि सिद्धतत्क्रिया अधस्तादूर्ध्वमुखं क्रोडकेशं धृत्वा उर्ध्वमुखं तथा मौक्तिकं क्षिपन्ति यथा नूनं तत्र प्रवेशं लभत इति । तथा धृतशकटारूढस्यापि निपुणवणिजः, 'एसोच्चिय'न्ति, अत एवाभ्यासादेव कुतपे धारा धृतप्रवाहरूपा उपरिष्टाद् मुक्तवतोऽपि निपतति ॥ २४ ॥

पवप् तरंडचागां सन्मं तरणं नहन्मि वा एयं । तुण्णाए पुण तुण्णण मणायसंधिं हुयं चेव ॥ २५ ॥

सुवकस्तरकाऽडल्यागाजदीसरोवररादिजलेषु सम्यक् स्वयमहुडज्ञेव तरणं सुवनं नभसि वा आकाशे तत्तरणमभ्यासात् करोति । 'तुञ्जाए' इति तुञ्जावायस्तुटितवखादिसंधानकारी पुनः 'तुण्ण'न्ति तुण्णं वल्लसंधानं अज्ञातसंधि परैरनुपलक्षितविभागं जुते चैव शीघ्रमेवाभ्यासात् करोति, यथा भगवतः स्कन्धवस्त्रस्य—तथाहि—भगवान् महावीरः सांवत्सरिकदानपूर्वं प्रतिपन्नव्रतस्तत्कालमेव शक्रारोपितस्कन्धप्रदेशदेवदूष्यः कुण्डमामाद् बहिर्देशे विहरन् दानकालासन्निहितगृहस्थपर्यायसिञ्जन्नाज्ञेनगत्य प्रार्थनयोपरुद्धः सन् तस्मै देवदूष्यार्द्धं ददौ । साधिकवर्णान्ते च सुवर्णवालुकानदीतटप्ररूढवृक्षकण्टकाक्षेपाद् भूमौ पपात द्वितीयमर्द्धम् गृहीतं च तत्तेनैव पुष्टलनेन ब्राह्मणेन । समर्पितं च खण्डद्वितयमपि तुञ्जावायस्य । तेनापि तथा तदज्ञातसंधि योजितं यथा लब्धप्राच्यलक्षप्रमाणमूल्यं संजातमिति ॥ २५ ॥

वड्डइरहाइदारुगपमाणामह वेहदक्खत्तं । एमेव पूइयन्मिन्मिन्मासाइदले मुणेयव्वं ॥ २६ ॥

वर्द्धके रथकारस्य रथादिदारुकप्रमाणज्ञानं रथादेः रथशिविकायानशुभ्यादेर्धटयितुमारब्धस्य दारुकाणां काष्ठानां

मणा विसयमंगतः । स च शुचिशरीरः कृतशिष्टलोकोचितनेपथ्यश्च तद्देशमागतो जनवादं श्रोतुमारब्धः—‘अहो कुश-
लता धृष्टता च चौरस्य, य इत्थं प्राणसंकटस्थानप्रविष्टोऽपि व्युत्पत्तिमान् वर्तते’ । ग्रहदृष्ट्यासावतीव । समागतश्चात्रा-
न्तराले कर्षकः स्कन्धारोपितकर्षणोचितकुशीयूपादिसामग्रीकस्तद्दर्शनार्थम् । दृष्ट्वा चोक्तमनेन, ‘—किं शिक्षितस्य दुष्करम् ?’
इति श्रुतं तत्करेण । रुष्टश्च मनसा । लग्नो गृहीतशस्त्रस्तदनु मार्गेण । गतः क्षेत्रम् । गृहीतोऽसौ केशेषु । भणितश्च यथा त्वां
मारयामि । पृष्टश्च तेन निमित्तम् । निवेदितं चानेनारम्भकृतपद्माकारशस्त्रावज्ञारूपम् । ततः कुपीवलेन—‘मुञ्च क्षणं, दर्श-
यामि ते कौतुकम्’ इत्युक्त्वा पटं प्रस्तार्य स्ववचनं सत्यं कर्तुं कामेन बीजानां मुष्टिर्भूता भणितश्चौरः,—‘पराङ्मुखान्य-
धोमुखानि चङ्कमुखानि पार्श्वतोमुखानि एकाद्यङ्गुलान्तराणि वा एतानि बीजानि क्षिपामीति वदेच्छानुरूपम् । क्षिप्तानि च
तदिच्छानुरूपेण । तुष्टश्च चौर इति ॥ २२ ॥

एमेव कोलिगोवि हु पुंजा माणाइ अविगलं मुणइ । डोए परिवेसंतो तुल्लं अब्भासथो देइ ॥ २३ ॥

‘एमेव’ति एवमेव ‘कोलिगोवि हु’ति कोलिकोपि पुञ्जात् सूत्रपिण्डरूपाद् दृष्टाद्वस्त्यगृहीताद्वा मानादि मानं तन्तुप्रमा-
णम्, आदिशब्दात्तन्निष्पाद्यपटप्रमाणं च अविकलमव्यभिचारि मुणति जानीते । तथा ‘डोए’ इति दर्व्या परिवेषयन्
निपुणसूपकारः तुल्यं महत्यामपि पङ्क्तौ समं अभ्यासतो ददाति न पुनर्हीनमधिकं वा ॥ २३ ॥

मोत्तियउक्खेवेणं अब्भासा कोलवालपोतणया । द्ढस्सगडारुहस्सवि एत्तो च्चिय कूवगे धारा ॥ २४ ॥
मोत्तिएत्यादि मोत्तिकोत्क्षेपेण मुक्ताफलस्योर्ध्वोत्पादनेन अभ्यासात् पुनःपुनः प्रोतनानुशीलनरूपात् ‘कोलवालपोतण-

॥ नमः श्रुतदेवतार्यै ॥

अथ कर्मजाबुद्धिज्ञातानिः—

कर्ममयबुद्धीष्विव हु हेरणिणयमातिथ्या तदब्भासा । पगरिसमुर्वेति तीसे तत्तो णेयन्मि लहु सिद्धी ॥२१॥

कर्मबुद्धावपि ज्ञातान्युच्यन्ते । तत्र च—‘हेरत्रियमाइया’ इति—हेरणियकादयः सौवर्णिकप्रभृतयः कारवः किमित्याह—तदभ्यासात् सुवर्णघटनादिकर्मणां पुनःपुनरनुशीलनात् प्रकर्ममतिशयमुपयान्ति प्रतिपद्यन्ते । तस्याः प्रसुतबुद्धेस्ततः प्रकर्षाज्ज्ञेये सुवर्णादौ लघु द्वादित्येव सिद्धिः सुवर्णघटनादिभोचरा तेषां संपद्यत इति ॥ २१ ॥

एतदेव भावयितुमाह—

हेरणिणओ हिरण्णं अबभासाओ णिसिंषि जाणेइ । एमेव करिसगोचि हु वीयक्खेवाति परिसुद्धं ॥२२॥

हेरणियकः हिरण्यपण्यप्रधानो वणिग् हिरण्यं दीनारारदिरूपकरूपं अभ्यासात् पुनःपुनरनुशीलनाच्चिरयपि राज्ञावपि जानाति, यथेदं सुवर्णं पलादिप्रमाणं च वर्त्तते । ‘एमेव’ इति एवमेव ‘करिसगोविहु’ इति कर्मकोऽपि कृषीवल्लोकः बीजक्षेपादि बीजक्षेपं मुद्गगादिबीजवपनरूपम्, आदिशब्दात् क्षेत्रगुणान्, तुल्यान्तरतया च बीजनिपातमुर्ध्वमुखमधोमुखं पात्रं जानाति कीदृशमित्याह—परिशुद्धमविसंवादि, अभ्यासादेव । अत्र चेदमुदाहरणम्;—क्वचिन्नगरे केनचिद् मलेच्छाचारिणा मलिम्लुचेन कस्यचिद् विणपतेर्वैमनि राज्ञौ क्षात्रमष्टपत्रपद्माकारं पातितम् । निष्कृष्टस्वार्थसारः । प्रभाते च स्वक-

अकृततत्त्वश्च निर्गतास्ते । ततो इताश्चरैः गृहीतश्च मन्दभाग्यो मित्रेण यथा—समर्पय मे बलीवर्दीन् । असमर्प-
यमाणश्च राजकुले नेतुमारब्धो यावत्तावत् प्रतिपथेन तुरङ्गमारुढ एकः पुरुषः समागच्छति । स च कथंचित्चुरगेण भूमौ
पातितः । पलायमानश्च तुरग आहत आहतेति तदुक्ते तेन मन्दभाग्येन कशादिना ताडितः क्वचिन्मर्मणि । मृतश्च
तत्क्षणादेव गृहीतश्च तुरङ्गस्वामिनाऽप्यसौ । संपन्नश्च गच्छतामेव विकालः । उषिताश्च नगरवहिरेव । तत्र च केचिन्नटा
आवासिताः सन्ति सुप्ताश्च ते सर्वेऽपि । चिन्तितं च तेन राज्ञौ मम नास्ति जीवतो मोक्ष इति वरं आत्मा उद्वृद्धः । इति
परिभाव्य दण्डिखण्डेन वटवृक्षशाखायां आत्मा उलम्बितः । सा च दण्डिर्दुर्बला झटित्येव झुटिता । पतितेन च तेन नटम-
त्तरको मारितः तैरप्यसौ गृहीतः नीतिकरणे । कथितं च यथावत्सं तैः । पृष्टोऽसावमात्येन । प्रतिपन्नश्च सर्वम् । ततो
मन्त्रिणा निष्प्रतिभोऽयमिति महतीमनुकम्पां तं प्रति कुर्वता प्रस्तुतबुद्धिप्रभावाय्ययो दृष्टः यथा—‘नेतुद्धरणं’ इति—बली-
वर्दविषये नेत्रोद्धरणं लोचनोत्पादः कर्तव्यः । अयमभिप्रायः—बलीवर्दस्वामी मन्दभाग्यश्च भणितौ मन्त्रिणा, यथा—द्वावपि
भवन्तावपराधिनाौ । तत एकस्य बलीवर्दान् वाटके प्रक्षिप्यमाणान् दृष्टवतो नेत्रोत्पादनम्, द्वितीयस्य च वाचा बलीव-
र्दानसमर्पितवतो बलीवर्दप्रदानं दण्ड इति ‘घोटगजीहाइ’ इति—अनेन घोटको दातव्यः । घोटकस्वामिनश्च घोटकमाहताह-
तेति भणितवतो जिह्वायाद्वेदो दण्डः । ‘पडणमो जवरि’ति नटमत्तरकश्च तथा कश्चित् दण्डी खण्डेनत्मानमुद्धृत्य पतनम-
स्योपरि करोतु । एवं मन्दभाग्यो व्यवहारे प्रवृत्ते ऋजुरिति कृत्वा मन्त्रिणोऽनुकम्पा संपन्ना, न पुनरसौ दण्डित इति १२०

॥ समासानि वैनयिकीबुद्धिज्ञातानि ॥

दीनां समर्पणां कुर्वतां अवधे अवधापदने-अद्यापि राज्ञा वधेऽक्रियमाणे इत्यर्थः । तथा शीता शायी इत्यादिना प्रकरेण सुप्रविद्याणां कृतज्ञतया सुन्दरान्तेवासिभावं प्राधानां वैनयिकीबुद्धिः सम्यग्ज्ञा । निरसुतश्चासावनुपहत एव ॥ १८ ॥

णिबोदे पोसियजार खुरकप् रत्तितिसियदगमरणे । उज्झय नावियपुच्छा पाएतयगोणसुलङ्को ॥ १९ ॥

‘णिबोदे’ इति नीबोदकेज्ञाततयोपन्यस्ते-‘पोसियजारखुरकप्’ इति कयाचित् प्रोषितभर्तृकया जारो विटो गृहे प्रवेक्षितः, तस्य च खुरकर्म नखासुद्धरणादिकृतं । कृते च ‘रत्तितिसियदगमरणे’ इति राज्ञो तृषितस्ससुद्धकं सन्निहितान्यजलाभावे नीबुसलिलं पायितस्तत्क्षणादेव मरणं तस्य सम्यग्ज्ञम् । निश्चिते च तत्र उज्झनं बहिर्देवकुलिकायास्त्यागः कृतः । दृष्टश्च लोकेन गर्वयितश्च कथमसौ मृतः ? इति, सद्भावं चालभमानेन तत्र केनचित् सप्रतिभेनोक्तं-नवमे वास्य खुरकर्म नापितविहितं च दृश्यते, ततो लोकेनाह्वय नापितानां पुच्छा कृता-केनास्य खुरकर्म विहितम् ? इति, कथितं चैकेन यथा-मयामुकस्य गेहे इति । ज्ञाते च पृष्टा सा-किं त्वया मारितः ? इति, सा चाह तृषितो मया नीबोदकमेव केवलं पायितः ततो लोकस्य नीबुस्थितत्वाविवशेन सोपलब्धिः प्रस्तुतबुद्धिप्रभावात् संपन्ना ॥ १९ ॥

गोणे पोनुद्धरणं घोडगजीहाइ पडणमो उवरिं । मंदमई ववहारे रिउत्ति मंतिस्स अणुकंपा ॥ २० ॥

‘गोणे’ इति गोणो घोडगपडणं च रुक्खाओ इति द्वारपरामर्शः । तत्र कचिद् ग्रामे केनचिन्मन्दभाग्येन निर्वाहोपायान्तरमन्यदलभमानेन सिञ्चाद् पाचितैर्बलीवर्द्धैर्हलं वाहयितुमारब्धम् । विकाले च तेनानीयेते गावो सिञ्चस्य संबन्धिनि गोवाटके प्राक्षिप्ताः । तच्च सिञ्चं तदा जेमिदुमारब्धम् । लज्जया चासौ नोपसर्पितः दृष्टाश्च तेन ते वाटके क्षिप्यमाणाः ।

पढाविडं न उण अन्नं । पाठिज्जसु, वोच्छिण्णा तो तम्मि दुवे य वरथूणि ॥ ११८ ॥ दसमस अंतिमाइं सेसं अणुम-
न्नियं सुयं सबं । इह गणियारहियाणं पणयं वेणइयबुद्धीए ॥ ११९ ॥ अथ गाथाक्षरार्थः—गणिका तथा रथिक उक्तरूपं,
एकं ज्ञातं न पुनर्हं । ‘सुकोससहिद’ति—सुकोशा प्रागेव या कोशानामतयोक्ता—आज्जा जिनशासनान्तिरुद्धातिशयश्रद्धाना
इति अस्माद्धेतोः रथूलभद्रगुणाञ्जिरन्तरं प्रशंसन्तीं तां दृष्ट्वा रथिकेन तदाक्षेपार्थं आबलुम्बी प्रागुक्तप्रकारेण छिन्ना ।
तथा च सिद्धरथगरासिञ्चि सिद्धार्थकराश्लिषितसूच्यमेव नाध्यमादर्शितम्, भणितं च शिक्षितस्य का दुष्करतेति ॥ १२० ॥
सीता साडीकज्जं दीहं तण गच्छ कुंचपइवाणी । लेहायरियपणामण अवहम्मि तहा सुस्सिस्साणं ॥ १२८ ॥
सीया साडी दीहं च तणं अवसवयं च कुंचस्सत्ति द्वारे—केनचित् कलाचार्येण क्वचिन्नगरे कस्यचिन्नरनायकस्य पुत्रा
अतिदानसन्मानयहीतेन लेख्यादिकाः कला ग्राहिताः संजातश्च कालेनातिभूयान् द्रव्यसंयोगः लुब्धश्च राजा इच्छति
तं व्यपरोपयितुं तत्र । ज्ञातं च पुत्रैः । “जनिता चोपनेता च यस्तु विद्यां प्रयच्छति । अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते
पितरः स्मृताः ॥ १ ॥” इति नीतिमहाक्यं कृतज्ञतयाऽनुसरद्भिः परिभाषितं च तैः (अं. ३०००) यथा केनाप्युपायेन
अक्षतमेवामुमतः स्थानाञ्जिःसारयामः । ततो यदा जेमिनुमागतोऽसौ तदा ज्ञानशाटिकां याचमानस्तैरुक्तः शुक्कायामपि
शाटिकायां यथा शीता शिशिरा शाटी, किमुक्तं भवति—शीतकार्यं ते इति । तथा दीर्घं तृणं द्वाराभिमुखं दृष्ट्वा सूच-
यन्ति, यथा—गच्छदीर्घं मार्गं प्रतिपद्यस्वति तथा कौञ्चस्य मङ्गलार्थं ज्ञातस्य प्रदक्षिणतयोच्चार्यमाणस्य प्राक् तदानीं
‘पइवाणिञ्चि प्रतीपरूपतयोच्चारणं कृतम्—प्रतिकूलं संप्रति ते राजकुलमिति । लेख्याचार्यप्रणामनं कलाचार्यस्य शाठ्या-

न तरंतवधारिडं जाहे ॥ १०२ ॥ ताहे ते ऊसरिया एकं मोक्षूण थूलभदमुणिं । थोवावसेसए सह झाणे अह पुच्छिओ
गुरुणा ॥ १०३ ॥ न किलिमसि तं स भणइ न कोवि भगवं ! ममं किलामेत्ति । तो खमसु किंचि काळं तो दिवसं
बायए सबं ॥ १०४ ॥ पुच्छइ सुरिं भयवं ! किच्चियमितं मए इहाधीयं । अट्ठासीसुत्ताइं उवमा मेरुसरिसवेहिं ॥ १०५ ॥
एयक्कालाओ ऊरणेण कालेण पढिहिसि सुहेण । सबंपि दिट्ठिवायं पढिया य कमेण दस पुद्दा ॥ १०६ ॥ वत्थूहिं
दोहिं ऊणा सथूलभदा गुरु विहरमाणा । पत्ता पाडलिपुत्तं ठिया य वाहिं तहुज्जाणे ॥ १०७ ॥ जक्कवाइयाड सत्तवि
भइणीओ थूलभदसाहुस्स । गुरुणो जेदुज्जरस्स य समागया वंदणनिमित्तं ॥ १०८ ॥ वंदिय गुरुं कहिं सो जिदुज्जो
पुच्छिओ गुरु भणइ । देउलियाइ इमाए गुणमाणो चिदइ पहिडो ॥ १०९ ॥ आयंतीओ ददइण ताड इड्ढीइ दंसण-
निमित्तं । सीहंगारो जाओ सो तं ताओ नियच्छित्ता ॥ ११० ॥ तट्ठाड गुरुसयासे भणंति सीहेण खइयगो भंते ! । आया,
गुरुणा भणियाड थूलभदो न सो सीहो ॥ १११ ॥ पडियागया य वंदिय ठिया तओ पुच्छिया कुसलवत्तं । कहियं जह
पवइओ सिरिओ पवोववासेणं ॥ ११२ ॥ काराविण्ण अम्हेहिं सो मओ अमरवासमणुपत्तो । सिरिवज्झाभीयाहिं तवेण
जह देवया खित्ता ॥ ११३ ॥ नीया महाविदेहं जह पुद्दा तत्थ तित्थरायाणो । दो अङ्गयणाऽऽणीया एगं भावणविमु-
त्तवरं ॥ ११४ ॥ एवं वंदित्ताणं गयाड वीए दिणम्मि संपत्ते । नवसुत्तुदेसत्थं उवट्ठिओ सो, न उदिसइ ॥ ११५ ॥ जा सूरि,
को हेऊ तमजोगोसि त्ति तेणिमं नायं । कळे कओ पमाओ जो सो एवं वियंभेइ ॥ ११६ ॥ न पुणो काहामि भणइ
सुरिणो जइवि नो तुमं कुणसि । अन्ने काहिति तओ किच्चेण कहिंचि पडिवन्नं ॥ ११७ ॥ चत्तारि उवरिमाइं पुद्दाणि

श्रीउपदे-
शपदे

॥ ८९ ॥

वणमिम जुत्थो ॥ ८७ ॥ पुढं सबं चिय से निवेइयं तीइ तस्स जुत्तंतं । तच्चरियाक्खित्तमणो विहिओ सो सावणो परमो ॥ ८८ ॥ जाओ य तमिम समए दुक्कालो दीय दस य वरिसाणि । सबो साहुसमूहो गओ तओ जलहितीरेसु ॥ ८९ ॥ तदुवरमे सो पुणरवि पाडलिपुत्ते समगओ विहिया संघेणं सुयविसया चिंता किं करस अत्थिंत्ति ॥ ९० ॥ जं जरस आसि पासे उइसज्जयणमाइ संघडिउं । तं सबं एक्कारस अंगाइं तहेव ठवियाइं ॥ ९१ ॥ परिकम्मं सुत्ताइं पुब्बगंयं चूलि-
याऽणुओगो य । विट्ठीवाओ इय पंचहावि नो अत्थि तंत्थिंत्ति ॥ ९२ ॥ नेपालवत्तिणीए विसए किल भइंवाहवो गुरवो । विहरंति विट्ठिवायं धरंति इय चिंतियं तेण ॥ ९३ ॥ संघेण साहुजुयलं पहियं तस्संतिए पंचाएहि । विट्ठीवायं जं संति अत्थिणो साहुणो एत्थ ॥ ९४ ॥ कहियमिम संघकज्जे पडिअणिय तेण संपइ पयट्ठो साहेउं । महापाणज्झाणं पुबिं च दुक्कालो ॥ ९५ ॥ जं आसि पयट्ठो तेण नाहमेयमिम उवरए संते । दाहासि वायणं जं न जाइ एवमिम सा दाउं ॥ ९६ ॥ आगम्म तेण संघरस साहियं तो पुणोवि संघाडो । तस्संतिए विसट्ठो संघाणं जो न मज्जेइ ॥ ९७ ॥ को तस्स होइ दंडो एयं भणविओ भणइ तस्स । उग्घाडणं तओ सो तुब्भं चेवागयामिणं ति ॥ ९८ ॥ मा उग्घाडइ पेसइ साहुणो जे जुया सुमेहाए । दिवसेण सत्त पडिपुच्छणाउ दाहासि जा झाणं ॥ ९९ ॥ एगा भिक्खाउ समानयस्स दिवसद्धकाल-
वेलाए । वीया, तइया सण्णावोसगो कालवेलाए ॥ १०० ॥ दिवसस्स भावणीओ चउत्थिगा वासए कए तिच्चि । तो शूलभइपमुहा मेहावीणं सया पंच ॥ १०१ ॥ पत्ता तस्स समीवे पडिपुच्छाए यं वायणं लित्ति । एक्कसि दोहिं तिहिं वा

१ क 'द्विति' ।

गणिका-
रथिकद्वा०

॥ ८९ ॥

जाव ता तीए ॥ ७३ ॥ निहखालमि निहितं निरिक्खमाणस्स तक्खणं तरस्स । भणइ तओ कहमेयं रयणमिणं मइलियं
 तुमए ? ॥ ७४ ॥ मुद्धो सि तुमं सोयसि जमेयमप्पाणं न उण समण ! । एयाओवि विलीणं रयणसमो मं जमणु-
 सरसि ॥ ७५ ॥ अइनिप्पिवासमेसो तीए पडिचोइओ पडिनिवत्तो । इच्छामो अणुसट्ठिं भणिय गओ गुरुसमीवमि
 ॥ ७६ ॥ अइदुक्करदुक्करकारगो ति एवं स थूलभइमुणी । चिरपरिचिया असद्धी समं अहियासिया इभिणा ॥ ७७ ॥
 तुमए अदिदुदोसा उवकोसा जाइया कयवया य । निब्भच्छिओ पवओ पच्छितं चित्तसारंति ॥ ७८ ॥ कहयाइ नंद-
 रण्णा दिन्ना तुट्ठेण नियगरहियस्स । कोसा सा पुण निच्चं पसंसए थूलभइमुणिं ॥ ७९ ॥ कह अन्नो तह इत्थीपरीसहं
 जिणइ जियमयणंपब्भारो । जो न ममाओ तिलतुसतिभागमित्तं पि संखुद्धो ॥ ८० ॥ संति चिय अच्छेरणकरा जणा
 भूरिणो इहं लोए । नहु थूलभइसरिसो भूओ होउ चिय कयाइ ॥ ८१ ॥ एवं तगुणगउरवस्सित्तमणा उवचरेइ तं न
 तंहा । नियसोहगुप्पायणहेउं सा अन्नया नीया ॥ ८२ ॥ नियविज्जाणस्स य दंसणरथमावाससोगवणियाए । आरोविज-
 यणुदंडो अंवगपिंडीइ कंडाणि ॥ ८३ ॥ अणुपुंखं लायंतो ता खिवइ जाव नियकरब्भासं । आणीया खिविकणं
 छिन्ना सा अद्धचंदेण ॥ ८४ ॥ सा भणइ सिक्खियस्सेह दुक्करं किं व पेच्छसिमं पि । नट्टविहिं तो सरिसवरासिद्धियसुइय-
 म्मेसु ॥ ८५ ॥ कयनइहा हरिसमुही भणाइ ओ ! कस्स मच्छरो गुणिसु ? । तं चिय मणे वहंती तह भणइ सुभासियं
 एयं ॥ ८६ ॥ न दुक्करं अंवयलुं वितोडणं न दुक्करं नच्चय सिक्खियाए । तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणी पमय-

रकारयस्स अन्मुट्ठिऊण सप्पणयं । भणियं गुरुणा तव सागयं ति ते मच्छरं पत्ता ॥ ५८ ॥ तिञ्चिवि भणंति खमणा !
पेच्छह सूरी कहं इमं भणइ । एस अमच्चरस सुओ अतवोवि पसंसिओ एवं ॥ ५९ ॥ मणमज्झवियरोसेण पाउसम्ममी
समागए दुइए । सीहगुहाखमगेणं भणिओ सूरी अहं जामि ॥ ६० ॥ उवकोसाइ निहम्ममी कोसावेसाइ लहुगभइणीए ।
तं वोहेमि किमूणो कोवि इहं थूलभइआओ ॥ ६१ ॥ उवउत्तेणं गुरुणा णायं पारं न पाविही एसो । पडिसिद्धो तहवि
गओ तो मणिगलद्धवसहीओ ॥ ६२ ॥ लगो वासारत्तं काउं सा भदिगा सुणइ धम्मं । अइफारसरीरा भूसिया य
अविभूसिया चेव ॥ ६३ ॥ सो मयणगोलगो इव जलणसमीवे तओ पलोयंतो । जाओ अईवदढभाववज्जिओ फुरिय-
कामसर्रो ॥ ६४ ॥ वजियलज्जो अज्झोववणओ मणिउं तओ लगो । निजणमईए तीए भणिओ किं देसि तं अम्महं ?
॥ ६५ ॥ सो भणइ नत्थि मे किंचि जेण णिमंथओ अहं भहे । तहवि य भणसु किमिच्छसि लक्खं, निसुयं च तेणेवं
॥ ६६ ॥ नेवालजणवए जह रायाऽपुवसस साहुणो देइ । कंवलरयणं सयसहस्समोहमेसो तहिं जाइ ॥ ६७ ॥ लद्धं तं तत्थ
महापमाणवंसस्स नूमियं मज्झं । ठइयं छिदे जह तं न कोवि किंचिवि वियाणाइ ॥ ६८ ॥ नणिणप्पाओ जा एइ एक्कओ
विरससं अकुणमाणो । ता कत्थवि य पएसे सवणो वासइ जहा लक्खो ॥ ६९ ॥ एसो इहेति वुत्तं चोरवई सवणरुयवि-
यारं तु । जा पासइ ता पासइ एक्कं चिय इंतयं समणं ॥ ७० ॥ अवहीरियसवणरुओ जा चिइइ ता पुणोवि वाहरइ ।
हत्थगओ मज्झमो एमो नव्वं अइगओ ति ॥ ७१ ॥ संजायकोउगेणं भणिओ चोराहिवेण सो गंतुं । जं इत्थमत्थि

॥ ४१ ॥ काऊण पंचमुद्वियलोचं सयमेव गहियमुणिवेसो । गंतुणं भणइ निवं इमं मए चित्तियं राय ! ॥ ४२ ॥ उवव-
 हिओ निवेणं नीहरिओ मंदिराउ स महप्पा । गणियाइ निहे जाहि चि पेहिओ राइणा जंतो ॥ ४३ ॥ ददहूण मयकलेव-
 रदुगंधपहेण वच्चमाणं तं । रत्ता नायं निविज्जकामभोगो धुवम्मिमो चि ॥ ४४ ॥ ठविओ पयम्मि सरिओ इयरो संभूयविजय-
 पामूले । पवइओ अच्चुभं कोइ विविहं तवच्चरणं ॥ ४५ ॥ अहविहरंतो कहयावि पाडलीपुत्तमागओ एसो । संभूयविजय-
 गुरुणा सद्धिं सद्धम्मनिरयमणो ॥ ४६ ॥ पत्ते वासारत्ते तिणिण मुणी तिवभवभउव्विगा । गिण्हंति कमेणेए अभिगहे
 दुगहसरूवे ॥ ४७ ॥ एगो सीहमुहाए अब्भो दारुणविसाहिवसहीए । कूवफलयम्मि अब्भो चाउममासं कयाणसणा
 ॥ ४८ ॥ भयवं स थूलभदो कोसागेहम्मि अतवकम्मरओ । निवसिस्साम्मि स गुरुणा अहिगयसत्तेणऽणुजाओ ॥ ४९ ॥
 संपत्तो धरदारं तुट्ठाए उट्ठिऊण जह भग्गो । एसो परीसहेहिं भणाहि जं काहमेत्ताहे ॥ ५० ॥ पुब्बोवमुत्तरइमंदिरम्मि
 उजाणमज्झयारम्मि । देसु निवासं, दिज्जो मुत्तो सवेहिंवि रसेहिं ॥ ५१ ॥ ष्हाणगुणसुइसररीरा सवालंकारम्मसिया
 राओ । पत्ता दीवयहत्था कयत्थमप्पाणमिच्छंती ॥ ५२ ॥ चाडुपइ पारज्जा सा तं रमिउं न सक्किया जाव । तत्तो
 पसंतमोहा सुयधम्ममा साविया जाया ॥ ५३ ॥ रायाभिओगविरहेण कोइ पुरिसो मए न रमियवो । इय सा अबंभ-
 विरती पडिवज्जइ वज्जियवियारा ॥ ५४ ॥ उवसम्मियसीहसप्पा चउमासोवासिया गुरुसयासे । कयकूवफलावासो तइओवि ॥ ५५ ॥
 मुणी समायाओ ॥ ५५ ॥ अन्धमुद्विया मणानं दुक्करकारीण सागयं तुभं । आमा सिया कया जा गुरुणा ता थूलभदोवि ॥ ५६ ॥
 गणियागिहम्मि पइवासरम्मि गिण्हिय मणुत्तमाहारं । भुंजंतो रम्मतणू समाहिगुणओ य संपज्जो ॥ ५७ ॥ अइदुक्करदुक्क-

आरज्यो छिदाहं पलोहलं अन्नया य सयङ्गालो । वीवाहं काळमणो सिरियस्स नरिंदजोगाहं ॥ २६ ॥ विविहाहं आउहाहं
पच्छण्णं कारवेइ एयं च । उवयरियाए कहियं वररुङ्गो मंतिदासीए ॥ २७ ॥ पावियछिदेण तओ तेणं डिंभाणि मोयगे
दाहं । सिंगाडयतियच्चरठाणेसुं पाटियाणि इमं ॥ २८ ॥ एउ लोउ न वियाणइ जं सगङ्गालु करेसइ । नंदु राउ मारे-
विएणु सिरियउ रज्जि ठवेसइ” ॥ २९ ॥ सुणियं च इमं रण्णा चरेहिं पेहावियं च मंतिगिहं । द्दहुण कीरमाणाहं आउ-
हाहं पभूयाहं ॥ ३० ॥ सिद्धं रज्जो तेहिं कुविओ राया ठिओ पराहुत्तो । सेवागयस्स चळणेषु निवडमाणस्स मंतिस्स
॥ ३१ ॥ कुवियंति निवं नाहं सयङ्गालो मंदिरम्मि गंतूण । कहइ सिरियस्स पुत्तय । राया मारेइ संबाहं ॥ ३२ ॥ जइ
न मरिस्सामि अहं ता रज्जो पायनिवडियं वच्छ । मं मारिज्जासि तुमं ठगिया सिरिएण ता सवणा ॥ ३३ ॥ संयङ्गाले-
णं भणियं तालउडे भक्खियम्मि मइ पुढं । निवपायपडणकाले मारेज्जसु तं गयासंको ॥ ३४ ॥ सवविणासासंकि-
यमणेण पडिसुयमिमं च सिरिएण । तहमेव पायपडियस्स सीसमेयस्स छिन्नंति ॥ ३५ ॥ हाहा अहो अकज्जंति जंपिरो
उड्डिओ य नंदनिवो । भणिओ सिरिएण तओदेव । अलं वाउलत्तेण ॥ ३६ ॥ जो तुहं पडिक्खलो तेणं पिउणावि नयि
मे कज्जं । तो सो रण्णा वुत्तो पडिवज्जसु मंतिपयविं ति ॥ ३७ ॥ तेणं भणियं भाया जेडो मे थूलभइनामो ति । वार-
संमं से वरिसं कोसाइ गिहे वसंतस्स ॥ ३८ ॥ सदाविओ य रण्णा वुत्तो य भयाहि मंतिपयविं ति । तेणं भणियं
चिंतेमि राइणा पेसिओ ताहे ॥ ३९ ॥ सन्निहिदअसोगवणे तय य सो चिंतिहं समाढत्तो । परकज्जवावडाणं के भोगा किं
च सोक्खं ति ? ॥ ४० ॥ भोगेहिंवि गंतवं नरएउवस्सं अलं तदेतोहिं । इय चिंतिउण वेरगमुवगओ भवविरत्तमणो

आपणादिणे रायपुरो वररुहणा गाहियं निव्यं कवं । पासद्विओ अमच्चो भणाइ अबो ! सुपढियं ति ॥ १० ॥ तो अह-
 सयरञ्जा दीनाराणं द्वाविचं तरस । जाया पइद्विसं चिय एत्तियमिन्ता य से विन्ती ॥ ११ ॥ अरथक्खयं पलोइय भणिय-
 ममच्चेण देव ? किमिमस्स । देहिति तेणं वुत्तं सलाहिओ जं तए एसो ॥ १२ ॥ भणियममच्चेण मए अविण्ठं पढइ
 पुव्वकवंति, सलहियमेयरस तओ रञ्जा पुट्टो कहं एवं ॥ १३ ॥ तेणं भणियं मज्झं धूयावि पढंति पढइ जं एसो । उच्चि-
 यसमए य पत्तो पढणत्थं सो निवस्संते ॥ १४ ॥ जवणियअंतरियाए धरिया मंतिस्स सत्त धूयाओ । जक्खाइ पढमवा-
 राइ अहिगयं से पढंतरस ॥ १५ ॥ तो तीए नरवइणो पुरओ अविण्ठमुच्चरंतीए । वाराहिं दोहिं अहियं वीआए तीइ
 वुत्तमि ॥ १६ ॥ तइयाए वाराए तइयाए अहिगयं च वुत्तं च । एवं वारावुइढीइ सेसगाहिं पि उवलळ्ळं ॥ १७ ॥ तो
 कुविएणं रञ्जा वुवारमवि वारियं वररुइस्स । पच्छा सो गंगाए जंतपओगेण दीणारे ॥ १८ ॥ ठविक्रण लेइ भणइ य
 शुइवुइवा देइ मज्झ गंगत्ति । कालंतरेण रञ्जा सोउं सिद्धं अमच्चस्स ॥ १९ ॥ तेणं भणियं जइ मह पुरो इमा देइ ता वरं देव ! ।
 वच्चासो य पभाए गंगाए पड्डिसुयं रञ्जा ॥ २० ॥ अह मंतिणा वियाले पच्चइओ नियनरो समाइढो । गंगाए पच्छओ
 अच्छसु जं वररुइं सलिले ॥ २१ ॥ किंपुण ठवेइ तं गिणिहुकण मह भइ ! उवणमेज्जासि । गंतूण नरेण तओ आपीया
 दम्मपोट्टलिया ॥ २२ ॥ गोसम्मि गओ नंदो मंतीइ पलोइओ शुणंतो सो । गंगजलम्मि निवुट्टो शुइअवसाणे य तं जंतं
 ॥ २३ ॥ करचरणोहिं सुचिरं पि घट्टियं जाव वियरइ न किंपि । अच्चंतविलक्खत्तणमणुपत्तो वररुइं ताव ॥ २४ ॥ पाय-
 डिआ सयडालेण राइणो सा य दम्मपोट्टलिया । हसिओ य राइणा सो कुविओ मंतिस्स उवरि तओ ॥ २५ ॥

‘हृथिवीमंस’ति—हस्तिनि क्षीणाद्युषि पुच्छैकवालोरपादनं कृत्वा तस्मिन्नियोजनेन विसर्गः कृतः । लघ्नं च तद्विषं क्रमेण हस्तिनमभिभवितुम् । मञ्जिणा चोक्तम्—‘प्रतिपक्षोऽगदः एतस्य निवर्त्तकमौषधं किं किञ्चिदस्ति न वा ?’ इति । अस्ति चेत्, प्रयुङ्क्ष्व । प्रयुक्तं च । ततो यावद्विषेणाभिभूयते तावत् पश्चात्प्रयुक्तेनौषधेन प्रगुणीक्रियते । एवं दृष्टे विष-सामर्थ्ये पश्चान्मञ्जिणा प्रयुक्तित्तु प्रयोगः पुनर्व्यापारणलक्षणः कृतः । अत्र च वैतयिकी बुद्धिर्वन्मञ्जिणा दृष्टसामर्थ्यं विषं व्यापारितमिति ॥ १६ ॥

गणिया राहिए एक्कं सुकोस सद्धडिति थूलभइगुणे । राहिएण अंबलुंवी सिद्धरथगणदुक्करया ॥ १७ ॥

इह नवमनंदकाले कपणवंसमि आसि सुपसिद्धो । सयसंवावच्चत्तणुणाड सयडालगो मंती ॥ १ ॥ तस्स पहा-णकलत्तमि डुण्णिजाया सुया सुयवरिद्धा । सिरियूलभइनामो पढमोः बीओ य सिरिड त्ति ॥ २ ॥ जक्खा य जक्ख-दिजा भूया तह भूयदिदया नाम । सेणा वेणा रेणा तह सत्त इमाड धूयाओ ॥ ३ ॥ एया कमेण इग-दो-तिगाहिं वाराहिं सुणियगहणसहा । जिणवयणरत्तचित्तो एणंतेणव सड्डालो ॥ ४ ॥ तत्थत्थि वररुई नाम माहणो सयलविप्पकुलकेऊ । अडुसएण सिलोणाण नंदमुवचरइ सो निच्चं ॥ ५ ॥ राया सगडालमुहं पासइ मिच्छत्तमिय मुणंतो सो । जा न पसंसइ एसो वि तस्स न पसन्नओ होइ ॥ ६ ॥ तब्भजाए सेवापरायणो सो तओ द्ढं जाओ । भणिओ तीइ किमत्थं तमेव-माराहिसि ममंति ? ॥ ७ ॥ परिकहिए सन्भावे तह काहं जह पसंसए एसो । इय पडिवज्जिय तीए भणिओ भत्ता किमत्थं तं ॥ ८ ॥ न पसंससि वररुइक्वमाह एसोवि मिच्छमिय काडं । अइनिब्वंधुवरुद्धो महिलाए कारिओ करणिं ॥ ९ ॥

अणदिणे रायपुरो वररुइणा गाहियं निथं कवं । पासडिओ अमच्चो भणाइ अबो ! सुपडियं ति ॥ १० ॥ तो अड-
 सयंरझा दीनाराणं दवावियं तस्स । जाया पइदिवसं चिय एत्तियमिता य से वित्ती ॥ ११ ॥ अत्थक्खयं पलोइय भणिय-
 ममच्चेण देव ? किमिस्स । देहिंति तेण वुत्तं सलाहिओ जं तए एसो ॥ १२ ॥ भणियममच्चेण मए अविण्डं पढइ
 पुबकवंति, सलहियमेवस्स तओ रझा पुडो कहं एवं ॥ १३ ॥ तेषं भणियं मज्झं धूयावि पढंति पढइ जं एसो । उच्चि-
 यस्समए य पत्तो पढणत्थं सो निवस्संते ॥ १४ ॥ जवणियअंतरियाए धरिया मंतिस्स सत्त धूयाओ । जक्खाइ पढमवा-
 राइ अहिगयं से पढंतस्स ॥ १५ ॥ तो तीए नरवइणो पुरओ अविण्डमुच्चरंतीए । वाराहिं दोहिं अहियं बीआए तीइ
 वुत्तम्मि ॥ १६ ॥ तइयाए वाराए तइयाए अहिगयं च वुत्तं च । एवं वाराडुड्ढीइ सेसगाहिं पि उवल्लं ॥ १७ ॥ तो
 कुविण्णं रझा डुवारमवि वारियं वररुइस्स । पच्छा सो गंगाए जंतपओगेण दीणारे ॥ १८ ॥ ठविऊण लेइ भणइ य
 शुइतुट्ठा देइ मज्झ गंगत्ति । कालंतरेण रझा सोडं सिद्धं अमच्चस्स ॥ १९ ॥ तेषं भणियं जइ मह पुरो इमा देइ ता वरं देव ! ।
 वच्चासो य पभाए गंगाए पडिसुयं रझा ॥ २० ॥ अह मंतिणा वियाले पच्चइओ नियनरो समाइट्ठो । गंगाए पच्छओ
 अच्छसु जं वररुइं सल्लि ॥ २१ ॥ किंपुण ठवेइ तं गिणिहऊण मह भइ ! उवणमेजासि । गंतूण नरेण तओ आणीया
 दम्मपोडल्लिया ॥ २२ ॥ गोसम्मि गओ नंदो मंतीइ पलोइओ शुणंतो सो । गंगजलम्मि निबुड्ढो शुइअवसाणे य तं जंतं
 ॥ २३ ॥ करचरणेहिं सुच्चिरं पि धट्ठियं जाव वियरइ न किंपि । अच्चंतविलक्खत्तणमणुपत्तो वररुइं ताव ॥ २४ ॥ पाय-
 डिया सयडालेण राइणो सा य दम्मपोडल्लिया । हसिओ य राइणा सो कुविओ मंतिस्स उवरि तओ ॥ २५ ॥

‘हृथिवीमंस’ति—हस्तिनि क्षीणाद्युपि पुच्छैकवालोरपादनं कृत्वा तस्मिन्निषेजनेन विमर्शः कृतः । लभं च तद्विषं क्रमेण हस्तिनमभिमवितुम् । मन्त्रिणा चोक्तम्—‘प्रतिपक्षोऽगदः एतस्य निवर्त्तकमौषधं किं किञ्चिदस्ति न वा ?’ इति । अस्ति चेत्, प्रयुञ्ज्यात् । प्रयुक्तं च । ततो यावद्विषेणाभिभूयते तावत् पश्चात्प्रयुक्तेनौषधेन प्रगुणीक्रियते । एवं दृष्टे विष-सामर्थ्ये पश्चान्मन्त्रिणा प्रयुक्तिस्तु प्रयोगः पुनर्व्यापारणलक्षणः कृतः । अत्र च वैतयिकी बुद्धिर्यन्मन्त्रिणा दृष्टसामर्थ्यं विषं व्यापारितमिति ॥ १६ ॥

गणिता रहिए एकं सुकोस सझडिति थूलभइगुणे । रहिएण अंवलुंबी सिद्धरथगणदुक्करया ॥ १७ ॥

इह नवमनंदकाले कपगवंसमिम आसि सुपसिद्धो । सयसंखावच्चत्तणगुणाउ सयडालगो मंती ॥ १ ॥ तस्स पहा-
णकलत्तमिम दुणिणजाया सुया सुयवरिद्धा । सिरिथूलभइनामो पढमोः वीओ य सिरिउ ति ॥ २ ॥ जक्खा य जक्ख-
दिजा भूया तह भूयदिअया नाम । सेणा वेणा रेणा तह सत्त इमाउ धूयाओ ॥ ३ ॥ एया कमेण इग-दो-तिगाहिं वाराहिं
सुणियगहणसहा । जिणवयणरत्तचित्तो एगंतेणव सड्डालो ॥ ४ ॥ तत्थथि वररई नाम माहणो सयलविप्पकुलकेऊ ।
अड्डसएण सिलोणाण नंदमुवचरइ सो निच्चं ॥ ५ ॥ राया सगडालमुहं पासइ सिच्चत्तमिय मुणंतो सो । जा न पसंसइ
एसो वि तस्स न पसन्नओ होइ ॥ ६ ॥ तब्भज्जाए सेवापरायणो सो तओ दढं जाओ । भणिओ तीइ किमत्थं तमेव-
माराहिसि ममंति ? ॥ ७ ॥ परिकहिए सढभावे तह काहं जह पसंसए एसो । इय पडिवज्जिय तीए भणिओ भत्ता
किमत्थं तं ॥ ८ ॥ न पसंससि वररइक्कवमाह एसोवि मिच्चमिय काउं । अइनिव्वंथुवररुद्धो महिलाए कारिओ करणिं ॥ ९ ॥

स्थानात् कैश्चिज्ज्ञानिनामात्मानं मन्यमानैर्मुखण्डराजपरिषत्परीक्षार्थं 'गूढं' इति गूढाग्रं सूत्रम्, 'समदंड' इति समः समवृत्तो मूले उपरि च दण्डकः, 'मदनवृत्तश्च मदनलेपोपलिसवृत्तसमुद्रकश्च प्रेषित इति । दर्शितानि च तानि तथाविधकोविदानाम् । ततः पादलिप्ताचार्यस्य तत्र पर्यायात् कृतविहारस्य दर्शितानि राजकुलागतस्य ततः 'पालित' इति पादलिप्ताचार्येण 'मयणगालण' इति मदनगालना गूढसूत्रे उष्णोदकेन कृता । ततः सूत्राग्रमुन्मीलितम् । 'लङ्घीतर' इति ग्रहेर्नदीजले प्रवहति तारणं कृतं तत्र यो भागो गुरुतर एव बहु हुडति स मूलमिति ज्ञातम् । मदनवृत्तगोलकश्चात्युष्णे जले निक्षिप्य मदनगालनेन व्यक्तीभूतहारदेशः समुद्धाटितः स्वयं च 'लाडुसिक्वणया' इति अच्छिद्रं महाप्रमाणसेकमलाहु गृहीत्वा सूक्ष्मं च राजिरेखामुत्पाद्य मध्ये रत्ननिक्षेपः कृतः ततो जैनशास्त्रप्रसिद्धचोरसेवनया स्यूता भणिताश्च ते, यथा—'एतदलाडु अविदारयद्भिः रत्नग्रहः कार्यः' । न शकितश्च तैः सोऽर्थः संपादयितुं प्रस्तुतबुद्धिविकलैरिति ॥ १५ ॥

अगाए विसकर जवमेत्त वेज्ज सयवेह हत्थिवीमंसा । मंतिपडिवक्खअगाए दिट्ठे पच्छा पउत्ती उ ॥ १६ ॥

अगद इति द्वारपरामर्शः । कश्चिद्राजा निजपुरोपरोधकारि परबलं स्वदेशान्तः प्रायं श्रुत्वान्योपायेन तस्मिन्ग्रहमनीक्षमाणस्तदागममार्गजलानि विधेय भावयितुमिच्छुः सर्वत्र नगरे, 'विसकर' इति विषकरं पातितवान् यथा—पञ्चपलकादिप्रमाणं सर्वेणापि मम भाण्डागारे विषमुपढोकनीयम् । 'जवमेत्त' इति यवमात्रं 'वेज्ज' इति कश्चिद्द्वैद्यो विषमानीतवान् । कुपितश्च राजा—'किं त्वमेवं मदाज्ञाभङ्गकारी संवृत्तः ?' इति । स त्वाह—'तुच्छस्याप्यस्य देव । 'सयवेह' इति शतवेधः आत्मनः सकाशात्, उपलक्षणत्वात् सहस्रादिगुणवस्त्वन्तरस्य च वेधः आत्मना परिणमयितुं शक्तिः समस्ति' । ततो

॥ २५ ॥ निषयाणुमाणकप्पियपरसथो सबहा जणो सबो । नीयाण नाडखलो ना महाणुभावो महंताण ॥ २६ ॥
इय मग्गमणुसरंतीइ तीइ लिहियं पयाण पडिर्विं । उवरिं मए न दिट्ठो अओ न जाणे किमागारो ?
॥ २७ ॥ तं पडिर्विं संगोविऊण रामस्स दंसियं तीए । अज्जवि इमा न तं पइ पडिर्वंधं मुयइ इह पेच्छ ॥ २८ ॥
सीयाउवरिं रामस्स विप्पियं तीइ संजणंतीए । किळ वेणइया बुद्धि तेणोवाएण सच्चविया ॥ २९ ॥ एवं रामा-
यणसंकहाइ अइविथरेण पञ्चत्तं । तो तत्तो विज्जेयं तयत्थिणा सोवओणेण ॥ ३० ॥ इति । अथ गाथाक्षरार्थः—लक्ष-
दर्शनाङ्गनयोरिति वचनात् लक्षयतः पश्यतो रामस्य सीताल्लिखितचलनप्रतिविम्बं यत् सपत्न्या प्रयोजनं कृतं तल्लक्षण-
मित्युच्यते । तत्र च रामे इति रामदेवः, तस्य च देवी सीता हरणे तस्या रावर्णेनापहरणे कृते प्रत्यागमने च लोकाप-
वादभयेन रामेणवज्ञायां कृतायां शोके च संपन्ने कदाचित् सपत्नी प्रयुक्ता सीता, ‘आलिहे’ इति—आलिखितवती
चरणौ रावणसंवन्धिनौ उपरि पादप्रदेशादुर्ध्वं न दृष्टो मयाऽसावित्ययोगो लेखनस्य सीतया कृतः । ततः सपत्न्या
लब्धच्छिद्रया ‘अथित्तासासणे चेव’ति—अर्थिताया अर्थित्वस्य शासना कथना, चः समुच्चये, एवं पादलेखदर्शनन्या-
येन कृता । अत्र च अर्थिताशासने व्याख्यातेऽपि अथित्तासासणे इति यः पाठः स प्राकृतलक्षणवशात् तच्चेदं—“नीया
लोपमभूया य आणिया दोवि विंदुडब्भावा । अत्थं वहंति तं चिय जो एसिं पुबनिदिट्ठो ॥ १ ॥” १४ ॥
गंटी मुरंडं भूढं सुत्तं समदंडं मयणवट्ठो य । पालित्तं मयणगालुण लट्ठीतर लावुसिषणया ॥ १५ ॥
अन्धिरिति द्वारम् । सच्चान् महाप्रसूत्रपिण्डलक्षणो ब्राह्मः, तत्र पाडलिपुत्रे नगरे मरुण्डो नाम राजा तस्य कुतोऽपि

मरहद्वयमंडलमि गहिरे वणंतरे तत्थ । संजाया बद्धठिई हिमगिरिरणणे मइंदव ॥ १० ॥ फलफुल्लकंदभोयणरयाण निज्झ-
 रजलं पियंताणं । चिंतंताणं सहलत्तमप्पणो जणगविणयाओ ॥ ११ ॥ परउवयारे चित्ते तहा तहा निच्चमायरंताण ।
 सीयाविहियसरीरड्डिण संतुट्ठचित्ताण ॥ १२ ॥ वच्चंति वासरा ताण जाव, लंकाहिबेण तो नायं । पुबिंपि य सीयाए
 आरुढदढाणुराएण ॥ १३ ॥ जह रामो जणगनिवंगयाइ जुत्तो वणम्मि परिवसइ । पारद्धो तगहणोवाओ छलचारिणा
 तेण ॥ १४ ॥ कत्थइ समए अइवाडलाण तेणोव तेसि विहियाण । पुक्कगएणं सा रावणेण लंकाउरिं नीया ॥ १५ ॥
 नियठाणमागया जाता ते सीयं कहिंवि न नियंति । सबरसवंचिया इव सोगं च पराभवं च गया ॥ १६ ॥ सुगगीवसहा-
 एहिं हणुवंतच्चरोवलद्धुत्तंतो । गंतुं लंकानयरिं सबंधवो रावणो निहओ ॥ १७ ॥ उवलद्धा जणगसुया तिलतुसमित्तं
 अखंडियायारा । चोइसवरिसाणंतं समुवज्जियपोढजसपसर ॥ १८ ॥ उज्झाउरिं च पत्ता परलोगएण विरहियं
 पिडणा । भरहेणं निरवज्जं पस्सित्तियरज्जकज्जं ते ॥ १९ ॥ जाओ रज्जभिसेओ लक्खणकुमरस रामणुत्ताए । रज्जसु-
 हसणुरयाणं जा जंति दिणा सुहमणाण ॥ २० ॥ अलिएण य बलिएण य ताहे लोएण जणगतणयाए । आरोविओ
 महंतो सीलक्खलणाकओ अयसो ॥ २१ ॥ जहा-परमहिला लोलमणे सबत्थेसुवि विरुद्धसंचारे । कह रावणम्मि तग्नि-
 हगयाइ सुइसीलमेयाए ? ॥ २२ ॥ नियजायासुइभावं रामो जाणंतओवि जणवाया । किंचि अवन्नं दंसेइ सा गया बहु
 तओ सोगं ॥ २३ ॥ अंतेउरमज्झगया अहन्नया मच्छरं वहंतीए । होउ खए खारो इय चिंतंतीए सवत्तीए
 ॥ २४ ॥ भणिया हले ! स रावणराया रूवेण विजियतेलोको । इय वइइ जणवाओ ता लिहसु स केरिसो आसि

श्रीजपदे-
शपदे

॥ ८४ ॥

प्रवादनपुरस्सरं समुद्घोषणा कारिता, यथा—आगत्य कोऽपि वृद्धः कथयतूपायम् । ततस्तेनानीतजनकेन ह्युसः । आनी-
तश्च तत्र पिता । तेनापि कथितं, यथा—‘खरमुयण’ति खरान् मुञ्चतादवीमध्ये यत्र च ते उत्सिङ्घनं कुर्वन्ति तत्र ‘सिर’त्ति
सिराः प्रतीतरूपा एव संभवन्ति । कृतं च तथैव । तदनु सलिलमुपलब्धमिति । अन्ये तु व्याख्यान्ति—ते गर्दभास्त्वाव-
दुत्सिङ्घनं कुर्वन्तो गता यावन्नौरपरिपूर्णं सरः संप्राप्तमिति ॥ १३ ॥

लक्खणरामे देवीहरणे सोगन्मि आलिहे चलणा । उवरिं ण दिट्ठजोगो अत्थित्तासासणे चेव ॥ १४ ॥

श्रीज्जाडरीइ दसरहराया रघुवंसतंदणो आसि । अञ्चभुयनियचरणवज्जियसुरखयरपह् ॥ १ ॥ तस्संतैरसारा तिणि
अभविंसु पिययमा रम्मा । कोसञ्जा य सुमिच्चा तहावरा केकई नाम ॥ २ ॥ जाया तिणि पहाणा तासिं पुत्ता कमेण ते
एए । सिरिमं रामो तह लक्खणो य भरहो य नयनिउणा ॥ ३ ॥ तो दसरहराया केकईइ कहयावि तोसिओ
संतो । देइ वरं, तीएवि य समए मणिगस्समिइ भणिओ ॥ ४ ॥ वयपरिणामे किल दसरहेण रामो पयम्मि निययम्मि ।
आहत्तो ठावेउं तओ वरो मणिगओ तीए ॥ ५ ॥ जह भरहो मज्झ सुओ कीरउ राया, विलक्खओ जाओ । राया, वि-
ज्ञायस्मिणं रामेणं विणयरामेणं ॥ ६ ॥ पायप्पणामपुबं जणणं विजवइ ताय सच्चगिरो, । तं होसु, वणविहारं काहमहं
लक्खणसहाओ ॥ ७ ॥ सुयवच्छलोवि राया अणमुत्तायं मणे अलभमाणो । अणुमन्नइ सुयविरहे सुन्नं मन्नंतओ पुहविं
॥ ८ ॥ चलिआ दोवि कुमारा सीयासहिआ दिसाइ जम्माए । अइगरुयं रणरणयं जणयंता सयलनयरीए ॥ ९ ॥ पत्ता

१ क ‘उज्झा’ ।

गर्दभ०
लक्षण०
इ।०

॥ ८४ ॥

हरिणा जह कज्जसमत्थओ इमो न इमे । अन्नोसिं पि वह्णं इमेसिं संपायगो होही ॥ १९ ॥ असवइणो हरिस य पत्थु-
यवुद्धीइ विलसियं एयं । जं सो धरजामाया असो य वसित्तणं नीओ ॥ २० ॥ इति ।

अथ गाथास्वरार्थः अश्व इति द्वारपरामर्शः ‘रक्षितयंति—रक्षकोऽश्वरक्षावान् दारकः ‘धूयंति—बुहिता चाश्वपतेरेव
तत्प्रेरितेन च तेन ‘धम्मोवलंति—धर्मोपलैः कुतपमध्यक्षिसपापाणखण्डरूपैर्दृक्षान्मुक्तैः ‘धीरंति—धीरयोरत्रस्तयोस्तुरङ्ग-
योर्वेतनदानकाले ‘जायणया’ इति याचनं कृतम् । शेषस्तु प्रपंच उक्त एव । अन्ये ‘कुमारगहण’ इति कुमारैः शान्वादिभिः
रथूलाश्वग्रहणे सति विष्णुना बल्लक्षणयुतस्याश्वस्य दुर्वलस्यापि ग्रहणं कृतम्, तदाहुर्दष्टान्ततयेति ॥ १२ ॥

गद्भतरुणो राया तपिय बुद्धाण्डंसणं कडगे । पिद्भत्तणयण वसणे तिसाइ खरमुयणासिरसलिलं १३
गर्दभ इति द्वारपरामर्शः । इह तरुणः कश्चिद्राजा ‘तपियंति—ते तरुणाः प्रिया यस्य स तप्तियः । अन्यदा चासौ
विजययात्रायां प्रचलितः । भणितश्च तेन सर्वोऽपि लोकः, यथा—‘बुद्धाण्डंसणं कडगे’ इति मदीयकटके यथा बुद्धाना-
मदर्शनं भवति तथा भवद्भिः कर्तव्यं—बुद्धः कोऽपि नानेतव्यो मदीयकटके इति भावः । तथेति प्रतिपन्नं च तैः ।
गतश्च सपरिवारोऽसौ विजययात्रायाम् ‘पिद्भत्तणयणंति—पितृभक्तेन चैकेन कटकवासिना नरेण पितृगुप्तस्य नयनं कृतं
कटके ‘वसणे तिसाइ’ इति । अन्यदा च तथाविधविजलकान्तरान्तर्गतस्य सैन्यस्य दिनप्रहरद्वयसमये तपः संवन्धिनि व्य-
सने आपतिते सति राजा तांस्तरुणान् प्रपच्छ, यथा—आकर्षयत भोः केनाप्युपायेन सजलां भुवमवगम्य जलमिति । ते
च तरुणत्वेनापरिणतबुद्धयो न जानन्ति तदुपायम् । ततो बुद्धगवेपणा कृता । नोपलब्धश्च केनापि कोऽपि । ततः पटह-

हरा तस्मि रायमणुपत्ता । पभणइ जया तुह देइ वेयणं एस मे ताओ ॥ ३ ॥ तइया तुमं विमगसु तुरयं काडं परिकख-
मइनिचणं । कहिओ य एसुवाओ वीसत्येसुं तुरंगेसु ॥ ४ ॥ जो तुरओ संतासं नो वच्चइ तत्थ तं विमगोसु । तेणावि
पडिसुयं तीइ वयणमाणंदिमणोण ॥ ५ ॥ वेयणदाणावसरे पुबिंणि परिकिखए दुवे तुरए । सो मगइ तो भासइ अस्सा-
हिबईवि सप्पणयं ॥ ६ ॥ एएसिं अस्साणं मज्जे एए तुरंगमा लद्धा । ता जइ एए गिहिसि ता सबे किं न गिहिसि ? ॥ ७ ॥
सो भणइ न सबेहिं पओयणं मज्झ, चित्तिं ताहे । अस्साहिवेण जह एस दारओ लक्खणनिहाणं ॥ ८ ॥ कहमझह
एएसिं अस्सेसु इमस्स वीसमइ दिट्ठी । ता नियधूयादाणेण गेहजामाडओ कज्जो ॥ ९ ॥ कहियं नियभज्जाए सा नेच्छइ तो
भणाइ हे सुद्धे ! । लक्खणजुत्तो एसो होही मे गेहवुद्धिकरो ॥ १० ॥ सुण एत्थमुदाहरणं जह वडइ एत्थ दारगो
कोवि । नियधूया माडलणेण तस्स दिन्ना परं गेहे ॥ ११ ॥ न करेइ किंपि कम्मं अडवीइ गओ विरत्तओ एइ । खिं-
सिज्जइ भज्जाए तमकिंचिकरो कहं होसि ? ॥ १२ ॥ छट्ठे मासे लद्धं तं दारु सलक्खणं हवइ जत्थ । दमसयसहस्समुखो
कुडवो घडिओ य सो विहिणा ॥ १३ ॥ एगस्स धन्नवणिणो दिन्नो लद्धं जहिच्छियं मुखं । तस्स गिहे तेणेगा जाया
तस्साणुभावाओ ॥ १४ ॥ एवं लक्खणजुत्ते गिहे पविट्ठस्मि वड्डइ कुडुवं । दिन्ना नियया धूया लक्खणजुत्तस्स तस्स
तओ ॥ १५ ॥ अहवा वारवईए पुरीए कण्हस्मि रज्जमणुपत्ते, । कइयावि अस्सवाणियहत्थाओ किणिउमाढत्ता—॥ १६ ॥
हरिणा कुमरेहिं तहा तुरया, कुमरेहिं तत्थ थूलतण् । एए किल बलवंतो कलिऊणंगीकया ते उ ॥ १७ ॥ कण्हेणेगो
अइदुच्चलोवि गहिओ सलक्खणो काडं । तो ते तं हसमाणा भणंति कहमेरिसो गहिओ ? ॥ १८ ॥ पडिभणियं अह

दिष्टत्वात्प्रमाणरूपाराधनेऽपि स्वातकानां यदा जलं न प्रवर्तते तदा तुल्ये स्वातप्रमाणसदृशे भागे तत्रापि तस्मिन्नेव कूपे तिर्यग्वासदक्षिणादिरूपे आहननं पाष्णिप्रहारदिना ताडनं कृतम् । अयमत्र भावः—क्वचित् कैश्चिद् ग्रामेयकादिभि-
रतीवस्वादुजलार्थिभिरनन्योपायं जलमवबुध्यमानैः कश्चित् कूपकारस्तथाविधाञ्जनवशेन भूमिगतानि जलान्यवलोकमानः
पृष्टः—‘किमस्यां भुवि जलमस्ति न वा ?’ इति । उक्तं च तेनः—‘निश्चितमस्ति’ । तर्हि कियत्प्रमाणे स्वाते सति तदभिव्य-
क्तिमायास्यतीति ? स प्राह—‘पुरुषदशादौ । प्रारब्धश्च तैः कूपः खनितुम् । संपादितं चोक्तप्रमाणं स्वातम्, तथापि जला-
नामनागमने निवेदितमस्य किं जलं नोद्गच्छतीति ? तेनापि स्वाञ्जनावन्ध्यरूपतामवगम्य भणितम्,—‘स्वातप्रमाणसं-
मितं वामं दक्षिणं वा कूपभागं पाष्यद्दिना प्रहृतं कुरुत’ । विहितं च तथैव तैः । उद्घाटितं च विपुलं जलमिति ।
अन्ये भुवते इत्युत्तरेण योगः । एवमेवाञ्जनवशेन भूमिगतानि विधानानि कश्चित् पश्यन् केनापि पृष्टः—‘किमस्मदीयं
निधानमत्रास्ति न वा ?’ इति । अस्ति चेत्, कियन्त्यां भुवि ? । ततस्तेनापि कूपे भूविवररूपे प्रागवत् खानिते ‘निहाणसंप-
त्तुवायमो’ इति निधानसंपत्तेरुपायो हेतुर्वामस्य दक्षिणस्य वा पार्श्वस्य आघातरूपस्तदादिद्वेनैव प्रवर्तितः । लब्धं च नि-
धानमिति एतत्त्विदं पुनः ॥ ११ ॥

आसे रक्खियधूया धम्मोवलरक्खधीरजायणया । अण्णे कुमारगहणे लक्खणजुयगहणमाहंसु ॥ १२ ॥
इह अत्थ समुद्धतडे पारसकूलं जणाणुकूलगुणं । एगे अरसाहिवई तत्थासि विसालविहवजुओ ॥ १ ॥ अह अन्नया
हयाणं एगे कुलदारओ कओ रक्खो । अइतिउणविणयसंपाडणेण आणंदिओ तेण ॥ २ ॥ तस्स य धूया अइरुक्खमण-

नागरिकासैः परिमितकालव्यवधानेन सुवर्णं द्विगुणत्रिगुणादिलाभमुपेक्षमाणैर्यथाः—“दण्डसूत्र्यप्रमाणं भवतां विभज्य सुवर्णं राज्ञो दातुमुचितं, स्वरूपकालादेव तच्च तत्तुल्यरूपमेव द्रव्यं यथा हस्ते भवतां चाटिष्यते तथा विधास्यते, न कश्चिदसंतोषो विधेयः” । दत्तं च ततैः कालान्तरे च महर्धीभूतं विक्रीय कारणिकैस्तद्द्विगुणादिलाभो राजभाण्डागारे निक्षिप्तः, सूत्रधनं च तेषामेव समर्पितमिति । अन्ये त्वित्युनुवर्तते;—राज्यचिन्तकानां कुटुम्बचिन्तकानां च प्रस्तुतबुद्धिप्रधानानां पुरुषाणां राज्येषु कुटुम्बेषु च आयस्यापूर्वधनलभलक्षणस्य व्ययस्य च लब्धधनविनियोगरूपस्य या चिन्ता सा ज्ञातम् । तथेति ज्ञातान्तरसमुच्चयार्थः । मतिमन्तो हि ताम्नालुकावदायव्यययोः प्रवर्तन्ते;—तथाहि—ताम्नालुका घृतजलादिमुक्तेन मुखेन गृह्णाति, व्ययं चातिसंकीर्णमुखेन नालकेन करोति, यतो बहुव्ययकालोऽल्पश्चायकालः, इतीत्यमेव व्यवहरतां सांगत्यमुत्पद्यते इति । अन्ये तु हतभौताचार्यसंख्या प्रस्तुतबुद्धिविषयतया वर्तते इति व्याख्यान्ति; यथा—केनचित्कुपालुना केचिद्भौताचार्याः कांचिद्गम्भीरजलं सरितमुत्तरन्तो जलपूरेण ह्रियमाणाः समुत्तारिताः । तेषां च प्रागेव समवधारितदशादिप्रमाणं स्वसंख्यानां समकालमेव जडत्वेनात्मानं विमुच्य परिगणयितुमारब्धानां यदा प्राक्कृतसंख्या न पूर्वते तदा सविषादमुखास्तै विलपितुमारब्धाः; यथा—एकोऽस्मासु नदीपूरेण हत इति । अणिताश्च ते संप्रति समीपवर्तिना केनचित्, यथा—भो भवतामात्मा विस्मृतो यदेवं गणनमारब्धमिति ॥ १० ॥

कृवे स्तिराइणाणं तुल्ले तत्थवि तिरिच्छमाहणणं । अण्णे णिहाणसंपत्तुवायमोर्विति एयं तु ॥ ११ ॥

कूप इति द्वारपरामर्शः । शिराया जलोद्गमप्रवाहरूपाया ज्ञानमवगमः कथमित्याह—अस्मिन्मध्यगततथाविधकूपकारा-

ततो राजोपालम्भभीरुणा उपाध्यायेन 'वट्टक्खेडेणमक्खरालिहणंति' वृत्तानां खटिकामयगोलकानां खेलनं क्रीडनं तैः सह कृतम् । तेन चाक्षरपातानुरूपतद्गोलकप्रतिबिम्बद्वारेणाक्षराणामकारादीनामालेखनं कारितास्ते, ते हि यदा शिक्ष्य-
माणा अपि न शिक्षामाद्रियन्ते तत उपाध्यायेन तत्क्रीडनकमेवानुवर्त्तमानेन तथा गोलकपातं शिक्षितं यथा भूमावक्ष-
राणि समुत्पन्नानीति । यद्वा 'पिड्डिमि'ति भूर्यपृष्ठादौ लिखितानामक्षराणां यद्वाचनं तद् वैनयिकी बुद्धिः । तथाक्षरबिम्बा-
दिच्युतज्ञानं अक्षरस्य वर्णरूपस्य विन्दोः प्रसिद्धस्यैवादिशब्दान्मात्रायाः पदादेश्च च्युतस्य पत्रादवल्लितस्य यज्ज्ञानं
तदपि वैनयिकी । तत्राक्षरस्य च्युतं यथाः—“गोमायोर्वदरैः पक्वैर्यः प्रदो विधीयते । स तस्य स्वर्गालाभेऽपि मन्ये न स्यात्
कदाचन ॥ १ ॥” विन्दुच्युतं यथाः—“सोष्माणं कोमलं नव्यं जनः शीतनिपीडितः । हिमर्त्तावी हते को न कवलं
मार्गमाश्रितः ? ॥ १ ॥” इति ॥ ९ ॥

गणित् य अंकणासो अपणे उ सुवण्णजायणं दंडे । आयव्वयचिंता तह अपणे उ हियायरियस्संखा ॥१०॥
गणिते चेति द्वारपरामर्शः इह च चत्वार्युदाहरणानि, तद्यथा—अङ्कनाशः (१), सुवर्णयाचनं (२), आयव्वयचिन्ता (३);
हता भौताचार्याश्चेति (४). तत्राङ्कनाशः संपन्नः पुनर्लब्धः सञ्ज्ञातम्;—द्यूतकाराणां द्यूतं रममाणानां तल्लेख्यकं च
कुर्वतां यदा कुतोऽपि दुष्प्रयोगात् कस्यचिदङ्कस्य नाशो भवति तदा प्रस्तुतबुद्धिवशेन तेषां पुनरप्यसाबुन्मीलतीति अन्ये
तु भुवते—सुवर्णयाचनं चामीकरप्रार्थनं दण्डे राजसंबन्धिनः सर्वनगरसाधारणे पतिते सति ज्ञातम्;—किल क्वचिन्न-
गरे केनचिन्नरनाथेन दण्डः पातितः, कारणिकैश्च चिन्तितं, मा लोक उद्धिजतामिति व्युत्पत्त्यासौ ग्राह्यः ततो भणिता

गम्यते केनेत्याह—‘गंडाह्रयेयभेयणया’ इति गण्डादिच्छेदभेदेनेन गण्डादीनामिक्षुयष्टिकलापरुपाणामादिशब्दाद्विभाण्डस्य च यथाक्रममुपर्यधस्ताच्च च्छेदेन भेदेनेन च प्रतिपक्षप्रहितप्रधानपुरुषस्य मतिमोहसंपादकेनोपन्यस्तेनेति यक्षप्रयुक्तिः सुरप्रिययक्षवात्ता उक्तलक्षणा ज्ञातम् । कथमित्याह—‘किञ्चपथोय अहवा सरावन्मि’ति—कृत्याया नागरिकलोकक्षयलक्षणायाः प्रयोग उपशमनोपायव्यापाररूपः अथवा यदिवा, क्व सतीत्याह—शरावे मल्लके उपलक्षणात्वात् कलशकुर्विकावर्णिकादौ च प्रत्यग्रे चित्रकरदारकेण यो मल्लकादौ नूतने विहिते सति यक्षोपशमनोपाय उपलब्धः स चात्र ज्ञातमिति भावः । अत्र चार्थशास्त्रत्वभावनैवम्—‘परो ह्यवशीभूतः सामादिभिर्नीतिभेदैः सम्यक्प्रयुक्तैर्भहीतव्यः, ‘यथा’—‘अर्थधीव पुत्रक ! प्रातर्दास्यामि तव मोदकान् । तान् वान्यस्मै प्रदास्यामि कर्णावुत्पादयामि ते ॥ १ ॥ इति । साम च चित्रकरदारकप्रयुक्तो विनय इति ॥ ८ ॥

लेहे लिवीविहाणं वद्वक्स्वेडुणमक्खरालिहणं । पिट्ठिम्मि लिहियवायण मक्खराविंदाइ चुयणाणं ॥ १ ॥

लेख इति द्वारोपक्षेपः । तत्र लिपिविधानं लिपिभेदो ज्ञातम् । तच्चाष्टादशधाः—“हंसलिवी भूयलिवी जक्खी तह रक्खसी य वोद्धवा । उड्डी जवणि फुड्ढुक्की कीडी दविडी य सिंधविया ॥१॥ मालविणी नडि नागरि लाडलिवी पारसी य वोद्धवा । तह अनिमित्ता पोया चाणक्की मूलदेवी य ॥२॥ तद्देशप्रसिद्धाश्चैताः । तत्र किल केनचिद्राज्ञा कस्यचिदुपाध्यायस्य निजपुत्रा लिपिशिक्षणार्थं समर्पिताः ते च दुर्ललिततया आत्मानं नियज्य न शिक्षितुमुत्सहन्ते, अपि तु क्रीडन्त्येव ।

सिगावई पुण उज्जोयपवंचिचा संती ॥ ११५ ॥ तथेव ठिया जा चंदसूरदंसणमहाइवेणेण । पत्तेसु दूरदेसंतरमि जायं
 महातिमिरं ॥ ११६ ॥ तो सा किंचि विलक्खा जा जाइ उवस्सयमि ता विहिया । आवस्सयकिरिया साहुणीहिं भणिया
 य गुरुणीए ॥ ११७ ॥ अकलंकहुलपसूया जगसिरमणिणा जिणेण दिणवया । एयारिसं तमज्जे ! रयणिविहारं
 कह पवन्ना ? ॥ ११८ ॥ तो सा पायनिवडिया पवत्तिणीए खमाविडं लग्गा । एसो समावराहो मरिसिज्ज न पुण
 काहामि ॥ ११९ ॥ एसा महाणुभावा पवत्तिणी सयल्लोयनमणिजा । कह मज्झ पमाणं एवमसंतोस माणीया
 ॥ १२० ॥ एवं संवेगपरा नियदुच्चरियं पुणो पुणो जाव, । गरिहेइ ताव जायं केवलनाणं जयपहाणं ॥ १२१ ॥ निह्वाव-
 साए बाह् अजाए चंदणाइ सेज्जाओ । पडिओ बहिं अही पुण तदिसिमागंतुमारज्जो ॥ १२२ ॥ ठविओ सेज्जाइ सिगाव-
 ईइ सो जाव ताव पडिबुद्धा । किं मे बाह् चलिओ भणेइ भयवइ ! इहं नागो ॥ १२३ ॥ संचरिओ किह नायं नाणा-
 इसएण सो य पडिवाई । किं होज्जा इयरो वा । सा भगवइ ! भणइ अज्जोत्ति ॥ १२४ ॥ समं मिच्छादुक्कडपरायणाऽऽ-
 सायणा मए विहिया । उत्पन्नकेवलाए इमीइ निह्वापमायाओ ॥ १२५ ॥ इय वेरगमुदगं खणसेक्कमुवागया तओ तीए ।
 लोयालोयविलोओ ण—णाइसओ समुप्पणो ॥ १२६ ॥ निग्वाइयकम्ममला कालेण सिवं अणंतममलं च । सिद्धिगइना-
 मधेयं परमं ठाणं गया दोवि ॥ १२७ ॥ पायं पसंगसारं भणियमिमं पत्थुयं च पुण एत्थं । वेणइयबुद्धिसारेण सोमडेणं
 न अज्जेणं ॥ १२८ ॥ इति अथ गाथाधरार्थः—अत्रैव वैनायिकां बुद्धौ अर्थशास्त्रेऽर्थोपाज्जोर्नोपायप्रतिपादके सामोप-
 प्रदानभेददण्डलक्षणे नीतिसूचके बृहस्पतिप्रणीते शास्त्रे पूर्वमेव द्वारतयोपन्यस्ते, 'कप्पगात्ति' कल्पको मन्त्री ज्ञातमिति

सहइ वीचमाणेसु ता अपणं ॥ ९९ ॥ आणीया कइयावि विइया तं च पदहुमेईसे । मच्छरवसमुच्छलिषा लग्गा छिई निहालेउं ॥ १०० ॥ घडहत्थाओ दुखि वि कूवम्मि गया जलणायणहेउं । भणिया वीया कूवे पेच्छ हला ! दीसए किपि ॥ १०१ ॥ दइहुं सा आरद्धा ह्वादा तत्थेव पेछिउं पच्छा । गिहमागया भणेइ य ते नियमहिलं गवेसेह ॥ १०२ ॥ मुणियं तेहिं इमीए एसा जह मारिया न संदेहो । माहणचेइसस तओ हिययम्मि खुडुक्किं एयं ॥ १०३ ॥ एसा सा मे भइणी पावोवहया न अन्नहा एयं । सुवव भगवं वीरो सव्वन्नू सब्बरिसी य ॥ १०४ ॥ कोसंबीइ पुरीए समागओ जामि ता अहं तत्थ । आगम्म पुच्छइ इमो जा सा सा सत्ति वयणेणं ॥ १०५ ॥ एवं भणिए पहुणा संवेगं तिबमागया परिसा । हक्की मोहवियारो कहं विडंवइ भवे भविणो ? ॥ १०६ ॥ सो पबइओ भयवंतपायमूले अणाउलो मणसा । संबुद्धा बुद्धि-धणा बहवे अब्बेवि भवजिया ॥ १०७ ॥ देवी भिगावईवि य वंदिसा एवमाह जं नवरं । पुच्छामि अवंतितिवं तुभंते लेसि तो दिक्खं ॥ १०८ ॥ जा पुच्छइ पज्जोयं मज्झम्मि सभाइ तीइ महईए । तक्खणकिसाणुराओ सो लज्जापरवसो जाओ ॥ १०९ ॥ न तरइ तं वारेउं विसजिया तेण सा तओ कुमरं । निक्खेवयनिक्खत्तं काऊण वयं पवज्जेति ॥ ११० ॥ अंगारवईपमुहाव अट्टदेवीउ तस्सवि निवस्स । सहिया भिगावईए तममी समयम्मि पबइया ॥ १११ ॥ चोराण य पंच सया तेणं गंतूण ताइ पछीए । संबोहिया, भिगावई अज्जा सा चंदणजाए ॥ ११२ ॥ उवणीया जयगुरुणा साहुसमाया-रपरिणई जाया । अह अन्नम्मि विहारे रविससिणो नियविमाणेसु ॥ ११३ ॥ एसुं चिय आरुढा समागया वंदिउं भुव-णनाहं । अवरणहकालसमए अज्जाओवि ह समग्गाओ ॥ ११४ ॥ नायनियट्ठणसमया सेसज्जाओ समागया वसहिं । अज्जा

निन्हइ करेण एकं पिट्टेइ य जा गयं जीवं ॥ ८३ ॥ अन्ताहिं चितियं नूणमेस अम्हेवि मारिही रुट्ठो । ता आदरिस-
 गपुजं एयं कुणिमो तओ मुक्का ॥ ८४ ॥ एगूणा पंचसया अद्दागाणं तओ मओ सोवि । तक्खणमेव विसण्णाउ ताउ ही
 केरिसं जायं ॥ ८५ ॥ पइमारियाउ एया इय असलाहा जणे परिन्धमिही । तो पत्ताकालमेयं जं किज्जइ मरणमिण्हंपि
 ॥ ८६ ॥ इय एगीभूयमणाहिं ताहिं दारं घणं पिहिता णं । दिज्जो निहम्मि अग्गी कओ य नियजीवियच्चाओ ॥ ८७ ॥
 पच्छायावेणं साणुकोसभावेण कामनिजारया । लज्जो मणुससभावो एयम्मि निरिम्मि सव्वाहिं ॥ ८८ ॥ सो पुण सुवन्न-
 गारो अट्ठवसट्ठो तिरिक्खओ जाओ । जा सा पढमं पहया सा एगभवंततरिया ॥ ८९ ॥ वंभणकुलम्मि चेडो आयाओ
 सो य पंचमे वरिसे । जा वट्टइ ता सो हेमकारजीवो तिरिक्खत्तं ॥ ९० ॥ षड्भिन्नु कुले जाया तम्मि य धूया अईव
 रुववई । बालत्तणेवि वेओ तीए अइउक्कडो उदिओ ॥ ९१ ॥ जाओ सरीरदाहो निच्चं चिय रुयइ नो धिइं लहइ । ता
 चेडेणं तेणं पोप्पयमुअरे कुणंतेणं ॥ ९२ ॥ पहया जोणिदारे हत्थेणं कहवि नो रुयइ ताहे । नायं तेणुवलज्जो चिरा मए
 एरिसोवाओ ॥ ९३ ॥ सो रत्तीइ दिवा वि य लज्जाचाएण तं तहा काउं । आढत्तो जणगेहिं नाओ निज्जाडिओ हणिओ ॥ ९४ ॥
 अइउक्कडवेयवसा अपत्ततरुणत्तणावि सा नट्ठा । सो पुण चेडो अचिरेण दुट्ठसीलत्तणं पत्तो ॥ ९५ ॥ जाओ य चोरपल्लीइ
 जत्थ एगूणगाणि चोराण । तेसिं पंच सयाइं सिणेहवच्चाइं निवसंति ॥ ९६ ॥ सा पुण माहणधूया पइरिकं हिंडमाणिगा
 एणं । नासं गया स चोरेहिं तेहिं परिमुसिउमारज्जो ॥ ९७ ॥ गहिया य तेहिं नवजोव्वणत्ति पायडियनियरई किंचि ।
 भुत्ता कमेण सव्वेहिं एवमेसा गमइ कालं ॥ ९८ ॥ जाया तेसिं चित्ता कह वरई अम्ह सुरयसम्मइ । एगानिणी इमा

सणं च विहियं हिमगिरिसिहरं व अइतुंगं ॥ ६७ ॥ उवविट्ठो तत्थ जिणो सियचाभरचारुवीइयसरीरो । ताडियगहीरदु-
डुहिभंकाराऊरियदियंतो ॥ ६८ ॥ मिलिओ मिगावईपमुहनयरिलोओ निवो य पज्जोओ । विहिओ पूयापमुहो सक्कारो
तित्थनाहस्स ॥ ६९ ॥ पारऊा धम्मकहा पीऊसावरिसससिसवाणीए । धम्मे कहिज्जमाणे सवरसरुवो नरो एगो ॥ ७० ॥
लोयपवायवसओ एसो किल कोइ एत्थ सव्वण्णू । निच्छयमिमं धरंतो मणमि पुच्छेउमाढत्तो ॥ ७१ ॥ ताहे भणिओ
जयजीवबंधुणा भगवया जहा सोम ! । वायाइ पुच्छ वहवे सत्ता जं वोहिमुवईति ॥ ७२ ॥ एवं भणिओवि स लज्जमा-
णमाणसवसेण पडिभणइ । भयवं ! जा सा सा सा आमंति परुविए पडुणा ॥ ७३ ॥ पभणइ गोयमसामी जा सा सा
सत्ति किं भणियमिभिणा । उट्ठाणपरियावणियमाह एयस्स तो भयवं ॥ ७४ ॥ जहाइ—चंपा णामेण पुरी पुरोगमा
पुरवराणमिह अत्थि । इत्थीलोलो परिवसइ तत्थ एगो सुवणारो ॥ ७५ ॥ सो पंच सुवणसए दाऊणं कणगणाण जा
जत्थ । रुक्खगुणमणहराओ सगउरवं ताड परिणेइ ॥ ७६ ॥ एवं पंचसयाइं तासिं संपिंडियाइं, पत्तेयं । कोरेइ अलंकारं
तासिं सो तिलयचउदसमं ॥ ७७ ॥ जम्मि दिणे जीइ समं भोगं भुंजेउमिच्छइ तम्मि । सव्वमलंकारं देइ तीइ नो अणण-
दिवसेसु ॥ ७८ ॥ सो अच्चंतं ईसाळुओत्ति गेहं कयाइ नो सुयइ । नय अन्नस्स पवेसं वियरइ मित्तस्सवि गिहम्मि ॥ ७९ ॥
अन्नदिणे मित्तगिहे अच्चंतुवररोहपरिगओ संतो । वट्ठंतम्मि पगरणे गओ तओ चित्तियमिमहि ॥ ८० ॥ पइरिक्रमज्जमु-
वल्लभमेयमइभूरिकालओ कहवि । ता ण्हामो मंडेमो आविज्जामो अलंकारे ॥ ८१ ॥ विहियं ताहिं तह च्वेव सव्वमाद-
रिसव्वगहात्थाओ । जा पेच्छंति समंगं सहसा सो आगओ ताहे ॥ ८२ ॥ अइरोसारणनयणो दइट्ठणं ताड अन्नरुवाओ ।

मणपियजणेण । किं किं न देइ किं करेइ नहु वहुअकज्जं पि १ ॥ ५२ ॥ तरस तथा रायाणो चोहंस वसवस्सिणो सपरि-
 वारा । ठविथा दोण्ह पुरीणं पहम्मि गुरुअंतरालंमि ॥ ५३ ॥ पुरिसपरंपरणं आणीया इट्ठगा तओ तेहिं । विहिओ कोसं-
 वीए पायारो हिमनगागारो ॥ ५४ ॥ तत्तो इमीइ भणियं किमिमीए धणमाइरहियाए । सज्जापुब्बेण तओ भरिया धण-
 धन्नमार्हणं ॥ ५५ ॥ “उशना वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद बृहस्पतिः । स्वभावादेव तत् सर्वं स्त्रीणां बुद्धौ प्रतिष्ठितम् ॥ ५६ ॥”
 इय वयणमणुसरंतीइ तीए विहिओ विसेससंवाओ । रोहगसज्जा सज्जा संजाया सा पुरी पवरा ॥ ५७ ॥ परिचिंतियं
 च णाए धन्ना ते गामनगरमार्हया । सव्वजगजीववच्छलचरिओ चरमो जिणो वीरो ॥ ५८ ॥ विहरइ जत्थ अणत्थे
 परवक्कदुकालऽकालमरणाई । उच्छारितो दूरेण जणियजणमानसाणंदो ॥ ५९ ॥ जइ इज्ज मज्झ पुब्बेहिं एत्थ सामी
 करेस्मि पव्वज्जं । तो तरस चलणकमलंतियम्मि परिचत्तपडिवंधा ॥ ६० ॥ परउवयारेकरई नाउं तच्चितियं महाभागो ।
 उत्तरपुरत्थिमाए दूरा देसंतरागमम ॥ ६१ ॥ ओइण्णो उज्जाणे सामी चंदावयारनामम्मि । जाओ वेरोवसमो समगया चउ-
 विहा देवा—॥ ६२ ॥ सव्वजियाणं सरणं व ओसरणं तत्थ निम्मियं तेहिं । आजोयणसेत्तमहीमंडणभूयं खणा चेव ॥ ६३ ॥
 मणिहेमरुप्पमइयं पागाराणं तिगं समारइयं । ऊसियपड्ढागह्वयचिंधनियरनिम्महियमिहिरकरं ॥ ६४ ॥ सालासएण संछण-
 महियलो वहलदलहराभोगो । दुविहच्छायाणुगओ असोगनामो य पवरदुमो ॥ ६५ ॥ सरयससिकंतरुवं दूरादुम्भुक्कमो-
 त्तिउज्जलयं । वेरुलियरयणदंडं चंडं छत्तत्तयं च कयं ॥ ६६ ॥ अइभासुररयणकरोहसोहियं हरियतिमिरसंभारं । सीहा-

पढममुवासरसंते भणिओ वामेणवि लिहेसि ॥ ३७ ॥ इय पुणरवि लद्धवरो जक्खाओ सो सयाणिए रोसं । अइदुस्सहं पवन्नो वसणुववाएवि चिंतइ य ॥ ३८ ॥ लिहियं मिगावईए रूवं फलयम्मि अइसयसरूवं । उज्जेणीए पज्जोयराइणो तं च दरिसेइ ॥ ३९ ॥ दिइं सिइं च निवेण पुच्छिए तेण तक्खणा चैव । कोसंवीनरवइणो दुओ अतिदारुणो पहिओ ॥ ४० ॥ एसा मिगावई ते जा भज्जा तं लहुं ममं देहि । अन्नह संगामसहो होज्ज ममं एज्जमाणस्स ॥ ४१ ॥ तो भिड्डिभं गभीसणनिडालवट्ठो सयाणिओ दूयं । दूरमसक्कारेत्ता निद्धमणेणं निसारेइ ॥ ४२ ॥ तो दूयवयणपरिकुवियमाणसो सो अवंतिनरनाहो । सब्बवलेण सणाहो कोसंविं पइ समुच्चालिओ ॥ ४३ ॥ तं जमदंडागारं सोऊणं इंतयं पतूरंतं । अप्प-
वलो सो राया मओ अईसाररेणेण ॥ ४४ ॥ अइथिरचित्तत्तणओ मिगावई पूण एस पुत्तोवि । उदयणनामा अइवाल-
गोत्ति मे नासिही सहसा ॥ ४५ ॥ इय परिभाविय पज्जोयगस्स पेसेइ दूयमच्चिरेण । भणिओ एस कुमारो बालो अन्हेहिं तुल्ल धरे ॥ ४६ ॥ संपत्तेहिं सामंतराइणो नाम परिभवं वहिही । अन्नेणवि संनिहिएण केणई मा न पेहेज्जा ॥ ४७ ॥ तो संपयं न कालो पशुयकज्जस्स सहसु य विलंबं । सो भणइ मए चिंत्तागरम्मि को किं खमो कालं ? ॥ ४८ ॥ भणियं मिगावईए सीससमीवम्मि निवसई सप्पो । गारुडिओ पुण जोयणसयम्मि किं कुणउ सोडवसरे ? ॥ ४९ ॥ जाहे भणि-
ओवि न गाइ सो दढं रागमागओ ताहे । भणियं जहा सुसज्जं कोसंविपुरं करावेहि ॥ ५० ॥ पडिबन्नं कह कीरउ भ-
णिओ उज्जेणिइट्ठगा वलिया । कीरउ ताहिं विसालो सालो बलवं इह पुरीए ॥ ५१ ॥ पुरिसो मयणविहुरिओ पत्थिज्जांतो

देसंपि कहवि पासामि दुपयमाइरस । चित्तेमि तस्स दिट्ठाणुसारिखं समगंपि ॥ २१ ॥ इय भणिए तेणेसो एवं होउचि
 मन्नए सम्मं । तो रत्ता सक्कारं साहुक्कारं च सो नीओ ॥ २२ ॥ पत्तो कोसंबीए सयाणिओ तत्थ नरवई अत्थि । सो
 अन्नया सुहासणमारुढो पुच्छए दुर्य ॥ २३ ॥ जं राईणं अन्नसि अत्थि किं तं न अत्थि मह रज्जे ? तेणुत्तं चित्तसहा
 एकच्चिय देव ते नत्थि ॥ २४ ॥ तो मणसा देवाणं वायाए पत्थिवाण सिज्झंति । कज्जाईं दुसज्जाईंवि आणत्ता तक्खणा
 सव्वे ॥ २५ ॥ नगरीए चित्तयरा तेहिं पुण सा सहा विमज्जिऊणं । आहत्ता चित्तेउं सव्वुवगरणीववेएहिं ॥ २६ ॥ लद्ध-
 वरस्स य चित्तयरदारगरस्स जओ उ अवरोहो । तद्धिसिमागो जाओ अहन्नया जालकडनगओ ॥ २७ ॥ दिट्ठो मिगाव-
 ईए पायंगुट्ठो वरा य सा देवी । अइपरमपेमपत्तं नरवइणो तस्स निच्चंपि ॥ २८ ॥ दिट्ठाणुसारिणा तेण तयणु चित्तयर-
 सुणुणा सबा । आलिहिया सा चक्खुस्स तीइ उम्मीलणावसरे ॥ २९ ॥ तस्सायरसारस्सवि हत्थाओ कज्जलस्स अह
 बिंदु । ऊरंतरे निवडिओ फुसिओ जाओ पुणोवि तओ ॥ ३० ॥ एवं जा वारतिगं विहियमणेणं विभावियं मणसा ।
 एएणेवं होयवमेव ता उवरमो सेओ ॥ ३१ ॥ निम्माया चित्तसहा विन्नतो नरवई जहा देव । पासह चित्तं, सुपसन्नमाणसो
 पासिउं लगो ॥ ३२ ॥ निउणं निव्वन्नंतेण तेण दिट्ठं मिगावईरुवं । बिंदु य पूणमेएण धरिसिया मज्झ पत्तिचि ॥ ३३ ॥ काऊण
 मणे रोसं चित्तयरसुओ निरुविओ वज्झो । चित्तयराणं सेणी उवट्ठिया एस लद्धवरो ॥ ३४ ॥ नो जोगो मारेउं सामि । निवो
 भणइ पच्चओ को पु ! । खुजयदासीमुहमेत्त दरिसणा पच्चओ विहियो ॥ ३५ ॥ रोसो अवंझओ मज्झ तहवि संडासमस्समव-
 नेह । आणत्तो निविस्सओ गओ य सागेयनयरमि ॥ ३६ ॥ बिहियं पाडिच्चरणं तरसेव य सुरपियस्स जक्खस्स ।

जह पुण नो चित्तिजह मारिमपारं पुरे कुणइ ॥ ५ ॥ पाणभएण पलाया चित्तयरा चितियं च नरवइणा । एस
अचित्तिजंतो होही अम्हाणवि वहाय ॥ ६ ॥ सव्वे झत्ति निरुद्धा पलायमाणा पहतंरालमि । संकलिया एगहा
तेसिं सव्वेसि नामाई ॥ ७ ॥ लिहियाईं पत्तए अह षडम्मि हूढाईं मुहिओ षडओ । जो जस्स जम्मि वरिसे नामुग्घाडो
तओ तम्मि ॥ ८ ॥ चित्तेइ जक्खमेयं एवं कालो गओ बहू जाव । ता अन्नया कयाईं कोसंवीओ वरपुरीओ ॥ ९ ॥
एगो चित्तयरसुओ जणगयरओ पलाइओ तत्थ । सागेयचित्तगरगेहमागओ सो य थेरिसुओ ॥ १० ॥ एसो य निवि-
सेसो दिट्ठो थेरीइ निययपुत्ताओ । मित्तीए जंति दिवसा तेसिं नियकम्मनिरयाणं ॥ ११ ॥ अह कहवि तम्मि वरिसे
थेरीपुत्तस्स वारओ जाओ । सा अइविच्छायमुही पुणो पुणो रोविडं लग्गा ॥ १२ ॥ भणिया तेण म रोयसु अम्मो !
सच्चं भलासि अहमेत्थ । किं मे तुमं न पुत्तो अप्पाणं तेसि जं वसणे ॥ १३ ॥ इय जंपिरीवि थेरी वयणेहिं तेहिं तेण
संठविया, । तेणुज्झियसोगमरा जह अंव । निराकुळा चिट्ठ ॥ १४ ॥ नाओ तेण उवाओ विणएण जहा सुरा पसीयंति ।
तो उत्तमसविणयसमन्निएण मे इत्थ होयव्वं ॥ १५ ॥ विहियं छट्ठक्खमणं वंभच्चैराइओ तहा विणओ । वन्नगकुच्चगमल्ल-
गमाइ सव्वं नवं च कयं ॥ १६ ॥ पहाओ सदसे वत्थे परिहित्था पोत्तियाइ मुहवंधं । काऊणड्डमुणाए कलसेहिं नवेहिं
पहावित्ता ॥ १७ ॥ तं चित्तेइ सपणयं पच्छा पाएसु निवडिओ भणइ । खमह जमेत्थऽवरद्धं मए तओ तोसमावणो
॥ १८ ॥ जक्खो भणेइ जं तुज्झ रोयए तं वरेहि वरमेगं । सो भणइ लोगमारिं मा कुण एसुच्चिय वरो मे ॥ १९ ॥ भ-
णियं जक्खेण जहा जं तं न हओ हणामि नो अत्ते । तो अन्नं वरमेत्तो मग्गसु दूरं पसन्नो ते ॥ २० ॥ तो जस्स एग-

अकिखडं तरइ भणइ बहुओ बहुं लवइ ॥ १२० ॥ मुणियं च तेहिं एसो कप्पेण वसीकओ न अमह हिओ । कहमन्नह
अइहुसलो बहुपलावी कओ कप्पो ॥ १२१ ॥ संजायचित्तमेया दिसोदिसिं ते पलाइडं लग्गा । भणिओ कप्पेण निवो
पच्छा एसिं विलगोहि ॥ १२२ ॥ गहिया हत्थी आसा य बहुधणं सिविरसंतियं तेसिं । ठविओ निवेण सो तम्मि च
कप्पो नियपयम्मि ॥ १२३ ॥ सव्वंप्पि रज्जकज्जं वसीकयं तेण निययबुद्धीए । मंती पुणवविकर्रो धणियं च निरुद्धओ
विहिओ ॥ १२४ ॥ अइतिकवोवि दवग्गी दहंतओ मूलरक्खणं कुणइ । मिउसीयलो जलोहो समूलमुम्मूलइ दुमोहं
॥ १२५ ॥ परिभाविंतेण इमं तेण ततो केवलेण सामेण । नियलच्छिमसहमाणा समूलमुम्मूलिया रिउणो ॥ १२६ ॥ जह
जलणाड सुवन्नं उत्तिण्णं भूरिभासुरं होइ । तह सो वसणाड तओ पत्तो अइसमहियं तेयं ॥ १२७ ॥ अञ्जुगयवेरग्गेण
तेण परमं समुन्नइं नीओ । धम्मो जिणाण जिणचेइयाण पूयाइकरणेण ॥ १२८ ॥ सुइ सीलाओ कुलवाहियाड
वीवाहियाड नियवंसो । नीओ विसालभावं परमं तोसं च वंजुजणो ॥ १२९ ॥ तस्सेसा वेणइगी बुद्धी बुद्धाखिलत्थस-
त्थरस । कालेण समाराहियजिणवयणो सो दिवं पत्तो ॥ १३० ॥ इति ॥

अहवा सोमडनामो चित्तयरसुओ इमीइ आहरणं । जह तस्सेसा बुद्धी संजाया वोच्छमहमित्तो ॥ १ ॥ सागेयं
नाम पुरं समत्थि सव्वत्थसाहणसमत्थं । उत्तरपुरच्छिमाए दिसाइ अइरेगरमणिज्जं ॥ २ ॥ सुरपियजकखाययणं तत्थ-
द्वियपट्टनिच्चरम्ममहं । पवणपणोछिणचलधवलधयवडाडोवरमणिज्जं ॥ ३ ॥ सन्निहियपाडिहेरो सो जकवो विविहचि-
त्तकम्मोहिं । पइवरिसं चित्तिजइ कीरइ य महामहो तरस ॥ ४ ॥ नवरं चित्तियमेत्तो तं चेव य चित्तकारगं हणइ ।

भत्तं ॥ १०५ ॥ पञ्चकलायं भत्तं सेसेहिं पाविषं च देवत्तं । तन्मत्तभोयणेणं धारेई कप्पगो धाणे ॥ १०६ ॥ जाया पच्चं-
तनराहिवेसु वत्ता जहा गओ निहणं । कप्पो सपुत्तदारो लज्जुच्छाहा तओ झत्ति ॥ १०७ ॥ ते रोहंति समंता पाडलिपुत्तं
महंतसेणाहिं । जाओ य निरवकासो नंदो सहसा निरणंदो ॥ १०८ ॥ अन्नमुवायं सो अलभमाणगो चारणाहिवे भणइ ।
किं कोवि अत्थि कप्पगसंवंधी तत्थ कूवम्मि ? ॥ १०९ ॥ पुत्तो वा महिला वा दासो वा अइपहाणबुद्धिजुओ । जं तस्स
परियरो बुद्धिभायणं सुववइ जणम्मि ॥ ११० ॥ भणियं चारगपालगपुरिसेहिं देव । अत्थि कोवि तहिं । जो भत्तं पडि-
गाहइ खित्तो आसंदओ तत्थ ॥ १११ ॥ तम्मि समारोवेत्ता कूवाओ कइडिओ किससरीरो । नाणाविहोसहेहिं पणस-
रीरो य संजाओ ॥ ११२ ॥ पागारोवरि काडं गहिओज्जलवेसमुंदरागारो । राईण दरिसिओ सो ते भीयमणा खणे
जाया ॥ ११३ ॥ तहवि य नंदं परिहीणसाहणं जाणिऊण सुइठुयरं । काडमुवइवमहिणं ते पारद्दा, तओ लेहो ॥ ११४ ॥
णंदेणोसिं दिओ जो तुब्भं सववअणुमओ कोइ । तं पेसेह जमुच्चिवं संधिं अन्नं च काहामो ॥ ११५ ॥ कप्पो नावाकडो
गंगाइ महानइइ मज्झम्मि । तप्पेसिओ य पुरिसो मिलिया थेवंतरेण ठिया ॥ ११६ ॥ करसन्नाए तत्तो कप्पगमंती बहुं
भणइ तेसिं । जह उच्छृण कलावे हेडा उवरिं च छिणम्मि ॥ ११७ ॥ एवं च दहियकुंडे हेडा उवरिं च विहियछेयम्मि ।
सहसत्ति भूमिपडियम्मि होइ तं भणसु किं भइ । ॥ ११८ ॥ वामोहजणगमेयं भासित्ता कप्पगो तैओ झत्ति । पायाहि-
णीकोत्ता नियत्तओ आगओ तुरियं ॥ ११९ ॥ इयरोवि अइविलक्खो नियत्तओ पुच्छिओ सल्लज्जो य । नय किंवि

चितियमिमेण नूणं नरवइमाया इमा न उ इमस्स । हा धी कहं असंवद्धमेरिसं चिट्ठियं सहसा ॥ ९१ ॥ जं तइयाऽम-
 च्चत्तं दिज्जंतं पि हु पडिच्छयं न मए । तं एयफलं जायं जइ पुण पव्वइगो होत्तो ॥ ९२ ॥ तो नो एयंविहवसणभायणं
 होत्तओ, निवसमीवे । ता वच्चेमि सयं चिय जा नो गोहा बला नेत्ति ॥ ९३ ॥ इय चितिय रायउलं गओ तओ सविणयं
 निवो दिट्ठो । भणिओ संदिसह ममं किं कायव्वं ? निवो भणइ ॥ ९४ ॥ पुव्वंचिय जं भणियं ठिओ तओ रज्जचित्ताप-
 यमि । तक्खणमेवोवगया कयारवा राउले रयगा ॥ ९५ ॥ दहुं रणगा सह भासमाणमेयं परुहपणयं च । नट्ठा दिसोदिसिं
 ते इयरो बहुभज्जओ जाओ ॥ ९६ ॥ जायाणि पुत्तरयणाणि अन्नया पुत्तपाणिगहणमि । संतेउरस्स रज्जो भत्तं दाउं समाढत्तं
 ॥ ९७ ॥ आभरणणि धडिज्जंति तत्थ विविहाणि पहरणाणि तहा । उवल्लं छिइमिणं पुव्वामच्चेण कुल्लेण ॥ ९८ ॥
 लद्धावसरेण निवो विवत्तो देव ! सुंदरो न इमो । कप्पो जेण विरुवं काउं तुमहं सुयं रज्जे ॥ ९९ ॥ इच्छइ ठावेउं एव-
 मेव एयं न अन्नहा किंचि । संगामजोगमुवगरणमन्नहा कह घडावेइ ? ॥ १०० ॥ सारणिजलसारिच्छा रायाणो होत्ति जेण
 पाएण । जत्तो निज्जंति तओ धुत्तेहिं तहिं चिय वल्लंति ॥ १०१ ॥ नियपुरिसयेसणेणं सच्चविउं कप्पगो सपरिवारो ।
 खित्तो गभीरकूवे अइकोवपरेण नरवइणा ॥ १०२ ॥ तत्थ ठियस्स य दिज्जइ कोइवकूरस्स सेइगा एगा । जलवाहडिआ
 य तहा निययकुडंवं तओ भणइ ॥ १०३ ॥ पत्तो कुलपलओ मे सत्तो काउं कुलस्स उद्धारं । निजामणं च वेरस्स सो
 इमं जेमउ न अन्नो ॥ १०४ ॥ भणियं कुडंबलोएण णत्थि सत्तो तुमं पमोत्तूण । अन्नस्सेयारिसिया भुंज तुमं चिय इमं

उत्तारेइ तथो भणिओ णेण जह सच्चसंधो सि । पुत्त । तथो तेणं अजसभीरुणा कहवि पडिवन्ना ॥ ७५ ॥ दाऊण ओ-
सहाइं नीरोगसरीरगा कथा णेण । निसुयं रत्ता पंडियसिरोमणी कप्पगो एत्थ ॥ ७६ ॥ सद्भाविय तो भणिओ रत्ता, जह
रज्जचित्तगो होहि । तं कप्पय असरिससेमुहीइ उवहसियगुरुवुद्धी ॥ ७७ ॥ तह सव्वं चिय रज्जं तुङ्ग वसे जेण भइ ।
मम्हाणं । नासच्छायणमेत्तं मोत्तुं नहु कज्जमन्नेण ॥ ७८ ॥ कह किंविक्समेयमहं पडिवजेज्जा भणेइ सो ताहे । एसो न निर-
वराहो चित्तेइ निवो वसे होही ॥ ७९ ॥ भणिओ रत्ता साहीइ तीइ जो धोयगो परिव्वसइ । किं कप्पगवत्थाइं तं धोवसि
अहव अन्नोत्ति ! ॥ ८० ॥ अहमेव तेण भणिए एत्ताहे जइ समप्पई वत्थे । ता सव्वहावि मा देज्ज एवमेसो पडिनिस्सिद्धो
॥ ८१ ॥ अह इंदमहे पत्ते भज्जाए कप्पगो इमं भणिओ । मम पिययम ! वत्थाइं वंगाइं तुमं रयावेह ॥ ८२ ॥ अइसंतुड-
मणो सो निच्छइ ता जा पुणो पुणो भणइ । नीयाणि ताणि रयगस्स मंदिरे ताणि वत्थाणि ॥ ८३ ॥ सो भणइ अहं
मोहं विणावि रंगेसि ते इमाणि त्ति । सो मग्गिओ छणदिणे अज्जहिज्जो समप्पेसि ॥ ८४ ॥ इयभणिरो सो कालं गमेइ
जा वीयमागयं वरिसं । एवं तइयंपि तथो गाढं सो मग्गिउं लग्गो ॥ ८५ ॥ तहवि न अप्पेइ जया ताहे सो रोसरत्तस-
व्वंगो । तं भणइ तुङ्ग रुहियेण जइ न रंगेसि वत्थाइं ॥ ८६ ॥ तो जलियभीमजाउलमि पविसामि निच्छयं जलणे ।
तो पत्तो नियगेहे गहिया असिपुत्तगा निसिया ॥ ८७ ॥ रयगगिहमि अइगओ ताहे रयणेण भारिया भणिया । आणेहि
देहि वत्थाणि जावे सा तं तहा कुणइ ॥ ८८ ॥ कप्पेण तस्स उदरं फालित्ता ताणि रुहिरत्ताणि । विहियाणि तस्स भज्जाइ कप्पगो
भणिउमाढत्तो ॥ ८९ ॥ किं एस निरवराहो हओ तए जेण वारिओ रत्ता । तेणेसो चिरकालो जाओ वत्थाणमप्पणणे ॥ ९० ॥

वक्त्रंतयस्मि अह अन्नया अन्ने ॥६०॥ वासावासं साह् दिवा, सुओ तरस जायमेत्तोवि । गहिओ दारुणरुवाह रेवईए वणयरीए
 ॥६१॥ ता माया साह्णं भावणकप्पं करेतियाणमहे । भावेइ तं कयई कप्पाण पभावओ सज्जो ॥६२॥ संजाओ सो,
 नद्धा य वणयरी, तयणु सेसजायाणि । सव्वाणि थिरीभ्याणि तेण कप्पोत्ति नाम कयं ॥६३॥ अन्मापिइहिं सुपसत्थवासरे
 विहियसयणसक्कारं । परिवहुिजमाहत्तो देहेण ससिन्व सियपक्खे ॥६४॥ कालगए जणगजणे विज्जाठाणाणि तेण चउ-
 दसवि । माहणजणजोगाहं पढियाहं विलंवरहियाहं ॥६५॥ तानि चामूनि;—“अङ्गानि, चतुरो वेदा मीमांसा न्यायविस्तरः ।
 पुराणं धर्मशास्त्रं च स्थानान्याहुश्चतुर्दश ॥ १ ॥ शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं ज्योतिषं तथा । छन्दश्चेति षडङ्गानि
 प्राहुरेतानि कोविदाः ॥२॥”—सो सव्वमाहणाणं उवरिं नामं लहेइ, नय लेइ । अइसंतो समुवगओ निवदाणं दिज्जमाणंपि
 ॥६६॥ पत्तोवि जोव्वणभरं विज्जागुणओ य परमसोहमं । कम्मं सुरुवपुअंपि निच्छए किंपि परिणेउं ॥६७॥ सोऽणेगल्लत्तसय-
 परिगओ पुरं हिंडए सयाकालं । अह तस्सागमनिगमपहमि एगो दिओ वसइ ॥६८॥ धूया तरस जल्लसगनामगवा-
 हीइ विहुरियसरीरा । थूलत्तणमणुपत्ता अईव ख्वस्सिणी, तं च ॥६९॥ न वरेइ कोवि, एवं वएण सा अइमहळिया
 जाया । जाओ रिउत्तसमओ सेनायमिणं तीइ जणएण ॥७०॥ सो चित्तिउं पवत्तो सत्थे पढिया उ वंभवज्झेसा । जं कन्नगा
 कुमारी रिउरुहिरपवाहमुग्गुयइ ॥७१॥ सच्चपइत्तो एसो कप्पगवहुओ तओ उवाएण । केणावि देमि एयस्स अन्नहा नत्थि
 वीवाहो ॥७२॥ नियगिहदारे खणिओ तेणगडो तत्थ ठाविया एसा । महया सहेण तओ पक्खविओ निवडिया अयडे
 ॥७३॥ ओ ओ एसा कविला ! जो नित्थारेइ तरस मे दिन्ना । तं सोऊणं करुणापरायणो कप्पगो तत्तो ॥७४॥ तं

सो पुरस्स मज्झमि । तावंतेउरसज्जावालीहिं । मओ निवो दिट्ठो ॥ ४४ ॥ सहसुककूहयमेयाहि रज्ज्विंताकरेण सो आसो ।
अहिवासिओ पुरोहियलोएण पुरंतरे णीओ ४५ अवलोइओ स पहावियदुयक्खरो फुरियफारतणुकिरणो । उभवाडियपुव्व-
पुण्णो आसेणारोविओ पिट्ठिं ॥ ४६ ॥ चत्थिं चामरजुयलं धरियं छत्तंवरं महाछत्तं । सयलाइं वाइयाइं तूराणिवि भइसइं
॥ ४७ ॥ रायाभिसेयसारं स रज्ज्विंताकरेण लोएण । ठविओ उदाइरओ पयमि सुत्ते मणुझमि ॥ ४८ ॥ तरस्स दुयक्खरभावेण
ते य भडा दंडभोइया सव्वे । न करेति विणयमेसो अह चिंतइ कस्स हं राया ? ॥ ४९ ॥ अत्थाणीमज्झगओअहन्नया
उट्ठिऊण निक्खंतो । पुण अइगओ न तेहिं एसो अब्भुट्ठिओ किंचि ॥ ५० ॥ दावियकोववियारेण तेण एए हणेह सो
गोहे । मणियमवरोप्परमिसे सोडं हासाउला जाया ॥ ५१ ॥ तो तिच्चरोसविसपरवसेण अत्थाणमंडवहुवारो । लेप्पमए
पडिहारो अवलोइय भासियं तेण ॥ ५२ ॥ जइ नामेए विणयं न करेति, किमंग तुमह विणयस्स । संपन्ना परिहाणी समु-
ट्ठिया ते तओ सहसा ॥ ५३ ॥ गयपाणा केइ कथा हत्थट्ठियनिसियखमगाएहिं । ते भडदंडाईया अन्नो नट्ठा भओ तट्ठा
॥ ५४ ॥ तो मलनियकरकमला भूवीढलुठंतमत्थया सव्वे । खामित्ता रायाणं विणीयविणयत्तणं पत्ता ॥ ५५ ॥ तरस्स कुमार-
मच्चो न कोवि सव्वो तहाविट्ठो अत्थि । तं आयेरेण मगइ नयलगवि कोडवि से हत्थे ॥ ५६ ॥ एयं ता एवं चिय नगर-
वहिं कविलनामगो विप्पो । निवसइ वंभणजणसमुच्चियाइं कज्जाइं कुणमाणो ॥ ५७ ॥ पत्ता वियालसमए अह केई साहुणो,
हुहं इण्हिं । नगरंतो पविसिज्जइ टिया तओ तरस्स होमणिहे ॥ ५८ ॥ सो पंडियाभिमाणी कविलो पुच्छाउ काउमाढत्तो ।
उवणीओ अइनिउणो विणिच्छओ पुच्छियत्थाण ॥ ५९ ॥ जाओ य सावगो सो जिणवयणं चिय परंति मन्नंतो । एवं काले

॥ २७ ॥ सुत्तेसु ज्ञाणसज्झायमाइकिच्चेण खीणदेहेसु । सूरिनिवेसु स पावो समुट्ठिओ कइडिया कत्ती ॥ २८ ॥ सा पुब्बं
 चिय मूढा आसि रजोहरणमाइववहिमि । दिआ कंठपएसे रओ, नट्टो य संभंतो ॥ २९ ॥ सा रुहियेण विलग्गा पासणं
 वीयगेण निक्खमइ । छिओ खणेण कंठो तो तीइ अकुंठधाराए ॥ ३० ॥ उवचियतणुत्तणाओ रओ रुहिरछडाहिं वियडाहिं ।
 सित्तो देहे सूरि सहसा निक्खयं पत्तो ॥ ३१ ॥ असमंजसं नियच्छइ सव्वं तं चित्तिं तओ तेण । पूण कुसीसेण कयं
 कहणहाडदंसणं तस्स ॥ ३२ ॥ कह कल्लणकलावेक्कमूलमुस्सप्पणा जिणमयस्स । पगया, कह मालिण अखालणिजं इमं पत्तं
 ॥ ३३ ॥ भणियं च,—“अन्नह परिचिंतिजइ सहसिकं दुज्जाएण हियएण । परिणमइ अन्नहच्चिय कज्जारंभो विहिवसेण”
 ॥ ३४ ॥ ता किं एत्तो उचियं नूणं नियपाणचागकरणेणं । एसो धम्मकलंको दुरंतओ मे समुत्तरइ ॥ ३५ ॥ काऊणं तक्कालोचियाइं
 कज्जाइं धीरचित्तेणं । दिआ सा नियकंठमि कत्तिया कंकलोहस्स ॥ ३६ ॥ जाव पभाए सेज्जापालगलोगो निभालए
 सालं । दिट्ठो राया सूरि दोवि य पंचत्तणं पत्ता ॥ ३७ ॥ तत्तो संखुओ सो अन्ह पमाओ इमो त्ति मन्नंतो । तुण्हक्को
 च्चिय चिद्धइ जा ता सहसा पुरे तत्थ ॥ ३८ ॥ जाओ जणप्पवाओ जह एयमणुद्धियं कुसीसेण । पूणमभव्वो एसो कव-
 डेण वयं पवओ त्ति ॥ ३९ ॥ पत्ता ते दोवि दिवं इओ य ण्हावियदुयक्खरो नंदो । न्हावियसालाइ गओ पत्थावादानय-
 स्स वहिं ॥ ४० ॥ उज्झायस्स निवेयइ जहा मए अज्ज सुविणओ दिट्ठो । रयणीविरामसमए जह नगरमिमं समंतहिं ॥ ४१ ॥
 अवेडियं समंता एत्तो सुविणयफलं परिकहेहि । सो सुविणयसत्थणू तं नेइ धरं तओ तत्थ ॥ ४२ ॥ धोयसिरस्स नियां
 से दिआ धूया परेण विणएण । उगगच्छंतो न्व रवी सहसा सो दिप्पिउं लग्गो ॥ ४३ ॥ सिबियाइ समारूढो हिंइइ जा

निञ्चाणाहभगणे ॥ ११ ॥ उज्जेणिराहणा नत्थि एत्थ सो कोइ अंकुसं अमहं । जो इममुदायिरायं अवणेजा सिरस-
मारुढं ॥ १२ ॥ तो तस्सेवगरत्तो भणियं पुत्तेण गरुयत्तारेण । साहेमि इमं कज्जं जहपिड्डिवलं तुमं वहसि ॥ १३ ॥ तो तेण
अणुत्ताओ स कंकलोहस्स कत्तियं वेत्तुं । चलिओ पाडलिपुत्ते पत्तो य कमेण तो रत्तो ॥ १४ ॥ विहिया सवाहिरब्भं-
तराह परिसाह सेवगजणस्स । उचिया सेवावित्ती नय लद्धो चित्तियावसरो ॥ १५ ॥ सो पुण उदायिराया अट्टमिचउद-
सिदिणोसु सव्वाहं । मोत्तूण रज्जकज्जाहं पोसहं कुणइ उवउत्तो ॥ १६ ॥ सिरिधम्मघोसनामा सूरी अच्चंतलीणजंवबलो ।
ठाणंतरे विहारं काढं असहो वसइ तत्थ ॥ १७ ॥ साहुसमीवे पोसहंकरणे रत्तो बह्व अवाओत्ति । तत्थेव रायभवणे पो-
सहदिवसेसु सो जाइ ॥ १८ ॥ भणिओ निवपरिवारो रत्ता, साह्वण इंतजंताण । रयणीए दिवसम्मि य खलणा केणइ न
कायव्वा ॥ १९ ॥ नाओ एस वइयरो तेणं दुट्ठाभिसंघिणा धणियं । रायसुएणं एए इत्थं अनिवारियप्पसरा ॥ २० ॥ तो
सो वज्जिय सेवावित्तिं आवज्जिऊण गुरुच्चित्तं । अइदढसढत्तविणओवयारसर्रो गहियदिव्वो ॥ २१ ॥ भावसमणो ङव
जाओ विणयरओ त्ति य पइद्वियं तस्स । नामं वच्चइ कालो एवं छलचित्तणपरस्स ॥ २२ ॥ सूरीवि य गीयत्थे थिरव्वए
नायजाइकुलसीले । साह्व अप्पसाहए अत्थे निवभवणमाणेइ ॥ २३ ॥ सो निच्चं चिय पणुणत्तमप्पणो आयरेण दंसेति ।
परमहिणवधम्मं भाविऊण वारेइ तं सूरी ॥ २४ ॥ अन्नाम्मि दिणम्मि मुणी कज्जेण गिलाणपाहुणार्हण । अच्चंतवाउलत्तं
पत्ता पउणोय सो जाओ ॥ २५ ॥ बहुदिवसादिविखओच्चिय ता सोवि सहायओ गुरुहिं कओ । पत्ता रायकुलब्भंतरा-
लसालाइ रयणिमुहे ॥ २६ ॥ पडिव्वं पोसहमोसहं व रोगाउरेण नरवइणा । विहिओ तक्कालोच्चियववहारो वंदणार्हओ

मिदम्, यथा—“वितरति गुरुः प्राज्ञे विद्यां यथैव तथा जडे, न तु खलु तयोर्ज्ञाने शक्तिं करोत्यपहन्ति वा । भवति च पुनर्भूयान् भेदः फलं प्रति तद्यथा, प्रभवति मणिर्विभवग्राही शुचिर्न मृदादयः” इति । अत्र च येषां सम्यक् ज्ञात्वं परिणामितं तस्य वैतथिकी बुद्धिरितरस्य तु तदाभासेति ॥ ७ ॥

एतथेव अतथस्सत्थे कटपगण्डादुच्छेदभेदणया । जक्खपउत्ती किच्चपओय अहवा सरावस्मि ॥ ८ ॥

सेणियराए तह कोणिए य पंचत्तमुवगाए संते । कोणियसुओ उदाई पाडलिपुत्तं पुरमकासि ॥ १ ॥ चंडपयावो विसि-
मंडलाइं सव्वाइं तविजमारज्जो । मज्जलावियरिबुक्कइरवखंडो सो चंडकिरणो व्व ॥ २ ॥ परिपूरियभंडारो गयाइच्चउरंग-
साहणसणाहो । सामाइनीइनिजणो परिपालइ रज्जमणवज्जं ॥ ३ ॥ तह तविवहगुरुपायारविंदसेवोवल्लङ्कसंसत्तो । पसमाइ-
नुणमणीणं पच्चक्खो रोहणगिरि व्व ॥ ४ ॥ तम्मि पुरे कारवियं पुरवाहीए मणोहराकारं । हिमगिरिसिहरत्तुं भुवणं
सिरिवीयरयायस्स ॥ ५ ॥ अट्टाहियाइमहिमानिच्चारंभेण मणभिरामेण । साहुपयपूयणेण य दीणाणाहाइदाणेण ॥ ६ ॥ सम्म-
मणुव्वयपरिपालणेण तह पोसहाइकरणेण । तेण जिणिंदपणीओ धम्मो परमुज्जइं नीओ ॥ ७ ॥ एत्तो च्चिय जो तित्थयर-
नामकम्मं तिलोयमहिमंगं । वंधेसु जेण भणिया ठाणे तब्बंधिजियसंखा ॥ ८ ॥ जहा—“सेणिए—सुपास—पोट्टिल—
दढाड—संख—सयगा उदाई य । सुलसा य साविया रेवई य नव वीरतित्थम्मि” (१) सव्वे दंडनिवइणो तेणुगगाए नि-
याए आणाए । आणाविज्जंता निच्चमेव खिज्जंति चित्तेण ॥ ९ ॥ कत्तो च्चिय अचराहा एणो भूमीवई सपरिवारो । उदा-
ल्लियनियदेसो विट्ठिओ देसंतरावासी ॥ १० ॥ पत्तो उज्जेणीए जाओ सेवापरो तदहिवइणो । भणियं च अणया तेण

दारकश्च भविष्यति तस्याः, येन दक्षिणपादो गुरुको निबिडनिवेद्याल्लक्ष्यते दक्षिणकुक्ष्याश्रिते च गर्भे किल पुरुषो भव-
तीति । तथा रक्ता दक्षिका मार्गतदवर्त्तिनि वृक्षे यतो लम्बा दृश्यते, ततोऽपि ज्ञायते पुत्रोत्पत्तिः । मार्गवृक्षलम्बा हि रक्त-
दक्षिका मार्गगमनप्रवृत्तागर्भवत्स्त्रीसंबन्धिनी निमित्तशास्त्रेषु पुत्रोत्पत्तिसूचिका पठ्यत इति । तथा 'येरी तज्जायणाणार्ह'
इति तावेव सिद्धपुत्रौ नदीतीरे जलमापीय यावत् स्थितावासाते, तावेकया स्थिरया जलभृतहस्तघटया संपन्ननैमि-
त्तिकसुतत्वज्ञानया चिरप्रोषितप्रियपुत्रया तद्गमनं पृष्टौ—'कदा मे पुत्रः स्वगृहमायास्यतीति ?' तस्मिंश्च क्षणे पृच्छा-
व्यप्रायासस्या हस्तात् स घटो भूमौ पतित्वा भग्नः । भणितं चैकेन—'तज्जाएण य तज्जायं तन्निभे य तन्निभं' इत्यादि-
श्लोकमुच्चार्य यथा—सुतस्ते पुत्रः । कथमन्यथाऽयं सद्य एव घटभङ्गो जायेत ? इति । द्वितीयेन तु प्रतिपादितं, यथा—
गच्छ वृद्धे ! सांप्रतमेव स्वगृहमागतस्तिष्ठति तेऽसौ पुत्रः । गता च सा । दृष्टपुत्रा च तुष्टा चेत्तसि वस्त्रयुगलकं रूपकांश्च
गृहीत्वा सगौरवं सत्कारितोऽसौ द्वितीयः सिद्धसूनुस्तथा । इतरश्चादेशविसंवादाद्विलक्षीभूतो गुरुमुपस्थितो निगदति,
यथा—'किं न मम इतरतुल्यं समकिकस्यापि निमित्तशास्त्रसम्भवं कथयसि ?' इति । पृष्टौ च तौ तेन । कथितं च
ताभ्यां सर्वं यथावृत्तम् । गुरुणा च भणितम्—कथं त्वया तस्य मरणमादिष्टम् ? स प्राह—घटविपत्तिदर्शनात् । द्विती-
येन चोक्तम्—'तज्जायेण य तज्जायं' इत्यादिश्लोकमुच्चार्य एव—घटो भूमेरेव सकाशादुत्पन्नो भूम्या एव च मिलितः,
एवं स पुत्रो मातुरेव सकाशादुत्पन्नो मातुरेव च मिलित इति निर्णितं मयेति । भणितश्चासौ गुरुणा यथा भद्र ! नाहम-
पराध्यासि, किन्तु भवत एव प्रज्ञाजाल्यं यो विशेषादिष्टमपि न निमित्तशास्त्ररहस्यमवबुध्यसे । किं न श्रुतं त्वया सूक्त-

“यः कश्चिदपूर्वं किञ्चन मां श्रावयति तस्याहं खोरकं लक्षद्रव्यमूल्यं कञ्चोलकमिदं ददामि” एवं च लोकं डम्भायितुमारब्धः, यतो यः कश्चिदभिनवकाव्यादि श्रावयति तत्रापि स “पूर्वमेतन्मे” इति मिथ्योत्तरं कृत्वा तं विलक्षीकरोति । प्रवर्तितश्चात्मनि प्रवादो यथाऽहं सर्वश्रुतपारग इति । श्रुतश्चैष वृत्तान्तस्तत्रस्थेनैकेन सिद्धपुत्रेण । तत्कालोत्पन्नबुद्धिनां च तेन तद्व्रतो भूत्वा पठितं, यथा—“तुज्झ पिथा मह पिडणो धारेइ अपूणयं सयसहस्सं । जइ सुयपुर्वं दिज्जउ अहन सुयं खोरयं देहि” । एवमनेन प्रकारेण तदन्यधूर्त्तेण सिद्धपुत्ररूपेण च्छलना बुद्धिपरिभवरूपा तस्य कृतेति ॥ १०६ ॥

॥ समाप्तान्यौत्पत्तिकीबुद्धिज्ञातानि ॥

॥ नमः श्रुतदेवतायै ॥

अथ वैनयिकीज्ञातानि विव्रियन्तेः—

वेणइयाइ निमित्ते सिद्धसुया हृथिपय विसेसोत्ति । शुविणिदाहिणपुत्ते थेसी तज्जायणाणादी ॥ ७ ॥

वैनयिक्यां बुद्धौ निमित्ते इति द्वारपरामर्शः । ‘सिद्धसुय’ इति कस्यचित् सिद्धपुत्रस्य पार्श्वे द्वौ सुतौ, “पुत्ता य सीसा य समं विहत्ता” इति वचनात् शिष्यावित्यर्थः, निमित्तशास्त्रं शिक्षितौ, अन्यदा च तृणकाष्ठार्थमदव्यां प्रविष्टौ । ह-
हानि च ताभ्यां तत्र ‘हृथिपय विसेसोत्ति’—हस्तिपदानि, आदिष्टश्चैकेन विशेषो, यथा—हस्तिन्या एवैतानि । कथं ज्ञा-
यते इति चेत् ? कायिकोत्सर्गविशेषात् । सा च काणा, एकपाभर्त्तेन तृणानां खादनादिति । तथा ‘शुविणिदाहिणपुत्त’ इति
तत्र च कायिकोत्सर्गविशेषादेव एका स्त्रीपुरुषश्च विलग्न इति ज्ञायते । पीवरगर्भा च सा, भ्रूमौ हस्तस्तम्भनेनोत्थानात् ।

इच्छाह महं रंडा पइरिण तन्मित्तसाहुववहारे । मंतिपरिच्छा दोभाण तयणु अप्पस्स गाहणया ॥५॥

‘इच्छाह महं’ति द्वारपरामर्शः । किल क्वचिन्नगरे कस्यचिच्छुल्लपुत्रकस्य पत्नी भर्तुमारणे ‘रंडे’ति वैधव्यमनुप्राप्ता । सा च ‘पइरिण’ति पत्युर्भर्तुः संबन्धि यद्भुत्तिप्रयुक्तं धनं लोकस्य च देयत्वेन ऋणतया संपन्नं तद्ग्राहयितुमारब्धा । न चासौ किञ्चिच्छभते, सर्वपुरुषापेक्षत्वात्सर्वलभ्यानाम् । भणितं च तथा तस्य पत्युर्मित्रं यथोद्ग्राहयाधमर्णलोकाद् मे वित्तम् । भणितं च तेन—‘कोऽत्र मे भागः?’ तथा च सरलस्वभावमवलम्ब्य निगदितम्—‘उद्ग्राहय तावत् पश्चाद्यत्ते रोचते तन्मे दद्यास्त्वम्’ इति । उद्ग्राहितं च तेन तत्सर्वम् । भागवेलायां च ‘असाहु’ति असाधौ वञ्चके तुच्छभागदानात्तस्मिन् संपन्ने व्यवहारो राजद्वारि प्रवृत्तः । लब्धवृत्तान्तेन च ‘मंतिपरिच्छा’ इति मंन्त्रिणा परीक्षार्थं पृच्छा कृता—‘कीदृशं त्वं भागमिच्छसि?’ स ग्राह महान्तम् । ततो द्रव्यस्य द्वौ भागौ कृतौ अल्पो महान्श्च । तदन्वयपस्य भागस्य गाहणयत्ति अल्पं भागं ग्राहित इत्यर्थः । किलानया प्रागेवेदमुक्तमास्ते यस्ते रोचते स भागो मे दातव्यः, रोचते च ते महानित्ययमेवास्या दातुमुचित इति, प्रतिपन्ननिर्वाहित्वाच्छिष्टानाम् । यतः पठ्यते—“अलसायंतेणवि सज्जणेण जे अक्खरा समुल्ल-
विया । ते पत्थरटंकुक्कीरियव न हु अन्नहा हुंति ॥” ॥ ५ ॥

सयसाहस्सी धुत्तो अपुवखोरम्मि लोगडंभणया । तुज्झ पिया मज्झेवं तदण्णधुत्तेण छलणत्ति ॥ ६ ॥

सयसहसति द्वारे शतसहस्री लक्षप्रमाणधनवान् कश्चिद्धूर्तः समासीत् । तेन च ‘अववखोरम्मि लोगडंभणया’ इति

तत्रैकाकी गतः पृष्टाश्च ते किमिदमारब्धं भवद्भिः? कथितं च सप्रपञ्चं तैः । ज्ञातं चैतत्किञ्चिद्विद्युक्तेन राज्ञा—‘सत्त्व-
साध्योऽयं व्यवहारः—न च तदेतेषु समस्तीति, तत् स्वकीयं शिरसि हत्त्वा क्षिपाम्यत्र ज्वलने’ तथैव कर्तुमारब्धो याव-
त्तावदाक्रुष्टास्तिष्ठन्निमतो दक्षिणभुजस्तदधिष्ठायिकया देवतया राजपौरुषाक्षिसचित्तया । ज्ञातं सुवर्णमिति ॥ ३ ॥

सत्स्थोलग्न परिच्छा अदाण गम धेवदाणगहणंति । अणो उ पक्खवाया चउसत्थविसेसविण्णाणो॥४॥

शस्त्र इति द्वारपरामर्शः । किल कस्यचिद्राज्ञः शस्त्रप्रधाना अवलगाका अवलगितिुमारब्धाः परीक्षार्थं च ‘अदाण’त्ति-
राज्ञा तेषां न किञ्चिद्दाति । ततः ‘गम’त्ति अन्यत्र गन्तुमारब्धं तैः । ततः ‘धेवदाणगहणंति’ स्तोत्रदानेन परिमितजी-
विकावितरणरूपेण ग्रहणं स्वीकरणं कृतं केषांचित् । अन्ये तु स्वपौरुषानुरूपं वृत्तिमलभमाना । अन्यत्र गताः । ज्ञातं
चौत्पत्तिकीबुद्धिसारेण राज्ञा—‘नूनमेते महापराक्रमाः’ इति । अन्ये त्वाचार्या इदमित्थमभिदधतिः—पक्षवादात् प्रति-
ज्ञापूर्वकपक्षवादकरणाच्चतुर्णां शास्त्राणां वैद्यकधर्मार्थकामगोचराणां आत्रेयकापिलबृहस्पतिपाञ्चालनामकऋषिविशेषप्रणी-
तानां विशेषेण परिज्ञानमवबोध औत्पत्तिकीबुद्ध्या कृतम् । किल क्वचित् पाटलिपुत्रादौ नगरे कस्यचिद्राज्ञः क्वचित्समये
वैद्यकादिशास्त्रहस्ताश्रित्वारः प्रवादिन उपस्थिताः । बभणुश्च यथैतच्छास्त्रावबोधानुरूपं प्रतिपत्तिमस्माकं कर्तुमर्हति महा-
राज्ञः । परिभाषितं च तेन यथा न ज्ञायते कः कीदृशं शास्त्रमवबुध्यत इति । तत्परीक्षार्थं प्रतिज्ञोपन्यासपूर्वकं परस्परं
वादं कारयितुमारब्धाः । ज्ञातं च तत्र ग्रन्थाप्रकर्षाप्रकर्षौ । कृता च तदनुरूपा प्रतिपत्तिरिति । अत्र च सत्स्थेति निर्दे-
शस्य प्राकृतशैलीवशेन शस्त्रशास्त्रयोरविरोधादित्थं व्याख्यानद्वयं न दुष्टमिति ॥ ४ ॥

षिताश्च ते पिण्डाः, भणितश्च स्वजनलोकेः, यथाऽहं नद्यां गोमयपिण्डकान् मध्यसंगोपितार्थान् प्रक्षेपस्यामि, भवद्भिश्च ते तरन्तो ग्राह्या इति । ततोऽसावस्माकं कुले स्थितिर्नीतिरीतिरेषा इत्युक्त्वा तिथिषु पर्वदिवसेषु च तैर्दारकैः समं तान् नद्यां निक्षिपति । निर्वाहितश्चानेनोपायेन सर्वोऽप्यर्थः 'ततो अवक्कमणं'ति तत एव कृतेऽपक्रमणं ततः स्थानाच्छब्धवावरेण तेन गमनं कृतमिति ॥ २ ॥

अर्थे बालदुमाया ववहारे देविपुत्तकालोत्ति । अण्णे उ धाउवाइयजोगो सिच्चीइ निवणाणं ॥ ३ ॥

अर्थ इति द्वारपरामर्शः । 'बालदुमाया' इति कस्यचिद्बालस्य द्वौ मातरावभूतां । पिता च मृतः । 'ववहारे' इति संपन्नश्च द्वयोरपि जनन्योर्विवादः न चान्यः कोऽपि तत्र साक्षी समस्ति, दूरदेशान्तरादागतत्वात्तयोः ततो राजाद्वारे उपस्थिते । 'देविपुत्तकालो'त्ति । तत्र च पट्टमहादेवी गर्भवती श्रुतश्च तथैष वृत्तान्तः उपायान्तरं चापश्यन्त्या प्रतिपादिते यथा ममैष गर्भे यः पुत्र उत्पत्स्यते, सोऽशोकपादपस्याध उपविष्टो व्यवहारं भवत्योः छेत्स्यतीति । तावन्तं च कालं यावद् भवतीभ्यां संतुष्टमानसाभ्यां उचिताज्ञपानवस्त्रादिभोगपराभ्यां च स्थातव्यम् । तुष्टा च सपत्नी यथा लब्धस्त्वावदियान् कालः, पश्चात्किं भविष्यतीति को जानीत इति । ज्ञातं च यथावस्थितं देव्या, तदीयहर्षावलोकनात् । निर्घाटिता चासौ । समर्पितश्च स्वजनन्या एव पुत्रोऽर्थश्चेति । अन्ये त्वाचार्था एवं भुवते, यथा—'धाउवाइयजोगो सिच्चीइ निवणाणं' इति । कैश्चिद् धातुवादिर्कैः कचित् पर्वतनिकुञ्जे सर्वः सुवर्णसिद्धिसंयोगो विहितः न च सुवर्णसिद्धिः संपद्यते विषज्ञा-श्चासते ते यावत्, तावद्दान्तरे प्रागेव शैलासन्नं निवेशितकटकसन्निवेशाद्रात्रौ ज्वलन्तं ज्वलनमवलोक्य कौतुकेन राजा

वञ्चकमित्रस्य प्रतिविम्बं मृन्मयं निजगृहमध्ये तेन कारितम्, तन्मस्तके च नित्यमसौ भक्तं मुञ्चति । द्वौ च वानरौ तन्मस्तकोपरि भक्तं ग्राहयति । तदभ्यासौ च तौ संजातौ । अन्यदा च तथाविधोत्सवप्रवृत्तौ निमज्जणा भोजननिमित्तं वञ्चकवयस्यचेडकयोः कृता । गोपितौ च तौ तेन । न समर्पयति च पितुः । उत्तरं च कुरुते—“किं मन्दभाग्या वयं कुर्मः, येन पश्यत एव मे त्वत्सुतौ वानरौ जातौ” । अश्वदधानश्च तद्गृहमागतः उपवेशितो लेप्यस्थाने अग्रत एव प्रसारिततल्यतिविम्बेन तेन । मुक्तौ च वानरौ किलकिलारारवं कुर्वाणावारुढौ तच्छिरसि । भणितश्च स तेन, यथाऽपुण्यैर्निधिः परावृत्तः, तथैतावपि त्वत्पुत्राविति । ज्ञातं च तेन ‘शठं प्रति शठं (शार्क्यं) कुर्यात्’ इति वचनमनुष्ठितमेतेन तदनु दत्तो निधिभागः । प्रतिसमर्पितावितरेणापि पुत्राविति ॥ १ ॥

स्विकृत्वा य दारपाठे बहुलाह्वरत्तमारसंवाय । गोमयपिंडपादीयं तितिति तत्तो अवक्रमणं ॥ २ ॥

शिक्षा चेति द्वारपरामर्शः । शिक्षा चात्र धनुर्वेदविषयोऽभ्यासः । तत्र चैकः कुलपुत्रको धनुर्वेदाभ्यासकुशलः पृथ्वीतलनिभालनकौतुहलेन परिभ्राम्यन् कचित्रगरे कस्यचिदीश्वरस्य गृहमवतीर्णः । गृहस्वामिना च सप्रणयं परिपूज्य ‘दारपाठे’ इति स्वकीयदारकपाठे नियुक्तः । तस्य च तान् पाठयतो बहुलभः संपन्नः । ततः ‘अवरत्तमारसंवाय’ इति । अपरकेन दारकपित्रा तदीयार्थलाभच्छेदनार्थं मारो मरणं संकल्पितं यथा केनाप्युपायेनामुं निर्गमनकाले मारयित्वाऽर्थो ग्रहीष्यत इति । न लभते चासौ गृहाग्निरनुम । संपादितश्चासौ तेन निजस्वजनानां वृत्तान्तः, यथा—मृन्मयं मां मारयितुमभिवाञ्छतीति । तदनु च ‘गोमयपिंडं नर्पयं तिश्चित्ति’ गोमयपिंडेषु सर्वोऽपि निजोऽर्थः संचारितस्तेन । शो-

मार्गश्रान्तः सन् 'अवालडवसही' इति अव्यापृतानां दिगम्बराणां वसतौ मठरूपायां रात्रिवासायोपस्थितः । तत्र च प्रा-
गेव भिक्षुदर्शनं प्रति संपन्नमत्सरैस्तदुपासकैः सकपाटं सदीपं चापवरकमेकं प्रवेक्षितः 'स्वरिचीवरदाह उड्डाहो' इति, ततो
मुहूर्तान्तरे शयनीयस्थस्य तस्य खरी द्व्यक्षरिका प्रवेक्षिता, द्वारं च स्थगितम् । ततः परिभावितं च तेन 'नूनमेते मासु-
ड्डाहयितुमिच्छन्ति । ततो "भावानुरूपफलभाजः सर्वे जीवा" इत्येतैर्वेव पतत्ववसाय इति विमृश्य प्रज्वलत्प्रदीपशिक्षान-
लेन दग्धानि सर्वाण्यपि चीवराणि, अवलम्बितं च नाशयम्, दैवाच्च प्राप्ताऽपवरकमभ्य एव पिच्छिका । प्रभाते च दिग-
म्बरवेष्टधारी गृहीत्वा दक्षिणकरेण स्वरिकां यावन्निर्गन्तुमारब्धस्तावन्मीलितस्तैः सर्वोऽपि तत्संनिवेशलोकः । भणितं च
तेनोच्चुरकन्धरेणोच्चस्वरेण च भूत्वा—'याहयोऽहं ताहयाः सर्वेच्येते' इति भिक्षोरौलत्तिकी बुद्धिरिति ॥ १०० ॥

चेडगनिहाणलाभे भददिपंगारगहणऽपुण्णत्ति । इयरेण लेप्पवानरणिमंतणा चेडपुण्णत्ति ॥ १ ॥

चेडग इति द्वारपरामर्शः । किल कचित् कौचिद् द्वौ वयस्यौ परस्परं प्रणयपरायणौ वसतः । तयोश्च कदाचित् क्वचित्
शून्यगृहादौ हिरण्यपूर्णनिधानलाभः समजनि 'भददिपंगारगहणपुत्तं'ति परिभावितं च तद्ग्रहणोचितं भद्रं दिनं ता-
भ्याम् । लब्धं च तद्दिनाद् द्वितीयदिने । गतौ च तौ स्वगृहम् । तत एकेनाहुद्धामिसंधिना तद्ग्रात्रावेवाङ्गाराणां भूत्वा
ग्रहणमुपादानं कृतं द्रविणस्य । प्रभाते च यावदागतौ तावत् परयतोऽङ्गारान् किमिदमित्थमकस्मादेवान्यथा संवृत्तमिति
यावत् परस्परं जल्पतस्तावद् भणितं निधिग्राहकेण,—'अहो अपुण्यमावयोरिति रात्रिमात्रान्तरे एव निधिरङ्गाररूपतया
परिणतः' इति । ततो ज्ञातमितरेण नूनमस्य मायाविनः कर्मेदम् । ततः 'लेप्पवानरनिमंतणा चेडपुण्णत्ति' लेप्पं तस्यैव

गच्छन् कौतुकेन तदर्शनार्थं देवकुलगर्भगृहे प्रविशति यदा चासौ तद्द्वारि पादनिक्षेपं करोति तदा 'उद्घाणं टंकग्रो झत्ति' इति—उत्थानं संमुखं चलनं दङ्कात्ततो विषमपर्वतप्रदेशाज्झगित्येव तस्य देवता करोति । एवं च छलेन प्रतिमाचौरस्त्व-
मिति कृत्वा गृह्यतेऽसौ प्रच्छन्ननिष्ठुकराजपुरुषैराच्छिद्यते च सर्वमपि धनं ततः सकाशात् । एवमौपत्तिकीबुद्ध्युपायेन
राजा द्रव्यसंग्रहं कृतवानिति ॥ ९९ ॥

भिक्षुभिमवि एवं चिय भुयंग तव्वेस् पास जायणया । अपणेऽवाउडवसही खरिचीवरडाह उड्डाहो १००

‘भिक्षुभिमवि एवंचिय’ति भिक्षाविति द्वारपरामर्शः । एवमेव प्राच्यज्ञातवत् केनापि भिक्षुणा कस्यचित्पुरुषस्य संब-
न्धिनो न्यासस्यापह्नवः कृत इत्यर्थः । ततस्तेन वञ्चितपुरुषेण ‘भुयंग’ इति भुजङ्गानां द्यूतकारिणां निवेदितं यथाऽयं रक्त-
पटो मदीयं निक्षेपकमपलप्य स्थित इति । ततस्तैस्तस्योपरि कृपां कुर्वाणैराद्यबुद्धिसहायैः ‘तव्वेसनास’ति तस्य भिक्षोर्वैषं
कृत्वा रक्तपटैर्भुवेत्यर्थः, तस्यैव भिक्षोः समीपे गमनं कृतम् । भणितश्चासौ यथा,—वयं तीर्थवन्दनार्थं गमिष्याम इत्ये-
नमस्सदीयं सुवर्णं निक्षेपकं गृहाण । प्रत्यागतानामस्माकमर्पयेत्त्वमिति । एवं च ते यावदर्पयितुमारब्धा न चार्पयन्ति
तावत्तेन वञ्चितपुरुषेण तत्संकेतितेनैवावान्तरे समागत्य ‘जायणया’ इति याचनं कृतं स्वकीयनिक्षेपकस्य, यथा—मदीयं
प्राग्गृहीतं निक्षेपकं तावदर्पय भो भो भिक्षो ! । ततस्तेन यद्यहमेतस्य न्यासं न ढौकयिष्यामि तदा एते न समर्पयि-
ष्यन्ति मम स्वीकीयनिक्षेपकान् वञ्चकं मां मन्यमानाः, इति तत्क्षणादेव समापितः । द्यूतकारभिक्षुभिरपि मिषान्तरं
कृत्वा नार्पिता निक्षेपका इति । अत्रैव सतांतरम्, अन्ये ह्युवते—यथा कश्चिच्छाक्यभिक्षुः क्वचित् संनिवेशे संध्याकाले

णार्थं प्रक्षिप्ताः । मित्रेण च लुब्धेन स्वकीकास्ताश्च गावः स्वनामाङ्काः कृताः । याचितश्च प्रस्तावे तेनासौ, यथा—सम-
र्प्य मदीया गाः । तेनापि प्रत्युक्तम्, यथा—गृहाण यासां नारत्यङ्कस्ताः । ज्ञातं च तेन, यथा—वञ्चितोऽस्मीति । ततः
'भुयंगञ्जोहिय'ति भुजङ्गा द्यूतकाराः ज्ञोभितेन परिभूतेन सता बुद्धेर्लभार्थमवलगिताः, दत्ता च तैरौत्थत्तिकीबुद्धिसारै-
र्बुद्धिः, यथा—तस्य पुत्रीः केनाप्युपायेन स्वगृहमानीयात्मपुत्रिकाभिः सह 'अंकिय'ति अङ्किताः कुरु । कृतं च तथैव
तेन । याचितश्च मित्रेण स्वपुत्रीः । प्रतिभणितं च तेन, याः काश्चिदपातिताङ्काः सुतास्ता गृहाण । ततो द्वाभ्यामपि
वञ्चितप्रतिवञ्चिताभ्यां 'गोचोडियामुयणं'ति गवां चेटिकानां च मोचनं कृतम् ॥ ९८ ॥

पाणेर्वाचिय पल्लट् पासकालेण नवर विण्णाणं । अद्वे नरिददेवय उट्टाणं टंकधो इति ॥ ९९ ॥

'नाणेवं चिय'ति ज्ञानके इति द्वारोपक्षेपः । एवमेव प्राग्ज्ञाते इव किल केनचिद् कस्यचिन्निक्षेपकः समर्पितः । तेन च
'पल्लट्'ति नकुलकमध्यगतानां पणानां परिवर्तः कृतः । प्रत्यागतेन तेन याचितोऽसौ । लब्धश्च नकुलकः । यावद्दद्याट-
यति तावन्नवाञ्जिषिषपणान् पश्यति । विवदमानौ च तौ कारणिकानुपस्थितौ । लब्धवृत्तान्तैश्च तैः संपन्नात्यत्तिकीबु-
द्धिभिः 'नासकालेण नवर विण्णाणं'ति न्यासकालेन निक्षेपसंवत्सररूपेण नवरं केवलं पणानां ज्ञानं कृतं यथान्ये इमे
पणा अल्पद्रव्यत्वात्, निक्षेपकाले च टङ्ककसान्येऽपि अन्ये आसन् बहुद्रव्यत्वात् । तस्मात्प्राच्यपणापलापकारी एष
इति निगृहीतः । अत्रैव मतान्तरम् । अन्ये ब्रुवते—'नरिददेवय'ति नरेन्द्रेण केनचिद् द्रव्यलोभिना क्वापि पर्वतविषम-
प्रदेशे मार्गतद्वयत्तिनि यन्त्रप्रयोगेण विचित्राभरणभूषिता देवताप्रतिमा कारिता । ततः सार्धाद्वाहिलोकस्तेन प्रदेशेन

जने पृष्ठः । 'सिद्धे' इति शिष्टे कथिते तेन सर्वस्मिन्नपि वृत्तान्ते 'जुष्ट' इति अन्यदा राजा पुरोहितेन सह द्यूतं रन्तुमारब्धः । तत्र चालक्षितमेव केनाप्युपायेन 'मुद्गागह' इति पुरोहितस्य नामाङ्कं मुद्गारत्वं गृहीतं भूमीभुजा । तदनु पूर्वमेव व्युत्पादित-
स्यैकस्यात्मपुरुषस्य हस्ते न्यस्तं तत्, भणितश्चासावेकान्ते, यथा—पुरोहितगृहे गत्वा अनेनाभिज्ञानेन पुरोहितेन भवि-
तोऽहमिति निवेदनपूर्वं द्रमकसंवन्धिनं दीनारनकुलकं याचस्व । गतश्चासौ तत्र । 'लाभ' इति लब्धश्च नकुलकः । निक्षिप्त-
श्चान्यनकुलकमध्ये । आकारितश्च द्रमकः, भणितश्च,—गृहाणामीषां मधात् स्वकीयं नकुलकम् । गृहीतश्च तेन
स्वकीय एव । 'परिच्छिद्यपिणणा' इति एवमौत्थत्तिकीबुद्धिवलेन परीक्ष्यार्पणं दौकनं कृतं राज्ञा तन्नकुलस्य । जिह्वा च-
च्छिन्ना पुरोहितस्येति ॥ ९७ ॥

अंकेर्वचिय पल्लद्वयमिम तह सीवणा विसंवयणं । अण्णे भुयंगल्लोहिय अंकियगोचेडिगामुयणं ॥९८॥

'अंकेर्वचिय' इति अंके इति द्वारपरामर्शः । एवमेव प्राच्यज्ञातवत् केनापि कस्यचिद्देशमनि खरकदीनारसहस्रभृतो नकु-
लको निक्षिप्तः । मुद्गा च स्वकीया दत्ता । 'पल्लद्वयमिम' इति तेनापि कूटरूपकभरणेन परिवर्त्तने कृते, 'तह सीवणा' इति
तथैवं सीवनं कृतं नकुलस्य । आगतेन स्वाभिना याचितोऽसौ नकुलको लब्धश्च । यावन्निभालयति तावत् कूटकाः
सर्वे दीनारा इति । कारणिकप्रत्यक्षं च व्यवहारः प्रवृत्तः । तैश्च लब्धदीनारसंख्यैस्तथैव सत्यदीनाराणां स नकुलो भृतः
ब्रूयितश्च । तदनु 'विसंवयणं' इति सत्यदीनाराणां द्रव्याधिकत्वेन पुष्टरूपत्वात् तत्र अमानलक्षणं संपन्नं ततो दापितो-
ऽसौ खरकदीनारान् दण्डितश्चेति । अन्ये आचार्या ब्रुवते, यथा—केनचित् पुरुषेण निजमित्रगोकुले स्वकीया गावश्चर-

मध्ये भामरं दृष्टम् । ततः 'किणपपइकहणा' इति राजदेयमदनं क्रीणतः सतः पत्युः कथनं कृतं तथा यथा मा क्रीणीहि त्वमेतत्, यतो मया तत्र स्थाने भामरमालोकितमास्ते स्वयमेव, अतस्तदेव गृहाण, किमनेन निष्प्रयोजनेन द्रविणव्ययेन कृतेन प्रयोजनमिति । 'गमणे दंसण'ति तदनु तेन सभार्येण कुडङ्गां गमनं कृतं मदनोपलभ्याय यदा चादर्शनं निपुणं निभालयतोऽपि अनवलोकनं मदनस्य संपन्नं तस्य, तदा भणिता तेन सा, यथा—हले ! न दृश्यते तत् । ततः 'तहठाणपासणा' इति तथास्थानं चौर्यनिधुवनकालभावी आकारस्तथा धृतः, दृष्टं च तद्भामरम्, गृहीतं च 'हुडसील'ति तदनु ज्ञातं कोलिकेन यदुत दृष्टशीला विनष्टशीला इत्यस्मात् स्थानकरणलक्षणाद्धेतोरिति ॥ ६६ ॥

मुदिय पुरोह पासावलाव गह मंति रणण परिपुच्छा । सिट्टे जूप् मुद्दा गह लाभ परिच्छय पिणणा ॥ ६७ ॥

मुद्रिकेति द्वारोपक्षेपः 'पुरोह'ति पुरोधा पुरोहित इत्यर्थः, तस्य गृहे कचिन्नगरे केनचिद् द्रमकेण देशान्तरं धिया-सुता, 'नास'ति—न्यासो निक्षेपो निजद्रव्यस्य कृतः । प्रत्यागतश्च यदासौ याचते तं, तदा पुरोधसा 'अवलाव'ति—अपलापोऽपह्वो—न किञ्चित् त्वया मम समर्पितमेवंलक्षणो विहितः । ततस्तस्य स्वकीयं द्रव्यमलभमानस्य ग्रहो ग्रहिलत्वं संजातम् । 'मंति'ति अन्यदा राजमार्गे ब्रजन्मन्त्री तेन दृष्टः, भणितश्च पुरोहितश्चान्ता, यथा—देहि मे पुरोहित ! दीनारसहस्रं यन्मया प्राग् तव समर्पितमासीदिति । चिन्तितं च मन्त्रिणा,—नूनं अयं वराकः पुरोहितेन अनाथ इति संभाव्य मुषितः । कृपा चास्य तं प्रति संपन्ना । निवेदितश्चायं वृत्तान्तस्तेन पार्थिवाय । ततः 'रणण परिपुच्छा' इति राज्ञा पृष्टः पुरोहितः तदग्रतोऽप्यपहुतमेतेन । द्रमकश्च सर्वं संप्रत्ययं दिवसमुहूर्त्तस्थापनासमयसाक्षिलोकप्रभृति नृपेण निर्वि-

मर्थः । इह कश्चित् प्रचुरद्रव्यसहायो वणिक् भार्यायुगलसमन्वितो राष्ट्रान्तरमवागमत् । तत्र चैकस्यास्तल्लयाः पुत्रः समजनि । एवं च 'सवत्तिमायाडिभग'ति तस्य डिभ्भकस्य बालस्य तयोर्मध्यादेका माता सवित्री अन्या च सपत्नी संपत्ता । 'पद्मरण'ति दैवदुर्योगाच्च लघावेव तस्मिन् पुत्रके यशःशेषतां ययौ स वणिक् । डिभ्भकश्च न जानाति का मम जननी तदन्या वा । तदनु निविडमायासहाया प्राह सपत्नी,—ममैषोऽर्थः पत्युः संवन्धी आभाव्यः, यतो मया जातोऽयं पुत्र इति । जातश्च तयोर्द्वयोरपि व्यवहारः प्रभूतं कालं यावत् न च छिद्यतेऽसौ । ततः 'किरियाभावे' इति क्रियाव्यवहारस्तस्या अभावे तयोः संपन्ने सति निपुणबुद्धिना प्रागुक्तकथानकोद्दिष्टेन मन्त्रिपुत्रेण प्रोक्तम्,—'भागा दो पुत्तो' इति एष नौ पुत्रो द्विभागीक्रियतां करपत्रकेण तदर्द्धमर्द्धं पुत्रार्थयोर्भवत्यो दास्यामीत्यानीतं च करपत्रम्, यावत् पुत्रकोदरोपरि दत्तं तावत्—'वेइ नो माया' इति—या सत्या माता सा ब्रवीति सस्नेहमानसा सती प्रतिपादयति यथा नो नैवामात्य ! त्वयैतत् कर्तव्यं, गृह्णात्वेषा मत्पुत्रमर्थं च, अहं तु अस्य जीवतो मुखारविन्ददर्शनेनैव कृतार्था भविष्यामीति । ततो ज्ञातं मन्त्रिनन्दनेन यदुत्तेयमेव माता, दत्तश्च सपुत्रोऽर्थ एतस्यै । निर्घादिता चापरा इति ॥ ६५ ॥

महुस्तिरथकरुभामिथ रयजालीदिट्टकिणण पतिकहणा । गमणअदंसण तह ठाणपासणा दुट्टसीलत्ति ६६
 'मधुस्तिरथ' इति द्वारपरामर्थः । 'करुभामिथ'ति केनापि राज्ञा सर्वस्विजिज्जदेशे मदनकरः पातितः, यदुत—सर्वेणापि लोकेन ममैतावद् मदनमानीय दातव्यमिति । इतश्च कापि ग्रामे कस्यचित् कोलिकस्य उद्भ्रामिका कुलटा वर्तते जाया । 'रयजाली दिट्ट'ति अन्यदा च तथा केनचित्पुत्रपतिना सह रतं निधुवनमासेवमानया जाल्याः पीडककुण्डज्या

अमहं तुमहं सरंतीण ॥ २३ ॥ ता जह अज्ज विवाओ एसो परिच्छिज्जई तहा कुणसु । पुत्तं धणं च दाअण आसियं तो
अमच्चोणं ॥ २४ ॥ अब्बो ! एस अउन्वो कह छिज्जिस्सइ सुहं विवाउत्ति । इय भणिरम्मि अमच्चो भणियमहामच्चपुत्तेण
॥ २५ ॥ जइ तुम्हाणमणुज्जा विवायमेयं अहं सु छिंदामि । अणुमन्निएण तेषं भणिया महिलाउ ता दीवि ॥ २६ ॥
एत्थमुवद्ववह धणं पुत्तं च, तओ तहा कए ताहि । उवणीयं करवत्तं धणस्स भागा य दीवि कया ॥ २७ ॥ पुत्तस्स
नाभिदेसे करवत्तं जा तुभागकरणाय । आरोविंयं, न अन्नह छिज्जइ एसो विवाउत्ति ॥ २८ ॥ ता सुयजणी निक्कित्ति-
मेण नेहेण लंघिया भणइ ॥ दिज्जउ पुत्तो वित्तं विमाए मा होउ सुयमरणं ॥ २९ ॥ नायममच्चसुएणं जह एस सुओ इ-
माइ, न इमीए । निग्घाडिया तओ सा पुत्तो य धणं च इयराए ॥ ३० ॥ एत्तो नीओ नियमद्विरम्मि तो तीइ सो अम-
च्चसुओ । दीणाराण सहस्सं कयद्ध्यत्तेण से दिन्नं ॥ ३१ ॥ पत्ते चउत्थद्विक्से रायसुओ निग्गओ नयरमज्जे । भणियं
च संति जइ मज्झ रज्जसंपत्तिपुण्णाइं ॥ ३२ ॥ तो उग्गडंतु चाढं अह तपुण्णोदएण तत्थ खणे । तपुरराया अनिसित्त-
मेव जाओ मरणसरणो ॥ ३३ ॥ अपुत्तो य, पउत्ता गवेसणा रज्जजोगुरिसस्स । नेमितिओवइट्ठो ठविओ सो तस्स
रज्जम्मि ॥ ३४ ॥ चत्तारिवि तो मिलिया पभणंति परोप्परं पहिइमणा सामत्थमेत्त कित्तिवमग्गहाणं तो भणंतियं ॥ ३५ ॥
दक्खत्तणयं पुरिसस्स पंचंगं, सइयमाहु सुंदरं । बुद्धी सहस्ससुज्जा सयसाहस्साइं पुण्णाइं ॥ ३६ ॥ सत्थाहसुओ दक्ख-
त्तणेण सेट्ठीसुओ य रुवेण । बुद्धीइ अमच्चसुओ जीवइ पुण्णेहिं रायसुओ ॥ ३७ ॥ एत्थ य पत्थुयमेयं अमच्चपुत्तस्स
तस्स किल बुद्धी । उप्पत्तियत्ति नेया सेसं तु पसंगओ भणियं ॥ ३८ ॥ इति ॥ अथ गाथाक्षरार्थः—पुत्त इति द्वारपरा-

॥ ७ ॥ ठाविस्तु तिन्निवि तहिं ठाणे णगरंतरं अहेगागी । पत्तो पुराणवणि यस्स आवणे ससुवइट्ठो य ॥ ८ ॥ तस्मिं दिणे
किल कस्सइ देवस्स महस्सवो अह पयट्ठो । लग्गो धूवविलेवणवासार्णं विणिमओ य ॥ ९ ॥ जाहे सो पुडियाणं बंधं
काळं न पारए वणिओ । ताहे सत्थाहसुओ साहेज्जं काळमाढत्तो ॥ १० ॥ पत्ते भोयणकाले भणिओ वणिएण पाहुणो
होहि । पडिभणियं तेण कहं एगागी होमि जं मज्झ ॥ ११ ॥ अण्णे तिणिण वयंसा संति वहिं, तो भणाइ वाणियओ ।
आकारेज्जंतुं लहुं तेवि य ते निविसेसा मे ॥ १२ ॥ दिणं तेसिं भोयणमइगउरवसारमायरं काळं । लग्गं च पंचरुवग-
मेसिं किल भोयणवयस्मि ॥ १३ ॥ बीयदिणे सेट्ठिसुओ भोयणदाणे पइणमह काळं । निजाओ सोहगियजणोसु सिर-
रयणसारिच्छो ॥ १४ ॥ पत्तो गणियावाडगमज्झट्ठियपवरदेवकुलमेगं । उवविट्ठो तत्थ तया पेच्छणगत्तणो महं आसि-
॥ १५ ॥ एगाए गणियाए धूया नवजोववणुबभडा पुरिसं । कंपि न इच्छइ रमिओ नियसुभगत्तणमउमत्ता ॥ १६ ॥ सा
तं दहुं अक्खित्तमांणसा पेच्छिओ समाढत्ता । सकडक्खवेवमइनिद्धमुद्धविट्ठी पुणो पुणावि ॥ १७ ॥ मुणिओ एस वइ-
यरो गणियाए तो सतोसच्चित्ता सा । आसंति य नियगेहं नेइ पणामइ य सा धूरं ॥ १८ ॥ विहिओ चउणहवि तओ
भोयणतंबोलवत्थमार्हओ । ख्वगसयमोहोडकिवणभावकलियाइ उवयारो ॥ १९ ॥ तइयदिणेऽमच्चसुओ बुद्धिपहाणो
गओ निवयरस्मि । जत्थ विवाया वट्ठति बहुविहा भूरिकाला य ॥ २० ॥ तत्थ य दो महिलाओ एगं पुत्तं उवट्ठिया
वेत्तुं । भणिओ ताहिं अमच्चो भो सामिय ! सुणसु विणत्तिं ॥ २१ ॥ एत्थानयाणममहं दूरा देसंतराउ पइमरणं । संजायं,
दविणमिमं पुत्तो य इमो समत्थित्ति ॥ २२ ॥ ता जीइ एस पुत्तो दविणंपि हु तीइ निच्छयं होइ । लग्गो य बह्व कालो

स्मो' इति—देव, योऽपरस्यां दिशि ग्रहितः स तस्याः समधिकं प्रियः, यतः तस्य गच्छत आगच्छतश्चादित्यः पश्चाद् भवति, इतरस्य तूभयथापि ललाटकूपतापकारीति । राजा—'इहरासंभव' इति इतरथाप्यनाभोगतोऽप्येवं प्रेषणसंभवो घटते । अतः कथं निश्चिनुमो यदुत्तायमेव प्रेयानिति ? ततोऽमात्येन भूयः पुनः परीक्षार्थं ग्रामे गतयोरेव तयोः 'समग-
लिखणे' इति समकमेककालमेव ग्लानत्वं सरोगतत्वं निवेदितम्—तौ तदीयौ द्वावपि पती ग्रामगतौ ग्लानीभूतौ इत्येक-
कालमेव तस्या ज्ञापितमिति भावः तस्मिंश्च ज्ञापिते तथा प्रोक्तं योऽपरस्यां दिशि गतो मङ्गर्त्ताऽसौ 'असंघृणी'ति—
असंहननी अदृढशरीरसंस्थानवत् इति तत्प्रतिजागरणार्थं गच्छामि तावत् । गता च तत्र । ज्ञातं च सुनिश्चितममात्या-
दिभिर्वदुतायमेव प्रियो विशेषत इति ॥ ९४ ॥

पुत्ते सवत्तिमाया डिंभग पइमरण मउइ एसरथो । किरियाभावे भागा दो पुत्तो वेइ णो माया ॥९५॥

इह आसि कथवि पुरे निवसंतीसेद्विसत्थवाहाण । पुत्ता पवित्तचित्ता चत्तारि कलाकलावविक ॥ १ ॥ अन्नोन्नददप्य-
णया पत्ता तरुणत्तणं जणमणुत्तं । खणमेत्तंपि न विरहं सहति, तर्हि चिय वहति ॥ २ ॥ पभणंति अन्नया ते परोप्यरं
एक्कमाणसा होवं । किं सोवि नरो गणणं लहेइ जणमज्झयारम्मि ? ॥ ३ ॥ जेण न अप्पा देसंतरम्मि गंतूण तोलिओ
होइ । को मे कज्जारुद्धस्स अत्थि सामत्थसंजोगो ॥ ४ ॥ नियसामत्थपरिक्खाहेवं चलिया पमायसमयम्मि । नियतपु-
सेत्तसहाया एगं देसंतरं सव्वे ॥ ५ ॥ पत्ता दिणद्धसमए एगम्मि पुरे अनायकुलसीला । ओइत्ता कथइ देवभवणट्ठाणे
अइपहाणे ॥ ६ ॥ कह अज्ज भोयणं होइति भणिराण सत्थवाहसुओ । अज्ज मए भो भोयणमुप्पाइय देवमिइ भणइ

॥ ७ ॥ ठाविस्तु तिन्निवि तहिं ठाणे णगरंतरं अहेगागी । पत्तो पुराणवणि यस्स आवणे समुवइटो य ॥ ८ ॥ तस्मि दिणे
 किल कस्सइ देवस्स मइसवो अह पयटो । लगो धूवविलेवणवासार्हणं विणिमओ य ॥ ९ ॥ जाहे सो पुडियाणं बंधं
 काळं न पारए वणिओ । ताहे सत्थाहसुओ साहेज्जं काळमाढत्तो ॥ १० ॥ पत्ते भोयणकाले भणिओ वणिएण पाहुणो
 होहि । पडिभणियं तेण कहं एगागी होमि जं मज्झ ॥ ११ ॥ अण्णे तिणिण वयंसा संति बहिं, तो भणाइ. वाणियओ ।
 आकारेज्जंतु लहुं तेवि य ते निविसेसा मे ॥ १२ ॥ दिणं तेसिं भोयणमइगलरवसारमायरं काळं । लगं च पंचरुवग-
 मेसिं किल भोयणवयस्मि ॥ १३ ॥ वीयदिणे सेट्टिसुओ भोयणदाणे पइणमह काळं । निजाओ सोहगियज्जणसु सिर-
 रयणसारिच्छो ॥ १४ ॥ पत्तो गणियावाडगमज्झट्टियपवरदेवकुलमेगं । उवविटो तत्थ तथा पेच्छणगखणो महं आसि.
 ॥ १५ ॥ एगाए गणियाए धूया नवजोव्वणुळभडा पुरिसं । कंपि न इच्छइ रसिओ नियसुभगतणमउम्मत्ता ॥ १६ ॥ सा
 तं दहुं अक्खित्तमाणसा पेच्छिओ समाढत्ता । सकडक्खखेवमइनिद्धमुद्धदिटो पुणो पुणावि ॥ १७ ॥ मुणिओ एस वइ-
 यसो गणियाए तो सतोसच्चित्ता सा । आसंति य नियगेहं नेइ पणामइ य सा धूयं ॥ १८ ॥ विहिओ चउण्हवि तओ
 भोयणतंबोलवत्थमाईओ । रुवगसयमोछोऽक्किवणभावकलियाइ उवयारो ॥ १९ ॥ तइयदिणेऽमच्चसुओ बुद्धिपहाणो
 गओ निवयरस्मि । जत्थ विवाया वट्टंति बहुविहा भूरिकाला य ॥ २० ॥ तत्थ य दो महिलाओ एगं पुत्तं उवट्टिया
 वेत्तुं । भणिओ ताहिं अमच्चो भो सामिय ! सुणसु विणासिं ॥ २१ ॥ एत्थागयाणममहं दूरा देसंतराउ पइमरणं । संजायं,
 दविणमिमं पुत्तो य इमो समद्विचि ॥ २२ ॥ ता जीइ एस पुत्तो दविणंपि हु तीइ निच्छयं होइ । लगो य बहू कालो

स्मो' इति—देव, योऽपरस्यां दिशि ग्रहितः स तस्याः समधिकं प्रियः, यतः तस्य गच्छत आगच्छतश्चादित्यः पश्चाद् भवति, इतरस्य तूभयथापि ललाटफलकोपतापकारीति । राजा—'इहरासंभव'ति इतरथाप्यनाभोगतोऽप्येवं प्रेषणसंभवो द्यते । अतः कथं निश्चिनुमो यदुतायमेव प्रेयानिति ? ततोऽमालेन भूयः पुनः परीक्षार्थं प्राप्ते गतयोरेव तयोः 'समग-गिलाणे' इति समकमेककालमेव ग्लानत्वं सरोगतत्वं निवेदितम्—तौ तदीयौ द्वावपि पती ग्रामगतौ ग्लानीभूतौ इत्येक-कालमेव तस्या ज्ञापितमिति भावः तस्मिंश्च ज्ञापिते तया प्रोक्तं योऽपरस्यां दिशि गतो मद्भर्त्ताऽसौ 'असंययणी'ति—असंहननी अदृढशरीरसंस्थानवल इति तत्प्रतिजागरणार्थं गच्छामि तावत् । गता च तत्र । ज्ञातं च सुनिश्चितममात्या-दिभिर्वदुतायमेव प्रियो विशेषत इति ॥ ९४ ॥

पुत्ते सवत्तिमाया डिंभग पइमरण मज्झ एसरथो । किरियाभावे भागा दो पुत्तो वेइ णो माया ॥९५॥

इह आसि कथवि पुरे निवमंतीसेट्टिसत्थवाहाण । पुत्ता पवित्तचित्ता चत्तारि कलाकलावविज्ज ॥ १ ॥ अन्नोन्नददप्प-णया पत्ता तरुणत्तणं जणमणुजं । खणमेत्तंपि न विरहं सहंति, तस्मिं चिय वहंति ॥ २ ॥ पभणंति अन्नया ते परोप्परं एक्कमाणसा होडं । किं सोवि नरो गणणं लहेइ जणमज्झयारम्मि ? ॥ ३ ॥ जेण न अप्पा देसंतरम्मि गंतूण तोलिओ-होइ । को मे कज्जारुदस्स अत्थि सामत्थसंजोगो ॥ ४ ॥ नियसामत्थपरिक्खाहेडं चलिआ पमायसमयम्मि । नियतणु-मेत्तसहाया एगं देसंतरं सव्वे ॥ ५ ॥ पत्ता दिणद्धसमए एगम्मि पुरे अनायकुलसीला । ओइशा कथइ देवभवणट्ठाणे अइपहाणे ॥ ६ ॥ कह अज्ज भोयणं होहिति भणिराण सत्थवाहसुओ । अज्ज मए भो भोयणमुप्पाइय देयमिइ भणइ

तदनु यथावद् द्वाभ्यामपि कथनं कृतं समग्रस्यापि तस्य । व्यवहारे इति तदनु कारणिकाप्रतः प्रारब्धे व्यवहारे कार-
णिकैर्निपुणैस्तत्तुकिबुद्धिबुक्कैः 'हत्थाविसए ठावण'ति हस्तस्याविषयेऽगोचरे स्थापनं कृतं कस्यचित् पटादेर्वस्तुनः 'गह'त्ति
या एतद्दूरस्थितैव गृहीष्यति सा एतद्भवार्थेति वदद्भिः । 'दीहा गरिसणे' इति तदनु व्यन्तर्या वैक्रियलब्ध्या दीर्घं हस्तं
कृत्वा आकर्षणं कृतं तस्य वस्तुनः । तस्मिंश्च सति ज्ञानं संशयापनोदः संपन्नः कारणिकानां यदुत्तेयं व्यन्तरीति । तदनु
निर्धारिता सा तैरिति ॥ ९३ ॥

अथ पतिरिति द्वारम्,—

पतिदुगतुल्ला ण परिच्छ पेसणा वरपियस्स आइओ । इहरासंभव भुज्जो समगगिलाणे असंवयणी ॥९४॥

कचिन्नगरे कुतोऽपि प्रवदकात् कस्याश्चित् स्त्रिया द्वौ पती संपन्नौ । आतरौ च तौ परस्परम् । लोके महान् प्रवाद
उद्घाटितो यथा;—अहो महदाश्चर्यं यदेकस्या द्वौ पती, तथापि 'पद्दुगतुल्लत्ति' पतिद्वयेऽपि तुल्या समानप्रतिबद्धा एका
स्त्री । एष च वृत्तान्तो जने विसरन् राजानं यावद् गतः । तुल्योपचारसारा च किल सा तयोर्वर्तते । नेति—अमात्ये-
नोक्तम्,—न नैवायं वृत्तान्तः संभवति यदुत समानमानसिकानुरागा द्वयोरपीति ततः प्रोवाच महीपतिः,—कथमेत-
ज्ज्ञायते ? मन्त्रिणाप्युक्तम्,—'परीच्छा' इति देव, तस्याः परीक्षार्थमेतामाज्ञां देहि, यथा—अद्य त्वदीयभर्तृभ्यां नगरात्
पूर्वापरदिग्भागवर्त्तिनोर्धर्मयोर्गन्तव्यमागन्तव्यं चाद्यैव । ततो वितीर्णा चेषमाज्ञा राज्ञा । तथापि 'पेसणा वरपियस्स'त्ति
यः प्रियः पतिस्त्वस्यापरस्यां दिशि यो वर्तते ग्रामस्तत्र प्रेषणं कृतं, सामर्थ्यादितरस्येतरञ्च । ततः प्रोक्तममात्येन—'आइ-

षिति । निवेदितश्च स्वाभिप्रायो मूलदेवाय । तेन चोक्तम्,—मा विषीद, घटयाम्येनां ते । ततः 'कुडंगिपसवर्थं जायं-
ण'ति मूलदेवेन कण्डरीक एकस्यां कुडङ्गां वृक्षगहनरूपायां निवेशितः । स्वयं च मार्गस्य एवासितुमारब्धः । यावदसौ
पुरुषः सभार्यः तत्प्रदेशमागतः, अणितश्च मूलदेवेन—यथैषा मम भार्याऽत्र वंशकुडङ्गां प्रसवितुमारब्धवाऽऽस्ते, एका-
किनी चासौ, ततस्तस्याः प्रसवार्थं स्वभार्या मुहूर्त्तमेकं प्रेषयेत्येवं याचनं कृतं तस्याः । 'प्रेषण'ति प्रेषणं च कृतं तेन
तस्याः । ततः 'रमणे' इति "अंवं वा निबं वा आसन्नगुणेण आरुहद् वल्ली । एवं इत्थीओवि हु जं आसन्नं तमिच्छंति
॥ १ ॥" इति न्यायमनुवर्त्तमानायास्तस्याः कण्डरीकेन सह क्रीडने रमणे संपन्ने सति, 'आगम हासे पडगहणं' इति
मूलदेवान्तिकमागत्य सहासमुखी 'प्रिय ! तव पुत्रो जातः' इति च वदन्ती मूलदेवमस्तकात् पटप्रहणं कृतवती सा ।
पठितं च तया निजभर्तारं प्रतिः—"खडि गडुडी वइल्ल तुहुं बेटा जाया तांह । रणिणवि हुंति मिलावडा मित्त सहाया
जांह" ॥ ९२ ॥

इत्थी वंतरि सच्चित्थिनुल्ल तीयादिकहण ववहारे । इत्थाविसए ठावण गह दीहागरिसणे णाणं ॥९३॥

स्त्रीति द्वारपरामर्शः । 'वंतरिसच्चित्थिनुल्ल'ति कश्चिदुवा गन्ध्यामारुढः सभार्योऽध्वनि ब्रजति । भार्या च प्रस्रावे जल-
निमित्तमुत्तीर्णा शकटात् । तत एका व्यन्तरी तस्य यूनी रूपे लुब्धा संती सत्यतस्त्रीतुल्यरूपमाधाय गन्ध्यामारुढा ।
प्रस्थितश्चासौ तथा सह । तदनु सत्यभार्या पश्चादवस्थिता विलपति, यथा—प्रियतम ! किमिति मांमेकाकिनी कान्तारे
परित्यज्य प्रचलितोऽसि ? 'तीयाइकहण'ति तेनापि निश्चयार्थं द्वे अपि स्वगृहवृत्तान्तमतीतमादिशब्दाद् वर्त्तमानं च पृष्टे

रमध्ये प्रविष्टेन श्रुतोऽयं वृत्तान्तः । चिन्तितं च तेन 'न सुन्दरावधीरणाऽस्याः' । स्पृष्टश्च पटहकः । गतश्च राजकुलम् । दृष्टा च तत्र सा राजसभोपविष्टा । तथा च तं लघुवयसं शुल्लकमवलोक्य भणितम्,—'कुतस्त्वां गिलाभि ? नूनं त्वं मम भक्षणनिमित्तमेव दैवेन प्रेषितोऽसि । तेन चानुरूपोत्तरदानकुशलेन झगित्येव स्वमेहनं दर्शितम् । एवं च प्रथमत एव जिता सा । तथा, 'काङ्क्षा पञ्चमं'ति काधिकया प्रतीतरूपया शनैः शनैस्सद्द्वाररूपं भुवि पद्मं विलिखितम्, भणिता च—'धृष्टे ! संप्रति सर्वसभ्यपुरुषप्रत्यक्षं स्वप्रतिज्ञां निर्वाह्य यदि सत्यवादिनी त्वमसि । न च सा तल्लिखितुं शक्नोति, अत्यन्तलज्जनीयत्वात् सामर्थ्यभावाच्चेति मतान्तरमाहः—अन्ये पुनराचार्या भुवते, यथा—'कागविट्पापुच्छाप' इति काकः कश्चित् कचिद् प्रदेशे विष्टां विकिरन् केनचिद् भागवतेन दृष्टः । तत्कालदृष्टिगोचरापन्नश्च शुल्लकस्तेन पृष्टः, यथा—'भो लघुभ्वेताम्बर ! किमिदं काको विष्टां 'विक्षिपन्नितस्ततो निभालयती'ति वद, सर्वज्ञपुत्रको यतस्तवम् । अस्यां च पृच्छायां भणितं शुल्लकेन, यथा—'विण्हुमगणया' इति एष हि काकः "जले विष्णुः स्थले विष्णुर्विष्णुः पर्वतमस्तके । ज्वालामालाकुले विष्णुः सर्वं विष्णुमयं जगत्" ॥ १ ॥ इति श्रुतस्मृतिशास्त्रः संपन्नकौतुहलश्च किमत्र विष्णुर्विद्यते न वेति संशयापनोदाय तं मार्गविनुमारब्धः ॥ ९१ ॥

मग्नाग्निम मूलकंडरि अज्झुववाए कुडंगि पस्सवरथं । जायण पेसण रमणे आगम हास्से पडगगहणं ॥१२॥

मार्गे इति द्वारपरामर्शः । 'मूलकंडरि'सि मूलदेवकण्डरीकधूर्तौ कदाचित्कृतोऽपि निमित्तात् पथि व्रजतः । तत्र चैकः पुरुषस्तरुणरमणीसहायो गज्वारूढः सन्मुखमागच्छन्नवलोकितः । 'अज्झुववाए' इति अध्युपपन्नश्च कण्डरीकस्तस्यां यो-

गतस्यैव । तदनु 'सीयल'त्ति पानीयं श्लिष्टा शीतला कृता शलाका । ततश्च 'गाढत्ति कड्डणया' इति जलावसिका सती गाढा लम्भा सा शलाका गोलके इति कृत्वा आकर्षणं कृतं शलाकायाः । तदाकर्षणे च गोलकोऽप्याकृष्टः । तदनु सु-
खितः समजानि दारकः ॥ ८९ ॥

खंभे तलागमज्झे तब्बंघण तीरसंठिप्णेव । खोंटग दीहा रज्जू भमाडणे बंधणपसिद्धी ॥ ९० ॥

'स्तंभ' इति द्वारपरामर्शः । केनचिद्राज्ञा कचिन्नगरे सातिशयबुद्धिमच्चिलाभार्थं राजभवनद्वारे पत्रमवलम्बितम्, यथा—
तडागमध्ये इति नगरपरिसरवर्तिनोऽस्य तडागस्य मध्ये य स्तम्भो वर्तते, 'तब्बंघण'त्ति तस्य स्तम्भस्य बन्धनं निय-
न्त्रणं येन केनचित् सुबुद्धिवलेन तीरस्थितेनैव तडागजलमध्येऽनवागादेनैव क्रियते दीनारशतसहस्रमहं तस्मै प्रयच्छामि ।
एवं च सर्वत्र प्रवादे प्रवृत्ते केनचिन्मतिमता 'खुंटय'त्ति तडागतदमुवि खुण्टकः स्थाणुरेको निष्ठातः, तत्र च दीर्घा तडा-
गायामव्यापिनी रज्जुः प्रतीतरूपा बद्धा । ततस्तस्या अन्मादनेन अमणेन प्रवृत्त्याऽदने सति बन्धनप्रसिद्धिः स्तम्भगो चरा
संपन्ना । लब्धं च तेन यद्राज्ञा प्रतिपन्नमासीत् तथा मच्चिपदमपीति ॥ ९० ॥

खुड्डग पारिव्वाई जो जं कुणइत्ति काइगापउमं । अण्णे उ कागविट्ठा पुच्छाय विण्हुमग्गणया ॥९१॥

'खुड्डग' इति द्वारपरामर्शः । 'पारिव्वाई जो जं कुणइत्ति' काचित् सदर्पप्रकृतिः परित्राजिका प्रसिद्धरूपा, यो यत्किंचित्
कुरुते ज्ञानविज्ञानादि तत् सर्वमहं करोमीत्येवं प्रतिज्ञाप्रधानपटहकं नगरे दापितवती । शुल्लकेन केनचिद् भिक्षार्थं नग-

‘घयण’ इति द्वारपरामर्शः । ‘अणामयदेवी रायाह’ति कोऽपि राजा सर्वराहसिकप्रयोजनवेत्तुः स्वकीयभाण्डस्याग्रत इदं प्राहः—यदुत मम देवी पट्टराज्ञी अनामया नीरोगकायलतिका कदाचित् सरोगतायुचकं वातकर्मणि कुत्सितं कर्म न विधत्त इति घयणः, ‘न एव’ति देव ! नैवायमर्थः संभवति यन्मानुषेषु वातादि न संभवतीति । ततो राज्ञोक्तम्,—‘कथं त्वं वेत्सि ? घयणः,—‘गंधपरिच्छा’ इति महाराज ! यदा देवी तव गन्धानुपलक्षणत्वात् पुष्पादि च सुरभिद्रव्यमर्पयति तदा परीक्षणीया सम्यग् वातकर्म विधत्ते न वेति ? कृतं चैवमेव धराधिपेन । ततो ज्ञाते देव्याः शठत्वे ‘हसणा’ इति राज्ञा हसनं कृतम् । ‘पुच्छण’ति तथाप्यकाण्ड एव हसन्तमालोक्य तं पृष्टोऽसौ, यथा किमर्थं देव ! हसितं त्वयाऽप्रस्ताव एवेति ? ‘कह’ति ततो यथावृत्तं निवेदितं देव्या नरनाथेन अथ ‘रोसे धाडुवाह’ति भाण्डं प्रति रोषे जाते देव्या धाटितो निद्रादितो घयणः । ततो महतीं वंशयाष्टिं निबद्धप्रभृतोपानद्भरामादाय देवीप्रणामार्थमुपस्थितोऽसौ । पृष्ठश्च तथा, यथा—किं रे एता उपानहस्त्वया वंशे निबद्धाः ? तेनायुक्तं तावकीं कीर्त्तं निखिलां महीवलये ख्यापयित्वा एता धर्षणीया इति । ततो लज्जितया देव्या स्थितिस्तस्य कृता विधृतोऽसावित्यर्थः ॥ ८८ ॥

गोलगा जडमयणक्के पवेसणं दूरगमणदुक्खमिम । तत्तसलागाखोहो सीयल गाढंति कड्डणया ॥ ८९ ॥

‘गोलग’ति द्वारपरामर्शः । ‘जडमयनक्के पवेसणं’ इति जडमयस्य लाक्षामयस्य गोलकस्य नक्के नासिकायां क्रीडतः कस्यचिच्छिशोः प्रवेशनमभूत् । ‘दूरगमणदुक्खमिम’ति दूरं गते च गोलके तस्य गाढं दुःखमुल्लसम् । तस्मिन् सति तल्लिना वार्त्ता कथिता कलादाय । तेनापि ‘तत्तसलागाखोहो’ति तस्ययाऽयःशलाकया क्षोभो भेदः कृतो गोलकस्य नासिकामध्य-

णिकैः प्रत्येकं त्रीण्यपि तान्वतीतदिवसाहाराभ्यवहारं पृथानि । 'सङ्कुलि'ति ततो ब्राह्मणेन तद्भार्यया च सङ्कुलिकालक्षण
एक एवाहारः कथितः, 'तदनु सन्धावोत्तिरणं पाणं तु' इति विरेचकप्रदाने कृते तेषां द्वितयस्यैकाकारसंज्ञाव्युत्सर्गोपलं-
भ्याज्ज्ञानं पुनरजायत कारणिकानां यदुतास्यैव ब्राह्मणस्यैवं भार्या, नास्य धूर्त्तस्येति ॥ ८६ ॥

अथ गज इति द्वारम्,—

गजतुलणा मंतिपरिक्लृप्तपत्न्य नावाइ उदगरेहाधो । पाहाणभरणतुलणा एवं संखापरिणगाणं ॥ ८७ ॥

गजस्य कुञ्जरस्य तुलना प्रारब्धा मन्त्रिपरीक्षणार्थम् । अयमभिप्रायः—कापि नगरे मन्त्रिपदप्रायोगविशददुःख्युपेत-
पुरुषोपलक्षणार्थं राज्ञा पटहप्रदानपुरस्सरमेवमुद्घोषणा कारिता, यथा—यो मदीयमतंगजं तुलयति तस्याहं शतसहस्रं
दीनाराणां प्रयच्छामीति । 'नावाए उदगरेहाधो' इति । ततः केनापि निपुणधिषणेन नावि द्रोण्यां गजं प्रक्षिप्यागाधे
उदके नीतासौ नौर्थावच्छासौ गजभाराक्रान्ता सती हुडिता तावति भागे रेखा दत्ता । ततो गजमुत्तार्य 'पाहाणभरण'ति
पाषाणानां भूतासौ तावद्यावत्तां रेखां यावज्जलमध्ये निमग्ना । ततस्ते पाषाणास्तुलिताः । एवं संख्याया गजगोचरभार-
पलादिप्रमाणलक्षणायाः परिज्ञानमभूत्तस्य यावती संख्या पाषाणप्रतिबद्धभारादीनां तावत्येव गजस्यापीति ज्ञातं तेनेति
भावः । ततः परितुष्टमानसेन धराधिराजेन मन्त्रिपदमसौ वितीर्णमिति ॥ ८७ ॥

वयणोऽणामयदेवी रायाह ण एव गंधपारिच्छा । पाते हसणा पुच्छण कह रोसे धाडुवाह ठिती ॥ ८८ ॥

ब्रुवते, यथा—केनचिद्वणिजा तथाविधाद्भुतपुण्यप्राभारोदयेन कापि विविक्ते प्रदेशे निधिर्दृष्टो गृहीतश्च । तदनु 'धरि-
णिपरिच्छाणिहि'ति—गृहिण्या भार्यायाः परीक्षा तेन निधिरक्षणार्थं कृता, किमियं रहस्यं धारयितुं शक्नोति न वेति
बुद्ध्या । इदमत्रैदंपर्यम् ;—तेन निजजायैवं प्रतिपादिता, यथा—मम पुरीषोत्सर्गे कुर्वाणस्य भ्वेतवायसोऽपानरन्ध्रं प्रविष्ट
इति । तथा तु स्त्रीत्वचापल्योपेतया निजसरह्याः ख्यापितोऽयं वृत्तान्तः । तथाप्यन्यस्याः । एवं यावत् परम्परया रा-
ज्ञापि ज्ञातैषा वार्त्ता । 'ततः फुट्टे रायणुजाधो' इति स्फुटिते प्रकटं गतेऽस्मिन् व्यतिकरे पार्थिवेन समाह्वय पृष्टोऽसौ,
यथा—वणिक् ! किमिदं सत्यम्, यतः श्रूयते, त्वदधिष्ठानं पाण्डुराज्ञो ध्वाङ्गः प्राविक्षदिति ? ततो निवेदितं तेन, यथा
—देव, मया निधिः प्राप्तस्ततो महिलापरीक्षणार्थमिदमसंभाव्यं मया तस्याः पुरतः प्रतिपादितं, यदीयमिदं रहस्यं धार-
यिष्यति तदा निधिलाभमस्या निवेदयिष्यामि इति मत्त्वानेनेति । एवं च सद्भावे निवेदिते राज्ञा तस्य निधिः पुनरनु-
ज्ञात इति ॥ ८५ ॥

उच्चारं बुद्धतरुणी तदण्णलग्गति नायमाहारे । पत्तेयपुच्छं सक्कुलि सण्णावोसिरण पाणं तु ॥ ८६ ॥

'उच्चार' इति द्वारपरामर्शः । 'बुद्धतरुणी' इति कस्यचिद् वृद्धब्राह्मणस्य तरुणी जाया समजनि । अन्यदा चासौ तथा-
विधप्रयोजनवशात्तथा सह ग्रामं गन्तुं प्रवृत्तः । सा चाभिनवतारुण्योन्मत्तमानसा तस्मिन्ननुरागं स्वप्नेऽप्यकुर्वाणा 'तदन्न-
लग्गति' तस्मान्निजभर्तुरन्यस्मिंस्तरुणे धूर्त्तं लग्नाऽनुरागं गता स्वं भर्त्तारं परिमुच्य तेन सह प्रस्थिता इत्यर्थः । इति वाक्य-
परिसमाप्तौ । 'नाय'ति ततो न्यायो व्यवहारः कापि ग्रामे तयोर्ब्राह्मणधूर्त्तयोरभूत् । 'आहारे पत्तेय पुच्छ'ति ततः कार-

दर्शनेऽपगमो विनाशः संपन्नो व्याधेरिति । अत्रैव मतान्तरमाह । अन्ये आचार्या एवं श्रुवन्ति—‘तन्वज्जिगचेष्टणाण पु-
च्छाए’ इति तृतीयवर्णिकः शाक्यभिष्टुः शुल्लकश्च लघुश्वेतान्तरव्रती, तयोः परस्परं पृच्छायां प्रवृत्तायां सत्यां शुल्लकेन
पुरुषादि इति किमयं पुरुषः उत स्त्रीत्युत्तरं दत्तम् । अयमत्र भावः—कचित् प्रदेशे केनापि शाक्यभिष्टुणा सरटो नाना-
विकारैः शिरश्चाल्यश्रुपलब्धः । तदनु कथंचित् तत्प्रदेशे समागतः शुल्लकः । तेन सोपहासमेवं पृष्टः—“भो भोः शुल्लक,
सर्वज्ञपुत्रकस्त्वं, तत्कथय किं निमित्तमेव सरटः शिरो धून्मयत्वेवं ?” तदनु तत्क्षणौत्पत्तिकीबुद्धिसहायः शुल्लकस्तस्यैवमु-
त्तरं दत्तवान्, यथा—“भो भोः शाक्यव्रतिशाकर्णय—अयं सरटो भवन्तमालोक्य चिन्ताक्रान्तमानसः सन्नूर्ध्वमधश्च
निमालयति, किं भवान् भिष्टुरुपरि कूर्चदर्शनात्, उत भिष्टुकी लम्बशाटकदर्शनादिति ॥ ८४ ॥

कागे संखे वंचिय विण्णायड् सट्ठि ऊण पवासार्ह । अण्णे यरिणिपरिच्छा णिहिफुट्ठे रायणुण्णाओ ॥ ८५ ॥
‘काक’ इति द्वारपरामर्शः ‘संखे वंचिय’ इति संख्याप्रमाणं एवमेव प्राच्यकज्ञाते इव रक्तपटेन शुल्लकः पृष्टः, यथा—‘विज्ञाय-
ड्सट्ठिति’ विज्ञातटे नगरे कियन्तः काका वर्तन्ते? ततः शुल्लकेनोक्तम्—‘अहो भिक्षो पट्टिः काकसहस्राणि अत्र नगरे वर्तन्ते ।
भिष्टुः—ननु यद्युक्ता अधिका वा काका भविष्यन्ति तदा का वार्त्तन्ति? शुल्लकः—‘ऊणपवासार्ह’ इति ऊना उपलक्षण-
त्वाद् अभ्यधिका वा यदि भवतो गणयतः काकाः संपद्यन्ते तदा प्रोपितादयः प्रोपिता देशान्तरं गताः, आदिशब्दाद्-
न्यतो वा देशान्तरात् प्रादुर्णकाः आगताः इदमुक्तं भवति—यदि ऊनाः संजायन्ते तदान्यत्र गता इति ज्ञेयम्, अथा-
भ्यधिकास्तर्हि प्रादुर्णकाः समायाता इति । तदनु निरुत्तरी बभूव शाक्यशिल्प्यः । अत्रैव मतान्तरमाह—अन्ये आचार्या

णिकैश्च किमत्र तत्त्वमित्यजानद्भिः 'सीसञ्जोलिहणा' इति शीर्षयोस्तन्मस्तकयोः कङ्कतकेन अवलेखना पररोमलाभार्थं कृता । लब्धानि च रोमाणि । ततस्तदनुमानेन यो यस्य स तस्य वितीर्ण इति कारणिकानामौसत्तिकी बुद्धिरिति । अत्रैव मतान्तरमाहुः—अन्ये आचार्या ब्रुवते, 'जाया कत्तण' इति तौ पुरुषौ कारणिकैः पुष्टौ यथा केनैतौ भवतोः पटौ कर्त्सितौ ? माहतुः—निजनिजजायाभ्याम् । ततो ह्ययोरपि जाये कर्त्तनं कारिते । ततस्तदन्यसंदर्शनाद् व्यत्ययेन सूत्रकर्त्तनोपलभमाज्ञानं निश्चयः कारणिकानां संपन्नो, वितीर्णश्च यो यस्य स तस्येति ॥ ८३ ॥

अथ सरडेति द्वारं—

सरडहिगारणे सन्नावोसिरदरि वाहि दंसणावगमो । अण्णे तवणिणगवेळ्ळणाण पुच्छाद् पुरिसादी ॥ ८४ ॥

इह किल कश्चिद्वणिक कचिद् बहुरन्ध्रायां भुवि पुरीषमुखद्वारमार्गः । तत्र च दैवसंयोगात् 'सरडहिगारणे' इति ह्ययोः सरटयोरधिकरणं युद्धमभूत् । तत्र चैकः 'सन्नावोसिरदरि' इति संज्ञां व्युत्सृजतो वणिजः पुच्छेनापानरन्ध्रमाच्छोष्य तदधो-भागवर्त्तिन्यां दूर्य प्रविष्टः । अन्यस्तु तद्दृष्ट एव पलाय्यान्यत्र गतः । एवं च तस्यात्यन्तमुरधमतः शङ्का समुत्पन्ना—यद्यमेकः सरटो नोपलभ्यते तद्धनं समापानरन्ध्रेणोदरं प्रविष्टः इत्येवं शङ्कावशेन 'वाहि' इति व्याधिसत्स्याभूदुदरे । निवेदितं च तेन तथाविधवैद्याय यथा ममार्यं वृत्तान्तः संपन्नः । वैद्येनापि स प्रतिपादितः—'यदि मम दीनारशतं वितरसि तदा त्वामहं नीरुजं करोमि' इति । अभ्युपगतं चैतत्तेन । ततो वैद्येन लाक्षारसविलिखमेकं सरटं विधाय घटमध्ये च प्रक्षिप्य विरेचकौषधप्रयोगेण पुरीषोत्सर्गमसौ कारितस्तत्र । ततः 'दंसणावगमो' इति पुरीषवेगाहृतसरटस्य घटाग्निरगतस्य

एष एवं सुही जाथो ॥ ६४ ॥ इति ॥ अथ संप्रहगाथाक्षरार्थः—‘खड्ग’ति द्वारपरामर्शः । ‘मंतिपरिच्छा’ इति मन्त्रिणः परीक्षायां प्रकृतायां अभयो दृष्टान्तः । कथमयं जात इत्याह—‘सेणिगम’ति श्रेणिकस्य कुमारवस्थयायां पित्रावज्ञा- तस्य विज्ञातदे गमो गमनमभूत् । ‘सुमिणसेड्डिनंदभण्’ इति तत्र चैकेन श्रेष्ठिना निधिं स्वप्तो दृष्टो यथा रत्नाकरो मद्- हमागतः । ततस्तेन नन्दाभिधाना दुहिता तस्मै दत्ता । तस्यां चासावभयकुमारं पुत्रमजीजनत् । प्रप्तावे च श्रेणिकः स्वराज्यं गतः । अभयकुमारोऽपि समये स्वजननीं वहिर्व्यवस्थाप्य राजगृहं प्रविशन् सन् ‘मुद्गाकूव’ति मुद्रां खड्गमङ्गु- लीयकमित्यर्थः कूपे पतितं ददर्श, लोकं च पप्रच्छ । स चावोचत्—यस्तदस्थित इदमादत्ते तस्मै राजा महान्तं प्रसाद- माधत्ते इति । ततोऽभयकुमारेण ‘छाणुग’ति छाणको गोमयस्तदुपरि प्रक्षिप्तः, उदकं च प्रवेक्षितम् । ततः कथानकोक- क्रमेण गृहीतं तत् । राज्ञा च दृष्टः । तदनु ‘जणणीपवेसणया’ इति जनन्या अभयकुमारसविभ्याः प्रवेशनं नगरे कृतं राज्ञा इति ॥ ८२ ॥

पड जुण्णादंगोहलि वच्चय ववहार सीसथोलिहणा । अपणे जायाकत्तण तट्ठणसंदंसणा पाणं ॥ ८३ ॥
‘पट’ इति द्वारपरामर्शः । ‘जुजादंगोहलि’ति—किल कौचित् द्वौ पुरुषौ, तयोरेकस्य जीर्णः पटोऽन्यस्य चादिशब्दादि- तरः प्रावरणरूपतया वर्तते । तौ च कचिन्नद्यादिस्थाने समकालमेवाङ्गावक्षालं कर्तुमारब्धौ । तदेवं मुक्तौ पटौ । ‘वच्च- य’ति तयोर्जीर्णपटस्त्रामिना लोभेन विपर्ययो व्यत्यासश्चक्रे नूतनपटमादाय प्रस्थित इत्यर्थः । द्वितीयश्च तं निजं पटं याचिनुमारब्धः । अवलसञ्चानेन । संपन्नश्च तयो राजभवन्नद्वारे कारणिकपुरुषसमीपे व्यवहारः । (अं० २०००) कार-

भणिओ य सयललो गो तडे निविट्ठो करेण जो गहिही । एयं तस्स जहिच्छिय वित्तिपयाणं करेसि अहं ॥ ४९ ॥ लगो
 लोओ लाओ विविहोवायप्यओगसंजुत्तो । न य फुरइ उवाओ कोवि तारिसो, जेण तगहणं ॥ ५० ॥ पत्तो अभयकु-
 मारो तदेसं, पुच्छियं किमेयं ति ? कहिओ जणेण सबो वुत्तंतो जो कओ रत्ता ॥ ५१ ॥ फुरिओ तक्खणमेयस्स एयप-
 डिग्गाहओ उवाओ त्ति । खित्तो य अह्मगोमयपिंडो तस्सोवरिं सहसा ॥ ५२ ॥ खुत्तं तं झत्ति तहिं जलंतगो तणमओ
 तओ पूलो खित्तो तस्सुणहाए सुक्को सो गोमओ सबो ॥ ५३ ॥ तीरट्ठियक्कवंतरसारणिसल्लेण पूरिओ अगडो । तो
 तेषं सो गोमयपिंडो उच्छालिओ दूरं ॥ ५४ ॥ पत्तो उवरिपएसे गहिओ अभएण तडनिविट्ठेण । आयट्ठियं च तत्तो तं
 खित्तं मुट्ठियारयणं ॥ ५५ ॥ नीओ रायसमीवे तक्कज्जनिउत्तगेहिं पुरिसेहिं । आपुच्छिओ य रणणा पयपणओ को सि
 वच्छ ! तुमं ? ॥ ५६ ॥ सो भणइ तुमह पुत्तो किह कथ व पुच्छिओ निवेएइ । सबं विज्जायडनयरसंतियं पुबबुत्तंतं
 ॥ ५७ ॥ हरिसजलपरियच्छो उच्छंगोऊण निययवच्छमिमि । पुलयंकुरपरियरिओ पुणो पुणो तमवग्गहेइ ॥ ५८ ॥ पुट्ठो
 कथ तुहंवा ? सो भणई देव ! नयरवाहिमिमि । चलिओ सपरियरो तप्पवेसहेडं तओ राया ॥ ५९ ॥ विज्जायवइयराए
 नंदाए मंडिओ तओ अप्पा । अभएणं सा विनियारिया य नो अंब ! जुत्तमिणं ॥ ६० ॥ पइविरहियाड सुकुलुगमाड
 रामाड जेण नेवत्थं । अच्चुब्भडं न गिण्हंति किंतु सुपसत्थमेव त्ति ॥ ६१ ॥ तो तक्खणाड तीए वयणं पुत्तरस मन्नमा-
 णीए । गहिओ सो च्चिय वेसो जो पुविं आसि परिभुत्तो ॥ ६२ ॥ संपाडियपवरमहं ऊसियणाणापडायरेहिं । अभओ
 रत्ता नयरं पवेसिओ जणणिसंजुत्तो ॥ ६३ ॥ लक्खो पवरपसाओ ठविओ सबेसिं उवरि मंतीणं । उप्पत्तियबुद्धिगुणेण

अमहे रायनिगहिमि गोवाला । बाले ! पंडुरकुड्डा जइ कज्जं तत्थ एज्जाहि ॥ ३३ ॥ पत्तो जणयसमीवमि सेणिओ पा-
वियं च तं रज्जं । सवो आणासज्जो सज्जो जाओ परियणोवि ॥ ३४ ॥ नंदाए पुण तइए मासे गळभाणुभावओ जाओ ।
अइविमलो दोहलओ कहिओ तीए य सेट्टिस्स ॥ ३५ ॥ जइ ताय ! हत्थिखंधारुढा छत्ते धरिज्जमाणमि । नयर सबा-
हिरव्भंतरमि हिंजासि अभयं च ॥ ३६ ॥ घोसिज्जंतं महया सरेण निसुणामि तो ममं तोसो । संपज्जइ अइबहुओ अ-
ज्झ मे जीवियच्चाओ ॥ ३७ ॥ तो सुहुतुट्ठचित्तेण सेट्टिणा भरियरयणभाणेण । दिट्ठो राया तेणावि मत्तिओ कुणह जह-
इच्छं ॥ ३८ ॥ वरकरिखंधगया सा सियलत्तच्छन्नहयलाभोगा । निसुणंती अभजघोसणं च परिहिंडिया नयरि ॥ ३९ ॥
संमाणियदोहलया निच्चमणुबिगममाणसा धणियं । सा साहियनवमासावसाणसमयमि य पसूया ॥ ४० ॥ देवकुमारा-
गारं दारगमइरेगलोयणाणंदं । विहिओ जम्ममहो सेट्टिणावि तक्कालजोगो जो ॥ ४१ ॥ पत्तमि पवित्तदिणे विहियं नामं
सुयस्स अभओ त्ति । संजाओ जणणीए इमस्स जं अभयमोहलओ ॥ ४२ ॥ तो सुक्कपक्खसस्सिमंडलं व सो वह्निओ
समादत्तो । जाओ य अइवरिसो बहुवंधुरबुद्धिरिद्धिलो ॥ ४३ ॥ पुच्छइ पत्थाववसा अम्मो ! मे कत्थ परिवसइ ताओ ?
भणियं रायनिगहपुरे सेणियनामा स नरनाहो ॥ ४४ ॥ ताहे भणिया जणणी अम्मो ! नो एत्थ अरिखंडं जुत्तं । सुपस-
त्थसत्थसहिओ पिउगेहं पत्थिओ तत्तो ॥ ४५ ॥ पत्तो रायनिगहहिं सिविरनिवेसेण ठाविया जणणी । तत्थप्पणा पुण
गओ नगरस्सव्भंतरं अभओ ॥ ४६ ॥ तमि समयमि राया अच्चभुयभूयबुद्धिसंपन्नं । मंतिं मगइ सबायरेण तो तस्स
लाभकए ॥ ४७ ॥ निययं अंगुलिमुद्धारयणं खित्तं महावडे गहिरे । अच्चंतं सुक्कसिरत्तणेण जलवज्जियतल्लमि ॥ ४८ ॥

पूर्णं तत्फलमिमं ति चित्तेण । संतुष्टो सो सेट्ठी तन्मि दिणं तस्स पुञ्जेहिं ॥ १७ ॥ पट्टणसंखोहकरो महो पयट्ठो तथो जणो
 बहुओ । कुंभचंदणधूयाइकिणणकज्जेण हइमि ॥ १८ ॥ ओइओ अइवहुयं विटत्तमसटाए तेण नीईए । पच्छा भोयण-
 काले उट्ठिकामेण सो पुट्ठो ॥ १९ ॥ कस्स इहं पाहुणगा तुम्हे, तेणावि तुम्ह भणियमिणं । नीओ घरन्मि उच्चिया
 विहिया सबरथपड्विक्ती ॥ २० ॥ तो तस्स वयणकोसलसुभगतणविणयसुयणभावहिं । अक्खित्तमणो सिट्ठी धूयं नंदं
 नियं देइ ॥ २१ ॥ परिणाविओ पबंधेण भूरिणा जणियजणपमोएणं । तक्कालोच्चियसंपन्नसव्वकज्जो समं तीए ॥ २२ ॥
 अच्चंतणुरत्ताए सुविणम्मिवि विपियं मुणंतीए । एत्तो च्चिय विणयपरायणाए मिजमहुरवयणाए ॥ २३ ॥ लग्गो भोगे
 भोत्तुं भोत्तुं सबाओ सेसच्चित्ताओ । अइजामाजयवच्छलससुरज्जणाणीयसम्माणो ॥ २४ ॥ सुहपासुत्ता पेच्छइ अहन्नया
 सुविणयंमि सा नंदा हरहासकासधवलं चउदसणं उस्सियकरं च ॥ २५ ॥ नियवयणे पविसंतं मत्तंगयकलहमेगमह बुद्धा
 तक्खणमेव निवेइय पइणो तेणावि सा भणिया ॥ २६ ॥ उच्चियसमएण होही ते पुत्तो पुन्नलक्खणो दइए । सुरवासा
 चविऊणं सपुन्नसेसो सुरो एगो ॥ २७ ॥ तो सुहलग्गे लग्गे सुपसत्थे वासरन्मि संलग्गो । गन्धो तीए अइपोढपुञ्ञपब्भा-
 रलब्धो ति ॥ २८ ॥ एवं वच्चइ काळो जा ताव पसेणईय नरनाहो । जाओ असमत्थतणू गवेसणा सेणियस्स कया
 ॥ २९ ॥ नाओ जहा विज्ञायडपुरन्मि सो संपयं सुहं वसइ । तो तस्साणयणकए विसज्जिया तक्खणं चरया ॥ ३० ॥
 पत्ता तस्स समीवे निवेइयो वइयरौ य रायगओ । गमणुम्मणो य जाओ तो तक्खणमेव सो कुमरो ॥ ३१ ॥ अह आ-
 पुच्छइ सेट्ठिं नियजणगणिहं पओयणवसाओ । वच्चांमि संपइ अहं संतुट्ठमणा विसज्जेह ॥ ३२ ॥ भणिया य तेण नंदा

रायगिहं इह नयरं समर्थि नयरम्मपरिरुहेसं । राया तत्थ पसेणइयनामगो पालई य रजं ॥ १ ॥ सेणियनामा पुत्तो
जुत्तो निवलक्खणेहिं सबेहिं । सयलसुएसु पहाणो तस्सासि सहावओ गुणवं ॥ २ ॥ पोरिससज्जं रजं पुत्ते संतेवि एस
जणवाओ । तो काहामि परिकखं सुयाण इय चित्तिवं रणा ॥ ३ ॥ अन्नदिणे सर्वेवि हु भणिया तणया जहा मिलिय-
गेहिं । तुब्भेहिं भोत्तवं एवं पीई कया हवई ॥ ४ ॥ जं भणइ महाराओ तं कायवं ति मवल्लियकरेहिं । पडिसुयमिमहिं
समए उवविट्ठा भोयणस्स कए ॥ ५ ॥ तत्तो य भायणाई पायसभरियाई तेसिं दिन्नाई । जाव पवत्ता भोत्तुं मुक्का पार-
द्धिसुणगाओ ॥ ६ ॥ सहलरुहचरणा थालाभिमुहं समागया जाव । सेणियवज्जकुमारा ताव भएणं पलाया ते ॥ ७ ॥
सेणियकुमरेण पुणो वेत्तूणं तेसिं ताइं थालाईं । खित्ताईं अभिमुहाईं लग्गा ते पायसे तम्मि ॥ ८ ॥ भुत्तं नियथालगयं
पायसमेएण थीरचित्तेण । दिट्ठो एस वइयरो निवेण तो तम्मि संतुट्ठो ॥ ९ ॥ नूणं सुनिवणबुद्धी एस कुमारो जमेव
वसणेवि । नो चुक्को नियकजा धरिया सुणगावि संतोसे ॥ १० ॥ एवं रज्जाव इमो खोहिज्जंतोवि अन्नराईहिं । नो रज्ज-
परिच्चावं काही दाणप्याणाओ ॥ ११ ॥ ता संपइ नो गोरवजोगो एसो जओ इमे कुमरा । उप्पन्नमच्छरा मारिहिंति
एयंति सुणिक्रण ॥ १२ ॥ दिट्ठो अवधूयगईए सेणिओ तो न जुत्तमिह मज्ज । इय चित्तिय परिचलिओ कुमरो देसंतरा-
भिमुहो ॥ १३ ॥ पत्तो विन्नाइ नईइ तीरभागप्पइट्ठियत्तेण विन्नायडाभिहाणे पुरम्मि परंपवरजणकलिए ॥ १४ ॥ परि-
मियनियभिच्चेहिं—पसंगओ संगओ पविट्ठो य । अविमतरम्मि तत्तो पत्तो एगस्स सेट्ठिस्स ॥ १५ ॥ खीणविहवस्स हट्ठ-
स्मि तत्थ लक्कासणो समुंवइट्ठो । दिट्ठो आसि निसाए जहाऽऽगओ मम गिहे जलही ॥ १६ ॥ सुविणो मणोहरो इय

रुक्खे फलपडिवंधो वाणरयहिं तु लेहुफलखेवो । अण्णे अभरकणिजा इमे फला पंथवहणाओ ॥ ८१ ॥

‘रुक्खे’ इति द्वारपरामर्शः । फलानां गृह्यमाणानां प्रतिबन्धः प्रतिस्खलना । केभ्य इत्याह—वानरकेभ्यस्तु कपिभ्य एव । इदमुक्तं भवति—कचिद् पथि फलप्राग्भारनवशात्वासंभारः कश्चिदास्वाद्विर्महादुःखः समस्ति । तत्समीपेन च निरन्तरं तत्तत्प्रयोजनाक्षिप्तः पथिकलोको गच्छन्नागच्छंश्च पक्षान्यवलोक्य तत्फलानि बुभुक्षामकुक्षितया गृहीतुमारभते । परं तच्छाखासमारूढातिचपलकपिकुलेन प्रतिस्रलितो न तानि गृहीतुं शक्नोति ‘लेहुफलखेवो’ति—अन्यदा च केनचित्त्रिपुणबुद्धिना पथिकेन लेष्टुक्षेपः कृतो मर्कटाभिमुखं, तदनु कोपवेगव्याकुलीकृतमानसैस्सैस्स्रतिघाताय तानि फलानि क्षिप्तानि । एवं च परिपूर्णमनोरथः समज्जनि पथिकः । इति तस्यौत्थत्तिकी बुद्धिरिति । अत्रैव मतान्तरमाह—अन्ये आचार्या वृक्षद्वारमित्थं व्याख्यान्ति—यथा कैश्चित्पथिकैः कापि प्रदेशे केनाप्यनुपजीवितफलान् वृक्षानालोक्य चिन्तितम्, यथा—अभक्षणीयानि इमानि फलानि वर्तन्ते कुतः, ‘पंथवहणाओ’ इति पान्थवहनात् पथिकलोकस्थानेन मार्गेण गमनादागमनाच्च । यदि हेतवानि फलानि भक्षयितुं योग्यान्यभविष्यंस्तदा केनाप्यवश्यमभक्षयिष्यन्त, न च केनापि भक्षितानि तद्वनमभक्ष्याणि । इति पथिकानामौत्थत्तिकी बुद्धिरिति ॥ ८१ ॥

अथ खड्डगति द्वारम् ॥—

खड्डगमंतिपरिच्छा सेणियगम सुमिण सेट्ठि णंद भए । मुद्दा कूवतडग्गह छाणुग जणणीपवेसणया ८२

बहुकाः शकटभरप्रमाणा लोमसिकाः कर्कटिकाः समादाय विक्रयार्थं गतवान् । तासु च विपणिपथावतारितासु केनचि-
च्छूर्तेन स उक्तः, यथा—‘भक्खणजय’ति यदि कश्चिदेताः सर्वा भक्षयति तदा त्वं किं तेन जीयसे ? तेन चासंभाव्योऽ-
यमर्थ इति मनसि मत्वाऽसंभवनीयमेव पणितकं निबद्धं, यथा ‘दारणिक्किडगमोए’ इति यो नगरद्वारेण मोदको न निर्ग-
च्छति तं तस्य प्रयच्छामि । ततस्तेन तल्लोमसिकाशकटमारुह्य ‘चक्खण’ति दन्तनिर्भेदमात्रेण ‘खद्ध’ति सर्वासामपि तासां
भक्षणं कृतम् । ‘विक्रय’ति विक्रेतुमारब्धश्चासौ ताः, नच लोको गृह्णाति ‘भक्षिताः केनाप्येताः’ इति प्रवदन् सन् । ततो
धूर्तेन लोकप्रवादसहायेन जितो ग्रामेयकः । तदनु तं मोदकं याचितुमारब्धः । ग्रामेयकश्च अशक्यदानोऽयं मोदक इति
कृत्वा तस्य रूपकं प्रयच्छति, स नेच्छति, एवं द्वे त्रीणि यावच्छतमपि नेच्छत्यसौ । चिन्तितं च ग्रामेयकेण—नैतस्मा-
च्छूर्तान्मम कथंचिन्मुक्तिरस्ति इति निपुणबुद्धिपरिच्छेद्येयं व्यवहारः, ‘चतुरबुद्धयश्च प्रायो द्यूतकारा एव भवन्ती’ति
तानेवावलगासि । तथैव च कृतं तेन । पृष्टश्चासौ तैः, यथा—भद्रक ! किमर्थमस्माच्चिरन्तरमासेवसे त्वं ? । भणितं च
तेन, यथा—ममैवंविधं व्यसनमायातमिति । ततो ‘भुयंग दारे अनिष्केडो’ इति भुजङ्गैर्द्यूतकारैरसावेवं शिक्षितो यथा
पूतिकापणे मुष्टिप्रमाणमेकं मोदकं गृहीत्वा तद्भूतसहायः शेषनगरलोकसहायश्च प्रतौलीद्वारे गत्वा इन्द्रकीलस्थाने तं
विमुच्य प्रतिपादय यथा निर्गच्छ भो मोदक ! इति । विहितं च तेनैवं, परं द्वारे मोदकस्य अनिष्केडो निष्काशनाभावं
संपन्नः । प्रतिजितश्चासौ तेन । एवं च द्यूतकाराणामौल्यत्तिकीडुद्धिरिति ॥ ८० ॥

अथ रुक्खे इति द्वारम्,—

मैत्रवप्रमत्तस्त्वप्रमत्त एव । तथाशब्दः समुच्चये, धार्मिकः स्वपक्षपरपक्षयोरप्यनुपद्रवकरः । सपुण्यः पुण्यवान् । अभयो निर्भयो निःशङ्कं विपक्षमध्ये प्रवेशात् । परचित्तज्ञानी च अन्यानाध्यावसेयपराभिप्रायपरिज्ञानवांश्च ॥ ७८ ॥

तुष्टो राया स्ववेसिमुवरि मंतीण ठाविओ एसो । परिपालियं च विहिणा तं बुद्धिगुणेण एष्णं ॥ ७९ ॥

एवं तस्य विचित्रैश्चित्रीयितविद्वज्जनमानसैश्चरितैरनुष्टु आक्षिप्तचेता राजा जितशत्रुः संपन्नः । ततस्तेन सर्वेषामेकोन-
पञ्चशतप्रमाणानामुपरि अग्रेसरतया शिरसि नायकत्वेनेत्यर्थः, मन्त्रिणाममात्यानां स्थापितः प्रतिष्ठितः एष रोहकः ।
परिपालितं च निष्ठां नीतं पुनर्विधिना स्वावस्थौचित्यरूपेण मन्मन्त्रिनायकत्वं बुद्धिगुणेन औत्सत्तिकीनामकमतिसाम-
र्थ्येन करणभूतेन एतेन रोहकेण, सर्वगुणेषु बुद्धिगुणातिशायित्वात् । यतः पठ्यते—“श्रियः प्रसूते विपदो रुणद्धि
यद्यासि तुभ्ये मलिनं प्रमादं । संस्कारशौचेन परं पुनीते शुद्धा हि बुद्धिः कुलकामधेनुः ॥ १ ॥ उदन्वच्छन्ना भूः स च
निधिरपां योजनशतं, सदा पान्धः पूषा नगनपरिमाणं कलयति । इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिसुद्रामुकुलिताः, सतां
प्रज्ञोन्मेषः पुनरसमसीमा विजयते ॥ २ ॥” इति ॥ ७९ ॥ १ ॥

व्याख्यातं सप्रपञ्चं भरहसिलेखितं द्वारम् । अथ पणियत्ति द्वारम्,—

पणिप् पभूतलोमसि भक्खणजय द्वारणिट्ठिङ्गमोए । चक्खण खद्धा विक्रय मुयंग दारे अणिक्फेडो
‘पणिप्’ इति द्वारपरामर्शः । कश्चिद् ग्रामेयकः स्वभावात् एव मुग्धबुद्धिः कच्चिन्नगरे भूर्तलोकबहुले ‘बह्वयलोमसि’ति

जीवणदणो पेसण-तदपणवुगहाहाण, तेसिं तु । अपुत्तगहगोमहनिमित्तित्थं तओ धाडो॥७७॥

ततः सुप्रसन्नमानसेन जितशत्रुणा रोहकाय जीवनदाने परिपूर्णनिर्वाहस्थानवितरणे कृते सति 'पेसण'सि प्रेषणं कृतं रोहकस्यैव । किमर्थमित्याह,—'तयशत्रुगहगहाण'सि व्युद्गहे विवादं कुतोऽपि हेतोरुल्लेखे सति ग्रहो लोकप्रसिद्ध एव उज्जयिनीविषयमध्यवर्त्तिनो द्विपदचतुष्पदादेर्यस्य येषां ते व्युद्गहग्रहाः पर्वतवनादिव्यवस्थितपल्लिवासिनो लोकास्तस्माद्दुपादन्ये च तदन्ये ते च व्युद्गहग्रहाश्च तदन्यव्युद्गहग्रहास्तेषां संग्रहनिमित्तमिति गम्यते । यदा च ते सुखेन संग्रहीतुं न शक्यन्ते तदा तेषां तु संग्रहनिमित्तं पुनरपुत्रग्रहगोमहनिमित्ततीर्थं प्रज्ञप्तमिति गम्यते, यथा—“अपुत्रस्य गृहीतस्य शत्रुभिर्गवां च यन्मोचनं तन्महतीर्थमिति पूर्वमुनयो व्याहरन्ति” इति प्रज्ञप्ते उज्जयिनीराजवलेन रोहकप्रयुक्तेन बलघातिना पल्लिसंबन्धिनीषु गोषु गृहीतासु तन्मोचनाय पल्लीभिस्त्रेषु निर्गतेषु शून्यासु पल्लीषु ततो धाटी निपातिता । बहिर्निर्गताश्च ते गृहीता इति ॥ ७७ ॥

ततः—

वीसासाणण पुच्छा सिट्ठं हियणमप्पमतो उ । तह धम्मिगो सपुण्णो अभओ परचित्तनाणी य ७८

विश्वासानयने सर्वेषां सामन्तमहामात्यादीनामात्मविषये विश्वासे समुत्थादिते सति रोहकेण, पुच्छा राज्ञा तेषां कृता, यथा—कीदृशो रोहको भवतां चित्ते वर्त्तत इति ? । तैश्च सिट्ठं हृदयेन भावसारमित्यर्थः, यथा देव ! एकान्तेनैव देवका-

भावः—इदमुक्तं रोहकेण तं प्रति, यदि स मदीयो नृपो भवद्भिः सह संधाय पश्चात् किञ्चिद् व्यभिचरति तदा तेन यस्तीर्थगमनदेवभवनसंपादनद्विजादिप्रदानवापीतडागादिखननादिना विधानेनोपाजितो धर्मः स सर्वो मया भवते दत्तः, तद्रहितश्चासाविह्लोकपरलोकयोर्न किञ्चित्कल्याणमवाप्स्यतीति करोतु भवांस्तेन सह संधानम् । न ह्येवंविधां प्रतिज्ञां कश्चिद् भनक्ति । एवं विश्वासिते तस्मिन् 'बुगह'ति व्युद्ग्रहोऽवस्कन्दो घाटिरित्यर्थः छलेन तत्र गत्वा राज्ञा संपादितः । स्वहस्तगृहीतश्चासौ कृतो द्विपन् । आनीतश्चोज्ञयिन्याम् । तत्र च चिन्तितं तेन, कथमनेन राज्ञा आत्मीयधर्मस्य मत्त-दानेन व्ययः कृतः । इति तस्य मिथ्याविकल्पापनोदाय 'निवकियगकोवो'ति नृपेण जितशत्रुणा रोहकं प्रति कृतकः कु-ञ्जिमः पुनः कोपः कृतः ॥ ७५ ॥

धर्मो मे हारविओ काऊणन्नतणओ तओ दिण्णो । कह होइ मज्झ एसो जह तुह तणओ उ तस्सेव ७६
ततो रोहकेणाभ्यधायि—किमर्थमस्माच्चिरपराधानपि प्रतीत्य देवेन इयान् कोपः कृत इति । तत्रोक्तं पृथिवीपतिना 'धम्मो मे हारविओ काऊण'ति धर्मो मम हि यस्त्वया हारित इति कृत्वा । ततो रोहकेणान्यसत्को महर्षेः कस्यचित् सं-बन्धी तको धर्मो दत्तो राज्ञे । अयमभिप्रायः—देव ! यदि मया दत्तो धर्मस्त्वदीयोऽन्यत्र प्रयाति, तदाऽनेन महर्षिणा आचालकालाद् यदनुष्ठितो धर्मः स मया तुभ्यं वितीर्ण इति नास्ति मयि कोपस्यावकाशः प्रभोः । राज्ञा—कथं भवति मम एष धर्मो महर्षिसत्को यतो मया न कृतो नापि कारित इति ? रोहकः, यथा तवतनकस्त्वत्संबन्धी पुनर्धर्मः तस्यैव विपक्षभूपतेरभून्मया वितीर्णः सन्निति ॥ ७६ ॥

पालयसि, तथा दानरोपदण्डैर्दानेन कृपणादिजनस्वविभववितरणरूपेण कुर्वेरधनत्यागादुकारिणा, रोषेण क्वचिद्विनयव-
र्त्तिनि जने चण्डालचाण्डिक्यकल्पेनासहिष्णुतालक्षणेन, दण्डेन पूर्वराजनिरूपितनीतिप्रथममाधिना जनस्य सर्वस्वापहा-
ररूपेण वस्त्रशोधकविधीयमानवस्त्रक्षालनतुल्येन, 'कम्बिचिच्छवणा य'स्ति कम्बिकाच्छोपनाच्च कम्बिकया लीलायष्टा पुनः
पुनर्मम विधट्टनाच्च, तथाब्रह्मद उकसमुच्चये, राजादीनां सुतोऽसि त्वं हे राजञ्जिति । नयेनैवंविधप्राज्यराज्यपरिपाल-
नाज्ज्ञायसे यथा राजपुत्रस्त्वम्, न हि अराजजाता एवंविधानवद्यराज्यभारधुराधरणधौरेया भवितुमर्हन्ति । एवं दानेन
धनदजातः, रोषेण चण्डालपुत्रः, दण्डेन वस्त्रशोधकप्रसूतः, कम्बिकाघातेन च दृष्टिकापत्यम्, कारणस्वरूपादुकारि-
त्वात् सर्वकार्याणाम् ॥ ७४ ॥

साहुपरिगह संधण कोवो अणणेणऽसज्झ पेसणया । धम्मोवायणसाहण बुग्गह णिवकियगकोवो उ ७५

तत्सदीयदुद्धिकौशलवर्जितेन नृपतिना 'साहुपरिगह'स्ति साधुः शोभनोऽयमिति मत्वा परिग्रहः स्वीकारः कृतस्तस्य ।
तस्मिंश्च समये केनचिदनन्तरभूमिवासिना भूपालेन सह कुतोऽपि निमित्ताद्वैरं लग्नमासीद्वृषस्य । तत्रच 'संधण'स्ति संधानं
कर्तुमभिलषितं राज्ञा । न चासौ तत् प्रतिपद्यत इति तं प्रति 'कोवो'स्ति कोपः समजनि जितशत्रोः । ततः 'अणणेणसज्झ-
पेसणया' इति अन्येन रोहकव्यतिरिक्तेनासावसाध्यः साधयितुमशक्य इति कृत्वा रोहकस्य तत्र प्रेषणं कृतं भूजुजा ।
प्राप्तश्च तत्र रोहकः । पृष्टश्च स प्रत्यर्थो नृपः । समये च 'धम्मो वायणसाहण'स्ति यदासौ तैस्तरूपयैरुच्यमानोऽपि अवि-
श्वासान्न संधानमनुमन्यते तदा धर्म एवोपायनं दौकनीयं तेन साधनं स्ववशीभावकरणं रोहकेण तस्य कृतम् । अयमत्र

ततो राज्ञा संदेहापन्नचेतसा जननीपृच्छा कृता यथा किमेवं मे पञ्च पितरः ? तयापि एवमिति यथा रोहकः प्राह कथना-
च्च तथैव निवेदनं कृतं पुनः ॥ ७२ ॥ १३ ॥

तानेव सहेतुकान् सा दर्शयति—

राया रङ्गवीष्णुं धणञ्चो उडण्हायपुज्जफासेणं । चंडालरयगदंसण विञ्जुगमरहस्सभक्खणया ॥ ७३ ॥

‘राया’ इत्यादि राजा तावदतिवीजेन सुरतकाले बीजनिक्षेपरूपेण १, धनदः कुवेरः ‘उडण्हायपुज्जफासेणं’ति ऋतुस्ना-
तया चतुर्थदिवसे तस्य पूजायां कृतायां मनोहरतदाकाराक्षिसचित्तया यः स्वर्गस्तस्यैव सर्वाङ्गमालिङ्गनं तेन २, ‘चंडाल-
रयगदंसण’ति चण्डालरजकयोः ऋतुस्नाताया एव तथाविधप्रघट्टकवशाद्दर्शनमवलोकनं मनाकसंयोगाभिलाषश्च मे संपन्न-
इति तावपि पितरौ ३-४, ‘विञ्जुगमरहस्सभक्खणया’ इति अत्र मकारोऽलाक्षणिकः ततो वृश्चिको रहस्यभक्षणेन रह-
एकान्ततस्तत्र भवं रहस्यं तच्च तद्भक्षणं च तेन जनकः संपन्नः । मम हि पुत्र ! त्वय्युद्दरगते वृश्चिकमक्षणदोहदः समजनि ।
संपादितश्चासौ रहसि कणिकामयस्य तस्य भक्षणेनेत्यसावपि मनाग्न जनकत्वमापन्नः ॥ ७३ ॥

कारणपुच्छा, रज्जं पाष्णं दाणरोसदंडेहिं । कंबिच्छिवणा य तहा रायादीणं सुतोस्सिति ॥ ७४ ॥

एवं जनकसंख्यासंवादे संपन्नविस्मयेन राज्ञा कारणगोचरा पृच्छा कृता, यथा केन कारणेन त्वयाऽयमर्थोऽत्यन्तनि-
पुणधियामपि बुद्धेरगोचरो ज्ञात इति ? । रोहकः,—राज्यं प्रतीतरूपमेव न्यायेन नीत्या सामाद्विप्रयोगरूपया यत् परि-

चित् कदाचित् किंचिदतुल्यभावेऽपि न विरोध इति ख्यापनार्थम् । इयं च गाथा प्रथमार्द्धे पंचमात्रसप्तमांशा एव “व-
हुला विचित्रा” इति वचनाच्च दुर्ग्यति, बहुलेति पंचमात्रगणयुक्ता इति ॥ ७० ॥ ११ ॥

एवं पुनोवि पुच्छा खाडहिलाकिणहसुक्करेहाण । का बहुगा का तुच्छा ? पुच्छसररीरणमन्ने उ ॥ ७१ ॥

एवं पुनरपि तृतीयप्रहरान्ते पुच्छा पूर्ववत् । रोहकः—खाडहिलायाः खिछहडिकेति लोकप्रसिद्धनामकस्य भुजपरिस-
र्पजीवविशेषस्य शरीरे कृष्णरेखाणां शुङ्गेरेखाणां च मध्ये का अधिका बहुग्यः । राजा,—का इति कास्तत्र बहुका इत्य-
भिधेहि त्वमेव । रोहकः—तुल्याः समानसंख्याः कृष्णाः शुङ्गाश्च रेखाः । अत्रैव मतान्तरमाह,—‘पुच्छसररीरणमन्ने उ’
इति, अन्ये पुनराचार्याः पुच्छशरीरयोः खाडहिलाया एव संबन्धिनोः कतरदीर्घमिति चिन्तितं रोहकेण । राज्ञा पृष्टेन
च तेनैव द्वे अपि समे इति प्रतिपादितमित्याहुः ॥ ७१ ॥ १२ ॥

चरिमाइ कइ पिया ते के पण के रायधणयचंडाला । सोहगविजुग जणणी पुच्छा एवंति कहणा य७२
‘चरिमाइ’ इत्यादि चरमायां यामिन्यां पश्चिमप्रहरपर्यन्तभागरूपायां पूर्वरात्रिवहुजागरणाच्छब्धातिस्वादुनिद्रो रोहकः
कन्विकास्यशर्नातिरेकवशेन प्रतिबोधितः सन्नवदत्, यथा—‘कइ पिया ते’ इति कति कियन्त पितरो जनकास्तव हे रा-
जन् ! वर्तन्त इति चिन्तयामि । राजा,—के इति कति मे जनका इति निवेदयितुमर्हसि त्वमेव । रोहकः—‘पण’त्ति
पञ्च । राजा,—के इति किरूपाः । रोहकः—राजधनदचण्डालाः ‘सोहगविजुग’त्ति शोधको वस्त्रप्रक्षालको वृश्चिकश्चेति ।

एवं च रोहकेण पठिते तुष्टमना नरनाथः 'सकारंति यसो वण'ति सत्कारं वस्त्रपुष्पभोजनादिप्रदानरूपं तस्य चकार । रात्रिवृत्तान्तोपलभ्यनिमित्तमन्तिके स्वस्थैव समीपे स्वयं निद्रालाभरूपमनुज्ञातवान् । ततोऽसौ मार्गत्वेदपरिश्रान्ततया प्रथमयामिन्यामेव निर्भरनिद्राभाक् संपन्नः । 'विजृम्भनिर्वर्कं'ति प्रथमयामिनीयामान्ते च तदुत्तरदानकृतकौतुकेन वि-
 बुद्धेन कृतनिद्रामोक्षेण नृपेणाविबुध्यमानोऽसौ कंबिकया लीलायष्टिरूपया स्पृष्टः, तदनु 'पुच्छ'ति जागरितश्च सन् पृष्टः
 "किं स्वपिसि त्वमिति" स च किल निद्रापराधभीरुतया प्राह—"जागर्मि, को हि मम तव पादान्तिकस्य देव शय-
 नावकाशः?" राजा,—यदि जागर्षि तर्हि कृतालापस्यापि मम क्षणिति किमिति नोत्तरं दत्तं त्वयेति ? रोहकः,—देव !
 चिन्तया व्याकुलीकृतत्वात् । राजा,—किं चिन्तयसि ? रोहकः,—'अह्यालिङ्घियवद्वयं'ति अजिकानां छगलिकानां या-
 लिण्डिकाः पुरीषगोलिरूपास्तासां वृत्ततां वर्तुलभावं चिन्तयामि । राजा,—सा वृत्तता कुतो निमित्तादिति निवेदयतु भ-
 वानेव । रोहकः,—देव, ज्वलनादुदरवैश्वानरात् । स हि तासामुदरे ज्वलंस्तथाविधवातसहाय उपजीवितमाहारं खण्डय्यो
 विधाय तावत्तत्रैवोदरमध्ये लोलयति यावत् सुपक्वाः सवृत्ताश्च पुरीषगोलिकाः संपन्ना इति ॥ ६९ ॥ १० ॥

एवं पुणोवि पुच्छा आसोत्थपत्तपुच्छाण किं दीहं ? । किं तत्तमित्थ, दोण्णिवि पायं तुच्छाणि उ हवंति
 प्रथमप्रहरपर्यवसाने इव द्वितीययामान्ते पुनरपि कम्बिकास्यर्षद्वारेण प्रतिबोध्य तं, राज्ञा पृच्छा कृता, यथा—किं
 चिंतयसीति ? रोहकः,—'आसोत्थपत्तपुच्छाण किं दीहं'इति अश्वत्थः पिप्पलस्तलत्रस्य तत्पुच्छस्य च किं दीर्घमिति ।
 राजा,—किं तत्त्वमनेति कथयतु भवानेव । रोहकः,—हे अपि प्रायो बाहुल्येन तुल्ये एव भवतः । प्रायोग्रहणं कस्य-

पुढवीदरिसणाविउलंजलीइ धेत्तुं नरिदवंदणया । आसणदाणावसरे चडुपाढो मणहरसरेण ॥ ६७ ॥

‘पुढवीदरिसण’ति पृथिव्याः कुमारमृत्तिकालक्षणाया दर्शनं परयतः सतो राज्ञः प्रयोजनं विपुलाञ्जलिस्थितायाः तेन कृतम् । ‘धेत्तुं नरिदवंदणया’ इति ततो गृहीत्वा करेण नरेन्द्रेण वन्दना प्रणामः कृतो मृत्तिकायाः । तदनन्तरं च प्रणामादिकायामुचितप्रतिपत्तौ विहितायां सत्यां रोहकस्यासनदानस्य विहरवितरणस्यावसरे प्रस्तावे रोहकेण चडुपाठः प्रियवाक्योच्चारणं मनोहरेण स्वरेण मधुरगमभीरध्वनिना कृतमिति ॥ ६७ ॥

चडुपाठमेव दर्शयतिः—

गंधवसुरवसद्दो मा सुवउ तुह नरिद ! भवणम्मि । चंक्रमंतविलासिणिखलंतपयणेउररवेण ॥ ६८ ॥

गन्धर्वस्य गीतस्य सुरवस्य च मृदङ्गस्य शब्दो ध्वनिर्मा श्रूयतां समाकर्ष्यतां केनापि कृतावधानेनापि तव भवतः हे नरेन्द्र राजन् ! भवने प्रासादे एवमुच्चरिते राजा यावत् किञ्चित् सवितर्कमनाः संजातस्तावदनेन झगित्येव लब्धराजाभिप्रायेण पठितम्,—चङ्क्रमतीनां कुटिलगत्या भृशं संचरन्तीनां विलासिनीनां स्वलन्तो विसंशुलभावभजो ये पदाः पादास्तेषु यानि नूपुराणि तेषां यो रवः शिञ्जितलक्षणस्तेन चंक्रमद्विलासिनीस्वलसदनूपुररवेण । व्याजस्तुतिनामक्रीडयमलंकारः ॥ ६८ ॥

सक्रारंतिवसोवणविउद्धनिवकंविपुच्छजग्गामि । किं चितिसि अइयालिंङ्गिवद्वयं सा कुतो जलणा ॥ ६९ ॥

ततोऽसौ रोहक एवमाज्ञापितो नरपतिना तदादेशसंपादनार्थमगन्तुं प्रारब्धः यथा;—

अमवस्सासंधीए संझाए चक्रमज्झभूमीए । एडक्काईणंगोहल्लिं च काऊण संपत्तो ॥ ६६ ॥

इह चन्द्रमासस्य द्वौ पक्षौ, तत्राद्यः कृष्णो द्वितीयश्च शुक्लः । तत्र च कृष्णपक्षोऽमावास्यापर्यन्तः, शुक्लश्च पौर्णमासीपरिनिष्ठितः । एवं चामावास्या पक्षसंधितया व्यवह्रियते । पौर्णमासी च माससंधितया ततोऽमावास्यायैव संधिरमावास्यासंधिरभ्रेतनपक्षाल्यन्तसन्निधानलक्षणस्तस्मिन् संप्राप्त इति योगः । एवं च किल तेन पक्षद्वयं परिहृतं भवति । संध्यायामादित्यास्तमयलक्षणायाम्, अनेन दिनरात्रिपरिहारः । चक्रमध्यभूम्या चक्रयोर्गन्त्रीसंबन्धिनोर्गच्छतोर्वा मध्यभूमिः प्रसिद्धरूपा तथा एतेनापथमार्गपरिवर्जनम् । सो हि न पन्था नायुत्पथः । तथा ‘एडक्कायणंगोहल्लिं च काऊण’ति एडक्कादिना एडक्केन आदिशब्दादिनावसानसंभूतातयेन चालनिकाञ्चनेण चोपलक्षितः सन् । अनेन यानचलनयोद्दृष्टाण्योः छत्रनभसोश्च परिहारो विहितः । अंगोहलिमङ्गावक्षालनम्, चः समुच्चये, कृत्वा विधाय सर्वाङ्गप्रक्षालने हि स्नानमिति लोककूटिः शिरःप्रक्षालनपरिहारेण चाङ्गावक्षालनम् । ततोऽङ्गावक्षालनमात्रे कृते न स्नातो नापि मलिनकः संप्राप्तो राजभवनद्वारे ॥ ६६ ॥

राजभवनद्वारप्राप्तेन च तेन “कथं रिक्कहस्सो राजानं द्रक्ष्यामि यत्त इत्थं नीतिविद्वच्चनम् ;—“रिक्कहस्सो न पश्येत राजानं दैवतं गुरुम्” इति । नच नटानामस्माकमन्यत् पुष्पफलादि राजोपनयनयोग्यं मङ्गलभूतं किञ्चिदस्तीति विचिन्त्य—

मृणमयभाजनं मध्यानिक्षिप्तसमुचिततन्हुलदुग्धं विधायागाधे उत्कुरटिकाक्षेत्रे निक्षिप्तम् । ततः कतिपयप्रहरपर्यन्ते सुपक्वं पायसं संजातं राज्ञश्च निवेदितमिति ॥ ६३ ॥ ९ ॥

एवमाह रोहगाधो इमं ति नाऊण आपवे राया । आगच्छउ सो सिधं परिवर्जंतो इमे थाने ॥ ६४ ॥

एवमादि शिलामण्डपसंपादनप्रभृति रोहकात्सकाशादिदं पूर्वोक्तं कार्यं संपन्नमित्येवं ज्ञात्वा आज्ञापयत्यादिशति राजा जितशत्रुः । कथमित्याह—आगच्छतु मम समीपे स रोहकः शीघ्रमविलम्बमेव, परं परिवर्जयन् परिहरन्निमानि स्थानानि पृतानर्थानित्यर्थः ॥ ६४ ॥

तान्येवाहः—

पक्खदुगं दिणराई छाउणहे छत्तणह पहुम्मग्गे । जाणचलणे य तह पहाणमइलगो अपणहागच्छ ६५

पक्षद्विकं शुक्लकृष्णपक्षद्वयलक्षणं, दिनरात्री प्रतीतरूपे, छायोष्णौ छायामातपामावरूपामुष्णं च चण्डकरकिरणलक्षणं, छन्नभस्मी छन्नमातपवारणं नभश्च शुद्धमाकाशं, तथा पन्था मार्ग उन्मार्गश्चोत्पथः, मार्गमुन्मार्गं च परिहृत्येत्यर्थः, यानचलने च यानं गन्ध्यादि चलनशब्देन चरणचेष्टा परिगृह्यते ततस्ते परिहृत्येत्यर्थः, तथाशब्दः समुच्चये, स्नानमलिनकः स्नाने सत्यपि मलिनको मलिनदेहः स्नातो मलाविलकलेवरश्च सन्नित्यर्थः । अन्यथा पक्षद्वयादिपरिहारवता प्रकारेणागच्छतु मत्समीपमिति ॥ ६५ ॥

भारजनवासवशेन क्षालादिरससंक्रमद्विरसानि कूपजलानीति कृत्वा आमावटानयनमादिष्टं भवतामिति । अस्यामाज्ञायां पतितायां सत्यां तैर्धर्मवक्त्रैः आरण्यकोडरण्योद्भवोऽज्ञ इत्यर्थ इत्यस्माद्धेतोः प्रेषयत एतदाकर्षिकां कूपिकां नगरीसंबन्धिनीं सुदक्षामेकां, तेन तदनुमार्गलभ्योऽसावस्मदीयकूपः पुरीं समभ्येतीति अनेन प्रकारेण निवर्त्तनमस्या आज्ञायाः । यथा न राजा कूपिकां प्रेषयितुं पटुस्तथा तेऽपि स्वकमवटमित्यनपराधतैव तेषामितिभावः ॥ ६१ ॥ ७ ॥

गामावरवणसंडं पुबं कुणहत्ति मीयय इमं तु । तत्तोऽवरेण ठवणं तेण निवेसेण गामस्स ॥ ६२ ॥

ततः ग्रामादपरस्यां दिशि यो वनषण्डस्तं पूर्वं पूर्वदिग्भागवर्त्तिनं ग्रामात् कुरुत । इत्येवंरूपायामस्यां च नृपाज्ञायां पुनः इदं त्विदमेव वक्ष्यमाणलक्षणमुत्तरं तैः कृतम्, यथा, ततो वनषण्डादपरेण पश्चिमायां दिशि स्थापनं कृतं तेन निवेशेनैवाकारेणेत्यर्थो ग्रामस्य । एवं हि कृते पूर्वेण वनषण्डो ग्रामात्, अपरेण ग्रामश्च वनषण्डात् संपन्नः ॥ ६२ ॥ ८ ॥

अग्निं सूरं च विणा चाउलखीरेहिं पायसं कुणह । आदेस्से संपाडणमुक्कुरुमुहाइ एयस्स ॥ ६३ ॥

अग्निं वैश्वानरं सूरं चादित्यं विना अन्तरेण 'चाउलखीरेहिं'ति चाउलक्षीरैः चाउलैस्तण्डुलैः क्षीरेण च पयसा पायसं परमाज्ञं कुरुत । अस्मिन्नादेशे राजाज्ञारूपे आपतिते सति संपादनं कृतम् । कथमित्याह—उत्कुरुटिकोऽमणा उत्कुरुटिका नाम बहुकालसंमिलितगोमयादिकचवरपुञ्जस्तस्योष्मा उष्णसर्शलक्षणस्तेन एतस्यादेशस्य । रोहकादिद्वैस्त्रैर्निर्विडं

समर्पयत देव ! यूयं प्रतिच्छन्दं बाहुकावरहकप्रतिबिम्बकम् । एवमुक्तो राजा प्रतिभणति यथा—किमेव प्रतिच्छन्दो भवति कुत्रापि इति भणत यूयमेव ग्राम्याः । ततो रोहकशिक्षितैरेव तैरुक्तम्, यथेदं बाहुकावरहकः कुत्रापि भवति नवेत्येवंरूपं वस्तु जानाति देवः ॥ ५९ ॥ ५ ॥

अप्याउहत्थिअप्पण पउत्ति अणिवेयणं च मरणस्स । आहारादिनिरोहा पउत्तिकहणेण पडिभेदो॥६०॥

ततः 'अप्याउहत्थिअप्पण'ति अल्पायुषः पारप्राप्तप्रायमाणस्य हस्तिनो गजस्वार्पणं दौकनं तेषां राज्ञा कृतं, इदं चोक्तं—यथा, प्रयुक्तिकर्त्ता प्रतिदिनमस्य देवा, अनिवेदनं चाकथनमेव मरणस्य—एष मृतः सन्न कथनीय इत्यर्थः । तथेति प्रतिपन्नमेतत्तैः । अन्यदा च मृतो हस्ती । व्याकुलीभूतश्च ग्रामः । रोहकादेशेन आहारादिनिरोधो माश्रित्येत्यर्थः, प्रयुक्तिकथनेन प्रतिभेदः प्रत्युत्तरं ग्रामेण कृतम्;—यथा देव ! युष्मदीयो हस्ती, नो जानीमः किं तत्कारणमद्य नोत्तिष्ठति, न निषीदति, न समर्पितमपि चरणं चरति, जलं च न पिबति, नोच्छ्वसिति, न निःश्वसिति, नाक्षिभ्यां निरीक्षते, नच पुच्छादि चालयतीति । ततो भूमीभुजोक्तम्—किमसौ मृतः ? तैरुक्तम्—एवंविधव्यतिकरे यद्भवति तदेव एव जानाति, किं वयं ग्रामीणा विद्मः ? ॥ ६० ॥ ६ ॥

आणेह सगं अगडं उदगं मिट्ठंतिमीइ आणाए । आरणणगोत्ति पेसह—कूवियमाकरणमित्तीअे ॥६१॥

तत आनयत स्वकमवटं कूपं अन्न कुतः उदकं जलं तत्कूपसंबन्धि मिष्टं मधुरमित्यस्माद्धेतोः । अन्न हि नगर्यामिति सं-

कुटं विनान्तरेण इत्येषा आज्ञा राज्ञा प्रहिता । तत आदर्शके दर्पणे यन्निजमेव प्रतिबिम्बं प्रतिक्कुटतया संभाषितं तेन तस्य प्रयोगो व्यापारः तेन संपादना घटना आज्ञायाः कृता रोहकेण, नवरं केवलं नान्यप्रयोगेणेत्यर्थः । स हि मुग्ध-
तया निजप्रतिबिम्बमेव प्रतिक्कुटतया संभावयन् संपन्नतीव्रमत्सरतया संजातोत्साहो शुध्यति, न च कथंचिद् भज्यत इति ॥ ५७ ॥ ३ ॥

तिल्लसममाणगहणं तिलाण तत्तो य एस आदेसो । आदरिस्सगमाणेणं गहणा संपाडणमिस्स ॥ ५८ ॥

तैलसमेन मानेन ग्रहणं तिलानाम्, इदमुक्तं भवति—येन मानेन मदीयानेतांसितान् कश्चिद् गृह्णाति तेनैव तैलम-
प्यस्य दातव्यम्, आत्मवञ्चना च रक्षणीया ततश्च पूर्वोक्तादेशानन्तरं पुनरेष आदेशः प्रेषितो महीपालेन । रोहकबुद्ध्या
च आदर्शकमानेन दर्पणलक्षणेन प्रमाणेन ग्रहणात्तिलानाम्, उपलक्षणत्वात्तैलप्रदानाच्च संपादनमस्यादेशस्य कृतं ग्राम-
बुद्धैः । आदर्शकेन हि तिलेषु गृह्यमाणेषु दीयमाने च तैले प्राप्तेयकाणां न कदाचिदात्मवञ्चना संपद्यते, यदि परं तिल-
स्वामिनो राज्ञः ॥ ५८ ॥ ४ ॥

वाळुगवरहाणत्ती अदिट्ठुवोत्ति देहपडिछंदं । किं एस होइ कत्थइ, भणह, इमं जाणइ देवो ॥ ५९ ॥

ततो वालुकावरहस्य सिकतामयवरजालक्षणस्य आज्ञासिराज्ञा, दत्ता राज्ञा—यथा, वालुकावरहकः कूपसलिलसमुद्धर-
णार्थमिह प्रेषणीयः, रोहकबुद्ध्यादितैश्च तैर्भणितम्, यथा, अहहपूर्वोऽयमस्माकमीदृशो वरहकः इत्यस्मात्कारणात् दत्त

वासिना केनचित् कथने कृते सति 'चालण'ति चालना विहिता पार्थिवेन यथाऽसंबद्धभाषकस्त्वमसि । तेनाप्युक्तम् अन्यथा नेदम् । ततो भूशुजा काका प्रत्यपादि 'माणुसमेतस्मुचिर्ध'ति मातुषमात्रस्योचितं किमेवंविधार्थकरणम् ? । ततः 'तदपुच्छण पुच्छ रोहेण'ति तस्य प्रथमनिवेदकस्य पुरुषस्यापुच्छनेन तमपुच्छयमानं कृत्वेत्यर्थः अन्यस्य कस्यचिन्मध्यस्थस्य पुच्छा कृता । तेनाप्यावेदितं यथा रोहकेणायमाश्चर्यभूतो मण्डपः कारित इति ॥ ५५ ॥ १ ॥

अथ मेदेति द्वारम् ;—

ततो मेडगपेसणमणूणाहियमहद्धमासेण । जवसविगसणिहाणा संपाडण मो उ एयस्स ॥ ५६ ॥

ततस्तदनन्तरं मेण्डकप्रेषणं मेण्डकस्य मेषस्य प्रेषणं कृतं राज्ञा प्राप्ते । उक्ताश्च ग्रामवृद्धा यथासुं मम मेषमन्यूनाधिकं च धारयेध्वम्, अथार्द्धमासेन समर्पयेध्वमिति । ततस्तै रोहकादिद्वैर्व्यवसवृकसन्निधानाद् व्यवसस्य व्यवहरितकलक्षणस्य वृकस्य चाटव्यजीवविशेषस्य समीपस्थानात् 'संपाडण'ति संपादनम् ; 'मो उ'ति पादपूरणार्थः, एतस्यादेशस्य कृतम् । मेण्डो हि यवसं चरन् यावद् बलं लभते, सततं वृकदर्शनोत्पन्नभयात्तावदसौ मुञ्चतीति अन्यूनाधिकबलता संजाताऽस्येति ॥ ५६ ॥ २ ॥

अथ कुक्कुडेति द्वारम् ;—

जुज्झावेयवो कुक्कुडोति पडिक्कुडं विणा आणा । आदरिसगपडिबिंक्कप्यओगसंपादणा णवरं ॥ ५७ ॥

योधयितव्यो युद्धं कारणीयोऽयं मम कुक्कुदस्तावच्छुद्धः, इतिशब्दो भिन्नक्रम उत्तरत्र योज्यते, प्रतिकुक्कुटं द्वितीयकु-

पितिसममुज्जणीगमणिगम पम्हुट्टुणादिणियत्तणया । सइ दिट्ठनयरिलिहणं रायणिसेहो णिययरन्मि
पुच्छा साहु निमित्तं मंतिपरिच्छा सिलइ मंडवए । आदण्णेसुं पितिभुंजगमण खणणेनथंभो उ५४
कहणे चालण संबद्धभासगो तंसि अणहा णेयं । माणुसमेत्तस्सुच्चियं तयपुच्छण पुच्छ रोहेणां॥५५॥

उज्जयिन्याः समीपे शिलाग्रामे 'छोयररोह'ति छोकरो मृतस्वमातृकः रोहकनामा भरतसुतः समभूत् । तस्य च अन्य-
मात्रा व्यसनेऽसम्यगुपचाररूपे क्रियमाणे सति पितुः कोप इतरश्च संतोषोऽन्यमातृगोचर एव तेन संपादितः । कथमि-
त्याह—गोहस्य परपुरुषस्य प्रथमं, पश्चात्स्वदेहच्छायाया गोहत्वेन परिकल्पितायाः कथनेन पितुर्निवेदनेन ततोऽभ्युदयः
सम्यगुपचाररूपोऽन्यमात्रा संपादितोऽस्य ॥ ५२ ॥ पित्रा सममुज्जयिनीगमो रोहकस्य कदाचिदभूत् । तदनु दृष्टो-
ज्जयिनीवृत्तान्तस्य निर्गमः पितृवैव सह । ततः 'पम्हुट्ठ'ति विस्मृतस्य कस्यचिदर्थस्य निमित्तं 'णइनियत्तणया' इति नदीपु-
लिनात् पित्रा निवर्त्तनं कृतम् । तत्र च सकृद्दृष्टनगरीलेखनं रोहकेण तदनु तर्देशागतस्य राज्ञो निषेधो निजगृहे आ-
लिखितराजकुलमध्ये प्रविशतः सतः कृतः ॥ ५३ ॥ ततो राज्ञा पृच्छा कृता । अत्रान्तरे साधु निमित्तं शोभनश-
कुनरूपं संजातम् । तदनु 'मंतिपरिच्छा' इति मन्त्रिपदनिमित्तं तस्य परीक्षा प्रारब्धा यथा शिलाया मण्डपः कार्यः । ततः
'आदण्णेसु'ति आकुलेषु ग्रामवृद्धेषु सत्सु 'पिइभुंजगमण'ति रोहकपितुर्भोजनार्थमुत्सरे गृहगमनं संपन्नम् । ततो रोहक-
बुद्ध्या खनने संपादिते एकमहामूलस्तम्भः शिलामण्डपः संपादितः । तुः पादपूरणार्थः ॥ ५४ ॥ ततो राज्ञस्तद्ग्राम-

हणा बुद्धीइ परिकल्पणं तओ तस्स । भणिओ गामो वाहिं सिला विसालत्थि जा तीए ॥ ३२ ॥ मंडियपरिसरदेसं मंड-
वमुइंअधंभपब्भारं । कुणहत्ति एव भणिए गामो सो आउलीइओ ॥ ३३ ॥ पडिया भोयणवेला स रोहगो नो जिमेइ
पियरहिओ । मा मे विससंजोगं विराहिया दाहिही जणणी ॥ ३४ ॥ अह सो पसणवयणो उरसूरसमागयं भणइ पियरं ।
मज्झं महल्लवेला छुहापिवासापरद्धस्स ॥ ३५ ॥ सुहिओ सि पुत्त ! अइदारुणेत्य आणा समागया रण्णो । तो तीए वाड-
लमाणुसाण संजायमुस्सुरं ॥ ३६ ॥ सुणियाए आणाए लद्धरहस्सेण तेण संलत्तं । भुंजह ताव जहिच्छं पच्छा जुत्तं करि-
रसामि ॥ ३७ ॥ भुत्तुत्तरेण भणिओ सो गामो रोहएण जह खणह । हेडा सिलातलं तह धंभे उरधंभए देह ॥ ३८ ॥
एवं विहिए संते स मंडवो तेसिं तक्खणं जाओ । आवेइओ य रण्णो कह केण कओ ? निवो भणइ ॥ ३९ ॥ तलभू-
मीखणणेणं धंभयउत्थंभणेण य कओ सो । भरहतणयस्स रोहगनामस्स मइप्पभावेण ॥ ४० ॥ विहिओ संवाओ से अन्नं
आपुच्छिऊण संनिहियं । इय रोहगास्स बुद्धी भणिया उप्पत्तिया नाम ॥ ४१ ॥ एवं अण्णोसुवि मंडगाइताएसु जोयणा
कजा । उप्पत्तियबुद्धीए जा एयकहापरिसमत्ती ॥ ४२ ॥

अथ पूर्वोक्तसंग्रहगाथाचतुष्टयस्याक्षरार्थः—

उज्जेणिसिलागामे छोयररोहणमाउवसणम्मि पितिकोवेतर गोहे छायाकहणेणमब्भुदुओ^१ ॥ ५२ ॥

१ इयं भाग-४८-तमेपत्र आगता, तथापि पुनरप्यत्रोद्धितादर्शपुस्तकेषु भागः सर्वत्रैवं दृश्यतेतोत्रापि तथेवव्यस्त्येति ।

वेइ वड्डिसं ॥ १६ ॥ तह कुणसु जहा एसो तुह जणओ मज्झ आयरं कुणइ । पडिबल्लमिमं रोहेण सावि तह वड्डिं
 लग्गा ॥ १७ ॥ तह चेव रयणिमज्झे कयावि सुत्तुड्डिओ भणइ जणगं । सो एस एस पुरिसो कहिति पुट्ठो य पिउणावि
 ॥ १८ ॥ तो निययं चिय छाये दंसित्ता भणइ पेच्छइ इमं ति । स विलक्खमणो जाओ पुच्छइ किं एरिसो सोवि ?
 ॥ १९ ॥ आसंति तेण भणिए अबो बालाण केरिसुल्लावा । इय चित्तिक्कण भरहो घणराओ तीइ संजाओ ॥ २० ॥ तो
 विसपयाणभीओ पिउणा सह रोहओ सया जिमइ । अह उज्जेणिमइगओ कयाइ जणएण सद्धिं सो ॥ २१ ॥ दिट्ठा न-
 यरी तियच्चच्चराइदेसोवसोहिंया सवा । दिवसावसाणसमए गामाभिमुहं पडिनियत्ता ॥ २२ ॥ सिथानइइ पत्ता वाळु-
 यपुलिणमिम तो सुयं ठविडं । पम्हुट्ठगहणहेडं पुणोवि नयरिं गओ जणओ ॥ २३ ॥ तो रोहेण अइनिवणडुद्धिणा
 तम्मि वाळुयापुलिणे । तियच्चच्चराइकलिया लिहिया नयरी सपायारा ॥ २४ ॥ अह जियसत्तु राया नयरीवाहिं गओ
 पडिनियत्तो । पंसुभएणेगागी तुरयाळ्ढो तहिं देसे ॥ २५ ॥ जावेइ तुरियवेगो भणिओ ता रोहणेण मा वच्च । पुरओ
 किं न नियच्छसि रायउलं तुंगपासायं ॥ २६ ॥ कत्तो रायउलं इह जा भणइ नराहिवो तओ जाओ । सउणो अइभूरि-
 गुणो सविचक्को तो निवो जाओ ॥ २७ ॥ तो रोहएण नयरी सवित्थरं तं च राउलं कहियं । तुभं कत्थ निवासो भ-
 णिओ रत्ता, तओ भणइ ॥ २८ ॥ इत्थेव सिलगामे भरहत्स सुओ वसामि कज्जेण । पिउणा सद्धिं इह आगओमिह, सं-
 पइ तहिं जामि ॥ २९ ॥ रणणो पंच सयाइं मंती एयूणगाइं अह संति । जो चूडामणिसरिसो तेसिं तं मगए एकं ॥ ३० ॥
 तत्तो खणमेत्ताओ काओ कज्जाइं आगओ भरहो । तेण समं संपत्तो स रोहओ निययगाममिम ॥ ३१ ॥ आरद्धं नरव-

मालवमंडलमंडणभूया नयरी समुद्धुरधणोहा । नामेणं उज्जेणी समत्थि वित्थिणसुरभवंणा ॥ १ ॥ तत्थ रिउपक्ख-
विव्खोहकारओ सइ गुणी सुदढपणओ । आसी जियसत्तुनामा नरनाहो नयगुणसणाहो ॥ २ ॥ सो भुंजइ निरक्खं
नियरज्जं चोज्जकारणं भुवणे । धम्मत्थकामपुरिसत्थसुंदराराहणपहाणो ॥ ३ ॥ नाडयनइकहाणयगीयाइसु कोसलं परं
पत्तो । कोऊहलतरलमणो सविज्जजणजोगकज्जेसु ॥ ४ ॥ अह उज्जेणिसमीवे अत्थि सिलासंगओ सिलागामो । गुणनिष्का-
इयनामो गामो भरहो य तत्थ नडो ॥ ५ ॥ सो नाडयविज्जाए लद्धपसंसो प्हू य तग्गामे । णामेण रोहओ सोहओ य
गामस्स तरस्स सुओ ॥ ६ ॥ अह अन्नया कयाइवि रोहयमाया मया, तओ भरहो । अण्णं तज्जणणिं संठवेइ धरक्कज्जर-
णकए ॥ ७ ॥ बालो य रोहओ सा य तरस्स हीलापरायणा हवइ । उप्पत्तियबुद्धिसमन्निएण तो तेण सा भणिया ॥ ८ ॥
अम्मो ! ममं न वड्डसि जं समं, सुंदरं न तं होही । तह काहमहं एत्तो जह तं पाएसु मे पडसि ॥ ९ ॥ एवं वच्चइ कालो
अहणया सत्थिपयासधवलाए । रयणीइ जणगसहिओ पासुत्तो एगसिज्जाए ॥ १० ॥ तो रयणिमज्झभागे उट्ठिता उब्भ-
एण होऊणं । दड्डण नियं छायं कावं परपुरिससंकप्पं ॥ ११ ॥ उच्चसरेणं जणओ उट्ठाविय भासिओ जहा ताव ।
पेक्खसु परपुरिसो एस जाइ सहसुट्ठिओ कोइ ॥ १२ ॥ जाव स निद्दामोक्खं काऊणं लोयणेहिं जोएइ । ताव न दिट्ठो
पुट्ठो य वच्छा ! सो कत्थ परपुरिसो ? ॥ १३ ॥ भणिओ तेण इमेणं दिसाविभागेण तुरियतुरियं सो । गच्छंतो मे दिट्ठो
मा मणसु अणहा ताव ! ॥ १४ ॥ परिकलिय नट्टसीलं महिलं सिद्धिआधरो तओ तीए । भरहो सबभावपयंपणाइर-
हिओ तओ जाओ ॥ १५ ॥ पच्छायावपरिगया सा भासइ कुणसु वच्छ ! मा एवं । सो भणइ न मम लट्ठं वड्डसि, सा

औत्पत्ति-
क्यां 'भर-
तञ्जिला'
प्रभृति ज्ञा-
तानां रोह-
कनिदर्शन-
गभिस्तत्सप्र-
पञ्चविव-
रणम्-

खमए अमच्चपुते चाणके चेव थूलभहे य । नासिकसुंदरीणंद वहर परिणामिया बुद्धी ॥ ५० ॥
 ‘अमए’ इति अमयकुमारः १, ‘सिद्धि’ति काष्ठश्रेष्ठी २, ‘कुमारे’ इति शुल्लककुमारः ३, देवी पुष्पवत्यभिधाना ४, उद्दि-
 तोदयो भवति राजा ५, साधुश्च नन्दिषेणः श्रेणिकपुत्रः ६, धनदत्तः सुंसुमापिता ७, श्रावकः ८, अमात्यः ९ ॥ ४९ ॥
 रामकः १०, अमात्यपुत्रः ११, चाणक्यश्चैव १२, स्थूलभद्रश्च १३, ‘नासिकसुंदरीनंद’ति नासिक्यनाम्नि नगरे सुंदरी-
 नन्दो वणिक् १४, वहर इति वैरस्वामी १५, पारिणामिकी बुद्धिरित्यनेन वाक्येनात्र पारिणामिकीबुद्धियुक्ता ब्राह्मणी
 देवदत्ता च गणिका गृह्यते १६ ॥ ५० ॥

चलणाहण आमंडे मणी य सपे य खग थुभिंदे । परिणामियबुद्धीए एमाई होंतुदाहरणा ॥ ५१ ॥

चरणाहननं १७, ‘आमंड’ इति कृत्रिमामलकं १८, मणिश्च १९, सर्व्यश्च २०, ‘खग’ति खड्गः २१, सतूपेन्द्रः २२ ।
 पारिणामिक्यां बुद्धौ ‘एवमाइय’ति एवमादीनि भवन्त्युदाहरणानि । एवं च पारिणामिक्यां बुद्धौ सूत्रोपात्तानि द्वाविंश-
 तिर्ज्ञातानि । एतान्यपि स्वयमेव सूत्रकृता भणिव्यन्त इति नेहाश्रितो विस्तरः ॥ ५१ ॥

सांप्रतमुहिष्टज्ञातानां स्वरूपं विभणिपुरादावेव भरहसिलेतिज्ञातसंप्रहगाथां भरहसिलमैठकुण्डेत्यादिकामष्टाविंशति-
 गाथाभिव्याचष्टे—

उज्जेणिसिलागामे छेथर रोहणमाउवसणमिम । पितिकोवेतरगोहे छायाकहणेणमब्भुद्धओ ॥ ५२ ॥

इत्यर्थः ४, 'मुत्ति'ति मौक्तिकप्रोता ५, 'घय'ति घृतप्रक्षेपकः ६, 'लवकः' ७, 'तुन्नाय'ति तुन्नायः तुन्नं झटितं वयति सीव्यति यः स तथा ८, वर्द्धकिः ९, 'पूइए य' इति पूतिकः कान्दविकः १०, 'घडचित्तगारे य' ति घटकारः कुम्भकारः ११, चित्रकारश्चित्रकर्मविधाता १२। एवं द्वादश दृष्टान्ताः कर्मजायां मतौ । एतानपि स्वयं सूत्रहृद्गणिष्यतीति नेह कृतो विस्तरः ॥ ३ ॥ ४७ ॥

अथ पारिणामिकीस्वरूपमाहः—

अणुमाणहेउदिदुंतसाहिया वयविवक्कपरिणामा । हियनिस्सेसफलवई बुद्धी परिणामिया णाम ॥४८॥

अनुमानहेतुदृष्टान्तैः साध्यमर्थं साधयतीत्यनुमानहेतुदृष्टान्तसाधिका इह लिङ्गिज्ञानमनुमानं स्वार्थमित्यर्थः । तत्र-
तिपादकं वचो हेतुः परार्थमित्यर्थः । अथवा ज्ञापकमनुमानं, कारको हेतुः, साध्यव्याप्तिप्रदर्शनविषयो दृष्टान्तः । अनुमा-
नप्रहणादेवास्य गतत्वाद् व्यर्थमुपादानमिति चेत्, न, अनुमानस्य तत्त्वतोऽन्यथानुपपन्नत्वलक्षणैकरूपत्वाच्च गतार्थत्वं
दृष्टान्तस्य । कालकृतो देहावस्थविशेषो वय इत्युच्यते, ततस्तेन विपक्वः पुष्टिमान्नीतः परिणामोऽवस्थाविशेषो यस्याः सा
वयोविपक्वपरिणामा । तथा 'हियनिस्सेसफलवई' इति हितमभ्युदयस्तत्कारणं वा पुण्यं, निःश्रेयसो मोक्षस्तन्निबन्धनं वा
सम्यग्दर्शनादि, ततस्तारभ्यां फलवती बुद्धिः पारिणामिकी नाम ॥ ४८ ॥

अथैतज्ज्ञातानि गाथान्नयेणाहः—

अभए सेट्टिकुमारे देवी उदिओदए हवइ राया । साहू य णंदिसेणे धणदत्ते सावग अमच्चे ॥ ४९ ॥

कर्मजायां
दृष्टान्ता-
भिधाना-
पारिणामि-
निकीस्वरू-
पंच-

निमित्तं १, अर्थशास्त्रं च २, 'लेहे' इति लेखनं ३, गणितं च ४, कूपः ५, अश्वश्च ६, गर्दभः ७, लक्षणं ८, ग्रन्थः ९, अनादः १०, गणिका च रथिकश्चेति ११ ॥ ४४ ॥ शीतसाटी दीर्घं च तृणं, अपसव्यकं च क्रौञ्चस्य इत्येकमेव १२, नीजोदकं च १३, गौः घोदकः पतनं च वृक्षादित्येकमेव १४ । एवं वैनयिक्यां सर्वापेण चतुर्दश ज्ञातानि । एतान्यपि स्वयमेव शास्त्रकृता व्याख्यास्यन्त इति नेह प्रयत्नः ॥ २ ॥ ४५ ॥

अथ कर्मजायाः स्वरूपमाह—

उपशोभादिदृशारा कम्मपसंगपरिघोलणविसाला । साधुकारफलवई कन्मसमुत्था हवइ बुद्धी ॥ ४६ ॥

उपशोजनमुपयोगो विवक्षितकर्मणि मनसोऽभिनिवेशः, सारस्सस्यैव कर्मणः परमार्थः, उपयोगेन दृष्टः सारो यथा सा उपयोगदृशारा अभिनिवेशोपलब्धकर्मसामर्थ्यार्थः; कर्मणि प्रसङ्गोऽभ्यासः, परिघोलनं विचारः, आभ्यां विशाला कर्मप्रसङ्गपरिघोलनविशाला अभ्यासविचारविशीर्णा इति यावत् । साधुकृतं सुष्ठु कृतमिति विद्वद्भ्यः प्रशंसा साधुकारस्तेन फलवतीति समासः साधुकारेण वा शेषमपि फलं यस्याः सा तथा । कर्मसमुत्था कर्मजा भवति बुद्धिः ॥ ४६ ॥

अथतैज्ज्ञातानि—

हेरणिणए करिसए कोलियडोवे य मुत्तिवयपवए । तुणणायवड्ढई पूइए य षडचित्तकरे य ॥ ४७ ॥

हेरणिष्कः सौवर्णिकः १, कर्षकः कृषीव्रलः २, 'कोलिय'ति कोलिकस्तनुवायः ३, 'डोवे य'ति दर्वाकरश्च परिवेषक

‘महुसितथ’त्ति मधुसिक्ककं मदनं १, मुद्रिका २, अंकश्च ३, ज्ञानकं व्यवहारार्हं रूपकलक्षणं ४, ‘भिवसुवेडगनिहाणं’ इति भिक्षुः ५, वेदकनिधानं ६, शिक्षा च ७, अर्थः ८, शस्त्रं ९, ‘इच्छा य महंति इच्छा च मम १०, शतसहस्रं ११ एतान्यपि स्वयमेव सूत्रकृता व्याख्यास्यन्ते । एवं चाद्यसंग्रहाध्यायाः संबन्धीनि सप्तदश एतानि चैकादश मीलितानि अष्टाविंशतिर्मूलज्ञातानि औत्पत्तिक्यां बुद्धाविति ॥ १ ॥ ४२ ॥

अथ वैनायिकीस्वरूपमाहः—

भरनिरथरणसमरथा तिवग्गसुत्तथग्गहियपेयाला । उभओलोगफलवई विणयसमुत्था हवइ बुद्धी ४३
इहातिगुरुकार्थं दुर्निर्वहत्वाइ भर इव भरस्तस्य निस्सरणे पारप्रापणे समर्था भरनिस्सरणसमर्था, त्रयो वर्गास्त्रिवर्गं लोकरुद्धेर्धर्मार्थकामास्तदर्जनपरोपायप्रतिपादनमेव सूत्रं तद्व्याख्यानं तदर्थः पेयालो विचारः सार इत्येकोऽर्थः, तत्त-
स्त्रिवर्गसूत्रार्थयोर्दुहीतं पेयालं यथा सा त्रिवर्गसूत्रार्थयोर्दुहीतपेयाला, ‘उभओलोगफलवई’त्ति उभयलोकफलवती ऐहिकामु-
ष्मिकफलप्राप्तिप्रयुगा, विनयसमुत्था विनयोद्भवया वैनायिकी इत्यर्थः भवति बुद्धिः ॥ ४३ ॥

अथैतज्ज्ञातानिः—

णिमिस्से अत्थसत्थे य लेहे गणिए य कूव आसे य। गइभलक्खणगंटी अगए गणिया य रहिए य ४४
सीआसाडी दीहं च तणं अवसवयं च कुंक्खस । निवोदए य गोणे वोडगपडणं च रुक्खाओ ॥ ४५ ॥

औत्पत्ति-
क्यां ज्ञाता-
नां संग्रहः
वैनायिकी-
स्वरूपं च.

द्वारागाथा । अस्यां सप्तदशोदाहरणानि तद्यथा—‘भरहसिल’त्ति भरतशिला (१) ‘पणिय’त्ति पणितं (२), वृक्षः (३), ‘खड्डुग’त्ति मुद्रारवं (४), ‘पडसरडकायडच्चारै’ इति पटः (५), सरडः (६), काकः (७), उच्चारः (८), ‘गयधयण-गोलखंभे’ इति गजः (९), ‘धयण’त्ति भाण्डः (१०), गोलः (११), स्तम्भः (१२), ‘खड्डुगमणिगतिथपइपुत्ते’ इति शु-ल्लकः (१३), मार्गः (१४), स्त्री (१५), द्वौ पत्नी (१६), पुत्रः (१७) इति एतानि सप्तदश पदानि । तत्र ज्ञात-सूचामात्रफलान्येवेति न सूक्ष्मेक्षिका कार्या ॥ ४० ॥

तत्राद्यज्ञातसंग्रहाथाः—

भरहसिल मिंढ कुक्कुड तिल वाळुग हरिथ अगड वणसंडे । पायस अइया पत्ते खाडहिला पंच पिथरो य ।

‘भरह सिल’ इत्यादि भरतो नटस्तद्वृत्तान्तगता शिला भरतशिला १, मेंढो मेघः २, कुक्कुटस्ताम्रचूडः ३, ‘तिल’त्ति तिलाः ४, ‘वाळुग’त्ति वाळुकायाः संवन्धिनी वरत्रा ५, हस्ती, ६, ‘अगड’त्ति अवटं कूपः ७, वनखण्डः ८, पायसं ९, ‘अइया’ इति अजिकाया छगलिकायाः पुरीषगोलिका १०, ‘पत्ते’ इति पिप्पलपत्रं ११, ‘खाडहिल’त्ति खिछहडिका १२, पञ्च पितरश्च तव राजन् पञ्च जनकाः १३ ॥ इयं च संग्रहाथा स्वयमेव सूत्रकृता व्याख्यास्यत इति न विस्मर्यते ॥ ४१ ॥

तथा,—

महुस्तिरथमुदियंके पाणप् भिक्खुचेडगनिहाणे । सिक्खला य अरथसरथे इच्छा य महं सयसहस्से ॥ ४२ ॥

स कारणमस्यास्तदधाना वा पारिणामिकी (४) चैवशब्दस्तथाशब्दवत्, बुध्यतेऽनयेति बुद्धिर्मतिः सा चतुर्विधैव, खलु-
शब्दस्य निर्धारणार्थत्वात् । निर्दिष्टोक्ता समयकेतुभिः सिद्धान्तप्रासादचिह्नभूतैस्तीर्थकरणधरादिभिरित्यर्थः ॥ ३८ ॥

औत्पत्तिक्या लक्षणं प्रतिपादयन्नाहः—

पुब्वमादिदृमसुयमवेइयतक्खणविमुद्धगाहियत्था । अवाहयफलजोगी बुद्धी उत्पत्तिया नाम ॥ ३९ ॥

‘पुब्वं’ इत्यादि पूर्वं बुद्ध्युत्पादात् प्राग् अहहः स्वयमनवलोकितः, ‘मसुय’ इति मकारस्यालाक्षणीकत्वादश्रुतोऽन्यतोऽपि
नाकर्णितः, ‘मवेइय’ इति अत्रापि मकारः प्राग्वत्, ततोऽवेदितो मनसाऽप्यनालोचितः, तस्मिन्नेव क्षणे विशुद्धो यथाव-
स्थितो गृहीतोऽवधारितोऽर्थोऽभिप्रेतः पदार्थो यथा सा तथाऽहहश्रुतावेदिततत्क्षणविशुद्धगृहीतार्था । ‘अवाहयफलजोगी’
इति इहैकान्तिकमिहपरलोकाविरुद्धं फलान्तरावाधितं वाऽव्याहतमुच्यते, फलं प्रयोजनं अव्याहतं च तत् फलं च
अव्याहतफलं योगोऽस्या अस्तीति योगिनी, अव्याहतफलेन योगिनीः योगिणीति पाठे प्राप्ते योगीति निर्देशः प्राकृत-
त्वात् । अन्ये तु ‘अवाहयफलजोगी’ इति पठन्ति—अव्याहत फलेन योगो यस्याः साऽव्याहतफलयोगा बुद्धिः औत्पत्तिकी
नाम औत्पत्तिक्यभिधाना बोद्धव्या ॥ ३९ ॥

सांप्रतमेतज्ज्ञातान्याहः—

भरहसिलपणियरुक्खे खलुगपडसरडकायउच्चारे । गयघयणगोलखंभे खुड्ढगमणिथिपइपुत्ते ॥ ४० ॥

विभवः कृतप्रयत्नैरपीतरैर्लभ्यः । यत्प्रयत्नैरपि ताडय यदि सूची भवति पाराची ॥ १ ॥” यत एव तत्तस्मात्तस्या बुद्धेर्भेदज्ञातानि भेदानौत्यक्तिक्यादीन्, ज्ञातानि च रोहकादिदृष्टान्तान् वक्ष्ये भणिष्यामि । किमर्थमित्याह—“तवबुद्धिहेतुंति तद्बुद्धिहेतुर्बुद्धिप्रकर्षनिमित्तम् । इतिर्वाक्यपरिसमादयर्थः । बुद्धिप्रकर्षयोग्या हि पुरुषा बुद्धेर्भेदांस्तज्ज्ञातानि च धीमत्पुरुषाभ्यर्णं सम्यक् समाकर्णयन्तो निश्चयेन तथाविधबुद्धिधननिधानभूताः संपद्यन्ते । यदवाचिः—“विमलस्रष्टात्मानः सांगत्यात् परगुणानुपाददते । उपनिहितपद्मरागः स्फटिकोऽरुणिमानमातनुते ॥ १ ॥” ॥ ३७ ॥

यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात् बुद्धिभेदानाहः—

उत्पत्तिर्य वेणइया कम्मय तह पारिणामिया चेव । बुद्धी चउव्विहा खलु निदिट्ठा समयकेज्जहिं ॥३८॥

उत्पत्तिः प्रयोजनं कारणं यस्याः सा औत्पत्तिकी । आहः—क्षयोपशमः प्रयोजनमस्याः, सत्यम्, किन्तु स खल्वन्तरङ्गत्वात् सर्वबुद्धिसाधारण इति न विवक्ष्यते । न चान्यच्छास्त्रकर्मादिकर्मपेक्ष्यत उत्पत्तिं विहाय । यदत्र ‘उत्पत्तिगी’ति निर्देष्टव्ये ‘उत्पत्तिर्य’ इति निर्देशः स प्राकृतत्वात् । एवमन्यत्राप्यन्यथानिर्देशे हेतुवर्च्यः (१) ‘वेणइया’ इति विनयो गुरुश्रूषा, स च कारणमस्यास्तत्प्रधाना वा वैनायिकी (२) ‘कम्मय’ति इह कर्मशब्देन शिल्पमपि गृह्यते । तत्र अनाचार्यकं कर्म, साचार्यकं शिल्पम्, कादाचित्कं वा कर्म, शिल्पं नित्यव्यापारः । ततः कर्मणो जाता कर्मजा (३) तथाशब्दः समुच्चये ‘पारिणामिया’ इति परि समन्ताद् नमनं परिणामः सुदीर्घकालं पूर्वापरार्थावलोकनादिजन्य आत्मधर्म इत्यर्थः,

एतद्विपर्यये दोषमाहः—

आयपरपरिच्चाओ आणाकोवेण इहरहा णियमा । एवं विचिंतियवं सम्मं अइणिउणबुद्धीए ॥ ३६ ॥

आत्मपरपरित्यागः आत्मनः स्वस्य परेषां चानुग्रहीतुमिदानीं देहिनां परित्यागः दुर्गतितर्तान्तर्गतानां प्रोज्झनं कृतं भवति आज्ञाकोपेन भगवद्वचनवितथासेवनरूपेण, इतरथा सूत्रानुसारप्रवृत्तिरूपप्रकारपरिहारेण प्रवृत्तौ सत्यां नियमादवश्यंभावेन । यथोक्तम्—“इहलोयमिह अकित्ती परलोए दुगई धुवा तेसिं । आणं विणा जिणाणं जे ववहारं ववहरंति ॥ १ ॥” यत एवं तत एवमुक्तप्रकारेण विचिन्तयितव्यं विमर्शनीयं सम्यग् यथावद् अतिनिपुणबुद्ध्या कुत्रापि तीक्ष्णतरया प्रज्ञया, अनिपुणबुद्धिभिर्विचिन्तितस्याप्यर्थस्य व्यभिचारसंभवात् ॥ ३६ ॥

अत एवाहः—

बुद्धिजुया खलु एवं तत्तं बुज्झंति, ण उण सवेवि । ता तीइ भेयणाए वोच्छं तवुद्धिहेउत्ति ॥ ३७ ॥

बुद्धियुता अतिनिपुणोहापोहरूपप्रज्ञासमन्विताः । खलुरवधारणे । ततो बुद्धियुता एव एवमुक्तरूपेण तत्त्वं सूत्रानुसारेण प्रवृत्तिरासन्नसिद्धिकजीवानां लक्षणमित्येवंरूपं बुध्यन्ते । व्यवच्छेद्यमाह—न पुनः सर्वेऽपि बुद्धिविकला अपीति भावः, बहुबुद्धिवोध्यस्यार्थस्य सामान्यबुद्धिभिः कृतप्रयत्नशतैरपि बोद्धुमपार्यमाणत्वात् । तदुक्तम्—“महतां न बुद्धि-

१ क. ‘परलोए य दुगई’ ।

आसन्नसि-
द्धिजीव-
स्यौचित्या-
नौचित्यप्र-
वृत्तौ गुण-
दोषौ तत्त्व-
बोधे निपु-
णबुद्धिरा-
श्रियकी.

कोपेतरे 'देवे' इति देवेन विहितौ बहिर्वृत्त्या कोपः अंतर्वृत्त्या च संतोषः कृत इत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ततो ज्ञातवृत्तान्तेन लोकेन प्रशंसा कृता—यथा, सर्वज्ञासासनमीदृशं सुदृढं निपुणप्रज्ञापकनिरूपितं इत्यनेनोद्धेत्वेन । ततो 'बोहिबीयाराह-
ण' इति बोधिः पारगतादितदधर्मप्राप्तिः केषांचिज्जीवानां समभूत्, अन्येषां च बीजस्य सम्यग्दर्शनादिगुणकलापकल्पपाद-
पमूलकल्पस्य देवशुरुधर्मगोचरकुशलमनोवाक्कायप्रवृत्तिलक्षणस्याराधनं सेवनं समपद्यत । एवं प्रस्तुतसूत्रप्रदानवत् सर्वत्र
प्रब्रज्यादानादौ सूत्रानुसारदेव मतिमतां च वर्त्तनं विज्ञेयमिति ॥ ३४ ॥

अथ सूत्रानुसारप्रवृत्तिमधिकृत्याहः—

आसन्नसिद्धियाणं लिङ्गं सुत्ताणुसारश्चो चेव । उचियत्तणे पविन्ती सवत्थ जिणम्मि बहुमाणा ॥ ३५ ॥

आसन्ना तद्भवादिभावित्वेन समीपोपस्थायिनी सिद्धिर्मुक्तिर्येषां ते तथा तेषां भव्यविशेषाणां लिङ्गं चिह्नं व्यञ्जकमि-
त्यर्थः । धूम इव गिरिकुहरादिवर्त्तिनो बह्वेः । कासावित्याह—सूत्रानुसारदेवागमार्थानुवृत्तेरेव उचितत्वेन तत्तद्भव्यक्षे-
त्रकालभावानुरूपेण वा प्रवृत्तिः स्वकुटुम्बचिन्तनरूपा द्रव्यस्तवभावस्तवरूपा च । कुत एतदेवमित्याहः—सर्वत्र कृत्ये
इत्थं प्रवृत्तौ धार्मिकस्य जिने भगवति सर्वत्रौचित्यात् प्रतिपादयितरि बहुमानाद् गौरवात् । स हि सूत्रासुरसारेण प्रवर्त्तमानो
“भगवतेदमिदमित्थमित्थं चोक्तम्” इति नित्यं मनसाऽनुसरत् भगवन्तमेव बहु मन्यते । संजातभगवद्बहुमानश्च पुमा-
नविलम्बितमेव भगवद्भवाभाक् संपद्यते । यथोक्तम्ः—अक्खयभावे मिलिओ भावो तब्भभावसाहगो नियमा । न हु
तवं रसविद्धं पुणोवि तंबत्तणमुवेह ॥ १ ॥” इति सर्वत्रौचित्यप्रवृत्तिरासन्नसिद्धेर्जीवस्य लिङ्गमुक्तमिति ॥ ३५ ॥

अत्राक्षरार्थः—‘चंपाधणसुंदरि’ति चंपानगर्यो धनो नाम श्रेष्ठी अभूत्, तस्य सुन्दरी तनया । ‘तामलितिवसुनन्द’ति तामलिर्यां पूर्वपारावारतीरवर्तिन्यां पुरि वसुश्रेष्ठी, तस्य च नन्दो नन्दनः समुलङ्घः । ‘संढुसंबोधो’ति तौ द्वावपि श्रेष्ठिनौ आर्द्धौ श्रावकाविति । संबन्धः स्वापत्यवैवाह्यलक्षणः कृतस्ताभ्याम् । ततः ‘सुंदरिनंदे पीई’ इति नन्दसुन्दर्योः परस्परं प्रीतिः प्रकर्षवती संपन्ना । समये कापि प्रस्तावे परतीरं जलधिपरकूलं नन्दः ससुन्दरीको ययौ । तदन्वागमने प्रत्यावर्त्तने परतीरात् ॥ ३० ॥ यानस्य प्रवहणस्य विपत्तिर्विनाशः संपन्नस्ततः फलकं काष्ठशकलमासाद्य तीरे एकस्मिन्नेव वेलाकूले द्वे अन्युत्तीर्णौ । तत उदकार्यौ परिक्राम्यन्नन्दः सिंहेन हतः सन् वानरः संजातः । इतश्च, श्रीपुरराजेन सुन्दर्या ग्रहो ग्रहणं कृतम् । रागध्याभिष्वङ्गस्तस्यामेव तस्य जातः । ‘निच्छकहधरणा’ इति प्रार्थिता च सा तेन सविकारं, परं तथा न इच्छाशमिलाषरूपा दार्शिता,—तदनु तस्यास्ताभिस्ताभिः कथाभिर्विनोदहेतुभिर्धरणं कालयापनं प्रारब्धं भूभुजा ॥ ३१ ॥ ‘चित्तविणोष्टि’ इति चित्तविनोदमात्रे च तस्य संपन्ने अन्यदा ‘वानरनट्टमि’ति वानरेण नन्दजीवेन नृत्ये प्रारब्धे सति ‘जातिसरण’ति जातिस्मरणमासादितम् । तदनु संवरणमनश्चनं विहितं तेन । ‘देव’ति देवस्तदनन्तरमभूद्दानरजीवः । परीक्षा कृता तेन सुन्दरीशीलस्य । ततोऽथ निजरूपमादर्शितम् । ‘कहण’ति कथनं च समग्रस्यापि प्राच्यवृत्तान्तस्य । ‘रणो ऽ संबोहि’ति राज्ञः पुनः संबोधिः समग्रबोधः प्रादुर्भूतः ॥ ३२ ॥ ततः श्रावस्यां नगर्यौ ‘सिद्धगुरु’ इति सिद्धाभिधानसूरीणां ‘विडवदिक्खा’ इति वैक्रियरूपेण विहितदीक्षां सुन्दरीं विधाय ‘परिच्छ’ति परीक्षा ‘सामइए आलावगनिमित्ते’ इति सामाधिकालापकनिमित्तं विहिता देवेन । ‘अदाण’ति सामाधिकालापकस्याप्रदाने कृते सति गुरुणा, ‘कोवेयरा’ इति

सूत्रदाने
नन्दसुन्दरी-
कथागर्भि-
तसिद्धा-
चार्योदा-
हरणम्-

चित्तेण तेण देवो इमं भणिओ ॥ ८२ ॥ किं कायवमओ मे ? एक्को चिय जिणुवइओ धम्मो । संजायपंचाएणं सत्तणुरूवं
 पवन्नो तो ॥ ८३ ॥ भणिथा देवेणं सा अह सुंदरि ! केरिसं तुमं काही ? सर्वंधयारपडिबंधकारए जगए सूर ॥ ८४ ॥ किं
 दीवेण पओयणमओ तुमं चिय ममं पमाणं ति । इय निच्छियतच्चित्तो देवो सावत्थिनयरीए ॥ ८५ ॥ तक्कालमुणिप-
 हाणा सिद्धायरिया गुरु पविहरंति । तेसिं सीलपरिक्खणनिमित्तमह कवडदिकखाए ॥ ८६ ॥ दिक्खित्ता नेइ तवं तेसिं
 समीवे तहाविहअकाले । एगाणिणिं च सामइयसुत्तआलावगनिमित्तं ॥ ८७ ॥ भणिओ य तीइ सूरि वंदिय भालयल-
 भेलियकराए । भयवं ! रोगवसाओ सामइयसुयं वियलियं मे ॥ ८८ ॥ होइं दयावरा मे देहालावगमिमं खणं एणं ।
 गुरुणा दिट्ठुवओगेण चित्तियं नोचिओ समओ ॥ ८९ ॥ एगाणिणी जमेसा तहा अकाले महंतओ अविही । तो कह
 सामइयसुयस्स देमि आलावगमिमीए ? ॥ ९० ॥ पडिसिद्धा सा तेणं अज्जे ! नेवोचियं तुहं एयं । दावियकोववियारा
 सहसत्ति अदंसणीह्वा ॥ ९१ ॥ विहिपक्खवद्धलक्खं निउणं जाणित्तु सूरिमह देवो । अइभत्तीए संतोसमुवगओ तन्मि
 सूरिमि ॥ ९२ ॥ तो नियरूवं दंसिय वंदिय विणएण धरणिनिहियसिरो । कहिओ सबं नियणुवज्जमवुत्तंतमप्वेइ ॥ ९३ ॥
 तं सुंदरिं गुरुणं, तेवि तहाविहपवित्तिणीइ तओ । सामन्नसमासन्नं काउं सा सगमणुपत्ता ॥ ९४ ॥ णाओ इमो वइ-
 यरो लोएणं अविहिणा न सुयदाणं । गुरुणा कथं ति अब्बो समुज्जला जिणमए नीई ॥ ९५ ॥ संपत्तवोहिबीओ कोई
 अन्नो पवन्नसम्मत्तो । देसेणं सब्बेण य चरणस्सारहओ जाओ ॥ ९६ ॥ एवं अन्नेणवि सुयहरेण सइ अप्पणो परेसिं
 च । वाढमणुगहमइणा पयडियवं विहिपरेण ॥ ९७ ॥ इति ॥

ईणि । चित्तविणोयत्थं से दरिसावंतो गमइ कालं ॥ ६६ ॥ अह पुबभणियनंदो वानरभावेण वट्टमाणो सो । गहिओ मक्कडखेडावगोहिं उच्चिउ त्ति काऊण ॥ ६७ ॥ नट्टवइ बहुकालाओ सिक्खविओ पइपुरं च दंसेत्ता । ते पुरिसा तं धेत्तुं समागया तपपुरे कहवि ॥ ६८ ॥ खिल्लावेत्ता पइमंदिरं च ते रायमंदिरमि गया । पारङ्को य तहिं सो पणच्चिदं सब-जत्तेण ॥ ६९ ॥ अह नच्चतेण कहिं पि सुंदरी रायसज्जिहिनिसत्ता । दिट्ठा णेणं चिरपणयभाववियसंतनयणेण ॥ ७० ॥ कत्थ मए दिट्ठेयं चित्तितयंतेण तेण पुणरुत्तं । जाई सरिया नाओ सबोवि य पुबबुत्तंतो ॥ ७१ ॥ तो परमं निवेयं समुबहंतेण चित्तियं तेण । हा हा अणत्थनिहिणो धिरत्थु संसारवासस्स ॥ ७२ ॥ जेण तहाविहनिम्मलविवेगजुत्तो वि धम्मरागी वि । अणुसमयसमयसंसियविहियाणुट्ठाणकारी वि ॥ ७३ ॥ तह बालमरणवसओ विसमदसं एरिसं समणुपत्तो । तिरियत्ते वट्ठंतो य संपयं किं करेमि अहं ? ॥ ७४ ॥ अहवा किमणेण चित्तिएण इय अवसराणुरुत्तं पि । पक्रेमि धम्मकम्मं पज्जत्तं जीवियवेण ॥ ७५ ॥ इय सो परिभावंतो सुढिओत्ति मुणिच्चु तेहिं पुरिसेहिं । नीओ सट्ठाणममी तो तेणं अणसणं गहिंयं ॥ ७६ ॥ पंचपरमोद्धिमंतं अणुसमरंतो य सुद्धभावेण । मरिऊणं उववन्नो दिवो देवो महिद्धीओ ॥ ७७ ॥ तक्खण-मेव पवत्तो ओही अवलोइया सिरिपुरमि । अविचलियसालिसीलालंकारा सुंदरी तेण ॥ ७८ ॥ सीलामलत्तगुणरंजिएण अप्पा पयासिओ तीसे । कहिओ य बइयरो पुब्वजम्मविसओ नरवइस्स ॥ ७९ ॥ परिचित्तियं च रण्णा जइ जिणधम्म-पभावओ एवं । पसुणोवि होंति देवा ता किं अन्हारिसा पुरिसा ॥ ८० ॥ धम्मत्थकामसाहणसज्जा मज्जायवज्जिया होउं । विवुहजणनिंदणिज्जे विसयसुहे गाढमणुरत्ता ॥ ८१ ॥ पविसेंति दुग्गईसुं ? ताडवसरो एस धम्मकरणस्स । दूरं विरत्त-

पडुविहिवाणवसगाए । मज्झ पउत्तीए अलमिमाइ दुहनिवहहेऊए ॥ ५० ॥ आवइगया वि उत्तमकुलप्पसूयत्तणेण णो
 एसा । साहिस्सइ नियवत्तं विचिंतिऊणं महीवइणा ॥ ५१ ॥ अणुणइऊणं मंजुलगिराहिं नीया कहिं पि नियगेहे । काराविया
 य गाढोवरोहओ भोयणाइविहिं ॥ ५२ ॥ मणवांछियं च सबं संपाडइ तीइ मेइणीनाहो । अणुराएणं सत्पुसिसवित्तिभावे-
 णवि सयावि ॥ ५३ ॥ सम्माणदाणसप्पणयसंकहारंजियत्ति मुणमाणो । महुरगिराइ नरिंदो एगंते सुंदरिं भणइ ॥ ५४ ॥
 ससिमुहि ! सरीरमणनिवुईहरं पुव्वकालवुत्तंतं । मोत्तूण मए सद्धिं जहिच्छियं भुंज विसयसुहं ॥ ५५ ॥ पइदिणसोगोवहया
 सुकुमारा सुयणु ! तुज्झ कायलया । दीवयसिहोवतत्ता मालइमाल ब पसिलाइ ॥ ५६ ॥ मा सुयणु ! जुवणं पवणिंहुविंव
 व जणमणाणंदं । सोयविडप्पकडप्पुप्पीडियमुवच्चिणइ सोहमं ॥ ५७ ॥ अच्चंतसुंदरं पि हु मणोभिरामं पि सुवणइलहं पि ।
 पवभट्टं नट्टं वा वत्थुं सोयंति नो कुसला ॥ ५८ ॥ ता होउ भूरिभणिएण कुणसु सह पत्थणं तुमं सहलं । पत्थावुच्चिय-
 पवित्तीइ चेव जुत्तं कुणंति बुहा ॥ ५९ ॥ अच्चंतकणकजुयं अस्सुयपुवं च तीइ सोच्चेमं । वयभंगभयवसट्ठाइ गाढदुक्खा-
 उलमणाए ॥ ६० ॥ भणियं भो नरपुंगव ! कुलप्पसूयाण जयपसिद्धाण । नयमग्गदेसगाणं तुमहारिसपवरपुरिसाणं ॥ ६१ ॥
 अच्चंतमणुच्चियं उभयलोगविद्धंसणेक्कपडुयं च । पररमणिरमणमेयं अवजसपडहो तिहुयणेवि ॥ ६२ ॥ रणणा पर्यपियं
 कमलवयणि ! चिरपुण्णविहवजवणीयं । रयणनिहिमणुसरंतस्स होज किं दुस्सणं मज्झ ? ॥ ६३ ॥ तो नरवइनिरुवक्कम-
 निव्वंधं मुणिय तीइ पडिभणियं । जइ एवं ता नरवर ! चिरगहियाभिगहो जाव ॥ ६४ ॥ पुज्जइ ता पडिवालेसु मज्झ
 तं केत्तियं पि नणु कालं । पच्छा य तुज्झ वंछाणुरुवमहमायरिससामि ॥ ६५ ॥ एवं सोच्चा बुद्धो भूमिवई नट्ठवेडुमा-

आणेभि ॥ ३४ ॥ पडिसुयमणाए ताहे नंदो आसन्नकाणुदेसे । सलिखावलोयणत्थं तं भोत्तुणं गओ सहसा ॥ ३५ ॥
दिट्ठो य कयंतेण व विगिंचिउब्भडमुहेण सीहेण । तिबल्लुहाभिहएणं अइच्चवल्ललंतजीहेणं ॥ ३६ ॥ तत्तो भयसंभंतो
विस्सुमरियअणसणाइकायवो । अट्ठज्झाणोवगओ निहओ सोऽसरणओ तेण ॥ ३७ ॥ उववन्नोयतहिं चिय वणसंडे बाल
सरणदोसेण । चुयसम्मत्तसुयहयुणो सो नंदो वानरत्तेण ॥ ३८ ॥ एत्तो य सुंदरीए परिपालंतीइ अइगयं दिवसं ।
तहवि हु न जाव नंदो समागओ ताव संबुद्धा ॥ ३९ ॥ णिच्छइयतविणासा धसत्ति सा निवडिया धरणिवट्ठे ।
सुच्छानिमीलियच्छी मयव ठाऊण खणसेगं ॥ ४० ॥ वणकुसुमसुरहिमारुयमणागडवल्लच्चेयणा दीणा । रोविउ
मारद्धा निविडदुक्खपम्मुकपोकारा ॥ ४१ ॥ हा अज्जउत्त ! हा जिणवरिंदपयपडमपूयणासत्त ! । हा सद्धम्ममहानिहि !
कत्थ गओ देहि पाडिवयणं ॥ ४२ ॥ हा माव दइव ! धणसयणगेहनासेवि किं न तुट्ठो सि ? । जमणज्ज ! अज्जउत्तोवि
निहणमिण्हिं समुवणीओ ॥ ४३ ॥ हे ताय ! सुयावच्छल ! हा हा हे जणणि ! निक्कवडपेम्म ! । दुहजलहिनिवडियं कीस
निययधूयं उवेहेह ! ॥ ४४ ॥ इय सुचिरं विलवित्ता निविडपरिस्समकिलाभियसरीरा । करयलनिहित्तवयणा सुतिकवदुक्खं
अणुहवंती ॥ ४५ ॥ तुरगपरिवाहणत्थं तत्थोवगएण सिरिउरनिवेण । दिट्ठा कहवि पियंकरत्तामेणं, चितियं च इमं ॥ ४६ ॥
सावब्भट्ठा किमिमा तियसवह, मयणविरहिया व रई । वणदेवया व विज्जाहराण रमणि व होज्ज त्ति ॥ ४७ ॥ विभिह-
यमणेण पुट्ठा सुयणु ! का तं सि किमिह आवससि ? । कत्तो य आगया, कीस वहसि संतावमेवं ति ? ॥ ४८ ॥ अह
सुंदरीइ दीहुणहमुक्कनी सासतरलियगिराए । सोगवसमडलियच्छीइ जंपियं भो महासत्त ! ॥ ४९ ॥ वसणपरंपर निवत्तणेक्क-

ददतरपणयभाववक्खित्तिचिन्तपसरेणं । पडिवन्नमिणं नंदेण तयणु जायम्मि पत्थावे ॥ १९ ॥ आरुढाहं दोञ्चिवि ताणि
 विसिद्धम्मि जाणवत्तम्मि । पत्ताणि य परतीरं खेमेणाणाल्लमणाणि ॥ २० ॥ विणिवद्धियं च भंडं उवज्जिओ भूरिकण-
 यसंभारो । पडिभंडं धेत्तूण य इंताण समुद्धमज्झम्मि ॥ २१ ॥ पुवकयकम्मपरिणइवसेण अच्चंतपवलपवणेण । विडुल्लिजंती
 नावा खणेण सयसिक्करा जाया ॥ २२ ॥ अह कहवि तहाभविषवयाइ उवल्लङ्गफलगवंडाणि । एक्कम्मि वेव वेलाउल्लम्मि
 लग्गाणि लहु ताणि ॥ २३ ॥ अयडंतयडणसुषडियविहडणवावडविहिस्स जोगेण । जायं परोप्परं दंसणं च गुरुविरहवि-
 हुराणं ॥ २४ ॥ ता हरिसविसायवसुच्छलंतदढमणुपुण्णगलसरणी । सहसत्ति सुंदरी नंदकंठमवलंबिडं दीणा ॥ २५ ॥
 रोविडमारद्धा निविरामनिवडंतनयणसल्लभरा । जलनिहिसंगुवल्लगंगंबुविंदुनिवहं मुयंति व ॥ २६ ॥ कहकहवि धीरिमं
 धारिऊण नंदेण जंपियं ताहे । सुयणु ! किमेवं सोणं केरसि अच्चंतकसिणमुही ? ॥ २७ ॥ को नाम मयच्छि ! जए जाओ
 जो जस्स नेव वसणाइं । पाडवभूयाणि न वा जायाणि य जम्ममरणाणि ? ॥ २८ ॥ कमलमुहि ! पेच्छ गयणंगणेक्कवूडा-
 मणिस्सवि रविसस । उदयपयावविणासा पइदियसं चिय वियंभंति ॥ २९ ॥ किं वा न सुयं तुमए जिणिंदवयणम्मि जं
 सुरिंदावि । पुवसुकयवस्सयम्मरी दुत्थावत्थं उवलहंति ॥ ३० ॥ कम्मवसवत्तिजंतूण सुयणु ! किं एत्तिएवि परितावो ? ।
 जेसिं छायव्व समं भमडइ दुक्खण दंदोली ॥ ३१ ॥ इय एवमाइवयणेहिं सुंदरिं सासिडं, वसिसुहुत्तं । तीइ समं चिय
 वलिओ नंदो तणहाडुहकिलंतो ॥ ३२ ॥ अह सुंदरीइ भणियं पिययम ! एत्तो परिस्समकिलंता । अच्चंततिसाभिहया पय-
 मवि न तरामि गंतुमहं ॥ ३३ ॥ नंदेण जंपियं सुयणु ! एत्थ वीसमसु तं खणं एक्कं । जेणाहं तुज्झ कए सल्लिं कत्तोवि

तिनयरीए । वणिएण सभं भित्ती संजाया निरुवचरियत्ति ॥ ४ ॥ जिणधम्मपालणपरायणाण सुस्समणचलणभत्ताण ।
तेसिं वच्चंतेसुं दिणेसु एगम्मि पत्थावे ॥ ५ ॥ अबोच्छिन्नं पीइं पवंछमाणेण निच्चकालं पि । सुंदरिनामा धूया नियगा
धणसेट्ठिणा दिन्ना ॥ ६ ॥ नंदस्स वसुसुयस्स कओ विवाहो य सोहणमुहुत्ते । दावियमुवणच्छरिओ महया रिक्कीसंसुद-
एणं ॥ ७ ॥ अह सुंदरीइ सच्छिं पुबजियपुत्रपायवसुच्चियं । नंदस्स विसयसुहफलमुवमुं जंतस्स जंति दिणा ॥ ८ ॥
अच्चंतविमलबुद्धित्तणेण विन्नायजिणमयस्सावि । तस्सेगम्मि अवसरे जाया वित्ता इयसरुवा ॥ ९ ॥ ववसायविभंववि-
गलो पुरिसो लोगम्मि होइ अवगीओ । काडरिसो त्ति विमुच्चइ पुबसिरीएवि अच्चरेण ॥ १० ॥ ता पुबपुरिससंतइस-
मागयं जाणवत्तवाणिजं । पकरेसि पुबधणविलसणेण का चंगिमा मज्झ ॥ ११ ॥ किं सोवि जीवइ जए नियमुयजुयल-
जिएण दव्वेण । जो वंछियं पयच्छइ न मगणाणं पइदिणं पि ॥ १२ ॥ विज्जाविक्रमगुणसलहणिजवित्तीइ जो धरइ
जीयं । तस्सेव जीविय वंदणिजभियरस्स किं तेण ॥ १३ ॥ उप्पज्जंति विणस्संति णेगसो के जयम्मि नो पुरिसा । जल-
बुव्वुव ब परमत्थरहियसोहेहि किं तेहिं ॥ १४ ॥ कह सोवि पसंसिजइ न जस्स सपपुरिसक्कित्तणावसरे । चागाइगुण-
गणेणं पढम च्चिय जायए रेहा ॥ १५ ॥ इय चित्तिऊण तेणं परतीरदुल्लंभभंडपडहत्थं । पारे पारावारस्स झत्ति पगुणी-
कयं पोयं ॥ १६ ॥ गमणुंरुमणं च तं पेच्छिऊण अइविरहकायरत्तेण । अच्चंतसोगविहुराइ सुंदरीए इमं भणिओ ॥ १७ ॥
हे अज्जउत्ता ! अहमवि तुमए सह नूणमागम्मिस्सामि । येमपरायत्तम्मिभं चित्तं न तरामि संठविडं ॥ १८ ॥ इय भणिए

एतद्गुणवासगस्स उ दिट्ठीवाओ हुवालसममंगं । संयुजवीसवरिसो अणुवाई सबसुत्तस्स ॥ ७ ॥” इति । श्रमणीस्तु प्रती-
त्याऽकालचारित्वादिपरिहारलक्षणः सूत्रानुसारः । अकालचारित्वलक्षणं चेदम्—“अट्ठमीपक्खिण्ण मोचुं वायणाकालमेव
उ । सेसकालमइंतीओ नायवा कालचारिओ ॥ १ ॥” सिद्धाचार्याः सिद्धाभिधानसूरय इह सूत्रानुसारतः सूत्रदाने,
आहित्यते आक्षिप्यते प्रतीतिपथेऽवतार्यते दार्ष्टान्तिकोऽर्थो येन तदाहरणं दृष्टान्तः ॥ २९ ॥

तदवाहः—

चंपा धण सुंदरि तामलित्ति वसु णंद सङ्ग संबंधो । सुंदरि णंदे पीईं समए परतीरमागमणे ॥ ३० ॥
जाणविवत्ती फलणं तीरे उदगरिथ सीह वाणरए । सिरिउररणो सुंदरिगहरागे निच्छ कहधरणा ॥ ३१ ॥
चित्तिविणोए वाणरणहम्मो जाइसरणसंवरणं । देवपरिच्छा नियरूवकहण रणो उ संबोही ॥ ३२ ॥
सावत्थी सिद्धयुरुविउव्वदिक्खा परिच्छ सामइए । आलावगा णिमित्ते अदाण कोवेतरा देवे ॥ ३३ ॥
लोगपसंसा सव्वणणुसासणं एरिसं सुदिट्ठं ति । बोहीवीयाराहण एवं सव्वत्थ विणोयं ॥ ३४ ॥

एतथेव जंबुदीवे भारहवासम्मि वासवपुरि व । विबुहजणहिययहरिणी अणवरयपयइपरममहा ॥ १ ॥ सिरिवासुण्ण-
जिणवरवयणिंदुविबुद्धभविक्कुमुयवणा । लच्छीए सोहिया चक्कपाणिमुत्ति व जयपयडा ॥ २ ॥ चंपा णामेण पुरी आसी,
परिहवियधणवइधणोहो । वत्थवो तत्थ धणो अहेसि सेट्ठी गुणविसिद्धो ॥ ३ ॥ तस्स य वसुनामेणं निवासिणा तामलि-

गुणाति श्राव्यार्थमिति व्युत्पत्त्या प्राप्तव्यार्थभिधानः स्वपरतन्त्रवेदी पराशयवेदकः परहितनिरतो यातविशेषो गुरुः, तेनापि, न केवलं शिष्येण, विधिना विनयेन च सूत्रं ग्रहीतव्यमित्यपिशब्दार्थः, सूत्रदानं श्रुतरत्नवितरणं विधिना “सु-
त्तस्थो खलु पदमो” इत्यादिना आवश्यकनिर्युक्तिकिरूपितेन क्रमेण, “जोगाण चैव”सि योग्यानामेव विनयावनामादि-
गुणभाजनत्वेनोचितानामेव कर्तव्यं, न पुनरयोग्यानामपि । यथोक्तम्;—“विणओणएहिं पंजलिउडेहिं छंदमणुवत्त-
माणहिं । आराहिओ गुरुज्जणो सुयं बहुविहं लहुं देइ ॥ १ ॥” तथा, “उवहियजोगइवो देसे काले परेण विणएण ।
चित्तणू अणुकूलो सीसो सम्मं सुयं लहइ ॥ २ ॥” कथमित्याह—सूत्रानुसारतः सूत्रस्य व्यवहारभाव्यस्यानुसारोऽनुव-
र्त्तनं तस्मात् । खलुरवधारणे । ततः सूत्रानुसारदेव तदतिक्रमेण सूत्रदाने तद्वैधित्यमेव कृतं स्यात् । यथोक्तम्;—“त-
त्कारी स्यात् स नियमात्तद्देशी चेति यो जडः । आगमार्थं तमुल्लङ्घ्य तत एव प्रवर्त्तते ॥ १ ॥ आगमात्सर्व एवायं व्यव-
हारो व्यवस्थितः । तत्रापि हाठिको यस्तु हन्ताज्ञानां स श्रेयरः ॥ २ ॥” सूत्रानुसारश्चायम्;—“तिवरिसपरियगस्स उ
आचारपकप्पनाम अज्झयणं । चउवरिसस्स उ सम्मं सूयगडं नाम अंगं ति ॥ १ ॥ दसकप्पववहारा संवच्छरपणगदि-
क्खिवयस्सेव । ठाणं समवाओ च्चिय दो अंगे अट्ठवासस्स ॥ २ ॥ दसवासस्स विवाहो एकारसवासयस्स उ इमे उ । खुल्लि-
यविमाणमाई अज्झयणा पंच नायवा ॥ ३ ॥ चारसवासस्स तहा अरुणुववायाइ पंच अज्झयणा । तेरसवासस्स तहा
उट्ठाणसुयाइया चउरो ॥ ४ ॥ चोइसवासस्स तहा आसीविसभावणं जिणा विंति । पन्नरसवासगस्स य दिट्ठीविसभा-
वणं तह य ॥ ५ ॥ सोलसवासार्इसु य एणुत्तरवड्डिएसु जहसंखं । चारणभावण-महसुविणभावणा तेयगनिसग्गा ॥ ६ ॥

द्विभेदात् ।^१यथोक्तम्ऽ—“पदार्थानां जिनोक्तानां तदश्रद्धानलक्षणम् । ऐकान्तिकादिभेदेन सप्तभेदमुदाहृतम् ॥ १ ॥
क्षणिकोऽक्षणिको जीवः सर्वथा सगुणोऽगुणः । इत्यादि भाषमाणस्य तदैकान्तिकमुच्यते ॥ २ ॥ सर्वज्ञेन विरागेण जी-
वाजीवादि भाषितम् । तथ्यं नवेति संकल्पे दृष्टिः सांशयिकी मता ॥ ३ ॥ आगमा लिङ्गिनो देवा धर्मार्थः सर्वे सदा
समाः । इत्येषा कथ्यते बुद्धिः पुंसो वैनायिकी जिनैः ॥ ४ ॥ पूर्णः कुहेतुदृष्टान्तैर्न तत्त्वं प्रतिपद्यते । मण्डलश्चर्मकारस्य
भोज्यं चर्मलवैरिव ॥ ५ ॥ अतथ्यं मन्यते तथ्यं विपरीतरुचिर्जनः । दोषातुरमनास्तिकं ज्वरीव मधुरं रसम् ॥ ६ ॥ दीनो
निसर्गमिश्रयात्त्वस्तत्वात्तत्त्वं न बुध्यते । सुन्दरासुन्दरं रूपं जाल्यन्ध इव सर्वथा ॥ ७ ॥ देवो रागी यतिः सङ्गी धर्मः
प्राणिनिशुम्भनः । मूढदृष्टिरिति ब्रूते शुक्लाशुक्लाविवेचकः ॥ ८ ॥” तदेव दुर्निवारवैशुर्ध्याधायकतया ज्वरो रोगविशेषस्त-
स्योदय उद्भवस्तत्र ज्ञेयम् । अयमत्र भावः—यथा ज्वरोदये क्षमनीयमप्यौषधं प्रयुज्यमानं न गुणाय, किन्तु महते दो-
षाय संपद्यते । एवं सूत्रमपि संसारव्याधिवाधानिरोधकारकतया परमौषधसममपि दुर्विनीतप्रकृतेरविधिप्रधानस्य च
जीवस्य महति मिश्रयात्वज्वरोदये योजनीयम् । अन्यत्राप्युक्तम्ऽ—“सप्तप्रकारमिश्रयात्वमोहितेनेति जन्तुना । सर्वं वि-
षाकुलेनेव विपरीतं विलोक्यते ॥ १ ॥” तथा,—अप्रज्ञान्तमतौ शास्त्रसङ्गावप्रतिपादनम् । दोषायाभिनवोदीर्णं क्षमनी-
यमिव ज्वरे ॥ २ ॥ पठन्नपि वचो जैनं मिश्रयात्वं न विमुञ्चति । कुदृष्टिः पन्नगो दुरधं पिवन्निव महाविषम् ॥ ३ ॥” ॥ २ ८ ॥
इत्थं शिष्यविषयमुपदेशमभिधाय सांप्रतं तमेव गुरुगोचरमाह—

गुरुणावि सुत्तदाणं विहिणा जोगाण चैव कायवं । सुत्ताणुसारओ खलु सिद्धायरिया इहाहरणं ॥ २ ९ ॥

विधिना मण्डलीप्रमार्जननिषद्याप्रदानकृतिकर्मकायोत्सर्गकरणादिना सिद्धान्तप्रसिद्धेन, तथा गुरोः सूत्रार्थोभयप्र-
दातुः सूरेर्विनयोऽभ्युत्थानासत्तत्प्रदानपादपरिधावनविश्रामणाकरणोचिताश्रयानौषधादिसंपादनलक्षणश्चित्तानुवृत्तिरूपश्च
गृह्यते, अतस्तेन गुरुविनयेन, 'एवं चिच' इति एवमेव श्रेणिकमहाराजन्यायेनैव सूत्रपरिणतिर्गृह्यमाणगमग्रन्थानामात्मना
सहैकीभावो भवति संपद्यते । न हि सम्यगुपायः प्रयुक्तः स्वसाध्यमसाध्यैवोपरमं प्रतिपद्यते इतरथा त्वन्यथा पुनरवि-
धिना गुरोरविनयेन चेत्यर्थः सूत्रग्रहणं प्रस्तुतमेव विपर्ययफलं विपरीतसाध्यसाधकं मुणितव्यं विज्ञेयम् । सूत्रग्रहणफलं
हि यथावस्थितोत्सर्गापवादशुद्धहेयोपादेयपदार्थसार्थपरिज्ञानं तदनुसारेण चरणकरणप्रवृत्तिश्च । अविधिना गुरुविनयवि-
रहेण च दूषितस्य पुनः प्राणिनः सूत्रग्रहणप्रवृत्तावप्येतद्द्वितयमपि विपरीतं प्रजायत इति ॥ २७ ॥

विपर्ययफलमेव दृष्टान्तद्वारेण भावयति;—

समणीयंपि जरुदये दोसफलं चेव हंत सिद्धमिणं । एवं चिच सुतं पि हु मिच्छत्तजरोदए णेयं ॥२८॥

शमयत्युपशमयति शमनीयं पर्पदकादि तदपि, किंपुनरन्यत्तत्तत्कोपहेतुर्दुर्गतादि, ज्वरोदये पित्तादिप्रकोपजन्ये ज्वरो-
द्धवे । किमित्याह—दोषफलं चैव सन्निपातादिमहारोगविकारहेतुरेव, 'हंत' इति सन्निहितभयसन्ध्यामन्त्रणम्, सिद्धं प्रत्यक्षा-
दिप्रमाणप्रतिष्ठितमिदं पूर्वोक्तं वस्तु । इत्थं दृष्टान्तमुपदश्यं दार्ष्टान्तिकयोजनामाह;—'एवं चिच' इति एवमेव 'सुतं पि हु' इति
सूत्रमप्युक्तलक्षणं मिथ्यात्वज्वरोदये । मिथ्यात्वं नाम सर्वज्ञप्रज्ञसेषु जीवाजीवादिभावेषु नित्या नित्यादिविचित्रपर्यायपर-
म्परापरिगतेषु विपरीततया श्रद्धानाम् । तच्च सप्तधा, ऐकान्तिकसांशयिकत्रैतयिकपूर्वव्युद्भाहविपरीतरुचिनिर्गमूढदृ-

दितं पाणेन । अथ 'कहणाश्वी' अभयकुमारेण श्रेणिकामतः पुनः कथना अस्य वृत्तांतस्य विहिता । ततः दण्डश्चण्डालस्य 'तद्वाण'ति तस्या एव विद्याया दानलक्षणः कृतः । प्रतिपन्नं च तत्तेन । प्रारब्धं च श्रेणिकाय विद्याप्रदानम् । 'आसण-भूमी पाणस्स'ति आसनं भूमौ पाणस्य दत्तं, आत्मना तु सिंहासने निषण्णः । ततश्चापरिणामः सम्यगपरिणमनं विद्यायाः श्रेणिकस्य ॥ २५ ॥

रणणे कोवो णेयं वितहं अभयविणउ चि पाणस्स । आसण भूमी राया परिणामो एवमणरथ ॥ २६ ॥

ततः राज्ञः कोपः प्रोद्भूतः, यथा—न त्वं करोषि मम सम्यग् विद्याप्रदानम् । ततः प्राह पाणः—नेदं वितथं विधीयते मया विद्यादानम् । तदनु भणितवानभयकुमारः—'अविणउ'ति अविनय इत्येवमात्मना तु सिंहासनाध्यासनलक्षणस्त्वया राजन् ! क्रियते इत्यपरिणामो विद्यायाः । ततश्च 'पाणस्स आसण'ति सिंहासनं वितीर्णम्, 'भूमी राया' इति राजा स्वयं वसुंधरायामुपविष्टः । तदनन्तरं यथावत् परिणामो विद्यायाः संपन्न इति । एवमन्यत्रापि विद्याग्रहणे विनयः कार्य इति । यतः पठ्यते,—“विणएण सुयमहीयं कहवि पमाया विसुमरियं संतं । तमुवट्ठाइ परभवे केवलणाणं च आवहइ ॥ १ ॥ विज्जावि होइ बलिया गहिया पुरिसेण विणयमंतेण । सुकुलपसूया कुलबालियव पवरं पइं पत्ता ॥ २ ॥” ॥ २६ ॥

अमुमेवार्थमन्वयव्यतिरेकाभ्यां भावयन्नाहः—

विहिणा मुरुविणएणं एवं चिय सुत्तपरिणई होइ । इहरा उ सुत्तगहणं विवज्जयफलं मुणेयवं ॥ २७ ॥

निधनि कुसुमान्यवचिन्वाना 'गहमोक्त्वो'ति मालाकारेण कदाचिद् गृहीता, ततो मोक्षो मोचनं कृतं तस्या एव । 'नवपरि-
णीयवञ्चुवगम'ति नवपरिणीतया त्वया प्रथमत एव मतसमीपे समागन्तव्यमित्यभ्युपगमे कृते सति बृहत्कुमार्या, 'पृङ्कह-
णविसज्जणागमणं'ति ततः कालेन तया परिणीतया पट्युर्यथावस्थितवस्तुकथनमकारि । तेनापि विसर्जनं व्यधायि तस्याः ।
तदनु गमनं मालाकारसमीपे तया प्रारब्धम् ॥ २३ ॥

तेणगरक्खसदंसण कहण मुयणमेव मालगारेण । अक्खयपच्चागय ढुक्करम्मि पुच्छाड नियभावो २४

मार्गे च गच्छन्त्यास्तस्याः स्तेनानां चौराणां राक्षसस्य च दर्शनं संजातम् । 'कहण'ति तयापि तेषां तस्य च यथावद्-
स्तुतत्त्वकथनं कृतम् । ततो 'मुयणं'इति चौरै राक्षसेन च तस्या मोचनमधिष्ठितम् । 'एवमालगारेण'ति मालाकारेणापि
निवेदिते प्राच्यवृत्तान्ते मुक्ता इत्यर्थः । तत अक्षता मालाकारेणाप्रतिस्खलिता स्फटिकोपलोज्ज्वलशीला राक्षसेनाभक्षिता
चौरैरविष्टा च सती प्रत्यागता प्रत्युः पार्श्वे । ततः 'ढुक्करम्मि पुच्छाड नियभावो'ति केन तेषां मध्ये ढुक्करमाचरित-
मिति पुच्छायां कृतायामभयकुमारेण, सर्वैः सामाजिकजनैर्निजभावः स्वाभिप्रायः प्रकाशितः ॥ २४ ॥

ईसाळुगाइणाणं चोरग्गह पुच्छ विज्ज कहाणाओ । दंडो तहाणासणभूमी पाणस्सऽपरिणामो ॥ २५ ॥

ईर्ष्याळुकादीनां ईर्ष्याळुकभक्षकचौराणां ज्ञानं संपन्नमभयकुमारमहामन्त्रिणः । ततश्चौरस्य ग्रहः । 'पुच्छ'ति पृष्टश्चा-
सावभयकुमारेण यथा भोः ! त्वया कथं बहिरवस्थितेनैव गृहीतान्याप्तफला नि ? तदनु 'विज्ज'ति विद्याप्रसादत इति निवे-

चोरोपल-
भनार्थम-
भयकुमार-
कथितवृ-
हत्कुमारि-
काख्या-
यिका-

उडसमवाए अंबग अकालदोहलग पाणपत्तीए । विजाहरणं रणण । दिट्टे कोवोऽभयाणत्ती ॥ २१ ॥

तस्य च प्रासादस्य चतसृष्वपि दिक्ष्वारामे पण्णामुत्तूनां वसन्तभीष्मप्रावृद्धशरद्धेमन्तशिश्निरलक्षणानां समवायो मीलनं नित्यमेवाभवद् व्यंतरानुभावादेव । एवं च प्रयाति काले कदाचित् 'अंबग'ति आश्रफलेष्वकाले आश्रफलोत्पत्त्यनवसरे दोहदकः पाणपट्याश्चण्डालकलत्रस्य समुदभूत् । ततो विद्यया आहरणमादानमक्रियत् चूतफलानां चण्डालेन तन्नारामे । तदनु राज्ञा श्रेणिकेन दृष्टे फलविकलैकशाखे चूतशाखिनि विलोकिते सति कोपः कृतः । अथाभयस्याज्ञप्तिः चोरगवेषणगोचरा आज्ञा वितीर्णा ॥ २१ ॥

चोरनिरुवण इंदमह लोगनियरस्मि अप्पणा ठिअओ । चोरस्स कए नद्धिय वड्डकुमारिं परिकहिंसु
ततश्चोरनिरुपणे प्रक्रान्ते सति इन्द्रमहे समायाते लोकनिकरे जनसमूहमध्ये आत्मना स्वयं स्थितक ऊर्ध्वस्थित एव चोरस्य कृते चोरोपलम्भनिमित्तं 'नद्धिय'ति नाट्येन नटने प्रस्तुते सति 'वड्डकुमारि'ति बृहत्कुमारिकाख्यायिकां पर्यकथयद् निवेदितवानभयकुमारः ॥ २२ ॥

कथमित्याह—

काइ कुमारी पइदेवयरथमारामकुसुमगहमोक्खो । नवपरिणीयळुमुवगम पइकहण—विसज्जणा नमणं
काचित् कुमारी स्त्री 'पइदेवयरथ'इति पत्युः कृते देवतापूजानिमित्तं 'आरामकुसुम'ति आरामे मालाकारस्य संब-

तइया ॥ ५७ ॥ एवं जुत्ते चोरो सि निच्छिओ सोऽभएण मायंगो । गिण्हविऊण पुट्टो कहमारामो विडुत्तो सि ॥ ५८ ॥
तेणं पर्यापेयं नाह ! नवरं विजावलेण नियएण । कहिओ य वइयरो सेणियस्स एस्सो समगोवि ॥ ५९ ॥ रणणावि संसियं
देइ मज्झ जइ कहवि निययविजाओ । सो पाणो तो मुंचह इहरा से हरह जीयं ति ॥ ६० ॥ पडिवत्तं पाणेणं विजादा-
णांपि, अह महीनाहो । सीहासणे निसन्नो विजाए पडिउमाढत्तो ॥ ६१ ॥ पुणरुत्तपयसुक्कित्तियावि रण्णो न ठंति जा-
विजा । सो ता तज्जइ रुट्टो न रे तुसं देसि सम्मं ति ॥ ६२ ॥ अभएण भणियमिह देव ! नखि एयस्स थेवमवि दोसो ।
विणयगाहियाड विजाड ठंति फलदा य जायंति ॥ ६३ ॥ ता पाणमिसं सीहासणम्मि ठविऊण सयमवि महीए । होऊण
विणयसारं पढसु जहा ठंति इण्हिपि ॥ ६४ ॥ तह चैव कयं रण्णा संकंताओ लहुं च विजाओ । सक्कारिऊण मुक्को पाणो
अच्चंतपणइ व ॥ ६५ ॥ इय जइ इहलोइयतुच्छकज्जविजावि भावसारेण । पाविजइ हीणस्सवि गुरुणो अच्चंतविणएण
॥ ६६ ॥ ता कह समत्थमणवांछियत्थदाणकस्वमाए विजाए । जिणभणियाए दाईण विणयविमुहो जुहो होजा ? ॥ ६७ ॥ इति ॥
अथ संप्रहगाथाक्षरार्थः—‘देवीदोहलं’ति देव्याश्चेछनाभिधानायाः कश्चित् समये दोहदः समपादि । ‘एणत्थंभप्पासा-
यं’ति एकस्तम्भप्रासादक्रीडनाभिलापरूपाः । ततो राजादिष्टस्य—‘अभयं’ति अभयकुमारस्य—वनगमनं महाटवीप्रवेशः सम-
जायत । तत्र च ‘रक्खुवल्लङ्कहिवासणं’ति विशिष्टदृक्षोपलब्धिरधिवासना च वृक्षस्थैव । ततो ‘वंतरतोसे’ति तदधिष्ठाय-
कव्यन्तरेण तोपे समुत्पन्ने सति सुप्रासादो व्यधीयत ॥ २० ॥

एहि त्ति जंपंतो ॥ ४१ ॥ अच्चंतभीसणंगो समुट्ठिओ रक्खसो सुदुप्पेच्छो । तेणावि करे धरिया कहिओ तीए य स-
 ञ्भावो ॥ ४२ ॥ पम्मुक्का, आरामे गंतूणं बोहिओ सुहपसुत्तो । मालागारो भणिओ य सुयणु ! सा हं इहं पत्ता ॥ ४३ ॥
 एवंविहरयणीए सभूसणा कह समागया तं सि । इय तेणं सा पुट्ठा सिद्धं तीए य जहवित्तं ॥ ४४ ॥ अब्बो सच्चपइण्णा
 महासईम त्ति भावमाणेण । चलणेसुं निवडिऊणं मालागारेण तो मुक्का ॥ ४५ ॥ पत्ता रक्खसपासे सिद्धो से मालियस्स
 बुत्तंतो । अब्बो महप्पभावा एसा, जा उड्ढिया तेण ॥ ४६ ॥ इइ भावितेणं निवडिऊण पाएसु तेणवि विमुक्का । चोर-
 समीवे य गया सिद्धो तह पुबबुत्तंतो ॥ ४७ ॥ तेहिं वि अणप्पमाहप्पदंसणुप्पन्नपक्खवाएहिं । सालंकारच्चिय वंदिऊण स-
 निहम्मिं पट्टविया ॥ ४८ ॥ अह आभरणसमेया अक्खयदेहा अभगसीला य । पत्ता पइस्स पासे कहियं सबं जहावित्तं
 ॥ ४९ ॥ परितुट्ठमणेण समं तेण पसुत्ता समत्थरयणिंवि । जाए पभावसमए चित्तियमियं मंतिपुत्तेण ॥ ५० ॥ छंदद्धियं
 सुखं समसुहटुक्खं अणिगयरहस्सं । धण्णा सुत्तविबुद्धा मित्तं महिलं च पेच्छंति ॥ ५१ ॥ इय भावतेण कया धरस्स सा
 सासिणी समगारस्स । किं व न कीरइ निक्कवडपेममपडिबद्धहिययम्मि ? ॥ ५२ ॥ इय पइतक्कररक्खसमालागाराण मं-
 ज्झओ केणं । तच्चाणेणं कय टुकरं ति भो मज्झ साहेह ? ॥ ५३ ॥ ईसांलुएहिं भणियं सामी ! पइणा सुटुकरं विहियं ।
 परपुरिससमीवे जेण पेसिया सबरीइ पिया ॥ ५४ ॥ भणियं लुहालुएहिं सुटुकरं चेव रक्खसेण कयं । जेण चिरं लुहि-
 एण वि न भक्खिया अक्खणिज्जावि ॥ ५५ ॥ अह पारदारिएहिं पयंपियं देव ! मालिओ एक्को । टुक्करकारी जेणं चत्ता
 सा निसि सयं पत्ता ॥ ५६ ॥ पाणेण जंपियं होउ ताव चोरेहिं टुकरं विहियं । पइरिकेवि विमुक्का समुवन्ना जेहिं सा

अएणंवि तत्थ गंतुणं ॥ २५ ॥ भावोवलक्खणट्ठं पयंपियं, भो जणा ! निसामेह । जाव नडो नागच्छइ ताव मम कहा-
णं एयं ॥ २६ ॥ तेहिं पयंपियं नाह ! कहह, कहं तो कहेउमारज्जो । नयरम्मि वसंतपुरे आसि सुया जुणणसेट्ठिस्स
॥ २७ ॥ दारिद्विड्डियत्तेण नेव परिणाविया य सा पिडणा । वड्डुकुमारी जाया वरत्थिणी पूयए मयणं ॥ २८ ॥ आरा-
माओ सा चोरिकण कुसुसुच्चयं करेमाणी । पत्ता मालायारेण जंपियं किंपि सवियारं ॥ २९ ॥ तीए जुत्तं किं तुज्झ भ-
णिणिधूयाड मह सरिच्छाओ । नेवरिथ जं कुमारिंपि मं तुमं एवमुल्लवसि ? ॥ ३० ॥ संलत्तं तेण, तुमं उव्वूढा भत्तुणा अ-
भुत्ता य । एसि समीवे जइ मे मुंचामी अब्बहा नेव ॥ ३१ ॥ एवं ति पड्डिसुणित्ता गया गिहं सा, कयाइ तुट्ठेण । मयणेणं
से दिण्णो मंतिस्स सुओ वरो पवरो ॥ ३२ ॥ सुपसत्थे हत्थगगहजोगे लगाम्मि तेण उव्वूढा । एत्थंतरम्मि अत्थगिरि-
मुवगायं भाणुणो विवं ॥ ३३ ॥ कज्जलभसलच्छाया वियंभिया दिसिस्स तिमिररिंजोली । हयकुसुयसंडजडुं समुगगयं मं-
डलं ससिणो ॥ ३४ ॥ अह सा विचित्तमणिमयभूसणसोहंतकंतसबंगी । वासभवणम्मि पत्ता भत्ता एवं च विणत्तो ॥ ३५ ॥
तवेउव्वूढाए आगतंढं ति मालियस्स मए । पडिबन्नमासि पिययम ! ता जामि तहिं विसज्जेसु ॥ ३६ ॥ सच्चपइण्णा एस
त्ति मण्णमाणेण तेणऽणुजाया । वच्चंती परिहियपवरभूसणा सा पुराउ वहिं ॥ ३७ ॥ दिट्ठा चोरेहिं, तओ महानिही सो
इमो त्ति भणिरेहिं । गहिया नवरं तीए निवेइओ निययसन्नभावो ॥ ३८ ॥ चोरेहिं जंपियं सुयणु जाहि सिम्वं परं वलि-
जाहि । सुसिऊणं जेण तुमं जहगयं पडिनियत्तामो ॥ ३९ ॥ एवं काहंति पयंपिकण संपट्ठिया अहऊपहे । तरलतर-
तारयाउलसमुच्छलंतच्छिविच्चोहो ॥ ४० ॥ रणइणिरदीहदंतो दूरपसारियरउइमुहकुहरो । चिरछुहिण्णं लुक्का सि एहि

तत्रायरनिवासिस्स पाणवइणो कथाइ गन्भवसा । भज्जाइ समुप्पन्नो दोहलओ अंबयफलस्स ॥ ११ ॥ तो तन्मि अणुजंतो
पइदियहं खिज्जमाणसब्बणिं । तं दइदुणं पुटं तेण, पियं ! कारणं किमिह ? ॥ १२ ॥ परिपक्कं वयफलदोहलो य तीए विवे-
इओ ताहे । पाणाहिंवेण भणियं चूयफलाणं अकालोडयं ॥ १३ ॥ जइवि हु, तहावि कत्तोवि सुयणु, संपाडिमो थिरा
होसु । निमुओ य तेण रत्तो सबोडयफलदुमारामो ॥ १४ ॥ तं चारामं बाहिं ठिएण पेहंतएण पक्कफलो । दिट्ठो अंब-
यसाही ताहे जायाइ रयणीए ॥ १५ ॥ ओणामणीइ विज्जाइ साहिमोणामिऊण गहियाइं । अंबयफलाइं पुणरवि पच्चो-
णामिणिमुविज्जाए ॥ १६ ॥ साहं विसज्जिऊणं समप्पियाइं पियाइ हिट्ठेण । पडिपुन्नदोहला सा गन्भं वोढुं समाढत्ता
॥ १७ ॥ अह अवरावरतरुवरपलोयणं राइणा ऊणंतेंणं । पुवदिणदिट्ठफलपडलवियलमवल्लोइडं चूयं ॥ १८ ॥ भणिया
रक्खगपुरिसा रे केणाडसो विळुत्तफलभारो । विहिओ चि, तेहिं भणियं देव ! न तावेत्थ परपुरिसो ॥ १९ ॥ नूण पविट्ठो
न य नीहरंतपविसंतयस्स य पयाणि । कस्सवि दीसंति महीयलम्मि ता देव चोजमिणं ॥ २० ॥ जस्सामाणुससामत्थ-
मेरिसं तस्स किं पकरणिज्जं । नत्थि चि य चित्तंतेण राइणा सिट्ठमभयस्स ॥ २१ ॥ एवंविहत्थकरणक्खमं लहुं लहसु पुत्त !
चोरं ति । जह हरियाइं फलाइं तहणया दारमवि हरिही ॥ २२ ॥ भूमीयलनिहियसिरो महापसाव चि जं पिओ अ-
भओ । तियच्चच्चरेसु चोरं निरुविडं बाढमाढत्तो ॥ २३ ॥ बोलीणाइं कइवयदिणाइं पत्ता न तप्पउत्तीवि । चित्तावाड-
लचित्तो ताहे अभओ दंढं जाओ ॥ २४ ॥ पारळमहिंदमहे नडेण नयरीइ बाहि पेच्छणयं । मिलिओ पडरनरणणो अ-

दभाजः श्रुतस्य ग्रहणे नष्टदृष्टेस्तत्त्वाभितुष्टिदृष्टान्तेनांगीकरणे तस्मात् कारणात्यवार्चितव्यम्, इह यत्ने विधेयतया उप-
दिष्टे, प्रथममादौ । यतः, “पदमं पाणं तथो दया एवं चिद्वद्द सबसंजय । अण्णाणी किं काही किं वा णाही डेयपावनां ?
॥ १ ॥ सोच्चा जाणइ कल्लापं सोच्चा जाणइ पावनां । उभयंपि जाणई सोच्चा जं डेयं तं समायरे ॥ २ ॥” ॥ १९ ॥
तच्च सूत्रग्रहणं विनयादिगुणवर्तैव शिष्येण क्रियमाणमभीप्सितफलं स्यान्नान्यथेति समयसिद्धदृष्टान्तेन स्पष्टयन्नाह-
देवीद्रोहल एगर्थंभप्पासाय अभयवणगमणं । रुक्खुवल्लङ्घिवासण वंतरतोसे सुपांसाओ ॥ २० ॥
कथानकसंग्रहगाथासप्तकम् । रायगिहम्मि य नयरे राया नामेण सेणिओ आसि । सम्मत्थिरत्तपहिट्ठसक्कविप्फारि-
यपसंसो ॥ १ ॥ सयलंतेजरपवरा देवी नामेण चेळणा तस्स । चउविहवुद्धिसमेओ मंती पुत्तो य अभओ त्ति ॥ २ ॥
एगम्मि य पत्थावे देवीए जायदोहल्लाइ निवो । भणिओ पासायं मे एगक्खवं करवेह ॥ ३ ॥ दुद्धिगहेण इत्थीगहेण
संताविएण नरवइणा । पडिवणं तवयणं अभयकुमारो य आइट्ठो ॥ ४ ॥ तो वड्डइणा समगं थंभनिम्मिंसं महाडवीइ
गओ । दिट्ठो तेहि च रुक्खो सुसणिद्धो अइमहासाहो ॥ ५ ॥ साहिट्ठिओ सुरेणं होहि त्ति विचित्तंकुसुमधूवेहि । अहि-
वासिओ स साही कओववासेण अभएण ॥ ६ ॥ अह बुद्धिरंजिएणं तरवासिसुरेण निसि पसुत्तस्स । सिट्ठं अभयस्स
महाएुभाव ! मा छिदिहिसि एयं ॥ ७ ॥ वच्चसु सगिहम्मि तुमं काहमहमेगखंभपासायं । सबोउयतरफलफुल्लमणहरार-
मपरिकलियं ॥ ८ ॥ इय पडिसिद्धो अभओ वड्डइणा सह गओ संगेहम्मि । देवेणवि णिम्मविओ आरांससमेयपासाओ
॥ ९ ॥ तम्मि य देवीइ समं विचित्तकीलाहि कीलमाणरस । रइसागरावगाढस्स राइणो जंति दिवहाइं ॥ १० ॥ अह

एसा य असद्वदोसासेवणओ धम्ममवज्झाचिन्ताणं । ता धम्मे जइयवं सम्मं सइ धीरपुरिसेहिं ॥ १८ ॥

एषा चेयं पुनर्द्राघीयसी स्थितिः असकृदनेकवारान् अनेकेषु भवेवित्यर्थः दोषासेवनतः दोषाणां राहुमण्डलवत्
 शशधरकरनिकरघातस्पष्टिस्वभावस्य जीवस्य मालिन्याधायकतया दुष्काणां निविडवेदोदयाज्ञानभयमोहादीनां यदासे-
 वनं मनोवाक्कायैः कृतकारितानुमतिसहायैराचरणं तस्मात् । केषामित्याह—धर्मबाह्याचिन्तानां श्रुतधर्माच्चारित्रधर्माच्च स-
 र्वथा बाह्याचिन्तानां स्वप्नायमानावस्थायामपि तत्रानवतीर्णमानसानामित्यर्थः । यत् एवं, 'ता' इति तस्माद्धर्मो उक्तलक्षणे
 एव एकान्तनैवैकेन्द्रियादिजातिप्रवेशनिवारणकारिणि भवोद्भवभूरिदुःखज्वलनविध्यापनवारिणि यतितव्यं सर्वप्रमाद-
 स्थानपरिहारेणोद्यमः कार्यः सम्यग् मार्गानुसारिण्या प्रवृत्त्या स्वसामर्थ्यालोचनसारं सदा सर्वास्ववस्थामु धीरपुरवैर्बु-
 ध्दिमद्भिः पुम्भिः ॥ १८ ॥

सम्यग् धर्मो यतितव्यमित्युक्तमथ सम्यग्भावमेव भावयन्नाहः—

सम्मत्तं पुण इत्थं सुत्तणुसारेण जा पविस्सी उ । सुत्तगहणन्मि तम्हा पवत्ति यवं इहं पढमं ॥ १९ ॥

सम्यक्त्वमवितथरूपता पुनरत्र धर्मप्रयत्ने का इत्याह—सूत्रानुसारेण या प्रवृत्तिः, तुशब्दोऽवधारणार्थो भिन्नक्रमश्चेति,
 ततः सूत्रानुसारेणैव सर्वज्ञानमानुसरणेनैव या चैत्यवन्दनादिरूपा प्रवृत्तिश्चेष्टा सम्यक्त्वम् । एवं सति बहू विधेयं तदाह
 —सूत्रस्य परमपुरुषार्थानुकूलभावाकलापसूचकस्याऽसारसंसारचारकावासनिर्वासनकालघटाकल्पस्याऽऽवश्यकमविद्यादिभ्यो-

रकुष्टेति । किमुक्तं भवति ? पृथिव्यप्तेजोवायुकायिकेषु जीवो मृत्वा पुनःपुनरुद्यमान एकैककाये असंख्याता उत्सर्पि-
ण्यवसर्पिणीर्यावदास्ते, वनस्पतिकायिकेषु तु प्राणिषूप्यद्यमानस्ता एवोत्सर्पिण्यवसर्पिणीरनन्ता गमयत्युत्कृष्टतः, जघन्य-
तस्त्वनन्तर्मुहूर्तमेवेति । अथोत्सर्पिण्यवसर्पिण्योः किं प्रमाणम् ? उच्यते—द्वादशारकालचक्रमुत्सर्पिण्यवसर्पिण्यौ । तस्त्व-
रूपं यथा—दस कोडाकोडीओ सागरनामाण हुंति पुञ्जाओ । उत्सर्पिणीपमाणं तं चोसर्पिणीए वि ॥ १ ॥ छच्चेव
कालसमया हवंति ओसर्पिणीए भरहमि । तासिं नामविहत्तिं अहकमं किन्नइस्सामि ॥ २ ॥ सुसमसुसमा य सुसमा त-
इया पुण सुसमदुस्समा होइ । दुसमसुसमा चउत्थी दुस्सम अइदुस्समा छट्ठी ॥ ३ ॥ एए चैव विभागा हवंति कोडिको-
णीइ छ च्चेव । पडिलोमा परिवाडी नवरि विभागेसु नायबा ॥ ४ ॥ सुसमसुसमाइ कालो चत्तारि हवंति कोडिको-
डीओ । तिणिण सुसमाइकालो दुन्नि भवे सुसमदुसमाए ॥ ५ ॥ एका कोडाकोडी वायालीसाइ जा सहस्सेहिं । वासाण
होइ ऊणा दुसमसुसमाइ सो कालो ॥ ६ ॥ अह दुस्समाए कालो वाससहस्साइं एकवीसं तु । तावइओ चैव भवे कालो
अइदुस्समाए वि ॥ ७ ॥ इत्यादि । एवं द्वाभ्यामुत्सर्पिण्यवसर्पिणीभ्यां कालचक्रं द्वादशारं विंशतिसागरोपमकोटाकोटिप्र-
माणम् । तत्र च यथोत्तरं कालानुभावस्वरूपं ग्रन्थान्तरादवसेयम् । विकलेन्द्रियाणां पञ्चेन्द्रियतिरश्चां मनुष्याणां च
कायस्थितिरनया गाथया ज्ञेया, यथा—“वाससहस्सासंखा विगलाण ठिई उ होइ वोद्धवा । सत्तइ भवा उ भवे परिण-
दितिरिमणुय उक्कोसा ॥ १ ॥” ॥ १७ ॥ इति ।

भवतु नासैकेन्द्रियादीनां दीर्घां कायस्थितिरस्यापि किंनिमिच्छाऽसाविति वक्तव्यमित्याशङ्काहः—

एतन्मनुजत्वं, पुनःशब्दो विशेषणार्थः। ततश्चायमर्थः—प्राक् सामान्येन मनुजत्वदुर्लभत्वमुक्तं, सांप्रतं तदेवोपपत्तिभिः साध्यत इति। 'एवं खलु'ति एवमेव दुर्लभमेव। कुत इत्याह—अज्ञानप्रमाददोषतः अज्ञानदोषात् सदसद्विवेचनविरहापराधात् प्रमाददोषाच्च विषयासेवनादिरूपाज्ज्ञेयमवगन्तव्यम्। एतदविष्टो हि जीव एकेन्द्रियादिजातिषु दूरं मनुजत्वविलक्षणासु अरधदृषदीयन्त्रक्रमेण पुनःपुनरावर्त्तते। एतदपि कथं सिद्धमित्याह—यत्कारणादीर्घा द्राघीयसी कायस्थितिः पुनःपुनः मृत्वा तत्रैव काये उत्सादलक्षणा भणिता प्रतिपादिता सिद्धान्ते एकेन्द्रियादीनां एकेन्द्रियद्वीन्द्रियादिलक्षणानां जीवानामिति ॥ १६ ॥

तानेवैकेन्द्रियभेदान् पृथिवीकायिकादीन् पञ्चैव प्रतीत्य दर्शयन्नाह—

अस्संखोसत्पिणिसत्पिणीउ एणिंदियाण उ चउण्हं। ता चेव उ अणंता वणस्सईए उ बोद्धवा ॥१७॥

‘अस्संखोसत्पिणिसत्पिणीउ’ति प्राकृतत्वादविभक्तिको निर्देशस्तेनासंख्याता उत्सर्पिण्यसर्वर्पिण्यः। तत्रोत्सर्पयति पथः मसमयादारभ्य निरन्तरं दृष्टिं नयति तैस्तैः पर्यायेर्भावानित्युत्सर्पिणी। तथा च पञ्चकल्पभाष्यं—“समए समएउणंता परिवहुंता उ वणणमाईया। दवाणं पज्जायाउहोरत्तं तत्तिथा चेव ॥ १ ॥” तद्विपरीता त्ववसर्पिणी। तुरेवकारार्थो भिन्नक्रमस्ततोऽसंख्याता एवैकेन्द्रियाणां, तुरप्यर्थे भिन्नक्रमः, चतुर्णामपि पृथिव्यसेजोवायुकायिकानां कायस्थितिर्बोद्धव्येति संबन्धः। ‘ता चेव उ’ इति ता एव चोत्सर्पिण्यवसर्पिण्योऽनन्ताः वनस्पतौ तु वनस्पतिकाये पुनर्बोद्धव्या कायस्थितिरु-

तीत्याह—तमघटणेवाणुचयत्ति—तस्य पिष्टस्तमस्य घटना इव निर्बर्तनावत् अणुचयात् तस्मादेव नलिकाप्रक्षिप्तपिण्डात् सकाशाद् मनुजत्वं भवसमुद्रे दुर्लभमिति ।

अयमपि परमाणुदृष्टान्त आवश्यकचूर्णावन्यथापि व्याख्यातो दृश्यते; यथा—इह काइ सहा महई अणेगलंभसय-
सनिवेसिह्ता । कालेण जलणजालाकरालिया पाविया पलयं ॥ १ ॥ किं सो होज कयाइ वि इंदो चंदोडहवा मणुत्तिसदो ।
जो तं तेहिं अणुहिं पुणोवि अइदुमघडं घडिही? ॥ २ ॥ जह तेहिं चिय अणुएहिं सा सभा दुक्करा इह घडेवं । तह
जीवाणं विहडियमित्तो मणुयत्तणं जाण ॥ ३ ॥ इति । दिदंतभावपत्ता अवि ते होज दसावि पुण अत्था । ददंतियमा-
वगयं न उणो मणुयत्तणं सोम । ॥ १ ॥ इय दुल्लहलंभं माणुसत्तणं पाविरुण जो जीवो । न कुणइ पारत्ताहियं सो सोयइ
संकमणकाले ॥ २ ॥ जह वारिमज्झहूढो व गयवरो मच्छड व गलगहिओ । वणुरपडिड व मओ संवटइओ जह व
पक्खी ॥ ३ ॥ सो सोयइ मच्चुजरासमत्यओ तुरियनिदपक्खित्तो । ता पासइ विंदतो कम्मभरणोल्लिओ जीवो ॥ ४ ॥
काऊणमणेगाई जन्मणमरणपरियट्टणसयाई । दुक्खेण माणुसत्तं जइ लहइ जहिच्छियं जीवो ॥ ५ ॥ तं तह दुल्लहलंभं
विज्जुलयाचंचलं च मणुयत्तं । लब्ध्वा जो पमायइ सो कावरिसो न सणुरिसो ॥ ६ ॥ १५ ॥

अथ यदुक्तं—भावायसारयुक्तान्युपदेशपदानि वक्ष्ये इति, तत्परतुतमनुजत्वदुर्लभत्वमधिकृत्यागमसिद्धोपपत्त्या दर्श-

यन्नाह—

एयं पुण एवं खलु अणणापमायदोसओ नेयं । जं दीहा कायठिई भणिया एणिदियाईणं ॥ १६ ॥

संमिलितं प्रतीतरूपा शिषा कार्याचित्त कौतुकिकाभ्यां देवाभ्यां, ततस्तस्याः समिलयायाः 'छिडुष्यवेसदिद्वंता' इति, तत्र युगाच्छिद्रे यः प्रवेशः स एव दृष्टान्तस्तस्मात् अनुपायं तनुकषायत्वादिमनुष्यजन्महेतुलाभविकलं मनुजत्वमिह दुर्लभं भवसमुद्रे भवभाजासिति ॥ १४ ॥

अथ दशमदृष्टान्तसंग्रहगाथाः—

परमाणु खंभपीसणसुरनलियामेरुखेवदिद्वंता । तयवडणेवाऽणुचया मणुयत्तं भवसमुद्रमिम ॥ १५ ॥

इह केषं त्रियसेणं एगो खंभो अणेगखंडाहं । काऊण चुच्चिओ ताव जाव अविभागिओ जाओ ॥ १ ॥ भरिया महापमाणा नलिया (एगा) करेण सा तेण । पत्तो सुमेरुचूलासिहरे सा फूमिया तत्तो ॥ २ ॥ उदंडपवणवसओ महापयासत्तओ य त्रियसस्स । अविभागिमत्तणेण य दिसोदिसिं ते गया अणवो ॥ ३ ॥ पिच्छामि, कयावि पुणो मिलिज्ज तेऽणुहवेज्ज सो थंभो । इय पेच्छंतस्सवि से वाससहस्साहं णेगाहं ॥ ४ ॥ बोलीणाणि, ण तेसिं अणूण जोगो, ण यावि सो थंभो । संजाओ, तह एसो मणुयाण चुओ मणुयभावो ॥ ५ ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—'परमाणु'ति परमाणव इति द्वारपरामर्शः । 'खंभपीसण'ति स्तम्भस्य काष्ठादिमयस्य पेषणं चूर्णनं केनचित् कौतुकिना सुरेण कृतम् । ततश्च 'नलियामेरुखेवदिद्वंता' इति तस्य पिष्टस्तम्भस्य नलिकायां प्रवेशितस्य मेरौ मेरुशिरसि क्षेपो दशसु दिक्षु यद् विकिरणं देवेन कृतं तदेव दृष्टान्तस्तस्माद् दुर्लभं मनुजत्वमिति गम्यते । किमुक्तं भव-

श्रीवपदे-
शपदे
॥ ३१ ॥

चित् तुच्छप्रमाणं छिदं संजातं तेन विनिर्गताया दुलेः कच्छपस्य श्रीवया गलदेशेन चन्द्रस्य नभोमध्यभागभाजो मृगा-
ङ्कस्य 'पासणय'सि लोचनार्थं कदाचिद्विलोकनमभूत् । ततस्तेन स्वकुटुम्बप्रतिबन्धविडम्बितेन श्रीवामवक्त्रेण 'अश्वरथ-
बुङ्गुण'सि अन्यत्र तत्स्थानपरिहारात् स्थानान्तरे बुडनेन निमज्जनेन कथञ्चित् कुटुम्बस्य मीलने कृते 'गवेसणोवमु'सि
या गर्ववणा प्रागुपलब्धरन्ध्रस्य तदुपमस्तदुत्थो दुर्लभतया मनुष्यलाभो मनुष्यजनमप्राप्तिः । तुः पूरणार्थः ॥ ३३ ॥

अथ नवमहद्यान्तसंप्रहगाथाः—

उदहि जुगे पुद्वावरसमिलाछिडुपवेसदिटुंता । अणुवायं मणुपत्तमिह दुल्लहं भवसमुदन्मि ॥ ३४ ॥

जह केइ दुन्नि देवा अच्चभुयच्चरियकोउहलेण । जुगछिडुवाओ समिलं विजोउइत्ता लहुं चेव ॥ १ ॥ कह एसा जुग-
छिडुं पुणोवि पाविज्ज इय मणे धरिडं । पत्ता सुमेरुसिहरे एको जुयं करे काढं ॥ २ ॥ अवरौ उण तं समिलं पहाविया
पुद्वावरजलहीसु । खित्तं जुगं च समिला य पेच्छिडं ते तओ लगगा ॥ ३ ॥ सायरजले अपारे सां समिला तं च जुग-
महोगाढं । अइचंडच्चडुलपवणप्पणोछियाइं भमंताइं ॥ ४ ॥ थकाइं तथ बहुकालमागओ न उण तेसि संजोगो । संजो-
गेवि न जाओ छिडुपवेसो य समिलाय ॥ ५ ॥ जह तीय समिलाय छिडुपवेसो अईव दुल्लभो । तह मोहमूढचित्ताण
माणसत्तंपि मणुयाण ॥ ६ ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—'उदहि'सि उदधौ 'जुगे'सि गुगं यूपं 'पुद्वा'सि पूर्वस्मिन् क्षिप्तं, 'अवर'सि अपरस्मिन् जलधावेव

९ शुगस-
मिलानि-
दर्शनम् ।

॥ ३१ ॥

अथाष्टमहष्टान्तसंग्रहाथाः—

चममावणद्धहमज्झाडिड्डुलिगीवचंदपासणया । अणत्थ बुड्डणगवेसणोवमो मणुयलंभो उ ॥१३॥

किल कत्थइ वणगहणे अणेगजोयणसहस्सवित्थिद्वो । आसि द्हो अइगहिरो अणेगजलयरकुलाइद्वो ॥ १ ॥ अइव-
हलनिविडसेवाडपडलसंछाइओवरिमभागो । माहिसचममेण व सो अवणद्धो भाइ सबत्तो ॥ २ ॥ केणवि कालवसेणं
चड्डुलगीवो दुली परिभमंतो । संपत्तो उवरितले गीवा य पसारिया तेण ॥ ३ ॥ सेवालपडलडिदं अह समए तम्मि
तत्थ संजायं । विट्ठो तेण मयंको पड्डिणुणो कोमुइनिसाए ॥ ४ ॥ जोइसच्चकाणुगओ निरब्भगयणस्स मज्झभागम्मि ।
खीरमंहोयहिलहरीसमजोणहाणहवियदिसोहो ॥ ५ ॥ आणंदपूरियच्छो तो चित्तइ कच्छवो किमेयं ति । किं नाम एस
सगो किंवा अच्चब्भुयं किंचि ॥ ६ ॥ किं मम एगस्स पलोइएण दंसेमि सयणलोगस्स । इय चित्तिं निब्बुड्डो तेसिं
अब्भेसणनिमित्तं ॥ ७ ॥ आणीयसयलसयणो जाव पलोएइ तं किल पएसं । नो पासइ वाउवसेण पूरियं तत्थ तं छिदं
॥ ८ ॥ पत्तेवि कोमुइ तम्मि दुल्लहा ससहरो व नहमज्झे । अब्भकओवदववज्जिओ य जह दुल्लहं एयं ॥ ९ ॥ तह संसा-
रमहद्धमज्झे बुड्डाण सयलजंतूण । पुणरवि माणुसजम्मो अइदुल्लहो पुणहणीणाण ॥ १० ॥

अतिवहलत्वनिविडत्वभावान्धां चर्मैव चर्म सेवालसंचयस्तेनावनद्धः सर्वथाच्छादितो यो ह्रदस्तस्य मध्ये यत् कथं-

१ क 'महोदह' ।

विणिवेशिय पयंपियं जायतोसेण ॥ ४९ ॥ पूरेसु तुमं मम बच्छ ! वंछियं विंघिकण राहं च । परिणोसु निव्वुइं रायक-
णणं अज्जिणसु रज्जं ॥ ५० ॥ ताहे सुरेददत्तो नरनाहं नियगुतं च नमिऊण । आलीढट्टाणठिओ भीरो धणुदंडमादाय
॥ ५१ ॥ निम्मलतेछाऊरियकुंडयसंकंतचक्कणाणछिइं । पेहंतो अवरेहिं हीलिज्जंतोवि कुमरेहिं ॥ ५२ ॥ अनिययप्पसुहेहिं
रोडिज्जंतोवि तेहि चेहेहिं । गुरुणा निक्खियेहिं पासट्टियेहिं च पुरिसेहिं ॥ ५३ ॥ आयहिं पखग्गेहिं जइ चुकसि ताव तं
हणिस्सामो । इइ जंपिरेहिं दोहिं तज्जिज्जंतोवि पुणरुतं ॥ ५४ ॥ लक्खुम्मसुहकयचक्खु एगगामणो मत्तासुणिंदो व । उव-
लद्धचक्कविवरो राहं विंधइ सरेण लहं ॥ ५५ ॥ विज्जाइ तीइ खित्ता वरमाला निव्वुइइ से कंठे । आणंदिओ नरिंदो-
जयजयसद्धो समुच्छलिओ ॥ ५६ ॥ विहिओ वीवाहमहो दिण्णं रज्जं च से महीवइणा । जह तेण चक्कछिइं लहं, ण ह-
सेसकुमरेहिं ॥ ५७ ॥ तह कोइ पुणपवभारभारिओ माणुसत्तणं लहइ । एवं अणोरपारं भवकंतारं परियडंतो ॥ ५८ ॥
अथ गाथाक्षरार्थः—चक्रेणानुपलक्षिते कन्याहरणे निर्दुतिसंज्ञराजकन्यकादृष्टानते राधावेधे प्रकानते सतीत्यर्थः,
अरिफटितेन लक्ष्यादन्यत्रान्वाक्षिसेन अक्षणा दृष्ट्या ग्रहोऽवधारणं चकाष्टकोपरिव्यवस्थितराधासंज्ञयन्त्रपुत्रिकावामाक्षि-
लक्षणस्य लक्ष्यस्येति गम्यते, 'चक्कनालाहिं'ति चक्कनालस्य चकाधारस्तम्भस्याधःस्थितेन सुरेन्द्रदत्तेन कृतः, तदनु सज्जि-
तशरेण तत्क्षणमेव राधा विज्जेति सामर्थ्याद् गम्यते । अन्येषां तु द्वाविंशतेः श्रीमालिप्रभृतीनामशिक्षितहस्तत्वेनालवध-
राधावेधच्छिद्राणां अन्नस्य नष्टति अन्यत्र लक्ष्याद् बहिसाक्षद्वाराः शराः । ततः प्रस्तुते क्रियायातमित्याह—तच्छेदनोपमो-
राधावेधाक्षिच्छेदोपमानो दुराप इत्यर्थः, मनुजलंभो मानुष्यप्राप्तिः, इतिशब्दो गाथापरिस्मादर्थः ॥ १२ ॥

पञ्चकखं निवृद्धं नरिंदसुखं । परिणेषु कुसलयाए राहावेहं लहुं काउं ॥ ३५ ॥ एवं च वोत्तु सो रायपुत्तु संजायखोहु
 निन्नदसोहु । पस्सेयकिण्णु अइचित्तसुत्तु दीणाणणच्छु पगलंतकच्छु ॥ ३६ ॥ विच्छायगत्तु नयलच्छियत्तु लज्जायमाणु
 विहलाभिमाणु । हेट्टउ नियंतु पोरिसु सुयंतु थिउ थंभिउब दढजंतिति ब ॥ ३७ ॥ पुणरवि भणिओ रण्णा संखोहं वज्जि-
 ऊण हे पुत्त ! । कुणसु समीहियमत्थं कित्तिथमेतं इमं तुज्झ ॥ ३८ ॥ संखोहं पुत्त ! कुणंति ते परं जे कलासु न वियहु ।
 तुम्हारिसाणं स कहं अकलंककलामुणनिहाण ? ॥ ३९ ॥ इय संलत्तो धिद्धिममवलंबिय सो मणगमवियहु । कहकहवि
 थणुं गेणहइ पकंपिरेणं करभोणं ॥ ४० ॥ सबसरीरायासेण कहवि आरोविऊण कोयंडं । जत्थ व तत्थ व वच्चउ मुक्को
 स्तिरिमालिणा वाणो ॥ ४१ ॥ थंसे आभिद्धित्ता झडत्ति सो भंगमुवगओ तयणु । लोगो कयत्तुमुलरवो निहुयं हसिउं स-
 मारद्धो ॥ ४२ ॥ एवं सेसेहिवि नरवइस्स पुत्तेहिं कलविउत्तेहिं । जह तह मुक्का वाणा न कज्जसिद्धी परं जाया ॥ ४३ ॥
 लज्जामिलंततयणो वज्जासणिताडिउब नरनाहो । विच्छायमुहो विमणो सोगं काउं समाढत्तो ॥ ४४ ॥ भणिओ य अ-
 मच्चेणं देव ! विमुंचसु विसायमन्नोवि । अत्थि सुओ तुम्हाणं ता तंपि परिकखह इयाणिं ॥ ४५ ॥ रण्णा भणियं को पुण
 समत्पियं मंतिणा तओ मुज्जं । तं वाइऊण रण्णा परंपियं होउ तेणावि ॥ ४६ ॥ अच्चंतपाडियहिं इमेहिं पावेहि जं स-
 मायरियं । सो वि हु तमायरिस्सइ धी धी एवंविहसुएहिं ॥ ४७ ॥ जइ पुण तुह निव्वंधो विज्जासिज्जउ तया सुओ
 सोवि । तो मंतिणोवणीओ सुरिंदत्तो सउज्झाओ ॥ ४८ ॥ अह तं भूमीवइणा विचित्तपहरणपरिस्समकिणंकं । उच्चंणे

श्रीउपदे-
शपदे

॥ २९ ॥

तकलाकुसला मममेव सुधा परं पृथ ॥ २० ॥ सो पुण सुरिंदत्तो कलाकलावं अहिजिओ सयलं । अगणोंतो समव-
यसा वेडरुवंपि पबूहं ॥ २१ ॥ अह महुरानवरपीए पब्वयनगराहिवो निर्ययधूरं । पुच्छइ पुत्ति । जुह वरो जो रोयइ तं
पणामेसि ॥ २२ ॥ तीए पर्यपियं ताय ! इंददत्तस्स संतिथा पुत्ता । सुबंति कलाकुसला सूरु धीरा सुक्का य ॥ २३ ॥
तेसि एक्कं सुपरिक्खिऊण राहाइ वेहविहिणा हं । जइ भणसि ता सयं चिय गत्तुण तहिं वरेसि सि ॥ २४ ॥ (अं० १०००)
—पडिक्खं नरवइणा ताहे पउराए रावरिद्धीए । सा परिगया पयट्ठा गंतुं नयरम्मि इंदपुरे ॥ २५ ॥ तं हतिं सोऊणं जु-
हेणं तेण इंदनरवइणा । कारविया नियनयरी उभमविविच्चिसधयनिवहा ॥ २६ ॥ अह आगयाइ तीए दवाविओ सो-
हणो य आवासो । ओयणदाणप्पमुहा विहिया गुरुजच्चियपडिवत्ती ॥ २७ ॥ विजत्तो तीइ निवो राहं जो विंधिही सुओ
जुज्झ । सो च्चिव मं परिणेहि एत्तो च्चिय आगया हम्मिह ॥ २८ ॥ रण्णा भणियं, मा सुयणु ! एत्तिएणावि तं किलिस्सि-
हसि । एक्केक्कपहाणगुणा सबेवि सुया जओ मज्झ ॥ २९ ॥ उच्चियप्पसे य तओ सव्वेयरम्मिसिरचक्कपंतिहो । सिरिरइय-
पुत्तिगो लहु महं पइट्ठाविओ थंओ ॥ ३० ॥ अक्खाडओ य रइओ वड्ढा मंचा कया य उहोया । हरिसुहसंतगत्तो
आसीणो तत्थ नरनाहो ॥ ३१ ॥ उवविट्ठो नयरिऊणो आहया राइणा निययपुत्ता । वरमालं वेत्तुणं समानया सावि
रायसुया ॥ ३२ ॥ अह सब्बपुत्तजेट्ठो सिरिमाली राइणा इमं वुत्तो । हे वच्छ ! मणोवंछियमवंझमेत्तो ऊणसु मज्झ ॥ ३३ ॥
धवलेसु नियकुलं परमसुज्जहं नेसु रज्जमणवज्जं । जिणहाहि जयपड्ढागं सत्तुणं विपियं ऊणसु ॥ ३४ ॥ एवं रायसिहिं पिव

१ क य 'निययधूरं' ।

७ राधावेध
निदर्शनम्

॥ २९ ॥

अह रण्णा तदुवरिसंजायरणेण ॥ ४ ॥ विविहपयारेहि मणिज्जण मंतिं सयं समुव्वुद्धा । परिणयणाणंतंरमवि खित्ता
 अंतउरे सा ज ॥ ५ ॥ अन्नन्नपवररामापसंगवासंगओ य नरवड्ढणा । विस्सुमारिया चिरेण य दद्धुं ओलोयणगयं तं ॥ ६ ॥
 जंपियमणेण ससहरसरिच्छपसरंतकंतिपवमारारा । का एसा कमलच्छी लच्छी विव सुंदरा जुवई ? ॥ ७ ॥ कंचुड्ढणा संलत्तं
 सा एसा देव ! मंतिणो धूया । जा परिणिज्जण मुक्का तुब्भेहिं पुव्वकालम्मि ॥ ८ ॥ एवं भणिए राया तीइ समं तं निसी-
 ह्णिं जुत्थो । तउ षट्ठाय त्ति तहच्चिय पाउब्भूओ य से गवभो ॥ ९ ॥ अह सा पुव्वममच्चेण आसि भणिया जया तुहं
 पुत्ति ! । पाउब्भवेज्ज गवभो जं व नरिंदो समुल्लवह ॥ १० ॥ तं साहेज्जसु तइया तहत्ति तीएवि सबवुत्तंतो । सिट्ठो पि-
 उणो, तेणावि भुज्जखंडम्मि लिहिओ सो ॥ ११ ॥ पच्चयकएणमच्चो पइदियहं सारवेइ अपमत्तो । जाओ तीए पुत्तो
 सुरिंदत्तो कयं नाम ॥ १२ ॥ तम्मि य दिणे पसूयाणि तत्थ चत्तारि चेडरूवाणि । अनियओ पवयओ बहुली तह
 सागरयनामो ॥ १३ ॥ उवणीओ पढणत्थं लेहायरियरस सो अमच्चेण । तेहिं चेडेहिं समं कलाकलावं अहिज्जेइ ॥ १४ ॥
 तेवि सिरिमालिपमुहा रज्जो पुत्ता न किंचिवि पढंति । थेवंपि कलायरिएण ताडिया निययजणणीए ॥ १५ ॥ साहंति
 रोयमाणा एवं एवं च तेण भणिय म्हा । अह कुवियाहिं भणिज्जइ उज्झाओ रायमहिलाहिं ॥ १६ ॥ हे कूडपंडिय, सुए
 अमहाणं कीस हणसि निस्संकं । पुत्तरयणाइं जह तह न होंति एयंपि नो सुणसि ? ॥ १७ ॥ हा होउ तुज्झ पाढणविहीए
 अच्चंतमूढविहलाए । जो न सुए थोवंपि हु ताडंतो वहसि अणुकंपं ॥ १८ ॥ इय ताहिं फरुसवयणेहिं तज्जिएणं उवेहिया
 गुरुणा । अच्चंतमहामुक्खा ताहे जाया नरिंदसुया ॥ १९ ॥ रायावि वइयरम्मिणं अयाणमाणो मणम्मि चिंतेइ । अच्चं-

पुत्रवराहे तहाविहं पविहं छलं किंचि । सूलासिरमि आरोविष्ण पंचतणं नीओ ॥ १२६ ॥ एत्थ विसेसोवणओ एसो दंसिज्जए जहा राया । तह एस धम्मियज्जणो जह सो चोरो तह य देहो ॥ १२७ ॥ जह तस्स धणुवओगो विहिओ विविहेहिं तेषुवाएहिं । तह देहाउ इमाओ कज्जो सामत्थववओगो ॥ १२८ ॥ जह सो तेषो तेषं धणरहिओ एस इह मुणेऊणं । आरोविय सूलाए पुबिह्वराहदोसेण ॥ १२९ ॥ नीओ जीवियपज्जंतमेस देहोवि झीणसाप्तथो । सूलासमा-
णअणसणविहिणा अंतम्मि मोत्तवो ॥ १३० ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः—स्वमे इति द्वारपरामर्शः, चंद्रमसने स्वमे इव चन्द्रपानलक्षणे सति मण्डकराज्ये उक्तरूपे संपन्ने द्रयोदेशिकमूलदेवयोः, कुत इत्याह—‘वीणणओ’ति स्वमफलव्यञ्जनात् कार्पटिकफलस्वमपाठककृतात् ततो देशिकेन ज्ञातक्यञ्जनप्रस्तुतस्वमे राज्यफलेऽवबुद्धेऽनुतापः पश्चात्तापः कुतः, ‘सुविणे’ इति ततः पुनरपि प्रस्तुतस्वमलाभाय स्वमे शयने प्रक्रान्ते सति तल्लामसमं प्रस्तुतस्वमलामसदृशं, खुरवधारणे, मनुजत्वं प्रस्तुतमिति ॥ ११ ॥

अथ सप्तमदृष्टान्तसंग्रहाध्याः—

चक्रेणावि कणणहरण अफिडियमच्छिगाहचक्रनालाहे । अन्नत्थ णटुतच्छेदपोवमो मणुयलंभो चि ॥ १२॥
इंदपुरे इव रममे इंदपुरवरम्मि आसि नरनाहो । नामेण इंददत्तो इंदो इव विवुहमहणिज्जो ॥ १ ॥ सिरिमालिपमुह-
पुत्ता बावीसमणंगचंगरुवधरा । बावीसाए देवीणमत्तया तस्स य अहेसि ॥ २ ॥ एणम्मि य पत्थावे अमच्चधूया रइव
पच्चवखा । दिट्ठा तेणं मेहे कीलंती विविहकीलाहिं ॥ ३ ॥ ता पुच्छिओ परियणो कत्सेसा तेण जंपियं देव । मंतिसुया,

॥ ११० ॥ मंडियनामा चोरो सणियं उट्ठाविओ य सो तेण । भणिओ य भइ ! को तं सो भणइ अणाहपहिओ हं
 ॥ १११ ॥ मं अणुगच्छसु जेणं सिद्धी ते होइ वंछियत्थाण । आमं ति भणिय लग्गो सो राया तस्स मग्गेण ॥ ११२ ॥
 कत्थइ ईसरगेहे खणियं खत्तं विणिग्गओ तत्थ । अइपउरो घरसारो दिन्नो रत्तो य खंधम्मि ॥ ११३ ॥ जिण्णुज्जाण-
 ढभंतरदेउलमढमज्झभूमिहरयम्मि । नीओ य तत्थ दिट्ठा तब्भग्गिणी खवरयणखणी ॥ ११४ ॥ सा मंडिएण भणिया
 सोयं चलणाण कुणसु एयस्स । कूवसमीवे सा तस्स ठाविं फुसइ जा चरणे ॥ ११५ ॥ फंसाणुमाणाजाणियनिवच-
 रणा पणयमागया तम्मि । ता जाणावइ तं तह जह सो तुरियं विणिकखंतो ॥ ११६ ॥ जो उण अन्नो सो पायसोयछ-
 उमेण तत्थ कूवम्मि । अच्चंतगहीरतले खिप्पइ तीए गयदयाए ॥ ११७ ॥ कोलाहले कए एस जाइ इह निग्गओ ममा-
 हिंतो । तो सो खगसहाओ अणुलग्गो मग्गओ तस्स ॥ ११८ ॥ नाओ य मूलदेवेण एस जहा एइ तुरियपयचारो ।
 तो नयरचच्चरसिवंतरम्मि परिसंठिओ भीओ ॥ ११९ ॥ रोसावेसभमाओ खग्गेण सिवं विहाडिय कयत्थं । अप्पाणं
 मज्जंतो स निवत्तो पिट्ठओ झत्ति ॥ १२० ॥ गयखंधम्मि विलग्गो वीयदिणे जा पुरे भमइ राया । ता कवडविहियपट्ठ-
 गसंछइयतणू तओ तेणो ॥ १२१ ॥ दिट्ठो रत्ता कंथाइ सेवणं चच्चरे कुणेमाणो । विज्ञाओ तक्खणमेव तो य भवणं
 लहुं नीओ ॥ १२२ ॥ निस्सिववहारो पयडीकओ य मिलियाइं दोणहवि मणाइं । ठविओ पयम्मि अइनिउणबुद्धिणा मू-
 लदेवेण ॥ १२३ ॥ भणिओ भइणिं मम देहि तेण दिक्षा सगउरवं तस्स । एवं वच्चइ कालो तीइ समं विसयसत्तस्स
 ॥ १२४ ॥ विज्ञायभवणसारोण राइणा तेण तेणुवाएण । संपाडियविस्सासो कओ य उवभुत्तसवस्सो ॥ १२५ ॥ सरिं

इमहेण मूलदेवो समज्जिणियरज्जो । विण्णायद्धमि नयरे समानओ तत्थ लहु केव ॥ ९५ ॥ दिट्ठो याया, दिण्णो पट्ठा-
णगामो विसज्जिओ तत्तो । मह नयणगोयरे जह न एहि तह कुणसु इय मणिओ ॥ ९६ ॥ अह अन्नया कयाह उज्जे-
णीओ धणज्जणानिसिस्सं । देसंतरे पवण्णो अयलो बहुलोपपरियरिओ ॥ ९७ ॥ तत्थोवज्जियबहुविहवमरियसगढो य
दिबज्जोएण । विक्कायद्धमि पत्तो सुंके पाडेवमारद्धो ॥ ९८ ॥ मंजिडाहकयाणंतरेसु गोविमसहयवहुक्को । पाओ सुकि-
यलोएण दंसिओ नरवइस्स तओ ॥ ९९ ॥ तो तेण संमसुवमंतलोयणोणं पलोइओ अयलो । कह एत्थ सत्थवाहो अबो
अच्चन्नुयं एयं ॥ १०० ॥ परियाणोसि महायस ! को हं पडिभणइ देव ! केण तुमं । नो नज्जसि सरयससंककंसकिस्सीमरि-
यभवणो ? ॥ १०१ ॥ साहियनियहुत्तंतो नरनाहो दुक्करं करेऊण । सक्कारमस्स समए तं तुट्ठमणं विसज्जोइ ॥ १०२ ॥ पत्तो
उज्जेणीए अयलो मिलिओ य वंधवज्जणस्स । कहिया य मूलदेवेण जा कया तस्स पडिबत्ती ॥ १०३ ॥ अह विक्कायड-
नयरे चोरेणेणेण चवरचरिएण । पइदिवसं ईसरमंदिरेसु पाडिज्जाए खत्तं ॥ १०४ ॥ दक्खो वि य आरक्खियलोओ पय-
ओवि तं न लक्खेइ । नरवइणो तेण निवेइयं च नो देव ! दीसइ सो ॥ १०५ ॥ णूणमदिससीकरणं तेणं विहियं सुरो
व खयरो या । सो होज्जा अन्नहा कह केणावि कहिंपि नो दिट्ठो ॥ १०६ ॥ तो नीलपड्दावरणो पयंडअसिदंडमडियक-
रणो । सयमेव मूलदेवो पढमपवेसे विणिकखंतो ॥ १०७ ॥ देवलपवासहासुद्धगेहवज्जाणमाइठाणसु । उवलहुं पारद्धो
बहुएहिं सो उवाएहिं ॥ १०८ ॥ अह एगाइ पवाए रयणीए मज्झभागसमयमि । निवभरतिमिरभरवसा निरुद्धविट्ठि-
प्पयारमि ॥ १०९ ॥ सुत्तमि सहालोए कहियववसओ य मूलदेवो वि । तत्थेव संपयट्ठो सोढं अह आगओ तत्थ

गङ्गी हएण हेसारवो गरुओ ॥ ८२ ॥ धेत्तूण करी कलसं अहिसिंचिय नेह निययखंधम्मि । दलियाउ चामराओ छत्तं
उवसिद्धियं झत्ति ॥ ८३ ॥ पूरियसयलनहंगणमगं ताहे पवाइयं तूरं । अइमुहलो जयसद्दो पओजिओ बंदिविदेहिं ॥ ८४ ॥
पत्तो रायसहाए सुत्तामणिसिंहिए चउक्कम्मि । सीहासणोवरिगओ पणओ सामंतचक्केण ॥ ८५ ॥ जाओ महानरवई पया-
वपरिभूयवेरिनरनाहो । सो रज्जं रंजियसुयणमाणसो माणइ जहिच्छं ॥ ८६ ॥ जाओ जणे पवाओ जहइ इस्मिणा चंदमं-
डलं सुस्मिणे । पीयं तस्स पसाएण पावियं एरिसं रज्जं ॥ ८७ ॥ सुणियं च तेण देसियनरेण किं एरिसं न मे जायं ।
नरनाहत्तं वीणणदोसाओ जणेण सो भणिओ ॥ ८८ ॥ एत्तो जमन्नमेवं सुम्पिणं लब्भामि तं कहिस्सामि । निजणस्स
कस्सई जेण होज्ज इय रज्जसंसिद्धी ॥ ८९ ॥ दहितक्कपउरभोयणपरायणो सोविरो जहिच्छाए । सुविणं मगंतो सो कि-
ल्लिस्सिओ कालमइवहुयं ॥ ९० ॥ जह तस्स एयसुविणयलाभो अइहुल्लहो तहा भट्टं । मणुयत्तं मणुयाणं अपारसंसार-
नीरहेरे ॥ ९१ ॥ एसो सेसकहाणयलेसो पत्थावमाणओ जेण । तेण भणिज्जइ सो अन्नया उ चित्तेइ नरनाहो ॥ ९२ ॥
लद्धं रज्जं मयमंडणाण वरवारणाण य सहस्सो । एगित्थ देवदत्ता ण अत्थि तो णूणमाभाइ ॥ ९३ ॥ यतः

“नेहल्लिनिग्ग भेलइ निक्कारण रसी, वसणसएवि अमूढइ विह्वि अणुल्लसी । सज्जणि सरलसहावइ तह्वि सोमथिरि,
माणुससंगमि सग्गु कि सग्गह सिंगु सिरि ? ॥ १ ॥”

उज्जेणिसास्मिणा दाणमाणगहिएण विहियपणएण । अब्भत्थिएण बहुहा समप्पिया देवदत्ता से ॥ ९४ ॥ विमुयं सद्ध-

दभागधेओ तेसिं सो देसियाण पुरो ॥ ६६ ॥ जा पञ्चवेइ सुविणयफळं च पुच्छेइ ताव एकेण । ययगुलसमगमंडव-
लाभो जुझ्झ सि बाहरियं ॥ ६७ ॥ पत्तो य बीयदिवसे छाइजातमिम किंचिवि निहमिम । निहपट्टणा निदिट्ठो संपत्तो
संडओ तेण ॥ ६८ ॥ अइनिउणत्तणमइणा व चितियं ताव मूलदेवेण । एत्तियफळो न एत्तो सुविणो, अवियाणगा एए
॥ ६९ ॥ अह उगयमिम रविमंडलमिम काडं पभायकिच्चाइं । कुसुमभरियंजली सो पत्तो सुविणह्वयसयासे ॥ ७० ॥
परिपुजियतच्चरणो काऊण पयाहिणं पणयमउली । वळंजली निवेएइ चंदपाणं सुविणयमिम ॥ ७१ ॥ तो सुविणपाढ-
एणं रज्जफळं निच्छिऊण तं सुविणं । लायणगामयपुणं कळं परिणावियो पढमं ॥ ७२ ॥ एत्तो ते रज्जफळो सत्तदिण-
ऊमंतरे शुवं सुविणो । एवं ति मवळियंजलिपुडेण पडिवणणमेएण ॥ ७३ ॥ पत्तो कमेण विजायडमिम परिचितियं तओ
तेण । अच्चंतनिऊणो हं भमामि कह नयरमज्झमिम ॥ ७४ ॥ तो रयणीए ईसरनिहमिम एगमिम खणियखत्तो सो । आ-
रकिखएहिं गहियो वळो य नीओ य करणमिम ॥ ७५ ॥ चोररस वहो दंडो सि नीइसत्थं सरंतओऽमच्चो । तं वज्झ-
माणवेई निज्जाइ जा वज्झभूमीए ॥ ७६ ॥ ता चित्तेइ किमेवं सवं पुब्बुत्तमालियगं होदी ? । तस्सेबुदयागयपोढपुणणवसओ
पुरे तत्तो ॥ ७७ ॥ उगगाढसूलवियणो विहुरसररीरो अयुत्तओ मरइ । नरत्ताहो दिवाइ अहिवासिज्जति तो पंच ॥ ७८ ॥
तंबेरमो तुरंगो छत्तं चामरजुगं च तह कळसो । तो देवयाव लहु ओयरति एएसु रज्जसस ॥ ७९ ॥ मणिगज्जाइ नररयणं
जोरगं रज्जसस चच्चराईसु । दिवेहिं तेहिं नयरीइ सबओ हिडमाणहिं ॥ ८० ॥ दिट्ठो य खराकटो छित्तरछत्तो सरावमा-
लगलो । रत्तंदणकयराओ मसिसुदयसुदियसररीरो ॥ ८१ ॥ संसुहमंतो सो मूलदेवतेणो तओ गहंदेण । पारच्चा गल-

यद्विणे तं अडविमइच्छिया दोवि ॥ ५० ॥ पत्ते वसिससमीवे आसासंपायणेण मम एसो । दूरमुवयारकारि सि चित्तिं
 मूलदेवेण ॥ ५१ ॥ भणिओ भइ । पयट्टसु नियकजे संभलाहि मं जइया । संपत्तरज्जमेज्जसु तइया जं देमि ते गामं ॥ ५२ ॥
 दिणपहरदुगे गामं समागओ तत्थ भिक्खणट्ठाए । करकलियपत्तपुडओ अकिलिट्टमणो पविट्ठो सो ॥ ५३ ॥ कुम्मासेहिं
 चिय केवलेहिं लद्धेहिं पूरिओ पुडओ । चलिओ तलगतीरे अच्चंतमणुस्सुओ सणियं ॥ ५४ ॥ एत्थंतरमि मासोववा-
 सतववसविसोसियसरीरो । उज्जाणाओ एंतो गामाभिमुट्ठो मुणी एगो ॥ ५५ ॥ पारणगकए दिट्ठो अपेण पप्फुल्लोयण-
 मणेण । तो चित्तिं पयट्ठो अबो मे पुण्णपरिवाडी ॥ ५६ ॥ चित्तामणीवि लब्भइ लब्भइ कइयावि कप्परकखोवि ।
 भोयणसमए एसो न लब्भए भागहीणेहिं ॥ ५७ ॥ इह जं जमि खणे संपज्जई दाउमइमहगंधं तं । ता कुम्मास चिय
 मज्झ नो अन्नं संपयं दाणं ॥ ५८ ॥ अइवहलपुल्लयकलिओ हरिसंसुयउल्लोयणजुगहो । पभणइ भयवं ! मेणहसु मम क-
 रुणं काउं कुम्मासे ॥ ५९ ॥ मुणिणावि दव्वकिखत्ताइएहिं परियाणिऊण संसुद्धिं । पज्जतं ते पत्ते गहिया महियाभिमा-
 णेण ॥ ६० ॥ धण्णाणं खु नराणं कुम्मासा हुंति साहुपारणए । इय भणइ मूलदेवो जा परितुट्ठो तंओ गयणे ॥ ६१ ॥
 मुणिभत्तदेवयाए मग वरं पभणिओ वरेइ तओ । गणियं च देवदत्तं दंतिसहरसं च रज्जं च ॥ ६२ ॥ कुम्मासेहिं अव-
 सेसएहिं विहिं च भोयणं तेण । अमयमयभोयणेण व चाढं संपाविओ तित्तिं ॥ ६३ ॥ वैज्जायडवरनयरं पओसका-
 लमि पाविउं तत्थ । देसियसहाइ सुत्तो पमायसमयमि पासेइ ॥ ६४ ॥ पडिपुन्नचंदमंडलमइधवलपहापहासियदि-
 सोहं । पिज्जंतमप्पणा देसिओवि तं पेच्छए अन्नो ॥ ६५ ॥ पडिबुद्धा ते जुगवं हलबोलं उट्ठिओ तओ काउं । अइसं-

स्यापदोऽसं गताः स्त्रीभिः कस्य न खण्डितं भुवि मनः को नाम राज्ञां प्रियः ? । कः कालस्य न गोचरान्तरगतः कोऽर्थी गतो गौरवं को वा दुर्जनवागुरासु पतितः क्षेमेण यातः पुमान् ? ॥ १ ॥”

विडव बं सल्लिभिद्यो निगच्छइ जाव ताव अयलेण । अयलमगक्रेण सिरे गिणिह्य केसेसु सो भणिओ ॥ ३७ ॥ किं ते करोमि इण्हिं, जं रुच्चइ तं करोसु, सो भणइ । निवदुच्चारियवसाओ जमहं तुह गोयरे जाओ ॥ ३८ ॥ वयणपजसिं सो तरस सोउमक्खित्तमाणसो भणइ । ही देवपरिणईए सुयणावि जमावई इति ॥ ३९ ॥ नासियनीसेसतमो जगचूडाम-
णिपयं पवन्नो य । पावइ रवीवि वसणं गहकळोला हि कालवसा ॥ ४० ॥ मज्झ करेज्ज कयाइवि साहेज्जं भइ । वसणप-
डियस्स । सक्कारिऊण मुक्को अयलेणं मूलदेवो त्ति ॥ ४१ ॥ अपत्तपुव्वनिगहकलंकलज्जाविलक्खभावणेण । विज्जायडपुर-
संसुहमारद्धो एस अह गांतुं ॥ ४२ ॥ संबलमेत्तेणवि वज्जिओ य पत्तो महाडवीइ मुहे । वायासहायगं किंचि जाव अव-
लोयए पहियं ॥ ४३ ॥ लोभमुयंगमडक्को ढक्को जाईए सद्धडो नाम । भगो मंगपयट्ठो ससंबलो तेण तो दिट्ठो ॥ ४४ ॥
एयस्स संबलवलेण जामि इण्हिं न वंचणं काही । मज्झ इमो ते चल्या परोप्परं विहियसंभासा ॥ ४५ ॥ पत्तो दिणप-
हरतिगे निग्गामपहाइ तीइ अडवीए । कथ वि सजलपदेसे विस्सामं काउमारद्धा ॥ ४६ ॥ नीहारिऊण वइयाइ स-
त्तुया तेण पत्तपुडियाए । अलोडिय सल्लेणं भुत्ता एगाणिणा वेव ॥ ४७ ॥ वायामेत्तेणं पि य इयरो न निमंतिओ
समीवेवि । वट्ठो निट्ठुरमाणसेण ही किविणचरियाई ॥ ४८ ॥ विस्सरियमिणं नूणं एयस्स णिमंतणं न तेण कयं ।
कळे दाहिइ इय चित्तिऊण तेणेव सह चलिओ ॥ ४९ ॥ एवं वीएवि दिणे न तेण संभासिओ मणगांपि । तो पत्ते तइ-

महवओ एरिसो विहिओ ॥ २१ ॥ सविसायं सा भासइ किमहं करिणी जमेवमुवणेइ । असमारइयाउ इमा समूलडा-
लाउ लट्टीओ ॥ २२ ॥ तो भणसु मूलदेवं किं काही सोवि ताव पिच्छामो । पहिया चेडी जाणाविओ य सो जुयखल-
यमिम ॥ २३ ॥ ततो तेण कवडुं घेतूणं दस दुगेण तम्मज्झा । गहिया दो लट्टीओ दुगेण दो अहिनवसरावे ॥ २४ ॥
सेसेण चाउजायं तिवखेण छुरेण ताउ घडिऊण । तह गंडली कयाओ सूलासुं पोइयाओ य ॥ २५ ॥ चाउजाएणं वा-
सिऊण ठविडं सरावदुगमज्झे । चेडीकरप्पियाओ काडं संपेसिया तीसे ॥ २६ ॥ जणणीइ दंसियाओ पेच्छसु विजा-
णअंतरं दोणहं । अकिलसेणं भक्खणरिहाउ संपेसिया तेण ॥ २७ ॥ अयलेण पुण महंतो अत्थवओ कारिओ न उण
मज्झ । एक्कावि उच्छुलट्टी जहोवजुज्झइ तहा विहिया ॥ २८ ॥ एगंतेणेव गुणे एसा पेच्छेइ मूलदेवरस । इय सविसाया
जणणी चितेडं एवमारद्धा ॥ २९ ॥ को नाम सो उवाओ जेणेसो निगहं लहेजाहि । अयलाउ जेण न पुणो पविसेजा
मज्झ नेहमिम ॥ ३० ॥ अह अणवासरे अयलसत्थवाहो भणाविओ तीए । छउमेण नामगमणं करेतु एजाहि संझाए
॥ ३१ ॥ तेण तहच्चिय विहिए नमणे तुट्टाइ देवदत्ताए । नेहमिम मूलदेवो पवेसिओ जाव अभिरमइ ॥ ३२ ॥ विज्जु-
झडप्पो व तओ आवडिओ झत्ति अयलसत्थाहो । गिहमज्झे य अइगओ इयरो सेजायले लीणो ॥ ३३ ॥ पाओ य
तेण, भणिथा गणिथा, पहायवं मज्झ इत्थेव । सेजाए, सा पभणइ निरत्थं किं विणासेसि ॥ ३४ ॥ मज्झं चेव विणरसइ
ण उणो तुह किंपि किं विसुरेसि ? । पारज्जो पहाणविही अलभंगुवट्टणाईओ ॥ ३५ ॥ कलसपलोट्टणसमए पारज्जो चिं-
तिडं तओ इयरो । ही ही वसणाण वसा वसणाइं जओ भवंतेवं ॥ ३६ ॥ “कोडर्यान् प्राप्य न गर्वितो विषयिणः क-

श्रीउपदे-
द्यापदे

॥ २४ ॥

जंति दिणा ॥ ७ ॥ अह अत्रया महसवसमए ज्ञाणकीलणनिमित्तं । अवलेण देवदत्ता दिट्ठा सह मूलदेवेण ॥ ८ ॥
सिञ्चिवाल्लहा, पोटं पण्यं-तकखणमुवागओ तीए । चित्तेह सत्थवाहो ता धण्णाणं बड्ह एसा ॥ ९ ॥ ता केण उवाएणं
मज्झ समीहिइयकरा भवेज्जेसा ? । आढत्तो दाणाई उवयारोऽणेगहा तीए ॥ १० ॥ उवयारमेत्तागड्ढा गणिवाओ जेण तेण
सो तीए । आणीओ बहुमाणस्स गोयरं दावियसिणेहो ॥ ११ ॥ वरच्चित्ताभित्तिकलिए निम्मलमणिभूमिए सवज्जेने ।
पज्जलियरयणदीवयपहागलधियवतिमिरपूरे ॥ १२ ॥ कयउरुभडसिंजारो पओससमए य वासभवणे सो । पत्तो पडि-
वणणे आसणाइदाणेण सो तीए ॥ १३ ॥ एवं तेण समं सा गमेइ कालं विसालभोगपरा । परमं च्चंतसिणेहा णिच्चं चिय
मूलदेवस्मि ॥ १४ ॥ अक्कासएण एसा न पवेसइ तं नियम्मि गेहम्मि । खिज्जेइ किंचि चित्ते णाओ जणणीइ तरुभाओ
॥ १५ ॥ भणिवा पुत्ति । पवेससु जो रुच्चइ तुज्झ झूरसि किंमेवं ? । समए पवेसिओ सो भणिओ अक्काइ तो एवं ॥ १६ ॥
“अपात्रे रमते नारी तिरौ वर्धति माधवः । नीचमाश्रयते लक्ष्मीः प्राज्ञः प्रायेण निर्धनः ॥ १ ॥” पभणेइ देवदत्ता नाहं
लुक्का धणम्मि किंतु गुणे । सो उ गुणे सवो चिय निंवसइ इह मूलदेवस्मि ॥ १७ ॥ भणिवा जणणीए सा अणेगगुण-
गणसमणिज्जे अवलो । ततो तुह पियाओ सा पभणइ कीरव परिच्छा ॥ १८ ॥ तो अवलस्स समीचे दासी संवे-
सिया जहा भणसु । तुह वल्लहाइ जायं उच्छुणं अक्खणे चोर्ज ॥ १९ ॥ तप्पत्थणाइ सोहणिवाणममोसरं सुणंतो सो ।
अप्पाणमणेगाईं संपेसइ उच्छुसगडाई ॥ २० ॥ भणिवा जणणीए सा अचलस्सोदारयं तुमं पिच्छ । एकवयणेण जेणं

१ हा ‘मच्चसिणेहा’ ।

इस्वम- नि-
दर्शनम् ।

॥ २४ ॥

रयणाणि मोह्ररहियाणि विक्रधो ताण कह विहियो ? ॥ ९ ॥ मोछाणि पडिसमप्पिय तेसिं वणिजारयाण लहु केव ।
जह इति मज्झ गेहं ताइं तुब्भेहिं तह कजं ॥ १० ॥ तो ते अट्ठवि अट्ठसु दिसासु तेसिं गवेसणनिमित्तं । पारसकूलाईसुं
पत्ता देसंतरेसु कमा ॥ ११ ॥ सबायरेण ताइं गवेसियाईं, न सबसंजोगो । संजाओ वणियाणं कहिंपि केसिंचि गमण-
वसा ॥ १२ ॥ रयणाण तेसिं टुलहो समागमो जह तहेव जीवाण । मणुयत्ताव च्याणं पुणोवि माणुस्सओ जम्मो ॥ १३ ॥
इति ॥ १० ॥

अथ पष्ठहृष्टान्तसंग्रहाथाः—

सुमिणम्मि चंदगिलणे मंडगरजाइं दोणह वीणणओ । नाएणुताव सुमिणे तल्लाहस्समं खु मणुयत्तं ? १

अत्थि अवंतीविसए समुज्जाया जा जिणेउममरपुरिं । अइनिममलविभववसा उज्जेणी नाम पवरपुरी ॥ १ ॥ उगगपर-
कमवसविजियसयलदिसिमंडलो कलानिउणो । नामेणं जियसत्तू नरत्ताहो तं च पालेइ ॥ २ ॥ तत्थत्थि सत्थवाहो सम-
त्थदेसेसु पत्तववहारो । अयलो अयलो ब धिरो चागी भोगी महाभाणो ॥ ३ ॥ तत्थ वि य देवदत्ता लायणमहोयही
कमलनयणा । गणिया गणियागयलोयमाणसा निवसइ धणहु ॥ ४ ॥ तहा,—धुत्ताणं तेणाणं वसणीणं कोउगीण कुस-
लाणं । विउसाण धम्मियाणं जो मूलसलाहणं लहइ ॥ ५ ॥ रायन्नकुलुप्पओ संयुओ रायलक्खणसएहिं । तत्थत्थि मूल-
देवो धुत्तो पत्तो परं कित्तिं ॥ ६ ॥ सब्भावसारमणहं विसयसुहं तस्स सेवमाणस्स । गणियाइ देवदत्ताइ दिन्नतोस्सस्स

जलमिम । सर्वोवि रयणरासी द्विसोदित्सिं विष्पइण्णो य ॥ ४ ॥ सो वि य समुद्धत्तो पाविच फलमं कहिंवि तीरमिम ।
लनगो विसइच्चित्तो खारजलासीणसवंगो ॥ ५ ॥ पारअं रयणाणं नवेसणं तेण पडणदेहेण । जह तस्स रयणनिवहो
दुलहो, तह पुत्थ मणुयत्तं ॥ ६ ॥ इति ॥

अक्षरार्थः । 'रयणे'ति द्वारपरामर्शः—भिक्षपोतस्य समुद्रदत्तवणिज इति शेषः, तेषां रत्नानां रत्नद्वीपोपात्तानां
नाशः समुद्रमध्योऽभूत्, ततस्तेन वणिजा अन्वेषणे रत्नानां पारब्धे यादयो रत्नलाभो, अणितं पूर्वमुनिभिस्सल्लामसमं,
सुरेवार्थः, ततस्सल्लामानुहयमेव मनुजत्वं प्रसूतमिति ॥

भावइयकचूर्णौ त्वन्यथापि दृश्यते रत्नदृष्टान्तः, यथा—आसि सुकोसलनगरे नगरेहिरपडरजणसमाहणो । इन्धो
अच्चठमुयभूइभायणं धणवदत्तो त्ति ॥ १ ॥ तस्स विवपणइणी धणसिरित्ति जाया सुयाओ ताणह । बहुरयणरासिसारो
धरसारो अगणिओ तह य ॥ २ ॥ जायमिम वत्ततमह तम्मि पुरे जस्स जत्तिवा अत्थि । धणकोडीड, पडाया तावइया
सो समुस्सेइ ॥ ३ ॥ सो पुण इन्धो कोडीहिं रयणमुहं करेडमसमत्थो । तेसिमणत्थत्तणओ नो डन्धइ तो पडायाओ
॥ ४ ॥ कालेण तम्मि जुहे जायम्मि नयम्मि कत्थवि य समए । कत्तोवि कज्जवसओ वहिया देसंतर् इरं ॥ ५ ॥ तो
तरुणबुद्धिणो ते तणया कोकहलं पडागाण । काळण मणो रयणाण विक्कयं काडमारद्धा ॥ ६ ॥ विहिया धणकोडीओ
पत्तेयमहम्मि पंचवण्णाओ । पवणपणोछिरकणकणिरकिंकिणीजालकलियाओ ॥ ७ ॥ नियपासायस्सुवर्णिं सयसंखा
कसिया पडायाओ । एवं वट्ठेताणं तेसिं ताओ समायाओ ॥ ८ ॥ अणिया तेण किमेवं चेद्वियमसमंजसं, जओ ताणि ।

सुओ अहणया चित्तह कुचित्तो ॥ ६ ॥ रज्जं जहा कहंचि वि संपत्तं सोहणं ति जणवाओ । ता थविरं नियपियरं मारिय निणहासि रज्जसिणं ॥ ७ ॥ नाओ य तस्स भावोऽमच्चेण निवेइयं तओ रणो । आहओ तेण सुओ भणिओ य कसं पडिक्खाहि ॥ ८ ॥ अह तोरसि रज्जकए दाएणेण अट्टसयवारे । जिणसु निरंतरमसिं एक्केकं, देसि तो रज्जं ॥ ९ ॥ जह तासिं अरसीणं तस्स जओ दुछ्हो चिरेणावि । तह मणुयत्तं जीवाण जाण भवगहणलीलाणं ॥ १० ॥ (इति)

अथाक्षरार्थः । 'जुए'ति द्वारपरामर्शः—स्थविरनृपस्योक्तनामकस्य सुतो नन्दनः राज्याकाङ्क्षी संपन्नस्ततोऽसौ पित्रा प्रोक्तः, यथा—'सहृदसययंसिदाएणेति' इयं सभा त्वया तदा जिता भवति यद्यादृशत् वारान् एकैकाश्रिरेकेन दायेन जीयते, ततश्च राज्यं लब्धुमर्हसि नान्यथा इतो संभावनीयात् 'ज्याड'ति सभाजयात्—अधिकः समधिको दुर्लभतया 'मुहाए'ति मुधिकया शुद्धधर्मादाधनतया महामूल्यविरहेणेत्यर्थः नेयो ज्ञातव्यो मनुजलाभ इति ॥ ९ ॥

अथ पञ्चमदृष्टान्तसंग्रहाथाः—

रयणे त्ति भिन्नपोयस्स तेसिं नासो समुद्धमज्झमिम् । अणोसणमिम् भणियं तल्लाहसमं खु मणुयत्तं १०

रयणकथाणगवसउच्छलंतकित्तीइ तामलित्तीए । आसि अमुद्धियचित्तो समुद्धदत्तो त्ति नाइत्तो ॥ १ ॥ सो अन्नया कयाई नाणाविहवत्थभरियबोहित्थो । रयणदीवमइगओ विहिओ रयणाण संजोगो ॥ २ ॥ पूरियमणोरहो सो बलिओ जा एइ जलहिमज्झमिम् । नयरीइ तामलित्तीइ संमुहो ताव तं पोयं ॥ ३ ॥ पुण्णक्खएण भिन्नं अइगाहिरे तमिम् सागर-

रोयविहुरंगी । तं सुप्पसणाहकरा विनिचए ताई धन्नाई ॥ ३ ॥ ता जा सरिसवपत्थो पुन्नो सो चेव सा तहा काउं । पारद्धा मेलेजा किं तं पत्थं सरिसवाण ? ॥ ४ ॥ एमेव मणुयजम्मो अणेगजोणीसु परिभमंताणं । पत्तो भट्ठो मणुयाणं दुल्लहो मोहमलिणाण ॥ ५ ॥

अथाक्षरार्थः । 'धन्ने' ति द्वारपरामर्शः, 'भरहधन्ने'ति भरतक्षेत्रधान्येषु मध्ये केनापि देवेन दानेन वा कुतूहलिना सिद्धार्थानां सर्वपाणां प्रस्थस्य सेतिकाचतुष्टयात्मकस्य क्षेत्रः कृतः । ततः स्थविरयात्यन्तबुद्ध्या खिया कर्तुंभूतया 'अव-
निचण'ति अववेचनेनाशेषधान्येभ्यः पृथक्करणेन यद् मीलनं प्रस्तुतसर्वपलाभो मनुष्यप्राप्तिरिति ॥ ८ ॥

अथ चतुर्थदृष्टान्तसंग्रहाद्याः—

ज्यूयम्मि थेरनिवसुयरज्जसहट्टसययंसिद्धाएण । एत्तो जयाउ अहिओ मुहाइ नेओ मणुयलाभो ॥ ९ ॥

इह अस्थि वसंतउरं नयरं नामेण धणकणसमिद्धं । पोढपरक्कमकलिओ जियसत्त् आसि तत्थ निवो ॥ १ ॥ भज्जा य धारिणी से नियल्लवविणिजियामरवह्या । जाओ तेसिं तणओ पुरंदरो रज्जभारसहो ॥ २ ॥ चउविहवुल्लिसमेओ अइ-
निममलविउल्लकुलसमुप्पन्नो । आसि अमच्चो सच्चो निच्चं सज्जो निवइक्कजो ॥ ३ ॥ खंभट्टसययणिविट्ठा सुसिणिद्धाणेगरुव-
कलिया य । नरवइणो तस्स सहा अहेसि रिउच्चित्तलोभसहा ॥ ४ ॥ तत्थेक्केक्के थंभे अरसीण सयं समस्थि अट्ठहिंयं । इय अरसीण सहस्सा एगारस छ सय चउसट्ठा ॥ ५ ॥ एवं कालम्मि गए बहुम्मि रज्जं निसेवमाणरस । नरवइणो तस्स

उ । देवयपसायलद्धा तथो सुदक्खो नरो एगो ॥ ४ ॥ भणिओ तेण जहेए पासे दीणारथालमेगं च । गिणिहत्तु भणाहि
तुमं तियचच्चरचउमुहार्हसु ॥ ५ ॥ जो मं जिणाइ जूए सो दीणाराण जिणइ थालसिणं । अह कहवि जिणामि अहं तो
दीणारो ममं एगो ॥ ६ ॥ एवं च सो पयहो निरंकुसो जूयमुच्चुरं रमिउं । न कयाइ सो जिणिज्जइ जिणइ च्चिय सो
परं अणो ॥ ७ ॥ जह तरस जओ दुलहो अइदक्खेणावि केणइ नरेण । तह मणुयत्तणभट्टो दह्वो तरस लंभन्मि
॥ ८ ॥ इति ॥

अथ गाथाक्षरार्थः । यौगिकौ यन्त्रप्रयोगनिष्पन्नौ देवतावितीर्णौ वा पाशकौ अक्षौ—ताभ्यामीप्सितपातेन रमणं क्री-
डनं प्रारब्धं, तथा दीनारपात्रीपणः कृतश्चाणक्यनिष्ठकपुरुषेण, द्यूते तादृशे यथा चैव जयो दुर्लभोऽन्यस्य पुरुषस्य
धीरस्य बुद्धिमतो मानवस्य तथैव मनुजत्वं दुर्लभं प्रतिभासत इति ॥ ७ ॥

अथ तृतीयदृष्टान्तसंग्रहगाथाः—

धणणे न्ति भरहधणणे सिद्धरथगपत्थखेव थेरीए । अवगिंचणमेळणओ एमेव ठिओ मणुयलाभो ॥ ८ ॥

किल कप्पणाइ केणवि सुरेण कोऊहलेण सबाइं । धन्नाइं मेलियाइं भारहवासस्स तणयाइं ॥ ९ ॥ एगो सरिसवपत्थो
पक्खित्तो ताण मज्झयारम्मि । आलोडियाइं ताइं भणिया एगा तओ थेरी ॥ १० ॥ दुब्बलदेहा दालिहदुम्मिया किंचि-

जीवमैकान्तिकमात्यन्तिकं च मुक्तिवधुसूत्रं मति कृतोत्साहमुपस्थितराज्यसमसंयमलाभमपि कर्मप्रकृतिभार्या भोजन-
मात्रमुल्लेखे वैवधिकसुखे प्रतिबद्धं करोति । यथा च तस्य चक्रवर्त्तिरुद्धमभ्युतिषु सर्वेषु भरतक्षेत्रगृहेषु कृतभोजनस्य पुन-
श्चक्रवर्त्तिरुद्धे भोजनमसंभावनीयम्, तथास्य जीवस्याकृतसन्मयधर्मस्य सन्मयधर्मोनादिसुक्तिबीजलाभफलं मानुषं जन्मेति॥
अथ संप्रहगाथाधाराः—‘बोद्धंति भोयणमिति, प्राणुकद्वद्वानतद्वारणाथायां यश्चोद्धक इति पदमुपन्यस्तं तद्देवीव-
साद् भोजनस्य बाधकमित्यर्थः । तच्च भोजनं ‘परीवारभारहजणमिमं चि सूचनात् सूत्रमिति न्यायात् प्रथमं तावद्
ब्रह्मदत्तरुद्धे, ततोन्तःपुरादिपरिवारवेदमसु, ततोऽपि भारतवासिलोकमन्दिरेषु कररूपतया प्राणुकब्राह्मणस्य निरूपितं
राज्ञा, तावद्भोजनपर्यन्ते च स्वयमेव तस्मैव ब्राह्मणस्य न पुनः पुनर्पौत्राद्यावेक्षया पुनर्द्वितीयवारं दुर्लभं दुरापं तस्मि-
रूपितभोजनं यथा येन प्रकारेण तत्र चक्रवर्त्तिरुद्धे, तथैव प्रस्तुतं मानुजत्वमिति ॥ ६ ॥

अथ द्वितीयद्वान्तसंप्रहगाथाः—

जोगियपासिच्छियपाडरमणदीणारपत्तिञ्जयमिम । जह चैव जग्गे दुल्लहो धीरस्स तहेव मणुयन्तं॥७॥
चाणकस्सुप्पत्ती वत्तवा पढमयाह जा नंदो । पाडलियुत्ते नयरे समूलमुन्मल्लिओ ताव ॥ १ ॥ सयमेव नवरि
भणिही न य तेण पवित्थरो इहं गहिओ । रज्जंसि चंदयुत्ते ठियमिम चित्तेह चाणक्को ॥ २ ॥ लद्धा न नंदलच्छी समु-
द्धरा काइ तीइ विरहमिम । रज्जं केरिसमेवं करेसुवायं तदज्जणणे ॥ ३ ॥ तो जंतपासया तेण निमिया, केइ विंति जणणे

च्छिद्य नियमजं पच्छा मग्गामि जं पियं तीसे । इय भणिऊणमइगओ नियगेहं, पुच्छिया सा य ॥ ४९६ ॥ अइनिउण-
 दुद्धिजुत्ता पाएण हवंति (इत्थ) नारीओ । तो चितियमेईए बहुविहवो परवसो होही ॥ ४९७ ॥ एक्केकम्मि निहम्ममी
 पइद्विवसं भोयणं तुमं मग्ग । दीणारदक्खिणं तह पज्जतं एत्तिएणावि ॥ ४९८ ॥ इय भणिओ सो तीए रायाणं विज्ज-
 वेइ तह चेव । राया भणइ किमेवं अइतुच्छं मगियं तुमए ? ॥ ४९९ ॥ मइ तुहे मग्गिजइ रज्जं चलधवलचामराडोवं ।
 विप्पकुलुप्पद्याणं किमन्ह रज्जेण सो भणइ ॥ ५०० ॥ पढमं निर्यगेहम्मि य तो रणा भोयणं सदीणारं । द्विणं तओ
 कमेणं अंतैउरिगाइलोएणं ॥ ५०१ ॥ वत्तीस सहस्सा नरवईण बहुया कुडुंवकोडीओ । तरथ निवसंति नयरे तप्पज्जंतं
 न सो जाइ ॥ ५०२ ॥ छणवई गामाणं कोडीओ तत्थ कुलसहस्साई । कइया भारहपज्जंतमेस संजाहिहि वराओ ?
 ॥ ५०३ ॥ तइया वाससहस्सं संभवई आउयं नराण परं । कह एयकालजीवी नयरस्सवि लहइ पज्जंतं ? ॥ ५०४ ॥ एवं
 पुणरवि डुलहं जह चक्किगिहम्मि भोयणं तरस । तह मणुयत्तं जीवाण जाण संसारकंतारे ॥ ५०५ ॥

अयं चान्न पूर्वार्चायुक्तो विशेषोपनयो दृश्यते;—यथा स साधितसकलभरतो ब्रह्मादत्तश्चक्रवर्त्ती, तथा निखिलजी-
 वलोकमध्यसमुज्जृम्भितधर्मचक्रवर्त्तित्वसाक्षाज्यस्तीर्थकरः । यथासौ महादवीपर्यटनपटुर्वटुः, तथा नरनारकादिपर्याय-
 भाजि अनर्वाकपारे संसारेऽनेकधा भ्रान्तपूर्वोऽयं जीवः । यथा स चक्रवर्त्तिदर्शनदायको द्वारपालः, तथा मिथ्यात्व-
 भोहादिधातिकर्मविवरः । यथा चासावन्यभार्यासक्तं तमनिच्छन्ती भोजनमात्र एव संतुष्टं चकार ब्राह्मणी, तथाऽमुं

लक्खसंखोवलक्खिज्जभडमुंडओ । जाड जमनयरलोयाण परमूसवो, भीसणो ताण दुन्हवि बलाणाहवो ॥ ४८० ॥ त
मुहुत्तमेत्ता दडुं भंगं बलस्स निययस्स । धिदुत्तणेण दीहो पहाविओ बंभदत्तस्स ॥ ४८१ ॥ वावल्लभल्लसेल्लाइएहि सिरि-
बंभदत्तदीहाण । वट्ठेते समरभरे अच्चेरकरे सुरनराणं ॥ ४८२ ॥ नवरविमंडलसञ्चिभमईवनिस्सियगधारमइधोरं । पर-
चक्कम्वल्लयकारगमारुढं करयले चक्कं ॥ ४८३ ॥ जक्खसहस्साहिद्वियमह पंचालाहिर्वगजायस्स । तक्खणखित्तेणं तेण
दीहसीसं तओ छिणं ॥ ४८४ ॥ गंधवसिद्धल्लेयरनरेहिं मुक्काड कुसुमवुट्ठीओ । वुत्तं जहेस्स चक्की बारसमो इण्हिमुववन्नो
॥ ४८५ ॥ कंपिछपुरस्स बहिं बारस वासाणि चक्कवट्ठिमहो । जाओ य अइमहंतो चोदसरयणाहिनाहस्स ॥ ४८६ ॥
नवनिहिपहुणो तरस्सज्जा य भोगे निसेवमाणस्स । देसाहिंङ्गदिट्ठो समगओ माहणो एणो ॥ ४८७ ॥ सो तस्स अणे-
गेसुं ठाणेसु विहियविहिहसाहेजो । अच्चांतभत्तिमंतो य आसि परमं पणयठाणं ॥ ४८८ ॥ रायाभिसेयमहिमाइ वट्ठमा-
णीइ वासबारसगं । चक्की तेण न दिट्ठो अल्लद्धदारप्पवेसेणं ॥ ४८९ ॥ तप्पज्जंते बाढं निसेवमाणेण दारपालनरं । तय-
णुगहेण दिट्ठो बारसमे वासरे राया ॥ ४९० ॥ अण्णे भणंति जाहे न लहइ सो दंसणंपि चक्किस्स । तो जिणुवाह-
णाओ वंसे दीहम्मि विलएइ ॥ ४९१ ॥ बहिनिगमसमए सो रण्णे जे चिंधवाहया तेसिं । मिल्हियो नियचिंधकरो
पहाविओ उगवेणेण ॥ ४९२ ॥ निज्झाइओ य रण्णा किमियं चिंधंति तेण । पुट्ठो य तेण भणियं तुह सेवाका-
लमाणस्मिणं ॥ ४९३ ॥ एत्तिवडवाहणाओ घट्ठाओ तं निसेवमाणस्स । न य दंसणमुवल्लं कहिंचि तुह देव । चल्हणाणं
॥ ४९४ ॥ सकयणुयाइ तेणं पुव्वुवयारे मणे सरंतेणं । भणिओ संतुड्ढमणेण भइ ! मग्गाहि वरसेणं ॥ ४९५ ॥ आपु-

हियपजरजवासिंधणं च निरसारनिगयजणं च । निर्वंकविहियचिरवाक्कवनइदुगपानारं ॥ ४६५ ॥ अपमत्तपुरिसकीरं-
 तपोलिरक्खं निरुद्धसंचारं । सययभमंततुरंगमसेणामुच्चंतपज्जंतं ॥ ४६६ ॥ ठावियपागारोवरिविचित्तजंतं कयं नरिंदेण ।
 दीहेण रोहसज्झं असज्झपरवलभयवसेण ॥ ४६७ ॥ एत्तो अणुगमंतो स वंभदत्तो नरिंदक्केण । कंपिछपुरं रंभइ समं-
 तओ संभमुब्भंतं ॥ ४६८ ॥ तलभागसंठियाणं सालोवरितलगयाण य भडाणं । अण्णोणणागयदुस्सहमच्छरविसवेगवि-
 हुराणं ॥ ४६९ ॥ अइधोरविहियसंहारबाणनीरंधउवलवरिसाणं । कयनिइयपहयपहाणतूररक्कायरभडाणं ॥ ४७० ॥
 जंतविणिक्खत्तसुतत्ततिछविहइंतपत्तिवंधाणं । फरगतरोहियरक्खणमणपानारमूलाणं ॥ ४७१ ॥ रोसपरव्वसदट्ठोइवं-
 थमुच्चंतनिदुदुरगिराणं । दित्ततणमूलपक्खेवज्जियकरिसारिसूराणं ॥ ४७२ ॥ निसियकुहाडयताडियवियडपओलीकवा-
 डवंधाणं । कयरोलजणालोइज्जमाणविहडियकरिघडाणं ॥ ४७३ ॥ भीमाणि कुळहलकारगाणि हासावहाणि जायाणि ।
 आओहणाणि पइदिणमइदारुणरोसपसराणि ॥ ४७४ ॥ दीहभडेसुं निवेयमागएसुं पुरस्सरो होवं । अलहंतो अन्नमुवा-
 यमत्तणो जीवियवस्स ॥ ४७५ ॥ दीहो उग्धाडियपुरकवाडपुडओ झडत्ति नयराओ । निक्खंतो विउलवलो अवलंविष-
 पोरिसुक्करिसो ॥ ४७६ ॥ ताण सेणाण संगाम सुमहल्लओ, ठाणठाणस्मि निवडंतसिषमल्लओ । लभु मग्गेसु उच्छलिय-
 रयमंडलो, पोढधाणुक्ककिज्जंतधणुकुंडलो ॥ ४७७ ॥ भेरिभंकाररवभरियमवणोयरो, कुंतसिह्हासिसरभीरुमुयकायरो ।
 सत्थसंधइउच्छलियविज्जुच्छडो पाणनिरवेक्खपहरंतसंमुहभडो ॥ ४७८ ॥ वळ्ळकंधारनच्चंतवेयालओ, साइणीलोयपिज्जंत-
 कीलालओ । सत्थसंपायाछिजंतल्लत्तज्झओ, निज्जगावेगवहमाणभडरत्तओ ॥ ४७९ ॥ विषडविचलंतवहुसूरजणभंडओ,

श्रीवपदे-
वापदे

॥ १९ ॥

हाणपंचालरायमिस्वस्स पासस्मि ॥ ४४९ ॥ वरधणुणा गमणं कयमेसो कमलावरो व सुरुदए । जाओ हरिसपरवसो
विलोयणे तस्स पुटो य ॥ ४५० ॥ कुमरपवत्ति, तेणावि साहिवं जह समानओ इहई । नियवलवाहणसहिओ से नि-
गओ संमुहो तस्स ॥ ४५१ ॥ दिट्ठो कडएण निवाड वंभनामाड निविसेसेण । जयकुंजरमारोवि य सियचामरवीओ
संतो ॥ ४५२ ॥ पडिपुष्यचंदमंडलविभेण छत्तेण डवरिं धरिपण । उनिगजमाणचरिओ पय पय चारणगणेण ॥ ४५३ ॥
नीओ सो नयरब्भंतारमि नियसंदिरमि ठविओ य । कडगवई नियधूया पणामिया तीइ बीवाहो ॥ ४५४ ॥ णाणा-
विहवयगयरहवराइसामनियापयाणेण । जुत्तो पसरथदिवसे पवत्तिओ तीइ विसयसुहं ॥ ४५५ ॥ सेवतो जा चिड्ड ता
दुयाकारिओ समणुपत्तो । नरनाहपुष्कचूळो धणुसंतिकणेरुदत्तो य ॥ ४५६ ॥ तह सीहो नरनाहो अबदत्तोऽसोयचंद-
मार्हया । बहवो नराहिवा मिलि य तेहिं तो वरधणू, विहिओ ॥ ४५७ ॥ अभिसिंचिय सेणावइपयमि च्चडरंगविचलव-
लकलिओ । दीहस्स पेड्डणकए कंमिहपुरमि पेसविओ ॥ ४५८ ॥ अणवरयं जा नंतुं स पवत्तो ताव दीहनरवइणा ।
कडगाइनरवईणं दुओ संयेसिओ, मणिवं ॥ ४५९ ॥ तेण जह दीहराया तुम्होवरि अमरिसं परं पत्तो । जं एस वंभदत्तो
तुम्मेहिं पुरस्सरो विहिओ ॥ ४६० ॥ पूर्णं तुम्ह न कड्डाणमसि य दीहे समोत्थरंतमि । पलवानिललोखियजलहिसलि-
सारिच्छविचलवले ॥ ४६१ ॥ ता एत्तो विनियत्तह खमणिजो भे इमोऽवराहो मे । सधुरिसा विणयपरे नरमि निम्म-
च्छरा जेण ॥ ४६२ ॥ कयउत्तमडभिउडीभंगपयडअइरुदरोसपसरैहिं । निब्भच्छिओ स दुओ सयं च पंचालविसयमि
॥ ४६३ ॥ जा पत्ता ताव पुरं पळीविधासन्नगामसंदोहं । बहिनिगालियसरजलमंतो य पविट्ठवहुधण्णं ॥ ४६४ ॥ संग-

१ चोळक-
निदर्शनम्-

॥ १९ ॥

संतो । नेह निबो नियभवणं कारावइ मज्झणार्हणि ॥ ४३४ ॥ सुत्ततरमिम दिण्णाल अट्ट कण्णाल तेण कुमरस्स । सुप-
 सत्थवासरमिम य विहिओ वारिज्जओ तारिं ॥ ४३५ ॥ कइवयदिणा जहासुहमिय चिहुंताण अन्नया एणा । महिला
 अगम्म कुमारअंतियं इय समुल्लवइ ॥ ४३६ ॥ कुमर ! दिथ इहेव पुरे वेसमणो नाम सत्थवाहसुओ । धूया तस्स सिरि-
 मई सा य मए बालभावाओ ॥ ४३७ ॥ आरब्भ पालिया जा तुमए करिसंभमा सुहय ! तइया । रक्खियपुब्बा सा तुल्ल
 धरिणिभावं अभिलसइ ॥ ४३८ ॥ तइयच्चिय जीवियदायगोत्ति तं साहिलासदिट्ठीए । अवलोइओ चिरं तीए किज्जाल ता
 मणस्स पियं ॥ ४३९ ॥ बोलीणे हठियभए णिया कहकहवि परियणेण गिहं । तत्थवि न मज्झणार्हं देहठिइं काडमभिल-
 सइ ॥ ४४० ॥ कीलियमुहव केवलमच्छइ परिचत्तवयणवावारा । पुत्ति ! अकंडे तं कीस एरिसं पाविया वसणं ? ॥ ४४१ ॥
 इय भणिए सा साहइ तुल्लं सबं पयासणिज्जं मे । लज्जा इत्थवरच्छइ जइवि तहावि य भणासि अहं ॥ ४४२ ॥ रक्खसल-
 वाल तओ करिणो नियपाणदाणओ जेण । परिरक्खिया समं तेण पाणिगहणं जइ न होही ॥ ४४३ ॥ ता मे अवस्स-
 मरणं सरणंति तओ निसामिडं कहिओ । पिउणो इमीइ सबो बुत्तंतो तेणवि समीवे ॥ ४४४ ॥ तुम्हमहं पेसविया
 बालमिमं ता पडिच्छसु तुमं ति । कालोववन्नमेयंति मन्निया सावि वरधणुणा ॥ ४४५ ॥ तहमच्चेणवि दिण्णा कण्णा
 नंदाभिहाणगा विहियं । वीवाहमंगलं जंति वासरा दुण्हवि सुहेण ॥ ४४६ ॥ सबकलंकविमुक्का उच्छलिया सबओ विय
 पडत्ती । जह पंचालनिवसुओ सबत्थ जयं उवलभंतो ॥ ४४७ ॥ हिमवंतकाणणगओ जहा गइंदो निरकुसो भमइ ।
 वरधणुणा धणकुलनंदणेण अणुगम्ममाणपहो ॥ ४४८ ॥ वाणारसिं गया ते अहन्नया ठाविडं बहिं कुमरं । कडयाभि-

माह ! गहिया रक्खसु करिरक्खसा इमं तुरियं । चिंतियमणं तु मए विहिणा अन्नं समाहत्तं ॥ ४१९ ॥ तत्तो कुमरे-
णावि य करुणारसपरवसंतकरणेण । अभिधाविज्जण पुरओ सधीरसुक्कोसिओ हत्थी ॥ ४२० ॥ रे दुड्ढ करिणणाहम ! कु-
जाय ! संभंतजुवइगहणेण । निक्किव ! निययस्सवि किं न लज्जिओ थूलकायस्स ? ॥ ४२१ ॥ अइदुब्बलाइ ! निविण !
सरणविहीणाइ निरवराहाए । एयाइ मारणाओ जहत्थनामासि मायंगो ! ॥ ४२२ ॥ सावट्ठंभत्तणधीरसइपडिसइभरिय-
नहविवरं । सुणिज्जण कुमरहक्कं तस्साभिमुहं पलोएइ ॥ ४२३ ॥ तं बालं सुत्तूणं रोसारुणनयणजुयलदुप्पेच्चो । धावइ
कुमराभिमुहं तव्वणुक्कोविओ हत्थी ॥ ४२४ ॥ तडुवियकव्वजुयलो गहीरसुक्कारभरियनहविवरो । दीहपसारियहत्थो
कुमराणुवहेण सो लग्गो ॥ ४२५ ॥ कुमरोवि तस्स पुरओ इंसीसि वलंतकंधरो धाइ । करपज्जंतनिवेसियनियपाणिविदि-
न्नपच्चासो ॥ ४२६ ॥ कमजणियकुमारगलगाइपयपसरंतकोववहुवेगो । एसेस पाविओ इय मईए सो धावइ गइंदो
॥ ४२७ ॥ विवरीयभमणवसओ कुमरेणावि य समं तहा नीओ । चित्तलिहिओव जाओ खणेण सो मत्तमायंगो ॥ ४२८ ॥
उवलद्धनिसियअंकुसहत्थो करिकंधरं समाकूवो । कुमरो नीलुप्पल्लोयणाहिं महिल्लाहिं दीसंतो ॥ ४२९ ॥ तह मडुराहिं गिराहिं
पणत्तो सो करी जहा रोसो । तस्सोसरिओ आलाणत्वंभलीणो च सो विहिओ ॥ ४३० ॥ उच्छलिओ जयसइो अहो
परक्कमनिही इमो कुमरो । जेण जियाण दुहत्ताण ताणकरणमिम पयुणमणो ॥ ४३१ ॥ कहमवि तन्नगरपह्म राया अरि-
दमणनामगो तम्मि । समए समागओ नियइ कुमरदुत्तंतमियकूवं ॥ ४३२ ॥ विन्निहयमणो य पुच्छइ को एसो कस्स
निवइणो पुत्तो ? । तत्तो तव्वइयरजाणगेण सचिवेण सो कहिओ ॥ ४३३ ॥ निहिलाभाओ समहियमाणंदमपुव्वमाणओ

लीणो कथं इमो ठियस्स कालो, अणइ ताहे ॥ ४०३ ॥ गहणम्मि तम्मि रयणीइ तीइ तुम्हाण सुहपसुत्ताण । एणेण
पिड्डओ धाविऊण निविडे कुडंगम्मि ॥ ४०४ ॥ चोरपुरिसेण मज्झं वाणो गाढं निवेसिओ देहे । तम्भायवेयणाए अमु-
णंतो महियले पडिओ ॥ ४०५ ॥ उवलद्धचेयणो ता तुम्ह अवाए बह्व निरिक्खंतो । गोवियनिययावत्थो ठिओ तहिं
चेव वणगाहणे ॥ ४०६ ॥ बोलीणम्मि रहवरे तमंतरालमह पायच्चारेण । सणियं अवक्कमंतो पत्तो गामंतरे तत्थ ॥ ४०७ ॥
जत्थ निसाइ निवसिया तुब्भे, गामाहिवेण परिकहिओ । तुह वइयरो विचित्तोसहेहिं मह रोहिओ य वणो ॥ ४०८ ॥
तत्तो ठाणे ठाणे तुमं गवेसंतओ इहायाओ । भोयणववएसेण य दिट्ठा तुब्भे मए इहइं ॥ ४०९ ॥ चिट्ठंति जाव निव्बु-
यचित्ता विरहं खणंपि असहंता । तावणया परोप्परमाळावो एरिसो जाओ ॥ ४१० ॥ जह कालो केवइओ गमियवो
मुक्कपुरिसगारेहिं । किंचि इओ निगमणोवायं अणहं उवलहामो ॥ ४११ ॥ ता महमासो पत्तो वम्महपहरिजमाणसय-
लजणो । आयड्डियचंदणपरिमलेहिं मलयानिलेहिं सुहो ॥ ४१२ ॥ तत्थ पवत्तासु पुरीजणाण णाणाविहासु कीलासु ।
धणविच्छड्डुविडंविद्यकुबेरनयरीविलासासु ॥ ४१३ ॥ सुमहल्लकोउहल्ला तेवि कुमार गया पुरुज्जाणे । दिट्ठो तत्थ गइंदो
गीयञ्जुणिझरियदाणजलो ॥ ४१४ ॥ भूमिनिवाडियभिंतो निरकुसो सबओ परिभमंतो । कदलीधंभसमाओ जणकी-
लाओ विलोलंतो ॥ ४१५ ॥ हल्लोहलए वट्टंतयम्मि कुलबालिया भउब्भंतो । गहिया एगा तेणं करिणा करुणं विलव-
माणी ॥ ४१६ ॥ दिट्ठा सा तेण गइंदघोरकरगोयरा कुमारेण । उबिजमाणकोमलबाहुसुणाला कसलिणिव ॥ ४१७ ॥
विछुलंतकेसपासा भयतरलनिहितसयलदिसिनयणा । नियरक्खमपेच्छंती सुमरियमरणंतकरणीया ॥ ४१८ ॥ हा माइ !

सियमह सुमरिऊण रयणवईए संचलिओ । अणोसणत्थमासमसंमुहमालोयए न तयं ॥ ३८८ ॥ कं पुच्छामि पडासिं एव
चित्तिव पलोइयाव दिसा । न य कोई सच्चविओ ठिओ सरंतो तयं चेव ॥ ३८९ ॥ खणमेत्ताओ एगो कछाणाकारओ
परिणओ य । पत्तो पुरिसो परिपुच्छिओ य भो भो महाभाय ! ॥ ३९० ॥ एवंविहनेवत्था कळे वा अज वा न दिइसि ।
बाला काइ भमंती इमाइ अडवीइ मज्झमिमि ? ॥ ३९१ ॥ तेणुत्तं भत्तारो किं पुत्तय ! तीइ होसि, आमंति । भणिए कुम-
रेण भणाइ सा मए भइ ! रोयंती ॥ ३९२ ॥ दिट्ठाडवरणहसमए कासि तुमं पुच्छिया कुओ चेह । किं कारणं इमस्सा
सोयस्स कहिमिमि गंतवं ? ॥ ३९३ ॥ कहियमिमीए गगगरगिराइ किंचि वियाणिया ताहे । भणिया जहा मम चिय तं
पुत्ति ! इहितिआ होसि ॥ ३९४ ॥ तीए चिय जुल्लपिउस्स साहियं सायरं च सगिहम्मि । नीया तेण तुमं चिय गवेसिओ
न उण दिट्ठो सि ॥ ३९५ ॥ ता सुंदरमिह जायं जं मिलिओ संपयंति भणिऊण । सो सत्थवाहगेहं नीओ विहिओ य
वीवाहो ॥ ३९६ ॥ रयणवईए तस्संगलालसो जा गमइ दिवसाहं । ता वरधणुमरणदिणो समानओ कपियं भोज्ज
॥ ३९७ ॥ भुंजंति बंभणाई बंभणनेवत्थधारगो ताहे । तत्थागओ वरधणू भोयणकज्जेण भणियं च ॥ ३९८ ॥ भो भो
साहिज्जव भोज्जकारिणो दूरदेसओ एगो । चउवेओ चूडारयणसज्जिभो सयलविप्पण ॥ ३९९ ॥ मग्गइ भोयणमुयरमिमि
जस्स भत्तं कहंपि संपत्तं । उवणमइ भवंतरवत्तिणोवि तुमहाण पियरस्स ॥ ४०० ॥ सिहं कुमरस्स तयं भोयणविणि-
उत्तएहिं पुरिसेहिं । बाहिं विणिगगओ जा ता कुमरो वरधणुं नियइ ॥ ४०१ ॥ किंचि रसंतरमपुवमेव सवंगमुवहंतेण ।
आलिगिओ पविट्ठो य मंदिरे मज्जिओ संतो ॥ ४०२ ॥ कयभोयणकरणिज्जो य पुच्छिओ तेण जह वयंस ! तुहं । वो-

कुडंगयन्मि जं पुण इओ उवरिं ॥ ३७३ ॥ तं भवओ नायं चिय तुम्ह सयासाड तन्मि कालन्मि । आगम सामपुवं
 पुक्कवईए इमं भणियं ॥ ३७४ ॥ पंचालसामिपुत्तं पइं पवज्जेह तुम्ह जो भाया । सो अलियखगवावारणेण इमिणा
 खयं नीओ ॥ ३७५ ॥ ता सोयनिबभराओ बहिरिकयअडविअंतरालाओ । जा रोविउं पवत्ताड ताव अइनिउणवय-
 णेहिं ॥ ३७६ ॥ पुक्कवईए संबोहियाउ तह नंदइमंतवयणाओ । विण्णायवइयरओ भत्ता एयासिं बंसुओ ॥ ३७७ ॥
 होहिस्ति तहा भणियं न विगप्पो एत्थ कोवि कायबो । सुमरिज्जउ मुणिवयणं मन्निज्जउ बंसदत्तपई ॥ ३७८ ॥ तवयणा-
 यण्णणओ मणियममहाहिं साणुरयाहिं । तो रहसपरवसाए तीए चलिया सियपडगा ॥ ३७९ ॥ तो रत्तासंकेए विव-
 रीयत्तणमुवागए संते । अणत्थ कत्थइ तुमं पउत्थमन्नेसमाणीओ ॥ ३८० ॥ भूमीमंडलमाहिंडमाणिगाओ ठियाउ न
 य दिट्ठो । कत्थइ तुमं विसण्णाओ एत्थ अम्हे समायाओ ॥ ३८१ ॥ अवियक्कियजच्चसुवन्नवुट्ठिविबभममच्चित्ठणिज्जमओ ।
 जायं तुज्झ निहालणमज्जमहाणं सुहनिहाणं ॥ ३८२ ॥ ता पत्थियकप्पडुम ! तुमं महाभाग ! सुमरिऊण तहा । पुक्कवईए
 वइयरमायरसु समीहियं अम्ह ॥ ३८३ ॥ तो रहसपरवसमणो ताओ वीवाहिऊण उज्जाणे । रत्तीए ताहिं समं बुत्थो
 पत्ते विभायन्मि ॥ ३८४ ॥ बुत्ताओ जह समीवे पुक्कवईए विणीयरूवाहिं । ता ठायवं जा अम्ह रज्जलाभो वियंभेइ
 ॥ ३८५ ॥ इय काहामुत्ति पयंपिऊण तासुं गयासु पासाइं । जाव पलोयइ नो किंचि ताव तं धवलहरमार्इ ॥ ३८६ ॥
 पासइ, चित्तियमेएण णूणं माया इमा कया सबा । विज्जाहरीहिं कहमण्णहा इमं इंदयालसमं ? ॥ ३८७ ॥ जायं विल-

मुणिजुषलं पणमिऊण भत्तीए संनिविट्ठो सो । नीरभरभरियजलहरगहिराए भारईह तओ ॥ ३५९ ॥ पारङ्गा धम्मकहा
एणेणं तेसिं समणसीहेण । तेसिं सुराण असुराण खेयरणं च जह एत्थ ॥ ३६० ॥ कदलीदलं व पेलवमिमं कलेवरम-
णेगरोगिहिं । तडिदंडाडंबरभंगुराईं ही विसयसोक्खाईं ॥ ३६१ ॥ सरयसमुल्लभववहल्लभविज्जमं जीवियं जियाणं
जए । किंपागकलं व विवागदारुणा वल्लहसिणेहा ॥ ३६२ ॥ उव्वणपवणालोलियकुसदललवजलचलाओ लच्छीओ । अ-
निमित्तमेव दुक्खं पइक्खणं पेक्खइ जणो य ॥ ३६३ ॥ सयलपुरिसत्थकारणमइदुल्लहो माणुसो भवो एसो । निज्जं
पच्चासन्नो परिसक्कइ सबओ मच्च ॥ ३६४ ॥ संसारपरिच्चायं काउमणेहिं कुसलेहिं जिणभणिओ । सव्वायरेण धम्मो परि-
सुद्धो सेवणिज्जोसि ॥ ३६५ ॥ इय सुयमुणिदवयणा उवल्लङ्गविसुद्धवोहिणो संता । जे आगया जउच्चिय तत्तो चिय ते
नियत्तसि ॥ ३६६ ॥ अग्निगसिहिणा वयंसेणमन्ह जणगरस्स अवसरं लज्जुं । परिपुच्छियं जहा को भत्ता एयाण बालाणं ?
॥ ३६७ ॥ भयवं ! होही, भणियं च तेण एयाओ भायवहगरस्स । भज्जा होहिंति निसामिऊण कसिणाणणो देया ॥ ३६८ ॥
एत्थावसरे बुत्तो अम्हेहिं ताय ! एस संसारो । एयारिसो इह च्चिय कहिओ अलमित्थ विसएहिं ॥ ३६९ ॥ दारुणपरि-
णामेहिं ताएणं मच्चियं इमं सबं । भाउगवल्लहयाए विमुक्कनियदेहसोक्खाओ ॥ ३७० ॥ तस्सेव भोयणाईं विचिंतयंतीउ
जाव चिट्ठामो । तावणदिणे पुहविं गामागरसंकुलं तेण ॥ ३७१ ॥ दिट्ठा भमंतएणं अम्हाणं भाउणेण पुप्फवई । जुह
माउलस्स धूया कज्जा वा रुवखित्तमणो ॥ ३७२ ॥ हरिऊणमागओ तीइ दिट्ठिमसहंतओ गओ विज्जं । साहेउं वंस-

३ क 'राया जालो' ।

रपरिभिज्जमाणतिसिरभरे । जत्थ न सूरौ चंदो व किंचि परभागमुवलभइ ॥ ३४३ ॥ तलवाहिगंगासिंधूपवाहरेहंतपरि-
 सरुहेसो । ठाणट्ठाणविलोइज्जमाणमाणोसहिसमूहो ॥ ३४४ ॥ विज्जाहरेहिं कीलापरेहिं निवुइमणेहिं सबत्तो । परिमु-
 ज्जमाणदेसो दीसंतच्चेरयसहस्सो ॥ ३४५ ॥ जो मणिभासुरकूडो उच्चसिलो सहइ अंवरतलाओ । विज्जुओ ष पडिओ
 घणनिवहोऽण्णोणघट्टणओ ॥ ३४६ ॥ अच्चंतुच्चासु च मेहलासु सोहंति जत्थ ताराओ । परंतचरंतीओ फालिहमणि-
 किंकिणीड व ॥ ३४७ ॥ जत्थ य विज्जाहरकामिणीण मुहमुंडणे पसत्ताण । निसि सिहरगयाण ससी मणिदण्णलीलमु-
 ष्हइ ॥ ३४८ ॥ तह जत्थ महोसहिगंधरुद्धवीरियफणिंदवंदेसु । चंदणवणेसु निब्भयमणाइं कीलंति मिहुणाइं ॥ ३४९ ॥
 णियमाहणोणामियसमत्थसामंतमत्थयमणीण । बहलकरजालसलिलेण निच्चसिच्चंतकमकमलो ॥ ३५० ॥ जो तत्थ दा-
 हिणाए सेढीइ सुदिट्ठगामनगराए । सिवमंदिरे पुरे अत्थि पत्थिवो जलणसिहितामो ॥ ३५१ ॥ जोणहव सिंसिरकिरणस्स
 तस्स सोहगसंपयनिहाणं । विज्जुसिहा नाम पिया अम्हे तस्से सुया दोवि ॥ ३५२ ॥ अम्हाण नट्टमत्तो जेट्ठो भाया
 अहणया जणगो । अग्गिसिहिमित्तसहिओ अच्छइ गोढीइ जा ताव ॥ ३५३ ॥ पेच्छइ गयणे अट्ठावयन्निम जिणविंब-
 वंदणनिमित्तं । देवासुरसंदोहं गच्छंतमतुच्छविच्छडुं ॥ ३५४ ॥ तं दट्ठण पवड्डियसट्ठो राया समं चिय पवत्तो । मित्तेहिं
 अम्हेहि य कमेण पत्तो य तत्थ नगो ॥ ३५५ ॥ गंधुजुरेहिं बंधुरबंधेहिं मिलंतभसलमालेहिं । मंदारपारिजायाइतियस-
 तरुकुसुमनियरेहिं ॥ ३५६ ॥ परिपूइय भयवंते कप्पूरगुरुमुगंधधूवं च । उगाहिऊण शुणिऊण निगओ चेइयहराओ
 ॥ ३५७ ॥ निग्गच्छंतेण पलोइयं च पच्चक्खपसमपुंजसमं । हेट्ठा असोयसालस्स संनिविट्ठं पणट्ठमयं ॥ ३५८ ॥ चारण-

जम्हा एसा अडवी वसे मज्झ ॥ ३२७ ॥ तो पेसिया नियनरा सबत्तो आगएहिं तेहिं इमं । सिढं जहा न अभेहिं कोइ
आलोइओ तत्थ ॥ ३२८ ॥ केवलमेस छठतो महीयले पाविओ पहरिऊण । सुहडरस कस्सइ तणुं जमजिहासन्निभो
बाणो ॥ ३२९ ॥ तबयणायणणजायतिबलओ स सोइउं सुचिरं । कहकहवि दिवससेसं गमेइ रयणीइ पत्ताए ॥ ३३० ॥
सुत्तो रयणवईए सममेसो एकजामसिताए । रयणीइ तत्थ धाडी पडिया चोराण कुमरेण ॥ ३३१ ॥ दुरायड्डियधणुणा
सरेहिं कडुयाविथा दढं भभगा । चोरा पयंडपवणेण धूणिया जह घणा गयणे ॥ ३३२ ॥ नामपहुणा सगासेण दूरमभि-
णंदिओ पणयसारं । को नाम तुह सरिच्छो जयलच्छीमंदिरं पुरिसो ? ॥ ३३३ ॥ पत्ते पभायसमए नामपहुं पुच्छिऊण
परिचलिओ । रायगिहसंसुहं तस्सुएण सहिओ गओ बाहिं ॥ ३३४ ॥ एगमिं तत्थ परिचायाण निलए ठवित्तु रयण-
वई । नयरब्भंतरदेसं पविड्डओ दिट्ठमेयं च ॥ ३३५ ॥ अइभरित्थंभसयसन्निविट्ठमविणट्ठचित्तकम्मजुयं । यवलहरमेगमुत्तु-
गासिंगसोहतझयमालं ॥ ३३६ ॥ आलोइयाड नियरुवविजियसुरमहिलिया विसालाओ । दो तत्थ सुंदरीओ, दड्डुण कुमा-
रमेयाहिं ॥ ३३७ ॥ भणियं किं तुम्हाणं सहावओ परवयारकारीणं । भत्तमणुरत्तमुज्झिय जणं समुच्चियं परिभमेउं ?
॥ ३३८ ॥ भणियमिणिणा जणो को सो जतो मए भणह तुब्भे । कीरउ आसणगहणं पसायमन्हासु काऊण
॥ ३३९ ॥ इय विणणत्तेण कयं आसणगहणं कओ य उवयारो । सायरमाहारपयाणमाइओ तदवसाणमिमि ॥ ३४० ॥
भणिउं ताड पवत्ताड अत्थि इत्थेव भरहवासमिमि । वेयड्डो नाम गिरी झरंतवहुनिज्झरजलोहो ॥ ३४१ ॥ नियआया-
मयुणाओ पुबावरजलहिरुद्धमहिमिणणे । जो माणदंडलीलंबलवए खलियसूरपहो ॥ ३४२ ॥ पाणामणिणियरपहापहक-

कहमवि कुमरो निहामुक्को पवियंभमाणतणू ॥ ३१२ ॥ जाव निभालेइ द्विसंतराईं नो ताव वरधणुं नियइ । परिभाविं
 जलद्धा इओ तओ होहिइ गडसि ॥ ३१३ ॥ नवजलयगहिरधोसेण तेण सहो करेतुमारद्धो (अंथाअं^१ ५००) । पडिवय-
 णमलभमाणेण कहवि दिइं रहस्स धुरं ॥ ३१४ ॥ अइवहलरुहिरधारालिं संजायसंभमो ताहे । वावाइओ वरधणू
 णूणंति विगप्पिउं पडिओ ॥ ३१५ ॥ तस्स रहस्सुच्छंगे निरुद्धसवंगचेयणो धणियं । रयणवईए . सीयलजलपवणासा-
 सिओ संतो ॥ ३१६ ॥ उम्मीलियचेयणो हा हा भाय ! ति रोविउं लग्गो । रयणवईए कहकहवि उवरमो रोयणस्स
 कओ ॥ ३१७ ॥ सा तेण तओ भणिया सुंदरि ! नज्जइ फुडं न किंचि जओ । किं वरधणू मओ जीवइत्ति ता तस्स
 वुत्तं ॥ ३१८ ॥ उवलळुं जुत्तं गमणमिण्हं पच्छामुहस्स मे सुयणु ! । भणियमिमीए रणे इमन्मि बहुसावयाइणे ॥ ३१९ ॥
 कह मंसपेसिसरिसं बहुसामणं विमुत्तु जियत्ताह ! । इच्छसि ममं तुमं, तह नियडे च्चिय वट्टए वसिमं ॥ ३२० ॥ जेण
 कुसकंटयाईं जणवल्लणविलोखिया इह पएसे । दीसंति तत्थ गम्मउ तत्तो जुत्तं करेज्ज तुमं ॥ ३२१ ॥ तत्तो लग्गो गंतुं
 मगहाभिमुहं ठियन्मि संधीए । विसयस्स गओ गामे एक्कम्मि स, भाविएण तहिं ॥ ३२२ ॥ गामपहुणा विलोइय रुवं
 तस्स परिभाविं मणसा । एस महप्पा द्विस्स वसगओ कोवि एगागी ॥ ३२३ ॥ पडिवत्तो बहुगउरवमाणीओ नियधरे
 सुहासणो । पुट्ठो जहा महाभाग ! किं समुच्चिगच्चित्तो सि ? ॥ ३२४ ॥ परिफुसियनयणसल्लो सो भणइ महं सहोयरो
 लहुओ । चोरेहिं समं भंडणमाढत्तो काउमह तत्थ ॥ ३२५ ॥ पत्तो किमवत्थंतरमेत्तो तरसा गवेषणं काउं । गंतव-
 मत्थि भणियं तेण तओ गामपहुणेवं ॥ ३२६ ॥ मा एत्थ कुणसु खेयं जइ वणगहणे इमन्मि सो होही । तं लहिही धुरं

जो विद्धो ॥ २९६ ॥ बुद्धिल-सायरदत्ताण संति ए माणसन्नि तुह रमिही । सो बंभदत्तनामा तह कुकुडजुङ्गकालाओ
॥ २९७ ॥ जं किंचि जुङ्ग वितं वरधणुणा संगयस्स तं कहियं । तह हारपेसणाइवि किंचं विहियं मए तुम्ह ॥ २९८ ॥
इय निमुणियवुत्ततो मह रक्खाए कयादरा एसा । कहमज्झहा रहवरो सपहरणो मज्झ उवणीओ ? ॥ २९९ ॥ इय परि-
भाविष तीए दूरं रत्तो रहं तमारुढो । नाया जह रयणवई एसा पुट्टा कओहुत्तं ॥ ३०० ॥ गंतवमिमीए भणियमस्थि
मगहापुरन्नि मह पिण्णो । भाया धणाभिहाणो कणिट्ठगो सेट्ठिपयत्तो ॥ ३०१ ॥ विज्जायवइयरो सो तुम्हं मज्झ व
परन्नि संतोसे । वट्ठतो गजरवमायेण परमं विहेहि ति ॥ ३०२ ॥ ता तत्थ गमो कीरड तट्टत्तं तुम्ह रुक्खए जं तं ।
कुणसु ति पयट्ठो तस्स संसुहो गंतुमह कुमरो ॥ ३०३ ॥ विहिओ सारहिभावो वरधणुणा तो कमेण गच्छंतो । कोसं-
विजणवयाओ विणिगओ ऽण्णेगदुग्गाओ ॥ ३०४ ॥ पत्तो गिरिगहणंतरमेगं तरुसिहरहरियसूरकरं । कंटयसुकंटया नाम
तत्थ चोराण महिवइणो ॥ ३०५ ॥ निवसंति, पहाणरहं महिलारयणं च भूसियसरीरं । ददद्दणमप्पपरियरलोयं कुमरं च
तो लग्गा ॥ ३०६ ॥ संनद्धवद्धकवया उप्पीलियधणुहपट्ठिया होत्तं । नवनीरवाहधारासरिसं सरवरिसणं कावं ॥ ३०७ ॥
कुमरेणवि धीरिममंदिरेण किंचिवि अक्खुन्भमाणेण । हरिणव्व हरिणगा तक्खणेण ते हारिमाणीया ॥ ३०८ ॥ निवडं-
तल्लत्तच्चिंथा पाणावहयाययुन्निमरसरीरा । जाया पलायमाणा दिसोदिसिं निष्कलारंभा ॥ ३०९ ॥ तत्तो तमेव रहवर-
मारुढो जाव जाइ वरधणुणा । भणिओ कुमरो परिसममसमं तं पाविओ इण्हं ॥ ३१० ॥ ता निदासुहमेगं सुहुत्तमु-
वलंभ रहवरे एत्थं । सुत्तो रयणवईए सहेव अइनेहभरियाए ॥ ३११ ॥ एत्थंतरन्नि गिरिनइमेगं पावित्तु रहहया थक्का ।

हियमिणं वुत्तंतं सोउमुम्मणो कुमरो । जाओ रयणवईए उवरिं अणिभालियाएवि ॥ २८१ ॥ डङ्गइ नलिणीदलसत्थरेवि
 चंदणरसेण सित्तोवि । सो तिबविरहजलणालिओ णो णिवुइं लहइ ॥ २८२ ॥ अन्नमिम दिणे पुरबाहिराड देसाड वर-
 धणू कुमरं । आगम्म भणइ णो इह तुम्हमुवट्ठाणमुइयं ति ॥ २८३ ॥ जम्हा कोसलवइणा दीहेण गवेसणाकए तुङ्गइ ।
 इह पुरिसा पेसविद्या कओ य पुरसामिणा जत्तो ॥ २८४ ॥ सबत्तो अम्ह गवेसणमिम इय सुम्मए जणे वाओ । तो
 णायवइयरेणं सागरदत्तेण भूमिहरे ॥ २८५ ॥ संगोविद्या डुवेवि पत्ता रयणी दिसाड तिमिरेण । आपूरियाड कज्जलको-
 इलकुलनीलवणेण ॥ २८६ ॥ भणिओ य सेट्ठिपुत्तो कुमरेण जहा तहा कुणसु अम्हं । जह एत्तो निगमणं सिङ्गइ
 लहुमेव एयं च ॥ २८७ ॥ सोऊण सेट्ठिपुत्तो सागरदत्तो विणिगओ नयरा । तस्सहिओ भूभागं तिणिगवि थेवं गया
 जाव ॥ २८८ ॥ सागरदत्तं कहकहवि ठविय ते दोवि गंतुमारज्जा । तीए च्चिय नयरीए बाहिं जक्खालयसमीवे ॥ २८९ ॥
 धणपायवंतरालद्धियाइ एयाइ तरुणमहिलाए । णाणाविहपहरणभरियरहवरासणपत्ताए ॥ २९० ॥ दड्डं सायरमब्भुट्ठि-
 ऊण भणियं चिराड किं तुब्भे । एत्थगया तओ तं निस्सुणेत्ता भणियमेएहिं ॥ २९१ ॥ भइ ! के अम्हे सावि भणइ
 किल बंभदत्तवरधणुणो । कहमेयमुवगयं ते सुम्मड ता तीइ पडिभणियं ॥ २९२ ॥ एत्थेव पुरे सेट्ठी धणपवरो नाम
 भारिया तस्स । धणसंचयाभिहाणा जाया कुच्छीइ तीइ अहं ॥ २९३ ॥ अट्ठणहुमुवरि पुत्ताण पत्तजोव्वणभराइ नो कोवि ।
 रुक्खइ वरो तयट्ठं जक्खस्साराहणं विहियं ॥ २९४ ॥ तेण य महभत्तिपरवसेण पक्खक्खएण होऊणं । भणियं वच्चे ! जह तुह
 भविससई चक्कवट्ठि पई ॥ २९५ ॥ नामेण बंभदत्तो मए कहं सो वियाणियवो ति । भणियमणेण पयट्ठे कुक्कुडजुङ्गमिम

कइ इयाणिं ॥ २६५ ॥ ता साहेमि अहं ते परमत्थं वोखियमि एकमिम । दिवसे कीलाहेडं वणमिम चंदावयारमिम
॥ २६६ ॥ नियभाजणेण बुद्धिलनामेण समं गयाइ एयाए । लगमिम कुक्कुडाणं जुज्झमिम कओवि तत्थ गओ ॥ २६७ ॥
दिट्ठो अपुब्रख्खो कोवि कुमारो तथा इओ चेव । झीणसररीरसिरीया विच्छायमुहा इमा जाया ॥ २६८ ॥ तं च मए सो-
ऊणं विजायं वम्महो इमीइ मणे । चंदोदए व जलही उल्लसिओ लोलकल्लोलो ॥ २६९ ॥ दावियसिणेहवयणा पमांसिया
सा मए जहा वच्छे ! । नियसब्भावं सब्भूयख्वमक्खाहि तो भणियं ॥ २७० ॥ तीए भगवइ ! जणणी तुमं ममं नरिय
किंचिवि रहस्सं । जं तुज्झ नो कहिज्झइ ता सुण एगगाचित्ता तं ॥ २७१ ॥ एयाइ पियंगुलयाइ जाणिओ एस वंभद-
सोत्ति । पंचालाहिवपुत्तो कहिओ य सगजरवं मज्झ ॥ २७२ ॥ तप्पहिई मे हियरं तत्तो नोसरइ सुविणकालेवि । ता
जइ पर्ई न एसो मरणं सरणं परं मज्झ ॥ २७३ ॥ तो पुणरवि सा भणिया मए जहा धीरिमं कुणसु वच्छे ! । तह का-
हमुज्जमं जह संपज्झइ चित्तियमिमं ते ॥ २७४ ॥ जाया सत्थतणू सा हिययासासणकए मए भणिया । कल्ले मए स दिट्ठो
कुमारो नयरीइ मज्झमिम ॥ २७५ ॥ सोउमिमं सा हरिसियहियया वयणं भणेइ जह तुम्ह । भयवइ ! पसायओ मज्झ
सुंदरं होहिई सबं ॥ २७६ ॥ किंपुण विसासकए तस्स इमं बुद्धिलस्स ववएसा । हाररयणं समप्पसु लेहं च तदंचले
लगं ॥ २७७ ॥ इय एस लेहजुत्तो हारो धेत्तुं करंडगासंतो । पुरिसस्स करे दाडं तवयणाओ मए पहिओ ॥ २७८ ॥
तो लेहवइयरो ते तीए कहिओ इयाणिं पुण देहि । पडिलेहं तो दिज्जो तुहनामंको मए लेहो ॥ २७९ ॥ जहा—सिरि-
वंभरायपुत्तो वरधणुकलिओ विढत्तमाहप्पो । रयणवइं रमिजमणो कोमुइमिव पुणहरिणंको ॥ २८० ॥ वरधणुणा क-

भणइ कुमर ! को मुणाइ एयवुत्तंतपरमत्थं ? ॥ २५१ ॥ जं तुम्हसरिसनामा संति अणेगे नरा महीवलए । एवं पडिह-
 यवयणो कुमरो तो मोणमल्लीणो ॥ २५२ ॥ वरधणुणावि स लेहो विहाडिओ पेहिया तहिं गाहा । अइतिववमहुममाह-
 कारिया एयरुवत्ति ॥ २५३ ॥ जहाइ—पत्थिजइ जइ हियए जणेण संजोयजणियजत्तेण । तहवि तुमं चिय धणियं रयणवई
 महइ माणेउं ॥ २५४ ॥ वरधणुणो चिंतासंगयस्स कहमेयलेहभावत्थो । णायवो, बीयदिणे पवइणा आगया एगा ॥ २५५ ॥
 कुमरस्स सिरे कुसुमे तहवत्थए निक्खिवेइ भणई य । पुत्तय ! वाससहस्सं जीवसु तो वरधणुं नेइ ॥ २५६ ॥ एगंते तेण
 समं किंचिवि सा मंतिउं झडिस्ति गया । तो पुच्छई कुमारो वरधणुमेयाइ किं कहियं ? ॥ २५७ ॥ ईसीसिहसिरवयणो
 तो साहइ वरधणू जहा एसा । पवइया पडिलेहं मं मगाइ तस्स लेहस्स ॥ २५८ ॥ भणियं मए जहेसो लेहो निववंभ-
 दत्तनामंको । दीसइ ता कहसु तुमं को एसो वंभदत्तो ति ? ॥ २५९ ॥ भणियं तीए सुण सोम ! किंतु न तए पयासि-
 यवसिमं । अत्थि इहेव पुरवरे रयणवई सेट्ठिणो धूया ॥ २६० ॥ सा बालकालओ च्विय मइ निक्खा जोवणं समणुपत्ता ।
 तिजगजजज्यवममहभिन्नस्स महल्लभल्लिसमं ॥ २६१ ॥ दिट्ठा दिणम्मि अन्नम्मि सा मए किंचि किंचि झायंती । पल्ल-
 रिययभंडयला वामे करपल्लवे विमणा ॥ २६२ ॥ तीइ समीवं गंतुं पणत्ता सा मए जहा पुत्ति ! । चिंतासायरलहरीहिं
 हीरमाणव तं भासि ॥ २६३ ॥ तो परियणेण भणियं बद्धणि दिवसाणि एवमेईए । विमणुम्मणा य पुट्ठा पुणो पुणो
 जाव न कहेइ ॥ २६४ ॥ भणियं तस्स सहीए पियंगुलइयाइ भगवइ ! जहेसा । लज्जांती तुज्झ न किंपि अक्खिवं स-

बुद्धिलकुक्कुडस्स नेच्छेइ । जुञ्जं कहंवि लगं सागरदत्तो जिओ तेण ॥ २३६ ॥ एत्थंतरम्मि भणिया वरधणुणा सेट्ठि-
नंदणा दोवि । एसो किं उत्तमजाइगोवि इय कुक्कुडो भगो? ॥ २३७ ॥ ता पेच्छामि न कुण्ह जइ तुब्भे, भासियं
पहिट्ठेण । सागरदत्तेण न मे लोभो एत्थथि दवकओ ॥ २३८ ॥ किंतु अभिमाणसिद्धीइ कज्जमभं तओ व मंतिसुओ ।
पेच्छइ बुद्धिलकुक्कुडमह तच्चलणसु दिट्ठाओ ॥ २३९ ॥ सण्हाव लोहमइयाव सूइआओ नहेसु वज्जाओ । तो बुद्धिलेण
पायं जह विजाओ वइयरो मे ॥ २४० ॥ सणियं समीवदेसं तस्सागंतूण भासियं तेण । मा पयडसु वइयरमेयमद्धं ते
पयच्छामि ॥ २४१ ॥ पणलक्खस्स, वरधणू भणाइ मेच्छा न किंचि पेच्छामि । तह बुद्धिलो न याणइ जहा तहा स-
जिओ इयरो ॥ २४२ ॥ तेणावि कड्डियाओ सूईओ तह नहगलगगाओ । आभेडिओ तओ पुण स तंवचूडो पराजि-
णिओ ॥ २४३ ॥ पडिक्कुडो स बुद्धिलक्खोवि व हरिमाणओ ताहे । जाया दोवि सरिच्छा सागरदत्तो व वहुतुट्ठो
॥ २४४ ॥ ते दोवि नेइ नियमंदिरम्मि आरोविओ रहं रम्मं । विहिओचियपडिवत्ती ते तथ नयंति केवि दिणे ॥ २४५ ॥
तज्जेहनियडिया आगओ व अह अज्जाया नरो एगो । नीओ एगंते तेण वरधणू भासिओ एवं ॥ २४६ ॥ जो सूइवइयरे
जं पणम्मि तुह बुद्धिलेण पडिवणो । दीणारअद्धलक्खो तस्स निमित्तं तुहं पडिओ ॥ २४७ ॥ हारो चालीससहस्स-
मोळओ वोत्तुमिय सम्पेओ । हारकरंडगमह सो गओ तओ कड्डिओ हारो ॥ २४८ ॥ सारयससहरकिरणुक्करो व परि-
पंडुरीकयदिसोहो । आमलगधूलनित्तुलनिम्मलमुत्ताफलधरो सो ॥ २४९ ॥ सो दंसिओ कुमारस्स तेण निजणं निभाल-
यंतेण । दिट्ठो नियनामंको तदेगदेसट्ठिओ लेहो ॥ २५० ॥ आपुच्छिओ वरधणू कस्सेस वयंस ! संतिओ लेहो । सो

॥ २२१ ॥ एत्तो तओ भमंतो कवडेण गओ विलोयणपहम्मि । विहिया पलायसु मए तुह सत्ता तो कया वयणे ॥ २२२ ॥
 परिवायगदिच्चा वेयणाइ संहारकारिणी सुलिया । जाओ विचेयणो तो मओत्ति णाऊण परिचत्तो ॥ २२३ ॥ तेसु
 गएसु चिरओ सुलिया सा कहुिया मुहाउ मए । लगो गवेसिओ तं सुमिणेवि न कत्थइ दिट्ठो ॥ २२४ ॥ एगं गामम-
 इगओ दिट्ठो परिवायगो मए तत्थ । सत्पणयं पणमित्ता कोमलवयणेहिं आभट्ठो ॥ २२५ ॥ तेणुत्तं तुह पिउणो वसुभागो
 नाम परममित्तमहं । कहियं च तुज्झ जणओ पलायमाणो वणम्मि गओ ॥ २२६ ॥ माया ते चंडालाण पाडगे दीहरा-
 इणा ठविया । तहुक्खगहिहो चलिओ य कंपिह्खणगरमहं ॥ २२७ ॥ काओ कावालियवेसम्मिस्स पत्तो तओ पवंचेण ।
 केणवि अमुणिज्जंतं पाडगाओ तओ जणणी ॥ २२८ ॥ अवहरिया पिउमित्तरस देवसम्मस माहणरस निहे । मुक्का
 गामे एगम्मि तुम्ह अणोसणपरो हं ॥ २२९ ॥ इहमागओ म्हि चिट्ठंति जाव सुहदुक्खपुच्छणपयडा । ते दोवि ताव
 एक्को अगम्म नरो इय भणेइ ॥ २३० ॥ भो भो महाणुभावा ! न किंचि तुम्हाण हिंयिबेण । जम्हा दीहनिउत्ता पत्ता
 जमसणिभा सुरिसा ॥ २३१ ॥ ते दोवि लहुं ताओ वणगहणाओ कहिंचि निगंतुं । महिमंडलं भमंता पत्ता कोसंबि-
 नामपुरिं ॥ २३२ ॥ बहिरुज्जाणे दिट्ठं सिट्ठिसुयाणं महहविहवाण । सागरदत्तो अह बुद्धिलो य इह रूढनामाणं ॥ २३३ ॥
 लगं कुक्कुडजुझं सयसाहसो पणो कओ तत्थ । निहओ सागरदत्तसस कुक्कुडेणं पयंडेणं ॥ २३४ ॥ सेट्ठिसुयबुद्धिलकु-
 कुडो तओ तेण इयरओ निहओ । रणलगभगचित्तो सागरदत्तसस कुक्कुडओ ॥ २३५ ॥ किज्जंतोवि अभिसुहं सो

दुग्गन्मिम पविसेइ ॥ २०६ ॥ सिरिमइत्तामाए पणइणीइ जाया चउणह पुत्ताणं । उवरि अहं पिउणो वल्लहा य नियजी-
वियाओवि ॥ २०७ ॥ पत्ता तारुणभरं भणिया सबेवि पुत्ति ! नरवईणो । दुरं मज्झ विरुद्धा वट्ठति तओ इह एव
॥ २०८ ॥ जो मणहरणो कइयाइ कोइ भत्ता घडेज्ज तो मज्झ । सो कहियबो जेणाहमस्स काहामि जं जोगं ॥ २०९ ॥
अन्नम्मि दिणे वरकोउहल्लपडिपेछिया इमं पळि । मेछित्तु अहं पत्ता सरोवरं जत्थ तं पहाओ ॥ २१० ॥ दिट्ठो तुमं सल-
क्खणं ! सोहग्गियमाणिणीमयणज्जणणो । इय एसो परमत्थां जो पुट्ठो आसि ते पुबं ॥ २११ ॥ सो सिरिकंताइ समं
विसयसुहं निवभरं अणुहवंतो । बोलेइ कालमन्नम्मि वासरे पळिनाहो सो ॥ २१२ ॥ निययवलेण समेओ समीवदेसं-
तराइं हणिउमणो । पळीओ निगओ सोवि तेणं सद्धिं समुच्चलिओ ॥ २१३ ॥ हंतवगामबाहिं कमलसरोवरतडम्मि सह-
सत्ति । आभोइओ वरधणू तेणावि इमो ततो दोवि ॥ २१४ ॥ पढमयणसल्लिधारासमूहसित्तव मरुत्थलाभोगा । उव-
लद्धपुज्जिमाचंदकंतिणो गिमहक्कुमुयव ॥ २१५ ॥ किंपि अणक्खेयं दाहपसममुवगम्म रीविउं लग्गा । संठविओ य
कुमारो वरधणुणा सुहनिसज्जो य ॥ २१६ ॥ परिपुट्ठो कुमरो सुहय ! कहसु किं ते ममप्परोक्खम्मि । अणुहयं तेणावि
य कहियं सबंपि नियचरियं ॥ २१७ ॥ वरधणुणावि य भणियं कुमार ! सुवउ ममावि जं वित्तं । तइया हं नगोहरस्स
हेट्ठमाणे तुमं ठविउं ॥ २१८ ॥ जलहेउं जाव नओ दिट्ठं च महासरं नलिणिपुडए । घेत्तुण जलं चलिओ तुहंतिगे ताव
दिट्ठो हं ॥ २१९ ॥ दीहपुरिसेहिं सन्नद्धवद्धकवएहिं ताडिओ य वहुं । पुट्ठो रे रे वरधणु ! कहसु कहिं वंभदत्तो सो ?
॥ २२० ॥ भणियं मए न याणासि तेहिं तो दढयरं हओ म्हि अहं । अइताडिज्जंतोणं भणियं जह वग्गवइओ सो

तीलत्तिणणेण पलोइया य सरपच्छिमुत्तरे भाए । नवतारुणा उन्नयपओहरा कन्नगा एगा ॥ १९१ ॥ तक्कालारोवियचा-
 वदंडमुक्केहि मम्महसरेहिं । सल्लिज्जंतसररीरो वण्णेओ सो समाढत्तो ॥ १९२ ॥ अब्बो सुकयपरिणई मज्झं सा जं कुरंगसु-
 यनयणा । रण्णे एयम्मि कहिंच्चि दिट्ठिपहचारिणी जाया ॥ १९३ ॥ धवलेहिं सिणेहसमुज्जलेहिं नयणेहिं तं पलोयंती ।
 च्लिया तओ पएसा विज्जुव अदंसणीइआ ॥ १९४ ॥ तत्तो मुहुत्तमेत्तेण पेसिया चेडिया इमीइ इहं । पत्ता समप्पियं
 वत्थजुयलमइकोमलमहभयं ॥ १९५ ॥ तंवोले पुष्काणि य अन्नंपि सररीरसंठिईजोगं । भणियं च तीइ जा सा सरपेरंते
 तए दिट्ठा ॥ १९६ ॥ संतोसदाणमेयं पहियं तीए तुहं तहा भणियं । मज्झाभिमुहं हलि ! वणलयाइ एसो महाभागो
 ॥ १९७ ॥ जह महपिउमंतिगिहे संजायइ संठिओ तहा कुणसु । ता एह तत्थ तुब्भे नीतो तो मंतिगेहम्मि ॥ १९८ ॥
 मउलियकरकमलाए भणिओ मंतीइ तीइ जह एसो । तुह सामिणो सुयाए पहिओ सिरिकंतनामाए ॥ १९९ ॥ तो
 दद्ववो तह ठाउरवेण चिहियं तहेव सच्चिवेण । वीयदिणे कमलायरवंधुम्मि समुट्ठिए सूर ॥ २०० ॥ नीओ रण्णो वज्जाल-
 हसस पासम्मि तेण सो दट्ठं । अब्बुट्ठिओ विदिणं थुरम्मि अह आसणं तरस ॥ २०१ ॥ पुट्ठो वुत्तंतं साहिओ य तेणविं
 जहोच्चियं एसो । भुत्तुत्तरकाले भासिओ य जह तुमहमभेहिं ॥ २०२ ॥ अन्नं विसिद्धसागयकिच्चं काढं न तीरए किंचि ।
 सिरिकंताए पाणिगहणं ता कीरउ इयाणिं ॥ २०३ ॥ सुद्धे दिणम्मि वित्तो वीवाहो पुच्छिया अह कयाइ । सिरिकंता
 मह एगाणिणोवि तं कह एु दिज्जासि ? ॥ २०४ ॥ सिंयदसणपहापहकरपंडुरविहियाहरं भणइ एसा । मम एस पिया
 बहुवलदाइयपरिपीडिओ संतो ॥ २०५ ॥ अइविसमपल्लिमगं समस्सिओ तह य नगरगामाहं । पइदिवसं गंतूणं इयम्मि

पसेडं । वंसकुडंगे गहणम्मि संपयं सो पविट्ठोत्ति ॥ १७६ ॥ मं परिणेही साहियविज्जो अज्जं च सिद्धिद्विसो से । सिट्ठं कुमरेण तओ जहा हओ सो मए अज्ज ॥ १७७ ॥ हरिसुस्ससियसरीरा सा भासइ सुट्ठु सुट्ठु ते विहियं । जं तारिसाण दुस्रपराण मरणं चिय वरं ति ॥ १७८ ॥ गंधवविवाहेणं परिणीया तक्खणं पणयत्ताणी । तीए य समं स ठिओ जा कालं किंचि ता निसुओ ॥ १७९ ॥ समए अन्नम्मि सुहावुद्धिसमो सवणतोसमुवर्णितो । दिववलयण सद्दो पुट्ठा सा तेण किमियं ति ? ॥ १८० ॥ एयाओ ताओ तुह अज्जत्त ! सत्तुस्स नंदुमत्तस्स । भणिणीओ खंडविसाहनामगाओ सुक्खाओ ॥ १८१ ॥ तरस्स विवाहनिमित्तं धेतुं उवगरणमागया एत्थ । ता तुम्हे थोवमवक्कमेह लहु एयठाणाओ ॥ १८२ ॥ जाणाम्मि भावमेयास्सिमत्थि नत्थी तुमम्मि अणुराओ । जइ होही ता रत्तं पडगमुवर्णि पयालिस्सं ॥ १८३ ॥ अन्नह परिपंडुरमेवमेस तीए विइण्णसंकेओ । थेवाए वेलाए धवलपडागं परिचलंतं ॥ १८४ ॥ दट्ठणमवक्कंतो तओ पएसाओ गिरिनिगुंजम्मि । पत्तो दिट्ठं च महासरोवरं केरिसं तं च ॥ १८५ ॥ सज्जणमणं व सच्छं परपियकरणं व सीयलसहावं । सावेगं सं-गहचिद्धियं व बहुलोलकल्लोलं ॥ १८६ ॥ कामिकुलं व, समुज्जालरुवं चंदस्स विययठाणं व । हिययं व फलि-हगिरिणो जलनिहिसलिलं व नयपारं ॥ १८७ ॥ भैयणंगणोवदप्पणकर्पं गलिएहिं केसकुसुमेहिं । नयणंजणेहिं तणुकुंडुमेहिं कमलभलत्तेहिं ॥ १८८ ॥ तह तिलगचंदणेहिं इओ तओ नयणगोयरमाएहिं । संसुइयखेयरनारिणहामणलिकुलस-मालीढं ॥ १८९ ॥ पहाओ तत्थ जहिच्छाइ छिन्नपहलभगसबसंतावो । अग्धाइयवियसियपुंडरीयसुइसुरभिगंधमरो ॥ १९० ॥

१ क ख 'नट्टुमत्तस्स' । २ क 'नयणंगणोए दप्पण' ।

तीसे कलकोइलकोमलाइ अइनिउणभणणकुसलाए । वाणीइ रंजियमणो जहद्वियं कहिउमाढत्तो ॥ १६२ ॥ पंचाल सा
 मिणो बंभराईणो सुयणु ! बंभदत्तो हं । पुत्तो कज्जवसाओ समानओ रणमज्झमि ॥ १६३ ॥ तवयणाणंतरमेव हरिस-
 सलिलेण पूरियच्छिपुडा । सर्वंगुणयरोमंचकंचुया सोमवयणा य ॥ १६४ ॥ पडिया कमकमलेसुं तओ य सा तस्स रो-
 विडं लग्गा । कारुणमहणवसणिभेण तेणुन्नयं काडं ॥ १६५ ॥ वयणसरोरुहमाभासिया य मा रुयसु कळुणरव-
 गन्धं । कहसु जहद्वियमाकंदणस्स जं कारणमिमस्स ॥ १६६ ॥ परिफुसियनयणसलिहा सा भणइ कुमार ? हं तुहं चेव ।
 चुळणीए देवीए संहोयरपुष्कचूलस्स ॥ १६७ ॥ नरवइणो धूया तुमह चेव दिन्ना पडिच्छमाणीए । मह वीवाहस्स दिणं
 जायं तिदिणा घरुज्जाणे ॥ १६८ ॥ पुलिणमिम दीहियाए णाणाकीलाहि कीलमाणी ता । विज्जाहराहमेणं केणावि अहं
 समाणीया ॥ १६९ ॥ बंधुविरहनिगडज्झंतमाणसा जाव एत्थ चिट्ठासि । ताव तुमं अवितक्कियहिरणवुट्ठीसमो सहसा
 ॥ १७० ॥ कत्तोवि आगओ मज्झ पुणजोगेण जीवियवासा । संपुत्ता तेण पुणो वुत्ता सो कत्थ मह सत्तू ? ॥ १७१ ॥
 जेण परिकखेमि बलं तस्स अहं, भासियं तओ तीए । दिन्ना मे विज्जा संकरित्ति तेणं पडियसिद्धा ॥ १७२ ॥ भणियं च
 तुज्झ एसा सुमरियमेत्ता भवित्तु परिवारो । साहियमाणं कज्जं काही पडिणीयरक्खं च ॥ १७३ ॥ साहिस्सइ य वइयरं
 मम संतं, समरिया तए एसा । नामेण नइमत्तो विक्खाओ सोवि भुवणमिम ॥ १७४ ॥ पुत्तेहिं समहियाए मम तेयं अस-
 हमाणओ संतो । विज्जासिद्धिनिमित्तं मं सोत्तुमिममिम पासाए ॥ १७५ ॥ भणिणीणं जाणणकए विज्जं जाणावणं च

हंतो । पयनहल्लाज खंडीभावं कहमणहा वंहइ ॥ १४७ ॥ इस्से नियंविवं जियसुरसरिविजलवाछुयापुलिणं । उवभाइ
तिजयजयसंतकुसुमसरसयणफलंगं व ॥ १४८ ॥ मण्णे अणंगकरिणो निविडकरगगहनिपीडणातणुयं । मज्झं मज्झट्टिय-
रोमराइसिसदाणलेहमिमं ॥ १४९ ॥ एसा सहावगहिरा नाही एयाहि नज्झइ जणेण । जयवेहकारिणो कूविगव मयरज्ज-
यरसरस ॥ १५० ॥ तिवलीसिसेणिमीए उयरे रेहंति तिणिण रेहाओ । मन्ने विहिबिहियाओ नियतणुनिजियतिहुयणाए
॥ १५१ ॥ उट्ठंतपीणथणमंडलस्स वच्छथलस्स को सोहं । लहइ इमीए जं समरसारजुयजूयफलंगसमं ॥ १५२ ॥ कप्पतरुणो
लयाउव दोवि रेहंतिमीए वाहूओ । करपल्लाज कररुहकुसुमाज सणिद्धरूवाओ ॥ १५३ ॥ सोहइ वयणमिमीए कसिणुज्ज-
लकलियंकुंतलकलावं । ससिमंडलं व उवरिं षडंतअइकसिणयणपडलं ॥ १५४ ॥ दीहरनयणनईए वम्महवाहो निरंतरं
णहाइ । कहमन्नहा तडीए दीसइ भमुहा धणुलयव । ॥ १५५ ॥ गोरे मुहमिम एईइ भाइ अहरो निसग्गसोणपहो । रत्तो-
एलपत्तचउव धवलकमले कयनिवासो ॥ १५६ ॥ सवणा सहंति एईइ नयणसरिपवहपडिखलणकुसला । भमुहाध-
णुणो अंते वम्महवाहस्स पासव ॥ १५७ ॥ अब्बो जं जं दीसइ अवयवरूवं इमाइ देहमिम । तं तं मणणिब्बुइकारि होइ
सुरतरुलयाए व ॥ १५८ ॥ विट्ठो तीए अब्बुट्ठिओ य दिण्णं च आसणं तत्तो । पुट्ठा सा तेण तुमं का सुंदरी एत्थ परि-
वससि ? ॥ १५९ ॥ सज्झसरज्झांतगलाइ तीइ परिजंपियं महाभाग । गरुओ मह वुत्तंतो न तरामि सयं परिकहेडं
॥ १६० ॥ ता कहसु तुमं नियमेव वइयरं को तुमं इह कहं वा ? । गंतुं पयइओ होसि सोडमेवं तओ कुमरो ॥ १६१ ॥

किस्त्रुं लगो । जावं ताव नियच्छइ वंसकुडंगं महागुविलं ॥ १३१ ॥ परिमुकपासवेडगखगं तो कोउगेण तं खगं ।
 बाहेइ वंसयालीइ तीइ लेयत्थमायरओ ॥ १३२ ॥ पडियं वंसकुडंगं तं झत्ति तदंतरालभागमि । पडिपुण्णचंदमंडल-
 सरिसं तह वयणतामरसं ॥ १३३ ॥ दहूण दुइचेट्टियमेयं विहियं मए जमेरिसगो । निहओ अकयवराहो कोइ नरो
 सज्जणसरुवो ॥ १३४ ॥ हज्जी मह बाहुवलं कोकहलमलियमेरिसं मज्झं । पच्छायावपरवसो किं करणिज्जंति चित्तेइ
 ॥ १३५ ॥ आलोयंतेण दिसंतराई दिट्ठं कबंधमुद्धकमं । पारद्धधूमपाणं विज्जासंसाहणपहाणं ॥ १३६ ॥ अहिययरं से
 अधिई जाया हा हा मए कओ विग्घो । एयरस ता किमिचो होज्जा मे पडिविहाणंति ॥ १३७ ॥ इय झूरमाणहियओ
 जा परिसकइ निहालए ताव । उज्जाणमुज्जुयानारसालसंदोहसोहिछं ॥ १३८ ॥ वियसियसवोउयसाहिक्खुमसंभारपरिम-
 लविलोलं । जत्थालिजालमइकलरवरुद्धदिसं सया सहइ ॥ १३९ ॥ तह उच्चतालतरुसंडमंडली भाइ पवणकयकंपा ।
 कुमरनवरुवदंसणविग्घयरसधुणियसीसव ॥ १४० ॥ तत्थ य महछपछवकंकिह्खितरुहिं सबओ चेव । परिकिण्णं पासायं
 सत्ततलं ऊसियपडानं ॥ १४१ ॥ नियमित्तिभागपसरंतकंतिपब्भारसलिलधोयदिसं । तुंगत्तणगुणघट्टियरविरहपहसिहर-
 संताणं ॥ १४२ ॥ पासइ पासपरिट्टियसरसीजलसीयलेण पवणेण । दूरोसारियदाहप्पसरं मणिकम्मरम्मतलं ॥ १४३ ॥
 तत्थ कमेणारूढो भूमीए सत्तमीइ पेच्छेइ । एगं कमलदलच्छं कण्णं लायणजलजलहिं ॥ १४४ ॥ तो रूवाखित्तमणो
 उप्फुह्विलोयणो य पुणरुत्तं । तं चेव पासमाणो विचिंतिओ इय समाढत्तो ॥ १४५ ॥ येत्तुं केइ अपुवे परमाणू मीसि-
 ऊण अमएण । नियसिप्पदंसंणत्थं नूणमिमा निम्मिया विहिणा ॥ १४६ ॥ णूणं पएहिं दलिओ चंदो सुहमच्छरं परिव-

लगजिएहिं परिपूरियदियंतं ॥ ११६ ॥ सो दहूण कुमारं संमुहमितं सरोससिगगर्ह । चलिओऽभिमुहं पच्चक्खमेव नज्जइ
जमो भीमो ॥ ११७ ॥ तर्कलिकोउगेणं तिलजुसमेत्तमपलायमाणेणं । पक्खित्तमुत्तरीयं काळणं मंडलगारं ॥ ११८ ॥
संमुहसिमरस तेणावि तक्खणा च्वेव गहियमुक्खित्तं । सुंडादंडेण नहंगणम्मि जाओ स रोसंधो ॥ ११९ ॥ जा सो रण-
गइंदो गहियं दक्खत्तणेण छलिऊण । तं कुमरेण अक्खुद्धो तो तं कीलाविओ लगो ॥ १२० ॥ सुंडगभावपुंसणवाहु-
ववेगरस तरस वणकरिणो । अणुमगगामिणो खणमह कुमरो धाविओ पुरओ ॥ १२१ ॥ ता जा सो खलियकमो
जाओ चलिऊण पच्छिमे भागे । मुट्ठिपहारेण हओ विमुक्कहक्कारवरउदं ॥ १२२ ॥ परिवत्तइ जा तत्तो अवरहुत्तं कमेइ
ता इयरो । पायंतरालभागेण करयलामुत्तियतलभागे ॥ १२३ ॥ एवं कुलालचक्केण भामिओ जा समं परं पत्तो । तत्तो
यंभियतदेसचारिमयजुहमइमहुं ॥ १२४ ॥ लगो कागलिगीएण गाइडं मुक्कसेसवाचारो । कुमरो ताव करिंदो आय-
णइ तट्टुवियकणो ॥ १२५ ॥ किंवि अपेच्छंतो तह थिरविहियकरो निरुद्धकमपसरो । चित्तलिहिडव जाओ खणेण
सो वारणाहिवई ॥ १२६ ॥ दसणगलगपयपंकएण पविमुक्कसवतासेण । पिट्ठिपएसे कुमरेण सो तथो सुदढमारुढो
॥ १२७ ॥ पडिपुअकोउगो अह झणियं सणियं समुत्तरित्ताण । लगो गंतुं पडिपहपरायणो मूढदिसिचक्के ॥ १२८ ॥
तत्तो विसंटुलगई परिभमंतो नईए एगाए । तदेसद्वियगिरिणो कुहराओ नीहरंतीए ॥ १२९ ॥ तडसंडियं पुराणं पडि-
यगिहं खंडभित्तिमित्तेण । उवलक्खिज्जंतं नगर मेगमह पासई कुमारो ॥ १३० ॥ तदंसणम्मि संजायकोउहह्छो निरि-

वा । कज्जो जओ अणज्जाओ इमाउ अणवट्टियमणाओ ॥ १०२ ॥ रज्जंति अरत्तेसुवि णियमणचवलत्तणेण एयाओ ।
 अणिमित्तं चिय रत्तेसु झत्ति पावंति य विरत्तिं ॥ १०३ ॥ खणरत्ताणं कूराण चैव अवसाणविहियतिभिराण । संझाण
 व रामाणं वसम्मि को कुसलभुबहइ ? ॥ १०४ ॥ तमहा चयसु विसायं जं धीरच्चिय तरंति विसमदसं । इयरे गहिरजले
 इव अतारगा झत्ति बुडुंति ॥ १०५ ॥ लद्धाभिप्याओ कुलवइस्स सो तत्थ अच्छिउं लगो । पत्तो वासारत्तो जलवा-
 हाउलियगयणयलो ॥ १०६ ॥ नवनीलियवत्थेहिं व सवत्थ समुत्थिया तिणेहि मही । विरहिजणुम्महेहिं व फुरियं तह
 इंदगोवेहिं ॥ १०७ ॥ सुमुणीण माणसाणि व धवलाउ वियंभिया बलायाओ । सुयणाण संगमेण व नियइदाहो जणो
 जाओ ॥ १०८ ॥ उज्जोइयभुवणयला पत्ता चिय निहयदूरतिभिरभरा । धम्मियजणधम्मकहव झत्ति विज्जोइया विज्जु
 ॥ १०९ ॥ अङ्गहिरघणारवसवणसुहियवछहजणाणुरागाओ । निवटाणाभिमुहाओ पंथियमालाउ चलियाओ ॥ ११० ॥
 सो कुलवइणा धणुवेयमाइयाओ कलाउ सयलाओ । अणहिज्जियपुबाओ सम्ममहिज्जाविओ कुमरो ॥ १११ ॥ पत्तो य
 सरयकालो परिपंडुरजलयवलयकलियनहो । उप्पुल्लकमलवणलोलहंसकलरावरमणिज्जो ॥ ११२ ॥ कइयाइ कंदफलज-
 लगवेसगे तावसे अणुसरंतो । उज्झंतो कुलवइणा कुकहला तरलिओ संतो ॥ ११३ ॥ सो रंणपरिसरम्मी आलोइंतो
 वणाइं रम्माइं । अंजणगिरिब तुंगं मायंगमहो पलोएइ ॥ ११४ ॥ थिरथोरकरं सियदसणकोडिमोडिज्जमाणावणसंडं ।
 निज्झरझरंतमयजलनिभरलोलालिपरिकिणं ॥ ११५ ॥ सत्तंगपइट्ठाणं कुंभत्थलजियनभत्थलाभोयं । पलयघणगहिरग-

न ओथरंति तरुवहलपल्लवंतरिया । मन्त्रे नवनवजतदंभसुई कवभयाओ ॥ ८६ ॥ मयरायपहयगयकुंभगलियमुत्ताहलाई
रेहंति । जत्थुण्णयतरुसिहरगखलियतारावलीओ य ॥ ८७ ॥ जत्थ बहुभिल्लभल्लयसल्लियचित्ताग्नरंतरुहारेण । भाइ मही
वणदेववचलणालत्तयरसेणोव ॥ ८८ ॥ जं जमपुरंव सवरहएहि उदंडुंडरीएहिं । तरुसाहासिहरोलंबिएहिं भीमेहिं ए-
गत्य ॥ ८९ ॥ अन्नत्तो हरिहिंसियसमयगइंदद्विवियडकूडेहिं । निच्चं संतासुकरिसकारगं पहियलोयाणं ॥ ९० ॥ गयगंधग-
लिभणोसुं तरुसु सत्तच्छएसु गुविलेसु । करिसंकिणो मइंदा भमंति विहलकमा जत्थ ॥ ९१ ॥ जत्थ गमइंति कइणो हेमंतं तरु-
वरगसंलग्गा । सययं पसरियअइगुरूणी सासुणहेहि पवणेहिं ॥ ९२ ॥ तणहाछुहाकिलंतो तं अडविमइकमित्तु तइयदिणे ।
पेच्छइ तावसमेकं तवसुसियतणुं पसन्नमणं ॥ ९३ ॥ तदंसणमित्तेणवि संजाया तस्स जीवियासंसा । पयपणिवायपुरस्स-
रमापुट्ठो तेण सो भगवं ॥ ९४ ॥ तुम्हाणमासमो कत्थ तेण कहिओ तओ कुलवइस्स । नीओ समीवमाभासिओ य
सप्पणयमेएणं ॥ ९५ ॥ बहुपच्चवायमेयं रणणं सुणणं च सज्जणजणेण । ता कह तुह आगमणं जायं संपइ महाभाग !
॥ ९६ ॥ सबभावगलभमेयं नाऊण जहद्विओ नियनिहस्स । कुमरेणं वुत्तंतो कहिओ सबोवि कुलवइणो ॥ ९७ ॥ दुम्भ-
गत्थपणयपरव्वसेण कुलसासिणा तओ भणिओ । बंभस्स तुम्ह पिउणो भायाहं चोछगो आसि ॥ ९८ ॥ ता वच्छ ! निओ
च्चिय एस आसमो निब्भयं परिवसाहि । मुंचसु विसायमेयारिसाइं संसारचरियाइं ॥ ९९ ॥ होऊण उन्नयाओ तह भरि-
याओ जलस्स जंतम्मि । जह झड्डियाउ खणाओ जायंतं इयररुवाओ ॥ १०० ॥ तह इत्थं भवचक्के लच्छीनिलया जणु-
त्तमकुला य । होओ कालवसाओ जीवा जायंति विवरीया ॥ १०१ ॥ इत्थीचरिएसु न कोइ केणई विमहओ विसाओ

कुमरस्स सिरम्मि अवल्लए देइ । भणइ य वंजुमईए कण्णाइ वरो इमो होही ॥ ७० ॥ अक्कंतं णियगोवणपरेण भणियं
 अमच्चपुत्तेण । किं अस्स कए किज्जइ खेओ मुक्खस्स वड्डयस्स ॥ ७१ ॥ उप्पुल्लोयणं भणियं धरसामिणा सुणसु
 सामि । नेमिस्सिएण पुवं भणियमिणं जो धरे एही ॥ ७२ ॥ पट्टाच्छाइयवत्थो मित्तजुओ भोयणं करिस्सइ य । एयाए
 बालाए वरो स होही न जण अत्तो ॥ ७३ ॥ तो तम्मि चैव दिवसे पाणिगहणं करेइ सो कुमरो । तक्खणमेव विलगो
 परोप्परं निब्भरो नेहो ॥ ७४ ॥ तुच्छीहओ जणगाइएसु चिरपरिचियसुवि जणेसु । पडिबंधो तीए जं भणंति कुसला
 इ एरिस्सं ॥ ७५ ॥ बालत्तणम्मि पिइमाइभाइसहियायणो पिओ होइ । आरुढजोवणणं जुवईण पिओ पिओ एगो
 ॥ ७६ ॥ नीया रयणी सा तेण तीए सळिं सकोउगमणाए । अइलज्जाळुत्तणओ सबंगमणुप्पणंतीए ॥ ७७ ॥ बीयदिणे
 वरधणुणा भणिओ गंतव्वमत्थि ते दूरं । कहिओ वंजुमईए सब्भावो निगया दोवि ॥ ७८ ॥ नामंतरम्मि "पत्ता अइदूर-
 पडम्मि वरधणू तत्थ । सल्लिन्निसिम्मइगओ लहुं तओ निगओ भणइ ॥ ७९ ॥ निंसुओ जणप्पवाओ मए जहा दीह-
 राइणा मग्गा । सबेवि वंभदत्तस्स गहणहैओ निरुद्धसि ॥ ८० ॥ ता नासिज्जव दूरेण मगचागं करिनु गच्छामो । जाया
 महाडवीए पडिया तिसिओ वहुं कुमरो ॥ ८१ ॥ वरधणुणां वड्हिट्ठा ठविओ एसो गओ स सल्लिद्धा । जायं दिणाव-
 साणं न लद्धसुदगं परं एसो ॥ ८२ ॥ दिट्ठो दीहभडेहिं दढं च हम्मंतओ सरोसेहिं । पत्तो कुमरासत्ते कहिंवि विरलद्ध-
 मंतसिओ ॥ ८३ ॥ कयसंकेओ विहिओ तेण कुमारी पलायसु सुदूरं । तत्तो स तिबवेगो पलायमाणो दुरुत्तारं ॥ ८४ ॥
 कंतारं कायरलोयसोयसंपायगं गओ जत्थ । हरिणारिणो विवर्भंति भीमरवभरियगिरिक्कुहरा ॥ ८५ ॥ रविपाया जत्थ

एहिं अप्पणो निबिसेसपुरिसेहिं । चउगाउयं सुरंगं करावइ जाव जउगेहं ॥ ५४ ॥ एवं ठियम्मि नरवइकण्णा सा णिय-
यपरियरसमेया । वीवाहत्थं पत्ता कंपिछे ऊसियपडाए ॥ ५५ ॥ वित्तं पाणिगहणं वासनिमित्तं तओ य रयणीए । वर-
धणुवहसमेओ पवेसिओ जउहरं कुमरो ॥ ५६ ॥ जामदुगम्मि अइगाए निसाइ पजालियं च तं भवणं । जाओ य कल-
यलरवो अइभीमो सबओ तस्स ॥ ५७ ॥ पक्खुहियजलनिहिनिहं कुमरेणायणिऊण हलबोलं । आपुच्छिओ वरधणू
किमकंडे डमरमेयंति ॥ ५८ ॥ कुमर ! जुहाणत्थकए एसो वीवाहवइयरो रइओ । एसो न रायकण्णा अणणच्चिय काइ
तस्सरिसा ॥ ५९ ॥ तो तीइ मंदपणओ कुमरो जंपेइ किं विहेयमओ ! । तो भणिओ वरधणुणा पणिहपहारं अहो देसु
॥ ६० ॥ द्विणणम्मि तम्मि पत्तं सुरंगदारं विणिगया तेण । दोणिणवि गंगातीरे पवापएसम्मि संपत्ता ॥ ६१ ॥ पुबं चिय
धणुणा ठावियम्मि जच्चम्मि तुरयजुयलम्मि । तक्खणमारुढा ते पण्णासं जोयणाणि गया ॥ ६२ ॥ अइदीहरपहत्थेएण
खेइया झत्ति निवडिया तुरया । पाएहिं चेव गंतुं लग्गा पत्ता तओ गामं ॥ ६३ ॥ कुड्डाभिहाणमेत्थं कुमरेणं वरधणू
इमं भणिओ । जह बाहए छुहा मे परिसंतो तह दढं जाओ ॥ ६४ ॥ नामवहिम्मि य तं ठाविऊण गामंतरे पविट्ठो सो ।
धेत्तुण पहावियं आगएण मुंडाविओ कुमरो ॥ ६५ ॥ वत्थे कसायरत्ते निवासिओ पट्टएण वज्झो य । चउरंगुलेण वच्चे
सिरिवच्छो लच्छिक्खलनिलओ ॥ ६६ ॥ वेसविवज्जासाओ वरधणुणावि य कओ परावत्तो । जइ कहवि दीहराया जाणेज्ज
हणेज्ज तो अम्हे ॥ ६७ ॥ इय संभमं वहंता तप्पडियारं तहा कुणंता य । गामंतो संपत्ता एगाओ माहणगिहाओ ॥ ६८ ॥
निगम्म दासचेडेण भासिया मुंजहेह गेहंसि । मुत्ता तत्थ निवोचियनीईए तदवसाणम्मि ॥ ६९ ॥ एगा पहाणमसिहा

णकए जे जे असमाणजाइणो जीवा । कोइलकायार्इया विसरिसआयारकरणराया ॥ ३८ ॥ अंतैउरस्स अंतै गयाइ तीए
 य ते पदंसेइ । भणइ य सकोववयणो अन्व ! निगिणहामि अहमेए ॥ ३९ ॥ अन्नोच्चिय जो मज्झं रज्जेऽणायारसेवणं
 काही । दुरं निगिण्हियवो निरवेकखमणेण सो सबो ॥ ४० ॥ एवं अणेगवारै विणिगिण्हंतं तहा पभासंतं । दइदूण बंभ-
 दत्तं दीहो जुलणिं समुल्लवइ ॥ ४१ ॥ नेयं परिणामसुहं जं जंपइ एस तुज्झं किल पुत्तो । सा भणइ बालभावो इत्थवर-
 ज्झइ न सबभावो ॥ ४२ ॥ मुद्धे ! न अन्नहेयं आरूढो जोवणं इमो कुमरो । मुज्झं तुज्झं य मरणाय होहिही भणइ इय
 दीहो ॥ ४३ ॥ तो मारिज्जइ एसो केणावि अलक्खिएणुवाएण । मइ साहीणे भहे अन्ने होहिति तुह पुत्ता ॥ ४४ ॥
 रइरागपरवसाए इहपरभवकज्जवंझचित्ताए । पडिवझं जुलणीए धिरत्थु इत्थीण चरियाइ ॥ ४५ ॥ जं सबलक्खणधरे
 लायणुक्करितनिजियकुसुमसरे । सबाविणयविरहिए नियपुत्ते ववसिया एवं ॥ ४६ ॥ वरिया य तेहिं तत्तो तरस कए
 भूमिपहुसुया एगा । पउणीकयं च सबं विवाहपाउगमुवगरणं ॥ ४७ ॥ थंभसयज्जिविद्धं अइगूढपवैसनिगमहुवारं ।
 काराविधं जउहरं वासनिमित्तं कुमारस्स ॥ ४८ ॥ णाओ एस वइयरो धणुणा तो रज्जकज्जकुसलेण । भणिओ य दीह-
 राया एस सुओ वरधणू मज्झ ॥ ४९ ॥ संपत्तजोवणभरो निवाहसहो य रज्जकज्जाण । वणगमणावसरो मे अणुमणसु
 जामि जं तत्थ ॥ ५० ॥ तो कइयवेण भणिओ दीहेण अमच्च ! एयनयरठिओ । दाणाइणा पहाणं करेसु परलोयणुट्ठाणं
 ॥ ५१ ॥ पडिवज्जिऊण एवं पुरपरिसरबाहिगंतोरमि । काराविद्या विसाला एगा धणुणा पवा पवरा ॥ ५२ ॥ परिव-
 यगाण तह भिक्खुगाण णाणाविहाण पहियाण । भइगइंदोब तहि दाणं दाउं पयट्ठो सो ॥ ५३ ॥ सम्माणदाणगहि-

च बाधोधूलिडमरेसु । उजोइयदिसिचक्रो जाधो तणधो कयचमक्रो ॥ २२ ॥ वद्धावणयार्हसुं विहिएसुं विविहजाइ-
कममेसु । समयमिम तस्स नामं पइट्ठियं वंभदत्तसि ॥ २३ ॥ सियपक्खसोममंडलमिव बुद्धि एस लद्धुं चारज्जो । लच्छी-
निवाससिरिवच्छकलियवच्छत्थलो एसो ॥ २४ ॥ कत्थइ समए कडगाइएसु पत्तेसु वंभनिवपासे । वंभस्स सिरे रोगो
जाधो दावियसुयणसोगो ॥ २५ ॥ सुत्तत्थपारगेहिं पहाणविजोहि ओसहार्हसुं । सम्मं पउंजिएसुवि न निवत्तइ जा
सिरोवियणा ॥ २६ ॥ मरणावसाणमेयं जयमेवं निच्छयं मणे काधो । बाहरिया कडगार्ह समप्पिधो वंभदत्तो सिं ॥ २७ ॥
जह सयलकलाकुसलो पावियनीसेसरज्जपवभारो । जायइ सुधो ममेसो तह कायवं ति भणिया य ॥ २८ ॥ तत्तो कमेण
पत्तो परलोयपहम्मि वंभनरत्ताहो । मयकज्जेसु कएसुं सव्वेसुवि जणपसिद्धेसुं ॥ २९ ॥ ते रज्जकज्जसज्जं संछाविय तत्थ
दीहनरत्ताहं । कडगार्ह तिस्सि निवा संपत्ता नियनिययरज्जेसु ॥ ३० ॥ चुलणीए दीहस्स य दोणहवि कज्जाइं चित्तवत्ताणं ।
सीलवणदहणपवणो जलणोव विज्जंभिधो मयणो ॥ ३१ ॥ अगणियकुलमालिण्णा चुलणी चडुलत्तणेण चित्तस्स । दूरु-
ल्लियजणलज्जा रज्जित्था पावदीहंमि ॥ ३२ ॥ इयरो उण छिद्धरओ जुडिलगार्ह विसयगिद्धिविसपुण्णो । चुलणीएर त-
च्छो संजाधो दीहपट्ठो व ॥ ३३ ॥ नायं नीसेसमिणं चरियं चुलणीइ सीलभंगफलं । धणुणाऽमच्चेण विचित्तियं च नो
कुमरकुसलमओ ॥ ३४ ॥ भणिओ य वरधणू तेण पुत्त कुमरस्स अप्पमत्तेणं । कुज्जा सरीररक्खा जणणी पो सुंदरा
जेण ॥ ३५ ॥ समए य माउचरियं जाणावेयव्वअं तए सवं । जेण ण पावेज्ज इमो उवइवं केणइ छलेण ॥ ३६ ॥ उव-
लद्धे जणणीए चरिए तो तिच्चअमरिससणाहो । कुमरो कालवसेणं संजाधो जोवणाभिमुहो ॥ ३७ ॥ जणणीइ जाण-

याओ रेहंति व धम्मियजणकित्तीओ सगचलियाओ ॥ ७ ॥ तं च अणेगच्छेरयसारं पालेइ विउलवलकलिओ । इक्खा-
 गुवंसवसहो बंभो नामेण नरनाहो ॥ ८ ॥ अइपीवरेहि अइदीहरेहि कत्थवि अपत्ततोडेहिं । जस्स गुणेहिं व गुणेहिं दा-
 सिंया सइ थिरा लच्छी ॥ ९ ॥ सामेण य दंडेण य भेएण उवप्पयाणकरणेण । अवसरपत्तेण जसो जेण पवित्थारिओ
 दूरं ॥ १० ॥ तरसुब्भडरिउभडकोडिघडणउब्भडियपुरिसकारस्स । बहुपणययणखाणी चुलणीनामा य आसि पिंया
 ॥ ११ ॥ अभविंसु तरस्स मिता निक्कित्तिममित्तिभावसंजुत्ता । चउरो चउराणणचउरजुक्किकलिंया महीपाला ॥ १२ ॥
 कासीणाहो कडओ कणेरुदत्तो य गयउराहिवई । कोसलसामी दीहो चंपापहु पुप्फचूलोत्ति ॥ १३ ॥ निरवज्जरज्जचिं-
 ताधुरंधरो तह धणू महामच्चो । पुत्तो तस्स वर धणू धणियं कलिओ पिओगुणेहिं ॥ १४ ॥ ते पंचवि रायाणो बंभार्इया
 परूढपणयवसा । विरहं अणिच्छमाणा परोप्परं एवमभणिंसु ॥ १५ ॥ पत्तेयं पत्तेयं पंचसु रज्जेसु वरिसमेक्केकं नियपरि-
 वारजुएहिं जुगवं चिय संवसेयवं ॥ १६ ॥ बोलीणम्मि य काले केवइए दूरसुणणयमणाणं । बहुपुणणपावणिज्जं भोगसुहं भुंज-
 माणाणं ॥ १७ ॥ अह अन्नया कयार्इरयणीए मज्झभागसमयम्मि । चुलणी अइफारफले चउदस्स सुमिणे नियच्छेइ ॥ १८ ॥ जहा-
 “कुंजरवसहसीहअइसेया—दामसोमरविद्दयअभिसेया । कुंभंभोरुहसरजलनिहिणो—द्विविमाणरयणगणसिहिणो” ॥ १ ॥
 तक्खणमेव पबुद्धा सा सुद्धा कहइ वंभनरवइणो । जह सामि ! संपइ मए चउदस्स सुमिणा इमे दिट्ठा ॥ १९ ॥ राया
 रंजियहियओ धाराहयनीवकुसुमसमपुलओ । फुह्णिंदीवरनयणो भणइ इमं देवि ! ते होही ॥ २० ॥ अन्ह कुलकप्प
 रुक्खो कुलज्झओ कुलपईवसंकासो । महिमंडलमउलमणी गुणरयणखणी सुपुत्तो ति ॥ २१ ॥ साहियनवमासंतो संतेसु

मदर्शनाकाङ्क्षिस्वमकार्पाटिकतादृशस्वमलाभवत् ६, मञ्जिदौहित्रराजसुतसुरेन्द्रदत्ताष्टचकारकपरिवर्त्तान्तरितराधावेधवत् ७, एकच्छिद्रमहच्चर्मवीवनद्रमहाहृदसंभूतकच्छपमीवानुप्रवेशोपलब्धपुनस्तच्छिद्रलाभवत् ८, महासमुद्रमध्यं विधटितपूर्वा-
परान्तविक्षिप्तयुगे समिलास्वयंछिद्रानुप्रवेशवत् ९, अनन्तपरमाणुसंघातघटितदेवसंचूर्णितविभक्ततत्परमाणुसमाहारज-
न्यस्तम्भवद् वा १०, इति दृष्टान्ताः । अनेकजाल्यन्तरमासिलक्षणबह्वन्तरायान्तरितं च मानुषत्वं जन्मेत्युपनयः, तस्मा-
दुरापमिति निगमनमिति ॥ ५ ॥

अथैतानेव दृष्टान्तान् विस्तरतः क्रमेण भावयन्नाहः—

चोह्यं सि भोयणं बंभदन्तपरिवारभारहजणन्मि । सयमेव पुणो दुलहं जह तत्थ, तहेत्थ मणुयत्तं ॥६॥

गाथाभावार्यः कथानकादवसेयस्तच्चेदम् :—अस्थि इह भरहवासे दाहिणभरहद्रुमज्झखंडमि । निच्चमकंपिळं परम-
याहि कंपिळनामपुरं ॥ १. ॥ सुहणा सीलेण घणेण भूरिणा बाढवूढमाहप्यो । सुमिणेवि जत्थ न कुणइ परदारालोचणं
लोणो ॥ २ ॥ दक्खिन्ननामयजलही पियंवओ थिरगहीरच्चित्तो य । अइपउरो पउरजणो जायपमोओ सया वसइ ॥ ३ ॥
सज्जाईओ सुमणोहराउ अइफारतिलयकलियाओ । पुज्जागसंगसुगया रमणिज्जपयोहराओ य ॥ ४ ॥ सच्छायाओ सुव-
ओजुयाओ सरलाओ सुरहिगंघाओ । जत्थंतो रामाओ बहिया आरामपंतीओ ॥५॥ उज्जलसुवन्नतारुन्नयाउ पारङ्गदुक-
रवयाओ । लच्छीउ जत्थ सज्जणणिहेसु विहवंगणाओ य ॥ ६ ॥ अक्खि जत्थ ज्जिणमंदिरोवरि घणपवणपणोळिया पडा-

श्रोतृन् स्वयमेव भावार्थप्रतिपत्तिसहानपेक्ष्य भावार्थाविकरणानादरेण नोपदेशप्रणयनमकारि, संप्रति तु तुच्छबुद्धिः श्रोतृलोको न स्वयमेव भावार्थमवबोद्धुं क्षमत इति तदनुग्रहधिया भावार्थसारयुक्तोपदेशपदप्रणयनं प्रस्तुतमिति ॥ ४ ॥

चोह्यकादिदृष्टान्तानेवाहः—

चोह्यपासगधर्णे—जूष्ट रयणे य सुमिणचक्रे य । चर्ममजुगे परमाणू—दस दिट्ठंता मणुयलंभे ॥ ५ ॥

चोह्यकश्च पाशकौ च धान्यानि चेति चोह्यकपाशकधान्यानि, 'धन्ने' इत्येकवचननिर्देशः प्राकृतत्वात्, एवमन्यत्रापि १-२-३, द्यूतं प्रतीतमेव ४, रत्नानि च ५, स्वप्नश्च चक्रं चेति स्वप्नचक्रे ६-७, चः समुच्चये, चर्म च युगं चेति चर्मयुगे ८-९, पदैकदेशेऽपि पदसमुदायोपचारादिह युगशब्देन युगसमिले गृह्यते, परमाणवः १० अमी दशसंख्याः, दृष्टं प्रमाणोपलब्धमर्थं मनुजत्वदुर्लभत्वादिलक्षणमन्तं श्रोतुः प्रतीतिपथं नयन्तीति दृष्टान्ताः मनुजलभ्ये मानुष्यप्राप्तावित्यर्थः । दृष्टान्तभावना चैवं कार्याः—जीवो मानुष्यं लब्ध्वा पुनस्तदेव दुःखेन लभ्यत इति प्रतिज्ञा, अकृतधर्मत्वे सति बहून्तराणान्तरितत्वादिति हेतुः, यद्यद्वहुभिरन्तरायैरन्तरितं तत् तत् पुनर्दुःखेन लभ्यते, ब्रह्मदत्तचक्रवर्त्तिसिद्धस्य ब्राह्मणस्यैकदा चक्रवर्त्तिगृहे प्राप्तभोजनस्य सकलभरतक्षेत्रवास्तव्यराजादिलोकगृहपर्यवसाने पुनश्चक्रवर्त्तिगृहे चोह्यकापरनामभोजनवत् १, चाणाक्यपाशकपातवत् २, भरतक्षेत्रसर्वधान्यमध्यप्रक्षिप्तसर्वपप्रस्थपुनर्मीलकवत् ३, अष्टाधिकस्तम्भशतोष्टोत्तराश्रिशताष्टसर्गलशतवारानिरन्तरद्यूतजयवत् ४, महाश्रेष्ठिपुत्रनानावणिकदेशविक्रीतरत्नसमाहारवत् ५, महाराज्यलाभस्व-

वाचिः—“पयईह तणुकसाओ दाणरओ सीलसंजमविहणो । मज्झिमणुणेहिं जुत्तो मणुयाइं बंधए जीवो ॥ १ ॥”
अतिदुर्लभमतीव दुरापं वक्ष्यमाणैरेव चोछकादिभिर्ज्ञातेर्भवसमुद्देशेनेकपरजालान्तरनीरभराकीर्णोऽनर्वाकपरे संसारार्क-
पारे । किमित्याह—सम्यक् स्वावस्थोचितानुष्ठानारम्भरूपसंगतभावयुक्तं यथा भवति एवं नियोक्यं मनोवाक्यासाम-
र्थ्यगोपनेन व्यापारणीयं कूशलैरज्ञानादिदोषकुशलवञ्चनकलाकलापकलितैः मतिमद्भिः पुंभिरित्यर्थः । सदापि बालयुव-
त्वादिसर्वावस्थायस्यास्या सर्वकालमेव, धर्मो श्रुतचारित्रलक्षणे जिनप्रणीते, एत एव पठ्यते—“बाल एव चरेद्धर्ममनित्यं
खलु जीवितम् । फलानामिव पक्वानां शभवत् पतनतो भयम् ॥ १ ॥ अद्य भवो वा परभवो वा श्रोष्यते निष्पतिय्यतः ।
परिपक्वफलस्येव वपुषोपि टणककः ॥ ३ ॥”

मनुजत्वदुर्लभत्वमेवाहः—

अइदुल्लहं च एयं चोछगापमुहेहिं अरथ समयन्मि । भणियं दिट्ठतेहिं अहमवि ते संपविकखामि ॥४॥

अतिदुर्लभं चातिदुरापमेव एतन्मानुषत्वं चोछकप्रमुखैरनन्तरमेव व्याख्यास्वमानैर्दर्शभिरबार्हते समये सिद्धान्ते भ-
णितं निरूपितं वर्तते दृष्टान्तरदाहरणैः । यदि नामैवं ततः किमित्याहः—अहमपि कर्ता, न केवलं पूर्वैरेवोका इत्यादिशब्दार्थः,
तान् चोछकादिदृष्टान्तान् संप्रवक्ष्यामि भगवद्भद्रबाहुस्वामिभणितानुसारसांगत्येन प्रतिपादयिष्यामि । ननु पूर्वैरेवोप-
देशपदानामुक्तत्वात् किं भवतः पिष्टपेषणप्रायेण तद्वर्णनेन प्रयोजनमिति ? उच्यते—पूर्वैस्तकालभाविनः प्राढप्रज्ञान्

ज्ञानां मोक्षमार्गविषयाणां शिक्षाविशेषाणां पदानि स्थानानि मनुष्यजन्मदुर्लभत्वादीनि, यद्वा, उपदेशा एव पदानि वचनानि उपदेशपदानि तानि । कतिचित्—स्वरूपानि सूत्रतः, अर्थतत्त्वपरिमाणानि, सर्वसूत्राणामनन्तार्थाभिधायकत्वेन पारगतगदितागमे प्रतिपादनात् । तथा चार्थम्;—“सर्ववर्णं जा हुज्ज वांहुया सर्ववउदहि जं तोयं । एत्तो अणंतगुणिओ अत्थो सुत्तस्स एक्कस्स ॥ १ ॥” कथं वक्ष्ये इत्याहुः—तस्य महाभागादिगुणभाजनस्य भगवतो महावीरस्योपदेशास्तदुपदेशास्तेभ्यस्तदुपदेशतः महावीरगमानुसारेणेत्यर्थः, स्वातन्त्र्येण च्छद्मस्यस्योपदेशदानानधिकारित्वात् । कीदृशानीत्याहुः,—सूक्ष्माणि सूक्ष्मार्थप्रतिपादकत्वात् कुशाग्रबुद्धिगम्यानि, अत एव भावार्थं ऐदम्पर्यं तदेव सारः पदवाक्यमहवाक्यार्थेषु मध्ये प्रधानं तेन युक्तानि भावार्थसारयुक्तानि । भावार्थश्च “एयं पुण एयं खलु” इत्यादिना वक्ष्यते । किमर्थमित्याहुः—मन्दा जडा संशयविपर्ययानध्यवसायविस्रवोपेता तत्त्वप्रतीतिं प्रति मतिर्बुद्धिर्येषां ते तथा तेषां विबोधनं संशयादिविबोधोपायोहेन परमार्थप्रकाशनं तदेवार्थः प्रयोजनं यत्र भणने तन्मन्दमतिविबोधनार्थम्, क्रियाविशेषणमेतत् ॥ १-२ ॥

अथ पदेषूपदेशपदेषु सर्वप्रधानमुपदेशपदं तदभिधितुराहुः—

लङ्घुण माणुसत्तं कहांचि अइदुल्लहं भवसमुदे । सम्मं निउंजियव्वं कुसलोहिं सयावि धम्मम्मि ॥ ३ ॥

लङ्घ्या समुपलभ्य मानुषत्वं मनुजभावलक्षणं कथंचित्केनापि प्रकारेण तनुकषायत्वादिनाध्यवसायविशेषणेत्यर्थः, यद-

श्रीमन्मुक्तिकमलजैनमोहनमातापुष्पम्—

परहिताधाननिविडनिबद्धुञ्जिसुगृहीतनामधेयभगवत्—श्रीहरिभद्रसूरिविरचित

श्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिविनिर्मितया टीकया विमूषित

श्रीउपदेशपद्महाग्रन्थः ।

नमः श्रीसर्वज्ञाय ।

यस्योपदेशपदसंपदमापदंतसंपादिका सपदि संघटितश्रियं च ।

आसाद्य सन्ति भविनः कृतिनः प्रयत्नात् तं वीरमीरितरजस्तमसं प्रणम्य ॥ १ ॥

अस्य (१६०७)

तत्त्वामृतोदधीनामानन्दितसकलविबुधहृदयानाम् । उपदेशपदानामहमुपक्रमे विवरणं किञ्चित् ॥ २ ॥

पूर्वैर्यद्यपि कल्पितेह गहना वृत्तिः समरत्पथधीर्लोकः कालवलेन तां स्फुटतया वोढुं यतो न क्षमः ।

तत्तस्योपकृतिं विधातुमनघां स्वस्यापि तत्त्वाङ्गणां प्रीतिं संतनिहुं स्वबोधवचनो यत्नोऽयमास्थीयते ॥ ३ ॥

अथ पदेष्टूपदेशापदेष्टु सर्वप्रधानमुपदेशपदं तदभिधितसुराह—

लङ्घन माणुसत्वं कंहञ्चि अइदुल्लहं भवसमुद्दे । समं निउंजियव्वं कुसलोहिं सयावि धम्ममस्मि ॥ ३ ॥
लब्ध्वा समुपलभ्य मानुषत्वं मनुजभावलक्षणं कथञ्चित्केनापि प्रकारेण तनुकषायत्वादिनाध्यावसायविशेषेणेत्यर्थः, यद-

अव्यजनस्य नाथः—अप्राप्तसम्पददर्शनादिगुणाधानेन प्राप्तगुणानां च तत्तदुपायप्ररूपणेन रक्षणतो योगक्षेमकर्त्ता यस्तं त्रिलोकनाथम्; जिनं दुरन्तरागाद्यन्तरवैरिवारजेतारम् । कमित्याहः—दुर्गसुराधमसंगमकादिक्षुद्रजनतुक्तोपसर्गवर्जसंसर्ग-
उप्यविचलितसत्त्वतया महान् बृहद्वीरः शूरो यस्तं महावीरम् अपश्चिमतीर्थाधीश्वरं वर्द्धमाननामानमित्यर्थः । पुनरपि
कीदृशमित्याहः—लोक उचलक्षणस्तद्विपरीतश्चालोकः, लोकालोकयोर्मुगाङ्क इव केवलालोकपूर्वकवचनचन्द्रिकाप्रारम्भा-
रेण यथावस्थिततत्स्वरूपप्रकाशनात् तं लोकालोकमृगाङ्कम् । तथा, 'षिष् वन्धने' इति वचनात्सितं चिरकालवर्द्धं कर्म
ध्मातं निर्दग्धं शुक्लध्यानानलाद्येन स निरुक्तात्सिद्धः; 'षिषु गत्याम्' इति गतो निर्दुतिं यातो भुवनाद्भुतभूतविभूतिभा-
जनतया, 'षिषू शास्त्रे मांगल्ये च' इति वचनात् समस्तवस्तुस्त्रोमशास्ता विहितमङ्गलः, 'षिषु संराद्धौ' 'राध साध
संसिद्धौ' इति वचनात् साधितसकलप्रयोजनो वा सिद्धस्तं सिद्धम्—उक्तं चः—“ध्मातं सितं येन पुराणकर्म यो वा गतो
निर्दुतिसौधमूर्ध्नि । ख्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थो यः सोऽस्तु सिद्धः कृतमङ्गलो मे ॥ १ ॥” तथा, सिद्धः प्रमाणव-
लोपलब्धत्मतत्त्व उपदेशस्य प्रवचनस्यार्थः जीवाजीवादिरूपोऽभिधेयविशेषो यस्य स तथा; अथवा सिद्धः सकलक्लेश-
विनिर्मुक्तो जीवविशेषः स एवोपदेशस्याज्ञाया अर्थं प्रयोजनं यस्य स तथा, भगवदाज्ञाया मोक्षैकफलत्वेन परमर्षिभिः
प्रतिपादितत्वात्, अतस्तं सिद्धोपदेशार्थम् । अत्र च विशेषणबाहुल्यमज्ञातज्ञापनफलमेवोक्तम्, न पुनर्व्यवच्छेदार्थम्,
यथा कृष्णो भ्रमरः शुक्लो बलाका इत्यादीवेति । वक्ष्येऽभिधास्ये किमित्याहः—उपदेशपदानि, इह सकललोकपुरुषार्थेषु
मोक्ष एव प्रधानः पुरुषार्थ इति तस्यैव मतिमतामुपदेशमहत्त्वेन तदुपदेशानामेव भावत उपदेशत्वमामनन्ति तत उपदे-

भिधेययोर्वाच्यवाचकभावलक्षणः, अभिधेयप्रयोजनयोश्च साध्यसाधनभावस्वभावः संबन्ध उक्त इति समुदायार्थः ।
 संप्रत्ययवयवार्थः प्रतन्यते;—तत्र नत्वा प्रणम्य प्रशस्तमनोवाक्कायव्यापारगोचरभावमानीयेति यावत्, महावीरमित्युत्तरेण
 योगः । कीदृशमित्याह,—भागोऽचिन्त्या शक्तिः, ततो महान् प्रशस्यो भागो यस्य स तथा तं महाभागम् । महाभागता
 चास्य जनममजनकाल एव सहस्राक्षशङ्काशङ्कसमुत्खननाय वामचरणान्मुष्कोटिविधट्टितामरगिरिवशात् संकुलशैलराशो-
 रिलाया विसंस्थूलतासंपादनेन, शक्रकृतपराक्रमप्रशंसाऽसहिष्णोः क्रीडनव्याजानीतात्मपरिभवस्य स्वस्कन्धभगवद्गुरो-
 पणानन्तरमेवारब्धगगनतलोहङ्घनकारिकायचूर्जेः सुरस्य वज्रनिष्ठुरमुष्टिपृष्ठधाताद् भूमिबलकुब्जताकरणेन, सकलत्रैलो-
 क्यसाहाय्यनिरपेक्षतया प्रव्रज्यानन्तरमेव दिव्याहुपसर्गसंसर्गाधिसहनाङ्गीकारेण, केवलज्ञानलाभकाले चाष्टमहाप्रातिहा-
 र्यसपर्योपस्थापनेन, तदनु आन्तरतमःपटलपाटनपटीयसा समस्तजनमनोहारिणाऽवितथकथापथरफीतिकारिणा जाति-
 जरामरणापहारिणा प्रधानार्धभागधभाषाविशेषेण समकालमेव मित्रस्वरूपनरावरदिजन्तुसंशयसंदोहापोहसमुत्पादनेन,
 स्वविहारपवनप्रसरेण च पञ्चविंशतियोजनप्रमाणचतुर्दिग्विभागमहीमण्डलमध्ये सर्वाधिव्याधिरजोराशेरपसारणेन, सक-
 लसुरासुरातिशाधिशरीरसौन्दर्यादिगुणग्रामवशेन च त्रिभुवनस्यापि प्रतीतैव । पुनरपि कीदृशमित्याह,—लोक्यते केव-
 लालोकलोचनबलेन केवलिभिर्दृश्यते यः स लोकः, स च धर्माधर्मजीवपुद्गलास्तिकायोपलक्षित आकाशदेशः, तदुक्तम्—
 —“धर्मादीनां वृत्तिर्द्रव्याणां भवति यत्र तत् क्षेत्रम् । तैर्द्रव्यैः सह लोकस्तद्विपरीतं ह्यलोकान्वयम् ॥ १ ॥” इह तु
 तदेकदेशोऽप्यूङ्गादिधर्मात्मिकदेशग्रामवल्लोक इत्युच्यते, ततस्त्रयो लोकाः समाहतास्त्रिलोकम्, त्रिलोकस्य लोकत्रयवर्तिनो

इह खल्वार्यमण्डलमध्योपलब्धजन्मानोऽपि निष्पङ्कपङ्कजपुञ्जोज्ज्वलकुलजातिप्रभृतिगुणमणिरमणीयताभाजोऽपि तथा-
विधशास्त्राभ्यासवशोपजातजात्यमतिमाहात्म्यापहस्तिवहृत्सतयोऽपि विहितौदार्यदाक्षिण्यप्रियंवदत्वाद्यनुपमकुलपरंपरा-
संपादितसकलमनस्विमानवमनःप्रमोदसंपदोऽपि स्वभावत एव मन्दमोहमादिरामदतया मनाक्प्राप्तनिर्वाणपुरपथाञ्जु-
लविषयवैराग्या अपि प्राणिनः प्रायो जिनोपज्ञानि सकलकुशलारम्भमूलबीजानि अत एवाधरीकृतनिधानकामधेनुप्रमु-
खपदार्थप्रभावाणि दूरसमुत्सारितप्रचुरतरमोहतिमिरप्रसराण्युपदेशपदानि विना न सम्यग्दर्शनादिपरिपूर्णमोक्षमार्गावता-
रसारा भवितुमर्हन्ति । कथञ्चित्तत्रावतीर्णा अप्यनादिकालविलग्नविलीनवासनासंतानविषवेगावेद्यवशेन क्षोभ्यमाणमनसो
न स्थैर्यमवलम्बितुमलं, यद् वक्ष्यति,—‘सफलो एषुवएसो गुणठाणारंभगाण भव्वाण । परिवडमाणण तहा पायं न
उ तट्ठियाणं तु ॥’ इत्यवधार्य परहिताधाननिविडनिबद्धुद्धिर्भगवान् सुगृहीतनामधेयः श्रीहरिभद्रसूरिरुपदेशपदनामकं
प्रकरणं चिकीर्षुरादावेव मङ्गलाभिधेयप्रयोजनप्रतिपादकमिदं गाथायुग्ममाह,—

नमिञ्जुण महाभागं तिलोन्ननाहं जिणं महावीरं । लोयालोयमियंकं सिद्धं सिद्धोवदेस्सत्थं ॥ १ ॥

वोचछं उवएसमए कइइ अहं तदुवदेसओ सुहुमे । भावत्थसारजुत्ते मंदमइविबोहणट्ठाए ॥ २ ॥

इह चाद्यगाथया सकलाकुशलकलापनिर्मूलोन्मूलकत्वेन समीहितशास्त्रनिष्पत्तिहेतुरादिमङ्गलमुक्तम्, द्वितीयया तु प्रे-
क्षावलम्बित्यर्थं साक्षादेवोपदेशपदलक्षणमभिधेयं, मन्दमतिश्रोतृजनावबोधलक्षणं च प्रयोजनम् । सामर्थ्याच्चाभिधाना-

श्रीमन्मुक्तिकमलजैनमोहनमालागुण्यम्—

परहिताधाननिबिडनिबद्धबुद्धिसुयहीतनामधेयभगवत—श्रीहरिभद्रसूरिविरचित
श्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिविनिर्मितया टीकया विभूषित

श्रीउपदेशपद्मसहाग्रन्थः ।

॥३३३३३३३३३॥

नमः श्रीसर्वज्ञाय ।

यस्योपदेशपदसंपदमापदंतसंपादिका सपदि संपादितश्रियं च ।

आसाद्य सन्ति भविनः कृतिनः प्रयत्नात् तं वीरमीरित्तरजस्तमसं प्रणम्य ॥ १ ॥

अस्यत (अंकेन)

तत्त्वामृतोदधीनामानन्दितसकलविबुधहृदयानाम् । उपदेशपदानामहमुपक्रमे विवरणं किंचित् ॥ २ ॥

पूर्वार्धाय कल्पितेह गहना वृत्तिः समस्त्यल्पधीर्लोकः कालचलेन तां स्फुटतया बोद्धुं यतो न क्षमः ।

तत्तस्योपकृतिं विधातुमनघां स्वस्यापि तत्त्वानुगां प्रीतिं संतनितुं स्वबोधवचनो यत्नोऽयमास्थीयते ॥ ३ ॥

Printed by Ramchandria Yesu Shedge, at the Nirnaya-sagar Press, No. 23, Kolbhat Lane, Bombay.
Published by Shâh Lalchand Nandlal, Secretary; Shriman-Muktikamal-Jain-Mohammala,
Kothipole, Baroda.

परमोपकारि-अस्मद्गुरुपादैः-अनुयोगाचार्य श्रीमोहनविजयगणिवरैरस्समुपदिष्टा एते-

द्रव्यसहायकाः । इत्यत्र परमुपकृतं श्रेयःकर्मणि ।

२००० शाह चुनीलाल क्रमकशी. शु० हळवद-हाल मुंबई ।

६०० शाह पोपटलाल डाह्याभाई. लींच ।

५०० शाह गुलाबचंद नगीनदास. अमदावाद ।

जैन साहित्य चित्रमाला.

पहेळें चित्र-श्री पार्श्वनाथकुमार अने कमठतापस. भ्रातःस्वरणीय तथा भ्रातर्वेदनीय श्रीपार्श्वनाथखासिनी राजकुमार-
रावस्त्रातुं, अहिंसा परमोधर्मः ए जैन धर्मना महात् सूत्रनो कमठ नामना तापसने बोध आपनाहं सुंदर रंगीन चित्र. एक डझन
कोपीना रुपीआ ६ टपाल खर्चना आना १२. सो कोपी खांसटी मंगावनारने रुपिआ ५० पचास. टपाल तथा पोर्किंग खर्च माफ.

मोतीलाल नेमचंद मोदी. तारकेश्वर पासे. (वडोदरा.)

श्वेतपटपटप्रधानप्रावचनिकपुरुषप्रवरचतुर्दशशतप्रकरणप्रणाविसृष्ट्यहीतनामधेय—श्रीहरिभद्रसूरिप्रणीतः
श्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिविनिर्मितया टीकया समलङ्कृतः

श्रीउपदेशपद्-महाग्रन्थः ।

(प्रथमो विभागः)

श्रीमत्तपागच्छाम्बरनभोमणिश्रीमन्मुक्तिविजय(मूलचंद्रजी)गणिपुङ्गवपट्टधरबालब्रह्मचारिश्रीमद्विजयकमलसूरि-
पुरन्दर शिष्यरत्न—अनुयोगाचार्य (पं.) श्रीमन्मोहनविजयगणिवरशिष्य-पं० श्रीप्रतापचिजयगणिना संशोधितः ।
प्रकाशयित्रि—कार्याधिकारि—‘शाह लालचन्द नन्दलाल वकीलद्वारा श्रीमन्मुक्तिकमलजैनमोहनमाला ।

बडोदरा—कोठीपोख.]

वीर सं० २४४९

सन १९२३

विक्रम सं० १९७९

प्रतयः १०००

[विजयादशमी.

